ІВАН ФРАНКО

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

ІНСТИТУТ
ЛІТЕРАТУРИ
ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ІВАН ФРАНКО

ЗІБРАННЯ ТВОРІВ
У П'ЯТДЕСЯТИ ТОМАХ

ЛИСТИ
ТОМИ 48—50

ІВАН ФРАНКО

ТОМ 50

ЛИСТИ
(1895—1916)

ВИДАВНИЦТВО
«НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1986

Редакційна колегія:

М. Д. Бернштейн
Г. Д. Вервес
А. Т. Гордієнко
О. І. Дей
Б. А. Деркач (заступник голови)
І. О. Дзеверін
В. Ю. Євдокименко
О. Є. Засенко
Д. В. Затонський
С. Д. Зубков
Є. П. Кирилюк (голова)
П. Й. Колесник
Н. Є. Крутікова
В. Л. Микитась
Ф. П. Погребенник (відповідальний секретар)
Є. С. Шабліовський
М. Т. Яценко

Редактор тому

М. Д. Бернштейн

Упорядкування та коментарі

М. С. Грицюти,
О. В. Мишанича,
Ф. П. Погребенника

Редакція художньої літератури

Ф $\frac{4702590100\text{-}494}{M221(04)\text{-}86}$ передплатне

© Видавництво «Наукова думка», 1986,
упорядкування, примітки.

ЛИСТИ
(1895·1916)

1895

1. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА

Львів, 1 січня 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Поперед усього позвольте мені і моїй жінці побажати Вам з сім'єю щасливих свят, доброго здоров'я з кінцем сього а лучшого з початком Нового року і, звісно, в додатку «всього доброго, чого собі в бога жадаєте!»

Даруйте ласкаво, що досі не писав Вам такий довгий час. Я завалений різною роботою та прибитий клопотами, а Вам не мав що так нового писати. Пишучи сьогодні, позволю собі поперед усього пригадати Вам, що брошурка Бакуніна визичена мною з Оссолінеум тільки на 2—3 тижні, а тепер уже минув місяць. Коли вона не потрібна Вам, то прошу о її присилку. Maleho і «Зорю» можете задержати, аж буде їхати панна Леся, і тоді передасте.

Отсе, власне, викінчую нову книжку «Житя і слова». Чи Ви не були б ласкаві про перший річник подати хоч невеличку рецензію де в болгарські і інші часописі? Щодо старого річника, то рахунок вийшов доволі сумний: дефіцит виносить 800 гульденів, з котрого мені прийдеться сплатити половину. Правда, на покриття сього дефіциту маємо 200 комплектів, та се, як знаєте, мертвий капітал. Я абсолютно не знаю, як сплатити той дефіцит, тим більше, що мій драматичний заробіток урвався задля дефіциту «Бесіди», а з «Kurjera» получаю стільки, що кожного місяця не вистарчає на життя. Тепер треба вже дітей у школу посилати — значить, оп'ять видаток збільшиться. Не знаю зовсім, як воно буде далі!

Ну, та цур їм, тим грошовим клопотам. Поки що якось дихаємо, а як не буде можна, ну, то перестанемо, та й годі. В новій книжці «Ж[итя] і сл[ова]», крім продовження розпочатих торік статей (мого роману і статті Остапа, котрий

тепер робить дальші глави (1848 рік) зовсім наново), ідуть ось які речі: переклади віршів (Гавлічка, Рилєєва «Сповідь Наливайка», початок моїх перекладів із слов'янської нар[одної] епіки і т. д.), листи Федьковича до Кобилянського і Дідицького з р. 1861, два акти моєї драми «Сон князя Святослава», із уст народу (між іншим, інтересна збірка бойківських повірок про хати і майстрів-теслів та про млини і мельників М. Зубрицького), далі половина Лесиного перекладу статті Верна (прекрасний переклад!), початок цілої серії «Матеріалів і уваг до історії австроруського відродження 1772—1848» і дві легенди «із старих рукописів» (про сотворення і бунт ангелів і про Сивілу-пророчицю та царя Давида). Відділ критики вийшов доволі скупий. Увійшли тут два причинки (Охримовича і мій до розтоптаної в «Ділі» полеміки Верхратського і Партицького о те, відки взялася назва *бойки*) і моя стаття про VII том «Wisły», де я «накинувся мокрим рядном», — кажучи словами покійного Огоновського,— на антропологічну школу в фольклористиці, а спеціально на той метод, якого держаться співробітники «Wisły» Бігеляйзен та Бугель.

Оскільки можу сам судити, то думаю, що 1 н[оме]р нового року буде досить інтересний і багатий змістом. Жаль, що Вашого в нім нема нічогісінько!

Для другого н[оме]ра у мене поки що план ось який: збірка віршових перекладів, листи (старого Модеста Гриневецького та молодого Заревича), «Із уст народу» (між іншим, підуть дві легенди, прислані Вовком, і ряд оповідань про історичні особи, такі, як Собеський, Марія Тереза, Йосиф II, Кобилиця), кінець моєї драми, дальші глави роману, Остапа, «Хартій» (надіюсь і прошу о скору присилку! Я преліміную місце на 1 аркуш!), кінець Верна, дальший причинок до історії селянства, початок довшого ряду заміток і студій Охримовича над нашим звичаєвим правом, до котрого я долучу зібрані мною виписки і оповідання про зостанки снохачества в наших горах, дальші матеріали для історії нашого відродження і виписки зі старих рукописів (сим разом я покину церковні легенди, бо хочу в кількох н-рах вперти колекцію текстів світських полународних (дворацьких) пісень та віршів, списаних в XVIII і початку XIX в. (до р. 1833), що є в моїх руках. Для відділу критики маю вже реферат Щурата про книгу Крейценаха про стару європейську драму.

Позаяк стаття Верна скінчиться в 2 кн[ижці], то я бажав

би порозумітися з Вами, що́ в тій матерії давати далі? У мене намічено для переводу ось які дві речі: преосв[ященного] Порфирія (Успенського) стаття про богумілів, друкована колись в «Правосл[авном] обозр[ении]», а тепер передрукована в його книзі «Восток православный» (ч. 3, т. II). Стаття ся видалась мені дуже підходящою для «Ж. і сл.» раз тому, що коротка, а по-друге, тому, що передає власне доктрину богумілів дуже добре, наводячи дословно текст відповідних §§ Зігабена, а відтак критикуючи та доповнюючи їх іншими джерелами. Я вважаю, що ся стаття була б у нас дуже пожиточна. В «Ж. і сл.» вона скінчилась би, певне, в 2 книжках. Друга річ, котру я почав уже перекладати, се Клоустонова Introduction до його книги «Popular tales». Мені ся стаття подобалась ліпше, ніж аналогічна (ширша по закрою, а плиткіша по виконанню) стаття Коскена (вступ до його «Contes lorraines»). Надто мене заманює перекладати Клоустона, щоб підучитися ліпше англійської мови. Я тямлю, Ви колись рекомендували мені Клоустона, але іншу книжку. Чи Вам звісна його праця, названа мною (2 томи), і що Ви думаєте про його студію о казках і оповіданнях? Ви колись обіцювали мені прислати переклад статті Коскена з Вашими доповненнями. Звісно, якби прислали, я б напечатав його, а Клоустона б відложив на пізніше. В усякім разі Коскен або Клоустон пішли б щонайшвидше в 3 кн., коли б для неї не було перекладено якоїсь статті по історії релігії. Коли б Ви признали потрібним напечатати статтю про богумілів, то я вважав би се пожаданим і для того також, що хотілось би мені з часом, хоч би ще в другім півроці сього року, подати в перекладі Вашу працю про дуалізм. На жаль, у мене нема її початку (VIII тому «Сборника» ані відтиска). Отим-то я прошу Вас, коли згоджуєтеся на мою думку — перекласти сю Вашу працю, щоб Ви зволили мені прислати відтиск першої її частини (чень колись я дістану й сей увесь, котрий для мене важний також задля Тиквешського рукопису і усного матеріалу!), а також, коли се можливо, Ваш рукопис.

Чи панна Леся не мала б охоти взяти на себе труд перекласти «Торквемаду» Віктора Гюго? Я дуже бажав би напечатати сю драму по-нашому, і думаю, що кращого переводчика не найду. А праця, здається, була б і люба, хоч, звісно, не легка.

З літературних новин не багато що маю Вам донести. Може, Вас зацікавить те, що Куліш перепросився якось

з Київською громадою (а порвав зносини з П[авли]ком за перепечатання в «Народі» моєї рецензійки на його «Дзвін»!) і дав киянам свої переклади з чужомовних драм до друку. Діло сього друкування опинилося в моїх руках, та зараз початок виходить такий, що я й не рад. Куліш прислав через якогось Тимченка на руки Барвінського свій переклад Шіллерового «Вільгельма Телля». Сей переклад поручено мені відібрати від Барв[інського] і напечатати осібною книжкою. Добре, я й відібрав. Та ось, як на злість, виходить таке, що «Вільгельм Телль» є вже друкований в перекладі Кміцикевича. Ну, се ще не біда, бо той переклад слабий і можна думати, що Кулішів буде ліпший, хоч, може, й не всюди вірний оригіналові. Але іронія в тім, що рівночасно з Кулішевим перекладом почне в «Зорі» сього року друкуватись переклад Чайченка того ж «Вільгельма Телля». Значить, по московській поговірці: «не было ни копейки, да вдруг алтын». Я написав у Київ (переписку зі мною веде Лисенко) про сю обставину. Вони зразу хотіли друкувати «Телля» в 1 200 екз[емплярах], та внаслідок моїх уваг зійшли на 600 екз. А я думав би, що й се лишнє і що взагалі з друком «Телля» можна б підождати, бо я певнісінький, що переклад Куліша лежатиме в книгарнях ще комплектніше, чим переклад Шекспіра. Коли вже друкувати Кулішеві переклади, то, звісно, далеко лучше брати далі Шекспіра (для другого тому він лагодить «Короля Ліра» і дві якісь менше важні драми). Та ба, якби-то не з Кулішем була справа! Я написав у Київ, що добре б було, якби Кулішів переклад «Телля» визначився хоч тим супроти Чайченка, щоб при ньому подана була замість кепської Кулішевої оди до Шіллера путяща студія про Шіллера і про «Телля», то, може б, люди задля студії купували й драму. Не знаю, що мені на се відпишуть.

Може, для Вас буде інтересне те, як стоїть справа з моєю доцентурою. Кумедно стоїть вона, треба сказати. Поперед усього цікаве те, що майже всі, хто про се говорить, — а говорять багато, більше, ніж треба,— говорять про моє кандидування не до доцентури, а до кафедри по Огоновськім. Се вийшло з того попросту, що ніякого іншого кандидата нема. Стоцький, котрий рад би був перейти до Львова, лишиться, мабуть, у Чернівцях не так з власної волі, як більше з волі уряду, котрому він у Чернівцях потрібний як агент «нового курсу», а у Львові з того погляду був би лишній. З молодших кандидатів ані Колесса, ані

Студинський не мають надії, щоб були одобрені факультетом, хоч Колесса подався на доцентуру в Чернівцях. Щодо мене ж професори видають опінію дуже корисну, а тільки кладуть одне застереження: що скаже намісництво? Про се, звісно, я нічого не знаю, а Окуневський передав мені два дні тому слова Станіслава Бадені, котрий, після трьох міхів компліментів для мого таланту і т. ін., категорично заявив, що на кафедру університетську вважає мене поки що з політичних причин неможливим. Ну, се я й без нього міг знати!

В університеті справа моєї габілітації стоїть так. Факультет передав мої праці до розгляду комісії, зложеній з проф. Каліни, Грушевського і Пілята. Комісія, переглянувши ті праці, більшістю двох голосів проти одного (Груш[евський]) признала себе некомпетентною до їх оцінювання і до переводження габілітації. Сила була в тім, що оба проф[есори]-поляки замало знають і руської літератури, і руської мови. Вони ухвалили запросити для сього проф. Третяка з Кракова. Та ректор університету, проф. Войцеховський, спротивився такій ухвалі комісії і спонукав її реасумувати сю ухвалу, так що тепер стоїть на тім, що габілітацію мою будуть переводити таки свої сили. Коли се буде, — поки що не знаю. Може бути, що в разі узискання доцентури мене постановлять зараз суплентом кафедри Огоновського. Се значило би дуже багато, бо одно те, що тоді мені признано б жалування, хоч наразі й невеличке (1000—1200 гульд.), та все ж таки, що я, маючи його, міг би покинути «Kurj[er] Lw[owski]», а по-друге, те, що, доповнивши габілітацію ще граматикою, я міг би з часом компетувати справді о кафедру по Огоновськім. Та оп'ять однако — се залежати буде від політичної власті, а тут łaska pańska na pstrym koniu jeździ[1], а я не мав ніколи таланту добиватися панської ласки.

На Ваші питання відповідаю ще, що Ваша замітка про Заленського і стаття «Старі потреби перед новим царем» були друковані в «Kurj[eri] Lw[owskim]». 2 екз. того н-ра, де є замітка про Заленського, через недогляд не вложені до пакета, а також випуск «Gr[ande] Encyclop[édie]» з Буддою шлю під бандероллю.

На сьому й кінчу сей лист. Ще хотів би Вас просити, коли у Вас є книжка Скабалановича про «Апокрісіс»,—

[1] Панська ласка на строкатому коні їздить *(польськ.)*.— *Ред.*

прислати її мені на який час. Тут, ані в Києві я ніяк не міг її досі найти. А конче потрібно!

Щиро поздоровляю Вас з цілою сім'єю і панну Лесю зокрема.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 1/I 95

P. S. А може, маєте й другий том «Пігаса» Малишевського? То в такім разі пришліть і його. Скоро зажадаєте, зараз Вам відішлю.

І. Ф.

2. ДО ВАСИЛЯ ЗАГАЄВИЧА

Львів, 4 січня 1895 р.

Вельмишановний отче!

Хотів би я в другий день свят переїхатися до Крехова. Надіюсь, що не зроблю Вам надто багато клопоту, коли виберуся через Кунин, і що пан Гаут позволить мені коней до Крехова. А затим веселих свят і до побачення!

Ваш Ів. Фр.

4/I 95

3. ДО АНТАЛА ГЕРМАНА

Львів, 6 січня 1895 р.

Hochverehrter Herr Professor!

Es tut mir unendlich leid, daß es mir nicht geglückt ist, verflossenen Sommer persönlich mit Ihnen bekannt zu werden. Ich habe leider etwas spät meinen Verleger veranlaßt, Ihnen die von mir herausgegebene Revue «Žytie i Słowo» komplett zu schicken und ich hoffe, daß Sie dieselbe erhalten haben. Gleichzeitig mit diesem Briefe schicke ich Ihnen auch die erste Nummer des neuen Jahrganges. Es wäre mir sehr erwünscht, auch Ihre «Ethnologischen Mitteilungen» komplett zu besitzen und ein Referat darüber in meiner Zeitschrift zu geben. Ich habe bis jetzt nur die Nummern 5—10 (3 Hefte) pro J. 1894 erhalten und bitte Sie deshalb, wenn möglich, mir auch die übrigen NN. pro 1894 sowie die vorigen Jahrgänge zukommen zu lassen. Auch wäre mir

sehr erwünscht, Ihr hochgeschätztes Werk über die Fischerei in Ungarn zu bekommen, da ich ebenfalls etwas Material zu diesem Kapitel Volkskunde besitze und dasselbe im Anschluß an Ihr Werk publizieren möchte. Den Ladenpreis für das Werk bin ich gern bereit Ihnen zurückzuerstatten.

In Erwartung Ihrer gütigen Antwort zeichne ich hochachtungsvoll

Dr. Iwan Franko.

6/I 95
Lemberg (Calizien),
ul. Glyboka, N 7

Вельмишановний пане професоре!

Мені дуже шкода, що не пощастило особисто познайомитися з Вами минулого літа. Я, на жаль, трохи запізно дав вказівку моїм видавцям надіслати Вам комплект виданого мною журналу «Житє і слово». Сподіваюсь, що Ви його вже одержали. Одночасно з цим листом надсилаю вам перші номери нового видання. Мені хотілося б мати також комплект Ваших «Етнологічних відомостей» і надрукувати про них реферат у своєму журналі. До цього часу я одержав тільки номери 5—10 за 1894 р., і тому прошу, коли можливо, надіслати мені також і решту номерів за 1894 р. і за попередні роки. Мені також дуже хотілося б одержати Вашу цінну працю про рибальство в Угорщині, бо я також маю деякий етнографічний матеріал з цього питання і міг би його опублікувати в зв'язку з Вашою працею. Я охоче заплачу Вам номінальну вартість книги.

Чекаю Вашої люб'язної відповіді, з глибокою пошаною

д-р Іван Франко.

Львів (Галичина),
вул. Глибока, № 7.
6.I 1895

4. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО

[*Львів, між 4 і 7січня 1895 р.*]

... Вам її позавидувати кожний із наших живучих поетів: жива, різнородна змістом і тоном ма... гарна під оглядом форми. Сонети я заховую на другу серію, коли будуть видруковані фрагменти. Та поки що позволю собі порадити Вам одне: покиньте перекладати! Пишіть далі оригінальні речі, а в тих оригінальних я к н а й м е н ш е ф і л о с о ф ц т в у й т е, а якнайбільше о п о в і д а й т е та о п и с у й т е. Все те, де Ви, забувшися часом, пере-

стаєте філософствувати, а оповідаєте чи то те, що у Вас в душі д і є т ь с я (не те, що в голові думається), або те, що довкола Вас — виходить дуже гарне, коли натомість у філософії поза банальні фрази Ви не можете вийти. Я дуже радо повітаю від Вас новий ряд фрагментів у тім напрямі, і будьте певні, що чита ...ло на доцентуру, хоча, здається, інші люди більше собі мною клопочуть голову, ніж я сам. Не знаю ще, як випаде ся справа.

Чи Ви не вибираєтеся коли-небудь сими часами до Львова? У Вас там, певно, сніги та замети. У нас в тій хвилі шумить вітер таким басом, що не дай господи! Я збирався в другий день свят їхати до Крехова, та, мабуть, не поїду. «Житє і слово» одержите сими днями. Чи Ви не могли б мені з уст своїх знайомих селян і селянок записати дещо до рубрики «Із уст народу»? Особливо до відділу легенд пожадано б мені було якнайбільше причинків, а також до відділу міфів і вірувань (про чортів, відьм, упирів, страччуків і т. ін.). Будьте ласкаві, зверніть на се увагу!

Здоровлю Вас і Вашого мужа

Ів. Франко.

5. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА

Львів, 25 січня 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Лист Ваш, посилку і картку кореспонденційну відібрав. Щире Вам спасибі за посилку! Матеріали і замітки до «Життя і слова» на Укр[аїні] я можу дати тільки до 3 книжки, бо в 2 кн. вже пішли аналогічні «Листи наших діячів» і підуть, конечно, з ними зв'язані замітки до історії нашого відродження. В 3 кн. Ваші матеріали стануть на місце обох сих рубрик. В 2 кн. я кінчу свою драму, статтю Верна про Євангеліє, починаю друкувати замітки Охримовича до звичаєвого права і Кримського антологію з Фірдоусієвої «Шахнаме», а властиво вступ до тої антології. Надто маю дві інтересні речі для хроніки, іменно, статейку Білобородова про століття вірменської літератури і статейку Граба про одну зсильну панночку-українку, закатовану в Сибіру. А propos[1] вірмен! У рубриці «Із старих рукописів»

[1] З приводу *(франц.)*.— *Ред.*

я даю тепер маленьку статейку «О арменской ереси» і другу «О арменском постѣ Арциурцові». Сю другу статейку я вважаю зразком релігійної сатири; зміст її такий, що вірменський еретик Сергій Арці посилає свої послання своїм ученикам через пса, котрому їх прив'язує на шию. Коли ж пса того, званого Урци, з'їли вовки, то еретик дуже сумує і на пам'ятку пса встановлює піст, котрий прозвано Арціурціевим. Не знаю, чи се оповіданнячко було де друковане, хоч в російських рукописах воно часто находиться. Інтересно, яка його історична основа?

Ви пишете, що Ваш «Дуалізм» варто б перекласти понімецькому. Я радо зробив би се, коби було де видрукувати. Не знаю, чи взяв би сю статтю Вейнгольд до своєї «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde». В усякім разі маю надію, що через проф. Брікнера (поляка в Берліні) і Вейнгольда можна буде найти накладця для сеї праці. А тим часом я все-таки почну печатати її в «Ж. і сл.», скоро протовплюся трохи з позачинаними працями.

Статтю, вирізану цензурою, я надрукую в другім півроці поруч із статтею Терлецького.

Не налягаю на Вас, щоб Ви писали рецензії. В часописі вони вважаються потрібними (говорячи слогом Огоновського), та чимраз менше людей має охоту їх писати. Та вже ми якось будемо собі давати раду, хоч рефератами намагати.

Сьогодні рано перервав отсей лист та получив «Кобзарські думи». Спасибі! Переглянувши рукопис, я надумав так: печатати його в рубриці «Із уст народу», а іменно Вашу «Попередню замітку», далі розвідку про збірку Ломиковського і «Дворянку» в кн. III (до «Дворянки» у мене є коротенький галицький варіант). В дальшій книжці я дав би думи, записані Мартиновичем, ураз із «Словами кобзаря Магадина», а натомість осібно «Біду», до котрої звів би в одну купу наші галицькі варіанти, котрих у мене є зо 4, в тім числі один, записаний ще трохи чи не в XVIII віці. Натомість «Одклінщини» я думав би напечатати зовсім осібною статейкою, і коли б Ви згодились на таке розривання Вашого матеріалу, то я надіюсь, що вони пішли б іще в II кн. Так само я прошу Вашого дозволу напечатати замітку «Непевний текст думи» в відділі критики, куди вона далеко краще підходить, ніж до збірки матеріалів по історії життя і слова на Укр[аїні]. В такім разі вона також пішла б іще в сьому н[оме]рі.

В рубриці «Із уст народу» в II кн. даю: два варіанти пісні-вірші про св. Василія і Евладія (до них в рубриці старих рукописів також церковний текст сієї легенди), далі прислані Вовком дві легенди (покража вогню св. Петром і Михайло-громовик), далі йде казка про говорячу скрипку (з циклу тих, що зібрав Бугель) і новела «Лісковий корч свідком», декілька вірувань і нова категорія: оповідання про історичні особи і події (про Собеського, татар, Марію Терезу, Йосифа II (3 №), Кобилицю (3 №) і т. ін. (всіх 13). До сеї категорії маю доволі інтересні матеріали, напр[иклад], цикл оповідань про пана Каньовського (Потоцького), про Довбуша і т. ін. За сим підуть саги локальні (оповідання про певні місцевості), котрих також є у мене багата колекція. Дуже інтересний матеріал зводжу і порядкую тепер до титла «Вигадки і насміхи» (про циган, жидів, бойків, гуцулів, попів, панів, німців, багачів і бідних і т. ін.), звісно, стягаючи сюди тільки таке, що не підходить під поняття новел. Інтересну колекційку маю також до титлу «Казання молитви і їх пародії». Клопіт, що оті матеріали часто нецензурні, а хоча «Ж. і сл.», на цензуру не дуже-то й мусить оглядатися, то все-таки публіка у нас гірше цензури. От і тепер у мене вийшла інтересна переписка з Бучинським, котрий уважав потрібним заявити мені карткою кореспонденційною, що перестає виписувати «Ж. і сл.» задля його крайнє реалістичного напряму. Я відписав йому, що власне в белетристиці «Ж. і сл.» не держиться ніякої догми, бо обік реалістичних речей містить твори таких ідеалістів, як Віктор Гюго, а наукові речі та матеріали із уст народних та старих рукописів чень же під сю кличку не підпадають. На се одержав я лист, у котрім Буч[инський] звичаєм наших критиків на порушене раз питання не відповідає, а зато сердиться на порнологію такої пісні, як та, що підписана його ж іменем (про Кошута і кошутську війну), на згадку про штани в моїй повісті, на стиль у Ваших «Хартіях» і, врешті, на правопись у записах пісень народних. От як у нас поступають люди наперед!

Хотілось би мені сказати Вам кілька слів про мою статтю о Огоновськім. Признаюсь Вам, я боявся, що Ви дуже вилаєте мене за неї, именно за той дипломатичний спосіб писання, котрого я там держався. Та діло вийшло таке, що я майже з самого початку поставлений був у фальшиве положення. Зараз по смерті Огоновського я обіцяв Павликові статтю о нім для «Народу». Я міркував, що моє канди-

дування на приватну доцентуру, отже, зовсім не на наслідство по Огон[овськім], не перешкодить мені сказати все коротко і ясно. Тим часом вийшло так, що моє кандидування на доцентуру без моєї спеціальної причини перемінилося в кандидування на професуру, і я мусив, щоб не утруднювати собі і так трудної позиції, позичити язика у дипломатів і писати, як каже Ревакович, «спірально», щоб і гусей не дразнити і правди надто в лице не бити. Кінцева фраза, признаюсь, може більше б'є на ефект, ніж має в собі правди, але після всього сказаного в статті, я думаю, кожний тямущий легко пізнає, яка міра правди є в тій фразі. Щодо лінивства покійного, я не міг би з Вами згодитися: він працював, совісно мучився, та що з того, коли розум його був такий тупий і ограничений, що, бувало, скажеш йому три рази якусь річ, навіть на картці напишеш, він повторить, а потому все-таки переплутає. Забавний примір такої тупості є в його «Історії літератури», де він підсунув Вам яко програму те, що я винотував був йому на карточці яко головні признаки тих поглядів і симпатій, з якими ми, молоді люди половини 70-х років, галичани, розпочинали свою літературну роботу. Щодо листів О[гоновськ]ого, то, звісно, я візьмусь печатати їх; у мене є вже колекційка, хоч не так-то й цікавих, так що не думав поки що печатати їх, та коли Ви маєте цікаві, то чому б і не напечатати? В II кн. напечатано кілька листочків Заревича з р. 1866—1868 (дав Белей!) і один лист старого Гриневецького з 1813, антикварного змісту (до нього треба додати і біографію Гриневецького). В рубриці матеріалів до нашого відродження хочу дати одну угро-руську стихію з початку сього віку (мабуть, Тарковича) яко зразок угро-руського москво- і мадярофільства враз. Був сими днями в Крехівськім монастирі, відки визичив три рукописі: інтересний список «Палеї» (XVI віку), список «Варлаама і Йоасафа» з 11 рисунками в тексті і рукопись мішаного змісту, в котрім є полемічні статті проти унії. Здається, що впру їх у «К[иевскую] стар[ину]», бо тут нема де друкувати.

Тов[ариство] ім[ені] Шевч[енка] заходжується збирати етнографічні матеріали, та варто бачити ті гримаси, які роблять головачі того тов[ариства], особливо Верхратський, на саму згадку про ті матеріали. В їх очах усе те нічого не варто, — от поодинокі слова, се друге діло! Крім Грушевського і декількох молодих студентів, ніхто не інтересується тими речами. Поки що ухвалено напеча-

тати І випуск рекрутських пісень. Пісні зібрав з друкованих і рукописних збірок, в тім числі моїх і П[авли]кових, Маковей і зладив до них розправу, йдучи за методом Васильева («К[иевская] стар[ина]»). Розправа, читана колись у семінарі Огоновського, слаба, головно тим, що не показує докладно того історичного грунту, на котрім виросли рекрутські пісні, а тільки силкується його заступити парафразою самих пісень. Як буде впорядкований матеріал,— не знаю. Для дальших книжок рішено збирати свіжий матеріал і в тій цілі видати квестіонар. Я, бувши як гість на тім засіданні, радив видати казки, записані Роздольським; збірка його, около 100 штук казок, записаних в однім селі, є у мене; про запис можна мати виображення з того, що досі видруковано в «Ж. і сл.», та здається, що присутні не дуже радо се прийняли. Побачу, який вони свіжий матеріал зберуть і на що звернуть увагу в своїм квестіонарі!

На тім і кінчу сей лист. Бандерольку тільки сьогодні висилаю. Думав, що її віддано на пошту ще перед місяцем, а тим часом діти взяли її і заховали в свій магазин.

Щиро поздоровляю Вас, Вашу сім'ю, шановну пані добродійку і панну Лесю. Чи Ви згадували їй про мій проект перекласти «Торквемаду» Віктора Гюго? Я дуже був би цікавий, як вона віднесеться до сього проекту.

Ваш Ів. Франко.

Львів, ул. Глибока, 7.
Д[ня] 25/I 95

6. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 27 січня 1895 р.

Дорогий друже!

Лист Ваш і посилки одібрав. Спасибі! Двічі спасибі за Фірдоусі. Передмова мені сподобалася; бібліографічний покажчик можна б доповнити тим, що з Фірдоусі було по-польськи (я пригадую собі Семенського переклад «Біжена і Меніже», та, мабуть, він же перекладав також «Рустема і Сограба», звісно, не з оригіналу, а, мабуть, з французького, з Моля), та се не так-то дуже й конечно. Переклад Ваш інтересний, головно своєю простотою, і я думаю, що він зробить добре враження в публіці. Думаю, що набирати почнеться ще сього тижня. Відбитку я буду робити в мен-

шому форматі, так як Едіп, Роланд і т. ін. Поодинокі аркуші-відбитки засилатиму Вам.

На комплект «Этногр[афического] обозрения» дуже тішуся. Свій комплект [«Житя і слова»] з р[оку] 1894-го в заміну за річник 1894 р. «Э[тнографического] о[бозрения]» зашлю сими днями в Политехн[ический] музей — швидко не міг. Будьте ласкаві, справтесь, які н-ри прийшли в П[олітехнічний] муз[ей]. Я вислав там, крім звичайних двох комплектів за 1894, опісля ще один цілий комплект для того пренумеранта, що Ви казали. Вислав у одній бандеролі кн[ижки] 2 і 4, а в другій 1, 3, 4, 5 разом. Чи дійшли?

Щодо Погодіна, то я не напирав на останній том — погляньте той том, де розказано про п е р ш и й побут П[огодін]а в Галичині. Та варто б бодай винотувати те, що є на тих 10—15 сторонах, о котрих Ви згадуєте. Ті часи у нас темні (1846 рік), усякий причинок до них може бути цінний. Для Міллера шлю разом з отсим листом кн. 2 і 6 — решту вишлю незабаром. Рівночасно шлю й Виш[енського]. Гроші для «Зорі» і лист П[авлик]ові передав. В 2 томі Короленка один аркуш є вставлений двічі, а одного нема. Добув я на днях рукопис «Палеї» і хочу зайнятися нею трохи ближче. Для сього цікаво б мені було добути статтю Істріна про «Палею». Він читав її десь у якомусь обществі в Москві і мусив уже напечатати. Про се буде знати Сперанський, так попросіть його добути сю статтю для мене. Надіюсь, що мій список (з XVI в.) буде де в чім інтересний. Варто б було добути мені й Істрінову «Александрію». В такім разі я поки що резигную з «Четьї-мінеї», а прошу Вас закупити для мене той том Погодіна, де розказано про 1838 р., і названі тут праці Істріна.

Басні Кантеміра в первописі пришліть, та додайте й уваги про писателя, щоб можна було видати як Вашу самостоячу працю. Тішить мене, що мої апокрифи цікавлять Ваших учених. У нас вони не цікавлять нікого, а за записи з уст народу я одержую лайку як за «порнографію», ще й безграмотно записану. Ну, та я сим не дуже турбуюся. Апокрифічні тексти, видані Калитовським — дуже інтересні; є се самостійна галицькоруська переробка апокрифів про різдво Христово, а потім про кінець світу. З того самого рукопису я видав у «К[иевськой] ст[арине]» віршу «Пѣснь о свѣтѣ», а в «Ж. і сл.» видрукую ще «Повѣсть о чловеци и смерти» та оповідання про пророка Валаама і його осла. Та вступ Калитовського до його видання — ще

інтересніший як документ того, з яким повним нерозумінням речі взявся чоловік до видання. Коли сеї книжечки у Вас нема, то можу Вам прислати. Марки шлю і цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

27/I 95

7. ДО Ф. К. ВОВКА

[*Львів, січень 1895 р.*]

Вельмишановний добродію!

Лист Ваш одержав. Брошуру радо тут видрукуємо. Ім'я автора не є конечне. Кошт не буде великий: аркуш, такий як у «Вишенськім», з папером у 500 екз. стоїть около 16 гульденів (у «Вишенськім» аркуш — 32 стор., може бути формат удвоє більший). За друком я догляну і ручусь за поспіх, тільки щоб рукопис був достарчений впору і щоб з коректурою не було опізнення.

На книжки французькі жду. Мені хотілось би головно мати важніші появи поезії з думкою соціальною і релігійною (звісно, без біготерії).

«Спомини» Драгоманова, крім двох перших випусків, уже розпроданих, висилаю. Здоровлю Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

P. S. Останній н[оме]р «Mélusine» мені сподобався, і я буду мінятися за неї своїм виданням і на сей рік. Коли схоче Sèbillot, то я готов висилати й йому за «Revue des traditions». А на «Revue critique» я, мабуть, пришлю Вам гроші — се, думаю, буде найліпше, тим більше, що мені треба буде купити ще деякі випуски сього року. При нагоді будьте ласкаві написати, яка ціна сього видання, бо тут у нас ніде його нема.

Ів. Франко.

8. ДО Ф. К. ВОВКА

[*Львів, січень 1895 р.*]

Вельмишановний добродію!

Жду і жду від Вас статей для «Етн[ологічних] матеріалів» і не можу діждатися. Чи Ви загнівалися, чи забули про свій план — випустити томик ще до липця? Будьте ласкаві,

озовіться! Чим борше я буду мати в руках матеріал, тим борше будемо готові з друком, а то й боюсь, що знов вийде запізнення.

Посилаю Вам у сьому листі 10 гульденів і прошу передати їх у книгарню Пікара з тим, щоб він вирівняв собі мій довг, а решту взяв як завдаток на ось які книжки, котрі прошу його вислати мені. Із записаних у його «Catalogue mensuel» № CIX я бажав би мати:

№ 1. Acta Apostolorum apocrypha	10 fr.
№ 11. Amelinean, Les actes des Martyrs Coptes	8
№ 213. Dieterich, Nekya	3,50
№ 237. Evangelia apocrypha	10
№ 702. Le thèâtre Cretois	3,50
№ 1105. Vossii, de Sybillinis	3
Разом	38 fr.

Решту грошей вишлю зараз по одержанню книжок, знов на Ваші руки. Що чувати з тими н[оме]рами «Revue des traditions popul[aires], про які я писав Вам?

Здоровлю Вас щиро і кланяюсь.

Ваш
Ів. Франко.

9. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 1 лютого 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Жду-жду та й не дождуся від Вас посилки французьких книжок. А дуже б мені їх треба, бо хотілось би взятися самому і позасаджувати других за переклади. Пригадую особливо «Торквемаду» і Рішпенові «Chants des queux!».

Ваші обі легенди вже напечатані в II кн[изі], хоча, на жаль, я якось так зазівався, що забув зазначити, що списки їх одержав від Вас. Вчиню се в III кн.

Сьогодні удаюсь до Вас з дальшими просьбами, а іменно:

1) Будьте ласкаві пригадати редактору «Revue des traditions populaires», що я вислав йому весь комплект «Ж[итя] і сл[ова]» за 1894 і 1 кн. за 1895 і бажав би получити й собі ж комплект «Revue» за 1894 р. Тим часом у мене є тілько кн. «Revue» за ноябрь 1894 (№ 11), а більше нічогісінько! Дуже прошу Вас про се!

2) Із «Revue des ètudes grecques» вичитав я, що 1886 р. в Nimes вийшла книжка «Bouvi, Poètes et mèlodes, ètude sur les origines du rythme tonique dans l'himnographie de l'Eglise grecque». Сеї книги мені конче б було потрібно, і я прошу Вас не відмовити мені сеї послуги і роздобути її для мене, на що й посилаю 5 гульд[енів]. Надіюсь, що тих грошей вистарчить. Коли б ще що лишилося, то закупіть мені на показ сю книжку «Revue critique», де був розбір праці Махала про слов'[янський] богатирський епос. Не гнівайтесь, шановний добродію, що так докучаю Вам своїми орудками, котрі, мабуть, вимагають чимало біганини. Може, і я колись Вам зможу відслужитися.

Ще пригадую Ваші «Rites et usages nuptiaux!»

Здоровлю Вас сердечно.

Ваш
Ів. Франко.

1/2 95

P. S. Коли вийде новий «Annuaire тов[ариства] des traditions pop[ulaires]», то будьте ласкаві роздобути його для мене. Я кошт зверну.

І. Ф.

10. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА

Львів, 1 лютого 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Вашу посилочку (вар[іант] «Двор[янської] жени» Бодянського), далі листок (про Лом[иков]ського) і картку кореспонденційну] дістав, також брошуру Бакуніна. Спасибі за все! Брошуру віддав, а часть статті (про Ломиковського і «Двор. жену») поміщу в II кн. Зроблю по-Вашому і міститиму Ваш матеріал осібно в одній цілості, так, як Ви його пишете, і в такім же порядку.

До «Двор. жени» у мене є галицька паралель, досі, мабуть, ніким не записана. Я записав її ок[оло] 1870 р. від пок[ійної] матері, та вона жалувала, що се пісня не вся, що там усередині дещо випало,— забула. В усякім разі те, що заховалося в її пам'яті, вельми характерне. Я посилаю Вам сей текстик, може, Ви схочете приточити його до двох перших і додати до нього які-небудь свої уваги.

Так само я думаю зробити й зі своїми варіантами «Біди»: заким друкувати присланий Вами текст, я вишлю Вам свої варіанти, щоб таким способом уся редакція була Ваша. Супроти сього мій план щодо друку дальших частин Вашого матеріалу такий: у кн. 3 підуть думи Магадина (всіх 5, де вони займуть більше як $1^1/_2$ аркуша друку), в кн. IV піде «Біда» з варіантами, «Слова» Магадина і «Одклінщини»; остаточно можна б дати й ще дещо, коли б до того часу надіслали. Хотілось би мені за друкуванням Вашого матеріалу не занедбувати й свого «Із уст народу», тим більше, що й до мене матеріалу напливає чимраз більше і доволі цікавого та свіжого.

Ще одно хотів я вас спитати: чи Ви трібували читати мій роман «Основи суспільності», а коли читали, то як Ви мені порадите? Дуже він довгий. Перша часть ледве скінчиться в $1^1/_2$ року, значить, на дві дальші часті ще треба 3 роки! А у нас багато людей читає методом пок. Шпака в комедії Квітки: аж тоді, як є цілість скінчена. Тому-то я думаю, скінчивши першу часть, перервати друкування сього романа в «Ж[итю] і сл[ові]» і видати його книжкою, а тут друкувати дрібніші новели, хоч оригінальні, хоч перекладені. Моя жінка дуже сьому противна і налягає на те, щоб друкувати далі роман, — не для того, як коли б він їй подобався, а для того, що, мовляв, читачі мають право дістати цілість. Для III кн. з нових речей я лагоджу переклад «Едіпа Колонейського» (піде половина) і хотів би дати Ваші «Матеріали до історії життя і слова на Україні» по змозі всі.

Сьогодні пишу д. Вовку про «Торквемаду» і інші книжки, на котрі я давно вислав йому гроші.

Щиро кланяю[ся] Вам і всім Вашим.

Ів. Франко.

1/2 95

11. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 20 лютого 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Книжки (Рішпена, Беранже і «Торкв[емаду]») одержав. Спасибі Вам! Пригадую книжку про старий спів церковний та про комплект «Revue des traditions popul[aires]», з кот-

рої я за 1894 р. маю тілько І випуск. А я вислав редакції свій комплект і І кн[игу] сього року.

Рукопис дістав також і дав складати. Не знаю, чи до вподоби Вам буде такий формат, як отсей папір, що тут залучений? Та ще дві речі Ви забули додати: чи друкувати на грубім, чи на тонкім папері і в кількох екземплярах? Я від себе радив би в усякім разі друкувати в маленькім форматику, а не в великім 8°, так, щоби книжечка вийшла зграбна і удобоносима. Щодо сих точок прошу мені зараз написати, щоб друкар не мусив зробленого переробляти. До одержання відповіді я спиню не набирання, а ламання і друкування.

Лист Ваш і гроші одержав також. Чи буде досить сих грошей, поки що не знаю, та се діла не зупинить, бо я маю в друкарні отвертий рахунок.

На сьому поки що кінчу. Прислані Вами легенди вже напечатані. Друга книжка «Ж[итя] і сл[ова]» кінчиться друком і через тиждень, надіюсь, буде готова. Мені вона видаєсь по багатству і різнородності матеріалу найкращою з усіх дотеперішніх. Що то Ви скажете?

Кланяюсь Вам і бажаю здоров'я і всього доброго.

Ваш Ів. Франко.

20/II 95

Забув додати про переклад. Я зараз же сяду до нього, як тільки одержу текст коректури, і надіюсь виготовити його к тому часу, як друк оригіналу буде скінчений, так що можна б після того зараз же давати до друку переклад. Коли получите гроші за переклад, а також коли б показалася потреба ще що доложити до коштів друку, то не шліть мені нічого, а затримайте у себе аж до мого розпорядку.

12. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

20 лютого 1895 р.
20 лютого 1895

Дорогий друже!

Даруйте, що трохи опізнився з листом — роботи багато, а часу мало. Що се Ви не присилаєте далі «Этн[ографического] обозр[ения]»? Погодіна не купуйте! З Фірдоусі пішла у 2 кн[ижку] тільки Ваша передмова. Не гнівайтесь, що так мало (10 чи 11 стор.), але годі було більше.

В 3 кн. хотів би дати більше, так що якби Ви прислали ще історію Зоггака, то, може б, впер увесь початок. Передмови я не доповнював бібліографічними звістками польськими, бо ніколи було їх шукати по журналах. З праці Вашої робиться відбитка, і для того прошу Вас дуже: не ждати ніколи на моє упімнення, а присилати рукопис якмога вчасніше і якмога більшими порціями. Чим більше пришлете, тим більше буде надруковано. Для того найлюбіше б мені було, якби Ви зараз же прислали б мені значнішу порцію, таку, щоб вистала на 2—3 н[оме]ри. А то коли Ваш рукопис запізниться, а друкар не жде, я мушу змінювати цілий план і всю економію книжки і тоді на Вашу працю випаде менше місця, ніж би мені хотілося. При тім же й правопись Вашу треба поправляти, а се сама найважкіша робота, особливо коли у мене болять очі.

Відбитків Фірдоусі я Вам висилатиму, як і скільки зажадаєте, тільки напишіть. Правило у нас таке, що Вам належиться за Вашу працю 50 екземпл[ярів].

Я сими днями подав у Тов[ариство] Шев[ченка] план видання «Пам'ятників староруського письменства по южноруським рукописам» і лагоджу тепер перший том, у котрий увійдуть самі старозавітні апокрифи. Із моїх власних рукописів та з багатої «Крехівської Палеї» я надіюсь видобути около 60 текстів, в тім числі буде декілька легенд, досі не звісних у науці, а головне те, що всі тексти будуть визначуватися виразними южноруськими відтінками язиковими. Звісно, на черпання з такої багатої скарбниці южноруських рукописів, як збірка колись Царського, я мушу поки що зрезигнувати, та й то правда, що там далеко більше є матеріалу для дальших томів мого задуманого видання (легенди і апологи), ніж для першого. Не знаю, як бути з Румянцевським музеєм. Оскільки тямлю востоковське «Описание», то там для мене також матеріалу не багато, та в пізніше набутих музеєм рукописах певно що є. Але як їх видобути? Мені вправді тут асигнують дещо на переписку, але кого там засадити в Москві за переписування, а головно відки мені знати, що переписувати, не маючи під рукою опису, нпр., рукописів Григоровича і інших збірок, котрі різними часами поступали в Рум[янцевський] муз[ей]. Вас просити боюсь, бо Ви недужі і зайняті дуже. А пожаданим було б для мене ось що: по каталогам рукописів передивитися, котрі є рукописі южноруські

і містять у собі апокрифи, легенди і апологи. Кожного такого рукописа винотувати №, вік написання і можливі ближчі прикмети (оскільки вони занотовані в каталозі), а потім (натепер) винотувати мені тільки заголовки тих апокрифів, що відносяться до осіб старозавітних (з доданням, по змозі, початкових слів оповідання). Се, думаю, праця не така-то дуже тяжка, коли хто має каталоги під рукою, а я готов за неї заплатити гонорар, який би Ви признали відповідним. Може би, хто з студентів-славістів зробив мені ту роботу? Тоді я міг би знати, які тексти є у мене, а яких мені ще треба для докомплектування моєї збірки. До кожного тексту долучена буде коротенька студійка, а радше замітка, в котрій показані будуть паралельні тексти, друковані деінде, варіанти їх супроти мого і звісні мені студії та розправи про даний текст. Надто наперед книжки подана буде загальна студія про апокрифи, а при кінці словник і покажчик імен та змісту. Я бажав би дуже випустити сю книжку ще сього року в світ і зробити її якмога гарною та повною.

Моя жінка щиро дякує Вам за чай. Вона збирається їхати в Росію, то, може, їй доведеться бути і в Москві та побачитися з Вами. Мені се, мабуть, не швидко доведеться, хоч дуже б бажалось. І кн[ижку] «Ж[итя] і сл[ова]» Фрайтагу я, здається, вислав. Звістіть, чи одержана і який новий адрес.

Жду Ваших посилок, а особливо рукопису, бо бажав би дати Фірдоусі зараз по «Переписці».

Здоровлю і цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

13. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА

Львів, 21 лютого 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Отсе скінчив друк II кн[иги] «Ж[итя] і сл[ова]» і зараз же починаю III. В II кн. пішли з Ваших речей дві: записи кобзарських співів Лом[иковського], Бод[янського] і Черт[елєва] і замітка «Непевний текст думи» в відділі критики. Скінчилась стаття Верна про Євангеліє. Для III кн. маю Ваші «Матеріали і замітки до життя і слова» і думи Магадина. Та все-таки бажалось би мати ще й «Хартії». Чи пан-

на Леся дасть що далі по части релігії, чи, може, сю книжку перепавзувати і вперти натомість більше іншого матеріалу? Я дістав французький текст «Торквемади» Віктора Гюго і запитую ще раз, чи д[обродій]ка Леся схоче взятися до його перекладу? Мені дуже б хотілось подати його на чолі третього річника «Ж. і сл.», бо до того часу він, певно, не буде готовий. Звісно, бажалось би мати переклад віршовий і по змозі римований, як у оригіналі.

На сьому й кінчу сей листок. Книжки «Ж. і сл.» вишлю, скоро тільки будуть готові.

Кланяюсь низенько.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 21/II 95

14. ДО ВАСИЛЯ ЗАГАЄВИЧА

[*Львів, кінець лютого 1895 р.*]

Вельмишановний отче!

Даруйте, що так опізнився з відповіддю на Ваш лист, але я дуже був зайнятий і тільки сьогодні найшов хвилю часу, щоби прочитати Ваш рукопис. Оповідання Ваше «Як дбаєш, так маєш» — дуже гарне і живо написане і переробляти його зовсім не треба. Я зараз нині зладжу короткий рефератик і передам його виділові «Просвіти» і маю надію, що воно буде надруковане. Ще ліпше мені сподобався Ваш «Політик» — се одна з найкращих новелок, які у нас появилися в останніх роках, тим краща, що коротка. Я лагоджу переклад її на польське і хочу послати до петербурзького «Kraju».

Коли буде вечерок Шевченка, ще досі напевне не звісно, та все-таки десь у початку марта.

Я тепер цілими днями працюю над крехівськими рукописами, роблячи з них виписки, бо хотів би якнайшвидше звернути.

Цілую Вас і кланяюсь Вашій високоповажаній пані.

Ваш Іван Франко.

15. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

[Львів], 10 березня 1895 р.
10 березня 1895

Дорогий друже!

Лист Ваш (через П[авли]ка) одержав і зараз відписую. 225 крб. від Фрайтага одержав ураз із листами до мене і П-ка. На першу посилку (одержану) я відписав Ф[райта]-гові так, як Ви радили. Лист П-ку передам зараз сьогодні.

Щодо Тілле, то П[авли]к не то щоб не згоджувався заходитись коло видання, а, певне, думає, що книжечка Тілле тепер уже підстаріла. Та я не сумніваюся, що з такими умовами, як Ф-г подав у своїм листі, він згодиться, к о л и т і л ь к и у н ь о г о є п е р е к л а д. Об сьому я трохи сумніваюся, бо П-к хоча голосив від 10 літ, що переклад такий у нього є, то, проте, ніколи нікому його не показав, і маючи десять разів можність напечатати його, не зробив сього. Та втім побачимо.

Ви не думайте, прошу, що я дорікаю Вам орфографією Ваших рукописів, та все-таки, коли Ви схочете порівняти свою орфографію з тою, яка є в «Ж[итю] і сл[ові]», то побачите деякі різниці, котрі все-таки перед друком треба вирівняти. Та се дрібниця, і я зовсім не дорікаю нікому за те, що не пише так, як би мені хотілося.

З рахунком, котрий Ви мені прислали, я вповні згоден, а от тільки з «Эт[нографическим] обозр[ением]» нема ладу. По Вашому виходить, що Ви вислали мені вже всі 19 книжок, а тим часом у мене досі нема книжок 3, 4, 5 і 6, а натомість (разом з «Александрією») я одержав дублети книжок 17 і 18, котрі й вислав Вам назад. Одну книжку я одержав від П[авлика]. Будьте ласкаві справитися, як се так сталося? Гроші мої, що ще є у Вас, заховайте, може, прийдеться дещо купити, потрібне для мене. Та от, á propos, здобудьте мені, коли ласка, томи IX, XII, XV, XXI, XXX і XXXVI «Сборника Отделения русского языка и словесности» (Академії наук). Думаю, що грошей на се вистарчить. За звістки про «Палею» спасибі, та відки мені взяти статтю Жданова, коли «Университ[етских] изв[естий]» у нас у нікого нема. «Палея» у мене толкова, та про її видання в цілості я й не думаю — се величезний рукопис в 1300 стор. 4°. А лагоджу я до друку збірку апокрифів старозавітних (далі підуть новозавітні).

Відбитки апокрифа про дітство Ісусово в мене нема, та я шлю Сперанському той аркуш, де був напечатаний апокриф. План видання етногр[афічної] бібл[іотеки] подаю окремо. Цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

З друком «Шах-наме» я підожду, доки буде можна, а Вас все-таки прошу прислати хоч частину Зоггака, бо сього, що є, трохи замало.

Щодо перекладу праць етнографічних, то у мене є в плані ось які роботи:

1. Перекласти передмову Clouston'a до його книжки «Popular Tales und Fictions», vol. I. Ся передмова має в англійськім 71 стор., значить, по-нашому вийшло б около 5 аркушів — кошт[ом] ок[оло] 120 г[ульденів].

2. Перекласти (в додатку до попереднього) статтю Коскена про єгипетську казку о двох братах, яко specimen[1] одної з найстарших звісних казок і порівнюючого досліду над нею — займе ок. 1 арк. друку.

3. Перекласти статтю Порфирія Успенського (із його книги «Восток православный») про богумілів (тут дуже добре виложені і критично розібрані вірування богумілів) і додати до неї огляд історії богумілів по Рачкі, Іречку, Шмідту та Деллінгеру. Ся праця зайняла би також ок. 6 акр. друку — кошт. ок. 150 г.

Як бачите, грошей, у ж е присланих, вистарчить на обі сі праці, і я був би за тим, щоб друкувати їх одну по другій яко нову серію «Літературно-наукової бібліотеки» в форматі такім, як передрук «Шах-наме».

4. Бажалось би мені перекласти дещо з болгарських праць Драгоманова, особливо його знамениту працю про дуалістичне творення світу. Ся праця зайняла б около 10 аркушів (кошт. до 250 гульд.). Звісно, розпочавши се видання, можна б уже на ті гроші, що є, помалу тягти його далі, покриваючи кошти нових книжок з розпродажі давніших. Прилив нових фондів прискорив би видання.

5. Є у мене ще одна річ, котру б бажалось перекласти — є се книжка італіянця Артуро Графа «Історія чорта», написана дуже гарно і основно. Та се книга більша, ок. 25 аркушів.

---

[1] Зразок *(лат.)*.— *Ред.*

Сей свій план подаю Вам на увагу, а по одержанню відповіді зараз візьмуся до його виконання.

Ів. Франко.

16. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА

Львів, 13 березня 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Лист Ваш діткнув мене дуже болюче, головно задля тої незручності, яка вийшла у мене з підписом під Євангеліем. Запевнюю Вас, що се зроблено без ніякого наміру, а тільки ось з якої причини. Підпис переводчика був там уміщений напочатку. А що в «Ж[иті] і сл[ові]» підписи, звичайно, кладуться на кінці статті, от я й перечеркнув у рукописі підпис, та під першою частиною і забув підложити. Опісля рукопис по видрукуванню я знищив і не тямив уже, як саме було написано, а тямив тільки одно, що переводчик бажає під своєю працею покласти свої ініціали. Ся трагічна евентуальність, про яку Ви згадуєте, мені й на думку не прийшла, а тим менше я міг здумати, щоб така штучка, як заміна букв «ла» на «д» становила вихід із неї. В усякім разі я готов зробити все, що Ви признаєте потрібним, щоб діло направити, і ще раз запевнюю Вас, що ані злої, ані надміру доброї волі у мене сим разом не було.

Ваш суд про «Святослава» мене не здивував, а тим менше вразив. Я його від Вас і надіявся, хоч так, як є, він мені видається трохи заострим, а то ось чому. Ви трохи невірно оцінюєте сам характер мого таланту. Я вдачею своєю далеко більше романтик, ніж реаліст. Всі речі реального змісту, які я писав, справляли мені при написанню далеко більш муки, прикрості, зденервовання, ніж ті романтичні «скоки», при котрих я просто спочиваю душею. Таким починком, такою рекреацією був для мене й «Святослав». Впрочім, мені здаєсь, що від творів Дідицького все-таки дещо його відрізнює, а тема сама, взята зі звісного середньовічного «Dit de l'Impereur» (у мене з німецької версії в поемі «Karlmeynet»), видаєсь мені високопоетичною. Та се, звісно, мій особистий суд. Мені ходило о те, щоб зробити річ, здатну для сцени, а надто таку, при котрій би я не мав тих обридливих драч з цензурами, які мусив переходити з моїми

драмами із сучасного життя. Впрочім, тепер я знов улізу в сучасне життя, — побачимо, з яким ефектом.

А за «Панські жарти» я постою. Мені дивно трохи, що Ви в своїм суді не хочете стати вище, як мої галицькі критики Цеглинський та Огоновський і як Ок[уневська] та Коб[ринська], котрі обоє вкупі не знають тих часів ані того життя, яке я там зобразив. Дивно мені, що Ви, нпр., щодо попа вірите Ок[уневській] і Коб[ринській], котрі кажуть, що такого попа ніколи не було, а не вірите, нпр., Павликові, котрий в своїх «Читальнях» наводить звістку про одного такого попа Григоровича, що ціле життя бився за мужиків з панами і з урядом. У мене в листах, переказах і рукописах є ціла низка звісток про попів перед 1848 р., що пильно занималися школами, записували свій маєток на школи, приватно вчили мужицькі діти разом зі своїми і т. д. Я маю, нпр., рукописний буквар з р. 1845 попа Щавінського, зладжений «для дітей своїх і парафіян». Звістку про те, як попа з парохіянами в урочисте свято гнали на панщину, я взяв від Устияновича (попа!). Та й чи ж піп в «Панських жартах» такий уже виідеалізований? Звісно, для Цеглинських і Огоновських вистарчило те, що він там показаний симпатичною фігурою, щоби з нього зробити ідеал, та мені здавалося, що більше тямучий критик догляне в описі того попа й темних сторін його діяльності,— тої про[па]ганди квієтизму та уляглості для властей, того гальмування всякого живого людового руху, тих невинних piae fraudes[1], якими він послугується часом в прикрій хвилі і котрі так характерні для вдачі інтелігентного гал[ицького] русина. Я тямлю, що моя жінка, читаючи поему в рукописі, обурювалася на того попа — і се було для мене вспокоєнням проти того закиду, що я підхлібив попівству в своїм малюнку.

А тепер про «Ж[итє] і сл[ово]». В кн. 3 я дам Магадина, а «Замітки до іст[орії] ж[иття] і сл[ова] на Укр[аїні]» пішли вже всі, з долученням «Неповного вар[іанту] думи», що був зложений для 2 кн., та в останній хвилі мусив відпасти. На «Євреїв» таки, здається, не буде місця, і не хотілось би зачинати з кінцем тому. Зате надіюсь в кн. 4 помістити цілу статтю, так як «Ісус» пішов би в кн. 5 і 6. Прошу тільки о переклад. Дальших матеріалів, про котрі згадуєте в листі, поки що не одержав.

---

[1] Свята брехня *(лат.)*.— *Ред.*

Сими днями я одержав від одного москаля (з німецькою фамілією) із Москви невеличку субвенцію на «Житє і слово» і невеличкий фондик (225 руб.) на видання перекладом якоїсь етнографічної праці. Я предложив наразі три праці: Ваше «Дуалістичне миротворення», Успенського «Богумілів» і Клоустона «Вандрівка казок». Думаю, що тих грошей вистарчило б на друк усіх трьох. А коли б йому хотілося якоїсь більшої книжки, то я предложив йому Графову «Історію чорта». Позаяк тут іще нічого не рішено, то я просив би Вас сказати свою думку. Дехто радить мені, напр., взятися за видання Тейлорових «Початків цивілізації» або Ратцелевої «Volkskunde» (2-го тому), та я боюсь з такими малими грішми братися за такі великі книги, хоч, з другого боку, признаю рацію, що нам треба б не монографій, а в першім ряді загальних, фундаментальних праць.

Від того ж москаля прислано П[авли]ку дещо грошей на видання книжки Тілле про історію релігій.

Сими днями вишлю Вам друковану тут книжечку «Порабощаемый народ».

Не добре розумію, про які збірки Груш[евського] Ви згадуєте? По його раді Тов[ариство] Шевч[енка] ухвалило обік «Записок» видавати осібними томами збірки матеріалів історичних і етнографічних. Перші томи матеріалів історичних мають обіймати люстрації воєводства руського, видобуті Груш[евськ]им із московських архівів. Дещо вже він має, за рештою хоче небаром сам їхати до Москви. Збірка етнографічна має обняти в т. І пісні рекрутські, зібрані (з друків і різних записів) Маковеєм. Збірка досить багата, та зовсім не впорядкована, бо М[аков]ей і не знає, як її порядкувати. Він, ще бувши студентом універс[итету], зладив був для Огоновського семінарійну працю про ті пісні, на взір праці Васильєва в «К[иевской] стар[ине]», та тепер і сеї праці in crudo[1] друкувати не хоче і з збіркою не може собі дати ради, так що рукопису і досі не передав, а швидко він їде до Чернівець на редактора півурядової часописі. Я подав Тов[ариству] план видати збірку южноруських апокрифів, та чую, що в виділі дехто дуже на се кривився. В усякім разі швидко ще на них черга не прийде. Груш[евський] бажав би також видати мою збірку приповідок, та се така робота, що над нею треба ще з рік посидіти, а я на се тепер не маю часу.

---

[1] В сирому вигляді *(лат.)*.— *Ред.*

Незадовго десь має відбутися моя габілітація; сьогодні справа мала бути на нараді факультету. По габілітації я поїду на пару день до Відня На кафедру по Огоновськім кандидують Колесса, Студинський, Лучаківський і має намір також Коцовський.

Поздоровляю Вас щиро

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 13/3 95

17. ДО Ф. К. ВОВКА

[Львів, перша половина березня 1895 р.]

Вельмишановний добродію!

Шлю Вам пару екземплярів першого аркуша «Пор[абощаемого] нар[ода]» на тонкім папері. Другий арк[уш] буде напечатаний сьогодні, а третій на слідуючий тиждень, після чого зараз буде печататись німецький переклад. Коректури не висилаю Вам, бо се страшенно затягло б справу, а я надіюсь, що моєю (і жінки) коректурою Ви будете вдоволені.

Др[агоман]ов дуже хорий.

Поздоровляю Вас і щиро кланяюсь.

Ваш Ів. Франко.

P. S. Ваша телеграма на честь Д[рагомано]ва прийшла, була читана (в перекладі) і буде напечатана.

І. Ф.

18. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 26 березня 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Перед кількома днями вислав Вам 20 екз[емплярів] «Пораб[ощаемого] нар[ода]» на тонкім і 10 на грубім папері. Що робити з рештою накладу?

Я дав екземпляри «Ділу», «Галичанину», «Kurj[eru] Lw[owskiemu], проф. Грушевському (він вислав у Росію), вислав до «Neue fr[eue] Presse», «Neues Wiener Tagblatt»,

«Narodní Listy», «Frankfurter Z[ei]t[un]g.» і 10 Драгоманову. 20 дав у книгарню Ставропиг[ії], а по кілька в інші книгарні. Решта лежить у мене.

З німецьким перекладом вийде маленька задержка, бо я сими днями їду до Відня, щоби старатися о затвердження своєї габілітації на доцента руської літератури і етнографії на Львівськім університеті. Впрочім я візьму з собою дещо екземплярів брошури і, може, перекладу її у Відні, а коли не вдасться, то зроблю се зараз по повороті. Польський реферат з брошури я дав у «Kurj[er] Lw[owski]», надіюсь, що його перепечатає «Nowa Reforma». Від Вас я дістав досі Беранже, «Торквемаду» і Рішпена. Не одержав Вашої статті про весільні обряди, котрої мені дуже треба, а так само не одержав нумерів «Revue des traditions populaires» за р. 1894 , з котрої маю тільки один н[оме]р 11.

Вислав Вам Петрушевича жадану Вами брошурку. Решту виписок, котрих жадаєте, не вспів зробити за клопотами моєї габілітації, та піду до бібліотеки Ставропігійської ще перед виїздом до Відня і пошукаю, що зможу найти. Вчора одержав пробний випуск «Dictionnaire internat[ional] des folkloristes» з біографією Барвінського. Фотографія добра, та з біографії одно тільки видно, що сей пан з фольклористикою і етнографією не має нічого спільного. Я не розумію, кому охота надуживати наукової фірми «Dictionnaire'a» для созиданія кумирів, котрим хіба зовсім нетямущі можуть поклонятися.

Щиро поздоровляю Вас.

Ваш
Ів. Франко.

Львів, д[ня] 26/III 95

19. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 26 березня 1895 р.

Дорогий друже!

На Ваші два листи отсе відписую зараз. «Шах-наме» даю до друку і для того вже не гоню Вас з дальшим продовженням, та все-таки повторюю своє: коли хочете, щоб праця сього року пішла наперед, то присилайте відразу більшими частинами, щоб я міг побільше друкувати. Чи одержали 1 арк. передруку? Я вислав його разом з № 2 «Ж[итя]

і сл[ова]». Зараз по одержанню Вашого попереднього листа я вислав Вам рекомендованою бандероллю Clouston'a т. I, а в день опісля — Огоновського «Studien». Звістіть, чи одержали одне й друге.

Я задумав видавати ті речі, на котрі дає субвенцію Ф[райтаг], у такім же форматі, як відбитки з «Ж[итя] і сл[ова]», і зібрати всі дотеперішні відбитки яко нову серію «Літературно-наукової бібліотеки», так що досі маємо їх 4 книжки («Пісня про Роланда», «Едіп цар», «Сон князя Святосл[ава]» і моя драма «Кам'яна душа»). Далі прийшов би Клоустон, потім відбитка з одної частини статті Заневича «Історія знесення панщини в Галичині до 16 апр. 1848» (вона буде напечатана в другім півроці «Ж. і сл.» і для неї автор визискав множество рукописного матеріалу). Я був би за тим, щоби в тій серії опісля перепечатати статті Верна про Біблію («Народ», 1894), про історію гебрейців (буде в 4 кн[изі] «Ж. і сл.»), про Ісуса (в 5 і 6 кн. «Ж. і сл.») і про євангелія — вони всі разом дали б доволі добру цілість. Статтю Успенського про богумілів я напечатаю таки в «Ж. і сл.» і відтак передрукую та додам до неї ті тексти статей богумільських та антибогумільських (альбігойську Interrogatio) і наші статті з «Номоканона», котрих Успенський не розбирає детально. Статтю Рачкі «Bogomili i Patareni» я думав би пізніше перекласти всю і доповнити її тим новим, що є у Іречка і Деллінгера. Се все я зроблю не на рахунок Ф-гових грошей. Коли ще Ф-г рішиться печатати «Історію чорта», то на його фонд буде аж надто. До Грушевського писати в сьому ділі нема що, впрочім сими днями він буде у Москві, то можете з ним побалакати.

Щодо Тілле, то, звісно, я був би за тим, щоб він вийшов також у серії моєї бібліотеки, звісно, коштом тих грошей, що послані П[авли]ку. В такім разі він міг би також вийти ще сього року. П-к упевнює мене, що рукопись Ф-гу вислав і лист написав — що ж я більше можу тут зробити? Надіюсь, що поки дійде сей лист до Вас, рукопись уже буде в Ваших руках. Прошу Вас, звістіть мене про се.

Я сьогодні або завтра їду до Відня старатись о затвердження моєї габілітації. Якби Ви знали, яке болото сплетень, інтриг і хитрощів я мусив перейти сими часами, поки дійшов до тої габілітації, а кілько ще прийдеться перейти на будуще! Та що діяти! Маю надію, що мені удасться перебороти противності, а властиво сказати: п е р е б о р о -

т и р у с и н і в, бо русини різних відтінків і сторонництв дружно станули проти мене.

Ну, та про се хіба колись опісля. Цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 26/III 95

20. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО

Львів, 26 березня 1895 р.

Дорогий друже!

Щире спасибі Вам за Ваші бажання. Габілітація моя пішла дуже добре, і можу сказати сміло, що я здобув собі симпатію в факультеті. Тепер діло піде на дорогу політичну, і тут, звісно, прийдеться перебути хожденіе по мукам. Який буде результат, тепер ще годі передвидіти.

Дуже Вас перепрошую, що так запізнився з «Nędznikami». Сталося се через те, що я дав їх до переплетчика разом з многими іншими книжками і рукописами, а переплетчик, маючи тепер книжки шкільні, всю мою паку відложив набік. Але тепер я припильную і за пару день надіюсь Вам вислати. Вірші мої — власність книгаря Ставропігійської книгарні. Я зараз по Вашім першім зажаданню казав йому вислати Вам екземпляр, та він, видно, забув. Сьогодні скажу вислати на Ваш адрес два екземпляри, один у звичайній оправі, а один в кращій. Може, котрийнебудь там продасте,— а може, й ще дехто замовить. Сими днями я їду до Відня, а з поворотом надіюсь бути в Празі, а може, і ще декуди в Німеччині. Не знаю, як удасться. На Ваш «Образ гонору» я дуже цікавий, а не менше і на новелу. Щастибі Вам на писательськім полі! Я думаю, що з тим широким знанням життя і мови люду і з тим талантом обсерваційним, який у Вас є, Вам не може не пощаститися.

Жінка моя Вам кланяється, а мої малі часто фантазують о поїздці до Бережан, де є великий став, великі черепахи і блискучі камінчики по дорозі. Цілую Вас щиро

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 26/III 95

«Порабощаемого народа» шлю Вам 5 екз[емплярів] — роздайте знайомим.

21. ДО М. І. ПАВЛИКА

Відень, 29 березня 1895 р.

Дорогий друже!

Пишу Вам пару слів про те, що довідався в Відні. Коли побачите Колессу, то будьте ласкаві завідомити його, що його доцентура вже затверджена, та заразом зверніть його увагу на те, що, може б, ліпше було йому не квапитися на Львівський університет. Говорю се не з агітації, не з конкуренційної боязні, а ось чому. Сьогодні був я у Рітнера. В протягу розмови він сказав мені такі слова: «Ale zdaje mi się, że Kolessa ma lepsze widoki w Czerniowcach»[1]. Я не зрозумів сього і сказав: «Здається, що ні». Рітнер далі не говорив на сю тему, та Романчук, з котрим я побачився пізніше, не знаючи про мою розмову з Рітнером, сказав мені, що чув, буцімто існує намір покликати Стоцького до міністерства і дати йому якийсь реферат. Аж тоді стали для мене ясні слова Рітнера. Я, звісно, не подаю сього всього за певну річ, та постараюсь через Ягича дійти правди,— в усякім разі зверніть увагу Колесси на сю комбінацію. Що Ягич для нього успособлений дуже корисно, се він і сам знає, і се я вповні мушу потвердити.

Я забув Вам сказати у Львові, що Богдан Кістяк просить Вас, щоб Ви написали йому і донесли адрес Невестюка (Мости Вел.). Я надіюсь тепер, вертаючись з Відня, бачитись з ним у Вроцлаві.

Адрес мій: Wien I, Wipplingerstrasse, N 26, 4 St., Thür 29.

Цілую Вас
Ваш
Ів. Франко.

Відень, 29/III 95

22. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 17 квітня 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Даруйте, що так опізнився з відповіддю на Ваші листи. Був 12 день у Відні, а вернувши, мав різні клопоти і біга-

[1] Мені здається, що Колесса має більші шанси в Чернівцях *(польськ.)*.— *Ред.*

нини, так що годі було засісти до писання листів. На Ваші запитання відповідаю ось що: німецький переклад «Пораб[ощаемого] нар[ода]» сьогодні даю до друку і надіюсь, що за тиждень, а найдалі за два він буде скінчений. Тільки ж я позволю собі вислати Вам увесь наклад з виємком того, що призначене для Австрії, бо я абсолютно не маю часу займатися експедиціею, а Вам, може, легше буде се зробити. З рос[ійського] видання я висилаю 10 екз. до ком[панії] лонд[онських] книгоношів, котрі о те просять. У Відні я ще буду, то й Ваші «Usages» собі відберу, коли тільки вони там будуть. А коли ні, то попрошу Вас купити ті випуски «Antropologie», де вони печатались,— се на одно вийде.

Вибачайте, що так надоїдаю Вам з книжками, але в моїй бібліотеці такі люки, що годі в який-небудь бік розігнатися, щоб не натрапити на прогалину. Тепер мені треба би із Мезонневової колекції Масперових «Contes populaires de l'anc. Égypte». Чей же вони ще не рідкість, так будьте ласкаві їх мені здобути. Та вже за одним заходом напишіть, як виглядає мій рахунок у Вас.

З моєю доцентурою справа стоїть так, що я габілітувався, се значить— видержав colloquium[1] і виголосив пробну лекцію, а тепер жду на затвердження мене на доцента з боку міністра освіти. В тій цілі я був у Відні, щоб хлопотати про се діло, був у міністра, а сей сказав мені, що се залежати буде від гал[ицького] намісника, се значить — в останній лінії від директора львівської поліції. От я й жду, що з сього буде.

Щодо збирання і переховування сього, що писалося про «Пораб. нар.», то я також дуже мало відповідна людина. Я знаю тільки те, що я про брошуру написав в «Kurj[er] Lw[owski]» (реферат з брошури). «Діло» дало переклад, так само дає переклад чернівецька «Неділя», а «Буковина» друкує довгу передову статтю, в котрій розбирає статті про сю брошуру віденського «Parlamentära» і львівського «Галичанина». Обох сих статей я не бачив. Чув тільки у Відні, що про брошуру була нотатка в «Narodních Listach», де сказано, що се робота галицька і обчислена на шкоду Росії. Коли додати те, що писали П[авли]к і Др[аго-ман]ов в «Народі», то буде, мабуть, усе, що досі про сю брошуру написано. Ваш «Квестіонарик» я дам у «Ж[итє]

[1] Співбесіду *(лат.)*.— *Ред.*

і сл[ово]», а також в новозасновану польську часопись людознавську.

Здоровлю Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 17/IV 95

23. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 17 квітня 1895 р.

Дорогий друже!

Лист Ваш, рукоп[ис] Клоустона і книжки одержав учора (у вівторок) разом і спішусь відповісти Вам хоч коротенько. Клоустона сьогодні ж даю до друку, та думаю, що коли Ви схочете, крім вступу, перекласти хоч би 1 главу з його спеціальних дослідів (а вона дуже інтересна), то в такім разі книжка буде досить обширна і можна Коскена лишити напотому, тим більше, що його праця, власне, відноситься до категорії таких же спеціальних, навіть сухо бібліографічних дослідів, як і Клоустонові, і метод його (розсікати кожну казку на її дрібні складові часті) не зовсім може вдовольнити і не позволяє дійти ні до яких певних виводів. Звісно, треба буде познайомити наших людей і з того роду роботою, та для сього прийдеться зробити з Коскена вибірку на томик, а Клоустона лишити самого в собі. А як Ви думаєте, чи не добре було б дати тепер відразу пів першого тому Клоустонового (до кінця досліду про Амура і Псіхею)? Думаю, що томик у нас вийшов би гарний та й не дорогий (ок[оло] 14 аркушів друку, кошт[уе] ок[оло] 250 гульд., ціна екземпл. 1 гульд.), а з часом можна би, не в'яжучись нічим, дати й другу половину тому.

Щодо Тілле, то я, звісно, не маю ніякісінької претензії до того, щоб екземпляри йшли для мене, а тільки для самої вигоди розпродажі радив пустити його в тій самій «новій серії» «Літ[ературно]-наук[ової] бібл[іотеки]», в якій підуть Клоустон, Фірдоусі і проч. А екземпляри нехай ідуть, куди Вам угодно. Вигода ж тут така, що велика часть покупців бере весь комплект, та й взагалі до фірми «Літ.-наук. бібл.» вже трохи привикли.

Зробив би я Вам ще деякі уваги щодо самого перекладу. Перекладаючи Клоустона, Ви силкуєтесь зробити його таким популярним, немовби писали для дітей, і задля того

посвячуєте часто стисліcть, докладність віддання думки автора, а навіть правильність синтаксису. Думаю, що се вже Ви пересолюєте і вводите белетристичні прийоми там, де їх не треба. Так само я був би противний тому, щоб друкувати англійські довгі цитати, і просив би Вас перекладати англійські вірші на наші. Ті, що є в дотеперішнім Вашім рукописі, переклав я сам. Щодо правописі, то я не згоджуюся на *ї* (з очима) для того вже, що друкарня Годака такого *ї* не має. Так само я не розумію, для чого Ви пишете *історія*, зам[ість] *їсторія*, *версия* і т. ін., для чого назви народів пишете малою буквою, а *Схід*, *Північ* і т. ін. великою. Се все я позволяю собі справляти по-своєму, а також поповнюю декуди Вашу бібліографію. В усякім разі надіюсь, що книжка вийде інтересна і для молодих наших фольклористів інструктивна, і тішуся, що ми, власне, випустимо її у світ. Та проте прошу Вас не забувати 1) про дальший скрипт Клоустона, 2) про дальший скрипт Фірдоусі. В кн. III «Ж[итя] і сл[ова]» я дав той початок поеми, що є в мене,— вийшов не сповна аркуш. Для кн. IV присилайте по змозі більше, щоб сього року можна було підігнати хоч ще трохи наперед.

На сьому скінчу і цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 17/IV 95

«Ж. і сл.» вишлю сими днями.

24. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 10 травня 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Вашу картку і лист одержав. Звісно, німецького видання Вам не буду висилати. Рівночасно з сим листом шлю 1 аркушик. Bouvy купіть, мені його таки треба, я надіюсь, що в нім знайду дещо цікавого.

Ваш «Квестіонарик» пішов у III кн[игу] «Ж[итя] і сл[ова]», котра виходить тільки сьогодні.

Вашу статтю у Відні стараюсь дістати через товаришів, бо самому мало надії бути тепер у Відні. До французького накладця, звісно, напишу.

Що з Rolland'ом і з його «Revue des traditions populaires»? Я таки нічогісінько не дістав.

Якби Ви могли що-небудь дати мені для IV кн., то дуже прошу поспішитися. Я дуже був би вдячний за пару коротких рецензій або справоздань.

Кланяюсь і бажаю Вам усього лучшого.

Ваш
Ів. Франко.

10/V 95

25. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ

Львів, 10 травня 1895 р.

Високоповажаний пане!

Даруйте, що так опізнився з відповіддю на Ваше шан[овне] письмо. Воно не застало мене у Львові, а й по повороті я довго не міг зібратися на відповідь Вам. Чеського тексту «Listu nebeského», про котрий я Вам згадував, я не можу найти. Я шукав його вже кілька разів і не маю виображення, де він міг пропасти. Я не трачу надії дістати його ще, та наразі жалую дуже, що не можу Вам ним служити.

Дуже мене здивувало те, що Ви запитуєте, чи виходить «Ж[ите] і сл[ово]». Я поручив книгареві торік висилати Вам усі нумери і думав, що він висилає. А на сей рік Ви прислали пренумерату, значить, повинні були одержати 6 книжок за рік 1894 і 2 за 1895. Позаяк книгар на пару день виїхав, то я ще з ним о тім не говорив. В усякім разі прошу Вас написати мені, які книжки з р. 1894 і 1895 Ви маєте, а я кажу Вам недостаючі зараз вислати. Пан Ржегорж у Празі має весь комплект, так само й редакція «Českého lidu».

Я хотів, було, удатися до Вас з просьбою роздивитись в паперах Českého musea, що достались після Ганки і др., чи нема там яких листів від наших галичан: Шашкевича, Вагилевича, Головацького, Левицького і др. Я дуже був би Вам вдячний за відомість, а коли б що найшлося, то чи не були б Ви такі добрі зняти копії і прислати мені до опублікування в «Ж. і сл.».

Я розпочинаю незадовго друкувати колекцію апокрифів, котрої план найдете в III кн. «Ж. і сл.».

Кланяюсь Вам низенько.

Ваш Іван Франко.

Львів, 10/V 95

26. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 11 травня 1895 р.

Дорогий друже!

Посилаю Вам перший аркушик Клоустона. Для другого бракує ще з 10 сторінок Вашого рукопису, котрі я просив би Вас прислати якмога швидше. Прошу також поспішатися з Фірдоусієм, котрого я хотів би в IV кн[ижку] вперти зо два аркуші друку. Певна річ, роботи для Вас багато, та що вже діяти!

З вашими язиковими увагами я не буду спорити; окрім *ї*, котрого друкарня не має, і «иі» замість «іі» в в е р с и і, я проче лишаю Вам нетикане, підправляючи тільки деякі анаколюти, котрі, по-моєму, не то не влегшують розуміння, а навіть потрохи путають читача. Впрочім, будьте ласкаві прочитати уважно друковане, і коли побачите, що я зробив Вам де-небудь кривду, то напишіть, щоб я нічого далі не тикав у Вашім тексті, а я піддамся Вашій волі. Одне тільки подумайте, що книжка все-таки мусить розійтися серед галицької публіки, значить, мова повинна бути хоч і чиста українська, та, проте, не надто «озірянська», вживаючи Вашого терміну. Для того я поправляю В а ш і неологізми, такі як «всенький», «тале» і т. ін. В оригінальній белетристиці вони на місці, але я думаю, що тут їм і границя.

Тільки сьогодні висилаю «Ж[итє] і сл[ово]» 3 кн. і всі ті, що не були подосилані. Простіть за опізнення, та я так зайнятий, що нема хвилі вільної, а коли така хвиля лучиться, то такий утомлений, що ні об чім думати не хочеться.

З IV кн. «Ж. і сл.» починаю друкувати більші низки оригінальних віршів. Чи у Вас або у кого з Ваших знайомих не було б дещо для мене? Не знаю, чи чернігівці не схотіли б дещо прислати? Вони, правда, «Ж[итя] і сл[ова]» не читають і не видають, і я для того якось не маю відваги обертатися до них. Та, може б, Ви засягнули язика, а тоді й я попрошу їх. Звісно, у мене можна друкувати речі далеко свобідніші, чим у «Зорі».

«Сборника» т. XV досі не одержав. Коли Ви мені лишилися винні (по Вашому листу з 12/VI) 1 р. 18 коп., та до того дочислимо 1 руб. за Огоновського Studien і 13 коп. на пересилку, то будемо мати 2 р. 30 коп. Будьте ласкаві,

доложіть ще 70 коп. і купіть для моєї жінки фунт чаю, а то вона без російського чаю зовсім пропаде. «Этногр[афического] обозр[ения]» за 1894 р. у мене є тільки одна кн. IV (общої нумерації XXIII); кн. XX, XXI ані XXII нема Звістіть мене, чи і в якій повноті поприходили ті книжки «Ж. і сл.», котрих Ви ждали?

З моїм професорством ще далека історія. Я габілітувався у Львівськім університеті на доцента руської літератури і етнографії, та досі ще не затверджений міністерством. Колесса габілітувався також у Чернівцях і вже затверджений, та хоче перенестись до Львова. Кінчу поспіху ради. Цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 11/V 95

27. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА

Львів, 18 травня 1895 р.

Вельмишановний добродію!

Віки цілі не мав уже від Вас ані словечка, та й самому ніколи було писати до Вас перед скінченням книжки «Ж[итя] і сл[ова]». Ледво-не-ледво я скінчив її. Надіюсь, що Ви вже одержали її. Може, будете в претензії за те, що не пішла дальша часть кобзарських співів, та бачите самі, що в останній хвилі виїхав мені Остап: прийшлось скінчити главу його праці і в тій цілі віддати йому звиш 2 аркуші — якраз те місце, яке було призначене на Магадина. Тепер Магадин іде зараз на початку IV кн[ижки] (вже майже весь зложений) і для того я осмілююсь просити о присилку дальших матеріалів. Чи Ви думаєте продовжити свої «Матер[іали] і зам[ітки] до іст[орії] життя і слова на Україні»? Коли так, то, може б, зладили що-небудь ще для IV книжки? Багато тут не ввійде, не більше піваркуша, бо я хотів би дати в тій книжці цілу статтю Верна, розуміється, коли одержу решту перекладу.

Я не смію вже й згадувати Вам про дальші «Хартії», бо знаю, що стан Вашого здоров'я не такий, щоб Ви могли тепер думати про сю роботу. Прийдесь підождати, чень вакації і Париж поправлять Вас, чого ми тут усі щиро бажаємо.

В сьому півроці я хочу напечатати цілу главу Остапової праці, де буде мова про знесення панщини. Се праця, котрої давно всі домагаються, і я думаю, що Остап зробить її добре, маючи під руками пребагату збірку офіціальних документів, даровану Країнським бібліотеці Оссолінських (1 том і 5 великих фасцикулів). Сю главу його праці я хочу видати осібною книжкою. Так от у «Ж. і сл.» прийдесь на неї відступити в кожній книжці по 2—3 аркуші друку. Молоді, та й то навіть радикали, домагаються від мене, щоб я викинув рубрики «Із уст народа» та «Із старих рукописів», а натомість печатав переклади з Ібсена, Метерлінка та інших модерністів. А тим часом рубрика «Із уст народа» починає по провінції будити нову охоту до збирання творів народних і я дістаю раз у раз нові збірочки, в котрих обік звісного попадаються й нові, дуже інтересні матеріали. І так в одній збірці з гірського села Хітара находжу зміст мого «Сну Святослава» (Dit de l'empereur Constantin), в збірочці казок із с. Циган — казку про жениха-мерця; в котрій скомбіновано сюжет «Ленори» (уведення дівчини мерцем) зі змістом угро-руського «Фраїр на гусячих ногах». Дуже жаль не то покидати, а навіть редукувати сю рубрику; у мене є матеріалу досить на те, щоб заповнити кожного півн[оме]ру, і то не без вибору, чим-небудь, а речами такими, котрі хоч потроху, а розширювали би наше знання людової традиції і людового життя духового. І се наші радикалики вважають лишнім та неінтересним, мабуть, для того, що їх півбог Дашинський написав, що dość nam tego folkloryzmu![1]

З моєю доцентурою діло не витанцьовується, та, мабуть, і зовсім не вигорить. І Вахнянин, і Барвінський, і Колесса пускають проти мене всякі способи агітації, звісно, не речевої, а особистої, щоб мені підтяти ноги. Я вже й думати перестав про се і освоївся з думкою, що, як у нас кажуть, обійдеться циганське весілля без марципанів, а університет без мене. Більше жаль буде, коли з кінцем сього року прийдеться покинути видання «Ж. і сл.», а воно дуже на се заноситься, бо видавати довше — значить влізти в невиплатні довги. Коли отак мої плани на двох боках розіб'ються, я готов емігрувати де-небудь на краю світу. Ми тут з д-ром Олеськовим дискутуємо тепер багато про Канаду. Він їде там в половині іюля шукати місця для руських

[1] Досить нам того фольклоризму *(польськ.)*.— *Ред.*

колоністів, а коли місце найдеться підходяще і покажеться можність зложити гарну колонію, я перший готов забратися за океан. Та годі!

Поздоровляємо Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

18/V 95

28. ДО В. Ю. ОХРИМОВИЧА

Львів, 18 травня 1895 р.

Дорогий друже!

Сей н[оме]р «Житя і слова» опізнився трохи. Не знаю, чи Ви вже дістали його. Коли ні, то в усякім разі сими днями одержите. Ваші замітки я напечатав усі, які мав, і вони тут загально подобаються. Чи будете могли дати ще що до сього (4) н-ру? Коли так, то я просив би Вас приготовити і прислати рукопис десь коло 1 червня.

Чи не були б Ви ласкаві яко знавець діла написати пару уваг про квестіонар для збирання даних о нар[одних] поглядах правних, зладжений д. Костем Левицьким? Його передруковує «Діло» для реклами сього вченого. Я там на тім небагато розуміюся, та мені здається, що укладати квестіонар для збирання нар[одно]-правних поглядів після шаблонів, узятих з писаного права австр[ійського],— доволі безцільний захід, бо ж тут не о те ходить, чи наш народ знає те саме право, що й др. К[ость] Л[евицький], а о те, які властиво є правні погляди народу без огляду на вченість К. Л. Будьте ласкаві, пригляньтеся ближче сьому квестіонарові і напишіть про нього хоч маленьку (а хоч і велику) заміточку. «Це діло треба розжувати»,— як казав Шевченко.

Напишіть, як Вам живеться і як поживає стрийська Русь. Рад би коли там заїхати, та не знаю, чи вдасться.

Цілую Вас

Ваш Ів. Франко.

Львів, 18/V 95

29. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО

Львів, 25 травня 1895 р.

Вельмишановна пані!

Замість відповіді на Ваші листи посилаю Вам вирізку з 1 арк[уша] IV кн[иги] «Ж[итя] і с[лова]», де найдете свої народні мотиви. Я впер їх усі три, викинувши один, помойому, невдатний. У мене ще лишилися Ваші сонети, котрі надіюсь також дати в одній з дальших книжок «Ж. і с.».

На зелені свята вибираюся з жінкою й дітьми на пару день на село, до Яйковець коло Журавна. Куди подіємось на вакації, ще не знаю. Що буде з моєю доцентурою, поки що також не звісно. Про затвердження міністерське досі нічого не чути.

Даруйте, що не пишу більше, бо дуже ніколи. Щиро кланяюсь.

Ваш Ів. Франко.

25/V 95

30. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 28 травня 1895 р.

Дорогий друже!

Ви, певно, не одержали мого попереднього листа, в котрім був 1 аркуш Клоустона і в котрім я просив Вас висилати якмога швидше рукопис Клоустона і Фірдоусі. Я, мабуть, у поспіху якось невірно заадресував той лист, та він був рекомендований, то все-таки повинен би до Вас дійти. Будьте ласкаві, напишіть і поперед усього скрипт, скрипт! Не лишайте мене на льоду! Вже половина четвертої книжки готова, пора на Фірдоусі, а його нема! Цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

28/V 95

Який адрес Ф[райта]га і які книжки «Ж[итя] і сл[ова]» йому вислати?

31. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ

Львів, 7 червня 1895 р.

Вельмишановний пане!

Велику і милу несподіванку справили Ви мені своїм шановним листом і присилкою копій листів Левицького, Лозинського, Куліша і Зубрицького до Ганки. Щиро дякую Вам за Вашу працю і зичливість, за котру не знаю яким ділом гідно Вам віддячитися. Переписані Вами листи я даю зараз до друку до IV книжки «Ж[итя] і сл[ова]» всі разом.

До Праги приїду около 20 сього місяця і пробуду там з тиждень. Якби Вам треба було чого з наших видань, то прошу написати, а я постараюсь роздобути для Вас, що зможу.

Засилаючи Вам низенький поклін,
пишусь Вашим покірним слугою
Іван Франко.

Львів, 7/VI 95

32. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 15 червня 1895 р.

Шановний добродію!

Спізнився трохи з брошурою. Шлю Вам перший аркуш, сими днями буде готовий другий, а ціла брошура мусить бути готова сього місяця.

Цілую Вас.
Ваш
Ів. Франко.

Львів, 15/VI 95

33. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО

Львів, 28 червня 1895 р.

Дорогий друже!

Як живете і що поробляєте? Коли збираєтеся до Праги? Ми їдемо в понеділок 1/7 до Циган, де надіємось бути у вівторок. Там я пробуду пару день і відтак верну до Львова,

щоб їхати до Відня і Праги. Чи не могли б Ви тепер прибути до Циган, отак проти неділі, так щоб ми опісля разом вернули, хоч би й через Бережани? А коли ні, то мені було би дуже приемно здибатися з руською прогулькою в Празі.

Цілую Вас
Ваш Ів. Франко.

Львів, 28/VI 95

34. ДО ФРАНТІШКА РЖЕГОРЖА

Прага, 21 липня 1895 р.

Дорогий друже!

Оце я в Празі. Чую, що Ви також тут. Як би нам побачитися? Я буду нині пополудні в Divadle[1], завтра рано на виставі, то загляньте до павільйону журналістичного. Поклони від Вашої сестри і шваграа!

Ваш
Др. Іван Франко.

Неділя, д[ня] 21/VII 95

35. ДО ФРАНТІШКА РЖЕГОРЖА

Прага, 26 липня 1895 р.

Дорогий друже!

Лист Ваш і карточку одержав. Дуже жаль, що не міг бачитися з Вами в Празі. Не застав також ані Зібрта, ані Масарика. Сьогодні виїжджаю до Відня, а відти до Львова. Жалую дуже, що не можу заїхати до Вас, але у мене нема ані хвилі вільного часу, а в Празі сидячи, я не робив нічого, тільки дивився. Не знаю, чи знаєте вже, що міністерство не затвердило моєї габілітації на доцента руської літератури на університеті Я не дуже-то й плачу, бо чуюся знов по-старому свобідним. Та все-таки жаль, що не буду міг посвятити своєї праці і сили тому ділу, до котрого найбільше маю охоти.

[1] Театрі *(чеськ.).— Ред.*

Чи одержали IV кн[игу] «Ж[итя] і сл[ова]»?
Цілую Вас сердечно і поздоровляю.

Ваш
Ів. Франко.

Прага, д[ня] 26/VII 1895

36. ДО ІВАНА ШИШМАНОВА

[Прага, 26 липня 1895 р.]

Сьогодні їду до Відня. Жаль, що не міг більше бачитися з Вами. Чи доведеться ще коли-небудь? Прощавайте. Зі Львова напишу по ділам.

Ваш І. Ф

37. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 30 липня 1895 р

Дорогий друже!

Шлю Вам 2 арк[уш] Клоустона. 3 буде швидко готов. Я тепер вічно в дорозі, тому-то не подивуйте, що не пишу і «Ж[итя] і сл[ова]» кн[иги] IV досі не вислав. Вишлю ще нині або завтра. Бійтеся бога, присилайте Фірдоусі, щоб хоч у V кн. попав, котра вже друкується. Я тепер дуже зайнятий, мушу раз у раз бігати серед нестерпної жари, а до того не маю хати, бо з давнього помешкання випровадився, а нового не найняв, тільки в однім покоїку (ул. Глибока, 1 А) звалив на купу книжки і всі наші пожитки і серед тої купи пишу, а ночую де бог пошле. Отим-то нема ані часу, ані вільної голови, щоб написати Вам докладніше. Може, на селі я зроблю, хоч і там жде мене робота чимала. Моєї габілітації на доцента руської літератури міністерство не затвердило на внесок намісництва. Маю се завдячити без сумніву нашим новоерцям, головно ж Барвінському та Вахнянинові, котрі чорнили мене всіма можливими і неможливими способами, щоб тільки не допустити мене на кафедру, а злагодити місце для свого Студинського. Прийдеться оп'ять жити без надії на завтра. А наша суспільність, звісно, ані пальцем не кивне, щоб — ну, та годі, се тема надто прикра для мене! «Ж. і сл.» сього року стоїть слаб-

ше, ніж минувшого. І тут ведеться агітація проти мене, щоб люди не пренумерували, не піддержували. І куди мені дітися, щоб не стояти людям сіллю в оці? Щасливий Драгоманов! І не раз мені думається, чому то я не міг замість нього піти туди, идѣ же нѣсть печали ни воздыханія?

Пишіть мені, що у Вас чувати, і присилайте Фірдоусі. Адресуйте: Львів, ул. Хорущини (Chorążczyzny), № 5.

Жінка моя з дітьми на селі, куди й я незадовго подамся. Адрес: о. Омелян Глібовицький у Циганах, п[ошта] Лосяч, для Ів. Фр[анка]. Цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 30/VII 95

38. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Цигани, 8 серпня 1895 р.

Дорогий друже!

Лист Ваш одібрав у Львові, та відписую тільки з Циган. 2 екз[емпляри] «Ж[итя] і сл[ова]» вислав Вам зі Львова. Відси пишу також коротко. Фірдоусі одержав і дав до V кн[ижки], та не все прислане, а тільки 5 чи 6 розділиків, бо досі вже є заповнених 5 арк[ушів], а стаття Заневича оп'ять займе зо 3 арк., так що ніяк не можна вміститися. Та, проте, Ви поспішіть якмога з присилкою Фірдоусі для 6 кн., то я дам його на початок, викидаючи рубрику «Наш альбом», так що можна буде дати Фірд[оусі] зо 2 арк. Клоустона арк. 3 ще не зложений. Я дуже рад, що Вам подобався мій переклад фабліо про розхлюпане вино: замічу Вам, що я перекладав його прямо з англійського, ще не одержавши Вашого перекладу,— се був перший мій переклад з англійського, бо «Симеон Стовпник» перекладаний був з нім[ецького], а тільки опісля порівняний з англійським текстом. Коли мене уперед напав був сум, так се не для того, що мені не дано доцентури, а для того, що відібрано можність наукової праці і засуджено надалі на журналістичну панщину та й ще на польській ниві. Не можу Вам описати, як важка мені ся панщина та й ще в часописі, з котрої поглядами аж надто часто я не згоджуюся. Думаючи про університет, я думав у першій лінії про те, що вир-

вуся з сеї тачки і віддамся праці, до котрої тягне мене охота, а котрою досі і на будуще буду міг займатися тільки прихапцем. Та й ще ж коли б хоч була можність видавати ще хоч пару літ «Ж. і сл.»! А для сього треба мені мецената, котрий би зважився поповнити річно хоч 500—600 гульд. дефіциту. Решту вже я доплатив би сам, а дещо би покрилось з розпродажі попередніх річників (сього руку продано з першого річника около 30 екз., т. є. виручено ок. 120 гульд.), так що разом з тим, що ми одержали з Вашого старання, дефіцит майже весь покрито. Та на сей рік оп'ять прийдеться латати діру і то трохи більшу, ніж попереднього року. Чи не можна би чого-небудь надіятися від киян? Коли нічого нівідки не буде, то я буду мусив з VI кн. сього року закінчити своє видання. А страх не хотілось би!

Від Конисього я ніякого листа не дістав. Звісно, статтю про хронологію творів Шевч[енка] я радо згоджусь надрукувати, про се навіть нема що запитувати.

Так само радо я надрукую Вашу статтю про Руд[анського] і його вірші, тільки пришліть завчасу рукопись, щоб я міг уладитись з місцем. Лукич робить передрук з того, що було надруковане в «Зорі» (Комаром), а до того додає з мого рукоп[ису] «Слово о полку Игоревѣ», а також переданий йому мною переклад «Війни жаб з мишами» (оригінал є у Трегубова). В такім разі Ваші тексти зложились би на цілий осібний томик, і так його й редактуйте.

Я роблю передрук з тої глави статті Заневича, що почалась в кн. IV і буде йти в кн. V і VI п. з. «Знесення панщини в Галичині».

Сиджу тепер на селі. Тут, у Циганах, побуду ще тиждень, а опісля переїду, здається, до Нагуевич, та, проте, Ви адресуйте все: Львів, ул. Хорущини (Chorążczyzny), № 3, відки мені листи перешлють, де буде треба.

За компліменти у Вашім листі нащот місця по Драгом[анову] дякую, та се не для мене. Нема у мене того, що визначало покійника — ані широкого знання, ані поглядів, ані сили характеру, бистрого зору. Я слабий, нервний чоловік, спосібний іти в ряді, але ніколи не спосібний провадити. Ну, та се набік! Цілую Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

39. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО

Львів, 22 серпня 1895 р.

Вельмишановна пані!

Моя жінка з дітьми пробуває в Нагуєвичах. Вибираюся до них на пару день. Виїду зі Львова в суботу на ніч, підночую в Дрогобичі у Величків, а опісля почимчикую до Наг[уєвичів]. Рад би я при тій нагоді побачитися з Вами, та не знаю, як би се зробити. Може б, Ви могли в неділю раненько бути в Дрогобичі, то я би зачекав.

Стискаю Вашу руку

Ваш Ів. Франко.

22/VIII 95

40. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 30 серпня 1895 р.

Дорогий друже!

Два Ваші листи, кореспондентку та бандерольку (ре[цензія] на Ястребова) одержав. Щире спасибі! Майже все прислане Вами йде в V кн[ижку], а власне: Фірдоусі (крім невеличкого шматка, що лишився до слід[уючої] кн.), стаття про Руданського і листи Руд[анського] і рецензія. Значить, для VI кн. прошу присилати:

1) вірші Руд[анськ]ого, так з на 1—1$^1/_2$ листа друку, і то якмога швидше, бо я хотів би помістити їх на початку книжки, значить, треба буде дати до друку зараз по скінченню сеї;

2) Фірдоусі з на 1 арк. друку, і

3) Клоустона якмога найбільше.

Присланого Вами скрипту Кл[оусто]на вистало на 3-ій арк[уш] і ще трошки лишилося. З третім арк. склалася неприємна пригода. Я дав рукопис у друкарню; лежав він там досить довго — не складали, а коли я напер, кинулись складати. Тим часом я мусив виїхати на пару день зі Львова. Не заставши мене, вони занесли коректу до П[авли]ка. Він, спасибі йому, зробив коректуру одну й другу, друкарня поспішилась видрукувати аркуш. Отсе вчора я прийшов, а діставши аркуш друкований і переглянувши його, знайшов стільки помилок та недоглядів, що приходиться

цілий аркуш передруковувати наново. Скоро буде готовий, пришлю Вам, та в усякім разі прошу Вас слати якнайскорше дальший рукопис, щоб можна було якнайшвидше скінчити книжечку.

Щодо видання творів Д[рагомано]ва, то я буду говорити з П-ком і виложу свої думки про се видання в «Ж[итю] і сл[ові]». Грошове питання лишаю на боці, а бажав би, щоб перед приступленням до видання обговорені і порішені були ось які питання:

1) на якій мові друкувати всі твори? Чи так, як були писані (на укр., рос., франц., італ., англ., болгарськ., нім., польській)? Чи в с і н а українській, чи одні групи на укр[аїнській], інші на якій іншій? Покійний, нпр., бажав, щоб його фольклорні праці видані були на одній з европейських мов, нпр., на німецькій.

2) в якім порядку видавати ті твори? П[авли]к і Ви промовляєте за хронологічним; я з тим не згоджуюсь, а вважав би потрібним держатися комбінованого, реально-хронологічного порядку, т. є. розкласти ті твори на реальні групи (праці історичні, історико-літературні, фольклорні, педагогічні, політичні і т. ін.) і тільки в рамах кожної групи держатися хронологічного порядку. Так видано твори Максимовича, так видали поляки твори Шуйського, і тільки таке видання, по моїй думці, дає пізнати писателя у всіх частинах його духовної праці і в його зрості, а не справить у голові читача хаосу, який би мусило справити шаблоново-хронологічне впорядкування, де по статті історичній прийшли б якісь статті публіцистичні, то стаття педагогічна, потім знов щось іншого. При тім же таке хронологічне впорядкування, котре б показувало д о к л а д н о розвій духовний Др[агомано]ва, тепер прямо неможливе, бо ми знаємо, що чимало його статей лежало роками в рукописах, поки дійшли до друку, друковані були без дат, так що датування по друкованих текстах могло б дати образ зовсім фальшивий. Докладну хронологію творів можна буде встановити хіба по листах, та й то не все, бо покійний у листах рідко згадував про свої роботи.

Щодо першого тому, то я був би за тим, щоб звести в нім докупи статті п р о Г а л и ч и н у («Русские в Галиции», «Литературное движение русских в Гал[иции]», «Пригоди Іловайського в Гал[ичині]» — всі з «Вестника Евр[опы]» (до сього у мене є ще одна стаття Д[рагомано]ва, що мала бути напечатана в «Вес[тнике] Евр[опы]», та була вся ви-

різана цензурою), далі стаття з «Дела», замітки про Галичину з «К[иевского] телегр[афа]» 1874—1875, листи до редакції «Друга», передне слово до Федьковича, статті про Галичину з «Громади», з «Вольного слова» і т. ін. Вважаю найвідповіднішим розпочати публікацію власне з тої групи, раз, тому, що вона вельми характерна для діяльності покійного, а по-друге, й тому, що для Галичини була б в цілості вельми навчаюча, так що при бідності фондів на видання дальших томів можна б думати, що сей том у Галичині, власне, найшвидше будуть купувати і можна буде найшвидше приступити до видання другого тому. Звісно, я за тим, щоби сей том видати весь по-українськи, додати до нього передмову про план цілого видання, додати при кінці покажчик змісту, а надто при кожнім творі, оскільки се можна, додати чи то спеціальний вступ, чи примітки з поясненнями, з випискаами з листів Д-ва і т. ін., одним словом, зробити що можна, щоб видання якмога було ближче до критичного. Що, з свого боку, радо приложу рук і допомагатиму до зладження такого видання, се само собою розуміється. Коли б Ви згодилися на мій план видання і на те, щоб розпочати його від статей про Галичину, то я допоміг би сьому виданню ще й тим, що напечатав би своїм коштом (у «Ж. і сл.» і відбиткою з нього) ту статтю, що була вирізана з «В[естника] Евр[опы]» і котру прислав мені покійник. Про се все я буду ще говорити з П-ком і попрошу його, щоб він і від себе написав Вам, що про се думає.

Щодо грошового боку, то я думаю, що, маючи 300 руб. (ок[оло] 400 гульд.), можна взятися до печатання сього тому, хоча всього кошту, мабуть, не покриється. Напечатавши живо і пустивши в продаж, можна би решту виручити з продажі книжки. Докладніше можна буде подати прелімінар коштів тільки тоді, коли матимемо в руках готовий весь матеріал і обчислимо, кільки місця він займає.

Отсе, як бачите, я розбалакався, та й ще не все вибалакав. Мені дуже жаль, що Ви хочете відложити Тілле геть набік. Не робіть сього! Скінчіть переклад і присилайте його мені для «Ж. і сл.». Я й так на слідуючий рік не маю що друкувати з обсягу історії релігії, крім статті Верна про життя Ісуса (та й то ще не перекладеної). В такім разі я напечатав би Тілле і зробив би з нього відбитку книжкову. Чи згода? Не знаю, чи сей лист застане Вас іще в Звенигородці. Напишіть, коли їдете геть. Чи будете ще в Києві?

Я дістав лист з ред[акції] «К[иевской] ст[арины]», де ургують мого Варлаама — вишлю їм його незабаром. Кон[иського] лист дістав тільки вчора і відпишу йому нині або завтра. Цілую Вас і здоровлю щиро.

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 30/VIII 95

Ще одне забув. У мене є думка розпочати з новим роком у «Ж. і сл.» печатати «Мої зносини з Др[агомано]вим» — мої спомини про нього і виписки з його листів до мене. Сю працю я винен пам'яті покійника і надіюсь, що вона буде інтересна не тільки для мене самого. Розуміється, що з листів я буду виписувати тільки те, що доторкається мене або справ загальних — інші персоналії лишу набоці.

41. ДО К. К. ПОПОВИЧ

Львів, 12 вересня 1895 р.

Вельмишановна пані!

Лист Ваш утішив мене дуже, а ще більше врадувала Ваша обіцянка взятися оп'ять за перо. Признатись Вам, я вже почав був уважати Вас пропащою силою для того, хоч і як вдячний Вам був за ті ознаки, котрі мені показували, що Ви не забули ще мене, старого знайомого, та, проте, я якось не осмілювався писати до Вас в справах особистих і боявся, щоб часом з-під пера не вирвався який докір, котрий міг би немило діткнути Вас. Тим більша була моя радість, коли з Вашого нинішнього листа я вичитав, що Ви не тільки взялися знов до літературної роботи, але не стратили до мене довір'я і готові прислати мені свої твори до перегляду, а зглядно до уміщення в «Житю і слові». Розуміється, я з дорогої душі згоджуюся на се і, як тільки одержу Ваш рукопис, зараз прочитаю його і по всій щирості скажу Вам свою думку. Щодо «Ж[итя] і сл[ова]», то я бажаю з новим роком зробити його більше, ніж досі, органом літератури і критики; значить, побіч свого роману бажаю друкувати в кожній книжці хоч одну цілу новелу або повістку, і для того Ваше співробітництво і тут мені буде дуже пожадане. Жаль, що фінансово «Ж. і сл.» стоїть

так лихо, що я й не знаю, як зможу видержати третій рік. Ну, та що діяти, треба якось видержувати.

Мій певний адрес — редакція «Kurjera Lwowskiego», Lwów, ul. Chorążczyzny, № 3. Рад би я десь восени вибратися до Буковини в цілі пошукування старих руських книг, друків та рукописів. Може, Ви або Ваш муж знає дещо про такі забутки — де і у кого можна би їх розпитати. В такім разі будьте ласкаві подати звістку або в моїм імені і зглядно на мій кошт роздобути і прислати мені що можливо. Щиро Вам буду вдячний.

Поздоровляю Вас сердечно.

Іван Франко.

Львів, д[ня] 12/IX 95

42. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО

[Львів, кінець жовтня 1895 р.]

Дорогий друже!

Лист Ваш попередній і сей другий одержав. Вибачайте, що не відписав Вам, хоч справи, порушені Вами, справді важні. Та я тепер, як зерно під жорновим каменем, кручуся і не маю часу дихнути, то й рад, коли можу кинути перо до рук. Вашу кореспонденцію я зладив для «Kurj[era]». Аж по її видрукуванню буду говорити о тім, щоб Вам висилали нумери, і надіюсь, що се зроблять. Кореспонденції були б пожадані хоч щотижня, але пишіть к о р о т к о, звязно, на малих картках (піваркуш розріжте в д о в ж), широко стрічка від стрічки і на одній стороні. Шліть на мої руки, бо в такім разі можете бути певні, що я постараюсь, щоб Вашого скрипту не кинено до коша. Персоналій якнайменше.

Я мав намір бути у Вас на вічу і маю сей намір і надалі. Коли Вам се догідно, то можете поручити мені реферат чи-то який політичний, чи економічний, а я постараюсь не зробити Вам встиду, — тільки завідомість на час, щоб міг приготовитись.

Щодо чоловіка, котрий би хотів до Вас поїхати, то я наразі не знаю жодного, але буду питати: як найду, кажу йому зголоситися до Вас.

Матеріалів для рефератів, таких, котрі б можна Вам вислати, у мене нема. Всього треба, звичайно, шукати в бібліотеках.

Цілую Вас і кланяюсь добрим здоров'ям.

Ваш Ів. Франко.

43. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 17 листопада 1895 р.

Дорогий друже!

Ви вже, певно, думаєте, що я не на живот, а на смерть загнівався на Вас за критику мого «Вишенського» та й через те й не пишу до Вас. А я, чесне Вам слово даю, і не думав гніватися, знаючи дуже добре, що праця моя, роблена прихапцем, часто з пам'яті, без відповідного книжкового апарату, а головно, без потрібного спокою і концентрації, без нічиєї поради і підмоги (що се значить, Ви, певно, будете знати), не може відповідати вимогам строгої критики. Коли об чім я жалкував, читаючи Ваші уваги (признатись, досі я не мав навіть часу прочитати їх докладно), так се о тих похвалах, які Ви, наче пластирі на рани, декуди поначіпляли на мою роботу. Ті похвали, для котрих читач у розбираємій праці не бачить достаточної основи, ущерблюють трохи враження, яке робить критика. Звісно, хто схоче ще раз зайнятися Вишенським, той не буде міг оминути Вашої критики. Чи я буду мав час і нагоду вчинити се — дуже сумніваюся. Вишенським займуся хіба частками ще, а власне коли мені вдасться віднайти ще один — кажуть, п о в н и й — список його творів, про котрий маю доволі неповну відомість, та на котрий усе-таки ще не трачу надії.

А тепер до наших діл. Я не писав Вам, так як і другим моїм кореспондентам, бувши дуже зайнятий політикою, в котру мене оп'ять зіпхнула брутальна відмова затвердження моєї габілітації. Ви, може, дещо чували про мої німецькі статті о галицьких відносинах, які я напечатав у німецькому журналі «Die Zeit». Я в тім часі перебував також одну кампанію виборчу, кандидуючи на посла до ради державної, і помимо тиску, підкупів, погроз, арештів виборців (у тім числі й мого), все-таки одержав 122 голоси проти 400, оп'ять-таки без ніякої помочі з боку партії

руських. Крім того, я не покидаю й наукової роботи, а власне для 1 тому «Етнографічного збірника», що видає Тов[ариство] ім. Шевченка, я зредагував 25 казок Роздольського, додавши до кожної покажчик паралелів, кільки міг (оп'ять прихапцем, серед десяти інших праць) зібрати. В «Записках» я друкую тепер свою докторську дисертацію про Варлаама і Йоасафа, та переробляю її au fond[1], користуючися при тім одним доволі старим рукописом, з котрого подаю 10 рисунків і обширні проби тексту. Праця ся, котрої частина друкується в болгарськім «Сборнику за нар[одни] умотвор[ения]», становити буде доволі спору книгу, та над нею треба ще чимало попрацювати. Крім того, друкується в тов[ариві] Шевч[енка] моя збірка апокрифів (уже е готові 4 аркуші, на котрих напечатані: два індекси книг правдивих і ложних, статті про Сатанаїла і бунт ангелів (4 тексти), про рай (2 тексти), про Адама (8 текстів), про потомків Адамових до Ноя (7 текстів) і книга Єноха (передруковано з Попова «Библиогр[афические] материалы»). Більша часть текстів друкована по 2—3 рукописам або по порівнянню з друкованими текстами і з доданням варіантів. Перший том моєї збірки, що обіймати буде апокрифи старозавітні, вже майже приготований до друку. Певна річ, можна б було винайти ще чимало дечого, та се вже нехай зроблять щасливіші від мене. Коли б я смів просити Вас о яку-небудь підмогу в сьому ділі, то просив би ось о що: чи нема там у Рум[янцевському] музеї або в якій іншій збірці рукописів деяких рукописів безсумнівно южноруських (бо тільки такі я беру на увагу для своїх текстів), у котрих би містилися ось які апокрифи: повість про Асенефа і Йосифа (досі ся повість звісна тільки по сербському списку, та цікаво, чи не зайшла як-небудь і до нас?), апокалипса Ілії (Илійно обавленіе) і літання Ісаії на небо (Восхожденіе Исаиїно). Першого з них я не стрічав ніде, другий напечатав Попов по старому, здається, болгарському рукопису. У мене нема під рукою важніших описів рукописних збірок, то я й не можу знати, чи не віднайшлись би ті апокрифи в южноруських списках. Якби Ви мали о них відомість, то напишіть, а евентуально постарайтеся о їх відписання для мене; кошт я покрию.

З «Житям і словом» клопіт. Я рішився перервати ви-

[1] По суті *(франц.)*.— *Ред.*

дання з VI книжкою другого року через те, що воно не оплачується, і я, через два роки, не мавши змоги заробляти поза «Kurjerom Lw[owskim]», з котрого не можу вижити, запутався в довги, з котрих не знаю, як і вибрести. Тим часом люди доброї волі домагаються конче видавати журнал далі. Та що, я доброю волею і добрими словами друкарні ані своїх довгів не поплачу. Значить, нема що й говорити. Що найбільше можна сказати, що коли зголоситься достаточне число охочих на передплату, а евентуально коли б була надія на якусь підмогу, то по році чи по півроці можна б розпочати видання наново. Жаль, що лишаться непокінчені праці Заневича і Ваша. З Заневича я роблю передрук тільки з останньої частини («Історія знесення панщини») і думаю друкувати сю партію далі осібною книжкою. Що робити з Вашим Фірдоусі? Я думаю, що слід би й його друкувати далі, та не знаю, як би Ви воліли: чи заждати на продовження «Ж. і сл.», котре хто його знає, чи буде, чи ні, чи друкувати зараз же далі в книжці і випустити на світ хоч перший том, аркушів, нпр., 10—12, що не так багато б і коштувало. Мій бідний роман так, мабуть, і лишиться фрагментом, бо передруку з нього я не робив.

А чому ж Ви не присилаєте далі Клоустона? Те, що Ви прислали, вже напечатано або зложено. Будьте ласкаві, присилайте далі і то якмога найбільше, щоб по кожнім шматочку не зупиняти друку: се дуже неприємно. Будьте ласкаві зробити так, щоб до кінця сього року ми скінчили передмову з анексами. А може б, поки що на сьому й стати? Жаль, що Клоустонів текст доволі-таки плутаний та несистематичний: і казки, і новели, і фацеції; все durcheinander[1]. Та Ваші примітки дуже цінні, і я наперед тішуся, що будемо мати книжечку, якої не мають другі слов'янські літератури — і популярну, і пожиточну власне для початкуючих. Жаль, що Ви не подали бібліографії «Bibliothèque des Romans», — я не міг її найти ніде. Доповніть примітки при кінці. За деякі мої додатки Ви чей же не прогніваєтесь; я старався не висувати своєї особи наверх, хіба там, де се було конче потрібно (стор. 79—80).

Книжки, про котрі Ви просили в останнім листі («Пересторогу» і «Адельфотес») вишлю Вам завтра; не вислав досі, бо не міг дістати «Адельфотеса». Додаю ще одну

[1] Безладно, як попало *(нім.)*.— *Ред.*

статтю Студинського і дещо свого. Натомість просив би я Вас роздобути для мене:

1. Сперанського «Апокрифические евангелия».

2. Васильева збірку грецьких апокриф[ічних] текстів— забув уже титул.

3. Коли б було можна, той номер «Русского вестника» з р[оку], здається, 1862, де була стаття Тихонравова про «Палею» (докладний цитат є в списку творів Тихонравова). Розвідайте, будьте ласкаві, кільки коштує архім[андрита] Леоніда «Систематическое описание рукописей гр. Уварова»? Липський антикварій Гірземан хоче за нього 80 марок, та мені здається, що в Москві можна б дістати дешевше. Я би мав велику охоту купити, та ціна дуже вже висока.

Посилаю Вам арк. 4 і 5 Клоустона. Цілую Вас і здоровлю.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 17/XI 95.
Костелівка, ч. 11

44. ДО ЯРОСЛАВА ВРХЛІЦЬКОГО

Львів, 27 листопада 1895 р.

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

Nie mając pewności, czy Szanowny Pan tak dobrze włada językiem ruskim, jak, nie wątpię, włada polskim, ośmielam się w tym języku — nie mogąc po czesku — napisać do Szanownego Pana kilka słów w sprawie mego referatu o przekładach Szewczenki na język czeski. Chociaż jak głęboko odczułem zaszczyt, jaki mię spotkał przez to, że tak szanowna Instytucja, jak Akademia czeska, przydzieliła mi ten referat, mimo to — mea culpa — opóźniłem się bardzo z jego przygotowaniem, zajęty różnorodnymi pracami, a jeszcze bardziej kłopotami, które odbierały ochotę do pracy. Obecnie, przygotowawszy referat, rad bym uczynić co mogę w tym celu, by naród czeski pod firmą Akademji otrzymał wybór poezyi Szewczenki taki, któryby podanał pełną i wszechstronną charakterystykę naszego największego poety i w przekładzie godnym tego poety. O ile się przekonałem z przedłożonych mi przekładów, panna Jesieńska ma talent niepośledni; dobrze jej się udają rzeczy liryczne

i w nastroju miękkim (żeńskim); w rzeczach, gdzie widać więcej hartu, siły lub głębszą myśl filozoficzną, przekłady jej są słabsze, a czasem zupełnie nieudatne; tutaj lepiej tłumaczy prof. Kolarz, wogóle tłumacz bardzo niewysokiej próby, o żadnym talencie poetyckim. Plan antologii Szewczenkowskiej, jaką sobie wyobrażam odpowiednią dla Czechów, wyłożyłem w początku mego referatu. Sądzę, że dla wykonania tego planu możnaby pozyskać i pannę Jesieńską i prof. Kolarza i może jeszcze kogo. Przed oddaniem do druku, a po dokonaniu nowych przekładów i przeróbek w przekładach obecnych, na które wskazałem szczegółowo w moim referacie, prosiłbym bardzo przysłać mi jeszcze raz rękopis dla przejrzenia. Uczynię to całkiem bezinteresownie i w jak najkrótszym czasie — na to daję słowo.

Chodziłoby jeszcze o życiorys, o charakterystykę poety i jego utworów. Takiego krótkiego życiorysu, jaki jest na wstępie obu przekładów, drukować nie można. Jeżeliby Akademia nie znalazła kogo lepszego dla napisania takiego wstępu, podjąłbym się sam tej pracy, ograniczając się do rozmiaru, jakiby mi wskazała Akademja — myślę, że więcej jak $1 - 1\frac{1}{2}$ arkusza druku nie byłoby potrzeba, jeżeliby Akademia zgodziła się na moją ofertę, w takim razie prosiłbym zawiadomić mię, na kiedy mam przygotować pracę, w jakim rozmiarze i w jakim języku, któryby najmniej sprawiał trudności przy tłumaczeniu (mogę pisać po rusku, po polsku, po rosyjsku i po niemiecku).

Polecając się łaskawej pamięci Sz[anownego] Pana Profesora kreślę się z głębokim szacunkiem

powolny
Iwan Franko.

Lwów dn. 27/XI 95.
Kastelówka, N 11

Вельмишановний пане професоре!

Не впевнений в тому, чи Ви так добре володієте українською мовою, як, безперечно, володієте польською, насмілююся — не можучи по-чеськи — написати цією мовою до Вас декілька слів у справі моєї доповіді про переклади Шевченка на чеську мову. Хоч як глибоко я зворушений тим, що така поважна установа, як чеська Академія, призначила мені цей реферат, однак — mea culpa[1] — я дуже запізнився з його підготовкою, будучи зайнятий

[1] Моя вина *(лат.)*.— *Ред.*

різними працями, а ще більше турботами, які забирали в мене охоту до роботи. Зараз, підготувавши доповідь, я рад би зробити, що можу, для того щоб чеський народ під вивіскою чеської Академії, одержав такий вибір поезій Шевченка, який давав би повну і всебічну характеристику нашого найбільшого поета, і в перекладі, гідному цього поета. Наскільки я переконався з представлених мені перекладів, панна Єсенська має неабиякий хист, їй добре вдаються ліричні речі і — з м'яким жіночим настроєм; в творах, що містять більше гарту, сили чи глибшої філософської думки, переклади її слабші, а часом зовсім невдалі; тут краще перекладає проф. Коларж, взагалі перекладач дуже невисокого рівня, без жодного поетичного таланту. План шевченківської антології, яка, на мою думку, була б відповідною для чехів, я виклав на початку моєї доповіді. Думаю, що для здійснення цього плану можна було б залучити і панну Єсенську, і проф. Коларжа, і, може, ще когось. Перед віданням до друку і після виконання нових перекладів і переробок в даних перекладах, на які детально я вказав у моїй доповіді, я дуже просив би прислати мені ще раз рукопис для перегляду. Зроблю це зовсім безкорисливо і якнайскоріше — даю на це слово.

Йшлося б ще про життепис, про характеристику поета і його творів. Такого короткого життепису, який є у вступі обох перекладів, друкувати не можна. Якщо б Академія не знайшла нікого кращого для написання такого вступу, я взявся б сам за цю працю, обмежившись таким обсягом, на який мені вказала б Академія. Думаю, що не треба було б більше ніж 1—1/2 друкованого аркуша. Коли б Академія погодилася на мою пропозицію, в такому випадку я просив би повідомити мене, на коли маю підготувати роботу, в яких розмірах і якою мовою, котра викликала б найменше труднощів при перекладі (можу писати по-українськи, по-польськи, по-російськи і по-німецьки).

Віддаюся Вашій ласкавій пам'яті
з глибокою пошаною
Іван Франко.

Львів, дня 27.XI.1895
Кастелівка, № 11

45. ДО К. К. ПОПОВИЧ

Львів, 29 листопада 1895 р.

Вельмишановна пані!

Ваше гарне оповідання я читав і думаю, що воно стоїть друку. Жаль, що я перестаю видавати «Житє і слово», то й не можу напечатати його у себе. Може, напечатає Маковей у «Буковині»? А здається, що від нового року він зачне обік «Буковини» видавати осібну літературну часопись, де можна буде друкувати літературні твори, не ком-

промітуючись сусідством з політичними мудруваннями «Буковини».

Бажаючи Вам усього найкращого, остаюсь з правдивим поважанням.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 29/XI 95

46. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 13 грудня 1895 р.

Дорогий друже!

Листи Ваші і книжки одержав, — щире Вам спасибі і прошу подякувати при нагоді проф. Сперанському. Я зараз прочитав його «Апокр[ифические] евангелия» і попробую дати о них звістку до «Зап[исок] тов[ариства] Шевченка».

Дивно мені, що Ви досі не одержали книжок. Я вислав 1) перед двома місяцями 4 і 5 кн[иги] «Ж[итя] і сл[ова]» по 2 екз[емпляри] в Політехн[ічний] муз[ей] — чи дійшли?

2) 2 екз. «Ж[итя] і сл.», кн. 5 у конвертах на Ваш адрес — чи дійшли?

3) Рекоменд[овану] бандероль: «Пересторога», «Адельфотес», Студинського рецензію на мою статтю про «Пересторогу», мою брошуру «Stosunki rusko-polskie», мою статтю о виборах у віденській «Die Zeit». Ви згадували, що сі книжки (вислані на адрес Археол[огического] общ[ества]) пішли в цензуру. Мені їх досі не звернено. Коли нема надії видобути їх, то я можу вислати Вам їх ще раз в конвертах.

Щире спасибі Вам за Ваш труд у Рум[янцевськім] муз[еї]. «Исаино видѣніе», напечатане Поповим, у мене є («Библиографические материалы»), відки я взяв і Єноха; мені ходить о списки безсумнівно южноруські, та в таких, мабуть, сього апокрифа нема. З усього бачу, що в моєму виданню мені прийдеться користуватися тими рукописами, які є тут у мене під рукою; їх, правда, не багато, та в них я знаходжу мало що не все, звісне по старших виданнях, а дещо й нового. Так, нпр., новозавітні євангелія, про котрі пише Сперанський], у мене є кожне в двох, а Перво-

євангеліє Якова в кількох списках. Найдеться дещо й апокр[ифічних діяній] (поки що маю Івана і Фоми, а надто незвісне досі в слов['янських] рукописах, а бодай недруковане Климентово діяніє про те, як св. Петро хрестив Рим). Та се вже матеріал до другого тому моїх апокрифів, котрий де в чому буде цікавіший від першого.

Для видання Єноха мені праці Смирнова не потрібно, та й взагалі праця та (я її не маю і не цитував у бібліографічних зсилках) відноситься до ефіопського та грецького Єноха, а таких праць сотні, всіх не перецитуєш. Соколов має старосербський список Єноха (про се згадував мені Ягич) — значить, мені він ні до чого, а потрібний буде для того, хто буде лагодити студію про слов['янський] переклад сеї книги. А от інтересно, що пише Сперанський («Апокр[ифические] еванг[елия]», стор. 3), що книга Єноха є в «Великих четьях-минеях» Макарія. Чи ціла, чи тільки звісна в многих списках частина «Слушайте чада моя и искрѣніи мои»?

Щодо Фірдоусі, то чи не добре було би в першім випуску дати й експозицію того, що становить головну основу дальшої поеми (бійку синів Феридунових)? А то перший випуск вийде дуже тонкий. Про кошти друку не турбуйтеся.

Міркую сяк і так, що робити з Клоустоном, і доходжу до того, що таки найліпше буде натепер дати саму передмову з додатком про Антара і додати єгипетську казку про двох братів і студію про неї Коскена. Книжечка вийде показна і пожиточна і не затягнеться з друком. Коли Ви на се згодитеся, то перекладайте казку з Масперо. До бібліографії Коскена слід би також пододавати «Slavica». Тепер друк Клоустона трохи зупинився. Потім можна буде подавати Клоустонові студії про поодинокі казочні мотиви меншими випусками, чи і в журналі і в передруках.

Цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 13/XII 95

47. ДО Ф. К. ВОВКА

[*Львів, 1895 р.*]

Високоповажаний добродію!

Із висланих Вам на мій рахунок перед кількома місяцями 10 гульд. на закуплю книжок я одержав досі тільки одну: Morris, Legends of the Hoby Rood. Значить — дещо грошей іще лишилося навіть по вирівнянню мого довгу у Picard'a. Для того обертаюся до Вас з уклінною просьбою: зробіть ласку і замовте для мене у того ж Пікара «без потери времени», щоб не купили інші тим часом, виказані в його найновішім каталозі № CXXIII книжки:

2790 M. Bonnet. Acta Thomae — 5
2791 —»— Acta Thimothei — 1/50
4584 Ryssel. Syrische Quellen — 6

Коли б усі ті книжки були ще і Ви могли б добути їх, то я гроші, що належиться, пришлю, зараз одержавши рахунок.

Здоровлю щиро.

Ваш Ів. Франко.

48. ДО Л. М. ДРАГОМАНОВОЇ

Львів, 7 січня 1896 р.

Вельмишановна пані!

Давно вже збирався писати до Вас, та, з одного боку, заняття, а, з другого, діла особливого не було, а не хотілося виливанням власного жалю по страті незабутнього Михайла Петровича збільшувати Ваш жаль. Правда, думалось не раз, що вияв чужого жалю і співчуття може влагодити власне горе, та я ж певний, що Ви не сумніваєтесь і на хвилю, що я глибоко шаную пам'ять покійника, що був для мене строгим та щирим учителем і що я сердечно, гаряче співчуваю з Вашим горем.

Я не писав Вам і тоді, коли Ви через П[авли]ка обернулися до мене в справі звороту тої позики, яку я затягнув у М[ихайла] П[етрови]ча на рахунок моєї статті. В тій формі, яку Ви радили, діло було неможливе, а властиво сполучене з такими трудностями, що я вважав відповіднішим починати старання — дістати гроші і переслати Вам їх прямо. На лихо, грошей і досі не дістав, та надіюсь їх кожного дня і скоро тільки одержу, зараз вишлю Вам, не дожидаючись болгарського гонорару. Та отсе сьогодні я пишу до Вас в надії, що перший передам Вам радісну для Вас звістку, хіба що, може, П-к написав Вам її вчора, та боюсь, що в хибній формі. Вчора я одержав через Берлін звістку, що петербурзький фонд літературний (воспомоществования нуждающимся литераторам и ученым) присудив дати Вам 300 руб. річної запомоги. Се дасть Вам можність хоч вчасти позбутися клопотів об завтрьому і осісти чи в Женеві, чи в Галичині. У нас в якім-небудь меншім місточку близько Львова, напр., у Стрию, Ви могли би на ті гроші, з невеличкою ще піддержкою, прожити досить вигідно. Звісно, я не хочу впливати на Ваше рішення, та

коли би в Вашім плані був переїзд у Галичину, я з жінкою готов служити Вам усякими інформаціями і всякою поміччю, яка буде в наших силах.

З листа Вашого до П-ка я довідався, що у Вас нема моїх книжок «В поті чола» і «З вершин і низин». Я, здається, вислав був по виході одної й другої Михайлові П-чу оправлені екземпляри. Коли їх нема, то прошу звістити мене і я зараз вишлю ще по одному екземпляру.

Не знаю, чи одержали Ви V кн[игу] «Житя і слова»? Кн. VI ще й досі не вийшла,— вже буде остання, бо далі видавати «Ж[итє] і сл[ово]» — несила моя. Крім дармої роботи, що забирала мені весь вільний час і не позволяла заробляти нічого збоку поза «Kurj[erom] Lw[owskim]», я мушу платити ще значний дефіцит (около 500 гульд[енів], которих відки взяти — святий знає.

Є у мене до Вас дві просьби. Пок[ійний] М. П-ч недовго перед смертю обіцяв мені переслати ті матеріали «із уст народа», що були записані галичанами в 60-х роках і передані йому. В однім листі він навіть звіщав мене, що матеріали ті вже вислані, а в другім запитував, чи я їх дістав. Та я не дістав нічого. Тепер хоча «Ж[итє] і сл[ово]» перестане виходити, я маю змогу вміщувати етнографічний матеріал в «Етнографічнім збірнику», що видає Тов[ариство] ім. Шевченка і котрого редакцію (розуміється, негласно!) я проваджу. Значить, я можу запевнити Вас, що матеріали не пропадуть, а будуть незабаром опубліковані.

Друга просьба: чи не могли б Ви визичити мені з бібліотеки пок. М П-ча книжку Чайльда (Child, Scottish balladen and romanses) для пороблення виписок? Книжка многотомова і дорога, у нас її нема, а без неї тепер годі. Так от я просив би, коли згодитеся на мою просьбу, вислати мені один том, я пороблю з нього виписки і зверну Вам його, тоді пришлете другий і т. д. Кошти посилки, розуміється, мої.

Прошу ще передати долучений листок д-ру Шишманову.

Бажаючи Вам і всім Вашим доброго здоров'я і всього найкращого з новим роком, остаюсь з глибоким поважанням.

Ваш
Ів. Франко.

Львів, д[ня] 26/XII 7/I 96,
ул. Кастелівка, ч. 11

49. ДО ІВАНА ШИШМАНОВА

Львів, 7 січня 1896 р.

Вельмишановний пане професор!

Я дуже жалував, що мусив був покинути Прагу, не бачившися більше з Вами. Ну, та, може, то не останне наше бачення.

З листа Людмили Михайлівни до П[авли]ка я зрозумів, що Ви заходитесь друкувати мою статтю у «Сборнику». Дуже б рад побачити її друкованою, та рад би злагодити ще дещо для Вашого видання. Роздивляючися за темою, я зупинився на Тиквешському рукописі, опублікованім у «Сборнику». Що, якби я взявся обробити ті легенди, що там містяться, в зв'язку з загальним ходом праць над апокрифами, легендами і фольклором? Деякі части відповідної сюди літератури, іменно апокрифи, мені досить добре відомі, то я думаю, що така робота не була би зовсім лишньою. Коли би редакція згодилася мати від мене таку роботу, то прошу звістити мене про се і прислати той том «Сборника», де є початок Тикв[ешського] рукоп[ису] — у мене є тільки кінець.

В разі, якби се було можливе, я просив би з моєї статті про притчу о богатих зробити для мене зо 20 відбиток — буду дуже вдячний.

Засилаю Вам сердечне поздоровлення з Новим роком і заразом низенький поклін усім Вашим в[исоко]пов[ажаним] товаришам, з котрими я познайомився в Празі.

Ваш
Іван Франко.

Львів, 7/I 96.
Ул. Кастелівка, 11

50. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 14 січня 1896 р

Дорогий друже!

Довгенько не писав до Вас. Часу мало, та при тім я все жду Вашого докінчення Клоустона (про Антара). Решту, т. є. двох братів і студію про них Коскена, я зладжу сам, але кінець Клоустонового тексту і Ваші примітки пришліть

таки Ви і то якнайшвидше. Фірдоусі дістав, а Клоустона — ні, і на сьому знов спинився друк.

Не знаю, чи відомо Вам, що Студинського факультет майже одноголосно присудив не допустити до габілітації. Тепер, здається, він піде габілітуватися до Кракова, се в усякім разі до Львова до кафедри по Огоновськім йому досить далеко. Звістка про Вашу кандидатуру розійшлася тут — б е з м е н е — й дішла до Колесси, котрий нею дуже збентежений і чує себе скривдженим самою можністю, що хтось сміє кандидувати супроти нього. Як стоїть ся справа тепер — не знаю.

«Ж[итя] і сло[ва]» VI книжка ще не вийшла. Як вийде — позасилаю. «Пісню про Роланда» шлю на Археол[огическое] общ[ество]. Аркушів Фірд[оусі] і Клоуст[она] годі тепер роздобути — вони не в друкарні, а у переплетчика. Як вийде цілість, то тоді вже. Клоуст. арк. 6-й посилаю.

Що Клирик Острозький звався Суразький — про це свідчить Стебельський (Dwa wielkie światła).

Запитання до Вас: у котрім річнику «Zeitschr[ift] der D[eutschen] Morg[en] Ges[ellschaft]» була стаття про Варлаама і Йоасафа, о якій Ви згадували? Антиквар з Липська пише мені, що ані в 1894, ані в 1895 такої статті не було.

Недавно я вислав до «К[иевской] стар[ины]» досить обширну статтю про нашу пасхальну драму, враз із текстом тої драми, відкритим мною і схожим з віршею, друкованою колись в «Основі», а опісля в «Этнограф[ическом] обозр[ении]» (К малор[усским] нар[одным] легендам). Тепер засяду до праці про гуцульський нар[одний] епос, т. є. про пісні опришківські: хотів би видрукувати в «К. стар.», враз із текстами, а коли ні, то в «Этногр. обозрении». Не знаю, чи воно платить що-небудь, бо коли ні, то у мене часу даремного нема.

В «Записках» я друкую «Варлаама». Буде се праця обширна, то я не знаю, коли й скінчиться. Чи посуну далеко наперед науку про сю повість — сього не знаю, а бодай зведу докупи все важніше, що досі зроблено на сьому полі, і провірю важніші здобутки. Жаль, що я не орієнталіст!

Кошту висланих Вам книжок я не тямлю, в усякім разі більше 3 гульд[енів] не буде.

Цілую Вас

Ваш Ів. Франко.

Львів, 14/1 96

51. ДО ТОВАРИСТВА «СІЧ»

Львів, 3 лютого 1896 р.

Дорогі товариші!

Прилучаюся духом до Вас, що святкуєте пам'ять нашого великого вчителя, того, хто могучим словом і живим прикладом цілого свого життя показав нам дорогу, якою мусимо поступати.

Рівночасно з Вашим святом відбувається народне віче в Коломиї, на котрім також роздадуться слова на звеличення пам'яті того, хто в своїх писаннях і в своїм життю показав нам новий досі тип — українця-европейця, що свою любов до України основує на любові до всіх людей, а особливо до тих покривджених і пригноблених, в котрих ряді українська нація займає одно з передніх місць. Кінчу бажанням, щоби думки, наука і терпіння Михайла Драгоманова були для нас ненастанним упімненням до невсипної праці і безстрашної боротьби за високі вселюдські ідеали.

Д-р Іван Франко.

У Львові, д[ня] 3/II 96

52. ДО Л. М. ДРАГОМАНОВОЇ

Львів, 5 лютого 1896 р.

Вельмишановна пані!

Щире спасибі за Ваш лист! Мені дуже радісно було прочитати, що Ви, не забуваючи про свою велику втрату, все-таки здужали перемогти вже настільки свій жаль, щоб знов енергічно стати до праці для будущини Ваших дітей, і інтересуєтесь при тім нашим публічним життям. Бідне воно, щоправда, та що вже діяти! Коли бог прокляв нас бути русинами, то від тої клятви не втечемо.

Дуже Вам дякую за Вашу охоту передати етногр[афічні] матеріали, зібрані пок[ійним] М[ихайлом] П[етрови]чем, у мої руки. Для їх оброблення умер нам з ним разом незрівняний майстер і тут, певно, не мені його заступити. Для їх опублікування зроблю, що буде в моїй силі.

Щодо Childa, то я не розумію, для чого би Вам передавати його в бібліотеку Львівського університету. Се бібліотека урядова, і досить буде одному професору зажадати —

і книгу куплять. А не жадають, значить, і потреби нема. Я думаю, що найлучше Ви лишіть його у себе,— хто запотребує, може зголоситися до Вас. Впрочім, що там відноситься до нашого фольклору, я випишу і опублікую.

Передмову М. П-ча до «До світла» я читав. Я радо зроблю, що Ви жадаєте, а власне додам головні дані з дальшої своєї діяльності і поправлю дещо з того, що там написано. Дозвіл Вам на перекладування моєї белетристики даю з найбільшою охотою.

Даруйте, що поки що не пишу Вам про наші новини. Зроблю се по соймі, бо тепер занятий дуже, — от і сей лист, уже написаний, пролежав кілька день, поки я встиг його скінчити. Щиро кланяюся Вам і всім Вашим.

Д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 5 февр[аля] 1896.
Адрес мій: улиця Кастелівка, ч. II

Childa прошу ще тепер не висилати, аж напишу знов, щоб він не лежав у мене дармо, бо тепер замало часу для нього.

53. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 5 лютого 1896 р.

Дорогий друже!

Одержав Ваш лист і решту Клоустона. Дуже в пору прислали: на самий страйк наборщиків; можу тепер вигідно роздивляти Ваш рукопис, бо складати його нема кому. Чи швидко скінчиться страйк, досі невідомо — може, ще сього тижня, а може, потягне й місяць. Звісно, скоро тільки буде змога, я зараз дам рукопис до друкарні і припильную, щоби книжка була видрукована якнайшвидше. «Пісню про Роланда» вишлю зараз і доложу ще деякі наші новості. Коштами Ви так надто не турбуйтеся. Я таки хочу просити Вас купити для мене Леонідів опис уваровських рукописів,— значить, знов буду у Вас у довзі далеко більшім, ніж Ви у мене. Та я числю се на рахунок будущої пересилки Вам Клоустона і Фірдоусі.

Щодо «Barl[aam] und Josaaph», то Ви мусить бачили статтю Kuhn'a в справозданнях Мюнхенської Акад[емії] наук. Цю статтю, я, звісно, маю, і то від самого автора.

Про карпатські голосіння не можу написати, бо записано їх у нас дуже мало, а збирати тепер, особливо в Гуцульщині, я не маю способу.

Щодо Вашої професури у Львові, то що мені Вам сказати? Звісно, справа для Вас не була би така легка, як для Грушевського, і Вам прийшлось би проходити всякі митарства, о яких Ви, певно, й виображення не маєте. І певна річ, що прийшлось би йти наразі не на кафедру, а на приватну доцентуру і тут видержувати конкуренцію з Колессою, котрий і так був мов убитий звісткою про Ваше кандидування і котрий є майстер у тім, щоб для своєї цілі порушити всякі можливі пружини. Значить, хоч і як жаль, що Ви не будете у Львові і не обіймете тої кафедри, то все-таки я з погляду на Вас самих можу Вам тільки пограту-лювати, коли Ви справді маєте намір не добиватися кафедри. Добиваються тут її крім Колесси — той же Студинський і Коцовський, як бачите, кандидати дуже небезпечні.

Почім Ви думаєте, що П[авли]к дуже зденервований? Я видаю його часто, він спокійний і лагодить до друку листи Д[рагомано]ва. Кінчу і цілую Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 5/II 96

54. ДО В. Г. ЩУРАТА

Львів, 13 лютого 1896 р.

Дорогий друже!

«Житя і слова» я рішив поки що далі не видавати, та в останнім номері зазначу, що завішую видавництво на якийсь час. Чи удасться Вам зорганізувати видання наново, не знаю. Не віриться мені, щоб у нас могло устоятися видання літературне, а ще й наукове, поки не буде для наших видань отворена російська границя.

Я десь в половині марта буду у Відні, то побачимось.

Пишу Вам коротко, бо дуже занятий.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 13/II 96

55. ДО АНДРІЯ НИКЛОВИЧА

Львів, 4 березня 1896 р.

Високоповажаний пане!

Літом сього року одержав я від мого приятеля п. Єндика вашу книжку до перегляду. Я переглянув її і давно хотів Вам написати, та не знав Вашого адресу. Тепер п. Єндик пише мені, що Ви допоминаєтеся книжки, і просить мене звернути Вам її. Я вчинив би се зараз, та наперед хотів би-м Вас попросити о одну річ. Я видаю тепер «Старі пам'ятки руського письменства», де ввійдуть різні небіблійні історії із Старого й Нового завіту, потім неприняті церквою житія святих, а врешті, писання про кінець світу, про небо і пекло і писання, уживані до чарів, ворожби (молитви, заклинання, зодіаки і таке інше). Я, розуміється, скористаю тут і з Вашого «Зодіака», так само переписав собі з Вашої книжки громник. Але мені хотілось би набути від Вас на власність той кусник Вашої книжки, що є друкований («О исходѣ душ»). Я готов Вам за нього заплатити грішми або книжками, як хочете. Я запитував в бібліотеці Оссолінських у Львові, яка би була ціна сеї книжки; так її оцінили щонайвище на 2 ринські. Якби-сте хотіли, я прислав би Вам зараз за неї таку ціну. А коли Вам о гроші не ходить, то я готов дати Вам за неї оправлену книжку своїх повістей («В поті чола»), ціна 1,50 і в додатку книжку «Етнографічний збірник», де є 25 байок народних (ціна 1 р[инський]), або, коли би-сте хотіли зачекати, я прислав би Вам перший том своїх «Пам'яток старого письменства», де є старі оповідання від сотворення світу аж до рождества Христового, вибрані із наших старих рукописів (тота книжка вийде аж десь з кінцем сього року, буде обіймати около 20 аркушів друку і коштувати буде, певно, не менше як 3 р.).

Дочікуючи Вашої ласкавої відповіді на сей мій лист, прошу Вас заразом донести мені, якби-сте знали, що у кого є також старі книжки або рукописи. Я хотів би позбирати якнайбільше пам'яток нашого старого письменства і дати їх пізнати широкому світові, щоби люди перестали вже раз клепати про нас, що русини темні, нічого не роблять і ніколи не робили. На жаль, серед руської інтелігенції мало в тім знаходжу помочі і навіть зрозуміння для такої роботи. Чень селянство окажеся прихильніше.

Остаюсь з правдивим поважанням.

Д-р Іван Франко.

Львів, ул. Хорущини, ч. 3.
Д[ня] 4 марта 1896

56. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО

Львів, 8 березня 1896 р.

Дорогий друже!

Не гнівайтеся на мене, що рідко пишу. Втомлений дуже роботою, так втомлений, що коли не стоять над моєю головою і не кричать за скриптами, то й не дивився б на перо та папір. От тим-то всю свою особисту кореспонденцію зредукував майже до зера.

Записки о. Гладиловича пришліть,— я думаю, що можна їх буде вперти в «Записки Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка». Пришліть на мої руки — прочитаю і скажу Вам докладніше, що з ними можна буде зробити. Записок друкується тепер 6 томів на рік, се така прорва, що може багато пожерти, поки наповниться.

Щасливий Ви чоловік, можете писати повісті! Я тепер іноді з тугою згадую ті часи, коли я, не раз голодний і холодний, сидів та «концентрувався в нутрі», пишучи свої оповідання. Тепер ті часи для мене минули. Не те щоб вичерпався,— різні старі концепти, з давніх літ улюблені, та не виконані, так і блукаються по душі і напрошуються на світ божий, та що, нема давньої свободи і безжурності! Та й, правду сказавши, не маю щастя до довших повістей. Руки закороткі, чи що. Ще на новелку вистарчить, а на довше не спроможуся. У Вас, видно, в тім згляді більший талант. Не мудрствуя лукаво, Ви снуєте нитку свого оповідання, як той добрий пішоход, ведете читача по широкій країні, тут і там спинитеся, полюбуєтеся краєвидом, тут і там вискажете якусь рефлексію — і далі. У мене інша натура. Я мініатюрист і мікроскопіст, я привик знаходити цілий світ у краплі води, тож і не диво, що коли схочу обхопити ширшу сцену, цілий крайобраз, то силуюся обхопити і перенести його в душу читача з усіми безконечними подробицями, а се, звісно, задача над силу мою, бо мій мікроскоп маленький, цілої околиці під нього не положиш.

На Ваше віче радо приїду. А що в Рогатинськім буде віче? Рад би я там поїхати.

Цілую Вас і Ваших діточок.

Пані Вашій мої поклони.

Ваш Ів. Франко.

8/3 96

Пишіть до мене і далі на адрес «*Kurj[era] Lw[owskiego]*», се зовсім безпечно.

Ів. Ф.

57. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 24 березня 1896 р.

Дорогий друже!

Пишу Вам сьогодні коротко, посилаючи дальший аркуш Клоустона і часть Роланда. Слідуючий лист Кл[оустона], де скінчиться казка і почнуться уваги Коскена, буде сими днями готовий. Коскена вистарчить, певно, ще на аркуш, а дальший аркуш займе Ваш індекс, так що вся книжка обійме около 160 сторін. Думаю, що книжка буде гарна.

Леоніда одержав, та не знаю ще, чи є весь, не вспів попорядкувати всіх шматків, бо при вільнім часі перечитую том за томом.

Та от що хотів написати Вам. Є надія видавати далі «Житє і слово». Найшлась тут у нас в Галичині така пані, що хоче дати 1000 гульд. на видання. Звісно, грошей я ще в руках не маю і до тої хвилі ставлю над ними знак питання. Та коли б гроші прийшли, то був би змушений розпочати видання далі, а власне, зробивши півріччну перерву повести його з половини року. Хотів би я зробити його місячником, виключити з нього сирі матеріали етнографічні та історичні і натомість розширити часть критичну та наукову, так щоби давати популярні наукові статті та реферати по різним частям науки. Звісно, така редакція вимагає організації, вимагає багато співробітників, і думаю, що Ви не візьмете мені за зле, коли я числю тут попереду усього на Вашу підмогу. Нам конечно треба, щоби хтось звертав увагу на все цікавіше, що є по російських журналах, а у нас їх і зовсім нема деяких, другі хоч є, та їх тяжко дістати до рук. Загалом се така праця, котру

можуть зробити тільки росіяни. Також прошу Вашої поради, до кого з рос[ійських] українців обернутися мені з просьбою о поміч. Як чую, українці невдоволені з «Зорі», що виключила зі своєї програми все загальнолюдське і серйозне — пора їм приложити рук до того, щоб сотворити таку часопись, якої їм треба і яка б відповідала теперішньому стану наших літературних сил. 6 кн. «Ж[итя] і сл[ова]» за 1895 ще не скінчена. Скоро скінчиться, я звелю доскладати Фірдоусі і випущу його у світ, не дожидаючись дальшого видавництва. В усякім разі се вже довго не потягне.

Ви тепер, певно, дуже зайняті, то я й не дивуюся, що не пишете. Та коли зможете — напишіть. «Суфізм» Ваш одержав — спасибі. Не мав ще часу прочитати всього, та, переглядаючи, бачив, що річ дуже цікава. Тема — розвій аскетизму і впливи буддизму на Захід — занімала й мене віддавна, і я дуже радо прочитаю Вашу працю.

Цілую Вас і стискаю руку.

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 24/III 96

Шлю пару марок — решта розгубилася.

58. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

[*Львів, початок травня 1896 р.*]

Дорогий друже!

Шлю Вам два дальші аркуші Клоустона. Третій сьогодні друкується, решта буде готова ще сього тижня, так що за тиждень і книжка вийде.

З «Ж[итям] і сл[овом]» ще й досі не знаю, як буде. Сангвінічні надії, про які я писав Вам, значно охололи. Шоста книжка ще не скінчена. Ну, та швидко повинно все виясснитися.

Цілую Вас і поздоровляю.

Ваш Ів. Франко.

Я тепер друкую друге виправлене і значно перероблене видання «Лиса Микити». Швидко вийде, то зашлю Вам.

І. Ф.

59. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 21 травня 1896 р.

Дорогий друже!

Шлю Вам решту Клоуст[она]. Окладка буде, мабуть, сьогодні друкована, то вишлю також. Як бачите, титулову карту я передрукував і додав зміст напереді. За примітку прошу Вас не гніватися; мені здається, що вона відноситься зовсім не до Вас, а до Парі,— хіба він міг би гніватися на мене за неї, та мені таки здається, що він міг помилитися і прийняти, що «Speculum exemplorum» є витяг із «Sermones» Вітрі, а не з великого «Speculum» Вікентія. Я й сам не знав і ні від кого не міг довідатися, відки взялося «Speculum exemplorum», поки не прочитав звістку у Гедека (праці Владимирова і досі не маю та й не бачив). Значить, не знати такої речі таки не встид.

З «Ж[итям] і сл[овом]» сими днями має рішитися. Я маю таки надію, що буду видавати його, і коли д. Чайч[енко] має яку статтю написану, просіть його, щоб викінчував. Скоро рішинець западе, я зараз понаписую листи на Укр[аїну], то, може б, Ви вказали мені, до кого обернутися? Нове «Ж. і сл.» буде, мабуть, місячник, всякий сирий матеріал (крім листів) буде з нього виключений, на сучасні політичні справи наші і загальні положена буде вага, соціальний устрій Галичини і загалом України буде розбиратися пильно, відділ критики літературної буде провадитися по змозі систематично.

Чи, їдучи за границю, Ви не могли би вступити до нас?

Цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 21/V 96

60. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО

[Львів], 18 червня 1896 р.

Дорогий друже!

Шлю Вам проект протесту проти Угорщини і бажав би-м мати на нім підпис наших поважніших людей, народовців і радикалів. Прочитайте якнайширокому кружкові і телеграфуйте (Lwów, Kastelówka, Franko), кого можете підписати. Протест вийде в «Житю і слові» (новім), а також

осібно по-руськи, німецьки і мадярськи. Підписи товаришів, особливо політичних, мужиків, жінок пожадані. В разі будете мати якісь поправки або додатки, шліть листовно, але живо, бо хотів би-м якнайшвидше видати. Рівночасно шлю проспект «Ж[итя] і сл[ова]».

Цілую Вас.
Ів. Франко.

18/VI 96

61. ДО В. Ю. ОХРИМОВИЧА

[Львів, 18 червня 1896 р.]

Дорогий друже!

Шлю на Ваші руки проект протесту проти мадяр. Прочитайте, а також уділіть д-ру Олесницькому (не посилаю йому осібно, бо не знаю, чи його застане посилка дома) і кому ще знаєте і зателеграфуйте мені, чи і хто згодиться сей протест підписати. Я бажав би мати підписів не багато, але важних, головно з нашої молодшої генерації, хоч, звісно, не виключу нікого і з старих, і овшім, просити буду Романчука, послів, селян і видніші товариства львівські (народні). Підписи товариств, особливо політичних, далі селян, жінок також пожадані. Протест буде уміщений в І кн[изі] «Ж[итя] і сл[ова]», а потім з більшим числом підписів вийде осібно по-руськи, німецьки і мадярськи.

Цілую Вас.
Д-р Ів. Франко.

62. ДО М. М. КОЦЮБИНСЬКОГО

Львів, 24 червня 1896 р.

Шановний добродію!

Щиро прошу Вас до співробітництва в «Житю і слові». Крім белетристики (коротких новелістичних творів), мені були б пожадані праці про просвіту, соціальний та громадський побут нашого народу, а надто критика літературна та дописи про біжучі факти.

Щиро поважаючий Вас

Ів. Франко.

Львів, 24/VI 96

63. ДО М. І. ПАВЛИКА

Львів, 25 серпня 1896 р.

Дорогий друже!

Тільки вчора вернув із села і застав Ваш лист і посилки. Коректу переглянув; титулу тепер не даю складати, ліпше потім, як буде готова книжка. Щодо «Діла», то я говорив у Стрию з Олесн[ицьким] і бачу, що на реформу його дуже мала надія, а на заснування нової часописі перед виборами ще менша. Я сам попросту не радив би тепер виступати з новою газетою, не маючи доволі значних фондів, а Ваші фонди все-таки поки що фантастичні. Я сказав виразно Олесницькому, що справа реформи «Діла» є властиво справою реформи партії народовської, а властиво, що усунення Белея з редакторства — се усунення Романчука зі становища голови партії. Оба вони якраз допасовані один до другого. А коли так, то я не маю надії на успіх акції реформової. Мусить уперед партія народовська ще пару разів порядно зблямуватися. Тепер, власне, надходить пора такої блямажі через задуману Романчуком і Олесн[ицьким] спілку народовців і радикалів з москвофілами в комітеті виборчім. Мені здається, що радикали до такого спільного комітету належати не можуть, бодай я і перемишляне рішучо тому противні. Трильовського Олесницький якось укокоськав, та я пишу йому, щоб не робив дурниці. Не сумніваюся, що остаточно лишаться самі народовці-опозиціоністи з москвофілами.

Ну, та про се все поговоримо. Я приїду до Рожнітова в четвер (виїду зі Львова поїздом передполудневим). Значить, до побачення.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 25/8 96

64. ДО ВАСИЛЯ ЛУКИЧА

Львів, 27 серпня 1896 р.

Дорогий друже!

З поручення пані Німентовської шлю Тобі пачку її віршів та рівночасно додаю й від себе один віршик — відповідь Щуратові на його дурацьку замітку про мій декадентизм. В тім його мудруванню, що він випотрошив із

себе по поводу моєї особи, маса дурниць і помилок, та ніяк не зберуся їх направляти, та й якось ніяково самому се чинити. А отсей один пункт я скристалізував у вірш, може, не дуже й поетичний, та все ж таки, здається, не зовсім і дерев'яний. Нехай іде в люди.

Цілую Тебе і поклін Твоїй пані.

Ів. Франко.

27/8 96

65. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ

Львів, 5 вересня 1896 р

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

«Резьянскіе тексты» otrzymałem i najmocniej przepraszam, żem natychmiast za nie nie podziękował. Chcę zdać o nich sprawę dla Zapisków Tow[arzystwa] Szewczenki. «Житя і Слова» wyszło dotychczas 5 zeszytów 2 roku. Nie rozumiem, dlaczego księgarz mimo mego polecenia nie przysłał ich Sz[anownemu] Panu Profesorowi. Natychmiast wyszlę 3, 4 і 5. Wyjdzie jeszcze 6-ty і na tym wydawnictwo się skończy. Wydawnictwa tego rodzaju są jak widelec: wygląda to ładnie, upadnie. Zdaje się, żem kiedyś wspominał Sz[anownemu] Panu Profesorowi o znajdującem się w Ossol[ineum] rękopisie znanego apokryfu "Proroctwo Metodiusza Patarskiego" w polskim języku w przekładzie z XYII w. і z obszernym komentarzem. Oddawna mam zamiar przepisać tę rzecz і przygotować jej wydanie. Czy nie można by to umieścić w Bibliotece pisarzów polskich lub może w jakiem innem wydawnictwie Akademji? Zadałbym sobie trudu і przedstawiłbym we wstępie literacką historję і znaczenie tego zabytku.

Pozostaję z głębokim szacunkiem.

Iw. Franko.

Lwów, ul. Kastelówka, N 11.
5/IX 96

Вельмишановний пане професоре!

«Резьянские тексты» я одержав і дуже перепрошую, що не подякував за них негайно. Хочу зробити про них реферати для «Записок» Товариства Шевченка. «Житя і слова» вийшло досі 5 зошитів другого річника. Не розумію, чому книгар, незважаючи на моє дору-

чення, не вислав їх шановному панові професору. Зараз вишлю 3, 4 і 5-й. Вийде ще 6-й, і на цьому видання закінчиться. Видання цього роду — як виделки: виглядає гарно, але падає.

Здається, я колись згадував шановному пану професорові про наявний в Оссолінеумі рукопис відомого апокрифа «Пророцтво Мефодія Патарського» по-польськи в перекладі з XVII в. Віддавна маю намір переписати цю річ і приготувати її до видання. Чи не можна б помістити це в бібліотеці польських письменників або, може, в якімось іншім видавництві Академії. Я взявся б за цю працю і подав би у вступі літературну історію і значення цього пам'ятника.

Залишаюся з глибокою пошаною

Ів. Франко.

Львів, вул. Кастелівка, № 11.
5/IX 96

66. ДО М. І. ПАВЛИКА

Львів, 5 вересня 1896 р.

Дорогий друже!

Я знов не приїхав. Сим разом запізнився в Квасенині за Добромилем, де їздив на отворення читальні. З'їзд спілки «Діла» вже був, Олесницького не було, а спілка ухвалила ігнорувати виділ Тов[ариства] ім. Шевч[енка] і не виповідати місця в друкарні, поки сам виділ не викине. Значить, говорити з сими людьми про реформу «Діла» — страчений час. А на заснування нової часописі тепер я не важився б і не знаю, чи зважиться хто-небудь другий дати на се капітал. В усякім разі я радив би перечекати вибори до р[ади] д[ержавної] і тільки потім зачинати роботу. Вибори самі собою можуть зробити значну диверсію в відносинах.

Власне даю до друку статтю про штунду. Слабенька вона, без життя, без власної обсервації, та, проте, факти цікаві. У м е н е нема кінця (одержаний мною рукопис уривається на стор. 72). Коли маєте решту, то пришліть зараз, бо я хотів би дати цілість, хіба що там лишилося ще дуже багато. У мене чей же кінець не загубився?

Цулію Вас. Поклін панству Озаркевичам і всім знайомим.

Львів, 5/9 96

Ваш
Ів. Франко.

67. ДО БОЛЕСЛАВА ВИСЛОУХА

Львів, 28 жовтня 1896 р.
Lwów, dnia 28/10, 1896

Szanowny Panie Redaktorze!

Zdziwiłem sie niemało, zobaczywszy w N-rze 2 Pańskiego pisma «Prawo ludu» przedrukowany początek mojej noweli "Pańszczyźniany chleb''. Zdziwiłem się, gdyż Szanowny Pan nie był łaskaw nawet powiadomić mię o wychodzeniu tego czasopisma, ani o bezpośrednie lub pośrednie współpracownictwo w nim, a jeszcze bardziej zdziwił mię ten brak taktu z Pańskiej strony, że Szan[ovny] Pan drukuje moją nowelę bez żadnego zastrzeżenia co do tego, że wzięta ona została bez mej woli i wiadomości, a równocześnie w tym samym numerze uderza Pismo Pańskie w sposób ani mądry ani uczciwy na pismo, którego jestem współpracownikiem.

W ten sposób — pomijajac już kwestię zasadniczą podobnego postępowania — stawiasz mię Sz[anowny] Pan osobiście w położenie nadzwyczaj fałszywe wobec redakcji, do której należę, gdyż wygląda to tak, jak gdybym pracując w «Kurierze Lwowskim» równocześnie był Pańskim współpracownikiem, przeciw czemu się stanowczo zastrzegam. Upraszam też o przerwanie dalszego druku mojej noweli i zastrzegam się przeciw podobnemu postępowaniu na przyszłość.

Z uszanowaniem

D-r Iwan Franko.

Шановний пане редакторе!

Я дуже здивувався, побачивши в 2-ім номері Вашої газети «Право люду» передрукований початок моєї новели «Панщизняний хліб». Я здивувався, бо Ви, шановний пане, не були ласкаві навіть повідомити мене ані про появу цього часопису, ані про моє безпосереднє, чи хоч би посереднє, співробітництво з ним, а ще більше здивував мене отой брак такту з Вашого боку, коли Ви, шановний пане, друкуєте мою новелу без жодного застереження відносно того, що вона була взята без моєї волі і поінформованості, а одночасно в тому самому номері Ваша газета накидається на журнал, співробітником якого я є.

Таким чином, не кажучи вже про подібну поведінку в принципі, Ви, шановний пане, ставите мене в надзвичайно фальшиве положення відносно редакції, до якої я належу, бо виглядає все так, немовби я, працюючи в «Кур'єрі львівському», одночасно є Ва-

шим співробітником, проти чого я рішуче протестую. Прошу також припинити дальше друкування моєї новели і протестую проти подібного ставлення до мене на майбутнє.

З пошаною

Д-р Іван Франко.

68. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 28 грудня 1896 р.

Дорогий друже!

Віки-вічисті не писав до Вас, та й тепер тільки пару слів пишу. Сьогодні тільки вислав Вам книжки — годі було вчасніше, бо друкарня ніяк не зібралася викінчити книжечки. Я вислав фрахтом залізницею, значить, не швидко Вас дійде, та чей же дійде.

Я тепер вельми зайнятий. Кінчу друкувати мої «Апокрифи», і ся робота не дає мені ані на хвилю відітхнути. Як буде готова книжка, вишлю Вам зараз, може Ви захочете написати дещо про неї; «Житє і сл[ово]» вишлю також.

Цілую Вас і бажаю Вам усього найкращого.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 28/XII 96

69. ДО РЕДАКТОРА „Gazety Narodowej"

[*Львів, 1896 р.*]

Wielce Szanowny Panie Redaktorze!

Na podstawie § 19 ust[awy] prasowej upraszam o umieszczenie w najbliższym numerze «Gazety Narodowej» następującego sprostowania.

W artykule p[od] t[ytułem] «Nasi omladiniści» umieszczonym w n[ume]rze 99 «Gaz[ety] Narodowej» znajduję parę wzmianek o mojej osobie, które w interesie prawdy sprostować uważam za rzecz konieczną.

I tak nieprawdą jest, co pisze autor wspomnianego artykułu, jakobym obok p[ana] Breitera należał do «przysposobionych a raczej wyhodowanych sztucznie agitatorów» i został przez

redakcję «Kurjera Lwowskiego» puszczony na Rusinów i na młodzież lwowską». Ponieważ autor artykułu «Nasi omladiniści» pisze na podstawie «najgruntowniejszej nieznajomości rzeczy, dlatego przypomnę jemu i czytelnikom «Gaz. Nar.» chronologię agitacji socjalistycznej i radykalnej w Galicji. Pierwszy proces socjalistów i radykałów ruskich w Galicji miał miejsce w r. 1877, wydawnictwa socjalistyczne polskie i ruskie zaczęły wychodzić we Lwowie w r. 1878, wielki proces socjalistów polskich miał miejsce w Krakowie w r. 1880, a «Kurjer Lwowski» zaczął wychodzić pod redakcją Masłowskiego i przy udziale socjalisty E. Przewóskiego w r. 1882, «Przegląd Społeczny», którego i ja miałem zaszczyt być współpracownikiem, wychodził w r. 1886 i 1887. W tymże roku p. Wysłouch wstąpił do «Kurjera Lwowskiego», a w r. 1887 wstąpiłem i ja. Z tych dat chronologicznych może się autor i redakcja «Gaz. Nar.» przekonać, że jako uczestnik ruchu socjalno-radykalnego od r. 1876 nie mogłem być przez «Kurjera» ani przysposobiony, ani też sztucznie wyhodowany. Wogole upewnić mogę Szan[ownąJ Redakcję, że wyhodowany zostałem wcale nie sztucznie: wyhodowały mię normalne Galicji rzeczy: moje chłopskie pochodzenie, prześladowania i ta odrobina wiedzy i doświadczenia, jaką zdobyłem wielkim trudem i pracą. Na Rusinów nie potrzebował mię też nikt puszczać, gdyż jako Rusin i pisarz ruski nie przestawałem nigdy mieć styczności ani z ludem, ani z inteligencją ruską. Nieprawdą jest, jakobym kiedykolwiek i cokolwiek, bodaj jedno słówko pisał do «Wolnego Polskiego Słowa» i żeby z powodu mojej korespondencji ś[więtej] p[amięci] Sokulski cokolwiek prostował. Nazwisko ś. p. Sokulskiego było mi do przeczytania artykułu «Gaz[ety] Nar[odowej]» zupełnie nieznanem, o jakiemkolwiek sprostowaniu i o czem traktowało owo sprostowanie. W jak rażącej sprzeczności z prawdą stanął autor artykułu «Gaz. Nar.» w owym szczególe, o tem świadczyć może ta okoliczność, że «Wolne Polskie Słowo», wychodziło nie w Genewie, ale w Paryżu i było organem nie socjalistów, ale właśnie patriotów polskich w rodzaju T. T. Jeża.

Z tych i innych niedorzeczności, któremi lśni i błyska art[yk]uł «Nasi omladiniści», wnoszę, że autorem jest albo jakiś absolutny ignorant albo maniak. Wobec tego sądzę, że jako człowiek, który Sz[anownemu] Panu Redaktorowi osobiście nic złego nie zrobił, mam prawo domagać się,

by i redakcja «Gaz. Nar.» chroniła mię przed napaściami ze strony takich ludzi, przed którymi w życiu prywatnym chroni nas policja. Upraszam o to tym bardziej, że umieszczanie podobnych bredni i samej «Gaz. Nar.» zaszczytu nie przynosi, a sprawę samą z gruntu dyskusji poważnej i rzeczowej gwałtem sprowadza na tory osobistych plotek i wymyślań, na które ja za autorem artykułu «Nasi oml[adiniści]» nigdy i pod żadnym warunkiem nie zejdę.

Zost[ają] z nal[eżytym] szacunkiem

D-r Iw. Franko.

Вельмишановний пане редакторе!

На підставі § 19 положення про пресу прошу помістити в найближчому номері «Газети народової» таке спростування:

У статті під заголовком «Наші омлядиністи», надрукованій у 99 номері «Газети народової» я знайшов кілька згадок про мене і вважаю за необхідне спростувати їх в інтересах істини.

А, отже, неправдою є те, коли автор згаданої статті пише, нібито я як і пан Брайтер, належу до «вихованих, а скоріше штучно пристосованих агітаторів» і що мене редакція «Kurjera Lwowskiego» «напустила на українців і на львівську молодь». Оскільки автор статті «Наші омлядиністи» пише, абсолютно не знаючи справи, я нагадаю йому і читачам «Газети народової» хронологію соціалістичної і радикальної агітації в Галичині. Перший український процес соціалістів і радикалів у Галичині відбувся в 1877 р., соціалістичні польські і українські видання почали виходити у Львові в 1878 р., великий процес польських соціалістів відбувся у Кракові в 1880 р., а «Kurjer Lwowski» почав виходити під редакцією Масловського і при участі соціаліста Е. Пшевурського в 1882 р., «Пшегльонд Сполечны», у якому і я мав честь співпрацювати, виходив у 1884 і 1885 роках. У тому ж році пан Вислоух увійшов до «Kurjera Lwowskiego», а в 1887 р. увійшов і я. З цих хронологічних дат може автор і редакція «Газети народової» упевнитися в тому, що, як учасник соціально-радикального руху з 1876 р., я не міг бути «Кур'єром» ані пристосований, ані штучно вихований. Взагалі можу запевнити шановну редакцію, що я був вихований зовсім не штучно; виховали мене нормальні в Галичині речі: моє селянське походження, утиски і та крихта знань і досвіду, які я здобув важким трудом і працею. На українців також ніхто не мусив мене напускати, бо як українець і український письменник я не переставав ніколи мати зв'язки ані з народом, ані з українською інтелігенцією.

Неправдою є, ніби я будь-коли і будь-що, хоч би одне слово писав до «Вільного польського слова» і щоб з приводу моєї кореспонденції покійний Сокульський будь-що спростовував. Прізвище покійного Сокульського було мені, поки я не прочитав статтю «Газети народової», абсолютно невідоме: про якесь спростування [текст закреслений автором.— *Ред.*] і про що була мова в цьому спростуванні. Якої разючої суперечності з правдою припустився

автор статті «Газети народової» у одній деталі, може свідчити та обставина, що «Вільне польське слово» виходило не в Женеві, а в Парижі і було органом не соціалістів, а саме польських патріотів типу Т. Т. Єжа.

З цих та інших нісенітниць, якими сяє і виблискує стаття «Наші омлядиністи», роблю висновок, що автором її є якийсь абсолютний невіглас або маньяк. У зв'язку з цим вважаю, що як людина, яка шановному пану редакторові особисто нічого поганого не вчинила, я маю право вимагати, щоб і редакція «Газети народової» охороняла мене від нападок з боку таких людей, від яких у приватному житті обороняє нас поліція. Настійно прошу про це тим більше, що публікування подібних дурниць і самій «Газеті народовій» не справляє честі, а саму справу з рейок серйозної і ділової дискусії спихає на бездоріжжя особистих пліток і образ, на яке я за автором статті «Наші омлядиністи» ні за яких умов не зійду.

Залишаюся з належною пошаною
д-р Ів. Франко.

70. ДО ТИМОФІЯ МИКИТИ

Львів, 14 січня 1897 р.

Високоповажаний пане!

Щире спасибі Вам за Вашу одверту відповідь — хоч і не на мій, а на партійний лист. Ваша відповідь ще раз переконує мене, що я не політик, а особливо не політик для наших руських обставин у Галичині. Що округ Перемиський не є так зорганізований ані усвідомлений, як думають, нпр., Новаковські, се я знаю давно і давно вже я предлагав їм, щоби винайшли собі іншого кандидата, менше ненависного для різних людей, ніж я. Тепер по Вашім листі у мене не лишилося ані тіні сумніву, що мені у Вашім окрузі кандидувати не можна. Коли підла брехня «Галичанина» і «Діла» (тих самих поважних людей, котрі Вас запросили гасити свічки у своїм комітеті!) могла посіяти проти мене недовір'я серед виборців, то, очевидно, мені лишається тільки один спосіб розсіяти те недовір'я — зречися кандидування. Вірте мені, пане Микито, я ніколи не перся на ніяку гідність і тепер до них не пруся. Жив досі з праці своїх рук, з чесної а твердої служби своїому народові і проживу далі, і коли бачу, що наша політика — болото, то вже ніяка сила не змусить мене лізти в те болото. Для того будьте ласкаві приняти до відомості і прошу Вас голосити се всякому, що я в Перемишлі не кандидую. Рівночасно пишу те саме послові Новаковському, пишу о тім і до Мостиськ. Ще маєте час вишукати собі іншого кандидата, а я не хочу своєю особою вносити роздор в ряди русинів, котрі гвалтом пруться в такий бік, де, по моїй думці, нічого хосенного здобути не можна.

Стискаю Вашу руку і щиро дякуючи за новорічне поздоровлення, бажаю Вам усього найліпшого.

Ваш
Д-р Іван Франко.

Львів 14/I 97

71. ДО ТИМОФІЯ МИКИТИ

Львів, 18 січня 1897 р.

Шановний товаришу!

За написання того, що Ви мислили, чули і знали, т. є. за Ваш перший лист, я ще раз і щ и р о Вам дякую. Я зовсім не гніваюся за те, бо Ви дали мені доказ, що підлі брехні «Діла» і «Галичанина» ширяться між народом і що панам зі сполученого комітету тільки о те ходить, щоби мене вигризти і впакувати когось свого. В тій цілі вони позакликали до свого комітету кількох селян радикалів, щоби їх потому поставити проти радикальних кандидатів. Се виразно показалося на вічу в Раві, де сказано, що будуть поборювати всіх тих кандидатів, котрі не будуть поставлені їх комітетом. Думка і Мекелита вже зреклися належання до їх комітету, в котрім і так голосу селянства не будуть слухати.

Щодо зборів Тов[ариства] Шевченка, то треба ж Вам зрозуміти, що «Діло» писало в власнім інтересі і брехало безчельно, щоби тільки показати своє наверха. Я в сих днях надішлю Вам свою книжечку, котру про се пишу і де представляю цілу річ за порядком, то відси побачите, чи в моїм виступі в Тов[аристві] Шевченка чи в якій іншій справі було хоч на макове зерно якої підлоти.

Я не розумію, чим би Ви попсували роботу в Вашім повіті, якби-сте зреклися належання до попівського комітету. Треба Вам, хлопам, раз привикнути до сього, щоби ходити власними ногами і власними дорогами і не надіятися ні на кого крім себе. Щó Вам досі помогли попи чи то в радикальній агітації, чи взагалі в політичнім освідомленню? Будьте певні, що й надалі буде те саме або й ще гірше. А поперед усього Ви повинні дати науку тим панам, що не можна хлопами кидати так, як снопами, і захапувати їх до своїх комітетів, не спитавши, чи вони хочуть там належати, чи ні. І коли почуваєте себе членом радикальної партії, то як можете належати до виборчого комітету іншої партії, коли наша партія має свій власний комітет? Я досі не писав до Новаковського про своє зречення, а стримався для того, бо у нас 19 є з'їзд обширного заряду і комітету виборчого і тут поговоримо про се. В усякім разі щодо недовір'я селян до мене, я буду сам себе боронити та й за довір'ям жебрати не буду. Досить з мене, що моє сумління

спокійне, що я чуюся чистим, і чую, що йшов чесно тою дорогою, котру вважаю за найліпшу, а чи там хто йде за мною і вірить мені, на се я ніколи не оглядався. Я добре знаю, що люди люблять ходити утертими дорогами і не люблять таких, що протоптують нові стежки. За час моєї звиш 25-літньої праці я так привик стрічати на кожнім кроці недовір'я, що й теперішнє недовір'я мені не дивниця. І будьте певні, що коли тепер упаду при виборах, а повиходять знов такі «любимці народу», як Телішевський, Подляшецький, Мандичевський і др[угі], що в раді державній ані разу рота не отворили, то й се мене не здивує і не знеохотить до дальшої праці. Якби я мав ті гроші, котрі я по твердженню моїх ворогів мав набрати від різних людей, що мене нібито перекуплювали, то вже би-м досі був мільйонером, а не поденним зарібником у чужій хаті.

Здоровлю Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

Львів, на Йордан 1897 р.

72. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА

Львів, 13 березня 1897 р.

Вельмишановний добродію!

Сьогодні д. Стахевич із Тернополя предложив мені іменем подільської ради кандидувати в IV курії в окр[узі] Тернопіль — Збараж — Скалат. Вислухавши представлення д. Стахевича, я згодився кандидувати там, бо хоча кандидую в IV курії в Перемишлі, то по вчорашніх подіях дуже малу маю надію вийти там, тим більше, що правибори в IV курії там випали гірше, ніж у V, а найліпші люди, агітатори і виборці, поарештовані.

Не можучи задля слабості вийти з дому і порозумітися з Вами особисто, обертаюся до Вас яко голови кр[аєвого] руського комітету з отсим письмом. Я не знаю, чи і наскільки апробата Вашого комітету зможе піднести духа виборців і загріти їх до однодушності, та мені здається, що пора тепер така, що все чесне і щире серед русинів повинно станути разом супроти нечуваних надужить і насильств, які з нами виробляють. От тим-то я думаю, що коли б з представлення д. Стахевича виходило, що апробата Вашого комітету може бути корисна, то комітет міг би за-

твердити мою кандидатуру яко кандидата, предложеного подільською радою. Я з свого боку можу повторити тільки те, що заявив виборцям у Перемишлі, що бажаю бути послом руським, незалежним і поступовим, і піду рука в руку з послами руськими, вибраними під тим самим прапором.

Прийміть, шановний добродію, моє поздоровлення і бажання й Вам щасливого успіху.

Д-р Іван Франко.

Львів, 13/3 97

73. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 10 квітня 1897 р.

Дорогий друже!

Віки-вічисті не писав я до Вас — раз задля виборчої хапатні, а потім через слабість, що в самій найгарячішій хвилі звалила мене з ніг і досі ще не покинула до решти.

1 кн[ижку] «Ж[итя] і сл[ова]» Вам було вислано зараз по виході, та, мабуть, пропала. Тепер я послав рекомендованою бандеролею, надіюсь, що одержите. 2 кн. вийде сими днями. За посилку книжок я не заплатив нічого,— прийдеться заплатити Вам на місці суму грошей. Щодо «Крех[івської] палеї», з Вами спорити не буду, бо я не філолог, та все-таки мені здається, що вона має деякі признаки южноруської мови, хоч головне тло її — північне. З такою думкою згоджується й Колесса. Я цікавий, що скаже рос[ійська] критика на моє видання.

«Колом[енської] палеї» вже вийшов вип[уск] II. Будьте ласкаві, напишіть у Москву, щоби мені його прислали.

Ваша статейка в обороні Чайч[енка] і Ком[ара] для «Ж. і сл.» не надається. Обширне спростування на принагідну і злобну увагу якогось Лепера (Ви знаєте, хто се?), надруковану не у нас — який інтерес для наших читачів? Тепер, коли Ви пішли в сотрудники «Буковини», думаю, що найліпше Вам буде там же звести полеміки з старим батьком Перебендею. Коли прикажете, я вишлю Вашу статтю «Буковині».

Не знаю, чи можна б Вас просити о яку працю для «Ж. і сл.». Я й не придумаю, о що таке міг би Вас просити, та Вам там видніше буде, що могли б злагодити. Я колись

з інтересом читав в «Cosmopolis» статтю Вельгаузена про арабську літературу. Чи звісна Вам ся стаття? Що якби її перекласти та прислати Вам для пороблення доповнень? Цілую Вас і поздоровляю.

Ів. Франко.

10/4 97

74. ДО М. І. ПАВЛИКА

[*Завадів, 16 травня 1897 р.*]

Дорогий друже!

Ситуація погана, та все-таки вона не показується мені така фатальна, як Вам. Засідання виділу Шевч[енка] в середу 23, і я приїду того дня. Не думаю, щоб участь Тов[ариства] Шевч[енка] в обході пахла розв'язанням, та все-таки погано буде, коли міністерство відмовить субвенції, хоча й тут, думаю, так страшно діло не стоїть, бо се викликало би надто вже велике обурення на польську господарку навіть у таких людей, як Ягич і др. Звісно, я буду промовляти за вицофанням делегатів тов[ариства] з комітету.

Посилаю на Ваші руки початок вступної статті для «Ж[итя] і сл[ова]». Надіюсь, що стаття Вам сподобається і буде на часі, бо відгородить нас добре від наших нових союзників соціал-демократів. З заявою Яросевича підождемо до з'їзду — треба брати все спокійно і дати кожному час почути наслідки його власних учинків. У нас досі всі ховалися в таких справах за наші плечі, а нас критикували,— попробуємо тепер перемінити ролі.

Що робиться з «Гром[адським] голосом»? Чи видали його на 15? Шлю на Ваші руки ті матеріали, які є у мене, б[удь] л[аска], зробіть що з ними або передайте Вітикові чи Косевичеві, нехай видадуть хоч півнумера. Я не маю сили навіть перечитати, не то поправляти те, що понадвигано. Останні два дні болить права рука в кості вище ліктя, здається, ревматизм, так що пишу, зціпивши зуби і щохвиля випускаючи перо. Надто на мене находить часто психічна неміч, якась дика тоска, що й жити не хочеться, хоч тут гарно (крім трьох днів сльоти і студені, і вогкості в хаті — сплю на підлозі!). З Дрепером буде час зустріть, як приїду. Чи буде що з мого віденського побуту— не знаю. «Zeit» не захотіла друкувати моєї статті про польську поле-

міку зо мною. Пише мені Бар і аргументує пренаївно. Чимраз виразніше виглядаю в своїх власних очах як чоловік, що вскочив у криницю. Та коби хоч сила видряпатися! Шлю Вам пару цертів і цілую Вас.

Ваш Ів. Франко.

75. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Львів, 23 вересня 1897 р.*]

Вельмишановний добродію!

Дописую й від себе пару слів. Коли давати про галицькі селянські бунти, то звісно, крім опришків (про них були дві чи три статті Целевича в «Ділі»), треба би дати про різню в Горожані 1846 р. і про Кобилицю (1848—49). Одна й друга робота у мене готова, та все-таки треба би прочитати і дещо ретушувати (обі статті писані перед 10 роками). Вони обі заняли би 1—1$\frac{1}{2}$ листа друку.

«Варлаама» я з тяжкою бідою скінчив, пишучи серед болю голови і загального ослаблення і супроти виразного заказу лікаря, що можу наразитися на найгірші наслідки. Моє здоров'я сильно підкопане, і я попросту в розпуці, що з собою робити далі. Може б, Ви дали знати кому слід, що мій найщиріший намір є закінчити видання «Ж[итя] і сл[ова]» з кінцем сього року. Зрештою, бажав би поговорити з кимсь живим; сам я хотів їхати до К., та не пустили.

Щиро поздоровляю Вас, в[исоко]пов[ажану] паню і всіх знайомих.

Ів. Франко.

76. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА

Львів, 10 жовтня 1897 р.

Високоповажаний пане добродію!

Спасибі за одержані матеріали і за гроші. Жадані протести з Калуша звертаю. Щодо плану праці я, роздивившися в матеріалі, радив би зробити ось що. Лагодячи книжку, ми повинні знати собі докладно справу з того, що хочемо

осягнути. Мені здається, що безпосереднього п р а в н о г о результату нею не осягнемо, значить, треба мати на оці інтерес і с т о р и ч н о-п у б л і ц и с т и ч н и й. А в такім разі, по моїй думці, найвідповідніше було би подати з б і р н и к д о к у м е н т і в з орієнтаційною передмовою і з відповідним апаратом, пояснюючи значення кожного документа. До таких документів я зачислив би:

1) Заяви офіціальних осіб, корпорацій або властей (отже, відозви центрального польського комітету), промови намісника (про вибори соймові), відповідь цісаря, дану депутації, лист Абрагамовича і т. д.).

2) Протести виборчі.

3) Акти оскарження повиборчі.

4) Висновки повиборчі.

5) Справоздання намісника і промови Баденього в парламенті.

6) Промови наших і чужих послів о наших виборах.

Вкінці треба б додати докладний спис арештованих, покалічених і вбитих при останніх виборах з доданням короткого species facti[1] (чи був суджений, витяги з зізнань при розправі щодо цього вище і т. д.).

В нотах до таких документів, а також в орієнтаційній передмові можна би використати детальніше промови прокураторів, зізнання свідків при розправах, голоси преси і т. ін.

Передмова в такім разі могла б бути коротка (5—6 аркушів) і не була би перетяжена купою лишніх подробиць, імен, дат, що відстрашують від читання, а рівночасно мусила б обіймати і з вищого становища перетравити матеріал, зібраний в документах. Мені здається, що таким способом осягнеться не тільки те, що книжка вийде зглядно невелика об'емом, але оминемо входження в надто дрібні, нецікаві і часто суперечні подробиці, а рівночасно подамо матеріал класичний, з котрого кожний і сам буде міг виробити собі суд.

Я бажав би, зрештою, поговорити з Вами усно щодо ближчих подробиць виконання — все одно, чи Ви згодитесь з моїм планом, чи ні. Пишуся з глибоким поважанням.

Д-р Іван Франко.

10/X 97

---

[1] Встановлення складу злочину *(лат.)*.— *Ред.*

77. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА

Львів, 19 листопада 1897 р.

Вельмишановний добродію!

Пишу до Вас іменем редакційного комітету «Літературно-наукового вісника», що з новим роком буде виходити у Львові замість «Зорі» і «Життя і слова» (звісно, з виключенням політики). Комітет бажав би зробити «Вісник» справжнім органом не тільки для підпирання літературної продукції, але також для вироблювання літературного смаку і розбуджування літературних інтересів серед нашої громади. Як до одинокого тепер літерат[урно]-наук[ового] видання на всьому обширі нашого краю комітет бажав би стягти до «Вісника» всі кращі сили нашої сучасної літератури, між котрими Ви, шановний добродію, стоїте в першому ряді. Комітет поручив мені віднестися до Вас і просити у Вас не тільки творів белетристичних, але також і періодичного (щомісяця) огляду життя і письменства на Україні. Засилаю Вам при сьому проспект видання і додаю, що Ваші огляди мають бути тут ширші й повніші, ніж були в «Зорі»; в кожній книжці Ви можете мати місця до 1 листа друку. За ті огляди товариство на жадання платить гонорар, по 1 гульдену від друкованої сторони — се тому так мало, що наразі числить на дефіцит в сумі щонайменше 2 000 гульд. річно. Коли б паче чаянія діла «Вісника» пішли добре, а особливо коли б його сяк-так пускали і виписували в Росії, то, звісно, й авторський гонорар буде більший.

Я заговорив про сю справу для того, бо думаю, що товариство не має права жадати від Вас ані від кого затяжної періодичної роботи безплатно.

Я спізнився трохи з висилкою Вам отсього запрошення через те, що був тяжко хорий на очі, тож вибачте, коли воно не дійшло до Вас зараз в першій хвилі по зложенню плану видання.

Здоровлю Вас щиро.

Ваш Іван Франко.

Львів, д[ня] 19/XI 97

78. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА

Львів, 25 листопада 1897 р.

Вельмишановний пане професор!

Дуже мені прикро, що мушу Вам звернути роботу, котрої зроблення я взяв був на себе. Як знаєте, я зараз по одержанню Ваших паперів заслаб на очі. Цілий місяць був я неспосібний до жодної роботи, та й тепер я ще не є настільки здоров, щоби-м міг узятися до сеї роботи, котра вимагає багато читання. Я пару разів пробував узятися до неї і мав надію, що таки зроблю її, та тепер лікар сказав мені рішучо, що доки лічуся атропіною, не смію багато читати. А таке лічення потриває ще пару місяців, і для того я не осмілююся держати Ваших паперів довше, бо, може, для Вас справа пильна і Ви знайдете для сеї роботи когось іншого.

Рівночасно звертаю гроші, котрі Ви ласкаві були дати мені як завдаток. Вони стали мені дуже в пригоді в часі моєї слабості, та, на жаль, я не можу тепер віддячитися Вам за се.

З глибоким поважанням

Д-р Іван Франко.

25/XI 97

79. ДО ОЛЕНИ ПЧІЛКИ

Львів, 2 грудня 1897 р.

Вельмишановна пані!

Обертаюся до Вас з поручення редакційного комітету «Літературно-наукового вісника», що з новим роком буде видаватися при Наук[овім] тов[аристві] ім. Шевченка у Львові, з просьбою, щоб Ви зволили й своїми літературними працями взяти участь у сему журналі. Посилаючи Вам цю [нерозб. — *Ред.*], я рівночасно звертаю Вашу увагу на те, що «Житє і слово» фактично вже тепер перестало виходити, і я лишився в великих довгах, і не знаю ще, коли здобудуся на видання ще хоч одної книжки, це би покінчило позачинані праці. Значить, «Вісник» лишиться від нового року одиноким огнищем нашої літературної продукції. Я би просив Вас передати оцю саму просьбу Вашому синові д[обродієві] Михайлові Обачному, до котрого не обертаюся

окремим листом раз для того, що не знаю його адреси, а на друге для того, що у мене болять очі, і я оце вже півтора місяці жию сліпуючи, та хоч пишу дещо і читаю супроти виразного заказу лікарів, все-таки мушу шанувати очі, тим більше, що болять.

Коли б Ви могли приєднати до співробітництва у «Віснику» ще декого з знайомих Вам укр[аїнських] писателів, то комітет певно був би Вам дуже вдячний. Особливо бажалось би мені бачити в ньому ім'я Дніпрової Чайки, котрої дзвінка ліра чогось замовкла.

Кланяюсь Вам низенько

Ваш щирий

Іван Франко.

2 дек[абря] 1897 р.

80. ДО К. О. БІЛИЛОВСЬКОГО

Львів, 28 грудня 1897 р.

Вельмишановний добродію!

Вибачайте, що так довго не відписував на Ваш ласкавий лист. Одно те, що ще не зовсім здоров на очі, а друге те, що раз у раз робота, а я хотів разом з відповіддю послати Вам і якийсь причинок для Вашої «Складки» і допис для «Русск[ого] богатства». Та тепер бачу, що прийшлось би занадто довго чекати, то й шлю Вам віршу, а допис лишаю напотому. Ваші запросини — писати до «Р[усского] богатства» — врадували і заклопотали мене. Врадували тому, що заробок мені дуже пожаданий, а заклопотали тому, що я тепер відбився трохи від думання про політику, а, подруге, тому, що ще восени я дав обіцянку редакторові «Нового слова» писати до сього журналу, та досі не здержав її, а надто не знаю, чи до речі воно буде фігурувати в обох сих журналах. Я уложив собі план дати для «Нового слова» ряд статей про економічний стан Галичини, а для «Р. богатства» статтю про теперішнє політичне положення Австрії. Я вже й почав писати сю статтю п[ід] з[аголовком] «Молодая Австрия» і надіюсь до нового року ст. ст. скінчити бодай першу її частину, котру й зашлю на Ваші руки.

Тим часом шлю Вам віршу для «Складки». Вона написана сими днями, останній плід моєї музи, і має ввійти до

книжечки моїх віршів п. з. «Мій Ізмарагд», що тепер друкується у Львові. Я чув, що Ваша «Складка» має виходити регулярно два рази щороку. Гарно б було, якби Ви могли помалу розширювати її зміст і містити бодай літературну критику на укр[аїнській] мові, щоби альманах хоч потрохи мав лице періодичного видання.

Здоровлю щиро Вас і всіх петербурзьких земляків.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 28/XII 97 н. с.
Кржижова вул., 12

P. S. Отсе вже я зовсім по-бабськи: на найважніше в postscriptum'і відповідаю. «Складку» нр. 4, спасибі Вам, одержав. Про джерела «Проклятого Марка» я не знаю нічого нового. Чи звісна д[обродієві] Потаніну та укр[аїнська] вірша про нього з XVIII в[іку], що була в «Киевской старине» (не тямлю вже номера, та знайти не важко). Та, мабуть, основа сього сюжету буде спільна з основою казок про того коваля, що його вигнали з пекла і не хотіли пустити до неба (є у Surel, «Légendes chrétiennes de la Basse Bretagne», варіантів можна би підшукати чимало, у мене самого є переробка сеї казки п. з. «Як русин товкся по тамтім світі», вар[іант] є у Рудченка, Чубинського і т. д.). Мені здається, що основою сих казок є апокрифи про мандрівки різних святих по пеклі, а основи тих апокрифів треба шукати в Індії, гл[яди] перекладену мною в «Ж[итю] і сл[ові]» індійську легенду про царя Віпашчіта і мою статтю про Мадея, що буде надрукована в «Wiśle» в 1898 р.

Чому в укр[аїнців] і поляків немає епосів? Се питання належить до метафізичних. «Калевала» не є епос, а ряд пісень, зв'язаних з собою тільки однаковою формою. Такий епос, тільки безмірно вище розвитий, індивідуалізований, є в українців — козацькі думи. А поляки не мають епосу, мабуть, тому ж, що й чехи, що італійці, що англічани — бо не мають, бо культурне життя застало народ у таку пору, коли він ледве почав доходити до епічної творчості, і він не мав часу пройти її вповні.

Коли буде мій ювілей — я не знаю. Сим ділом займається осібний комітет, до котрого я не належу. Та я думаю, що комітет не зробить сього швидше, як десь восени.

Здорові були

Ів. Франко.

81. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ

Львів, 27 січня 1898 р.

Wielce Szanowny Panie Profesorzel

Serdecznie dziękuję za przysłane mi dwie broszurki. Były one mi pdwójnie miłe: raz dlatego, że pokazały w autorze wrażniej niż dotychczasowe prace człowieka żywego i całego, t[o] j[est] takiego, który umie i ma odwagę, reagować na tę zatrutą atmosferę, wśród jakiej żyjemy, i który dla mej specjalności nie amputował swych ludzkich uczuć, niezależnego sądu i wolnego słowa,— a powtóre dlatego, że ten człowiek, ten Polak nie zapomniał o istnieniu tego, którego ogół Polaków galicyjskich ukamienował i już uważa za nieistniejącego. Pańska broszura o fałszywej fasji, to rzecz napisana po — mistrzowsku. Zaiste, gdyby Sz[anowny] Pan nie był pierwszorzędnym filologiem, mógłby być pierwszorzędnym publicystą. Mam wszelką nadzieję, że galicyjska publiczność i galicyjska prasa powitają tę rzecz grobowym milczeniem,— ujadać zapewne się nie ośmielą, a nasza prasa dyskutować nie umie: jeżeli nie może nawymyślać, to woli milczeć. Chwali się tylko «swoich», ze swej koterji, a ponieważ Sz. Pan, jak widzę, nie należysz do żadnej koterji, przeto — ut supra.

Przy tej sposobności pozwolę sobie udać się do Sz. Pana z jedną prośbą, ponieważ nie mam w Krakowie nikogo, do kogo bym się mógł z nią udać. Chciałbym przygotować pracę «Rzut Chmielnickiego we współczesnych wierszach polskich, łacińskich i ruskich». Kilka takich wierszy jest w rękopisach Muzeum Czartoryskich w Krakowe. Czy mie mógłby Sz. Pan znaleźć mi Kogo, kto by mi (rozumie się za wynagrodzeniem) przepisał te wiersze. W niedokładnym drukowanym katalogu p[ana] Korzeniowskiego wynotowałem następujące wiersze:

Teki Naruszewicza,
№ 143, str. 115 Sedes triumphalis na przyjazd książęcia Dominika, wiersz polski str. 409, Wiersze Chmielnickiemu, łacińskie.
№ 144, str. 559 Paszkwil na ugodę z Kozakami (czy wiersz?)
№ 150, str. 385 Mnemonykon eitarchiale Bohdano Chmielnicio (czy wiersz?)
№ 379, str. 33 Scomma na xiążęcia Dominica

Byc może, że znalazłoby się tam i więcej wierszy, być może, że i z wypisanych tutaj odpadną №№ 144 i 150,— na wszelki sposób chodziłoby mi o wypisanie tych wierszy, które tutaj są wymienione. Co do honorarjum za przepisywanie prosiłbym Sz. Pana zrobić umowę, a ja należytość przyszlę niezwłocznie.

Z głębokim szacunkiem

Dr Iwan Franko.

Lwów, Krzyżowa 12,
27/I 98

Вельмишановний пане професоре!

Щиро дякую за надіслані мені дві брошурки. Вони були мені подвійно приємні; по-перше, тому що виявили в авторі виразніше, ніж попередні праці, людину живу і цілісну, тобто таку, що має відвагу і вміє реагувати на ту отруйну атмосферу, в якій ми живемо, і яка, по відношенню до мене, людини особливої, не втратила своїх людських відчуттів, незалежної думки і вільного слова, а по-друге, тому що ця людина, цей поляк не забув про існування того, кого галицькі поляки закидали камінням і вважають вже неіснуючим. Ваша брошура про фальшиву фасію[1] — річ, написана майстерно. Справді, коли б Ви, вельмишановний пане, не були філологом високого класу, Ви могли б бути високого класу публіцистом. Маю серйозну надію, що галицька преса і галицька публіка привітають цю річ гробовим мовчанням, — пащекувати, мабуть, не насмілятся, а наша преса дискутувати не вміє: якщо не може вилаяти, то воліє мовчати. Хвалять тільки своїх із свого угрупування, а у зв'язку з тим, шановний пане, що Ви не належите до жодної партії— отож ut supra[2].

При цій нагоді я дозволю собі звернутися до шановного пана з одним проханням, оскільки не маю в Кракові нікого, до кого б міг з ним звернутися. Я хотів би підготувати працю «Похід Хмельницького в сучасних польських, латинських і українських віршах». Декілька таких віршів знаходиться в рукописах Музею Чарторизьких у Кракові. Чи не могли б Ви, шановний пане, знайти когось, хто б (зрозуміло, за гонорар) переписав мені ці вірші. В неповному друкованому каталозі пана Коженьовського я виписав такі вірші:

[1] «Податкова декларація із зазначенням прибутку чи майнового стану» *(лат.)*. — *Ред.*

[2] Як вище *(лат.)*.— *Ред.*

Архів Нарушевича,
№ 143, стор. 115. Sedes triumphalis na przyjazd księżęcia Dominika, вірш польський, стор. 409, Вірші Хмельницькому, латинські, № 144, стор. 559. Пасквіль на угоду з козаками (чи вірш?) № 150, стор. 385. Mnemonykon eitarchiale Bohdano Chmielnicio (чи вірш?) № 379, стор. 33. Scomma na xiążęcia Dominica.

Можливо, там знайшлося б і більше віршів, може бути й таке, що і з виписаних тут відпадуть номери 144 і 150, — в усякому разі мені йдеться про переписання тих віршів, які я тут зазначив. Щодо гонорару за переписування, я просив би шановного пана скласти умову, а належне я пришлю негайно.

З глибокою пошаною

д-р Іван Франко.

Львів, Кржижова 12
27/I 98

82. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Львів, січень 1898 р.*]

Вельмишановний пане професор!

Вибачайте, що не писав Вам зараз на Ваш лист. Я переказав Маковеєві, і він, мабуть, написав Вам і сам. Я свою статейку написав давно; вона вже зложена, і я зробив першу коректу. Про Доде треба буде дати хоч коротку звістку ще в сьому номері.

Про «Діоптру» я дав Беднарському. В каталогах рукописів я розшукав звістки про Пилипову «Діоптру», повне потвердження моєї догадки про те, що Пилипова і Віталіева «Діоптри» — зовсім відмінні твори, і справив в тексті те, на що Ви звернули увагу. До Miscellanea дам про болехівське братство.

Сими днями був у Станіславові у одного панка, котрий має дуже важні урядові матеріали до історії Галичини 30-их до 60-их років. Особливо є там цінні матеріали до історії 1846, 1848 рр. (спеціально в Станіславівськім округі), 1849 (руське ополчення проти мадяр у горах Станіславівського окр.), справа сервітутів, перші початки конституційного життя 1860—63 та польське повстання 1863 р. Він хоче продати сей матеріал Товариству Шевченка. Говорить, що один пан дає йому 300 гульд., та він не хоче йому продати, бо боїться, що сей загребе або й понищить матеріали (вони не на користь поляків), а він рад би, щоб вони були опубліковані. Думаю, що він продав би їх Товариству й дешевше, може, за 200 гульд. Матеріали розпадаються на три купи:

1. Друки — циркуляри, патенти, розпорядження, свистки, старі банкноти і т. ін., справоздання віденського сойму 1848 р. — разом це може бути варте 30—40 гульд.

2. Урядові документи, реферати, циркуляри (писані, оригінали), головно з 1846 р. — дуже цінні.

3. Записки збирача — три томи (по-німецьки) — біографія, урядова кар'єра, характеристики осіб і особливо маса документів, свистків, сконфіскованих віршів, конфідентних урядових письм. Цінний особливо том перший (1000 стор. fol[io]). Я переглянув ті матеріали, та не торгувався за ціну. Завважу, що в I томі записок є надто етнографічно-статистичний опис Станіславівського окр. з 1854 р., три реферати про етнографію гуцулів, написані з поручення старости (одна попом М. Козаковичем, товаришем Івашкевича), реферат про економічні відносини Буковини до 1848 р. і т. д.

Я дуже був би рад, щоб ті матеріали були в наших руках: коли б Товариство не хотіло ризикувати само з купном, то я предложив би таку модифікацію, щоб Товариство позичило мені 200 гульд. на закупно з тим, що опублікування матеріалу мало б бути доконане поперед усього в виданнях Товариства, позичені гроші стягало б собі Товариство з гонорару за мої праці, а матеріали самі остаточно по використанню мали б перейти до бібліотеки Товариства. Що Ви скажете на се?

Бажаю Вам усього доброго і кланяюсь в[исоко]п[оважаній] пані добродійці.

Іван Франко.

83. ДО ВИДАВНИЦТВА «КРИПТАДІЙ»

Львів, 21 лютого 1898 р.

...Можливо ви бажали б для цієї видаваної вами збірки «Κρυπτάδια» мою збірку українських (малоруських) народних пісень, приповідок з оповіданнями з народної творчості. Я міг би вислати вам тексти з німецькими перекладами.

З повагою

Д-р Іван Франко.

Львів (Австрійська Галичина),
Кржижова, 12,
21/2 98

84. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ

Львів, друга половина лютого 1898 р.
Lwów, druga połowa lutego 1898

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

Przedewszystkim serdeczne dzięki za nadesłane mi kopie z rękopisów, za które honorarium w kwocie 3 złk. posyłam przekazem pocztowym równocześnie z obecnym listem.

Co się tyczy sprawy z Mickiewiczem, to godzę się zupełnie z poglądami Sz[anownego] Pana, że należałoby tę sprawę wyjaśnić nieco bliżej, tym bardziej że zdaniem mojm wszyscy ci, którzy krytykowali mój artykuł (o ile znam te krytyki, a znam nie wszystkie), albo nie czytali go wcale, poznawszy treść jego ze streszczeń pism polskich, albo czytali z uprzedzeniem, przez okulary patriotyczne. Sam jeszcze w pierwszhm miesiącu po wydrukowaniu mego artykułu w «Zeit» chciałem to uszynić i napisałem artykał «Polnische Polemik», gdzie na dwóch ostatnich stronicach rękopism rekapitulowałem myśli przewodnie mego pierwszego artykułu. Artykuł ten posłałem był do redakcji «Zeit», ta jednak z przyczyn dla mnie nie zupełnie jasnych («ażeby nie rozmazywać sprawy») wydrukować go nie chciała i zwróciła mi rękopis. Posyłam go Sz. Panu razem z listem obecnym.

Przy końcu tego artykułu zaznaczony jest ten motym, który mię skłonił do napisania artykułu o Mickiewiczu, a tutaj wyjaśnię rzecz nieco bliżej. Przedewszystkim mogę Sz. Pana upewnić najuroczystszym słowem honoru, że moje prywatne interesa i zawiedzione nadzieje wcale tutaj — o ile to mogłem świadomie skontrolować — nie grały żadnej roli. Zarówno kandydując na tę nieszczęsną docenturę, jak i kandydując na posła, wiedziałem z góry, że napotkam trudności prawie niezwyciężone, w jednej i w drugiej sprawie od wielu Polaków doznałem bardzo serdecznego poparcia, a i co do przeciwników ani na chwilę nie byłem w wątpliwości. W jednej i drugiej sprawie rodacy, Rusini, daleko więcej napsuli mi krwi, niż Polacy.

Motywem, który mię skłonił do napisania artykułu o Mickiewiczu, bły te objawy deprawacji moralnej, jakie wyszły na jaw śród społeczeństwa polskiego w Galicji podczas walk wyborczych podczas wyborów do Sejmu 189[7] i do Rady Państwa 1897. Gnębiono Rusinów i własny polski

lud najbrutalniej a równocześnie krzyczano w prasie, głoszono z ław ministerialnych, że to Rusini i ludowcy gnębią i dopuszczają się nadużyć. Łamano i deptano wszystkie możliwe ustawy, a równocześnie upewniano, że wszystko odbywa się legalnie. Najohydniejsze fakty pokrywano minką dziecięcej niewinności, a najlżejsze, nieraz prowokowane nietakty strony przeciwnej wyśrubowywano do stopnia niesłychanych zbrodni. I to czyniono w prasie, za pomocą organów rządowych, ba, nie dość tego, to samo słyszałeś w rozmowach prywatnych, od ludzi mieniących się demokratami i nawet ludowcami. Przypomnę idjotyczne artykuły «Przeglądy Wszechpolskiego», wzywające do walki na noże z Rusinami z tej jedynej racji, że miejsce, które obecnie zajmują Rusini na bożym świecie, mogliby zająć Polacy z daleko większą korzyścią — dla cywilizacji. Ludowcy w Sejmie odwracali się od Rusinón z powodu Wawelu, a w red[akcji] Kurj[era] Lw[owskiego] Stapiński, pewny, że do Rady Państwa przeprowadzi 14 posłów swego stronnictwa, upewniał mię, że skoro zwyciężymy w Zachodniej Galicji, rzicimy się na wschodnią i pokażemy wam, jak się trzeba brać do rzeczy.

W tym wszystkim dla mnie zajmującym było tylko jedno — psychiczna organizacją tej nacji, która tak jest czułą na najmniejszą własną krzywdę a równocześnie potrafi krzywdzić inną z takim wyrazem, jak gdyby so była rzecz najnaturalniejsza w świecie. Ta podwóna miara etyczna, inna dla siebie, a inna dla obcychznałem ją już dawniej u żydów, poznałem ją teraz boleśnie i u Polaków. Stąd prosty wniosek — jedni i drudzy — to naród wybrany, uważają siebie za wyższych od innych. Zrozumie Sz. Pan, że poszukałem za źródłem tego specjalnego «wychowania narodowego» i znalazłem je (może mylnie) w takich geniuszach, jak Mickiewicz i Krasiński, z tą między nimi różnicą, że Mickiewicz, większy poeta, barwniejszy i plastyczniejszy, więcej popularny od Krasińskiego, miał wpływ nierównie większy; wiedziałem bardzo dobrze, że później, w Paryżu, Mickiewicz chylił się ku Saint — Simonistom i wypowiadał myśli szczytne, wysoce humanitarne, ale wiedziałem też, że owe pisma Mickiewicza na społeczeństwo polskie nie miały żadnego wpływu i do ostatnich czasów były ogółowi Polaków nieznane. W swoim artykule zaznaczyłem, że Mickiewicz na emigracji «chodzi bardziej słonecznymi grogami», niż chadzał w utworach powstałych na Litwie i w Rosji.

Oto jest mniej więcej wszystko, co miałbym powiedzieć w uzupełnieniu tego, co powiedziano w mym artykule «Polnische Polemik». Mogłem to wszystko opublikować już dawno, ale przyznam się, po takiej polemice, jakiej doznałem ze strony polskiej, pióro wypadało mi z ręki. Wolałem znosić obelgi, niż tłumaczyć się przed takimi sędziami. Obecnie składam to swoje wyjaśnienie w ręce Sz. Pana: niech Sz. Pan zrobi z tem, co uzna za stosowne, lub też poradzi mi, co bym sam miał zrobić.

Pozostaję z prawdziwym szacunkiem

Dr. Iw. Franko.

Κρυπταδια otrzymałem i serdecznie dziękuję. U mnie jest dobra kolekcja podobnych rzeczy rusińskich,— nie wiem, co z niemi zrobić.

I. Fr.

Вельмишановний пане професоре!

Передусім щире спасибі за прислані мені копії рукописів, гонорар за які у сумі 3 зл. р. посилаю поштовим переказом одночасно з цим листом.

Що торкається справи з Міцкевичем, то я погоджуюся цілком з думкою шановного пана, що треба було б цю справу вияснити детальніше; тим більше, що, на мою думку, всі ті, хто критикував мою статтю (наскільки мені відома ця критика, а відомо мені не все), або не читали її зовсім, познайомившися з її змістом з повідомлень польських газет, або читали з упередженням, через патріотичні окуляри. Я сам ще в перший місяць після надрукування моєї статті в «Zeit» хотів це зробити і написав статтю «Polnische Polemik», де на двох останніх сторінках рукопису зібрав основні думки першої статті. Цю статтю я послав до редакції «Zeit», але редакція з причин не зовсім мені ясних («щоб не роздмухувати справи»), не захотіла її надрукувати і повернула мені рукопис. Я посилаю його шановному пану разом з цим листом.

В кінці статті був підкреслений привід, який схилив мене до написання розвідки про Міцкевича, а тут я пояснію всю справу дещо детальніше. Передусім можу Вас запевнити урочистим словом честі, що мої приватні інтереси і обмануті надії — наскільки я міг це свідомо проконтролювати — не відіграли жодної ролі. Однаково, чи виставляючи свою кандидатуру до тієї нещасної доцентури, чи на депутата сейму, я знав заздалегідь, що мене спіткають майже непереборні труднощі; і в одній, і в другій справі від багатьох поляків я мав дуже щиру підтримку, та й щодо противників я ні на хвилину не сумнівався. В одній і в другій справі земляки-українці далеко більше напсували мені крові, ніж поляки.

Приводом, який спонукав мене написати статтю про Міцкевича, були ті явища морального розтління, які проявилися в польському суспільстві Галичини під час виборчої кампанії, при вибо-

рах до сейму 1896 року і до парламенту 1897. Гнобили українців і власний і польський народ найбільш брутально, а одночасно піднімали крик у пресі, проголошували з міністерських лав, що це українці (народовці) гноблять і допускаються зловживань. Ламали і топтали всі можливі закони, а одночасно запевняли, що все відбувається легально. Найогидніші факти покривали з міною дитячої невинності, а дрібніші, не раз спровоковані провини противної сторони підносили до рівня нечуваних злочинів. І це робилося у пресі за допомогою урядових органів, бо, мало того, те саме чулося і в приватних розмовах, від людей, що називають себе демократами і навіть народовцями. Нагадаю ідіотські статті «Пшегльонду Вшехпольського», що закликали до гострої боротьби з українцями лише з тієї одної причини, що місце, яке тепер займають українці на божому світі, могли б зайняти поляки з далеко більшою користю для цивілізації. Народовці в сеймі відверталися від українців у зв'язку з Вавелем, а в редакції «Кур'єра Львівського» Стапінський, певний, що до державної ради проведе 14 депутатів своєї партії, запевняв мене, що як тільки ми переможемо в Західній Галичині, кинемося на Східну і покажемо вам, як треба братися до справи.

В усьому цьому мене цікавило лише одне питання — психічна організація тієї нації, яка є такою вразливою на найменшу власну кривду, а одночасно може кривдити іншу з таким виглядом, немов би це найприродніша річ у світі. Цю подвійну етичну міру — одна для себе, а інша для других — я знав уже раніше в євреїв, тепер боляче пізнав і у поляків. Звідси простий висновок — і одні, і другі — це народ вибраний, воии вважають себе вищими від інших. Ви розумієте, шановний пане, що я зацікавився джерелом цього особливого «національного виховання» і знайшов його (може, помилково) у таких геніїв, як Міцкевич і Красінський, з тією між ними різницею, що Міцкевич, поет талановитий, колоритніший і пластичніший, популярніший від Красінського, мав вплив незрівнянно більший. Я знав дуже добре, що пізніше, в Парижі, Міцкевич схилявся до сен-симоністів і проголошував погляди благородні, високо гуманні, але я знав також, що ці твори Міцкевича на польське суспільство не мали жодного впливу і до останнього часу загалові поляків лишилися невідомими. У своїй розвідці я зазначив, що Міцкевич в еміграції «ходить більше сонячними шляхами», ніж у творах, написаних у Литві і в Росії.

Оце більш-менш усе, що я мав би сказати на доповнення того, що написане у моїй статті «Polnische Polemik». Я міг би все це вже давно опублікувати, але признаюся, що після такої полеміки, якої я зазнав з польського боку, перо випадало у мене з руки. Я волів терпіти зневагу, ніж виправдовуватися перед такими суддями. Тепер я віддаю оце своє пояснення у Ваші руки: робіть з ним, шановний пане, що визнаєте за відповідне, або ж порадьте мені, що я сам повинен зробити...

Залишаюся з щирою пошаною

Д-р Ів. Франко.

«Криптадії» я одержав і сердечно дякую. У мене є добра колекція подібних речей українських — не знаю, що з ними робити.

І. Ф.

85. ДО М. І. ПАВЛИКА

Довгополе, 11 липня 1898 р.

Дорогий друже! Що чувати у Вас? Чому нічого не пишете? Б[удьте] л[аскаві], зайдіть до Йолеса і запитайте його, що чувати з моєю статею в № 3. Я певний, що її там не помістять, то, може б, послати туди Яросевича, щоб або попросив від себе о поміщення, або взяв рукопис і помістив у «Zeit»? Що з протестами і скаргами? Прошу Вас не занедбайте тої справи — не в моїм інтересі, а для партії. З газет виджу, що Піп [нрзб. — *Ред.*] хоче здушити наші протести в Терноп[олі] станом облоги. Микулинці — хрунівське місто, і там знайдеться чимало людей, котрі за пару ринських готові спровокувати нещастя на цілий повіт. Ще, прошу Вас, зайдіть на почту до бюро, де видають газети, і заберіть якісь для мене н[оме]ри «Wage», «Zeit» і, може, ще дещо і пришліть сюди та просіть, щоб надалі присилали сюди. Я тут читаю «Руслана», «Буковину» і «Kurj[er] Lw[owskij], лажу з дітьми по горах і дивуюся безодні дурноти і злості, що нагромадилася в душах наших проводирів та булькоче в газетах. Їй-богу, покарав нас бог, що змусив бути членами народу, котрий по 1000-літній історії не міг здобутися на іншу інтелігенцію

Цілую Вас
Ваш Іван.

11/VII 98

86. ДО О. С. МАКОВЕЯ

Довгополе, 23 липня 1898 р.

Дорогий друже!

Повість Школиченка «На селі» я дістав від Груш[евського], отже, може, не треба посилати її йому. «Заручини» я передав Грушевському перед від'їздом, — напишіть йому, що він з ними зробив. «Зустрічу» Кибальчички можна друкувати. Не знаю, як мені бути з статею про гімназіальну анкету? Ті додатки до «Wage», де був друкований протокол, забрав у мене проф. Скурський. Перед від'їздом я не бачив його і не дістав від нього протокола. Чи не могли б Ви довідатися до нього (хату вкаже Вам портієр універ[ситету]),

відібрати його і прислати мені? Тільки в такім разі я міг би написати статтю.

Карпенка дістав — спасибі. Попель і пані Ков[...] Вам кланяються і запрошують Вас хоч на другий рік на вакації.

Я жию тут досить добре. Гори трохи зависокі на мої ноги. Черемош гарний, але зовсім безрибний, зате гуцульської нужди пливе по нім багато. Може, дасте знати де до газет, що сього тижня жиди, везучи дараби, зробили загату під Сокільським; около 500 дараб звалило на купу, один гуцул утопився, а одній жінці поламало обі ноги.

Цілую Вас
Ваш Ів. Франко.

Довгополе, д[ня]
бог його знає котрого,
досить, що суботи

Коректу таки звольте присилати мені. Груш. конче наказував переглядати удвох, то буде знов квапитися. Я не задержу, хіба тільки що пошта.

Ів. Франко.

Вчора був у Гриняві, вчора приїхав сюди Пігуляк і ночував у Гриняві, а завтра їде на Буркут. Ми надіємось також поїхати туди.

87. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА

Довгополе, 8 серпня 1898 р.

Вельмишановний добродію!

Лист Ваш дійшов до мене на село, де живу тепер. Розуміється, щодо задуманого Вами видавництва можу сказати тільки: щасть Вам боже і пощади Вас нечиста сила! Моєю белетристикою розпоряджайтесь, як Вам до вподоби. Про гонорар нема що й казати, нехай уже, як розбагатієте. Як буду мати щось нового, то радо надішлю Вам. Спасибі за гарний причинок до «Привіту»! Чи для «Літ[ературно]-наук[ового] вісника» будете ласкаві змайструвати дещо? Кольберга замовив я для Вас через антикварія та й досі не

одержав, — хіба вернувши до Львова, вишлю Вам свій екземпляр (томи I, II).

Здоровлю Вас сердечно.

Ваш Ів. Франко.

Довгополе, 8/VIII 98

Адресуйте до мене в канц[елярію] Тов[ариства] ім[ені] Шевч[енка].

88. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Довгополе, 8 серпня 1898 р.

Високоповажаний пане професор!

Коли маєте переводчика з Доде, то дуже добре, — у мене нема навіть його contes. Нехай перекладає. Я тепер трохи відпочиваю, лагоджу Золя для 8—9 кн[иги]. Стаття про Ібсена пера Кміта є у мене, — погляну, що можна буде зробити з неї. З «Ворогом народу» надіюсь дійти з П[авли]ком до ладу.

З італіянського справді треба буде дати щось, але що, сього не берусь міркувати тут, на селі. Ада Негрі — віршарка, дещо з неї я перекладу, але котрі новелісти добрі — не знаю. З «Секретами» розпоряжайте як знаєте, мені все одно, коли їх друкувати. Реферат про віденську анкету гімн. до кн. 8—9 не пішов, бо н[оме]рів «Wage» від Скурського я перед виїздом не дістав. Дам до н-ру 10.

Я зібрав з Гуцульщини дещо цікавого етногр[афічного] матеріалу (пісню і оповідання про одного досі не звісного опришка, примівки) і даю се до «Етногр[афічного] збірника». Дикарєв уже надрукований, дав ледь 1 1/2 арк. Маю надію роздобути деякі предмети для музея Тов[ариства]. Зрештою роблю мало. На основі актів одного процесу лагоджу для «Записок» монографійку п. з. «Полонина Глистовата».

Засилаю в[исоко] пов[ажаній] добродійці і Вам щире поздоровлення

Ваш Ів. Франко.

Довгополе, 8/VIII 98

89. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Довгополе, 8 серпня 1898 р.

Дорогий друже!

Ваш лист не застав мене у Львові. Я живу тепер на селі в горах у Гуцульщині, бажаю трохи відпочити, а надто маю чимало роботи, тож не прогнівайтесь, що відписую Вам трохи пізно. Що маю відповісти на Вашу просьбу? Дані про моє життя від 1890 року? Їх дуже небагато: піврічний побут у Відні 1893 і докторат 1894 р., моє старання о доцентуру руської літератури на Львівськім університеті по смерті Огоновського, смерть Драгоманова, мій троекратний упадок яко кандидата на посла до ради державної, видавання «Життя і слова», мої статті в «Zeit», що наробили мені ворогів між поляками, особливо стаття про Міцкевича, що була причиною мого виступлення з «Kur[jera] Lwows[kiego]»; ось ті важніші факти моєї біографії, про які Вам, думаю, можна згадати. Обширно говорити про них, мабуть, не варто, треба би писати багато, а мало з того пожитку. Я особисто був би Вам далеко більше вдячний за основний розбір моїх писань, котрий міг би і публіці, і мені самому вияснити не тільки добрі, але й слабі боки моєї роботи. Правда, повне вияснення могло б бути аж при повній знайомості моєї біографії з усією її «підноготною», тим більше, що майже всі мої писання пливуть з особистих імпульсів, з чуття далеко більше, як з резонів, усі вони, особливо моя белетристика, напоєні, так сказати, кров'ю мого серця, моїми особистими враженнями і інтересами, усі вони, як я вже говорив, у певній мірі (не в такій аляповатій, як се зрозумів Огоновський) є частки моєї біографії. На таку біографію ще не час, для неї я мусив би поперед усього написати свої мемуари, котрі бог зна чи будуть коли написані, та й чи варто їх писати. Ви, розбираючи мої писання, мусите — здається мені — стати на іншім становищі, на становищі укр[аїнсько]-руської суспільності, котру мої особисті мотиви і імпульси нічого не обходять, для котрої важно тільки, що дає їй писатель, що в тім є здорове, нове, корисне, а що ні. Мені здається, що Ви будете могли зробити се ліпше, ніж хто інший (признаюсь, я сам і нараяв Комітетові просити у Вас сеї роботи); у Вас менше доктринерської апріорності, з якою, нпр., Левицький у «Народі» розбирав моє «В поті чола», а зовсім нема ані

сухої схоластики Огоновського, ані тої особистої завісті і імпотенції, з якою ницював мене Щурат. Я тільки бажав би одного, щоб Ви позбулися тої Kleinkramerei[1], що заставляє Вас винаходити дрібні помилки, а за ними не позволяє побачити основного — доброго чи лихого. Се у Вас часом доходить до смішного і не раз, як ось у Вашій рецензії на Дрепера, робить дуже погану прислугу всій Вашій літературній репутації.

Я мав давно написати до Вас з просьбою писати для «Літ[ературно]-наукового вісн[ика]», та чую, що Ви обіцяли вже прислати для нього Руданського «Царя і солов'я». Також бажалось би мені ввійти з Вами в давніші зносини задля книжок. Другого зшитка «Палеї» я таки не дістав. Чи читали, як «раздѣлал меня пад арєх» п. Істрін у «Журн[але] Мин[истерства] нар[одного] просв[ещения]» за «Апокрифи»? Я відповім йому на його балакання дещо в передмові до другого тому, що власне друкується і подасть для вчених деякі несподіванки.

Дуже інтересні Ваші переклади з арабів у «Привіті». Давайте таких речей якнайбільше!

Здоровлю Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

Довгополе над Черемошем, д[ня] 8/VIII 98

P. S. Тут я забавлю до кінця лат[инського] серпня, але Ви адресуйте до Львова, найліпше на канцелярію Тов[ариства] ім[ені] Шевченка (Акад[емічна], 8), в передачу такому-то.

90. ДО ЗДЕНКА ТОБОЛКИ

Довгополе, 8 серпня 1898 р.

Високоповажаний пане!

Знаю п. Неттланя як докладного і точного чоловіка і дивуюся його помилці. Рукописа протоколу руссько-польської секції Стов[аришеня] з'їзду 1848 р. я ніколи не мав у руках, хоч пильно шукав за ним. Один екземпляр був в бібліотеці Оссолінських у Львові, але давно хтось украв його. Другий екземпляр мав у себе бувший член з'їзду

[1] Дріб'язковість *(нім.)*.— *Ред.*

Борисикевич, але давно позичив його комусь, а кому, не міг мені сказати, — і не дістав його назад. Припускаю, що він опинився в руках Якова Головацького і тепер є або в Імп[ераторській] публічній бібліотеці в Петербурзі або в бібліотеці Народного дому у Львові, resp[ective][1] в руках каноніка Петрушевича, котрий забрав усі папери Головацького, прислані по його смерті для тої бібліотеки. Від Петрушевича нічого дістати не можна, треба, значить, зачекати, аж поки він умре. Зрештою напишіть до нього.

Перепрашаю, що так пізно відповідаю, але Ваш лист дійшов мене на селі. Додам ще, що у мене є автограф Бакуніна відозви до народів Європи, написаний ним під час Празького з'їзду. Сей автограф був у руках покійного Борисикевича. Написаний по-французьки.

Остаюсь з поважанням

готовий служити

Д-р Іван Франко.

Довгополе, 8/VIII 98

Якби Вам треба було писати до мене, то адресуйтеся до Львова, канцелярія Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка, Академічна, 8.

91. ДО М. І. ПАВЛИКА

[*Довгополе, 14 серпня 1898 р.*]

Дорогий друже!

Ваші посилки і листи ми всі дістали. Спасибі Вам! Звістки про стан Вашого здоров'я дуже нас смутять, та що ми Вам порадимо? О. Попель заявив раз, що радо приняв би Вас до себе, але справа се не така легка. Ми також не є у нього, а тільки живемо на Довгополі буков[инськім], а тільки віктуємося у нього, та й се сполучене з деякими неприемностями, про які ліпше буде побалакати усно. В усякім разі я поговорю з ним, то, може б, Ви приїхали сюди, коли ми від'їдемо, на вересень. Се тут пора чудова. Купіль в Черемоші знаменита і незимна. Залізниця йде до Вижниці, а як ми будемо їхати геть, Ви могли б прибути до Кут і зараз з Попелем поїхати retour[2]. Подумайте про се.

[1] Відповідно, тобто *(лат.)*.— *Ред.*

[2] Назад *(франц.)*.— *Ред.*

Дрепера дістав. Ваш переклад дуже добрий, тільки декуди є маленькі неясності або непорозуміння. Післясловіє трохи замало річеве, а занадто суб'єктивне; жаль, що Ви не згадали в ньому про століття нашого письменства і докладніше про штурм клерикалізму та реакції на свобідну думку в останніх часах. Ну, та воно й так не зле.

Про «Гром[адський] гол[ос]» я читав у «Руслані» — що робити? Ще досі ніхто не довідався імен комісії виборчої, се просто скандал. Чи внесено протести? Я написав статтю для «Zeit» і надіюсь, що вона сими днями появиться. Тим я провокую процес,— може, сим способом вийде борше що-небудь.

Не знаю, чому Ви такі невдоволені «Привітом». Як на «альбом» він зовсім приличний, стаття Вовка дуже гарна, Грушевського також добра і живо написана, гарні також оповідання Коваленка і Сивенького, вірші також не погані. Чого ж Вам більше?

Прилучений тут скрипт — для Олелькова. Він, певно, говорив уже з Вами, що з ним робити.

Цілую Вас

Ваш Ів. Франко.

92. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Довгополе, 16 серпня 1898 р.]

Дорогий друже!

Тільки тепер побачив я, що забув узяти з собою матеріали до біографії Золя, значить, до сього нумеру не буду міг дати статті про нього. Давайте решту статті про Щоголева, а я пришлю ще кінець IV-го уступу «Злоч[инця] Сальва», а п'ятий уступ і біографію відложимо до слідуючої книжки. Не гарно з мойого боку, що я так розлінюхувався на селі, але що робити!

Оповідання Мартовича прочитав; воно вірне, хоч трохи замало артистичне, занадто примітивне, деякі уступи треба би повичеркувати, тоді цілість зробила би більше враженіння.

Цілую Вас

Ваш Ів. Франко.

93. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

[Довгополе, 26 серпня 1898 р.]

Дорогий друже!

У відповіді на Ваш лист з 17.VIII 98 мені, як бачу, прийдеться таки писати Вам дещо ширше, ніж думав зразу, хоча й сим разом, боюсь, не буду міг у всім задовольнити Вас. Я тепер на селі, до того болить око і часу мало (мушу сидіти одному малярові до портрета). Ну, та сяк чи так, а попробую поперед усього відповісти на Ваші питання, а там і від себе додати, що буду міг.

Точних дат моїх писань за останні 8 літ подати Вам не можу. Дещо є на самих писаннях (нпр., «Для дом[ашнього] огн[ища]», а дечого я й сам не тямлю. В усякім разі, крім сеї повісті і драм, для інших речей написання і надрукування досить близькі. «Основи суспільності» писані від номера «Ж[итя] і сл[ова]» до номера і досі не скінчені.

Щодо моїх драматичних творів, то скажу Вам, що драма — моя стародавня страсть. Ще в гімназії я писав історичні драми, а, бувши студентом університету, виставив був навіть одну драму на аматорськім спектаклі. Але я тоді зневірився в своїй драматичній здібності і надовго покинув писати драми. Тільки стаття пані Крживіцької в варшавськім «Głosie» про те, що мої новели мають у собі багато драматизму, спонукала мене думати знов про компонування драм, а конкурс, розписаний Виділом Крайовим на руські драм[атичні] твори, заставив мене написати «Украдене щастя». Сю драму я кілька разів переробляв. Її успіх [спонукав] мене писати дальші драми: «Рябину», «Учителя», «Кам'яну душу», «Сон Святослава», «Майстра Чирняка» і «Будку № 27» (останні дві одноактові). Страшенне безладдя, яке панує в гали[цькім] театрі, і систематичне елімінування народної штуки з репертуару директором Лопатинським знеохотили мене до драми. У мене є розпочата історична драма з часів Хмельницького, та чи і коли я скінчу її — святий знає.

Про вплив Грушевського на мою літ[ературну] діяльність не можу Вам нічого сказати. Ані його твори ні в чім не були для мене взірцем, ані його знання літератур не є таке, щоб я міг дечим від нього покористуватися. Чи мав я який вплив на нього, сього також не можу сказати.

Чи була де докладна рецензія на мого «Варл[аама]

і Йоас[аґа]», не можу Вам сказати. Я знаю тільки згадки Крумбахера в «Byz[antinische] Zeitsch[rift]», в «К[иевской] стар[ине]» і те, що є у Пипіна («Ист[ория] р[усской] лит[ературы]», II, 68).

Статтю Конського в «Atenеum» я своєвременні читав і рецензував у «Зорі», але її в мене нема, а здобути її тепер, сидячи на селі за 20 миль від Львова, також не можу. Оскільки тямлю, стаття була драптива, і я не знаю, пощо б Вам чіпати її. Зрештою, якби Вам було конче треба, то, вернувши до Львова за тиждень, я можу зладити Вам із неї виписки, бо визичити екз[емпляр] нема де, крім у публ[ічних] бібліотеках.

А тепер подам Вам дещо такого, що, може, придасться до зрозуміння моїх творів і чого я не подав у автобіографічнім листі до Драг[оманова]. Значний вплив на моє життя, а, значить, також на мою літературу мали зносини мої з жіноцтвом. Ще в гімназії я влюбився був у дочку одного руського попа, Ольгу Рошкевич (вона перекладала дещо з Золя і Гонкурів, зібрала весільні пісні з Лолина, переклала роман Ланської «Обруситель»). Наша любов тяглася 10 літ, батьки зразу були прихильні мені, надіючися, що я зроблю блискучу кар'єру, але по моїм процесі 1878—1879 р. заборонили мені бувати в своїм домі, а в 1880 р. присилували панну вийти заміж за іншого, попа Озаркевича (брата писательки Кобринської, чоловіка зрештою дуже гарного). Се був для мене важкий удар; сліди його знайдете в «На дні» і в віршах «Картка любові». Пізніше я познайомився з двома руськими поетесами, Юлією Шнайдер і Клементією Попович, але жодна з них не мала на мене тривкого впливу. Більше враження зробила на мене знайомість з одною полькою, Йосифою Дзвонковською. Я хотів женитися з нею, та вона, чуючи в собі початки сухіт, відправила мене і в кілька рік пізніше вмерла як нар[одна] учителька. З теперішньою моєю жінкою я оженився без любові, а з доктрини, що треба оженитися з українкою і то більш освіченою, курсисткою. Певна річ, мій вибір не був архіблискучий, і, мавши іншу жінку, я міг би був розвитися краще і доконати чогось більшого, ну, та дарма, судженої конем не об'їдеш. Фатальне для мене було те, що, вже листуючись з моєю теперішньою жінкою, я здалека пізнав одну панночку польку і закохався в неї. Отся любов перемучила мене дальших 10 літ; її впливом були мої писання «Маніпулянтка», «Зів'яле листя», дві

п'єски в «Ізмарагді» і недрукована повість «Lelum-Polelum», із неї перша глава була друкована в «Ateneum» п[ід] з[аголовком] «Jeden dzień z życia uliczników Lwowskich» і ще одна глава «Bohater mimo woli» була в календарі «Lwowianka». Після сього Вам буде зрозуміла п'єска «Тричі мені являлася любов» у «Зів'ялім листю».

Без сумніву великий вплив мав на мене пок[ійний] Драгоманов, але вплив дуже sui generis[1], більш негативний, як позитивний. Спеціально як белетрист я майже нічого не скористав від нього; він, бачилось, не звертав уваги на мою белетристику, а коли де на що й звертав увагу, то тільки лаючись. Посередньо і безпосередньо він пер мене до публіцистики, але й тут не любив думок інших, крім своїх власних. Реасумуючи все, що лишилось мені в пам'яті з його впливу, я сказав би, що він не був для мене батьком, добрим, ласкавим і вирозумілим на хиби поводирем, а радше батогом, що без милосердя, не раз несправедливо, а завжди болюче цьвігав мене. Се була важка школа, тяжча, як у дрогобицьких василіан.

Щодо літературної кар'єри, то головним моїм взірцем був Золя, потрохи Діккенс, Брет-Гарт, Марк Твен і Щедрін. Зрештою я шукав собі сам дороги, пробував різних тонів і різних манер, дивлячись на одно, щоб зміст був свій, щоб душа твору була частиною моєї душі.

У науці і публіцистиці я був і, мабуть, усе буду тільки дилетантом. Мене тягне сюди і туди, я силкуюся пізнати се й те питання, а коли берусь писати про нього, так се головно для того, що ніхто компетентніший про нього не пише. Я більш популяризатор, ніж оригінальний учений. Зрештою се вже Ви оцінюйте як знаєте, Вам збоку видніше. Я тільки те чую, що і в свої наукові і публіцистичні праці я вношу свій темперамент і сим способом розбуджую зацікавлення до порушуваних мною питань у людей, що досі й не підозрівали сих питань. Для Галичини се досить багато. На сьому кінчу і цілую Вас.

Ваш Ів. Франко

---

[1] Своєрідний *(лат.)*.— *Ред.*

94. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Довгополе, 29 серпня 1898 р.

Високоповажаний пане!

Спішусь відповісти на Ваш лист, котрий дуже врадував мене. Думка Ваша — видавати часопись, присвячену життю і змаганням всіх слов'янських народів — не знаю, чи щаслива з погляду опортуністичного, але є виразом потреби, здавна відчуваної дуже многими. Я сам не раз жалував, що немає такої часописі, а тепер бачу, що вона може постати і держатися на відповідній висоті тільки в Чехії. Дай боже Вам доконати сього! Я зі свого боку готов допомагати Вам усім, що можу зробити для сього.

Та на початок позвольте зробити деякі уваги, а може, тільки деякі запитання щодо програми Вашого видання. Ви гарно висловили своє чуття — відноситися до всіх народів з рівною любов'ю і рівною справедливістю, і на сьому можна б перестати, коли б Ви хотіли свій журнал обмежити на саму літературу і науку. Але, входячи на поле політики, треба, здається мені, мати якийсь конкретніший програм, щоб не ввійти в колізію і з публікою, і зі співробітниками. Тут журнал не може бути заїзною корчмою, де кожного однаково радо гостять — чи він аристократ чи демократ, поступовець чи ретроград, вузький націоналіст чи інтернаціоналіст. От тим-то, признаюсь Вам, я побоюсь трохи за Ваш журнал, що політика може його з'їсти. Я боюсь, що так широкого і високого політичного становища, як би було потрібно, Ви не можете зайняти — не з особистих причин, але для того, що Ваша чеська публіка до нього не привикла, а й інші Ваші приятелі ледве чи зможуть держати крок. А було б дуже шкода, якби через це часопись пропала. Для того я запитую Вас і прошу розміркувати, чи не ліпше було би н а р а з і виключити політику а обмежитися на науці і літературі, власне яко на тім одинокім грунті, котрий в'яже, а не розділює всі слов'янські народи. Реферати про політичні організації і політичні видавництва могли би спокійно міститися в такім журналі, але се не значило би, що він журнал політичний,— противно о програмі можна би зазначити виразно, що журнал не є виразом жодної політичної партії, ані жодного політичного напряму. Розуміється, я підношу се як свою приватну думку, а Ви зробіть, як Вам буде вигідніше.

Праці, яких зажадаєте від мене, буду старався присилати Вам все на час, хоча, наприклад, сформульована Вами тема першої статті чи кореспонденції для першого номера мені не зовсім ясна. Постараюсь зробити загальну характеристику теперішнього стану русинів, хоч боюсь, що моя характеристика наробить Вам ворогів серед Ваших приятелів поляків. Чи не ліпше було би взяти на перший номер літературу, науку і белетристику?

З інших наших літератів міг би я зарекомендувати Вам Василя Щурата (Львів, університет), Осипа Маковея (Львів, Академічна, 8) і Володимира Гнатюка (Львів, Академічна, 8). На Україні, може, схоче написати дещо для Вас А. Кримський (Звенигородка, Київської губернії) або Борис Грінченко (Чернігів, Губ[ернська] земська управа).

Бажаючи Вам всього доброго, остаюсь готовий служити

Ів. Франко.

Довгополе Буков[инське], 29/VIII 98
Мій адрес:
Львів, вул. Кржижова, 12

95. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 21 вересня 1898 р.

Високоповажаний пане!

Посилаю Вам початок рукопису моєї статті. Не знаю, як Вам вона покажеться, але мені здавалося конечним зачати від такого загального огляду, щоб бути зрозумілим далі. Я й забув запитати Вас про розмір, в якім мав би держатися, і роздумав писати сей лист в такім об'ємі, як звичайно мої статті в «Zeit», т. є. 15—20 таких карток, яких тепер посилаю Вам 7. Решту висилати буду в міру написання, отже, надіюсь зараз завтра і позавтра, так щоби-сте сього тижня мали все в руках. Коли будете вважали можливим помістити мою працю, то прошу давати зараз до перекладання, докінчення буде надходити без перерви. Прошу також не нищити мій автограф і по перекладенню прислати мені його назад.

Я писав руськими буквами, бо так мені легше. Надіюсь, що там у Вас знайдеться хтось, що буде міг перекладати мойого скрипту, нпр., п. Главачек або п. Розвода. Чи

не було б можливо прислати мені коректу для запобіження можливим помилкам в іменах власних. Я би Вам її вислав зараз відворотною почтою, а помилки були б дуже неприємні в першім номері поважного журналу.

Ще раз бажаю Вам якнайкращого поводження і стискаю руку.

Ваш
Іван Франко.

Львів, Кржижова ул., 12.
Д[ня] 21/IX 98

96. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 26 вересня 1898 р.

Високоповажаний пане доктор!

Одержавши Вашу карточку, спішусь написати Вам кілька слів. Чи не можна би весь мій перший лист помістити в першім номері «Sl[ovanského] př[ehledu]»? Він потрохи програмовий і розірваний — стратить ефект. В разі потреби я міг би при коректі скоротити дещо в другій половині. Коли шрифт буде компактний, то мій лист не займе й 6 сторін друку. Прошу дуже подумати над тим.

Друга річ: прошу лишити титул такий, як я дав, бо я під сим титулом хочу подавати Вам також огляд політичного, економічного і гр[омадського] життя, а не самої літератури.

Остаюсь з поважанням

Ваш
Д-р Іван Франко.

Львів, Кржижова, 12.
6/IX 98

97. ДО ВОЛОДИМИРА ЛУЧАКІВСЬКОГО

Львів, 26 вересня 1898 р.

Високоповажаний пане доктор!

З поради д-ра М. Шухевича удаюся до Вас з запитанням, чи були б Ви ласкаві заступити мене в тернопільськім суді. Маю на слідуючий понеділок, д[ня] 3 жовтня, візван-

ня на розправу о perekroczenie[1] § 411 п. к., здається за мниме побиття Підгайного на зборі в Тернополі в червню с[ього] р[оку]. Я маю свідків, котрі в чолі того збору стояли близько мене і котрі потвердять, що я п. Підгайного навіть пальцем не доторкнувся. Сьогодні я пишу до них, щоб на понеділок були в Тернополі. Якби Ви схотіли взяти на себе оборону (дуже легку) в сій справі, то прошу написати мені. Я думаю приїхати сам до Тернополя і ставитися особисто до розправи, а в такім разі, сказано мені, треба інстигації адвоката.

Дожидаючись ласкавої відповіді від Вас, остаюсь з поважанням

Д-р Іван Франко.

Львів, ул. Кржижова, 12,
Д[ня] 26/IX 98

98. ДО ВОЛОДИМИРА ЛУЧАКІВСЬКОГО

Львів, 14 жовтня 1898 р.

Високоповажаний пане меценас!

Друга розправа в моїй справі з Підгайним визначена на 22 с[ього] м[ісяця] о год. 3 пополудні. Прошу в[исоко]пов[ажаного] пана заступити мене на тій розправі і залучую в тій цілі потрібне повномочіе і заразом дрібненьку квоту яко гонорар. Коли б вона не вистарчала, то прошу без церемонії написати мені. Зрештою надіюся, що або з п[аном] меценасом, або з п[аном] д-ром Вітошинським побачимось в часі ювілею.

Осмілюся також пригадати впов. пану рукопис, про котрий впов. пан згадували. Може, в нім справді буде дещо цікавого для науки.

Остаюсь з глибоким поважанням

Д-р Іван Франко.

Львів д[ня] 14/X 98

[1] Про порушення *(польськ.)*.— *Ред.*

99. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 22 жовтня 1898 р.

Високоповажаний пане!

№ 1 «Slov[anskeho] přehl[edn]» одержав. Він робить загалом дуже корисне враження, і можу тільки щиро бажати Вам дальшого розвою на сій дорозі. Стаття проф. Бодуена де Куртене — прекрасна і дуже потрібна в наших часах, коли ще не вимерли доктринери лібералізму á la Кронаветтер, котрі в мадярах бачать лицарів свободи, а в Кошуті якогось Баярда sans peur et sans reproche[1]. Чи не могли б Ви постаратися про докладну характеристику і біографію Кошута власне з таким критичним і дійсно свободолюбним поглядом, який висловлює проф. Б[одуен] де К[уртене]? Се було би дуже пожадано. Я міг би Вам до одної з дальших книжок злагодити статтю «Русинські нар[одні] пісні про Кошута і мадярське повстання 1848—49 рр.». Так само я попрошу п. Гнатюка, щоб написав Вам допис про теперішній стан угорських русинів.

Стаття п. Штєпанка про Бєлінського трохи занадто теоретична і не дає про Бєлінського ясного образу, а декуди дає образ фальшивий (напр., приписуючи йому «принцип», що в Росії все добре для народу може вийти тільки від царя. Може, Бєлінський коли і сказав таку дурницю, але виводити її на принцип його всієї діяльності, се значить робити тяжку кривду його пам'яті). Мені здається, що треба би було показати Бєлінського на тлі життя його часу, а не на тлі його власних ідей. Ну, та про се багато би говорити, в усякім разі стаття п. Шт[єпанка] після статті Б. де К. виглядає як мулярський хляп обік артистичного малюнка.

Чим може бути цікава стаття п. Міцкевича для широкого загалу слов'ян, я не розумію. Хоч би він був дав поняття про те, що таке є і чим були для свого часу «Księgi pielgrzymstwa»! А вістка про рукопис сього твору, котрого як[би] Міцкевич не був написав, то світ нічого б не стратив, а польський народ був би, може, і зискав — їй-богу, треба Вам більш критично відноситися до того, що Вам присилають співробітники!

---

[1] Без страху і докору *(франц.)*.— *Ред.*

Дописи загалом гарні (львівська — досить мізерна), особливо югославські. Рубрика «Rozhledy a zpravy» повинна би бути багатша і більш оригінальна, щоб не були самі вирізки з газет, а також оригінальні і свіжі звістки. Огляд часописів, може, ліпше би зробити так, щоб подавати не тільки якусь новину з якоїсь газети, але подавати весь її обсяг з короткою характеристикою важніших статей.

Піднесу один важний брак: чому нема ніякої статті редакційної? І другий: чому нема нічого про чеську літературу, про чеське життя? Чи Ви хочете свій «Přehled» видавати для самих чехів, так що про чехів уважаєте непотрібним писати? Признаюсь Вам, я поперед усього шукав у Вашім письмі звісток про чехів і був розчарований, не знайшовши нічого.

З наших ліриків я поручив би Вам до перекладу Лесю Українку, про котру хочу написати Вам статейку до одної з найближчих книжок. Її вірші «На крилах пісень» і пізніші, друковані в «Житю і слові» і «Літерат[урно]-наук[овому] віснику», будуть, певно, у Празі у п. Ржегоржа або Главачка.

Вчора одержав листа від пані Р. Єсенської, котрим просить вислати їй переклад Шевченка. Але, дамським звичаєм, ані в тім, ані в кількох попередніх своїх листах не подає своєї адреси. Посилаю її переклад (дуже добрий) на Ваші руки і прошу передати їй (через п. Ржегоржа) з тим додатком, що біографійку Шевченка, давно вже зачату, а через тисячні пригоди не докінчену, пришлю в найближчих днях.

Поздоровляю Вас щиро

Ваш

Ів. Франко.

Львів, 22/X 98

100. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 25 листопада 1898 р.

Високоповажаний пане!

Обіцяного Вами гонорару я досі від п. Шімачка не одержав. Потрохи воно й добре сталося, бо я просив би Вас взяти від нього призначені для мене гроші і купити мені Влчка «Dějini literatury české», seš. V, до кінця (4 перші я маю),

а також Зібрта «Bibliografie pisni českých» Решту грошей прошу прислати мені як можна скоро.

Чи не можна би де у Вас позичити на який час Юнгманів «Výbor staré lit[eratury] české»? Мені би його було треба.

Переклад Шевченка панни Єсенської я вислав на Ваші руки. Реферат про нього до Академії вишлю разом з біографійкою Шевченка.

Як бачите, я з перекладу зовсім задоволений — се буде найкращий і найвірніший з усіх перекладів Шевченка, який я досі бачив. Статтю Гнатюка одержали? Задоволені нею? Що Вам лагодити до дальших н[оме]рів?

Бувайте здорові!

Ваш
Ів. Франко.

25/XI 98

101. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 31 грудня 1898 р.

Вельмишановний добродію!

Поперед усього позвольте подякувати Вам за гарну статтю і за сердечні слова в «Привіті» і разом з тим побажати Вам веселих свят і щасливого Нового року. А що у нас є звичай, щоби з такими бажаннями не йти в чужу хату впорожні, то я посилаю Вам отсе 10 з[олотих] р[инських] з просьбою передати їх у книгарню Alphonse Picard et fils, Rue Bonaparte, 82, і просити його, щоб вислав мені із виписаних у його «Catalogue mensuel Dècembre, 1898» (№ CVIII) отсі книги:

№ 7862. Corblet, Etude iconographique sur l'arbre de Jesse, 1 fr. 50.

№ 8032. Fabricius, Codex pseudepigraphus veteris et novi testam[enti], 30 fr.

№ 8214. Herrieux, Notices sur les fables latines, 2 fr.

№ 8532. Maury, Croyances et lègends de l'antiquitè, 6 fr.

Звісно, 10 гульд[енів] на сі книги буде замало, то я прошу Вас переказати книгарю, нехай пришле мені разом з книгами рахунок, а що буде ще належатися йому, то я ви-

шлю зараз. Більше грошей не шлю, бо не знаю, чи ще будуть ті книги у нього. Особливо важно б мені мати Фабріціуса, котрого я досі не міг ніде запопасти і, редагувавши I том апокрифів, не мав під руками.

І ще я просив би Вас: чи не можна би як-небудь дістати «Revue des traditiones populaires», річника VII, н[оме]ри 8, 9, 10. У мене є комплект, а сих н-рів бракує. Даруйте, що утруджаю Вас своїми орудками, але з книгарями паризькими мені важко розмовитися.

Ваш рукопис докінчення «Етнол[огічних] матеріалів» складається. Запізнення вийшло трохи через те, що друкарня переносилася у іншу хату.

Не знаю, як його бути з Вашим проектом видання «Етнол. матер[іалів]» два рази в рік. Певна річ, дуже прикро, що I т. виходить так пізно, але, з другого боку, брати на себе обов'язок перед публікою, котрого при скудості сил і при мізерній друкарні м а й ж е н а п е в н о не будемо могли доповнити — ще прикріше. Я просив би Вас подумати над сим, а також над тим, що «Етнол. матер.» — видання, як на наші відносини, досить коштовне, купувати його будуть мало, субвенція наша скупа, а на її підвищення нема надії. Остаточно я думаю, що ліпше видати два томи в рік не обіцявши, ніж обіцяти два і не видати жодного.

Який Ваш план на другий том? Я бажав би дуже, щоб у нас появилася окремим виданням Ваша праця про весільні обряди. Якби Ви могли що трохи перемінити або додати, щоби укр[аїнський] текст не був зовсім ідентичний з французьким,— мав собі хоч трохи самостійний інтерес, то я думаю, що вийшов би томик гарний. А обік нього Ви могли би друкувати собі дальший том збірний біжучих праць. Напишіть, що Ви про се думаєте? Проф. Грушевський згоджується з сим.

Чи не були б Ви ласкаві написати нам коли дещо популярненьке з антропологічних чи взагалі з людознавчих наук до «Вісника»? Ще раз поздоровляю Вас і бажаю всього найкращого.

Ваш
Ів. Франко.

Львів, Крижова, 12.
31/XII 98

102. ДО МИХАЙЛА МОСОРИ

Львів, 31 грудня 1898 р.

Високоповажаний отче добродію!

Я переглянув обі Ваші праці про гуцулів і надто признаю їх вартість. На жаль, в такій формі як вони е, вони не можуть бути друковані. Розправа про гуцулів — се, очевидно, семінарійна праця; для друку Ви мусили б переробити її більш відповідно до наукових вимогів і визискати ті публікації і матеріали, які були опубліковані від часу її написання. Так само й словник в тій формі, як він е у нас, не надається до друку і мусив би бути впорядкований більш систематично і перероблений критично. Ви лишили багато слів без подання значення, ще більше без пояснень, при укладанню свойого словника не користувалися дотеперішньою лексикографією, не заглядали до словника румунського ані мадярського, а се же було би к о н е ч н е, щоб Вашу працю могло опублікувати наукове тов[ариство] у своїх виданнях.

Певна річ, маючи такий багатий матеріал, як Ви, дуже легко буде доповнити всі ті вимоги і злагодити цінну працю. Оттим-то я в відповіді на Ваш ласкавий лист запитую Вас, чи Ви піднялись би сеї праці? Нам було б дуже пожадано зискати в Вас співробітника на ниві нашого народовідання, і Товариство готово б було, я думаю, достарчити Вам дещо книжок, потрібних для сеї праці. В такім разі ми могли б Вашим гуцулам присвятити навіть один окремий том «Етнографічного збірника».

Завідоміть мене (на адрес Товариства) карточкою про Ваш рішинець, а я постараюся, щоб Вам вислано Ваші рукописи.

З поважанням

Д-р Ів. Франко.

Львів, 31/XII 98

103. ДО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

[Львів, кінець 1898 р.]

Світлий виділе!

В р. 1895 зложив пок[ійний] Микола Ковалевський на угро-руський фонд 200 руб[лів]. На сю саму ціль зложено було українцями з Катеринодара 5 руб[лів], а з Одеси прислано було 150 рублів через руки д. Павлика. Надто з Галичини зібрано було дрібними квотами 25 гульденів. Метою того задуманого фонду було запомагання наукових студій над Угорською Руссю. Відповідно до тої мети я видав тоді ж д. Гнатюкові на його поїздку на Угорську Русь 100 кор[он] на друк і розсилку брошури в часі угорського ювілею п[ід] з[аголовком] «І ми в Європі» звиш 100 корон і на поїздку руської співацької дружини на Угорщину 40 кор. Надто визичив др. Яросевич у Відні з того фонду 400 кор., з яких 200 звернув, а 200 кор. має...

104. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 3 січня 1899 р.

Високоповажаний пане!

Посилаю Вам першу половину своєї другої статті про укр[аїнсько]-р[уську] літературу — нарис історії нашого театру. Для другої половини пришлю Вам портрет Карпенка-Карого. Друга половина буде готова сими днями. Я бажав би, щоби отся часть могла йти до № 5. Чи се можливе?

Бажаючи Вам усього доброго з Новим роком, остаюсь з поважанням.

Ваш
Ів. Франко.

Львів, 3/I 99

105. ДО Ф. К. ВОВКА

[Львів, 16 січня 1899 р.]

Високоповажаний добродію!

Щире спасибі Вам за Ваш лист і за готовість бути мені посередником при закупуванню книжок. Надто часто я з сею справою не буду докучати Вам, бо грошей обмаль. От і тепер не посилаю ще грошей, щоб заплатити решту Picard'ові, але надіюсь зробити се сими днями. Ще раз пригадую Вам «Revue des trad[itions] pop[ulaires]» — у мене є сьомий річник здекомплетований, бракує № 8, 9 і 10 і титулової карти. А дуже бажалось би мати повний екземпляр.

Для «Κρυπτάδια» оба з Гнатюком лагодимо на перший раз збірку пісень; надіємось постачити 400—500 н[оме]рів.

Переклад французький зробимо тут і пришлемо все на Ваші руки.

В справі матеріалів спасибі Вам за вияснення. Я досі нічого сього не знав і думаю, що ані на секції, ані в виділі справа не наткнеться на трудності. Грушевський здегустований головно тим, що т. І тягнеться так довго, і я не міг добитися від нього ніяких пояснень. Розуміється, коли Вам так ходить о те, щоб «Матеріали» виходили періодично, то я дуже радо згоджуюся на се і готов допомогти Вам, чим зможу. Певна річ, що коли б матеріали, про які Ви згадуете, були у нас усі під рукою, то 10 аркушів надрукувати до липця була б не штука. Та сяк чи так я просив би Вас для влекшення процедури переглянути матеріали, які маєте готові, і прислати їх мені разом з розписом порядку, в якім мають іти, і я допильную їх друку. Думаю, що Ви згодитесь і на те, щоб я з Павликом допильнував і коректи статей не Ваших, щоб Вам не слати їх до Парижа, бо се велика задержка. А трете: може б, можна кожний випуск розділити на дві части, з котрих кожна мала б окрему пагінацію і друкувалась би окремо, щоб можна було поставити рівночасно двох або трьох зецерів, то так справа пішла б швидше наперед. Так робиться з «Записками», де окрему пагінацію мають статті, окрему Miscellanea, а окрему рецензії. Прошу обміркувати се і написати мені, яка Ваша постанова, бо тільки в такім разі я буду міг поручитися Вам за друкарню.

Про друкування Вашої статті про весільні звичаї я написав Вам так, як Ви передали, що гроші на її друкування буцімто є, а на «Матеріали» нема. Я взагалі нічого не писав про гроші, бо се мене не обходить. Я писав в тій думці, що коли «Матеріали» друкуються, значить, і гроші на них є, а не знаючи Ваших планів, подав думку прискорити вихід другого тома, вбгавши в нього Вашу статтю, котрої я, на стид собі, досі й не читав, але про котру чув високі похвали од Драгоманова. Розуміється, коли Вам се не влад, то я з своїм назад.

Про свій квестіонерик про будівлю я й забув і зовсім не дорожу ним, бо бачу сам, що він зовсім не доріс до тих вимогів, які тепер треба ставити до такої праці. Робіть з ним, що знаєте.

Про Грушевського я Вам докладно не можу сказати нічого. Він, мабуть, трохи нездоров. Говорячи з ним, я говорю звичайно по щирості. Знаю те, що багато людей жалу-

ються на нього. Ну, та про се, може, ще доведеться говорити більше. Поки що я берусь бути посередником між Вами і Товариством і зроблю, що зможу.

Що значить той рахунок, який Ви прислали мені? З яких грошей Ви закупили «L'Antropologie»? Чи і що обіцяно або заплачено Вам за редакцію І т. «Матеріалів»? Я нічого сього не знаю.

Коректу передмови вислала Вам друкарня разом з Вашим скриптом. Я зробив першу коректу, та, не знаючи Вашої правописі, мабуть, набаламутив, підгоняючи під ту правопись, яка принята у нас в інших виданнях товариства (назви народів писати великою буквою, не реституювати російського ъ в середині слів (словъяне) і т. п. Будьте ласкаві, переглянувши коректу, вислати її живо і прислати те, що є готове на другий том. Здоровлю Вас.

Ваш
Ів. Франко

106. ДО ЯРОСЛАВА ВРХЛІЦЬКОГО

Львів, 16 січня 1899 р.

Високоповажаний пане професоре!

Я страшно запізнився зі своїм рефератом на переклад Шевченка панни Ружени Єсенської, хоча рукопис прочитав зараз по надісланню і реферувати не було що, бо переклад тепер можна назвати впрост взірцевим, і я просив би Вас заявити се яко мою опінію в секції славної Академії. На жаль, з біографією Шевченка я не дійшов до ладу і не маю надії зробити її. Але тепер, коли вийшла книга Кониського, думаю, що й панна Єсенська сама може зробити коротку біографійку на вступ до перекладу. Прошу прийняти запевнення мого глибокого поважання і щире бажання Вам здоров'я і сили для дальшої праці на славу Вашу і цілого чеського народу і всієї Слов'янщини.

Ваш покірний Іван Франко.

Львів, д[ня] 16/1 99

107. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 11 березня 1899 р.

Вельмишановний добродію!

Дикарєва досі не складали, бо ждали на дальший рукопис. Відставиш зецера, а рукопису нема, то в роботі перерва. Дикарєва рукопису буде ледве на 10 сторін, то що тут починати? Та, проте, одержавши Ваш лист, я велів складати його і дати йому окрему пагінацію. Я згоджуюся на Вашу раду, щоб статті всі мали одну пагінацію, а квестіонари окрему. Таким способом Дикарєв буде за тиждень готовий.

Чи годитеся Ви на мою раду, щоб із таких статей, що не писані Вами і котрих Ви переглянули рукопис, не посилати Вам коректи? Пригадую, що я се клав як conditio sine qua non[1] виходу випусків на час.

Щодо книжок, замовлених у Picard'a, я забув написати Вам, що вони замовлені для бібліотеки Товариства, а тільки дещо для мене. Значить, із 10 з[олотих] р[инських], пересланих на Ваші руки (се гроші м о ї), нехай Picard покриє решту мойого довгу, а те, що лишиться, нехай візьме як частину сплати за замовлені тепер книжки. Решту за ті книжки нехай візьме з грошей Тов[ариства] Шевченка, які — говорив мені Грушевський — є у нього. Таким робом він не даватиме нічого на кредит, а я тут з Товариством розрахуюся, що прийде на мій пай понад мої гроші, дані Пікару, те я зверну Товариству. Тільки прошу Вас припильнуйте, щоб не викуплено особливо апокрифів Тішендорфа і Ліпсіуса, бо мені їх дуже треба.

Сьогодні їду до Відня, де пробуду з тиждень (Hotel Hammerrand, Florianigasse). Якби що наглого треба, то пишіть туди.

Здоровлю Вас щиро.

Ваш
Ів. Франко.

11/III 99

Ваш лист передаю в друкарню, щоб повисилали те, чого просите. Висилкою всіх наукових видань займається не Беднарський, а Гнатюк.

І. Фр.

---

[1] Неодмінну умову *(лат.)*.— *Ред.*

108. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 29 березня 1899 р.

Високоповажаний пане доктор!

Даруйте, що так запізнився з обіцяною працею. Я був два тижні у Відні, а вернувши, заслаб на очі, так що не міг робити нічого. Посилаю Вам початок праці. Решту (ще зо 3 такі сторінки) вишлю завтра.

З гонорару за попередню статтю прошу купити мені Vrchlickeho «Bar Kochba» і книжку про Врхліцького (здається, Alberta або як є яка інша), бо я хотів би дати про нього студійку з перекладами до «Літ[ературно]-наук[ового] вісн[ика]». Решту грошей прошу вислати до Karl Hiersemann, Buchhändler, Leipzig, für Rechnung des Dr. Franko.

Що сталося Ржегоржу, що він надрукував таку с в и н с ь к у статтю в № 2 «Живого слова»? Я хочу зладити для Вас докладну працю про наших москвофілів і надіюсь, що вона декому отворить очі.

Здоровлю Вас щиро.

Ваш
Ів. Франко.

29/III 99

109. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

[Львів, 30 березня 1899 р.]

Високоповажаний пане!

Ваші обі карточки одержав. Посилаю Вам решту статті і прошу конче прислати мені одну коректу, тим більше, що письмо мое сим разом не дуже каліграфічне, а мені не хотілось би, щоб повага Вашого письма мала терпіти через друкарські помилки. Заквестіоновані Вами слова читаються: Nazianzen, Jakov Gavat, Mytrofan Dovhalevśkyj, Emanuil Kozačynśkyj, «Bohohlasnyk v Počajevi».

Посилаю на Ваші руки листок для проф. Врхліцького. Будьте ласкаві передати його панні Єсенській.

Поздоровляю Вас щиро.

Ваш
Ів. Франко.

P. S. Коли моя стаття буде зложена, прошу Вас обрахувати гонорара і за ті гроші купити мені і прислати Врхліцького «Бар-Кохбу», а решту вислати на адрес: Karl Hiersemann, Antiquar, Leipzig, Königstrasse, 3.

І. Ф.

110. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, березень 1899 р.]

Вельмишановний пане професор!

Я прочитав оповідання Джерома, і воно, по моїй думці, абсолютно не здатне для «Вісника». Перша половина смішна, та в дуже низькім роді, низшім від «Fliegende Blätter», а друга половина—вкучна і парадоксальна. Остаточно коли вважаєте, що можна се оповідання дати до «Вісника», то містіть, але я подаю своє вотум contra[1]. Коли б Ви були здецидовані друкувати його, то,будьте ласкаві, завідомити мене і передати оригінал, бо переклад п. Петр[ушевича] є над всяке сподівання поганий, так що прийдеться коли не переписувати цілу річ наново, то в усякім разі дуже основно переробляти кожне речення. Переклад сим разом значно гірший, ніж був переклад Золя.

З глибоким поважанням

Ів. Франко.

111. ДО О. С. МАКОВЕЯ

Львів, 14 травня 1899 р.

Дорогий друже!

За лист спасибі! Ваш переклад Мейєра гарний, але я позволяю собі ще трохи шліфувати його, — думаю, що се не вийде йому на шкоду; жаль тільки, що у мене нема під рукою оригіналу. Конче пришліть якнайшвидше дальший скрипт, щоб скінчити на сцені осліплення Джулія. Се буде, здається, половина новели.

Цілую Вас

Ваш Ів. Франко.

14/5 1899

[1] Проти *(лат.)*.— *Ред.*

Для німецької збірки новел я зі своїх речей радив би взяти «Яця Зелепугу» і дати йому титул «Ein Millionär». Тут перекладає дещо Роздольський і дуже гарно, може, перекладе й се.

112. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО

Львів, 24 червня 1899 р.

Милостивый государь!

Извините, что до сих пор не отвечал на Ваше любезное письмо, хотя собирался писать Вам первым, тогда, когда слал Вам свою книгу. Меня очень радует Ваше лестное мнение о моей книге, Ваше — более чем кого-либо другого, так как я считаю Вас более чем кого-либо другого своим учителем. Ваши работы по сравнительной литературе были действительно школой для меня, дали мне то, чего я не получил ни в университете, ни вообще во Львове, где и до сих пор, а еще более перед 10—15 летами условия научной работы, особенно на том поле, к которому я издавна ощущал влечение, были очень тяжелы. Нет сомнения, что эти условия и недостаток методического образования чувствуются на моих работах, даже таких, как собрание сырых материалов. Я чувствую это и потешаю себя той мыслью, что у нас в Галиции это все-таки первые шаги; может быть будущее принесет изменения к лучшему.

Я искренне благодарен Вам за Ваше намерение прислать мне кое-что из Ваших сочинений. Более давние, как «Соломон и Китоврас», «Вилла Альберти», «Разыскания в области русских духовных стихов», «Из истории романа и повести», у меня есть. Последние годы я как-то вышел из курса, часто хворал и при том обременен другими работами, что пришлось поневоле сократить бюджет на покупку книг и даже время на чтение. Во всяком случае я буду Вам очень благодарен за присылку Ваших новых сочинений. Все, что выходит из Вашего пера, я читаю с наслаждением и сожалею только об одном, что у меня не хватает ни времени, ни сил, чтоб овладеть той громадной массой материала и свежих, широких мыслей, какие имеются в Ваших книгах.

Не знаю, попадала ли Вам в руки моя книжка о Варлааме и Иоасафе, — на всякий случай посылаю Вам ее. Я

сознаю, что мне нечего гордиться ней, что в ней много недостатков, но все-таки меня удивляет несколько молчание о ней критики, хотя, нпр., Крумбахер и обещался поместить ее разбор в «Byzant[inische] Zeitschrift».

В непродолжительное время будет кончен второй том моих «Апокрифов», обнимающий сказания новозаветные евангельского цикла. Там будет более свежего материала, чем в первом томе. Я вышлю Вам этот том сейчас после его появления.

Остаюсь с глубочайшим почтением

преданный Вам

Иван Франко.

Львов, ул. Крыжова, 12.
Д[ня] 24 июня 1899

113. ДО КОМІТЕТУ ПО ПОДГОТОВЦІ АРХЕОЛОГІЧНОГО З'ЇЗДУ В КИЄВІ

[Львів, червень 1899 р.]

Світлий комітете для уладження археологічного конгресу в Києві!

Складаючи іменем Наукового товариства імені Шевченка у Львові щиру подяку світлому комітетові за прислані на руки Товариства і декого з його членів запросини до участі в конгресі, підписані з поручення секцій історично-філософічної і філологічної та комісій археографічної і етнографічної мають честь просити світлий комітет о вияснення ось яких точок у присланих нам «Правилах» з'їзду, заявляючи, що від такого або іншого розуміння тих точок буде можність участі Наукового товариства імені Шевченка, зглядно його делегатів, у працях конгресу.

1. В точці 29 «Правил» сказано: «Все рассуждения и прения в заседаниях съезда как общих, так и частных по отделениям, происходят на русском языке, но ученый комитет может назначить особые заседания на французском, немецком и южных и западных славянских языках». Для членів наукового тов[ариства] ім. Шевченка важно знати, чи під назвою «русский» треба розуміти тільки один великоруський язик чи також під той термін imphirite входить і українсько-руський (малоруський) язик.

2. В разі негативного порішення сього запитання для членів Наукового тов. ім. Шевченка важно знати, чи евентуально упорядчиками з'їзду може бути українсько-руський язик приписаний до категорії «южных и западных славянских языков», і таким робом допущений хоч на окремих засіданнях, чи взагалі не буде допущений цілком?

3. В зв'язку з тим стоїть також питання, чи праці, які б з боку членів Наукового тов. ім. Шевченка були прилагоджені для з'їзду, можуть бути допущені на денний порядок з'їзду і евентуально опубліковані в «Трудах» з'їзду в українсько-руській мові, чи ні.

Уважаючи відповідь на сі питання дуже важними для членів Наукового тов. ім. Шевченка вже з того п р а к т и ч н о г о погляду, що від них буде залежати для них можність живої участі в працях і дебатах з'їзду, підписані висловлюють щире бажання, аби відповідь світлого комітету дала нашому Товариству можність узяти якнайживішу (і численнішу) участь у працях з'їзду в інтересі розвою дорогої нам усім науки.

Львів, д...

114. ДО М. І. ПАВЛИКА

Львів, 17 липня [1899 р.]

Був тут тов[ариш] Паздрій із Нового Села в справі Вашого оскарження. Просить Вас, щоб Ви, як будете у Львові, вислали рукопис інкримінованої дописі на руки Гординського, нотаря, до Нового Села, а вони там мають надію дійти, хто писав цю допись, бо той, що є на ній підписаний, нічогісінько про неї не знає. Тут, очевидно, хтось зробив на злість коменді. Жаль дуже, що Ви не показали рукопись нотареві Гординському. В усякім разі приїдьте сими днями до Львова і вишліть рукопись, бо тільки винайдення правдивого автора дописі може охоронити Вас від біди.

Цілую Вас
Ів. Франко.

Львів, 17./VII

115. ДО М. І. ПАВЛИКА

Львів, 20 липня 1899 р.

Дорогий друже!

Щире Вам спасибі за заходи, щоб винайти мені хату, але я не буду міг приїхати. Мені троха поліпшало, то я на разі не виїду зі Львова, тим більше, що тут роботи гук, а нема душі. Петрушевич хорий, Гнатюка нема, треба все робити самому.

В неділю хочу вибратися до Завадова, на рибу. Може би й Ви змовились з Кобринською та приїхали? Вам не далеко. Правда, треба би рано встати в неділю; до Стрия йде о 4.30, то значить по-нашому по 5-тій у Стрию заждали би-сте на львівський поїзд, що приходить о 8.20 і потім поїхали би-сьмо разом до Завадова (одна станційка). Там побули би-сьмо до вечора (9.08). Значить, треба би мати з собою провіант, хоча, звісно, ми пішли би до села і там не погибли би з голоду. Відси вибирається Коцовський з хлопцем і, може: вибереться ще дехто, то зворохобтеся й Ви з панею Кобринською. Розуміється, як буде нагода, але сего можна надіятися.

Цілую Вас
Ів. Франко.

Четвер, 20/VII 99

116. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, липень 1899 р.]

Високоповажаний пане професор!

План нумерів змінився трохи супроти того, як ми укладали, а власне задля моєї слабості і задля того, що Маковей не зладив перекладу фламандців. От тим-то в номері VIII пішло в гармонді таке: стаття про гонення Пушкіна в Росії Павленського, стаття Spectatora, стаття Єфремова про «Кобзаря», кінець статті про Майєра, статейка Коваленка про пам'ятник Марковичу (з образком) і 22 сторін хроніки. На н[оме]р IX даю до друку в відділі А:

1. «Домашня фотографія» Коваленка.
2. Наш альбом (вірші Грінченка, Попович і В.).
3. Оповідання Яцкова (5 штук!).

4. Два оповідання Кравченка.
5. Здається, прийде ще щось, може, Авдиковича.
6. Піде з перекладів Льюїс, Фінляндець, може, кавалок Врхліцького і спорий шмат Чехова.

В відділі Б:

1. Фламандці (дадуть коло 20 стор.).
2. De Polonorum in ucrainicis rebus ignorantia (дасть 18 сторін).
3. Гнатюка огляд зносин галичан з угро-русами (дасть 18 стор.)

Значить, лишається з аркуш. Якби Ваша ласка зладити статтю про Доде отак за два тижні, то було б дуже добре. Можна б дати на 16—20 сторін. Якби трошки й пізніше, то нічого, ми за той час дамо складати хроніку. А я би в такім разі не мусив писати тепер про Карпенка.

Із нових матеріалів прийшли 3 оповідання Марка Черемшини, одно більше Яцкова, і більше нічого.

Моє здоров'я не надто добре. Деколи рано плюю кров'ю, потім знов робиться ліпше, а потім знов гірше. Ну, та якось-то буде.

Здоровлю Вас сердечно
Ваш Ів. Франко.

117. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО

Львів, 10 серпня 1899 р.

Шановний добродію!

Жду та й не дождуся звороту визичених Вам моїх книжок. Мені дуже прикро, що не можу лишити Вам їх ще довше і прошу к о н ч е передати їх мені через служачого.

З поважанням
Д-р Ів. Франко.

Львів, 10/VIII 99

Щире спасибі за переслану мені цінну брошуру.

І. Ф.

118. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, серпень 1899 р.]

Високоповажаний пане професор!

Статейка Павленського справді трохи вбога змістом, але те, що дає, все-таки дуже інтересне для наших людей і для того я пустив її, влагодивши трохи остру форму. Кн[ига] IX кінчиться. Зміст її такий. У белетристичній часті пішло все те, що ми укладали, а власне, оповідання Коваленка, п'ять нарисів Яцкова, два оповідання Кравченка, «Наш альбом» (вірші Грінченка, Попович-Боярської і В.), частина «Бар-Кохби», «Бібліс» Льюїса, Фінляндець і решта Чехова (ще складають). На Чехова лишилося 3 1/2 аркуші — не знаю, чи вміститься. В науковій часті пішли «Фламандці» (16 стор.), «De Polonorum ignorantia» (8 стор.), Гнатюкові «Зносини галичан з угро-русами» (18 стор.), Ваш Доде (12 стор.). На хроніку лишається 10 стор. — може, дамо лише 9.

До X кн. піде Куліша «Маруся Богуславка». Пулюй написав, що можна друкувати, тільки з захованням правопису (от дурниця!) і з тим, щоб зробити відбитки та вислати декілька Ганні Б[арвінок] та звернути рукопис. Я думаю, що цілу поему можна буде вбгати не надто великими шматками в 3 нумери «Вісника» (чи, може, думаєте, що було б ліпше в 2?), а до коштів відбитки могла би причинитися Спілка. Правопис в усякім разі треба змінити.

Далі до X кн. пішов би початок повісті Грушка. Оповідання Авдиковича я прочитав, і воно зовсім ні до чого — цілковите дитинство. Значить, із оригінальної белетристики нам лишається ще пару оповідань Катренка, 3 оповідання Марка Черемшини, дещо Лепкого, та й годі. Може, надішле дещо Стефаник. «Уїда» ще не перекладена, бо Петрушевич хворий, та обіцяє зладити на час. Ми планували дати в X кн. початок «Атта Троля» — чи не забагато буде віршів? Я думаю, що можна б цілого «Атта Троля» (в дві шпальти) дати у одній (XII) книжці, а в X і XI, крім Куліша, давати по частині з «Бар-Кохби» — крім того, що пішло тепер, я би хотів дати ще три сценки. Замість новели Янічек, я, може, дам у X кн. щось із Стріндберга. До наукової часті піде стаття Боржк[овського], кінець Вашого Доде, мій реферат про Кістяк[івського] і, може, дещо дрібне. Маковей про альманахи не написав. Його писання про Бордю-

ляка оказується зовсім безкритичною балаканиною, — варто би взяти його ще раз на варстат. Ну, та на се ще час.

Моє здоров'я трохи поправилось, тільки голова втомлена. Апокрифів текст і індекс готові, друкується передмова. «Етногр[афічні] збірн[ики]» йдуть помалу. Друкується V т. Руданського, хоча «Старочеських співів» Кр[имський] ще не надіслав.

Здоровлю Вас щиро

Ів. Франко.

119. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Львів, вересень 1899 р.*]

Високоповажаний пане професор!

Кн[игу] IX «Вік[ника]», певно, вже маєте в руках. Кн. X укладається нам ось як: Куліша «Маруся Богуславка», перші дві пісні 19 стор. (усіх пісень 6, так що якраз вийде на три кн., останні дві пісні найкоротші). Відбитки не хотіла робити Спілка, то робиться коштом Тов[ариства], думаю, що 200 екземпл[ярів] вистарчить. Далі йде Грушко, думаю дати його зо два аркуші, а потім ще одно оповідання Катренка. В перекладній часті я задумав з нагоди роковин Гете дати переклад 3 акту II часті «Фауста» з невеличкою статейкою на вступі; се займе разом зо два аркуші. Петрушевич обіцяє зладити «Уїду», а Крушельницький зладить переклад кількох дрібних новелок Рішпена — і була би ся часть готова. В другій часті також зайшли зміни супроти того, що у нас уложено. Сталось так, що вийшла тут книжка Мончаловського про Наумовича, котрою москвофіли ловлять народ, то я даю статтю «Причинки до історії москвофільського письменства в Галичині», де йде (у отсій книжці) розбір книжки Мончаловського і розділ «Наумович у дух[овній] семінарії» і піде в дальшій «Наумович як писатель і просвітитель народу». Думаю, що се буде більше на часі, ніж стаття про Карпенка, котра не буде запізнена і в новорічнім номері. Отже, крім сеї статті піде Ваша про Доде і зложена вже статистика злочинців-дітей у Франції. Я дав, було, складати статтю Борж[ковського], але, переглянувши її, д. Гнатюк звернув мою увагу на те, що вона може наробити крику як неморальна (життя на віру), і ми рішилися відложити її набік

зовсім. Значить, кн. X була б уже заповнена. Щодо дальших, то не лякайтеся браку матеріалів. Маємо ще оповідання Наталки Полтавки і Липи (може бути, що замість Катренка дам котре з них до X кн., побачу, як вийде з Грушком), три оповідання Черемшини, кілька Крушельницького, обіцяє Одарка Романова, є ще дрібненькі річи Лепкого, а Куліш і Грушко заповнять нам ще кн. XI і XII. До того часу, надіюсь, надоспіє ще дещо інтересне для новорічної книжки. Чайченко прислав одно віршоване оповідання, прислала вірші Ул. Кравченко, — значить, страху великого нема. Не забувайте, що у нас є ще одна поема Лиманського і його драма «Старе гніздо». Щодо інших робіт, то я надіюсь скінчити сього тижня передмову до апокрифів. «Етногр[афічні] збірники» лізуть помалу, Шухевичева «Гуцульщина» почалась, хоча досі ще нічого не друковано, треба поправляти мову. Першого аркуша мову я справив трохи в коректі, але се страшенна робота, я мушу читати дві коректи. Я зразу попросив Ш[ухеви]ча дати мені до справлення рукопис, але він дав мені таку хаотичну макулатуру, що я був би осліп, якби хотів дійти в тім ладу, і просив його дати переписати се начисто. Не знаю, як буде з дальшими аркушами. В усякім разі швидко сей друк не піде.

Наші київські туристи оповідають, що там панує велике обурення на Тов[ариство] Шевч[енка] за іменування членів секцій. Маса учених в претензії, що їх не іменовано (Мельничка, Багалій, Житецький). Спеціально гніваються за щось на Вас. Я думаю, що було б дуже пожиточне, якби Ви, вертаючи до Львова, на кілька день зупинилися в Києві і вияснили людям нашу ситуацію. Спеціально понабріхував там Барвінський. Надто було би інтересно видобути від Ант[оновича] переклад Ніщинського 12 пісень «Іліади», котру можна би було друкувати хоч би і в «Вісн.», а від Науменка також переклад «Іліади», доконаний Руданським.

Здоровлю сердечно і низенькі поклони в[исоко]п[оважаній] добродійці

Ів. Франко.

120. ДО М. І. ПАВЛИКА

[Львів, 29 жовтня 1899 р.]

Дорогий друже!

Я буду на нинішних зборах. Прийдіть і Ви. Справа зовсім не така, як Ви міркуєте; сі збори зроблені проти волі Романчука і Левицького як проба зорганізувати щось свіжіше з ліпших елементів усіх партій. Буде дехто з провінції. Чи буде що з того, чи ні, послухати не завадить; шлюбу брати не будемо.

Ваш щирий Ів. Франко.

121. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 31 жовтня 1899 р.

Високоповажаний добродію!

Ждав, ждав звістки від Вас в справі дальшого тому чи випуску «Етнологічних матеріалів», та, не дождавшися, беруся писати Вам. Що з Вами? Чи Ви здорові, бо вже боюся, чи не занедужали Ви часом, що так замовкли. А коли здорові, то чи за своїми власними працями не перестали думати про «Етнолог[ічні] матер[іали]»? Було б дуже шкода, раз, тому, що ми обіцяли періодичне видавництво, і з того вийшло аж цілковите занедбання, а друге, тому, що перший том збудив якнайкращі надії і навіть сойм спеціально на його основі дав 500 гульд[енів] на дальше видавання. Треба би конче видати до кінця року ще хоч один випуск. Чи не можна би зробити се от хоч би так: напишіть Ви дещо на початок, а далі дати ті статті, які вже є готові (Гнатюкові майстри, далі тепер прислав Зубрицький народний дневник у бойків) — і було б 10 аркушів друку. З новим роком могла би вийти книжечка, потім друга — і був би другий том. А тим часом підоспів би третій том, що буде весь заповнений працею Шухевича про гуцулів. Коли б Вам сей план видався можливим до приняття, то прошу відповісти якнайшвидше, щоб можна було прискорити друк.

Що робити з «Κρυπτδσια' ми»? У мене є переписаних начисто звиш 500 пісень (коротеньких), а крім того, кілька сот має ще Гнатюк. Я міг би переписати й ті. Але пере-

класти їх на французьке у нас нема кому, і на сьому діло стало. Я сього не можу зробити. Скажіть, чи переслати Вам самі руські тексти, чи перекласти їх на німецьке?

Я хотів би на другий рік бути в Парижі на конгресі фольклористів і по змозі також на конгр[есі] історії релігій. Я рад би порозумітися з Вами в справі рефератів, які б по-Вашому було пожадано предложити одному й другому з тих конгресів. Я ще поки що не вибрав собі тем, тож якби Ви мали щось таке на приміті, то будьте ласкаві подати.

Посилаю Вам у листі 5 гульд[енів] з просьбою заплатити з них книгарні Вельтера решту мойого довгу 4 фр[анки] 40 с[антимів], а решту повернути на закуп для мене тої книжки «Revue biblique» з 1899 р., де є стаття Коскена про Livre Tobie, а коли б вистало грошей, то ще й 8 кн[игу] з 1899 р., де є стаття Баттіфоля.

Здоровлю Вас щиро

Ваш
Ів. Франко.

31/X 99

P. S. Роздумав: грошей не посилаю. Чи не лишилося у Вас дещо з мойого рахунку з Пікаром? В такім разі, будьте ласкаві, заспокойте Вельтера. Коли ж ні, то пришлю гроші при найближчій нагоді. Для випуску «Етнол[огічних] матер[іалів]», крім того, що Ви дасте і що у Вас є, у нас єсть ще стаття Боржковського про звичаї в Сибірі і Зубрицького пар[одний] дневник. В разі потреби міг би й я написати про способи ловлення риби і рибальські знаряддя в Галичині.

Здорові були!

Ів. Франко.

122. ДО МАТІЇ МУРКА

Львів, 8 листопада 1899 р.

Милостивый государь!
Господин профессор!

Очень Вам благодарен за память. Извините, что осмеливаюсь тревожить Вас следующим делом. Мне нужна как можно скорее буквальная копия с текста, напечатанного в собрании апокрифических книг Пыпина (Памятники

старинной русской литературы, т. III) на стр.11—12 п[од] з[аглавием] «Слово святых апостол иже от Адама во адѣ к Лазарю». Прошу Вас, найдите кого-нибудь из молодых слушателей славистики, который сделал бы эту копию; может быть, захотел бы это сделать сам библиотекарь. Следуемое за труд я уплачу сейчас после получения копии.

Еще раз прошу извинения, что утруждаю Вас таким делом, но мне не к кому обратиться, а в моем собственном экземпляре «Памятников» как раз в этом месте недостает двух листов.

Примите, м[илостивый] г[осударь], уверение в моем искреннем почтении.

Ваш
Иван Франко.

8/XI 99
Львов, ул. Крыжова, 12

123. ДО Ф. К. ВОВКА

[*Львів, листопад 1899 р.*]

Високоповажаний добродію!

Посилаю Вам першу серію «Криптадія». Робіть з ними, що знаєте, тільки якби що не друкувалося, то збережіть рукопис. Що випаде гонорару, то ми з Гнатюком усім будемо довольні. У Гн[атюка] є ще велика купа: з 500 пісень і других 500 анекдотів. Є ще дещо і у мене, та нема часу переписувати, тим більше, що й отсеї порції, надіюсь, буде досить. А тепер про «Етнолог[ічні] матеріали». Проф. Грушевський, а з ним разом і секція стоїть на тім, що один том сього року м у с и т ь б у т и в и д а н и й власне для того, що перший том вийшов при кінці 1898 р. (тоді ж був предложений соймові), і головно для того, щоб і тепер було що предложити соймові, а то ми не дістанемо дальшої субвенції на «Етн[ологічні] матер[іали]». З уваги на те, що Ви тепер заняті, Вас просять згодитися на таке, щоби другий том був виданий не під Вашою редакцією; тоді не треба буде висилати Вам рукописів; зложимо том з того, що маємо, а Ви собі на дозвіллі зредагуєте третій том так, як Вам буде до вподоби. У другий том пішла би частина Шухевичевої «Гуцульщини», стаття Боржковського, праця Зубрицького, стаття Гнатюка і квестіонар Дикарева. Якби Ви

могли дати некролог Мортілле, то було б добре, а як ні, то лишіть до третього тому.

Розумію, що такий вихід із колізії не буде Вам приємний, але прошу зважити, що для Товариства інший не є можливий.

Щиро поздоровляю і кланяюся.

Ваш
Ів. Франко.

Ваші бажання Гнатюку передав. Четвертий том словника ще не вийшов.

Бюлетень Тов[ариства] антроп[ологічного] прийшов зрештою з обміни за «Етнол[огію]». «Мат[еріалами]» бібліотека користає не дуже багато. «Revue de l'École d'Anthropol[ogie]» приходить.

124. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

[*Львів, 9 грудня 1899 р.*]

Шановний пане редакторе!

Посилаю Вам статейку про Лесю Українку. Було б добре, якби панна Єсенська переклала зазначений тут віршик «Мрія», а надто, коли можна, «Слово, чому ти не твердая криця» (стор. 81—82), «Хвилини розпачу» (75—76) і «У пустині» (116—117). Якби могли прислати мені з коректою моєї статейки також відбитку перекладених віршів, було б добре. Книжечку дістали? Портрет Лесі (кліше) Вам або вже вислано, або вишлеться сими днями.

Хотів я написати Вам одвертий лист по поводу тих брехень і фарисейських фраз, якими краківські поляки опоганили ідею слов'янської взаємності, та мені жаль стало В а с, Вас особисто, про котрого я певний, що почуваєте щиро і щиро працюєте. А щодо інших — a! Mundus vult decipi, ergo decipiatur[1] Лише одно рад би я подати Вам до відомості: ті русини, що були на Краківськім з'їзді і якими навіть у «Slov[anskim] přehledu» хвалився п. Здзєховський, то не є ніякі русини, але власне перекинчики, а декотрі (Костецький, Мерунович) — найтяжчі вороги розвою русинів, продажні душі, що не цураються ніякої брех-

[1] Світ хоче бути обдуреним, отже, хай буде *(лат.)*.— *Ред.*

ні і ніякої денунціації. Так само той Барвінський, що був на Краківськім з'їзді, се подле індивідуум, викинене з руських товариств, що у Львові стидається до русина говорити по-руськи і парадує в кунтуші на польських празниках, а в Кракові мало безличну відвагу промовляти іменем русинів! Ні, не так розуміли слов'янську взаємність батьки слов'янського відродження.

Здоровлю Вас щиро

Ів. Франко.

Огляд літератури української пришлю на час. № 3 «Sl[ovanského] př[ehledu]» досі не дістав!

125. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО

Львів, 12 грудня 1899 р.

Милостивый государь!

Отвечая на Ваше любезное предложение подарить мне кое-что из Ваших сочинений, я, во-первых, изъявляю Вам свою искреннюю благодарность. Во-вторых, прошу извинения за то, что не очень хорошо знаю, что Вы издали в последнее время. И так, к стыду моему, я не знаю даже, издан ли Вами перевод Бокаччева «Декамерона», который бы мне очень хотелось иметь. Так как у нас ни в одной библиотеке нет полного экземпляра «Журнала Министерства нар[одного] просвещения», то мне очень интересно было бы иметь отдельные оттиски Ваших там напечатанных статей, разумеется, насколько они у Вас есть. Также хотел я давно получить изданную особо, кажется, уже вторым изданием, библиографию Ваших сочинений, но до сих пор никак не успел. Не знаю, есть ли это «Ваше» сочинение, и поэтому не осмеливаюсь просить его у Вас.

На днях я вышлю Вам свою небольшую работу о «Словѣ о Лазаревѣ воскресеніи», в котором я, как мне кажется, открыл древнерусское стихотворение XIV в. Очень хотел бы знать Ваше мнение об этой моей работе.

Извините, что смею беспокоить Вас еще одним вопросом: существует ли какая-нибудь работа о Книге Семи Мудрецов, в которой были бы сведены вместе и систематически разработаны результаты многочисленных монографий по поводу этого сочинения? У меня есть работы

K ö h l e r, «Diocletianus Leben»; M u r k o, «Die sieben Weisen»; C a s s e l, «Syntipas», Baesgen, статья Comparetti о книге D'Ancona (самой книги, к сожалению, не мог добыть), L a n d a u, «Die Quellen des Decameron» — но все это не дает полной и систематической картины. Может быть, вы разработали эту тему в своем исследовании о «Декамероне»?

Примите уверение в моем глубочайшем почтении

Іван Франко.

Львов, 12/XII 99,
ул. Крыжова, 12

126. ДО М. І. ПАВЛИКА

[Львів, кінець січня 1900 р.]

Шановний товаришу пане редакторе!

Отсе вже два числа «Громадського голосу» Ви у всі дзвони дзвоните по моїй душі, і оголошуєте мене небіжчиком, і навіть взиваєте вірних своєї парафії молитися за мою радикальну душу. Хоча я досі чую себе живим і здоровим і не меншим радикалом, ніж був перед місяцем, і перед: роком, і перед десятьма роками, ну, але Ви кажете, що я небіжчик, Вам се ліпше знати. Тільки одне мене дивує: чому Ви, невважаючи на ваше довголітнє товаришування, не вияснили своїй громаді, на яку хоробу я вмер? Або, говорячи попросту, що склонило мене покинути дотеперішню радикальну організацію і перейти до нової національно-демократичної? Коли факт мойого (і ще декого з радикалів) переходу Вам видається таким важним, що Ви лишаєте на боці всякі інші справи народного життя і розписуєтеся про нього на різні лади, то і здається, що й причини того факту повинні би бути цікаві. А тим часом Ви мовчите про них. Ви навіть не подали справоздання із нарад останнього з'їзду радикальної партії і з того, що я говорив на тім з'їзді, і лишаєте своїх читачів у непевності: що, властиво, сталося з тими людьми, що вони покинули радикальну партію? Для того позвольте, що я коротесенько зроблю се на листках «Громадського голосу» — не для пропаганди нової партії, але того, щоб читачі газети, для котрої й я зробив дещо трохи, не вважали мене божевільним або запроданцем.

Я заявив на з'їзді делегатів радикальної партії, що чую себе радикалом, і правдоподібно, не перестану до смерті чути себе ним і працювати для радикалізму. Я заявив, що в радикальній партії яко організації бачу дві речі — се-

лянство, котре бажає просвіти, рветься до радикального руху, і інтелігенцію, котра повинна подати селянству освіту і допомогти йому зорганізуватися. Я виступив проти тої думки декого з інтелігентних радикалів, що селянство мусить само організуватися, само робити політику, — виступив проти неї не для того, немовби я думав, що хтось інший має все те робити замість нього, але для того, бо, по моїй думці, т е п е р іще наше селянство не є настільки освічене, настільки освідомлене, щоб могло зробити се само без інтелігентної помочі, поради, без проводу. Справоздання багатьох делегатів із повітів дуже сильно підпирали сю думку. Я заявив далі, що та інтелігенція, яка тепер стоїть при радикальній партії, не вистарчає на те, щоби зорганізувати наше селянство в сильну партію. Я вказав на те, що власне о р г а н і з а ц і я була завсіди слабою точкою радикальної партії, що вона була сильна запалом, особистим посвяченням і здібністю своїх членів, але ніколи не була сильна дружністю, вмінням іти рука в руку, підданням волі одиниць під вимоги цілості. Я звернув увагу на те, що теперішня пора вимагає від русинів власне поперед усього о р г а н і з а ц і ї, витворення більшої політичної сили, і висловив свій жаль, що на з'їзді про способи такої організації, про її можність не сказано було ані одного розумного слова.

Тепер скажу більше, скажу дещо про причини, чому не вдалося радикальну партію зорганізувати так, щоб обік мас народу до неї належало також більше інтелігенції. Чому для тих інтелігентів, які різними часами належали до радикальної партії, ся партія служила тільки перехідними сіньми, школою, з якої вони виходили по якімсь часі. Мені здається, головна причина була та, що се н е б у л а в с е н а р о д н а п а р т і я, а навіть загалом н е б у л а п о л і т и ч н а п а р т і я. Се була — даруйте за слово — більше ц е р к в а, до якої сходяться самі вірні, ніж дійсна партія, де сходяться і зводяться до спільного знаменника різні інтереси. Ми взяли собі взірець із соціал-демократичної церкви, але не взяли її догматів; відси й пішло, шо наша церква була слабша, бо наша програма, ближча дійсності, не могла виховувати таких фанатиків та загорільців, як соціал-демократична. І ось із нашої церкви побігли деякі до соціал-демократичної, бо там побачили тверді догми і кам'яні скрижалі.

Інші інтелігенти чули себе ніяково в радикальній партії

через те, що, приступаючи до неї, вони, так сказати,виступали з руської суспільності, ставали осторонь від національних змагань, не раз навіть від усяких товариських зносин. Нам з Вами, старий товаришу, було се байдуже, але іншим ні. Із сього виходила непевність, хитання, навіть неможність завести партійну дисципліну і партійну виключність, бо ж радикальна партія не могла сама в своїх рамках заповнити життя, заспокоїти всіх духових інтересів не тільки інтелігента, але навіть більше освіченого селянина.

Де є дійсна політична партія, то є, де люди для осягнення політичних цілей лучаться з собою, там перед осягненням тих цілей відкладаються набік дрібніші суперечки. Де є церква, там основа догми, там витворюються секти. Чи ж не початком сектярства найгіршого роду є те, що на останнім з'їзді радикальнім задля пустої поки що доктрини про страйки (бо для її здійснення треба величезної організаційної праці) кинено іскру незгоди між дрібку маєтніших і менше маєтніших селян, між нинішніх і завтрішніх жебраків? І то в пору, коли те селянство кругом темне, неосвідомлене, незорганізоване і дізнає величезного утиску політичного, економічного і національного?

Я не знаю, може, Вам дуже єретичною і нерадикальною видасться думка, що у нас може бути покривдженим не тільки робітник, не тільки хлоп, не тільки ремісник, але також піп, урядник, учитель, купець і навіть жандарм. І що в інтересі національнім може лежати боротьба против усякої кривди І що національний розвій може лежати в тім, що ми з-посеред своєї нації витворювали всі ті стани і верстви, що відповідають певним функціям народного життя, і не потребували дізнавати кривди ще й від того, що ті функції серед нашого народного тіла будуть сповняти люди чужих народностей нам на шкоду. Може бути, що признаєте такі думки відступництвом від радикальної правовірності. Га, то в такім разі я не є правовірний радикал. Я чую себе насамперед русином, а потім радикалом. Отсе й була головна причина, що я виступив із радикальної партії і прилучився до тих, що помагали організувати національну демократичну партію. Що вийде з тої організації — ані я, ані Ви не в силі знати. Се буде залежати поперед усього від того, хто і як буде робити в ній. Одне можу сказати Вам: ніколи досі можність здвигнення одностайної сильної політичної організації серед русинів не

представлялася такою близькою і ніколи її потреба не була такою наглою і пекучою, як тепер. Чи мала ж би справді велика хвиля застати малих, тіснозорих та в своїх кружкових поглядах заскорузлих людей?

Даруйте, що закінчу се письмо кількома запитаннями, може, неприємними, але потрібними. Ви піднесли в «Громадськім голосі», що програма і організація національно-демократичної партії майже зовсім близькі до радикальної. Що ж з того? Звичайний чоловік і політик вивів би з того висновок: значить, члени нової партії наші найближчі союзники. Для чого Ви бачите в них своїх найгірших ворогів? Ви обертаєтесь до мене з осторогою, що в тій новій партії, до котрої я пристав, усі ненавидять мене, раді би втопити мене в ложці води, що вони лаяли мене і т. д. Як Ви міркуєте, що я мав для особистої приязні і вподоби приставати, або лишатися при якійсь партії? І чи Вам здається, що я для приязні стояв десять літ при радикальній партії? Надіюсь, що Ви й без мене знаєте, якої любові я зазнав у ній від многих товаришів і якими рожами встелена була моя (і Ваша також) стежка. Пощо ж Ви тепер почали вважати мене дитиною, що біжить там, де чічки кращі і де дають меду лизати?

Стискаю Вашу руку. Ваш Іван Франко.

127. ДО М. Ф. КОМАРОВА

Львів, 18 квітня 1900 р.

Високоповажаний добродію!

Удаюся до Вас не з власного почину, а за намовою деяких земляків, у ділі, що торкається не Вас особисто, але в якому Ви, здається, будете могли сказати слово. Діло ось яке.

Півтора року тому на руки молодого Тобілевича прийшов був із Одеси лист, де було сказано, що для декого пожадана річ, щоб я обняв доцентуру української літератури. Не знаючи наших відносин, автор листа думав, що я, габілітувавшися у Львові, для того тільки не викладаю, бо не маю з чого удержатися, і заявляв, що коли я зараз зачну викладати, мені буде гарантовано з Одеси (не знаю від кого) 2000 руб[лів] річно. Я тоді ж просив д. Тобілевича

відписати на той лист, що у Львові я не викладаю для того, бо власть (гр. Бадені) не затвердила мене. Тоді ж я просив його заявити, що справа була б далеко легша здобути мені veniam legendi[1] на якімсь іншім університеті, прим[іром], на Віденськім або Чернівецькім. Я не знаю, яка була відповідь на сей лист Тобілевича, та ся пропозиція прийшла мені на думку вчора, коли я розмовляв де з ким із буковинців про тамошні відносини. Вони підносили, що тамошній університет стоїть страшенно слабо, слухачів мало, професори або займаються політикою, або вичитують старі підручники і не вміють зацікавити слухачів Із професорів-русинів проф. Стоцький хворий, найбільше часу віддає політиці. Викладає головно граматику, а по історії літератури майже зовсім не працює. Проф. Калужняцький, москвофіл, викладає по-німецьки старословенщину, проф. Мількович викладає по-німецьки візантиністику, а з теологів Козак— москвофіл і граматик, а Єремійчук не викладає, бо не має слухачів. Професори-німці роблять мало, а румуни ще менше. Земляки-буковинці висловлювали думки, що русини могли б на університеті зайняти поважне становище і з часом переважити румунів, коли б там знайшовся хтось такий, що зумів би зорганізувати наукову працю, заохотити молодіж до роботи. З нових гімназій буде приходити на університет чимраз більше русинів, до Чернівець можна би тягнути ще молодіж із сусідніх галицьких повітів і втворити з них гарний центр українського життя. Не знаю, чи зумів би я се зробити, але ті земляки-буковинці, що розмовляли зо мною, почувши про зроблену мені колись із Одеси пропозицію, конче налягали на мене доложити старань, щоб обняти приватну доцентуру укр[аїнської] літератури в Чернівцях.

Отсе ж я пишу в тій справі до Вас, надіючися, що Ви будете знати, з ким повести про се дальшу розмову. Уявляю собі, що коли б мені запевнено на кілька літ підмоги по 1000 руб. річно на удержання жінки й дітей, я міг би обняти приватну доцентуру в Чернівцях і при тім заробити собі працею у виданнях Тов[ариства] ім. Шевченка на власне удержання. Для мене особисто було би се велике добродійство, бо спасло би мене від механічної праці: коректури, читання рукописів, перекладання і т. ін., а надто від нетрів галицької політики, що грозиться знов прогли-

[1] Дозвіл викладати *(лат.).— Ред.*

нути мене. Та я думаю, що се було би корисно й загалом для нашої національної справи. Зобов'язання українців надавання мені запомоги не мусило б бути чимсь важким, контрактовим. Дадуть на рік — попрацюю рік, дадуть на два — попрацюю два. Коли їм покажеться не під силу або побачать, що я свою роботу роблю погано, то в кождій хвилі їм вільно казати мені: Adieu[1] — і я не буду в претензії.

Від Вашої відповіді на сей лист мій, висок[оповажаний] добродію, буде залежати, чи маю старатися о veniam legendi в Чернівцях, чи ні. Без сього я не робитиму в тій справі нічого.

Бажаючи Вам і всім знайомим веселих і щасливих свят, поздоровляю щиро.

Ваш Іван Франко.

Львів, Крижова вул., 12,
д[ня] 18/IV 1900

128. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ

Львів, [друга половина травня 1900 р.]

Velectený Pane Profesore![2]

Жадану працю зроблю, як тільки трохи впораюся з тими, що тепер не дають мені дихати. Чи не відомі Вам чеські варіанти пісні «Про Правду і Неправду»? За їх подання буду дуже вдячний.

З правдивим поважанням

Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, ч. 4

129. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

[Львів], 13 червня 1900 р.

Шановний друже!

Даруйте ласкаво, що надуживав Вашої терпеливості і не відписував Вам досі. Я дуже зайнятий і такий змуче-

[1] Прощайте, будьте здорові *(франц.)*.— *Ред.*
[2] Вельмишановний пане професоре *(чеськ.)*.— *Ред.*

ний, як собака по полюванні, і закинув усяку кореспонденцію. Посилаю Вам початок справоздання про нашу літературу за 1899 р. Завтра вишлю решту. Прошу прислати коректу. Сього року буду мати вакації і надіюсь написати Вам дещо більше, а тепер щиро стискаю руку.

Ваш Ів. Франко.

13/VI 900

130. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ

Львів, 19 червня 1900 р.

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

Pospieszam z odpowiedzią na Pański list z d. 17 bm. Sprawa kłótni między «Siew. Kurjerem» i «Krajem» wiadomą mi jest o tyle, o ile dała prasie galicyjskiej jeszsce i jeszcze raz powód do wylania na mnie kilku naczyń swych wonności. Czy mię to obraziło? Mój Boże, dawno przestałem obrażać się na ludzi, którzy potrafią wyrokować o rzeczy, której albo całkiem nie znają, albo nie próbowali przemyśleć. W ich ujadaniu widzę chyba wyzwanie do dawnej walki, zachętę do pracy. Sama kłótnia między «Krajem» i «Siew. Kurjerem» oburzyła mię o tyle, o ile «Kraj» z początku faworyzował «Siew. Kurjer» i roztaczał nad nim ojcowską opiekę, a «Siew. Kurjer» widocznie był kontent z tego, posuwając swoją uprzejmość do tego stopnia, że pokazywał redaktorowi «Kraju» rękopisy swych korespondentów, by go przekonać, że dany artykuł pisał nie ten, kogo podejrzewano w «Kraju». Rozkrycie mego pseudonimu było mi obojętnym. Gdy redaktor «Siew. Kurjera» zaprosił mie do współpracownictwa, zaproponowałem mu z początku, że będę podpisywać swe korespondencje pełnym nazwiskiem; sam redaktor był za anonimem, a potem sam podpisał moją korespondencję inicjałami, które rzeczy nie naprawiły. Rozumie się, że ze strony «Kraju» było to świństwem — zamiast dyskutowania o samych stosunkach poruszonych w korespondencji — zbyć całą rzecz odnalezieniem autora i rzuceniem na niego gołosłownego potępienia. Kwalifikuję ten manewr jako świństwo ściśle z etycznego stanowiska, gdyż osobiście była mi ta sprawa obojętna. Umieściwszy w «Siew. Kurj.» zaledwie parę korespondencji w kilkunastu pierwszych numerach przesta-

łem pisywać do tej gazety; tak samo nie wiem o tem, by wywołana przeciwko mnie z tego powodu gazeciarska heca poszkodziła mi w czemkolwiek osobiście. Bogu dzięki, leżę na ziemi, więc nie mogę być powalony; nie mam z Polakami żadnych stosunków i nie jestem w niczem od nich zależny; o politycznej ani o żadnej innej karierze nie marzę, więc niczego się od nich nie spodziewam ani obawiam. Nawet te pobożnymi chęciami podyktowane odezwy tutejszych patriotów do młodzieży, by mi dała poczuć tęgość polskich dłoni, pozostały bez skutku. Co najwyzej mógłbym pewnego rodzaju refleks tej hecy widzieć w relacji lwowskiego namiestnika do ministerstwa oświaty, który udecydował (już w roku b.) załatwić odmownie prośbę Towarzystwa im. Szewczenki o podwyższenie drobnej zresztą (do 3000 zlk wynoszącej) subwencji państwowej dla tego Towarzystwa, a to na tej, wolnie wyrażonej i nam przez tradycję zakomunikowanej podstawie, że «w tem Towarzystwie wodzą rej dwaj ludzie, z których jeden nie wiadomo jakie ma zamiary (prof. Hrusz.), a drugi jest aż nadto znany ze złych zamiarów» (meine Wenigkeit), Powtarzam, osobiście jest mi ta sprawa najzupełniej obojętną, odniosłem z niej nawet korzyść o tyle, o ile pomogła mi rozszerzyć nieco zakres mej antropognozji. Czy Szanowny Pan długo jeszcze pozostaje w Krakowie? Pytam dlatego, gdyż chciałbym Panu posłać niektóre moje nowe prace, których odbitki będę miał w ręku dopiero za 1—2 tygodnie.

Z głębokim szacunkiem

oddany

Iw. Franko.

Lwów, 19/VI 900

Вельмишановний пане професоре!

Поспішаю з відповіддю на Ваш лист від дня 17 цього місяця. Справа суперечки між «Северным курьером» і «Krajem» відома мені настільки, наскільки вона дала галицькій пресі іще раз нагоду облити мене помиями. Чи образило це мене? Мій боже, я давно перестав ображатися на людей, котрі здатні вирішувати справи, на яких вони або зовсім не розуміються, або й не пробували їх продумати. У їхніх нападках бачу я лише виклик для дальшої боротьби, заохочення до праці. Сама сварка між «Krajem» і «Северным курьером» обурила мене у зв'язку з тим, що «Kraj» спочатку прихильно ставився до «Северного курьера» і оточував його батьківською опікою, а «Северный курьер» був, очевидно, задоволений з усього, йдучи у своїй ввічливості так далеко, що показував редакторові «Kraju» рукописи своїх кореспондентів, щоб переконати його, що цю статтю писав не той, якого підозрювали в «Kraju». Розкриття

мого псевдоніму було для мене байдужим. Коли редактор «Северного курьера» запросив мене до співробітництва, я запропонував йому спочатку мої кореспонденції підписувати повним прізвищем; сам редактор був на боці анонімату, а потім сам підписав мою кореспонденцію ініціалами, котрі справи не змінили. Зрозуміло, з боку «Kraju» це було свинством — замість того, щоб дискутувати про самі відносини, порушені в кореспонденції — вирішити усю справу віднайденням автора і голословним його обвинуваченням, я вважаю цей маневр свинством виключно з етичного боку, бо особисто для мене ця справа байдужа. Помістивши в «Северном курьере» лише кілька кореспонденцій у кількох перших номерах, я перестав писати до цієї газети; так само не думаю, не знаю про те, щоб викликаний проти мене з цього приводу газетярський галас міг мені особисто у чому-небудь пошкодити. Богу дякувати, я лежу на землі, отож не можу бути збитим з ніг, не маю з поляками ніяких зносин і ні в чому від них незалежний; про політичну та й про ніяку іншу кар'єру не мрію, отож від них і не сподіваюся нічого, і нічого не боюся. Навіть ті побожними бажаннями продиктовані відозви тутешніх патріотів до молоді, щоб вона дала мені відчути силу польських кулаків, залишилися без наслідку. Щонайбільше я міг би відгук цієї травлі бачити в донесенні львівського намісника до Міністерства освіти, який пропонував (уже в цьому році) негативно вирішити прохання Товариства імені Шевченка про підвищення дрібної зрештою (бо лише 3000 золотих ринських на рік державної допомоги для цього Товариства, і то на тій і по традиції нам переданій основі, що в цьому Товаристві заправляють двоє людей, один з яких невідомо які має наміри (проф. Грушевський), а другий аж надто відомий поганими намірами (моя незначна особа).

Повторюю, особисто мені ця справа зовсім байдужа, я навіть з неї скористався настільки, наскільки вона помогла мені розширити дещо обсяг моєї антропогнозії. Чи Ви, шановний пане, залишатиметеся у Кракові? Питаю тому, що я хотів би Вам послати деякі свої нові праці, відбитки яких я матиму в руках лише за 1—2 тижні.

З глибокою пошаною відданий вам

Ів. Франко.

Львів, 19/VI 900

131. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 23 червня 1900 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Ich schicke Ihnen einen kleinen Beitrag für Ihr hochgeschätztes «Archiv». Es ist ein Kolumbusei, eine wenig tröstliche, aber auch sonst oft vorkommende Entdeckung, daß es einem an sich klaren und richtigen Texte vier Jahrhunderte lang an klaren und richtigen Lesern und Erklärern

gefehlt hat. Gewiß ist die Geschichte geringfügig und könnte auch mit einer Bemerkung von 10 Zeilen abgetan sein. Ich habe sie aber ein wenig breiter behandelt, wozu mich hauptsächlich die Bemerkung des St. Dobrzyński in dem letzen Hefte des «Archiv» bewogen hat, besonders aber die Anerkennung, die er einer ganz unhaltbaren Konjektur Hiplers gezollt hat. Es dürfte somit meine Miscelle, welche, wie es mir scheint, allen derartigen Konjekturen und Kombinationen ein für allemal den Boden unter den Füßen wegzieht, nicht ohne Nutzen sein. Daß aber Dobrzynskis Rezension im «Archiv» gedruckt wurde, das ist auch die Ursache, weshalb ich Sie, hochverehrter Herr Hofrat, mit dieser meiner Arbeit behellige. Ich hoffe übrigens, daß diese Arbeit dem «Archiv» hicht zur Last fallen wird, da sie ja nicht mehr als drei bis vier Druckseiten beanspruchen dürfte. Ich verbleibe hochachtungsvoll

Ihr dankbarer Schüler

Dr. Ivan Franko.

Lemberg, den 23.VI.1900

Вельмишановний пане раднику!

Посилаю Вам коротку статтю для Вашого неоціненного «Архіву». Це — Колумбове яйце, мало втішне, до того ж не таке вже й рідкісне відкриття того, що ясний і правильний текст протягом чотирьох століть не мав справжніх, вдумливих, читачів і тлумачників. Безперечно, це маловажна історія, на яку вистачило б і десяти рядків. Проте я розглянув її дещо ширше, а спонукала мене до цього, головним чином, замітка С. Добжинського в останньому номері «Архіву», насамперед його схвальний відгук про зовсім невдалу кон'єктуру Гіплера. Отож мій причинок, який, як мені здається, раз і назавжди вибиває грунт з-під ніг усіх подібних кон'єктур та комбінацій, міг би бути корисним. Той факт, що рецензія Добжинського була надрукована в «Архіві», є ще однією причиною того, чому я, вельмишановний пане раднику, турбую Вас оцією своєю працею. А втім сподіваюсь, що ця стаття не дуже обтяжить Ваш «Архів», бо вона не повинна зайняти більше трьох-чотирьох друкованих сторінок.

Залишаюся з глибокою повагою

Ваш вдячний учень
д-р Іван Франко.

Львів, 23.VI 1900

132. ДО СТАНІСЛАВА ЗДЗЯРСЬКОГО

[Львів, кінець червня 1900 р.]

Wielce Szanowny Panie!

«Dumy o Soroce» A. Grozy mam pod ręką tylko część II (Rusałka, 1842) więc o niej tylko mogę powiedzieć swe zdanie. Sądzę, że jest to rzecz zupełnie fantastyczna, temat oparty ogółem na dziejach i zanadto szablonowo traktowany, by było potrzebnem wyszukiwać jego powinowactwo z pieśniami. Dumy albo pieśni ludowej analogicznej, o il ewiem, niema; również i w znanej mi tradycji nie znachodzę wzmianki o Soroce. Sama etymologia tego nazwiska — Soroka od 40 wygranych bitew — jest własnością Grozy, nie ludu ukr[ainskiego]. To samo trzeba powiedzieć i o historji potrójnego czy pocz/wórnego/ pochodu Avchorego—Soroki na Bizantynę — niczego podobnego w ukr[ainskiej] ludowej tradycji niema.

Mimo to nie zaprzeczę, że «Duma o Soroce» ma wybitny koloryt ukraiński. Czerpał to autor ze skarbnicy ludowych epickich luvotów i wierzeń (nprz. strzały powracające na tych, które je wypuszczali, por. znana, pieśń Poczajowską i szczedrówkę mszaniecką w mojej pracy «Karpatoruska literatura» i t. d.). Takich drobnych zapożyczeń i analogij można by znaleźć dużo; całość i sam sposób pojmowania kozaczyzny — własność Grozy. Być może zresztą, że część pierwsza ma cos więcej zbliżonego do jakiejś ukr[ainskiej] pieśni, niestety nie mam czasu odszukiwać jej w bibliotece. Jaka ogromna różnica między szablonowym i romantycznym sposobem malowania w Soroce, a realistycznym i wprost świetnym obrazem w relacji o bitwie Butowskiej! Czy zwrócił Pan uwagę na analogię między wstępami tej relacyi, a wstępami «Reduty Ordona?»

Łączę wyrazy uszanowania

Iw. Franko.

Вельмишановний пане!

«Думи про Сороку» А. Грози маю під руками тільки частину II («Русалка», 1842), тому тільки про неї і можу сказати свою думку. Вважаю, що це річ цілком фантастична, тематика опирається взагалі на історичні події і трактується досить шаблонно, щоб була потреба вишукувати її спорідненість з піснями. Думи або аналогічної народної пісні, наскільки мені відомо, немає; так само і у відомій мені традиції не знаходжу згадок про Сороку. Сама етимологія

цього імені — Сорока від 40 виграшних битв — належить Грозі, а не українському народу. Це ж треба сказати і про історію потрійного чи четвірного походу Архарего Сороки на Візантію — нічого подібного в українській народній традиції немає.

Незважаючи на це, не можу заперечити, що «Дума про Сороку» має виразний український колорит. Черпав його автор з скарбниці народних епічних зворотів і вірувань, наприклад, стріли повертаються на тих, хто їх випускає, порівняй відому почаєвську пісню і мшанецьку щедрівку в моїй праці «Карпаторуська література» і т. д. Таких дрібних запозичень і аналогій можна було б знайти багато; цілісність і сам спосіб розуміння козаччини — належать Грозі. Зрештою можливо, що перша частина дещо більш наближена до якоїсь української пісні; на жаль, я не маю часу відшукувати її в бібліотеці. Яка величезна різниця між шаблонним і романтичним способом змалювання в «Сороці» і реалістичним, просто чудовим образом в описі Батовської битви. Чи звернули Ви увагу на аналогію між фрагментами цього опису і фрагментами «Редуту Ордона»?

З пошаною — І. Франко.

133. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 4 вересня 1900 р.

Вельмишановний добродію!

Посилаю Вам отсей реферат, що надряпав по Вашому бажанню. Робіть із ним, що знаєте. Я писав прихапцем, з пам'яті, то там, певно, буде багато помилок, але буде дещо не загальнозвісне. Для публікації в тій формі, як є, він не годиться. Для того прошу Вас уклінно, використавши його, звернути мені рукопис; може би, сей нарис, переробивши і доповнивши, можна опублікувати як доповнення до праць Огоновського, Пипіна і Сумцова.

Засилаю щире поздоровлення.

Ваш

Ів. Франко.

Львів, 4/IX 900

134. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

[*Львів, жовтень 1900 р.*]

Дорогий друже!

Багато води утекло, як ми обмінялися з Вами останніми листами, і по обох нас від того часу проїхало чимало горя. Звістка про Ваше погане здоров'я зажурила мене

дуже. Що ж се буде з нас, коли з нашими найліпшими, молодими людьми таке діється! У мене також клопіт, моя жінка тяжко недужа. У неї літом була руптура, яку оперовано щасливо, а тепер проявилося божевілля на тлі зразу еротичнім, а потім релігійнім. Правда, їй тепер уже ліпше (вона живе в Коломиї в домі одного знайомого лікаря), але що ся хвороба у ній фамільна, а організм її дуже утлий і вичерпаний, то я боюсь, що поліпшення буде тільки хвилеве. Сей останній припадок у зв'язку з тисячними іншими прикростями страшенно прибив мене, і я іноді й сам почуваю страх, що збожеволію.

Вибачайте, що не вислав Вам екземпляра своїх нових віршів, але, їй-богу, у мене самого нема ані однісінького. Злидні змусили мене продати весь наклад за 120 гульд., які прийшлось видати на те, щоб жінка мала вигоду в шпиталю, і за операцію. Я позволив собі присвятити Вам у новій книжечці свою поемку «Іван Вишенський» — се Вам мій реванш за Ваше «істребленіє» моєї книжки про Вишенського в «К[иевской] ст[арине]» — «істребленіє», котре я недавно прочитав зовсім спокійно і за котре зовсім не маю причини сердитись на Вас.

Удаюсь до Вас з просьбою, хоч, може, се з мого боку й свинство надуживати Вашого часу й здоров'я. Мене знов понесло в орієнт, і я написав поему «Коваль Бассім» на основі арабської казки, поміщеної в збірці «Тисяча і один день» і виданої також окремо (колись у Відні я читав лейденське видання тексту арабського з французьким перекладом: «Le forgeron Bassim», вид. коло 1875 р., але робив свою поему на основі німецького «Tausend und ein Tag», Prenzlau, 1836, т. XI). Пригадуючи собі Ваш інтересний розбір моїх «Абу-Касимових капців» (скажу en passant[1]), зроблених на основі сього самого німецького видання), я подумав собі, чи не попросити б Вас написати коротеньку передмову до моєї поеми, що незабаром вийде окремою книжкою в виданнях Спілки? Не мені говорити Вам, що би мало бути в тій передмові, та я уявляю собі, що слід би в ній для нашої публіки розповісти коротко й популярно про початок арабських повістей, про великі цикли казок і новел, що ввійшли з часом у склад «Тисяча одної ночі» і «Тисяча одного дня», і спеціально, що Вам звісно про історію новели про Бассіма. Я думаю, що все те можна вигідно сказати

[1] Мимоходом *(франц.).— Ред.*

на 1 аркуші друку вроді моїх передмов до Шекспірових драм. Розуміється, коли Вам годі буде так на грудень написати таку передмову, то книжка вийде без неї; коли ж би Ви згодилися, то донесіть кореспонденткою, і я зараз вишлю Вам видрукувані досі аркуші (стор. 1—80). Поема друкується шматочками в «Свободі», і до грудня надіюсь докінчити її. З 12 пісень, із яких складається цілість, досі надруковано 10. Мені дуже було б любо, якби Ви знайшли час і спромогу зробити таку передмову.

Здоровлю Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

135. ДО М. Ф. СУМЦОВА

Львів, 6 листопада 1900 р.

Високоповажаний добродію пане професор!

Позвольте, щоб поперед усього я висловив Вам свої — хоч припізнені, але щирі — бажання по поводу ювілею Вашої 25-літньої, так многоплодної і різносторонньої ученої діяльності. На жаль, нас у Галичині ніхто не завідомив про намір Ваших харківських приятелів святкувати сей ювілей, до якого і ми всі, що здавна знаємо і цінимо Ваші праці і, можна сказати, по них не раз училися розуміти нашу давнішу літературу, були б радо прилучилися. Щодо мене самого, то Ваша прекрасна монографія про Лазаря Барановича була одним із перших імпульсів до докладнішого студіювання нашої старшої літератури, бо мій професор, пок. Огоновський, і сам не читав і не знав тих творів, і інших радше знеохочував, ніж заохочував до їх читання. Нехай же Вам, вельмишановний добродію, не забракне сили і внутрішнього огню, ще й дальших 25 літ орати той широкий переліг, на якому Ви вже тепер являєтесь одним із найпліднішних робітників!

А тепер дозвольте подякувати Вам за Вашу гарну книгу про Леонарда да Вінчі, якої присилкою Ви вшанували мене. Кланяючись Вам низенько і поздоровляючи, щиро пишусь

Ваш Іван Франко.

Львів, Крижова, 12,
6/XI 900

136. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

[Львів], 19 листопада 1900 р.

Шановний пане!

Не гнівайтеся на мене, що так рідко відповідаю на Ваші листи і так тяжко витягти мене на яку роботу для Вашого шановного журналу. У мене праці багато, а надто я переживаю особисто стільки важких пригод, що сам не знаю, як я досі не здурів зовсім.

Посилаю Вам нарис «До історії чесько-руських взаємин». Багато там не доповіданого, може, єсть і помилки, та все-таки, надіюсь, річ буде не одному цікава. Прошу прислати мені конче коректу, щоб я ще раз переконтролював дати, бо тепер не можу і хочу якнайшвидше вислати Вам рукопис.

Щодо моїх віршів, то я не знаю, як Вам і писати про них. Я загалом ставлю їх не дуже високо і не маю предилекції до жодних. Я вислав панні Єсенській три мої збірочки Коли вона дістала їх, то, може би, вибрала з «Зів'ялого листя» епілог (стор. 38), «В Перемишлі, де Сян пливе» (стор. 41—43), «Отсе тая стежечка» (ст. 60—61), «Якби знав я чари» (ст. 62—63), «Хоч ти не будеш цвіткою цвісти» (68). Із збірки «Мій Ізмарагд» може були би цікаві для декого «Притча про віру» (ст. 58—59), «Св. Селедій («Der heilige Häving»), ст. 101—105, «Гей розіллялось ти, руськеє горе» (162—163). Із збірки «Із днів журби», може, візьмете «Ходить вітер по житі» — і що ще, то рішайте самі.

Здоровлю Вас сердечно

Ваш Ів. Франко.

19/XI 1900

137. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 18 грудня 1900 р.

Шановний друже!

Посилаю Вам коректу. Рівночасно прошу Вас дві речі: зарядіть, щоб накладець «Slov[anského] Přehledu» не висилав мені двох екземплярів. Ви висилаєте мені один, а від накладця дістаю другий, за який треба платити. Сього мені

не треба. Прислані досі книжки від 1-ої сього р. я зверну йому сими днями. А друге: гонорар, який би прийшовся мені за отсю статтю, будьте ласкаві взяти і обернути ось як: купіть мені коротеньку, а добру, річеву біографію Гавлічка (може, зошит Оттового словника, де була біографія) і пришліть. А крім того, винайдіть Гавлічків портрет, коли можна з подобизною його підпису (певно, е десь готове кліше) в форматі Вашої «Bibl[ioték'y] světové poesie» і веліть-таки в Празі на мій рахунок на картонику відбити 1500 екземплярів і пришліть мені. Я викінчую переклад Гавлічкових поезій і хотів би дати до них біографію і портрет. Дуже Вам буду вдячний за сю прислугу.

Сердечно стискаю руку і бажаю Вам усього найкращого з Новим роком. Може бути, що сеї зими буду в Празі, то будемо могли відновити особисту, на жаль, лише хвилеву знайомість.

Ваш

Ів. Франко

18/XII 900

138. ДО М. І. ПАВЛИКА

[Львів, 12 січня 1901 р.]

Дорогий друже!

Дивний Ви чоловік! Коли я просив Вас дати спомини Ковалевського чи до «Вісника», чи для Спілки, Ви відповіли ні сим ні тим, обіцяли мені дати прочитати їх, і не дали, заслонювалися Лесею, котра не має з ними ніякого діла, а тепер оголошуєте в «Гром[адському] голосі», що хочете самі друкувати їх, коби лиш хто дав гроші на друк. Не розумію сеї Вашої тактики, бо ж, здавалось би, на полі літератури і науки між нами не повинно бути антагонізму, а особливо антагонізму такого, котрий би змушував Вас пускатися на жебранину. Даруйте за се слово, але в Вашім поступку я не можу бачити нічого, крім якоїсь хоробливої охоти до жебранини. Невже Вам не соромно заповняти такими покликами до «милосердних душ» сторінок «Гром[адського] голосу», і невже Ви не бачите, як шкодите Ви сим цілій партії і тому ділу, якому хочете служити? Бо і хто ж буде числитися з політичною партією, що обертається щономера до прилюдного милосердя, і то в справах, де ходить о 100—200 гульд[енів]?

При тім дозвольте пригадати Вам, що спомини Ковалевського були написані по моїй просьбі і призначені для «Житя і слова», значить, Ви не маєте права розпоряджатися ними. Пропонуючи Вам видати їх у «Віснику» або в Спілці, я мав надію видобути за них для Вас дещо грошей. Коли ж Ви зачнете друкувати їх на власну руку, то боюсь, щоб не вийшла Вам із того яка прикра несподіванка. Ще раз поновлюю просьбу: позичте мені рукопис для прочитання. Коли він окажеться можливий до надрукування у «Віснику», редакція предложить Вам його оферту, коли ж ні, я зверну Вам його і полишу вільну руку

для дальшого поступування. Також прошу рішити, що робити з перепискою Др[агомано]ва? Надруковані 10 аркушів по 300 (здається) екземплярів є у мене. Треба би ще додрукувати титул і останніх кілька сторінок, і книжка була б готова. Що належалося в друкарні за передрук, узято на мій рахунок, та що передрук замовляли Ви, то я й обертаюся до Вас із запитанням: чи маю передати Вам ті аркуші (за зворотом моїх коштів в квоті 55 гульд[енів], чи поступити з ними, як інше? Я думав би, що було б найкорисніше для нас обох відступити ті аркуші Спілці, щоб вона видала їх, як т. 1 «Переписки» Др[агоманова]. Коли Ви згодитесь на се, то я готов половину того, що вторгую від Спілки за ті аркуші, відступити Вам з тим, щоб Ви давали для Спілки дальші часті переписки Др-ва.

Здоровлю і бажаю всього найкращого

Ваш

Ів. Франко.

139. ДО В. У. КОЦЮБИНСЬКОЇ

Львів, 17 січня 1901 р.

Вельмишановна пані!

Не знаю вже, як і перепрошувати Вас, що досі не тільки не відповів на Ваше ласкаве писання, але не здужав зробити того, про що Ви просили. Я так щиро поважаю Вашого мужа і так високо ціню його талант, що Ваша просьба — написати передмову до збірного видання його оповідань — мала для мене надто багато принадного, щоб я міг був відразу відмовити на неї. І справді, я поривався кілька разів написати передмову, та що ж — не виходило те, що бажалось би сказати, а сказати щось шаблонове — і за себе соромно, і було б зневажливо для самої книжки. Я проволікав час, думаючи, що хоч коли-тоді буду мати настільки вільної години, щоб розжувати добре в своїй голові думки, та досі не вспів. От тим-то, хоч з великою прикрістю, я прошу Вас — або зректись думки давати книжку з моєю передмовою, або підождати ще з місяць. Справа, бачите, така, що на мене вложено обов'язок — написати огляд української літератури за останніх 20 літ. В тім огляді мені прийдеться говорити досить широко про писання Вашого мужа, то, може, з того можна буде склеїти й перед-

мову. Та поки що я не взявся ще до сеї роботи, бо працюю на лоб на шию над збіркою приповідок; яка має вийти яко X т. «Етногр[афічного] збірника» і мусить на днях іти до друку. Тільки посунувши сю роботу до того, щоб можна перші аркуші дати до друку, я візьмусь до «Молодої України». От тим-то, думаю, ліпше буде Вам зректись моєї передмови і пускати книжку в цензуру без неї.

Бажаючи Вам і Вашому мужеві всього найкращого, остаюсь з глибоким поважанням

Ваш Ів. Франко.

140. ДО СТАНІСЛАВА ЗДЗЯРСЬКОГО

[Львів, друга половина січня 1901 р.]

Wielce Szanowny Panie!

Zakomunikowana mi pieśń o kozaku zaporoskim, o ile mię pamięć nie myli, nie ma w ogóle ruskiego oryginału. Jeżeli Sz. Panu wiadomym jest bodaj jakiś fragment podobnej pieśńi ruskiej, prosiłbym o zakomunikowanie mi tegoż, w takim razie może był bym w stanie wynaleźć całość, do której on należy. Ze swej strony skłaniam się do myśli, że polska pieśń jest przeróbka bardzo znanej i u nas też często śpiewanej sołdackiej pieśni moskiewskiej. Podaję z niej te strofy, jakie utkwiły mi w pamięci:

Sołdatuszki, drugi dorogije,
A gdzież waszi otcy?
Naszi otcy, otcy, otcy, otcy
Sławny połkowodcy.

Sołdatuszki, drugi dorogije,
A gdzież waszi żony?
Naszi żony, żony, żony, żony
Rużja zarjażony.

Sołdatuszki, drugi dorogije,
A gdzież waszi siostry?
Nasi siostry, siostry, siostry, siostry
Szabeleczki wostry.

Średnia strofa przedstawia, zdaje mi się, dość bliską analogię ze średnią strofą pieśni polskiej, a ta średnia strofa jest oczy-

wistem centrum psychologicznem pieśni, do którego ex post dorobiono słabszy początek i słabszy koniec.

Jeżeliby Sz. Panu chodziło o tekst tej pieśni, to radzę, że można by go znaleźć w zbiorze Sobolewskiego, którego jednak nie mam pod ręką.

Może Sz. Panu ciekawem będzie wiedziec, że w tym zbiórku rękopisów znajduje się inny tekst polskiej pieśni o zaporożcu, która się zaczyna nastepującą strofą:

Leciał kozak Zaporoski
Przez Lacheckie błonie,
Szła dziewczyna z bliskiej wioski
Zażartował do niej.

Piosenka ta zapisana około r. 1830. Jeżeliby się Sz. Panu na co przydała, gotów jestem służyć jej odpisem.

Z uszanowaniem

Dr. Iw. Franko.

Вельмишановний пане!

Згадана Вами пісня про запорозького козака, наскільки не зраджує мені пам'ять, не має взагалі українського оригіналу. Якщо шановному пану відомий бодай якийсь фрагмент подібної української пісні, я просив би Вас повідомити мене про нього, в такому випадку, може, я зміг би знайти цілість, до якої він належить. З свого боку я схиляюся до думки, що польська пісня є переробкою дуже відомої і у нас також часто співаної московської солдатської пісні. Подаю з неї ті строфи, які збереглися у моїй пам'яті:

Солдатушки, други дорогие,
А где ж ваши отцы?
Наши отцы, отцы, отцы, отцы
Славны полководцы.

Солдатушки, други дорогие,
А где ж ваши жены?
Наши жены, жены, жены, жены
Ружья заряжены.

Солдатушки, други дорогие,
А где ж ваши сестры?
Наши сестры, сестры, сестры, сестры
Шабелечки востры.

Середня строфа являє собою, як мені здається, досить близьку аналогію до середньої строфи пісні польської, а та середня строфа є очевидним психологічним центром пісні, до якого пізніше дороблено слабший початок і слабший кінець. Якщо шановному пану йшлося про текст тієї пісні, то вважаю, що можна було б його знайти в збірці Соболевського, якої, однак я не маю під руками.

Можливо шановному пану цікаво буде знати, що в моїй збірці рукописів зберігається текст іншої польської пісні про запорожця, яка починається такою строфою:

Leciał kozak zaporoski
Przez Lacheckie błonie,
Szła dziewczyna z bliskiej wioski,
Zażartował do niej.

Пісня ця записана біля року 1830. Якщо шановному пану вона для чогось буде потрібною, я готовий представити копію.

З пошаною д-р Ів. Франко.

141. ДО П. Г. ЖИТЕЦЬКОГО

[*Львів, кінець квітня 1901 р.*]

Вельмишановний добродію!

Користуючись ласкавим дозволом проф. Грушевського, долучаю до його листа й від себе кілька слів. Поперед всього дозвольте мені висловити свій щирий жаль на те, що моя рецензія справила Вам таку прикрість. Я так високо поважаю Вас, так щиро ціню ту прихильність, з якою Ви поводились зо мною в часі мого гостювання в Києві, що думка — образити Вас — не могла прийти мені в голову, і коли в рецензії вирвались мені деякі різкі слова, то вони були випливом більше мого живого темпераменту, ніж якого-небудь злого наміру. Що я розбирав Вашу книгу не рівномірно, поминув те, що доторкало спеціально «Енеїди», а зупинився тільки на Вашім огляді письменства укр[аїнського] XVIII в., се вийшло з того, що рецензія була частиною реферату про нові праці над нашим письменством XVIII в. Що інші розділи Вашої праці, які я міг тільки похвалити, обговорені коротше, се випливало з самої речі, так само, як і те, що я мусив найдовше зупинитися над розділом про уніатську літературу, яка, по моїй думці, вимагала була детальнішого і глибшого оброблення. Дозвольте мені не входити тут у деталі; надіючись, що нам обом прийдеться ще поговорити про се питання прилюдно в «Записках» і там я постараюсь сказати докладніше те, що в рецензії міг сказати тільки загально. Я бажав би тут тільки вияснити одну принципіальну справу. З Вашого листа бачу, що Ви вважаєте мене речником уніатського клерикалізму. Коли моя рецензія справді зробила на Вас таке враження, то мені при-

ходиться глибоко вболівати над нею і заявити Вам, що такого наміру у мене не було і не могло бути. Я ані в житті, ані в теоретичних поглядах не маю з нашим уніатством нічого спільного, а вже виступати в науковім органі вченого товариства зі спеціальною обороною уніатського клерикалізму — се було би з мого боку і смішно, і грішно. Коли що подиктувало мені в моїй рецензії деякі різкі слова і звороти, так се бажання трактувати справи унії і уніатської (як і всякої іншої) літератури об'єктивно, без упереджень і наперед повзятих поглядів. Коли я супроти Ваших речень про уніатську літературу покликав Ваші ж речення про православіє і його впливи, то не для того, як коли би хотів сим сказати Вам щось нового, а тільки на те, щоб по змозі зрівноважити Ваші осуди про одну й другу сторону. Я дуже добре розумію, що справа культурного значення православ'я й унії і їх боротьби у нас дуже важна і дуже заплутана, і твердо переконаний, що повне наукове порішення сього спору можливе тільки на щиро науковім, безконфесійнім грунті. Такою думкою була подиктована моя рецензія, і я певний, що коли б не стилістичні похибки, допущені мною, то й Ви самі, холодно прочитавши мою рецензію, не знайшли би в ній ніяких спеціально конфесійних предилекцій.

Бажаючи, щоб мої слова були для Вас, високоповажаний добродію, хоч частковою сатисфакцією за ту неприємність, яку причинила Вам моя рецензія, пишусь

Вашим покірником

Ів. Франко.

142. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Львів, квітень 1901 р.*]

Високоповажаний пане професор!

Я зредагував і зладив до друку і передав Вознякові початок поезій Федьковича (з на 4 аркуші скрипту). Будьте ласкаві задецидувати, чи і коли можна розпочати складання. Я не маю змоги бачитися тепер з проф. Колессою і не знаю, як бути. В переданім мені скрипті я не міг добачити ані одної букви, написаної його рукою. Я коллаціоную рукопис з оригіналами, даю до кожного вірша petit'ові ремарки, де був друкований уперве і що можемо знати про час його написання (розуміється, тільки там, де маємо

щось певне, отже, свідоцтва листів Федьковича), додаю річеві пояснення, де того треба (отже, про Маджснту, Gastenedole і т. п.), невеличкі уваги про різниці і значення подвійних редакцій поодиноких віршів і т.п. Значить — редакційна робота поки що — вся моя. Коли б ходило о поспіх, то перший том (поезії) я міг би зредагувати таким робом, не перетяжуючи себе роботою, протягом одного, найдалі двох тижнів. Думаю, що для Товариства було б корисно випустити перший том перед вакаціями.

Прошу виасигнувати a conto[1] Wandera «Sprichwörterlexikon» і Lipsius «Acta apostolorum apocrypha» потрібні мені для редакції апокрифів — 50 гульд[енів].

З поважанням

Ів. Франко.

143. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО

Львів, 27 травня 1901 р.
Львов, 27 мая 1901 р.

Милостивый государь!

Позвольте злоупотребить Вашей любезностью и обратиться к Вам вот с каким вопросом. Я приступил к печатанию III-го тома моих апокрифов, который должен содержать апокр[ифические] Деяния апостольские. У меня, конечно, нет древних и полных текстов, и главный интерес моего издания будет, как и прежде, заключаться в популярных карпато-русских переработках известных легенд. Изъятие составляет статья, какую осмеливаюсь предложить Вам в корректурном оттиске вместе с моими к ней примечаниями. Что думать об этой статье? Известна ли она исследователям? Верна ли моя догадка, что она принадлежит к литературному циклу псевдоклементин? — а ежели верна, то куда приткнуть ее в этом цикле? И вообще, заслуживает ли она большого внимания? Я хотел перевести ее на немецкий язык и доставить какому-нибудь специалисту (Липсиусу или Гарнаку), но предпочел предложить ее Вам, надеясь на Ваше благосклонное внимание

[1] В рахунок *(лат.)*.— *Ред.*

и на снисходительность в случае, ежели статья окажется давно известной и ничего не стоящей.

Примите уверение в моем глубочайшем почтении

Іван Франко

Львов, Крижовая ул., 12

144. ДО ВАСИЛЯ ЗАГАЄВИЧА

[*Львів, 7 червня 1901 р.*]

Високоповажаний отче!

В неділю будемо я і Гнатюк у Городку. Може би-сте, зволили приїхати також, то могли би-смо скочити на момент і до Вас. Я привезу гроші за долинянські древності.

Ваш

Ів. Франко.

145. ДО О. Г. БАРВІНСЬКОГО

Львів, 25 червня 1901 р.

Високоповажаний пане совітнику!

Припускаючи, що між Вашими рукописними скарбами найдеться немало листів і автографів Федьковича та й загалом матеріалів, що можуть кинути світло на його діяльність, обертаюся до Вас з уклінною просьбою яко один із редакторів першого повного і критичного видання його писань допомогти сьому ділу своїми матеріалами і ласкавими вказівками. Особливо важно мені (яко редакторові першого тому — поезії) роздобути не звісні досі Федьковичеві вірші з 60-их і 70-их років. Усякий причинок буде зазначений у виданні, від кого походить.

Надіюсь, що ся моя просьба, в якій нема нічого мого персонального, знайде у Вас ласкавий послух, а її сповнення не причинить Вам багато зайвого труду, остаюсь з правдивим поважанням.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 25/VI 901

146. ДО ЛЬВА ГАНКЕВИЧА

[Криворівня, 6 серпня 1901 р.]

Високоповажаний пане!

Тільки вчора я повернув із Буркута, сильно закатарений і захриплий, і при найліпшій волі в такий дощ не можу вибратися до Косова на 12. Якби можна устроїти вечерок трохи пізніше, то радо зроблю, о що просите. Коли се можливе, то напишіть мені новий термін.

З поважанням

Ваш Ів. Франко.

147. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

Львів, 16 вересня 1901 р.

Високоповажаний добродію!

На Ваш лист мило мені відповісти, що рукопис «Люборацьких» — звісно, не автограф, а копія — є у мене. Я зберіг його від затрати і призначив для бібліотеки Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка. Я пересилаю Вам його на вказану Вами адресу (рекоменд[ованою] бандер[оллю]) з просьбою звернути рукопис по використанні до Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка.

Книжки «Вісника», вислані на адрес Тов[ариства] Нестора, звернено назад, тим Ви й не одержали їх.

Прошу по змозі не забувати, проте, про бідний «Вісник». Ваша стаття про Норвегію піде, мабуть, аж з новим роком. Здоровлю Вас щиро.

Ваш Ів. Франко.

16/IX 1901

148. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів, 28 жовтня 1901 р.]

Вельмишановний добродію!

Не писав Вам, бо згоджуюсь вповні на все, чого бажаете, а власне на заступлення незрозумілих Вам галицизмів словами, зрозумілими для укр[аїнської] громади. Ось

і зараз посилаю Вам цидулку з поясненнями того, що Ви повиписували. Цікаво б знати, відки видавець «Віку» бере текст «Чуми»? Коли з «Зорі» 1889 р., то звертаю його увагу, що се текст н е м і й, а Василя Щурата: се його переклад із «Киевской стар[ины]». Коли треба, я готов прислати свій (досі не виданий текст), бо щуратський аж кишить москалізмами.

А щодо статті, якої Ви дожидаєте, то упереджаю Вас, що великих надій Ви на неї не повинні покладати. Я в житті сам такий непорадний і непрактичний чоловік, що совісно мені радити іншим таке, чого б сам не міг зробити.

Здоровлю Вас щиро

Ів. Франко.

28/X 901

149. ДО О. С. МАКОВЕЯ

Львів, 29 жовтня 1901 р.

Дорогий друже!

Обертаюсь до Вас в справі видання творів Федьковича, в якій Ви колись обіцяли мені свою ласкаву поміч. Перший том, що обнимає поезії, дійшов уже до 25 аркушів друку (почалися «Дикі думи»); цілість першого тому займе коло 45 аркушів. На жаль, не удалось нам дістати Федьковичевого «Посланія». Тільки сими днями я довідався, що чоловік, який мав сю поемку (пок[ійний] Кость Наврощький), прислав був якісь Федьковичеві папери «Просвіті», а «Просвіта» в пору, коли в Чернівцях лагодилося видання творів Ф[едькови]ча, переслала ті папери (листи Ф-ча і ще щось), не знаю вже, чи «Руській бесіді», чи проф. Стоцькому. Отже, тут і моя просьба до Вас: розвідайте, де обертається та посилка і чи нема там «Посланія» або ще яких віршів Ф-ча?

Друга річ. Я знаю, що проф. Стоцький має багату теку матеріалів до біографії Ф-ча (листи до нього і про нього, спомини і т. ін.). Супроти тої правдоподібності, що мені прийдеться редагувати четвертий том Писань Ф-ча, де повинно бути зібрано все те, що не ввійде в три перші томи; що може послужити матеріалом для його біографії і харак-

теристики, мені було б інтересно знати, як думає поступити проф. Стоцький зі своєю текою? Було б дуже гарно, якби він сам зредагував до друку зібрані ним матеріали, і в такім разі том IV міг би вийти під редакцією нас обох. Коли ж се з яких-небудь причин для нього неможливе, то чи не подав би він мені способу — познайомитися зі змістом його теки? Я готов задля сеї мети (коли б йому не хотілося переслати всього матеріалу до Львова до Тов[ариства] ім. Шевченка) приїхати до Чернівець, коли буду знати, що проф. Стоцький не відмовить мені доступу до своєї теки. В усякім разі згори впевняю його, що його праця при збиранні матеріалу в виданні при кожнім деталі буде зазначена і його літературне право не потерпить під моєю рукою ніякого ущербу. А я бажав би, щоб отсе видання Ф-ча було не тільки першим повним, наскільки се можливо, але також взірцевим щодо видавничої методи.

Цілую Вас і кланяюсь усім знайомим

Ваш Ів. Франко.

Львів, 29/X 901

150. ДО О. Г. БАРВІНСЬКОГО

Львів, 1 листопада 1901 р.

Високоповажаний пане после!

Мені дуже прикро, що Ви почулися особисто діткненим моєю згадкою про денунціацію на «В поті чола», поміщеною в бувшій «Правді». Подвійно прикро тим, що Ви з тої причини заявили намір виступити з Товариства і за м о ю в л а с н у в и н у — коли взагалі є тут яка вина — чините одвічальною інституцію, яка, надіюсь, Вам не менше дорога, як і мені, і, певно, дорожча над особисті урази. Отже, прошу прийняти моє щире запевнення, що, згадуючи про сю для мене болючу нотатку в колишній «Правді», я н е м а в а н і т і н і н а м і р у о с о б и с т о о б р а з и т и В а с, що видно вже і з самого тексту моєї уваги. Я готов дати Вам усяку сатисфакцію і прошу вказати мені, де і в який спосіб се має статися.

З поважанням д-р Іван Франко.

Львів, 1/XI 901

151. ДО О. С. МАКОВЕЯ

Львів, 6 листопада 1901 р.

Дорогий друже!

Сердечно дякую за посилку — все в ній інтересне. Вашу статтю в «Буковині» я читав уперед і дуже втішився тим, що й Ви зацікавилися старими карпаторусами. На Буковині таких речей можна ще зібрати гук. Про Федьковичеві «Skizzen» я досі не знав нічого. Перепишіть, будьте ласкаві! Чи в «Sonntagsblatt» перед 1862 р. Ф[едькови]ч не друкував нічого по-німецьки? Чи не можна би ще розшукати яких паперів по Федьковичевім діду (батькові його матері), що мав писати багато віршів по-руськи і по-німецьки? Старий Гординський, Ф[едькови]чів батько, мав їх ще багато. Се було б відкриття!

Щодо проф. Стоцького, то він, мабуть, помиляється: не всі папери «Просвіти» прислано до Тов[ариства] Шевч[енка], бо не прислано, власне, паперів Навроцького, а в тім числі й того листа, який цитує Огоновський («Іст[орія] р[уської] літ[ератури], II, 656). Так само говорив мені Горбаль про якісь рукописні німецькі вірші Ф-ча, які він вислав проф. Стоцькому. Що се за вірші? Чи ті, які прислано до Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевч[енка]?

З матеріалом, який зібрав проф. Стоцький, я думав би найліпше зробити так: нехай проф. Стоцький дасть (на кошт Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка) переписати їх, сколаціонує копії і пододає до них свої уваги, словом, прилагодить їх вповні до друку, то вони будуть надруковані в четвертім томі під його фірмою, як його власний причинок під окремим титулом. Коли ж би на се у нього не стало часу, то чом би йому не прислати чи оригінали, чи копії до Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевч[енка], де евентуальний редактор IV тому мусить їх використати.

У нас у Товаристві криза не то що минула, а все загострюється. Купка спортсменів, що зробила собі спорт із того, щоб «розбити кліку Грушевського», не вдоволена тим, що вигризла Томашівського і знеохотила Грушевського так, що усунувся від Товариства, тепер загнула пароль на мене й Гнатюка, а дехто рад би зовсім очистити Товариство від «радикалів», скасувати «Вісник» і т. д. Я пережив кілька поганих днів, які значно остудили мене в моїм запалі до Товариства і підкопали мою віру в його успіш-

ний розвій; тільки навал праці не дає мені збожеволіти.

Розпочав я тепер у «Ділі» ряд фейлетонів про Федьковича, хотів з часом дати детальний аналіз його поезії на основі нового видання. Бажав рівночасно зробити відбитку з тих фейлетонів і випустити їх окремою книжкою, та се оказалося неможливим з чисто технічних причин: друкарня не має настільки черенок, щоб лишити один фейлетон через кілька день для злагодження передруку. Чи не можна би зробити се в «Буковині», щоб там передруковували мої фейлетони з «Діла» і робили з них відбитку? Наклад відбитки взяла би в разі потреби Видавнича спілка.

Чи між листами до Воробкевича нема листів В. Навроцького? Взагалі звертаю Вашу увагу на те, що ми тут, у Товаристві Шевч[енка], лагодимося видавати «Архів для історії укр[аїнської] літератури і освіти в XIX в.», куди думаємо вперти всякі такі кореспонденції. Для того не зле було би, якби Ви заздалегідь переписували все, що важніше з тих листів на окремі аркуші, по можливості додавали пояснення і приготовляли так матеріал, який міг би зараз ввійти в один із перших томів «Архіву». Таким виданням ми заімпонували би декому із слов'ян і улегшили би працю будучим історикам нашого культурного життя.

Здоровлю Вас щиро

Ваш Ів. Франко.

Львів, 6/XI 901

152. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 14 листопада 1901 р.

Вельмишановний добродію!

З тяжким серцем зважуюсь отсе писати до Вас. Шістнадцять літ переносив я своє хатнє лихо, не жалуючись нікому і ні на кого, хіба на себе самого, мовляв: бачили очі, що купували. Та тепер годі мені довше терпіти: справа стоїть так, що мені або самому здуріти, або смерть собі заподіяти, або тікати геть. Вибираю се останнє, бо бажаю ще працювати для рідного слова, для науки і для своїх дітей. Спільне життя з Ольгою доведе мене — чую се — до швидкого кінця, і для того волію знов піти на давнє бурлацьке життя, щоб мати спокій хоч у своїх чотирьох стінах.

Знаю добре, що розлука поведе за собою багато лиха для мене і для дітей, але краще їм не чути й не бачити того, що діється у нас, не чути тих лайок, якими О[льга] обиджає мене «благовременно і безвременно». Не досить того, що я задля неї відмовляю собі всякого видатку, працюю день і ніч, позбувся всяких знайомостей (з кожним знайомим вона мусить розсваритися або бодай позаочі обкидати його болотом), відцурався майже всякого товариського життя. Тепер я у неї тільки дурень, ідіот, чоловік, що хоче обікрасти її, і т. д. Міри доповнила та нещасна покупка землі і будова домика. До покупки я не намовляв її, місце їй сподобалось, ціна, як на наші відносини, невелика, — значить, совісно кажу, вини моєї тут нема.

Будова теж розпочалась за її згодою, домик робиться по її плану, зробить той сам майстер, що й Грушевським. Правда, вже перед підписанням контракту у неї були якісь вибрики нехіті, нічим не вмотивовані, та зате тим сильніші. Їй не подобалася пані Грушевська, другим разом пан Грушевський, потім се, потім те, і кожна така річ бувала причиною сцен, які мусив перетерпіти я. Правда, після такої бурі вона швидко добріє, їй робиться легше на душі, але мене така сцена підкошує на два-три дні і робить не здібним до праці. Розпочалася нещасна будова, — і тут від першої хвилини, заким іще раз ударено заступом у землю, пішли сварки з будівничим, з робітниками, з Грушевськими, а все се потім окошувалось на мені. Дійшло до того, що тепер, коли вимуровано вже фундаменти до партерових частей, вона постановила відректись усього діла і не хоче платити майстрові за роботу. Се грозить утратою цілого капіталу, вложеного нами в ту землю, бо ж будівничий подасть скаргу в суд і суд звелить для покриття його коштів продати все з публічного торгу. Я надармо силкуюсь розтолкувати їй се: волію все стратити, а сеї будівлі не прийму.

Я в своїм житті бачив багато різних глупостей і різної погані, але такої, нічим не вмотивованої заїлості, не бачив. Прошу її, щоб спровадила якого знавця-будівничого, нехай огляне будову, чи справді вона така погана, — не хоче; вона нікому не вірить, тільки своїм очам.

Я не хочу Вам тут писати обвинительний акт против Ольги, а тільки подаю дещо з тих фактів, які довели мене до постанови — відлучитися від неї і від сім'ї, щоб не дивитися на її безумне поводження і не поносити за се одві-

чальності. Чинячи се, я розумію, що сповнюю діло не зовсім мужественне і даю погане свідоцтво своїй енергії. Але що ж діяти! 15 літ життя з такою жінкою зламали мою мужественність і енергію; чуюся слабим, мов під обухом. Розумію також добре, що розстання з сім'єю не звільняє мене від обов'язку працювати для неї. І власне для того, щоб успішніше сповнювати сей обов'язок, я зважуюся на старість іти в самоту, на бурлацьке життя, яке, надіюсь, дасть мені більше спокою, ніж його маю дома, де кожного дня, кожної години мушу лякатися якогось нового вибуху її фантазії або її гумору.

Ольга, зрештою, приняла відомість про розстання зовсім спокійно, так що справа не виглядатиме зовсім трагічно. Я поклав відступити їм мою київську субвенцію (50 руб.= 62 гульд.) і 60 гульд. із моєї місячної пенсії за редакцію «Вісника»; собі лишаю 40 гульд. і те, що зароблю окрім «Вісника», надіючись, що й з того буду міг ще від часу до часу дати їм дещо. В мене мужицька натура, я привик задовольнятися малим і не відвик від того й за ті роки, як живу з Ольгою, хоча вона не раз попрікає мене, що витягла мене з болота.

Пощо я пишу Вам се все — й сам гаразд не знаю. Душа болить, та й жаль марно страченого капіталу, який пропадає, впевняю Вас — без моєї вини. Я не можу зробити нічого, щоб направити се діло, бо для сього треба би зараз завтра (15 лат[инського] ноября) заплатити будівничому хоч 1000 гульденів. Правда, у мене є моя власна тисячка, яку мені даровано на ювілей, але я вмиваю руки від тих грошей; нехай вони лишаться їй в замін за тих 500 гульд., які вона видала на мій докторський екзамен і якими також не раз попрікала мене. Не розумію, що се за вдача у неї, — ну, та ні, годі.

За порадою проф. Грушевського я шлю Вам телеграму, просячи прибути до Львова. Може, Ваш особистий вплив зможе хоч трохи уговкати її капризи і запобігти страті, якою грозить її каприз. Я тим часом буду старатися зробити, що можу, щоб діло не дійшло до лихого кінця. Та, може, я забагато жадаю від Вас? Робіть, як міркуєте. Може, вистарчить, коли напишете їй лист; Ваша спокійна вдача має на неї деякий вплив.

Ваш Іван Франко.

Львів, 14 н. с. XI 901

Коли б захотіли писати до мене, то в деякім разі адресуйте на Товариство Шевченка, ул. Чарнецького, 26, бо я ще не знаю, куди перенесуся жити.

153. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 16 листопада 1901 р.

Високоповажаний пане професор!

Справа моя з жінкою поки що в завішенні. Для того прошу Вас уклінно дати д. Заходньому сьогодні 1000 гульд[енів], а я постараюсь звернути Вам їх коли не завтра, то найдалі до вівторка.

Ще раз перепрошую за клопоти.

Ваш

Ів. Франко.

16.XI 1901

154. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА

Львів, 20 листопада 1901 р.

Високоповажаний пане!

Сердечно дякуючи Вам і всім підписаним з Вами на листі з XI/1 і адресованім також до мене за ті слова признання і заохоти, на які я спеціально, може, менш всіх заслужив, дозволю собі від себе сказати Вам декілька слів для прояснення отсеї кризи в нашім Товаристві. Справа почалась не відтепер, назрівала роками, і хоча я стояв завсігди осторонь від чварів і сплетень, занятий занадто працею в Товаристві, то, проте, тепер інтересним способом я опинився на лаві обвинувачених, бо три члени виділу уважали потрібним викликати супроти мене мировий суд. Я потрохи навіть тішусь з такого обороту справи, бо мені здається, що, збігаючи боковим рукавом, хвиля не буде така міцна в головній течії, зверненій проти проф. Грушевського.

Я сказав, що справа, яка тепер вибухла явною кризою, варилася в нутрі Товариства кілька літ. Які були причини невдоволення — їй-богу, не вмію сказати. Були різні причини: одному не дано в пору задатку за будучу працю — вже йому кривда. Другому упімнено, що треба відробити

взятий задаток — і сьому кривда. Третьому представлено, що коли взяв на себе обов'язок у Товаристві, то повинен сповняти його — і сей покрутив носом. Заставши адміністрацію Товариства в повнім патріархальнім безладі, проф. Груш[евський] мусив заглядати у всі найменші деталі, сваритися з директором друкарні, зі слугами, наборщиками, заглядати в бухгалтерію, в рахунки паперу,в укладання білянсів; усюди він вносив свою залізну витривалість, бистрий розум і дисципліну — і робив собі ворогів. Товариство росло, аберди його розростался, і потреба одного чоловіка, що дбав би про те, щоб усі ті «disjecta membra»[1] в'язалися в цілість і служили одній меті — розвоєві наукової і літературної праці на нашім національнім грунті— потреба такого чоловіка ставала чимраз більше пекучою та й завдання його чимраз більше трудним. Треба знати, — та й не мені характеризувати Вам, — центрифугальний, непривичний до дисципліни характер наших людей. Приходилось боротися, загризатися на кожнім кроці. Звільна довкола проф. Груш[евського] лишилася тільки невеличка купка людей, що віддали цілу свою екзистенцію праці в Товаристві, посвятили йому всі свої сили, весь час, се Гнатюк, Томашівський і я. Їх і названо клікою або фамілією Грушевського.

Скажу про себе тільки ось що: я покинув політичне життя, щоб цілком віддатися Товариству. За те, що я виступив із радикальної партії, де нетямучі або самолюбні люди своїм нерозумом затратили плоди 10-літньої гіркої праці між іншим, і моєї, — за те мене майже цілий рік шпигали в «Гром[адськім] голосі», за те дехто з бувших товаришів уважає потрібним і в Товаристві стояти супроти мене боком. А до фамілії Грушевського мене причислено, мабуть, тому, що я відчужився від усякого товариського життя, нікуди не заходжу, ні у кого не буваю, крім дому Грушевських, хоча сюди найчастіше ведуть мене справи Товариства або наукової роботи.

Треба сказати, що назверх, на словах, уся та опозиція не щадила і не щадить проф. Грушевському і цілій т[ак] зв[аній] кліці його слів признання і похвали. Тільки що кождий зараз знайде своє «але». Проф. Грушевський деспот, автократ — се перший закид, настільки невловимий, наскільки й гнусний. Невловимий, бо ніхто не вміє подати

[1] Складові частини *(лат.)*.— *Ред.*

факту того якогось автократизму, окрім хіба того, що він пильнував, щоб усе потрібне для правильного ходу діл у Тов[аристві] було зроблено впору, як слід. Томашівський— несимпатичний; інших, конкретніших закидів я не чув; але несимпатію здобував собі тим, що іноді поставить справу гостро, а се у наших людців, привиклих до бляги й брехні,— страшенний злочин. Против мене й Гнатюка підношено навіть такий закид, що ми зажерли усю роботу в Товаристві і не допускаємо нікого, хоча ми ніколи не старались випереджувати або усувати нікого від праці в секціях і виданнях Товариства, хоча, прим[іром], я предложив Товариству план видання апокрифів і проф. Колесса рівночасно план видання драм; я видав том, переждав рік, видав другий том і знову переждав рік, тепер друкую третій том, а проф. Колесса далі свойого плану досі не пішов. Так само було з «Етногр[афічним] збірником»: сього року ухвалено видрукувати мій один том (початок збірки приповідок) і збірку пісень Колесси; мій том кінчиться, а проф. Кол[есса] свойого ще й не дав у друкарню, і через нього Тов[ариство] набереться сорому, бо видасть сього року замість двох томів «Етногр[афічного] збірника» тільки один. Так само було з виданням творів Федьковича, де я мусив узятися в останній хвилі; так буває й з різними іншими працями, коректурами, перекладами і т. і. Ті, що найбільше говорять, а по кутках жалуються, що їм у Товаристві не дається ходу, ті найменше виявляють охоти до дійсної праці.

Так ось із яких елементів виростала опозиція в Товаристві. Одні завиділи, що в Товаристві робиться без них, хоч самі, навіть прошені, не хотіли робити. Другим зависокий був науковий чи літературний ценз у товариських виданнях. Інші кривим оком дивилися на те, що в Товаристві позасідали «радикали»; йшла навіть агітація, щоб мене спеціально усувати набік і не висувати в перший ряд у Товаристві, бо я, мовляв, persona ingrata[1] у поляків, намісництво і уряд не захочуть давати Товариству субвенцій і се буде шкода. Розуміється, я ніколи не полював ні на які гонори і не пхався на дигнітарство в Товаристві, не пхаюся й тепер. Лишаю набоці інші, особисті справи, які дехто мав против Груш[евського] або декого з нас, «кліки». Досить, що до опозиції стали дружно і радикали

[1] Небажана особа *(лат.).— Ред.*

з Павликом, який вічно різним людям, усно й листами, жалувався, що йому замало платять (за 2 години праці в бібліотеці 30 гульденів місячно, коли інші функціонери Товариства за 5—6 годин праці беруть 25—30 гульд[енів], і т[ак] зв[ані] Барвінчуки, і клерикали, яким не подобався напрям «Л[ітературно]-н[аукового] вісника» До того долучилися деякі людці, сказати би спортсмени, охочі, що роблять собі спорт з ведення опозиції, а може, мають і інші укриті цілі. Маємо тут людців, які всюди мусять бути там, «де коровай крається», загарбати в свої руки всяку справу, всяку інституцію, з якої могло б для них капнути дещо. Ось вони простягають руки і на Товариство. Франко бере сто гульд. місячно за редагування і корегування «Вісника» — хіба хто-будь із нас не потрафить робити те саме за ті самі гроші? Гнатюк бере 30 гульд. за секретарювання — хіба й сього не зробить хто-будь? Гн[атюк] і Томаш[івський] беруть стипендії по 200 гульд. річно — чому ж би не взяти тих грошей кому-будь із нас? Що Гн. і С. Т[омашівський] віддали все своє життя Товариству, се тим людцям байдуже; але стипендії роздається без конкурсу, — от і чей же на Грушевського, хоча вина тут не Груш., а хіба цілого виділу.

І ще одна неприємна обставина. З самої природи головними підпорами наукової праці в Товаристві повинні бути професори університету. Маємо їх 4: Груш., Кол[есса], Студинський і Дністрянський. Представте ж собі, що між ними всіми дисгармонія. Не знаю, як воно й від чого, а між ними антагонізм, особливо між однофахівцями. Правда, Дністр[янський] юрист, але в Товар[истві] він разом у філософсько-історичній секції з Груш. І ось він робиться головою опозиції проти Груш. Чого йому хочеться — не знаємо, але дійшло до того, що Дністр[янський] не хоче прийти на те засідання секції, на якому має бути Груш. Дністр. чоловічок молодий, вихований в польському дусі і сердечно глупий, але при тім амбітний, хоче бути головою Товариства і силкується робити все можливе, щоб Грушевському обридити працю в Товаристві. Додайте до сього ту неприємну обставину, що секція філософ[сько]-історична складається на ділі з правників; істориків у ній усього два — Груш. і Томашівський, та й то сей другий був змушений податися на вчителювання в Перемишлі і не може працювати в секції так, як досі. Значить, на ділі в історичній секції лишився тільки один історик. А правники про-

тивні Груш. і раді би експлуатувати якомога більше фондів Товариства на свої фахові видання, на правничі підручники, які з нашою національною наукою мають небагато спільного і, по думці професора Груш., повинні бути виключені з обсягу видань Товариства, а належати до якогось фахового товариства правників.

Подібне діється і в філологічній секції. І тут засідають два проф[есори] університету Колесса і Студ[инський] — два непримиренні вороги. А в додатку ще кождий має якісь жалі до Груш., то до мене, що зовсім без своєї волі і охоти вибраний головою тої секції. Та, проте, треба сказати, що філол[огічна] секція тепер загалом по стороні Грушевськ[ого], з виємком Павлика і Студ., яким бажалось би через т. зв. реформу «Записок» Товариства знеохотити його до дальшої праці в тім органі. З ініціативи, мабуть, Дністр. вийшов проект змінити «Записки», відняти їм дотеперішній характер органу українознавства а зробити їх неперіодичною збіркою припадкових праць усіх трьох секцій, тим, чим були в перших роках. Кожда секція мала би протягом року видати дві книжки своїх праць під окремою редакцією. Та вже на першім наскоці се показалося не зовсім можливим, бо секція природнича заявила, що двох книжок по 12 аркушів вона в році не постачить. До того секція історична має тепер тільки одного робітника Груш., власне того, проти кого звернений сей проект. Та невважаючи на всю непрактичність, дд. Павлик і Студ. обстоюють за сим проектом, надіючись від нього не знаю якої благодаті.

Так виглядають відносини в секціях, де, здавалось би, повинні панувати тільки наукові інтереси. Перейду тепер до виділу. Товариство провадить дуже різнородні діла (має друкарню, книгарню, адмініструє домом фундаційним, надає стипендії, держить бібліотеку), і все се вимагає дуже розгалуженої адміністрації. Адміністрування не належить до сильних боків руської вдачі. З адміністрацією й досі в Товаристві бувало багато клопоту, тим більше, що люди мінялися, а Товариство не мало настільки фонду, щоб для кождої галузі держати спеціальних платних урядників, а де й є урядники, треба було, щоб хтось із виділу наглядав і контролював їх. Голова Товариства Груш. провадив зверхній нагляд, і треба було справді подивляти того чоловіка, як у нього вистачало енергії і пам'яті, щоб заглянути всюди і всюди подбати за точне і відповідне ви-

повнення обов'язку. Як редактор «Записок» і інших видань Товариства, він надто провадив сам обрахунок гонорарів з авторами. Хоч з бідою, а все-таки йшло діло досі, і йшло — се всі признавали — чим раз до ліпшого. Аж ось на загальних зборах цього року ввійшов до виділу д-р Микола Шухевич (брат автора «Гуцульщини»), молодий адвокат, звісний у товариствах руських як чоловік, що потрафить наробити «борб», але не висидить довго при ніякій затяжній роботі. Отсей пан, увійшовши до виділу, взявся робити «опозицію». Почалося від справи Павлика, для якого він домагався підвищення платні. Справа з П[авли]ком стоїть так. П-к сам подався був до Т[овариства] з просьбою, що буде працювати при бібліотеці 4 години денно за місячних 10 гульд. Виділ прийняв його пропозицію з тим, що дав йому відразу більше, ніж він жадав, бо 15 гульд. з тим додатком, що д. П-к повинен уважати се за бічне заняття, бо на повне забезпечення екзистенції бібліотекаря Тов. не має грошей. Та, проте, ще перед упливом року П-ку підвищено плату до 20 гульденів. Та рівночасно з тим П-к почав перед кожним стрічним жалуватися, що йому замало платять. На зборах Товар. підносив ті жалі д. Барвінський, і виділ наслідком того знов підвищив йому плату на 25 гульд. Окрім того, через кілька місяців на його жадання плачено фротера, щоб воскував йому поміст у бібліотеці і робив порядок. Та, проте, нарікання не переставали і знаходили відгомін у польських кругах і в польських газетах. Виділ пішов ще дальше, підвищив платню П-ку до 30 гульд. і знизив йому працю на дві години денно. І сього було не досить. Д-р Шух[евич] виступив з проектом дати П-ку 50 гульд. місячно. На виділі піднеслись голоси проти того. Доказувано, що П-к не сповняє відповідно обов'язків, які приняв на себе, і внесок провалився. Се дало привід до розтрублення на всю Галичину і Україну, що Грушевськ[ий] хоче П-ка усунути з Товар., хоча про се не було ані мови. За сею справою у виділі пішли інші, а кождої вістря д-р Шух[евич] умів звернути особисто против Груш. Вкінці він виладив реферат про адміністрацію Товариства, де особливо вдарив на Груш. за його адміністрування фондами і розділювання гонорарів. Одинокий конкретний закид був, що в чековій книжці д. Грушевського знайшлась одна цифрова помилка — два рази записана цифра 20 гульд. у рахунку Гнатюка. По виясненні проф. Груш. д-р Шух. нібито солоденько признав, що се помилка, але

із статті «Dz[iennika] Pol[skiego]» можете зрозуміти, що йому ходило тільки о те, щоб знайти якусь ключку і подати в підозріння чесність проф. Гр[ушевського]. Але й ся критика, хоч яка злобна, не переповнила ще мірки. Д-р Шух. провадив атаку на різних полях. Що говорилось на виділі, хоч би й чисто персональні справи, він розголошував, не раз перекручуючи, дальше, а потім на виділі покликався на ті буцімто слухи про Т[оварист]во і кував із них дальші аргументи. Міру переповнила справа з наданням стипендії Томашівському. Томаш[івський] брав досі від Т-ва маленьку стипендію 200 гульд. річно. Як чоловік незаможний, він жив тільки з тої стипендії та з того, що заробляв при Т-ві, працюючи в «Записках», «Джерелах» та «Віснику». Сього року він видержав екзамен на учителя гімн[азії], і перед ним стало до вибору: або віддати свою працю Товариству, або шукати урядового місця вчителя. Проф. Груш. бажав задержати його при Тов. і прийшов на виділ з пропозицією — дати йому стипендію в сумі 400 гульд. Виділ згодився та рівночасно постановив зажадати від Том[ашівського], щоб він за той час, поки буде користуватись сею стипендією, не брав урядового місця. Том. на се заявив, що се для нього неможливе, і просив виділ, щоб, крім сеї стипендії, отворив йому кредит у Товаристві на рахунок його дальших праць до висоти ще 400 гульд. Се жадання видалось д-ру Шух. неоправданим і він кинув Том. в очі докір, що хоче надути Т-во. Супроти сього Том. зрікся стипендії і взяв місце вчителя, а проф. Груш. як позбавлений одинокого свойого і пильного співробітника в секції зрезигнував із усіх своїх урядів у Тов. Се був початок кризи. Щоб присолити рану, появилася відома стаття в «Dz. Pol.», написана, я в тому переконаний, за посереднім або й безпосереднім співуділом д-ра Шух., бо ж головною її основою є той преславний реферат, який виголосив д-р Шух. на виділі в справі адміністрації Товар., тільки ще злобно приперчений. Що на інформаціях д-ра Шух. полягає ся стаття, се ствердив сам «Dz. P[olski]», пишучи пізніше, у відповіді на його спростування, що д-р Шух.: «sam publicznie chełpił się»[1] тими деталями, які піднесено в статті.

Виділ супроти сього всього обмежився на висиланні депутацій до проф. Груш., просячи його вернути до праці

[1] Сам публічно чванився *(польськ.).— Ред.*

і не даючи ніяких гарантій, що далі буде ліпше Не досить того, історія одної з таких депутацій, характеристично перекручена, знайшла відгомін і в звісній статті «Dz. P.». Діло було так. Виділ ухвалив усіма голосами против одного (д-ра Макуха, в неприсутності д-ра Шух.) удатися до Груш. усім виділовим гремільно і просити його, щоб вернув. Визначено час і збірне місце. Прибув і д-р Шух. Та в останній хвилі, коли вже часть виділових сіла на трамвай, д-р Макух, д-р. Шух. і ще один заступник заявили, що вони не поїдуть до Груш., який їм, як опозиціоністам, може не подати руки. Інші виділові почали міркувати, що діяти далі? Коли прийдуть усі без тих «опозиціоністів», то се зараз впаде в око проф. Груш[евськ]ому і зробить немиле враження, бо дасть йому певність, що опозиція в дотеперішній формі буде на виділі вестись і далі. Постановили — вибрати депутацію із трьох, яка має представитися як репрезентація цілого виділу. Проф. Груш приняв сю депутацію і звинявся тільки тим, що наразі стан здоров'я не позволяє йому вернути до праці. Була надія, що, скоро подужає, то верне, і щоб не зраджуватись перед ним, що депутація була у нього не від цілого виділу, рішено було a posteriori[1] змінити первісну ухвалу виділу щодо гремі-ального ходу. Тим часом у «Dz. Pol.» вичитав проф. Груш. усю ту історію, що гремільний хід виділу розбився і що Груш., упереджений про се (неправда, бо се було фізично неможливо), відмовив депутації. Се поставило цілу ту депутацію і її сторонників у світлі брехунів супроти Груш., виявило йому нещирість виділу і основно вилічило його з думки — вертати назад у те болото.

А болото ще й клекотіло. На всі боки застановлялися, хто міг бути автором статті в «Dz. P.», поки д-р Шух. не впав на щасливий здогад: се мусив бути Гнатюк, бо як секретар Товариства мав у руках реферат д-ра Шух. про адміністрацію і уділив його якомусь журналістові. Інші опозиційники скидали вину на мене, буцім я десь у кав'ярні виговорив усе якомусь полякові (а я з поляками від часу статті про Міцк[евича] порвав усякі зносини), а ще інші винуватили навіть проф. Груш. Супроти сього я заявив на засіданні виділу, що в такім виділі, з якого виходять такі речі і пережовуються на шкоду Товариства, довше засідати не можу. Разом зо мною зрезигнував і Гнатюк.

[1] Після того *(лат.)*.— *Ред.*

Виділ образився: «Від такого виділу може брати гроші, а в такому виділі не може засідати!» — кпив по моїм відході д-р Шух. Заступник голови зажадав листом від мене пояснення, вказання особи, яка, по моїй думці, виносить із Т[оварист]ва все. Я відповів, що, обмірковуючи зміст статті «Dz. Pol.», доходжу до висновку, що інформатором її автора мусив бути хтось із виділових Товариства, а міркуючи спеціально про епізод з депутацією, тверджу, [що] представлення того епізоду таке, як у «Dz. Pol.», могло вийти тільки від одного з тих трьох панів, що не прилучилися до громіального ходу до проф. Груш. Сим почулися ображені ті три панове: д-р Шух., д-р Макух і д. Гарматій і зажадали мирового суду. Я пристав, і справа ведеться.

У виділі по нашім відході наступила, мабуть, тиша. Справа реформи адміністрації, з якою перед тим носився д-р Шух., тепер зовсім закинена,— очевидно, йому ходило не о жодну реформу, а тільки о таран, яким би можна розбити «кліку». Стипендію, якої зрікся Том., надано (в формі задатку на будучі праці) чоловікові, що, доки був у Львові, оказувався мудрим як критик, але ніколи не написав нічого (здається, крім одної рецензійки) для видань Товариства, правникові Здерковському. Ми домагалися скликання надзвичайних загальних зборів для полагодження кризи,— виділ не захотів скликати їх, не бажаючи резигнувати із свого уряду. Атмосфера взаємних підозрінь, нехоти і антагонізмів спинила роботу і в секціях, які нараджуються над «санацією» Товариства та над реорганізацією «Записок» і не можуть договоритися ні до чого. А замість оздоровлення атмосфера все згущається, сума зневіри та ураз росте й росте.

Який вихід із сього лиха? Признаюсь Вам, я особисто не бачу його, хоч і надіюсь на те, що час уложить якось ті тумани, розв'яже не одне таке, чого ми сьогодні не можемо розв'язати. Нещастя наше (говорю про «кліку») те, що ми люди нервові, перетяжені і перевтомлені роботою, непрактичні, а надто ще розбиті не раз домашніми клопотами, а наші противники поступають спокійно, систематично, користуються крючками та штучками, ховаються за формальності або удають наївних та ні в чому не повинних. У них на устах патріотичні фрази, а в душі цинізм. Притім вони мають більшість у Товаристві. Певна річ, ми втриваємо на своїм становищі, доки будемо могти, але ж

не забувайте, що наша праця майже вповні залежна від ухвал виділу.

І так моя екзистенція висить на редакції «Вісника», за яку я одержую 100 гульд. місячно. А тим часом є між виділовими такі, кому сей «Вісник» стоїть сіллю в оці, і вже тепер, коли його заборонено в Росії і Товариство побачило перед собою перспективу — доплатити до нього річно 1—2 тис. гульд., почали говорити, чи не краще б покинути се видання. Скликано було на нараду ширшу громаду русинів, на редакцію «Вісн[ика]» посипались докори з боку людей, які спокійнісінько признавалися, що не читають і не пренумерують «Вісника», і остаточно ухвалено: зменшити об'єм н[оме]ра з 12 на 10 аркушів, скасувати petit (тобто хроніку в дотеперішній формі), не платити нічого співробітникам і не робити ніяких окремих відбиток, а було ще жадання до редактора, і то з боку одного виділового, щоб у «Вісник» друковано самі твори, бездоганні з погляду на зміст і на форму. Exusez du peu![1] З боку того ж виділового було зовсім не двозначно вказано, що коли редакція при таких улегшених обставинах не поставить журналу на такій висоті, щоб він задовольняв навіть тих, що його не читають, і щоб оплачувався, то Товариство буде мусило покинути се видавництво.

Як кажу, щодо мене, «Вісник» — се головна нитка, яка в'яже мене з Товариством. Не стане його, то я буду мусив шукати собі іншого хліба, бо наукова робота давала мені досі не сповна 20 гульд. місячно. Щодо Гнатюка, то справа стоїть іще гірше: без задатків і без стипендії він не буде міг вижити, а вже тепер йому сказано, що на задатки a conto[2] будучих праць у Товаристві він не може числити. Додайте до того, що він чоловік хоровитий, та й ще обтяжений сім'єю, яка одного гарного дня, в разі його хвороби або «опозиційної» ухвали виділу, може лишитися без шматка хліба. Я справді боюся навіть думкою перенестися в його положення, вдесятеро гірше і безнадійніше від мойого.

Яка рада на се все — не знаю. І що можуть супроти сього зробити українці для санації Товариства, також не знаю. Здається, наразі нічого. Треба підождати, що вивариться із сеї колотнечі. Може, воно ще якось уложиться,

---

[1] Вибачте трошки *(франц.)*.— *Ред.*
[2] В рахунок *(лат.)*.— *Ред.*

не тепер, то хоч на загальних зборах, що будуть десь у лютому. Про се одне можу впевнити Вас: ми — говорю про себе і Гнатюка — своєї роботи в Товаристві не кинемо, поки нас не проженуть. А може, загал членів буде розумніший від тих спортсменів, що легкомисно, для власної амбіції: викликали цю кризу в Товаристві. Коли обставини уложаться так, що можна буде подумати про якісь позитивні плани реформи, які б зробили на будуче неможливими такі кризи, то не занехаємо подати їх також на Ваш осуд.

За сим, може, трохи задовгим і безладним писанням кланяюсь низенько і сердечно поздоровляю всіх щирих прихильників нашого розвою.

Ваш Ів. Франко.

20/XI 901

155. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 26 листопада 1901 р.

Дорогий добродію!

Щире спасибі Вам за Ваш лист! Хоча він не посунув моєї справи наперед до доброго полагодження з Ольгою, але нагадав мені, що я в своїй гризоті забуваю часом, що маю діло не із злою, але з хворою людиною. І от я постановив, аби вести діло будови далі, не покидати сім'ї, а нести далі той тягар, який судився. Віддати Ольгу в яку-небудь санаторію, як Ви радите, я поки що не зважуюсь. Вона звичайно говорить і поступає досить нормально, занимається з дітьми і любить їх, і се, здається, добре впливає на неї. Слабою точкою в її психології є ота нещасна будова. Вона не байдужна до неї, як Ви вичитали з мойого листа, а ненавидить її якоюсь хоробливою ненавистю. Хоча на закупно грунту згодилась, була при заключуванні контракту з будівничим, який і зробив план після її нарису, то від першої хвилі почину будови нараз запалала ненавистю, а коли викопано пивниці і покладено фундамент, заявила, що не хоче будови. Мотиви, які подавала для сеї заяви, свідчать про хоробливу фантазію. Почула десь від якогось робітника фразу: копаємо, копаємо і не можемо докопатися до твердого грунту. Хто знає, про яке місце говорив той робітник, — ого, вже моя Ольга догадалася, що се мова про наш грунт і що сей грунт не здатний для будови. І зараз

біжить до адвоката, до нотаріуса, вистоює годинами в канцеляріях, свариться, як сміли їй продати такий грунт. А тим часом наш грунт на горбику і такий твердий, що його треба було копати не заступами, а залізними ломами! Ще одне: в контракті будівничого написано, що фундамент має бути кладений «на землі»; вона причепилася до сього слова і почала гвалт, що кладуть фундамент не на землі, а на глині. Подавай їй землі, хоча на львівських узгір'ях ніякої землі нема, а глини на 500—600 метрів завгрубшки. Ще заким ми зробили контракт, вона бігала по різних людях і товариствах з такою заявою: на кого мені записати свою землю? На мужа не хочу, щоб він мене не скривдив; на себе не хочу, бо я б його могла скривдити — і носилася з думкою записати на якесь товариство — пощо і нащо? Святий знає. Адвокат без моєї причини, але чувши про її отакі балакання, записав землю на мене; потім, коли вона почала докучати мені, я, бажаючи відпекатись усього, хотів переписати на неї, та вона не захотіла, заслоняючись тим, що не признає приватної власності. Контракт з будівничим зроблений також на моє ім'я, і за зламання контракту я мусив би відповідати. Та вона, незважаючи на се, почала без мого відома писати будівничому лист за листом, що не хоче тої будови, звільняє його з обов'язку і т. д. Про те, що таке зламання контракту, де будівничий поробив різні видатки, грозить цивільним процесом, який би ми мусили програти, вона ані слухати не хотіла. Зупинившися на думці, що всі хочуть одурити її і що тільки вона одна розуміється на всіх шахрайствах, вона заборонила мені мішатися до сеї справи, а сама довела до того, що будівничий виготовив рахунок на 3 000 гульд[енів] і хотів уже подавати свою претензію до суду, з тим, щоб для покриття сього довгу продати нашу землю. Щоб запобігти сьому, я згодився дати йому тимчасово 1 000 гульд., але Ольга, зміркувавши се, сховала гроші, в тім числі і мій ювілейний білет на 1000 гульд., і не хотіла дати нічого. Я був у великім клопоті, бо грозила утрата землі задля її примхи. Виручив мене, спасибі йому, проф. Груш[евський], давши будівничому тимчасово своїх 1000 гульд., які я мав звернути йому за пару день. Я надіявся тим часом умовити Ольгу, наклонити її, щоб узяла собі якогось інженера, до кого має довір'я, і з ним разом оглянула будову та переконалася, чи справді її одурено. Але всі мої намови, пояснювання, просьби були даремні. Грошей не було. Мені прихо-

дилось одуріти, бо у Груш[евського] наступав день виплати. Що я витерпів за ті дні, боюсь і згадувати. Ледве-не ледве роздобув на рахунок своїх праць у Тов[аристві] ім. Шевч[енка] 300 гульд., а потім іще 200 і дав Г[рушевсько]му. Тим часом я припадково довідався про сховок, де поклала гроші О[льг]а, а одержавши рівночасно Ваш лист, постановив собі доводити діло до краю. Я вислав Вам телеграму, щоб Ви зміняли один білет і прислали проф. Гр[ушевсько]му. Але зараз другого дня я дістав сховані Ольгою гроші і сплатив Г[рушевсько]му дальших 400 гульд. За се я сьогодні перебув страшну сцену. Вона перед дітьми і слугами окричала мене злодієм, кинулась на мене з кулаками, а потім заявила, що не хоче жити зо мною. Я мусив віддати їй один білет на 500 гульд.— що вона зробить із ним, не знаю.

Не знаю, що вона писала і писатиме Вам, але від себе подаю Вам свій фінансовий план, як думаю довершити сю будову. Досі заплачено: за землю 2 930 гульд., будівничому 200 гульд. задатку і 1 000 гульд. за першу часть муру (до партеру). На тих 1 000 гульд. я дав 500 своїх і 400 Ольжиних, завтра або післязавтра доплачу ще 1 000 своїх. Будова згоджена за 10 000, та, може, буде коштувати дещо більше. Ся сума має бути сплачена так: тепер, коли робота буде виведена під дах, треба дати 4 000, решту — на весну, по викінченні. Заплачено, як я сказав 1 200 г[ульденів]. На дальше є ще у мене 1000 гульд. моїх, які прийдеться дати по викінченні другої части муру (до верха партеру), 1 800 треба буде дати по скінченні даху. Щодо тих 1 800 я числив так: 500 гульд. тих, що віддав сьогодні Ользі + 200 або трохи більше моїх, які вже тепер зароблені у мене в Тов[аристві] ім. Шевч[енка], а в такім разі з тих білетів, які є у Вас, було б вистачило зміняти всього два, а три могли б були лишитися до весни. Та й то неконче треба б їх продавати, бо я маю надію, скоро будова буде виготовлена, отже, десь при кінці весни, одержати на неї 5 000 — 6 000 позички гіпотетичної на довший строк, якої виплата не затяжила б на нашім бюджеті. Звісно, якби зміняти 3 білети і мати за них мало не 2 000 гульд., то позичку можна б затягти меншу і, значить, також менший тягар. Так я міркував, та не знаю, як тепер буде. Я признаю, що мені важко робити се діло проти волі Ольги, важко простягати руку по її гроші, хоча я роблю се не для себе, а для дітей. Але коли Ви роздумаєте тепер, що краще

буде зберегти ті білети для Ольги, то напишіть мені, а я пошукаю купця на ту будову і постараюсь виручити хоч стільки, щоб звернути Ользі решту її грошей, виданих на се діло. Я знаю, що щасливого життя на новому місці нам не буде, і зовсім не мав би Вам за зле, якби Ви тепер сказали мені, що грошей Ольжиних не дасте. Коли ж Ви думаєте, що треба доводити діло до кінця проти її волі, в такім разі проситиму Вас, коли досі зміняли один білет і вислали гроші Г[рушевсько]му (адрес його: ул. Домбровського, 6, або університет), зміняти т а к ч е р е з т и ж д е н ь іще два і вислати гроші на ту ж адресу. А два білети нехай лишаться до весни, чи доки там треба буде. Так само проситиму Вас на будуще висилати на адрес Груш[евського]. Ольга вправді дуже скупа на гроші, коли ходить о 1—2 крейцарі, але більші суми якось незамітно розпливаються в її руках; протягом минулого місяця вона пустила з моєї пенсії 100 гульд., із свого одного білета, який змінявла десь коло 10-го, ще 100 гульд. і, певно, до кінця місяця пустить і ті, які прислали. Я не жадаю у неї ніяких рахунків, але се ж очевидна річ, що, маючи такі видатки, як будова, ми не можемо жити так без рахунку, як отсе вона живе тепер.

А ті київські гроші тепер могли б стати нам у пригоді, та й у будущому я числю на них при сплаті довгу, який треба буде затягти. Сей довг (4 % + 1/2 амортизації) на 30 літ винесе не більше 200 гульд. річно, знач[ить] супроти теперішнього нашого тягару за помешкання (35 гульд. місячно) се буде значна полегша. Адже ж, числячи наш теперішній видаток на помешкання, власна хата, поминаючи більшу вигоду, буде оплачена протягом 30 літ, а de facto[1] наш місячний бюджет облегшиться о 15 гульд.

Що робити мені з Ольгою — не знаю. Сьогодні, прочитавши Ваш лист до мене (шукала за ним кілька день) і довідавшись, що Ви радите віддати її в больницю, розплакалась. Я стараюсь усякими способами успокоювати її, але годі. Та й з больницями клопіт. Тут, у Львові, я не осмілюсь віддати її — тут і здоровому можна здуріти. Щонайбільше можна б подумати про якусь віденську санаторію, та як її наклонити, щоб їхала туди, я й подумати не можу. В усякім разі підожду ще.

Вибачте, що, може, не до ладу написав — у мене тепер

---

[1] Фактично *(лат.)*.— *Ред.*

голова, мов чужа, на в'язах, чую, що туманію, сидів би годинами без діла і без думки, як колода, пам'ять стратив і боюсь, що швидко мені прийдеться самому подаватися десь до санаторії.

Здоровлю Вас сердечно і всю Вашу сім'ю

Ваш

Ів. Франко.

Львів, 26/XI 1901

156. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, кінець листопада—початок грудня 1901 р.]

Високоповажаний пане професор!

Удаюсь до Вас ось із якою просьбою. Моя позичка буде зреалізована, мабуть, не швидше, як за місяць. Тим часом Заходній просить у мене 300 гульд[енів] на якусь кавцію, що має зложити в магістраті. Коли б у Вас були такі гроші, я просив би Вас випозичити мені їх на місяць або загалом доти, доки не візьму позички.

Як Вам їхалось? Рукопис на окладку «Записок» я дав Возняку. Тут гарно. Хочу сими днями поїхати до Завадова. «Zeit» щоденно ще не виходить.

Здоровлю сердечно.

Ів. Франко.

157. ДО ВАСИЛЯ БІЛЕЦЬКОГО

[Львів], 3 грудня 1901 р.

Високоповажаний пане професор!

Згоджуюся на те, щоб Тов[ариство] педагог[ічне] видало наново мої писання «Лис Микита», «Абу-Касимові капці» і «Коли ще звірі говорили», та тільки не знаю, чи не обтяжно буде Тов[ариству] сповнити мої услів'я, хоч вони й скромні, і — вірте мені — подиктовані крайньою потребою. Досі я від Тов[ариства] не жадав і не брав ніяких грошей. Тепер, розпочавши будову власної хатини і можучи на її повне оплачення затягнути низькопроцентову позичку аж по її укінченні, я потребую на часткову уплату муля-

рам, і тільки се змушує мене просити у Тов[ариства] пед[агогічного] виплати — і то якнайскоршої виплати грішми невеличкого гонорару. Думаю, що, жадаючи 100 гульд. за «Лиса Микиту», а по 50 гульд. за дві інші книжечки — разом 200 гульд., коли можна zahlbar[1] ще сього тижня — не перетяжу бюджету Товариства. Надто жадав би я по видрукуванні книжок уплати за коректу і доконання поправок по 2 гульд. від аркуша. Буду Товариству дуже вдячний, коли не відмовить мені сього, і надіюсь на будуще не раз іще прислужитися йому зовсім безплатно.

Щодо поправок, то поперед усього я думаю «Абу-Касимові капці» переробити досить основно, узгляднюючи рецензію Кримського в «Зорі». Щодо пропонованих Вами поправок: то я згоджуюсь усунути «кровозмішника» в «Лисі Мик[иті]», «прощу» і «повилуплювались» у «Звірах». Щодо історії про кишки, то завважу, що драстичність не є ніякий закид, література, навіть для молодіжі, не є кашка на молоці і мусить не раз оперувати й різкими штрихами, інакше буде не малюванням, а фальшуванням дійсності. Зрештою те, що в тій казці н а м видається драстичним, не є таким для дітей, не обзнайомлених з фізіологією. А змінити або викинути сей уступ майже неможливо, бо на ньому лежить ціла архітектура казки, — хіба викинути всю казку. При тім ся казка і власне з сим уступом так широко розповсюджена не тільки серед нашого народу, але й у цілій Слов'янщині, що викинення її було б дійсною люкою в збірці.

Так само не бачу я ані нічого неестетичного, ані нічого драстичного в вираженні «під хвостом». Що се не салонове, се признаю, але дітська мова і дітський круг понять— признаєте — сильно різниться від салонового, а в дітській конверсації такі слова, як «какати», «дупка» і т. п. мають повне право горожанства. А й тут се дразливе (для нас, не для дітей) висловлення так інтегрально зв'язане з цілою будовою казки, що змінити його, не зіпсувавши цілості, не можна. Зрештою прошу поглянути, які речі дають своїм дітям німці, москалі, навіть французи, то пізнаєте, що й я в тім пункті зовсім не пішов задалеко.

Працю Кревецького прошу при нагоді передати мені або д. Гнатюкові, — не сумніваюсь, що Спілка надрукує її.

Те, що я в «Віс[нику]» подав про театр, було основане на оповіданню д. Тобілевича і для часів, про які я писав

[1] Платні *(нім.)*.— *Ред.*

(до р. 1900), було правдиве без виємку. Що тепер зроблено полегшу, се не змінює речі pro praeterito[1]. Зрештою я не залишу занотувати поданого Вами в «Хроніці».

Щодо рукопису нар[одних] пісень і двох Федьковичевих поем, про який Ви пишете, то, здається, ми говоримо про різні речі, хоча дещо тут klappt zusammen[2]. Именно, я не пригадую собі докладно, де я купив той рукопис, який є у мене, і навіть чи сам я купив його, чи, може, Павлик (я був тоді безгрішний), хоча те чуття лишилось у мене, що я наскочив на нього по якімсь сирі чи маслі, який мені завинено в одну картку з нього. Так само лишилось у мене те чуття, що віднайдення його було не 1880, а 1878 р. (1880 р. Павлика не було зовсім у Львові, він сидів у Женеві від осені 1879 до початку 1883 р.). Та найліпший доказ, що мій рукопис не той, який Ви передали П[авли]кові, подали Ви самі. В моїм рукописі нема нічогісінько перемазаного. Хіба що Ви помиляєтесь щодо вичеркнення сих слів. Зрештою я при нагоді спитаю П[авли]ка.

Дир[ектор] Беднарський, чуючи, що мають бути передруковані мої книжечки, наглить мене, щоб я давав зараз рукопис до складання. Не сумніваючись, що Тов. педагог[ічне] прихилиться до моєї просьби щодо гонорару, даю сьогодні складати «Лиса Микиту». «Коли ще звірі говорили» зайвого екземпляра у мене нема, то, може, дасте Ви; я там іще додам пару нових казок, щоб було всіх 24. А щодо «Абу-Касимових капців», то я просив би дати їх кому переписати (на окремих чвертках паперу, виразним письмом), по одній стороні, стрічка від стрічки досить далеко, щоб я міг поробити поправки, і рукопис передати мені.

Кланяюсь і поздоровляю

Ваш Ів. Франко.

3/XII 901

158. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 4 грудня 1901 р.

Вельмишановний добродію!

Ви сердитесь на мене, що я показав Ваш лист Ользі і що вона наслідком того написала Вам неприємного листа. Бо-

[1] В минулому *(лат.)*.— *Ред.*
[2] Згоджується, збігається *(нім.)*.— *Ред.*

же мій! Якби Ви знали, скільки я перетерпів сими днями і після якої муки я показав їй Ваш лист, то, може б, простили мені. А утаїти його годі було, раз вона знала, що я пишу до Вас і бачила конверт Вашої відповіді, яку листоноша приніс нам додому, а не до Наук[ового] тов[ариства].

Отсе пишу до Вас і знов вагаюся, що його робити і що почати. Ольга ще раз і ще раз рішуче заявляє, що в новім домі жити не буде, що пошукає собі якогось заняття, породає дітей бог зна куди і т. д. Звісно, се все фантастичні плани, але у мене в душі знов зароджується сумнів: яке право маю я видавати її гроші против її волі, знаючи наперед, що нам життя в тім домі не буде? Для мене особисто вистарчить одна кімната, діти знайдуть собі долю в світі, а брати на свої плечі тягар сплати довгу банкового та й ще Ольжиного капіталу, сього мені забагато, се понад мої сили. Значить, чи не ліпше буде тепер таки продати грунт і розпочату будову, і звернути їй гроші? Наше сімейне життя через сю нещасну будову сяк чи так розстроєне — боюсь, що розстроєне назавсіди, а поза тим усе інше тратить для мене всякий інтерес. Ольга в остатніх днях по прочитанні Вашого листа успокоїлася, але все її чуття сконцентрувалося на глибокій ненависті до мене, з якою вона зовсім не таїться. Зрештою, в її поведенні нема нічого такого, що вказувало б ненормальний стан. Може бути, що я своїм дотеперішнім життям з нею заслужив справді на її ненависть і погорду, а в такім разі й сей прояв її чуття був би зовсім нормальним, і се розв'язало б мені руки, звільнило б мене від дальшої одвічальності.

Я хотів у отсьому листі (як і в попередньому) просити Вас зміняти дальші 2 білети і прислати гроші через банк на адрес Грушевського, та тепер вагаюся. Ольга досі не знає, що один її білет змінено (я з грошей, переданих мені Лесею, видав 350 руб., решта ще лежить). Коли довідається, що я розпоряджаюся її приданим, готова справді розболітися. В такім разі краще не тикайте тих білетів, а я пошукаю тут купця на грунт і будову і постараюся розв'язатися з цілим крамом. Се буде найліпше.

Здоровлю Вас сердечно і ще раз перепрошую за прикрість, якої наробив Вам.

Ваш

Ів. Франко.

Львів, д[ня] 4/XII 1901

159. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА

Львів, 11 грудня 1901 р.

Високоповажаний пане професор!

Зовсім докладної відповіді на Ваші питання не можу дати, бо замало маю під руками середньовікових книг, та те, що міг зібрати наскоро, посилаю Вам в тій надії, що з тих вказівок будете могли дійти далі.

1. Про підземних людей (velehlavi, чи vielköpfig, чи großköpfig) див.: Quilelmus Neubrigensis, Rerum Anglicarum lib. I., 27; Giraldus Camrensis, Itineraria I, 8; Gervasius Tiberiensis, Otia imperialia. Dec. III, XLV (див. F. Liebrecht, Gervasius von Tilburi, Anm 44 і Anm. 10).

2. Віра в те, що гадюка — твір злого духа, панує загально в середніх віках, пор. Vincentius Bellovacensis, Speculum Naturale; Rambaud, Histoire de la civilisation française, t. I.

Про одно й друге, може, знайдеться дещо в недоступних мені книгах Berger de Xivrey, Traditions Tératologiques і Caesarius Heisterbacensis, Dialodus miraculorum. Не завадить заглянути також до Carus, Geschichte der Zoologie; Eicken, Geschichte der mittelalterlichen Weltanschauung і Kretschmer, Die physische Erdkunde im christlichen Mittelalter.

3. Щодо 3, то наразі не можу подати вказівки; може, знайдеться що в цитованих книгах Рамбо і Ейкена, та прошу заглянути ще Grimm, Deutsche Rechtsalterthümer і деякі новіші праці про звичаєве право середніх віків.

Сими днями вийде перший том моєї збірки галицько-руських пар[одних] приповідок, який зашлю Вам для ласкавої оцінки. Своїм «Věstníkom» Ви справді заімпонували і присоромили Петербурзьку Академію, яка в остатнім випуску своїх «Известий» попробувала дати щось подібне, та тільки задокументувала брак систематичності і рівномірного узгляднення всіх слов'янських народностей. Коли Ваш «Věstník» продержиться хоч 10 літ, то буде не тільки необхідним підручником для кождого славіста, історика, філолога і фольклориста також поза межами Слов'янщини, але надіюсь, що зробиться вихідною точкою для нових систематичних дослідів Слов'янщини, бо дасть кождому славістові можливість відразу переглянути все, що зроб-

лено і що робиться в кождім спеціальнім питанні, де лишаються люди, де треба нових пошукувань і т. д. Порівняння Вашого «Věstníka» з петербурзькою бібліографією ще раз показує ad oculos[1], що для праць, обіймаючих усю Слов'янщину, центром таки ще не зробився Петербург, а лишилась стара Шафарикова Прага. Бог на поміч!

З правдивим поважанням

Ваш

Ів. Франко.

Львів, 11/XII 1901

160. ДО БЕРДЖІХА ДРОЖА

Львів, 23 грудня 1901 р.

Високоповажаний пане доктор!

На Ваш ласкавий лист з д[ня] 20 грудня відписую ось що:

1. Словника, який би Вам придався, у нас нема. Був у нас руcько-німецький словник Желехівського, та розпроданий. Хіба би Вам рекомендувати українсько-російський словник Уманця: серія нових словників, в тім числі руcько-польський і руcько-німецький, приготовується в Науковім товаристві ім. Шевченка, але коли вони будуть готові, не знаю.

2. Із наших книжок я можу рекомендувати Вам, крім видань Спілки (де вийшов переклад Гавлічка), «Історію України» Грушевського (досі 3 томи), видання руcького Товариства педагогічного (є спеціальний каталог), писання Ольги Кобилянської, Стефаника, Мирного.

3. Щодо періодиків, то я радив би Вам запренумерувати «Літературно-науковий вісник», одиноке у нас літер[атурно]-наук[ове] revue[2], де найдете, крім нової белетристики, також критику про нові видання і докладну бібліографію всіх ukrainica.

Щиро дякуючи Вам за прихильні слова і бажання, засилаю і Вам сердечне бажання щасливих і веселих свят.

З повагою

Ваш д-р Іван Франко.

Львів, Крижова вул., 12,
23/XII 901

---

[1] Наочно *(лат.)*.— *Ред.*

[2] Огляд *(франц.)*.— *Ред.*

161. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, листопад — грудень 1901 р.]

В[исоко]пов[ажаний] пане професор! З грішми за шафу прошу трошечки ще підождати, бо сього місяця на мене дуже багато плат приходить, а самі мулярі візьмуть звиш 150 гульд[енів]. Зрештою, якби конче треба, то можу дати зараз. І в такім разі прошу прислати Михайла.

З поважанням

Ів. Франко.

З Носсіговою ще не бачився, та написав їй інструкцію і лишив переклад.

162. ДО ВИДІЛУ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Львів, 1 січня 1902 р.

Хвальний виділе!

До пояснень тов. Гнатюка чуюся зобов'язаним додати ось що. Супроти попередньої ухвали хв[ального] виділу, що на будуче нікому з-поза редакції за статті не мається платити ніякого гонорару ані не давати відбиток, редакція мусить зрезигнувати на всякі статті, які б могла з а м о в л я т и, значить, які б відповідали біжучим потребам хвилі. Обов'язок писати такі статті супроти сього спочиває виключно на обох редакторах. Щодо праці д. Гнатюка в 1901 р., то мушу вповні ствердити його пояснення і заявити, що, крім значної часті «Хроніки», він дав у тім році на кілька аркушів друк[ованих] оригінальних статей і заміток, а надто кілька перекладів (звиш 10 арк. друку), і ся праця, в усякім разі заслуговує або на окрему ренумерацію, або на підвищення його місячної платні. В противнім разі, коли б хв[альний] виділ уважав неможливим прихилитися до сеї думки, характер «Л[ітературно]-н[аукового] вісника» мусив би ще значніше змінитися, і з журналу, з видання, що періодично і систематично добирає голос у всіх важніших біжучих питаннях нашого письменства і духового життя, взагалі перемінитися на збірку більш або менше припадкових статей та творів, які будуть заслані редакції.

З правдивим поважанням

д-р Іван Франко.

1/I 1902

163. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ

Львів, 19 січня 1902 р.

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

Pozwalam sobie rekomendować Wielce Szanownemu Panu mego kolegę i przyjaciela d[oktor]a Włodzimierza Kocow-

skiego, udającego się do Petersburga dla studjów slawistycznych, zwłaszcza na polu gramatyki. Proszę najuprzejmiej nie odmówić mu swych swiatłych rad i wskazówek i dopomóc do zorjentowania się w petersburskim uczonym świecie.

Przy tej sposobności chciałbym poruszyć jedną sprawę. Nasze Towarzystwo im[ienia] Szewczenki otrzymało od wdowy zmarłego Dykarewa pozostałą po nim rękopiśmienną spuściznę i maleńki fundusik na opublikowanie tego z niej, co uznamy za nadające się do druku. Rozglądnąwszy się w masie papierów, która daje świadectwo o ogromnej pracy i umysłowej ruchliwości zgasłego przedwcześnie pracownika, doszedłem do przekonania, że jeden człowiek nie podoła pracy naukowego wyzyskania i opublikowania tego zapasu. Umówiliśmy się więc z kol[egą] Kocowskim, że on weźmie na siebie lingwistyczne prace nieboszczyka, ja zaś folklorystyczne. Otóż wiedząc, że główne pobudki do prac lingwistycznych i cały ich kierunek u Dykarewa dany był przez Sz[anownego] Pana, upraszałbym bardzo omówić z p[anem] Kocowskim tę sprawę i ewentualnie zakomunikować nam do opublikowania to z korespondencyi ś[wietnej] p[amięci] Dykarewa, co Sz. Pan uzna za stosowne. U nas jest między innemi obszerny. brulion jego pracy «O alternacjach fonetycznych», stylizowany w formie listu do Sz. Pana (z powodu Pańskiej książki). Czy list taki był Sz. Panu nadesłany i czy praca ta nadawałaby się do publikacyi? Za ewentualne króciutkie wspomnienia o Dykarewie pióra Sz. Pana, któreby można było umieścić na czele naszego wydania, bylibyśmy bardzo wdzięczni.

Z najgłębszym szacunkiem

D-r Iwan Franko.

Lwów, 19 stycznia 1902

Вельмишановний пане професоре!

Дозвольте мені рекомендувати Вам, вельмишановний пане, мого друга і приятеля д-ра Володимира Коцовського, що їде до Петербурга на славістичні студії, зокрема в ділянці граматики. Прошу ласкаво не відмовити йому у своїх світлих порадах і рекомендаціях та допомогти йому зорієнтуватися в петербурзькому вченому світі.

При цій нагоді я хотів би порушити ще одне питання. Наше Товариство імені Шевченка одержало від вдови померлого Дикарева залишену ним рукописну спадщину і невеликий фонд на опублікування з неї того, що ми визнаємо придатним для друку. Зорієнтувавшись в масі паперів, яка свідчить про великий обсяг цих праць і духовну динамічність передчасно померлого працівника, я

дійшов до висновку, що одна людина не зможе науково використати й опублікувати це багатство. Отож ми домовилися з колегою Коцовським, що він візьме на себе лінгвістичні праці небіжчика, а я фольклористичні. Знаючи, що головні поштовхи до лінгвістичних, праць і увесь їх напрямок у Дикарева даний був шановним паном, я дуже просив би Вас обговорити з п. Коцовським цю справу і, можливо, представити нам для надрукування те з кореспонденції покійного Дикарева, що Ви визнаєте придатним. У нас є, між іншим, обширний чорновик його праці «Про фонетичні альтернації», стилізований у формі листа до ш[ановного] пана (з приводу Вашої книжки). Чи такий лист був Вам надісланий і чи така праця годилася б для публікації? За можливі коротенькі спогади про Дикарева пера шановного пана, котрі можна було б містити у вступі нашого видання, ми були б дуже вдячні.

З найглибшою пошаною

д-р Іван Франко.

Львів, 19 січня 1902

164. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО

Львів, 19 січня 1902 р.

Милостивый государь!

Позвольте рекомендовать Вам моего товарища и друга г. Володимира Николаевича Коцовского, который едет в Петербург для студий по языку и письменности древнерусской. Не откажите помочь ему кое-какими указаниями, нужными для работы в библиотеках и для пользования рукописями. Пользуюсь этой случайностью, чтоб обратиться к Вам с некоторыми вопросами. Я хотел бы заняться изучением св. Николая в легенде и в обряде, вроде того, как Ваше и Кирпичникова изучение Егория-Юрия. Извините мою нескромность, ежели спрошу: может быть, у Вас имеется ввиду подобная работа, в таком случае я готов сообщить Вам то, что у меня есть собрано для этой темы. Ежели же Вы не предполагаете заняться этой работой, я был бы Вам очень благодарен за библиографические указания, особенно западноевропейских работ на эту тему.

Не читал Вашей немецкой ни русской статей о Вавилонском царстве, а работу Жданова просматривал как-то вскользь и не помню, обращено ли там внимание при изучении образа змея, опоясывающего Вавилон, на образ Ехидны в апокрифическом мучении ап. Филиппа, и на то ее описание, какое имеется в Архипповой редакции чуда арх[истратига] Михаила в Хонех?

Может быть, не лишним будет указать, как небольшое прибавление к Вашей статье о Евстратии, на проложную статью «Чудо св. мученика Евстратия и дроужины его», положенную под д[нем] 12 марта (цитирую по рукописному «Прологу» XVI в. и не знаю, есть ли она и в печатных «Прологах»). Речь там идет о явлении м у ч е н и к а Евстратия, мученного и «в сапоги железны обувенного» при Диоклетиане, в одном монастыре, где монахи в день его праздника хотели пропустить чтение о его мучении. Святой сам берется читать, а когда дошел до места о железных сапогах, «въздхноув оудари батогом в помост црковный, и уоткноувъ же батог поусти w себе ветви и бысть дрѣво». Ежели бы паче чаяния этой статьи не было в печатных «Прологах» и она могла бы Вам пригодиться к чему-нибудь, я готов прислать Вам ее полный список.

И еще один вопрос. Не делает ли у Вас кто-нибудь приготовлений, чтобы сделать порядочное критическое издание Варлаама и Йоасафа по древнейшим русс[ким] спискам.

Примите, милостивый государь, выражение моего глубочайшего почтения.

Ваш

Иван Франко.

Львов, 19/I 1902

165. ДО К. В. КВІТКИ

Львів, 24 січня 1902 р.

Шановний добродію!

Обі Ваші картки дістав. Посилаю тексти пісень. Прийміть щире поздоровлення і бажання всього найкращого!

Ваш Ів. Франко.

24.I 1902. Львів, Крижова вул., ч. 12

166. ДО МАТІЇ МУРКА

Львів, 15 березня 1902 р.

Високоповажаний пане професор!

Обертаюся до Вас з уклінною просьбою визичити для мене з бібліотеки слов'янської семінарії на тиждень книж-

ку Воронова про Кирила і Мефодія, якої, на жаль, тут ніде не можу дістати. Буду дуже вдячний і готов зі свого боку до услуг.

З поважанням

Д-р Іван Франко.

Львів, 15/III 902,
ул. Крижова, 12

167. ДО Ф. К. ВОВКА

[Львів], 18 березня 1902 р.

Вельмишановний добродію!

Удаюсь до Вас з уклінною просьбою допомогти мені вишуканням та закупленням (на рахунок Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка) ось яких книжок: Martynov, стаття про Кир[ила] і М[ефодія] в «Revue des questions historiques», 1884, № з юля.

Заліз я тепер у працю не про Кир[ила] і Меф[одія], а про св. Климента Римського і нібито корсунську легенду про нього, і був би Вам дуже вдячний, якби, прим., у магазині вирізок у Вельтера Ви запитали, які там маються статті (головно французькі) про св. Климента Римського, першого папу. Якби було що не дуже дороге (крім перекладів його творів, бо сих мені не треба), то купіть не питаючи. Коли вже будете шукати за «Revue des quest[ions] histor[iques]», то за одним заходом розвідайте про статтю A. Maur у про св. арх[істратига] Михаїла, яка мала там бути десь 1857 чи 1867— не тямлю вже докладно. Вкінці, чи не можна би роздобути Migne, Patrologiae graecae cursus, t. CXVII, де есть Menologium Basilianum?

Дуже прошу Вас зробити мені сю прислугу і не забаритися з розшуканням тих праць!

З низеньким поклоном.

Ваш

Ів. Франко.

18/III 902

168. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА

Львів, 26 березня 1902 р.

Високоповажаний пане професоре!

Удаюся до Вас з уклінною просьбою як до свойого учителя з Відня, пригадавши собі, як ми під Вашим проводом читали Паннонську легенду про св. Кирила. Захотілося й мені подати свій причинок до студій збоку, відки, здається, досі ніхто не брався до неї. Забрався я до опрацювання теми про повстання і розвій легенди про св. Климента Римського, наведений на ту тему деякими рукописними і друкованими пам'ятками староруської літератури. Як знаєте, легенда про св. Климента одним парістком доторкає також наших легендових оповідань про св. Константина-Кирила і може кинути деяке світло на такі пам'ятки, як «Беседа о пренесении мощей», Паннонська легенда, італійська легенда і моравська легенда. У мене, як кажу, єсть уже призбирано дещо матеріалу, яким досі не користувалися славісти або який лишали без уваги. Та біда тут, у Львові, працювати над такими темами, якими тут від давна ніхто не інтересувався і для яких треба збирати книжки. Розуміється, вичерпувати всю Кирило-Мефодієву літературу я не думаю, а обмежуся лише на новійших працях (Воронов, Лавровський, Ягич). Отже, тут я й удаюся до Вас з просьбою: запоможіть мене, коли можете, ось якими книжками:

1. Дуже би був мені потрібний «Кирилло-Мефодиевский сборник» (Погодинський) з працею в нім Востокова, а головно поміщений там текст «Беседа о пренесении мощей».

2. Позичте, будьте ласкаві, Ваші чеські праці (особливо про нововіднайдений лист Анаст[асія] Бібліотек[аря]), яких у нас не можна дістати.

3. Може, єсть у Вас стаття Friedrich'a z Revue internationale de théologie, 1896?

4. В кінці, може, маєте останню Ягичеву працю «Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache» з віденських «Denkschriften»? У нас у біб[ліотеці] універс[итетській] єсть, але випозичена.

Вибачайте, високоповажаний пане професор, що труджу Вас своєю просьбою. Я зі свого боку готов служити

Вам, чим буду міг. Кошти пересилки книг, розуміється, беру на себе; все випозичене зверну за кілька днів.

Бажаючи Вам веселих свят і всього доброго, остаюсь з глибоким поважанням

Ваш

Іван Франко.

Львів, ул. Крижова, 12,
26/III 902

169. ДО Ф. К. ВОВКА

[Львів, 26 березня 1902 р.]

Вельмишановний добродію! В додатку до того, про що я просив Вас листом, будьте ласкаві роздобути для мене (на рахунок Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевч[енка]) книгу: «Bibliotheca hagiographica graeca», Bruxelles, 1896 — здається, один том. Коли б того було більше томів, то прошу дивити[ся] в індексі, чи єсть там про Clementum Romanum papam[1] і про Єфрема Херсонського та його оповідання про чудо з хлопцем на дні моря. Може б, можна дістати ще: L. Allatius. De Symeonibus diatriba, відбитка із 114 тому Міневої «Patrologiae cursus completus. Series graeca».

Вибачайте за клопоти, та прошу дуже, не відмовте!

Ваш Ів. Франко.

170. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА

Львів, 13 квітня 1902 р.

Високоповажаний пане професор!

Сердечно дякую за «Кир[илло]-Меф[одиевский] сборн[ик]», який рівночасно висилаю назад на Вашу адресу. Я переписав «Слово на перенесение мощей» і розумію тепер, для чого ані Ви, ані Гетц не опублікували його в своїх Appendix'ах: воно в риторичних частях дуже темне. Щоб воно так, як є, могло бути твором св. Константина, се видається мені неправдоподібним. Ну, та мушу ще вгризтися

[1] Клемента, римського папу *(лат.)*.— *Ред.*

в нього, бо коли Ви могли в своїй книзі збути його коротко, то у мене з самого плану моєї праці воно мусить бути краєугольним каменем досліду.

Сердечно дякую Вам за вашу гарну книгу про Кирила і Мефодія. Можете собі подумати, що я з великим зацікавленням кинувся до неї і прочитав поперед усього ті уступи, що відносяться до Константинової хозарської місії, віднайдення мощів Климента в Корсуні та принесення їх до Рима. Усюди я знайшов свойого доброго учителя — ту саму ясність викладу, простоту та методичність — і бачу, що Ви дали в своїй праці справді настільну книгу для кожного, хто буде по Вас займатися тими питаннями. Бачачи тоту обережність, з якою Ви поводитесь, трактуючи про ті справи, мені аж страшно робиться подумати про те, що, може, й поза тою дорогою, протоптаною так великим числом знаменитих дослідників XIX в., треба би шукати якої нової стежки. Для мене питання зводиться на те: наскільки паннонська легенда про Конст[антина] може вважатися перворядним джерелом? Щодо сього пункту я стараюся виробити собі думку, не упереджену ніяким догматизмом і не відірвану від історичного грунту. З сею працею я ще не готов, то й не хочу забігати наперед, який буде її результат.

До розпуки доводить мене брак книжок у наших бібліотеках, і для того їду завтра (14 с. м.) до Відня, де побуду кілька день. Буду також в Любляні на з'їзді слов'[янських] журналістів. Рад би я з поворотом бути і в Празі, та не знаю, чи позволить час і каса.

Ще раз дякуючи за ласкаві посилки, пишуся

вдячний Вам

д-р Іван Франко.

Львів, Крижова, 12.
13/IV 902

171. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА

[Львів], 18 квітня 1902 р.

Високоповажаний пане професор!

Сердечно дякую за Ваше ласкаве письмо і наперед дякую за Вашу працю про Кирила і Мефодія. «Кирило-Мефодиевского сборника» цілого мені не треба, але, може би, знайшовся у Вас хто, що би схотів на мій кошт зробити мені

докладну копію «Слова на пренесение мощей», доданого, здається, до статті Вікторова. За зладження такої копії буду дуже вдячний. Перша часть моєї праці (історичний Clemens Romanus, Pseudo-Clementiny і їх розбір) уже готова і вийде в найближчій книжці ЗНТШ. Та се була легка робота, і оригінального тут нема що казати, бо там католицькі і протестантські теологи перегризли все. Зате Martyrium P[apae] Clementis, то вже твердший горіх, бо тут треба орати по неораному і стягати матеріал і з історії, і з теології, і з міфології, а дуже легко наплести дурниць. А потім прийдеться розкусити другий такий же непочатий горіх — цілий комплекс корсунської легенди. Коли не розкушу, то бодай зубами позначу.

Чи одержали мої «Приповідки»? Посилаю Вам мою miscelane'йку з «Archiv'у», яку ще перед її видрукуванням використав проф. Брюкнер.

Остаюсь з правдивим поважанням

Іван Франко.

18/IV 902

172. ДО МАТІЇ МУРКА

[Львів, 23 квітня 1902 р.]

Високоповажаний пане професоре!

Позвольте поперед усього сердечно погратулювати Вам Вашої номінації на професора славістики в Грацу, про що я аж нині довідався з «Münch[ener] Allg[emeine] Z[ei]t[un]g». Нехай ся номінація буде закінченням Вашої віденської одіссеї, а притім першим ступенем до заняття високого і світлого становища в славістиці, на яке дає повну надію Ваш талант, Ваша широка ученість і Ваш ясний, критичний та спокійний ум.

Рівночасно прийміть мою, хоч спізнену, подяку за випозичення мені Воронова. Задумав я обробити в цілім зв'язку розвій легенди про Климента Римського, з яким, як знаєте, в'яжеться також потрохи і паннонська, і італійська, і моравська легенди про Константина і Кирила, далі легенди про хрещення Русі і навіть традиція про автокефальні пориви руської церкви XII в. Біда, що робити такі речі у Львові, то так як камінь гризти: на кождім кроці

рветься. Можливо, що прийдеться ще приїхати на пару день до Відня, щоб переглянути деякі periodica[1], бо справа де в яких пунктах дуже заплутана. Чи не було би можливо дістати ще на кілька день працю проф. Ягича «Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache»? Віденські «Denkschriften» у нас у бібліотеці є, але визичені, і аніруш дістати.

Сердечно поздоровляю і бажаю всього найкращого

Ваш

Ів. Франко.

Крижова, 12.

173. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 25 квітня 1902 р

Високоповажаний добродію!

Сердечно дякую Вам за Вашу готовність допомогти мені та й за книжки, хоч я досі ще не одержав їх. Baronii «Annales» не купуйте, вони є тут, та й мені їх до біса. Далеко важніше було би мені купити M i g n e. Patrologie cursus completus, series graeca, t. 117, та, мабуть, дорогий буде або й зовсім годі дістати нарізно. Здались би також томи 114, 115 і 116 (Симеон Метафраст — у нас у бібліотеках нема). Якби можна було купити їх, то розвідайте ціну, а я тут похлопочу, щоб Тов[ариство] купило.

Леже, будьте ласкаві, пришліть. Чи се нова книжка? Я не знаю, чи втну критикувати його, бо міфологією досі займався мало. Ну, та в усякім разі прочитаю, а як буду мав що сказати, то й скажу хоч би й по-німецьки.

Дуже цікавий на «Κρυπταδια». Ми вже думали, що їх і зовсім не буде, прочитавши в газетах звістку, що Вельтер не хоче видавати їх більше.

Здоровлю Вас сердечно.

Ваш

Ів. Франко.

Львів, ул. Крижова, 12.
25/IV 902

[1] Періодичні видання *(лат.)*.— *Ред.*

174. ДО Ф. К. ВОВКА

[Львів, кінець квітня 1902 р.]

Високоповажаний добродію!

Отсе вже другий раз турбую Вас своєю просьбою про книжки і ще раз прошу вибачення, бо, їй-богу, не маю до кого вдатися, а через липського Гірземана виписувати французькі книжки, то дуже довго триває. Отже, поперед усього те, що я замовив уперед! Статті Мартинова про Кир[ила] і Меф[одія] не шукайте! Цур йому, москалеві-єзуїтові! Обійдусь без нього, маючи цілу купу новіших праць. Я просив Вас далі купити «Bibliotheca hagiographica graeca, Bruxelles, 1896». Не знаю, чи се дороге видання, чи дешеве і який його зміст, знаю лише, що в ньому єсть т[ак] зв[ані] Ephraemi Chersonensis narratio de miraculo b. Clementis cum puero. Отже ж, з приводу сього видання, і сього чуда, і сього Єфрема моя до Вас уклінна просьба ось якого змісту: вишукайте сю книгу і з отсим листом у руці погляньте:

1) Чи де-небудь у ноті або в передмові подано щось детальне про того Єфрема? Коли подано і того небагато, то випишіть.

2) Чи сам текст оповідання один, чи їх більше. Omont, що в своїм каталогу грецьких руко[писів] покликається на се видання, вказує на три рукописи з оповіданням Єфремовим.

3) Коли оповідання одне і коли воно починається словами (після титулу): Θαυμαστὸς ὁ θεὸς ἐν τοτς ἁγιοις αὐτοῦ[1], то цур йому, воно звісне.

4) Коли ж там є оповідання того самого Єфрема, що починається словами: Εξεηνόυτος φιλιππου τοῦ ἀπποστόλου τῆς Γαλιη λιαξ[2], то в такім разі або купіть цілу книгу, або знайдіть кого, хто б зробив мені (кошт я зараз вишлю) копію з сього оповідання. При тій нагоді, оглядаючи книжку, будьте ласкаві винотувати і прислати мені весь її зміст: яких святих життя подано в ній? Може, мені буде потрібно для яких дальших праць. Чи питали у Вельтера за вирізками, що дотичаться Климента Римського? Особливо важно було б мені дістати L. A l l a t i u s, De Symeo-

[1] Дивний бог у святих своїх *(грецьк.)*.— *Ред.*

[2] Коли апостол Филип виходив з Галілеї *(грецьк.)*.— *Ред.*

nibus. А отсе в листі посилаю Вам 10 корон з тим проханням купити мені якмога швидше: P a u l S é b i l l o t. Légendes, croyances et superstitions de la Mer. Paris, Charpentier 1886—7. Не знаю, скільки коштує ся книжка, та коли більше, то дайте знати, я зараз вишлю Вам гроші.

Ще раз прошу Вас, не відмовте своєї помочі і не забувайте приповідку: Bis dat, qui cito dat[1]. Перша часть моєї праці про Кл[имента] вже друкується, а матеріали для другої он ще де! Бажаю Вам веселого великодня.

Ів. Франко.

175. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО

Львів, 4 травня 1902 р.

Високоповажаний пане професор!

Запізнився я з відповіддю на Ваш ласкавий лист, хоч бажав дуже відписати Вам під першим його враженням і висловити насамперед своє щире співчуття з приводу тих клопотів, які постигли Вашу сім'ю й Вас самих. Дай боже, щоб т а к і клопоти й сама можливість їх якнайшвидше стали tempi passati[2] та щоб якнайшвидше довелось і Вам, і нам, молодшим, споминати про них, як про темний коридор, що веде до просторої, світлої зали.

Мій знайомий не мав часу зайти до Вас удруге і виїхав із Петербурга. Так само через Ваші клопоти не був у Вас проф. Грушевський, що в ту пору також пробував у Петербурзі.

Сердечне спасибі Вам за вказівки до Николая. Поки що у мене, крім наших людових оповідань та вірувань, зібрано деякі нові рукописні тексти церковнослов'янські та старі легенди західноєвропейські. Лякаючися об'єму сього циклу, я відложив його на пізніше, бо задля цього мушу вибратися на якийсь час до Монахова; тут без найпотрібніших книжок нема що й починати. Та, проте, я розпочав оброблення іншої теми, що давно муляла мене, св. Климента Римського. Тут мені, в розборі псевдоклиментин, прийшлось потрохи йти також за Вашим слідом. План моєї праці такий:

---

[1] Двічі дає той, хто швидко дає *(лат.)*.— *Ред.*

[2] Минулим часом *(лат.)*.— *Ред.*

1. Що ми знаємо про дійсного Климента Римського (свідоцтва св. Павла, Гермасового «Пастиря, лист Клим[ента] до корінфян, згадки Іренея та Тертуліана і пізніші).

2. Псевдоклиментини. Розбираючися в текстах, я наткнувся на житіє св. Климента в Димитрієвих четьїх мінеях і дійшов до того, що оригінал, по якому зроблено се житіє, то була «Επιτομῆ»[1], перекладена на церк[овно]слов'[янський] і інкорпорована до Макарієвих великих четьїх міней. З уваги на контроверсію, яка піднялася в науці щодо значення тої грецької «Επιτομη» і на різні її редакції та можливу залежність від первовзору Гомілій і Рекогніцій, було би важно віднайти сей документ і опублікувати його. Проф. Грушевський, заінтересований климентівськими текстами з іншого боку, писав уже до проф. Шахматова, чи не можна би з Археографічної комісії видобути (на наш кошт) копій сього просторого тексту («Послание Климента к Иакову, епископу ерусалимскому») і ще одного меншого. Відповіді досі нема. Я позволяю собі звернути Вашу увагу на сей текст Епітоме. Коли б його опублікування входило в Ваші плани, то було би добре; коли ж ні, то я готов би в додатку до своєї праці опублікувати його. А може би, Академія згодилась опублікувати його в своїх «Изв[естиях]» з відповідним апаратом та вступом? Прогризшися крізь псевдоклиментинські тексти, я міг би, здається, зробити сю працю, якби у Вас не знайшлося когось здібнішого і охочого до такої роботи. Тексти в Мінеї стоять під днем 25 ноября.

3. Martyrium Clementis[2]. Тут мені першому прийдеться покуситися на розбір сього твору, приписуваного Метафрастові.

3. Ефрема Херсонского чудо св. Климента о младенце.

4. Віднайдення мощей св. Климента Константином Філософом.

5. Мощі св. Климента в Києві.

Чи мені вдасться зробити з того всього щось путяще — не знаю. Те певне, що се не буде eine abschließende Arbeit[3], бо на кожнім кроці наскакую на брак книжок і мушу йти напотемки, тим більше, що, починаючи від 3 тому, комплікується історичними та міфологічними традиціями, а для їх опанування треба і ліпшої голови, і ліпшого апара-

---

[1] Витяг *(грецьк.)*.— *Ред.*

[2] Мучеництво Климента *(лат.)*.— *Ред.*

[3] Праця, яка щось завершує *(нім.)*.— *Ред.*

ту, ніж у мене. Ну, та дарма, попробую, що дасться зробити, а зроблю погано, то, як казав Гамлет, I will gain nothing but my shame and the odd hits[1].

До теми: Вавілон і гадюки стрічав у саксонській хроніці (Monum[enta] Germaniae, Scriptores qui linqua vernacula sunt, t. II) нотатку, що одного дня в році всі гадюки злітаються до Вавілону і облягають довкола вежу, а «папа» дає їм інструкції, куди котра має йти на дальший рік.

Остаюсь з глибоким поважанням.

Ваш

Ів. Франко.

4/V 902.
Львів, вул. Крижова, 12

176. ДО ВИДІЛУ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Львів, 7 травня 1902 р.

Світлий виділе!

Потребуючи для доведення до кінця моєї праці про св. Климента просидіти кілька день у Відні та переглянути книги й рукописи, яких інакше не можу дістати, прошу світлий виділ уділити мені на рахунок моїх наукових праць 500 корон.

З поважанням

д-р Іван Франко.

7.V 902

177. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 9 червня 1902 р.

Високоповажний добродію!

Чи дістали мойого листа, де я просив зробити мені копію з одного грецького рукопису? Коли дістали, то чи не ласка сказати мені, що Ви змогли зробити з сею просьбою? Я сідаю тепер до вироблення дальшої часті «Климента», і мені було б дуже цікаво мати той новий текст.

---

[1] Я нічого не здобуду, крім мого сорому і дивної злості *(анг.)*.— *Ред.*

Був у Відні і надіявся знайти там книжку де Maistre «St. Clemens de Rome» і не знайшов. Чи не могли б Ви роздобути її для мене? Вона видана десь у 90-х роках, либ[онь] 1899 або 1898.

Здоровлю щиро

Ів. Франко.

Львів, 9.IV 1902

178. ДО М. П. СТАРИЦЬКОГО

Львів, 24 червня 1902 р.

Високоповажаний добродію!

Ви присоромили мене похвалами моєї скромної праці, яка — признаю се — у многому мусить бути хибною та попадати навмання. Я можу хіба те сказати про себе, що, прочитавши доручений мені матеріал, силкувався видобути з нього те, що вважав важним для культурної історії нашого краю — і тут моя праця мало що більше, як компіляція. Також аналіз Вашої лірики вийшов неповний, та я думаю, що тут, де я найбільше йшов своєю власною дорогою, я не в многому ухибив Вам, і Вашому талантові, й Вашим заслугам. Коли що й тут не до ладу, то прошу вибачати.

Моя розвідка про Вас розлізлась на три книжки «Вісника», та й то обговорення Ваших драматичних писань прийшлось збути дуже коротко, а історичні драми відложити на іншу нагоду. Скоро буде надрукована третя частина, я постараюсь, щоб усі три статті у вирізках Вам були вислані. Я думаю, що ті вирізки можна свобідно вислати Вам просто додому, адже за них ні в якім разі ніхто не може причепитися; щонайбільше пропадуть.

Сердечна Вам подяка за Вашу обіцянку — прислати дещо з Ваших праць для «Вісника». Що маєте готове, присилайте, не дбаючи про правопис; у нас зецери (наборщики) вже самі умудрились настільки, що з Вашого правопису просто складають на наш, значить, не треба й поправляти.

Чи не думаєте Ви про видання Ваших ліричних оригінальних поезій окремою книжечкою? Хоч і як невеличка була б вона, то все-таки, мені здається, була б вона цінним вкладом у нашу літературу. У мене є зшиточок Ваших пое-

зій, переписаних ще у 80-х роках чиєюсь, не вашою, рукою; я з них друкував дещо в різних виданнях, але цілість все-таки не те, що розсипані зернятка. Дещо публікували й Ви самі в Росії, а у мене не все під руками.

Дуже рад буду привітати Вас у Львові, коли будете їхати перед 15-тим лат[инським] липнем; пізніше, мабуть, виїду й я на пару тижнів у гори.

Поздоровляю сердечно Вас і Вашу сім'ю. В[исоко]пов[ажану] паню Людмилу Михайлівну перепрошую, що не пишу окремо на її прихильний лист. Я завалений роботою і, як бачите, аж ось як опізнився з відповіддю на Ваше писання.

Ваш

Іван Франко.

Львів, ул. Крижова, 12.
д[ня] 24 н. с. червня, 1902

179. ДО В. М. ГНАТЮКА

[*Криворівня*], *18 липня 1902 р.*

Дорогий друже! Ще одна просьба: прошу заглянути в латинський словар, що значить слово blandus[1]. Загляньте в звичайний словар класичної латині, а також у Ducange, Glossarium mediae et infimae latinitatis (є в Оссол[інеумі] і в універ[ситетській] бібл[іотеці] і випишіть усі значення того слова та подайте мені зараз кореспонденткою, бо задля того не можу пустити одної форми Климента.

Здоровлю сердечно Ваш Ів. Франко.

18/VII 902

180. ДО В. М. ГНАТЮКА

[*Криворівня*], *27 липня 1902 р.*

Дорогий друже!

У мене до Вас дві просьби. Веліть панні Зосі позбирати для мене ще один екземпляр «Апокрифів», т. III, бо я свій екз[емпляр] забув узяти з собою, а хотів би тут зробити

[1] Ласкавий, лагідний (*лат.*).— *Ред.*

індекс; так само візьміть з собою або пришліть під бандероллю том II «Апокрифів». Се одне.

А друге: хотів би я написати тут статтю про наші хлопські страйки. Задля сього будьте ласкаві підіть до ред[актора] «Діла» і просіть вибрати для мене ті номери «Діла», де були звістки про страйки сього року, надто ще й ті, де були звістки про торічні страйки, а бодай ті, де було справоздання Калитовського про відносини в страйковім терені в Заліщицькім і про процес у Тернополі. Якби не можна дістати тих номерів, то най би хто на мій кошт або переписав ті статті з комплекту «Діла», або зробив бодай добрий витяг. Се справа дуже важна, і для того будьте ласкаві допомогти мені до того, щоб праця про неї вийшла порядна. Важко було би надто дістати номери польських газет, особливо„ Czasu" і „Gaz[et'y] Narod[owe]", де були важніші статті про страйк.

Тут у нас гарно. Грибів нема, як приїдете, виберемося на пструги до Яворова.

Цілую Вас

Ів. Франко.

27/VII 902

181. ДО М. Н. СПЕРАНСЬКОГО

Криворівня, 20 серпня 1902 р.

Милостивый государь!

Ваше письмо застало меня в деревне, в гуцульских горах, далеко ото Львова; отсюда некоторое замедление моего ответа. Как только приеду во Львов — а это должно случиться к 1-му н. с. сент[ября], я немедленно примусь за составление возможно полной коллекции переводов Гоголя на галицко-русское наречие и вышлю их по указанному Вами адресу. Я могу, кроме этого, сделать Вам полный библиографический список, где, что и когда было печатано из Гоголя в Галиции на малорусском языке, или это для Вас лишнее?

1-й том моих апокрифов был, помнится, выслан Вам,— значит, Вы его не получили. Постараюсь немедленно выслать Вам второй экземпляр. У меня печатается теперь III-ий т[ом] (апостольские деяния), в котором, надеюсь,

найдете кое-что новое. Передайте мой глубокий поклон многоуважаемому проф. Ягичу. Кланяюсь Вам готовый к услугам

Иван Франко.

20/VIII 902,
Криворівня над Черемошем

182. ДО В. М. ГНАТЮКА

[Криворівня, серпень 1902 р.

В[исоко]п[оважаний] д[обродію] В. Гнатюк!

Дорогий товаришу! Як бачите, стаття Олехновича пішла до «Вісника»; вона стала нам у великій пригоді, бо не було що дати. Передруку для Спілки з неї робити не захотіли.

Вашу статтю про гімназію дайте на початок у вересневу книжку. Шлю Вам ще Луцького кавалок для «Хроніки» сього н[оме]ра. Завтра пришлю ще один кавалок. Хроніки давайте небагато: бібліографію, а до першого розділу однудві нотатки, коли буде що, та й годі. Статейку про святкування пам'яті Ленрота дайте під «Наукові листки»; яко другу до сеї додайте з «Beilage» про німецькі розкопи Вавілону.

Тут дуже гарно. Купаємось щодня, грибів ще нема, риби не ловимо, хлопці стріляють. Ждемо на Вас.

Здорові будьте

Ваш Ів. Франко

183. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 27 жовтня 1902 р.

Вибачайте, дорогий добродію, що так довго не писав Вам і не подякував за Ваші клопоти над зладженням копії грецької статті про Климента. Вона не справдила моїх надій, ну, та все-таки дає дещо інтересне. Та чому ж Ви досі не присилаєте рахунку, скільки належиться за роботу копіїстові? Се праця важка і достоин делатель мзды своея.

У Вас іще, мабуть, лишилося пару франків із моїх грошей, що я послав Вам на книжки. То посилаю Вам рахуночок Пікара на 3 фр[анки], будьте ласкаві сквітувати його.

Спасибі за "Κρυπταδια". Може, Вам цікаво буде знати, що спомини того селянина, що їх Ви частину надрукували в тім випуску, є у нас цілі, здорові три зшитки. Я хочу вививки з них, звісно, зретушувавши масні вислови, подати в «Віснику».

Перебираючи папери пок[ійного] Дикарєва, я дивуюся його колосальній праці, та разом із тим жалкую на ту конфузію, що панує в його науковій роботі. У нас друкується тепер том його фольклорно-міфологічних праць, а крім того лишиться на том філологічних. Найцінніші з усього будуть його матеріали, між іншим і той нар[одний] календар, що є у Вас.

Здоровлю Вас сердечно.

Ваш

Ів. Франко.

Львів, 27/X 902.
Ул. Понінського, ч. 4

184. ДО МИХАЙЛА ЗУБРИЦЬКОГО

Львів, 7 листопада [1902 р.]

Високоповажаний отче добродію!

Приступаючи до видання першого тому «Архіву для історії освіти і письменства України-Руси в XVIII—XIX вв.», задумав я видати в нім і Ваші «Деканальні записки», що Ви колись, времени минувшу, дали мені. Я Вам при нагоді згадував колись про сей матеріал, і Ви сказали, що мали би щось додати до нього. Отже, тепер я посилаю Вам Ваш старий скрипт з уклінною просьбою:

1) Переробити трошки вступ, оскільки знайдете потрібним (зверніть увагу на власть декана).

2) Упорядкувати матеріал трохи відмінно, а власне наперед дати в хронологічнім порядку виписки про візитації Затварницького (як можна, то і вступ про його вибір і настановлення на декана, потім приміри його судівництва, а вкінці (скоротивши) інвентарі померших попів.

3) Просив би переписати ті матеріали порядно, без абревіатур і без непотрібних великих букв, пишучи на одній стороні паперу, і прислати рукопис якнайшвидше, хоч би частями, щоб я зараз міг давати його до друку. Коли б у Вас були ще деякі матеріали того роду (до побуту

духовенства, історії шкіл або письменства), то прошу дуже лагодити і прислати. До першого тому війде також пам'ятник селянина Лемця, який колись Ви передали мені. Якби ласка Ваша написати дещо про той рукопис, відки його взято, хто були його давні властителі, а евентуально й автор, буду дуже вдячний. Одне й друге пішло би яко Ваші комунікати. Сюди ж ввійде і Ваш деканальний циркуляр про закладання шкіл.

Здоровлю сердечно

Ваш Іван Франко.

Львів 7/XI,
ул. Понінського, ч. 4

185. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО

[*Львів, 27—28 листопада 1902 р.*]

Високоповажаний отче добродію!

Сердечно дякую за прислані в саму пору рукописи. Ерекційні грамоти я передав проф. Грушевському, а решту все використаю в своїм «Архіві». Деканальні візити вже майже всі зложені, дадуть, мабуть, 2 аркуші друку. За ними підуть з моїм вступом документи про екскомуніку мшанецького присяжного. Споминки Лемця є у мене в оригіналі; я зробив копію і, крім Вашого вступу, дам також свій, у якім попробую пояснити значення того оригінального мемуару. Може, Вам цікаво буде знати план мойого «Архіву». Се має бути збірник причинків до історії духового розвою нашого краю в XVIII—XIX вв.

В першім томі будуть три части:

I. Знадоби до історії духовенства, а власне:

1. Чотири пастирські листи епископів Афанасія і Льва Шептицьких з рр. 1745—1759.

2. Знадоби до історії світського сільського духовенства (Ваші візити дек[анальні]).

3. Екскомуніка в Мшанці.

4. Руське духовенство в боротьбі з нар[одними] віруваннями при кінці XVIII в. (пастирські листи Білянського і т. п.).

II. Знадоби до історії руського шкільництва в XVIII—XIX в.

1. Руські школи в перемиській діецезії за єп[ископа] М. Рила.

2. Руське шкільництво 1800—1820 р.

3. Ваша деканальна куренда про школи.

4. Руське шкільництво 1820—1848.

5. Доля руського вчителя (документи).

III. Знадоби до історії письменства й науки

1. Галицько-руська бібліографія 1772—1800 рр.

2. Вірші Лодія. 3. Спомини Лемця.

4. Листи Гудза, Ангеловича, Гриневецького, Компаневича, Венед. Левицького та О. Левицького.

5. Руські писання Ст. Петрушевича.

Як бачите, матеріал інтересний і свіжий, декуди майже не тиканий. У мене протягом років назбиралося такого матеріалу досить багато; не опублікувавши та не розшолопавши його, годі братися до писання історії нашого письменства та нашої освіти. Надіюся, що на тім однім томі не станемо; рік 1848 аж проситься, щоб йому присвятити окремий том; сама тема: руcько-польські відносини заслуговала б на цілий том. Збірка всього того, що тоді поляки писали про руську справу, засоромила б, мабуть, самих розумніших поляків і показала б одне з джерел тої неприхильності русинів до них, на яку вони так жалуються. Маємо тут гарні матеріали й до пізніших часів — 50-их і 60-их років. Ну, та се все коли те що буде. Тепер аби склеїти том I та збудити у людей смак до збирання подібних причинків; я певний, що у нас можна би ще не одне цінне зерно вирятувати від затрати.

Другий том моїх приповідок ще не вийшов. Тільки тепер, як скінчу III том апокрифів, візьмуся до приповідок.

У нас повстала гадка вибрати Вас дійсним членом історичної секції. Чи могли б Ви десь колись приїхати на засідання, от так 2—3 рази до року?

З правдивим поважанням

Ваш Ів. Франко.

Мій адрес: ул. Понінського, ч. 4

186. ДО ПЕТКО ТОДОРОВА

Львів, 20 грудня 1902 р.

Любезный друг и товарищ!

Искренне обязан Вам за Ваше любезное письмо и за присылку болгарских пословиц со столь ценным для меня автографом г-на Славейкова. Будьте так добры сообщить мне его адрес, чтоб я мог письменно поблагодарить ему и выслать ему мое собрание. Очень жаль, что наши мечтания — сделать с г. Адамом прогулку по Болгарии, не исполнились. Здесь, конечно, вина прежде всего на обстоятельствах, которые не позволяют мне оторваться от Львова. Да, кроме того, прошлое лето было тяжело для меня и в финансовом отношении, так как постройка собственного домика истощила все мои и без того скудные средства. С завистью я слушал рассказы д-ра Адама о Вашем прекрасном отечестве и о Вашем путешествии.

Меня очень радует известие о том, что Ваша диссертация растет. Я искренне желаю Вам с ней всякого успеха и сожалею только, что я не мог Вам указать для нее ничего важного.

Ежели бы Вы были так любезны написать нам для ЛНВ («Літературно-науковий вісник») статейку о влиянии м[а]л[о]русской лит[ературы] на болгарскую, то я был Вам очень благодарен, и не сомневаюсь, что чувство это разделяли бы все мои соотечественники. Не менее благодарен был бы я Вам за статью о болгарском рассказе. Я хочу в одной из следующих книжек напечатать статью д-ра Адама о Ботеве с переводом некоторых его стихов. Я хотел бы со временем перевести всего Ботева и издать его с портретом Ботева с биографией особой книжкой, ежели бы только смог добыть его издание.

Г[осподин] Гнатюк болен, кажется, опасно; он уехал на Корфу. Из Ваших рассказов он что-то перекладал, но до сих пор не напечатал. Может быть, еще не кончил работу, потому что, несмотря на свою болезнь, он работал усиленно до последнего момента и много работы взял с собою.

Все знакомые Вам кланяются, моя жена поздравляет Вас.

Примите уверение в моем искреннем уважении.

Ваш

Иван Франко.

Львов 20/XII 902,
ул. Понинского, ч. 4

187. ДО В. М. ГНАТЮКА

[Львів], 29 грудня 1902 р.

Користуючи з нагоди, долучую і від себе пару слів. Дуже перепрошую, що не міг бути у Вас перед від'їздом, забарившись у друкарні. У нас донині (29) була остра зима, снігу нападало багато. Сьогодні перший раз від двох місяців почало таяти і покрапує дощ. Дякую Вам і д. Доманицькому за причинки до «Хроніки». Та прийміть і мою гратуляцію до Вашого іменування чл[еном]-кореспондентом II отд. Петерб[урзької] Акад[емії] наук. Офіціальної відомості про се поки що ще не маємо, але звістка, мабуть, певна. Як Ваше здоров'я? Був тут колись у нас Дергало і запропонував весною на щупаки, — значить,треба, щоб Ви вертали нам зовсім здорові.

Цілую Вас

Іван Франко.

15(28) XII 1902

188. ДО В. ОХРИМОВИЧА

[Львів, 1902 р.]

Вельмишановний пане меценате!

Посилаю Вам мойого брата в справі звісного Вам процесу. Вони на першому кроці програли. Не знаю, яке значення мае ся резолюція, яку вони одержали. Будьте ласкаві написати мені, які кроки думаєте робити далі. Брати в страшенній біді з вітчимом, котрий уже вважається за властителя всієї нашої батьківщини.

Щиро Вам кланяюсь

Ів. Франко.

189. ДО В. М. ГНАТЮКА

Львів, 1 лютого 1903 р.

Дорогий друже!

Вибачайте, що досі не зібрався написати Вам, — їйбогу, ані хвилини вільного часу, а від кількох днів я просто завалений коректами і не можу дати собі ради. Надто у нас були сильні холоди, останніми днями вітер у хаті не давав топити в печах, і ми два дні сиділи в нетоплених покоях, а переважно в кухні, — можете уявити собі, яка гірка моя робота. «Вісник», кн. II, вчора (31/I) скінчена, матеріалу на дальші кн[ижки] дуже багато. В Спілці випущено з «Дрібн[ої] библ[іотеки»] обі книжечки за січень, скінчено Шекспіра, зачали складати «Boa constrictor». Дарвінізму я ще не дав до друку, бо хочу переглянути переклад; зроблю се аж тоді, як упораюся з апокрифами, а се повинно бути ще сього тижня, хоча при моїм розірванім способі життя робота над ними йде туго. Професор тисне також із збірником матеріалів до історії Галичини, — як з усім упораюсь, бог його знає. В додатку ще д. Доманицький завдав мені праці з покажчиком до «Л[ітературно]-н[аукового] в[існика]». — Зробив його так, що треба цілком наново переробляти. Я з тяжкою бідою переробив — і то не переписуючи з його карток, а переходячи книжку за книжкою — відділ оригінальної поезії і злагодив до друку 1 аркуш, а далі й кинув — нема часу тепер. Я тільки дивуюся, як міг такий розумний чоловік, як д. Дом[аницький], зробити покажчик так несистематично і неконсеквентно. Адже ж у кого є «Вісник», оправлений у томи (3 кн. в один), той у тім покажчику без спеціального ключа нічогісінько не знайде.

Нас тут усіх тішить, що Ваше здоров'я поправляється, а журить те, що з д. Дом. не хоче йти наперед. Надіюсь,

що гроші Ви одержали і що з огляду на порядну поправу здоров'я не думаєте вертати сюди на сам поганий час вітрів, вогкості, відлиги, болота та сльоти. Сидіть там, доки буде можна, і не турбуйтеся нічим, якось-то воно буде. Аби бог здоров, та й ми попри нього! Ваш покажчик до легенд дістав і, скоро лише буду мати хвилину вільнішого часу, зараз візьмуся одягти його в німецьку сорочку.

Кінчу, бо кваплюся до коректи.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 1/II 903

190. ДО В. М. ПЕРЕТЦА

Львів, 15 лютого 1903 р.

Високоповажаний добродію!

Отсе вже бог зна відколи збираюся відписати на Ваш ласкавий лист із 1/10, та через ніколи ніяк не зберусь. На Ваші запитання відповідаю по черзі. Моє отчество — Яковлевич, але у нас, «не помнящих родства», і обертання по отчеству не вживається, то й Ви не робіть собі з тим церемонії.

Хоча ми особисто не знайомі, але своїми працями Ви знайомі мені добре, і я радо зроблю для Вас усе, що буду міг. Д[обродій] Араб[ажин] також згадував мені про Вас як про свойого свояка.

Щодо обміну з моїми працями, то я дуже радо згоджуюсь і висилаю Вам «Козака Плахту» та ще деякі дрібниці заказною бандероллю. А «Климент» ще не вийшов увесь, то й окремої відбитки його не можу Вам вислати, поки не буде скінчена стаття в «Записках». Коли б Вам конче треба було сеї праці, то напишіть відкритку, і я попрошу, щоб Вам вислали ті два томи «Записок».

На днях вийде третій том моєї збірки «Апокрифів (Апост[ольські] діяння)», то я вишлю Вам його; чи були б Вам пожадані два перші томи? Як так, то я роздобув би їх для Вас у Товаристві.

Надто вийде сими днями зведений під моєю редакцією том матеріалів для історії духового життя Гал[ицької] Русі XVIII і XIX в. (сей присвячений спеціально духовенству й нар[одним] школам). Коли б се було інтересне для Вас чи для д. Араб[ажина], то напишіть, і вишлеться Вам.

Ви трохи згорда побили мене за моє «Слово о Лазаревъ воскресеніи» — я все ще думаю, що не зовсім справедливо (навіть щодо ритміки). Мені було б дуже інтересно дістати копію якогось старшого, повнішого тексту від тих, якими користувавсь я. Ви, я чув, лагодите спеціальну працю про те «Слово»? Можна б у Вас просити такої копії, коли Ваша праця не швидко буде готова? Я хотів би колись при нагоді ще раз вернути до того «Слова».

Здоровлю Вас сердечно і кланяюсь.

Ваш

Іван Франко.

Львів, 15/II 903,
ул. Понінського, ч. 4

191. ДО Я. В. ЖАРКА

Львів, 24 лютого 1903 р.
Львів, 24/II 1903 р.

Високоповажаний добродію! Всі Ваші твори, про які Ви питаєте, редакція одержала, і вони всі будуть друковані. Жалкуємо дуже, що за натовпом матеріалу ми не могли досі випустити більше, та надіємося зробити се в одній з найближчих книжок. ЛНВ ми висилали б Вам радо, якби була змога, та що коли звертають. Вирізки будуть Вам вислані. За ласкаву пам'ять щиро дякуємо; якби мали ще що нового, то просимо, — може б, далося що випустити окремою книжкою.

Здорові були!

Ів. Франко.

192. ДО ЦІСАРСЬКО-КОРОЛІВСЬКОГО СУДУ У ЛЬВОВІ

Львів, 14 березня [1903 р.]

Високий ц[ісарсько]-к[оролівський] суде!

Наукове тов[ариство] імені Шевченка у Львові має честь просити високий ц[ісарсько]-к[оролівський] суд о видання сконфіскованої книжки «Літературно-наукового

вісника» за март 1903 р. з вирізанням відповідних двох карток, зрікаючись натомість права вношення відклику против затвердження конфіскати.

Львів, д[ня] 14 марта

193. ДО М. І. ПАВЛИКА

[*Львів, 17 квітня 1903 р.*]

Дорогий друже!

Посилаю Вам листи Коса й Сембратовича в справі задуманої ними «Ruthenische Revue». Я відповів запитами про склад редакції, про відносини ред[акції] до послів (і котрих?), про програму й провідні ідеї ведення, бо бачу, що того всього нема. Боюся, що се буде нова компрометація, гірша, як з «X-Strahlen», бо вже не під приватною фірмою Сембратовича, а яко підприємство ніби громадське. Я наразі не дам туди нічого — тепер навіть задля очей не можу, а надто хочу побачити початок. Ви відпишіть, як знаєте. Листи прошу при нагоді звернути мені.

Веселих свят!

Ів. Франко.

194. ДО О. М. ПИПІНА

Львів, 17 квітня 1903 р.

Високоповажаний добродію, Олександре Миколайовичу!

Хворуючи від кількох неділь на очі і не читаючи газет, я тільки тепер дізнався про дороге для кожного слов'янина свято, про 50-літній ювілей Вашої славної і многоплідної наукової праці, і спішу долучити й свій, хоч запізнений, голос до великого хору тих, що в той празничний день бажали Вам ще многі літа кріпкого здоров'я, незламної сили й витривалості та тої невичерпаної молодечої свіжості й бадьорості ума, якою Ви присоромлюєте так много молодших.

Я не буду при сій нагоді підносити Ваші заслуги коло досліду історії літератури великоруського племені ані тої, що на неї складалися різні руські племена і яку можна би

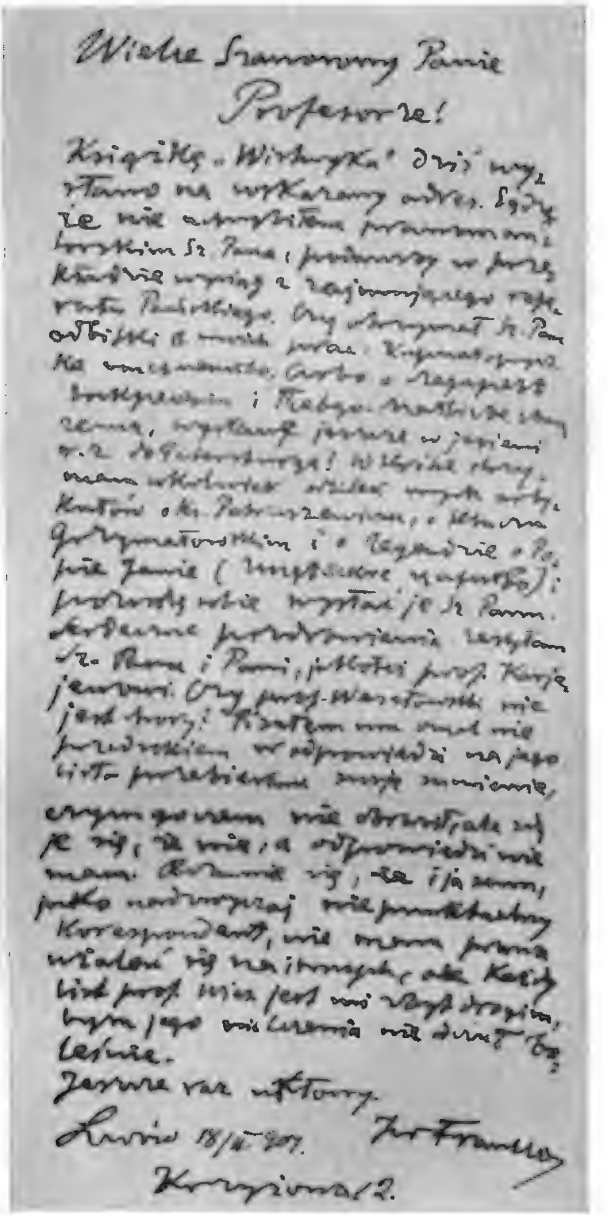

Автограф листа до І. О. Бодуена де Куртене від 18 лютого 1904 р.

П. Г. Житецький.
Фото. 80-ті роки.

В. М. Перетц.
Фото. 90-ті роки.

М. Ф. Комаров. Фото. 90-ті роки.

назвати російською. Для мене найцінніше Ваше, так сказати, центральне становище в хорі дослідників сеї історії. Посеред мікрологів спеціалістів, з одного, і воздухоплавців, національних філософів та естетиків, з другого боку, Ви здвигнули велику, солідну будову, оперту на широкім розумінні письменства й словесності яко важних культурно-історичних функцій нації і могли звідси вказувати спеціалістам нові дороги для успішної праці, могли гальмувати занадто смілі льоти та скоки філософів-самобитників, ненастанно вказуючи на живі зв'язки руського розвою з розвоєм інших народів та не менше ясно й ненастанно голосячи одним і другим незбутню потребу, щоб література й її дзеркало, дослід історії літератури, ніколи не тратили з очей живих потреб суспільності, а при оцінюванні тих потреб ніколи не давали збити себе з дороги — одинокої, яка веде до успішної цілі — що лиш те можна вважати дійсною, непередавненою, не хвилево модною потребою суспільності, що веде до збільшення її самосвідомості й самодіяльності, до збільшення суми горожанських прав та людської рівності, до вирівняння шансів прожитку й заслуги в великій боротьбі за існування. Отсе, високоповажаний добродію, що Ви з бистроумністю та ерудицією спеціаліста все вміли лучити широкий синтез критичного філософа і гарячу, живу душу горожанина, чинить Вас так дорогим для всіх тих, кому або самому не дано всіх тих прикмет, або кому доводиться терпіти від браку тих прикмет у їх окруженні.

Та спеціально для нас, малорусів чи українців, ім'я Ваше подвійно дороге, бо, крім наукової праці над проясненням також нашого, старого й нового письменства, Ви ніколи, в найтяжчі для українства часи, не залишали зі свого високого становища подавати свій голос проти темної сили, що в доктринерськім засліпленні, кермована іноді ігноранцією, а іноді й просто злою волею, силкувалася душити наш національний розвій, підрізувати його в найжизненіших, найелементарніших його функціях на шкоду не лише нам, але й усій Росії. Ми в такі хвилі прислухалися до Вашого голосу як до голосу сумління найкращої частини Росії, і раділи тим, що той голос не втихав і ніколи не брав фальшивої ноти.

Як частина української нації, маємо й ми, галичани, не за одне подякувати Вам. Ви слідили пильно кожний живіший рух наукової праці у нас, знайомили з ним широ-

ку російську громаду, а в своїй історії слов'янських літератур дали перший нарис історії нашого письменства, де на дні непринадних та дрібних явищ пробували дошукуватися глибших духовних течій.

Прийміть же, високоповажаний добродію, обік голосів близьких і любих Вам товаришів, учеників та співробітників Вашого славного діла, также скромний та не менше щирий голос далекого робітника, що силкується по своїй слабій силі йти за Вашими слідами. Засилаючи Вам свої сердечні бажання, я рівночасно висилаю Вам (на адрес Академії наук) свої нові праці (третій том апокрифів, збірник Galiciana та деякі дрібні розвідки) як скромний пригісник із Галичини на Ваш радісний празник.

Многая літа!

Іван Франко.

195. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів], 22 квітня 1903 р.

Високоповажаний добродію!

Посилаю Вам докінчення моєї повістки. Вибачайте за невиразне письмо — сліпаючи одним оком, годі було краще. Як перепишуть, то, може, можна буде прислати мені оригінал, може, мені треба буде десь надрукувати його.

Щиро бажаю Вам усього найкращого

Ваш

Ів. Франко

22/IV 903

196. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, 27 квітня 1903 р.]

Високоповажаний пане професор!

Я досі не писав Вам і не посилав нічого, бо листів важних нема. Як буде що, зараз вишлю. З моїм оком ліпше, хоча все ще болить і я ходжу до лікаря. У нас була, як уже, певно, знаєте, нічна інспекція, у мене не забрали нічого, у Вас щось небагато і неважного. Наслідком цього зрушилась трохи поліція, та на її пильнування нема що багато

покладатися. У нас діла йдуть по-старому. Сенсацію викликало те, що в друкарні вимовлено місце щось 10 чи 12 зецерам — справу підхопило «Діло» і намотало брехень. Може б, пан професор розпитали там у Парижі деякі книжечки для наукової бібліотеки Спілки, головно добрі а короткі підручники по всесвітній історії (Монодові?), дещо з іст[орії] літератури, природничих наук і т. і. Особливо для історії треба б було дещо придбати. Щодо поїздки за границю розпишу листи сього тижня і жду Ваших детальних вказівок.

Кланяюсь

Ів. Франко.

197. ДО АНТОНА ХОЙНАЦЬКОГО

Львів, 29 квітня 1903 р.

Високоповажаний пане!

Цим передаю вам право одноразового видання в (...) примірниках збірки моїх новел і інших праць під такими услів'ями:

1. Збірка обійме 10 томів новел а 2 томи інших праць (з історії літератури), кожний том коло 10 аркушів друку. Продовження видання на більше томів залежить від обопільної угоди.

2. Редакцією і коректурою збірки займаюся сам.

3. Гонорар після умови припадає мені від аркуша 15 гульд[енів] (30 к[орон]). За редакцію і коректу окремого гонорару не беру. При обчисленні аркушів титулові картки не числяться, а сторони, на яких є більше як 15 рядків, числяться за повні, а на яких менше як 15 рядків, ті зчислюються докупи.

4. До кінця цього (1903) року я зобов'язуюся випустити щонайменше 6 томів видання, а решту в 1904 році.

5. Надто вимовляю собі по 20 примірників кожного тому в звичайній оправі, з тим, одначе, що тих примірників не пущу в продажу.

6. Щодо виплати гонорару, то признаю, що досі ви уплатили мені 371 к[орону] 30 с[отиків]. Дальший рахунок будете вирівнювати в міру появи поодиноких томів і відповідно до нашої умови. З кінцем року ви повинні предложи-

ти мені виказ рахунку побраного мною гонорару, як також обрахунок того, що мені належиться за видані досі томи.

Д-р Іван Франко.

Львів, д. 29 квітня 1903

P. S. Зобов'язуюся не приступати до нового видання поміщених у своєму виданні творів доти, доки це видання не буде розпродане.

Іван Франко.

198. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, 30 квітня 1903 р.]

Високоповажаний пане професор! Я думаю 10 мая виїхати до Берліна, побуду там до 14, а 15 майну до Липська. Не знаю, чи Ви думаєте бути також у Берліні? Може би, добре було піти до декого з тамошніх видавців? В такім разі напишіть мені. До Вас нема ніяких пильних листів, то й не висилаю нічого поки що; те, що поприходило, привезу Вам. У мене до Вас одна просьба: б[удьте] л[аскаві], зайдіть до Пікара і вирівняйте там мій рахунок— щось 3 чи 4 фор[інти], я зверну Вам потім. А може б, могли чи у Пікара, чи у Вельтера роздобути для мене статтю Гастона Парі «Epirre de martyr de St. Etiene» — дуже був би вдячний.

Кланяюсь низенько

Ів. Франко.

199. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА

Львів, 3 травня 1903 р.

Високоповажаний пане после!

На присланий мені поклик із д[ня] 29 квітня з долученням нім[ецької] програмової статті відповідаю на Ваші руки ось що.

Я готов запомагати «Ruthenische Revue» своїми працями, за які не жадаю ніякого гонорару, але лише в такім разі, коли перші номери покажуть, що видавництво справді поставлено поважно. З того, що досі писав мені д. Сембратович, я не міг набрати такого переконання. Надто я тепер

хворий на очі і мушу обмежувати свою писанину якмога. Ну, та я думаю, що редакція, коли признала можливим випустити 1 ч[исло] невідклично 14 мая, а поклик до співробітників вислала 29 квітня, має в теці готові праці, якими буде могла добре заповнити перші номери. Присланої мені програмової статті підписати не можу ось із яких причин:

1) маю звичай підписувати лиш те, що сам напишу;

2) вважаю, що для європейської публіки така стаття, підписана цілим гуртом людей, не будучи ніяким покликом, ані маніфестом, ані політичною заявою партійною, а простими запросинами до пренумерати, зробить радше комічне, ніж поважне враження;

3) ся програмова стаття не містить ані зеренця ніякої програми, і думаю, що в такій формі, як є, дасть досить некорисне свідоцтво про стан політичної і культурної свідомості підписаних під нею.

Одне місце в поклику (руським) здивувало мене. «Ruth[enische] Revue», сказано там, «не буде орган одиниць, але орган всього народу». Отже, також митр[ополита] Шептицького, д. Барвінського чи, може, також о. Делькевича і Мончаловського? Невже дотеперішня практика не навчила Вас, високоповажаний пане, що такою половою нікого не можна зловити і що далеко краще в таких випадках Farbe bekennen?[1] В поклику замість усякої програми поставлено «об'єктивність», якою в Європі нікому не заімпонуєте. Згадано глухо про власні ідеали укр[аїнського] народу — які вони? чим вони інтересні для Європи? Для кого в Європі?

Вибачайте за ті нескромні питання. Вони пливуть із гарячого бажання, аби «Ruth[enische] Revue» була якнайкраща і гідно репрезентувала нашу справу перед Європою. Я дивуюся, чому пресовий комітет, зав'язавшися перед двома місяцями, аж до останнього квітня не пустив пари з рота і не пробував порозумітися з краєвими співробітниками щодо праць, а вислав їм у останній хвилі теми, котрих сама стилізація показує ясно, що автори тих тем не знали властиво, чого жадати, і хапають перше-ліпше і таке, що, нпр., щодо покладених мені тем — або не говорить нічого («огляд укр[аїнської] літератури»), або для

[1] Пустити фарбу, колір, виявити політичне обличчя *(нім.)*.— *Ред.*

початкових номерів невідповідне. На те саме жалується й д. Гнатюк, який надто небезпечно хворий. Моя рада була б така: не розпочинати так важного діла занадто поквапно, відложити, коли ще можна, видавання хоч до половини року або до вересня (початок книгарського року) і розпочати справді солідно, рядом праць, що дали б Європі добре поняття і про сам народ, і про його духовних та політичних репрезентантів.

Остаюсь з правдивим поважанням

Ів. Франко.

3/V 1903

200. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], 5 травня 1903 р.

Високоповажаний пане професор!

З моїм оком трохи клопіт. Здавалося, що зовсім ліпше, пропавзував два дні від інгаляцій, і знов погіршилося. Доктор каже, що треба буде зробити невеличку операцію, яка все-таки з на два тижні ще протягне моє лічення. Дуже мені се прикро, бо в такім разі моя поїздка за границю опізнюється, а властиво, задля неможності інтенсивної праці в бібліотеках вона тратить для мене всяку ціль. Жаль мені також, що не буду міг і Вам допомогти у відомій Вам справі, та думаю, що Ви з в[исоко]пов[ажаною] панею добродійкою будете могли й самі полагодити се діло, про яке я, зрештою, вже написав Гірземанові. У нас отсе від кількох день гарно, тепло, але я мушу переважно сидіти в хаті, бо сонце разить очі. Для Вас із Петерб[урга] нема нічого.

Кланяюсь низенько і поздоровляю обох панства

Ваш

Ів. Франко.

5.V 903

201. ДО ЛЮДВІКА БЕРНАЦЬКОГО

Львів, 12 травня 1903 р.

Wielce Szanowny Panie!

Polskie Objawienie Metodego przepisałem z wiadomego Sz[anownemu] Panu rękopisu Ossolińskich; drukowanego egzemplarza nie zna i prof[esor] Brückner. Czy nie był to

przypadkiem druk czeski? Publikować tego tekstu nie myślę. Sądziłem początkowo, że mi się ten polski tekst przyda dla porównania z cerkiewnosłowiańskim, z którego urywki opublikowałem w t. I swoich Apokryfów, a końcową część, t[o]-j[est] powieść o końcu świata, podam w t. IV. Lecz przekonałem się, że polski tekst ani z cerkiewnosłow[iańskim] ani z greckim nie ma prócz pewnych ogólnych myśli nic wspólnego i jest późną przeróbką jakiejś późnej łacińskiej redakcji, tak że publikowanie całego tekstu w mem wydaniu nie miałoby żadnego celu. Jeżeliby Sz. Pan myślał o publikacji, to mogę służyć moją kopią, która po skolacjonowaniu mogłaby nadać się do druku. Pewien profesor w Kazaniu — na razie nie pamiętam nazwiska — zajmuje się także tym utworem i wykrył znaczne luki i braki w rozprawie Istrina. On miał w ręku także moją kopię tekstu polskiego — czy opublikował co z tego — nie wiem.

Pozostaję z prawdziwym szacunkiem

D-r Iw. Franko.

12/V 903
Ul. Ponińskiego, 4

Вельмишановний пане!

Польське «Об'явлення Мефодія» я переписав з відомого шан[овному] панові рукопису Оссолінських; друкованого екземпляра не знає навіть проф. Брюкнер. Чи не був це часом чеський друк? Видавати цей текст не думаю. Я гадав спочатку, що мені цей польський текст придасться для порівняння з церковнослов'янським, уривки з якого я надрукував у першому томі своїх «Апокрифів», а кінцеву частину, тобто оповідання про кінець світу, дам у четвертому томі. Але я переконався, що польський текст ані з церковнослов'янським, ані з грецьким не має — крім деяких загальних думок — нічого спільного і є пізньою переробкою якоїсь пізньої латинської редакції, так що друкування всього тексту в моєму виданні не мало б ніякого сенсу. Коли б Ви, шановний пане, гадали публікувати його, то можу служити моєю копією, котра після порівняння з оригіналом могла б бути придатною до друку. Один професор з Казані — зараз не пам'ятаю його прізвища — займається також цим твором і виявив значні прогалини і недостачі в науковій праці Істріна. Він мав у руках також мою копію польського тексту — чи надрукував щось із того — не знаю.

Остаюсь з правдивою шаною

д-р Ів. Франко.

12/V 903.
Вул. Понінського, 4

202. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів], 8 червня 1903 р.

Високоповажаний добродію!

Ждемо-ждемо «К[иевской] стар[ины]», та й годі її діждатися. Що се таке? Невже якась нечиста сила?

Сердечне спасибі Вам за книжки. Гроші пришлю при нагоді, а може, матимете у Львові яку орудку, за яку треба буде заплатити, то можна би вирівняти.

Дуже жаль, що мій «Юра» не пішов до збірки Котляревського. Будьте ласкаві не забути по переписанні прислати мені мій рукопис.

Коли Вам се не робить різниці, будьте ласкаві, з Вашого екземплярика моїх оповідань переслати «Панталаху» д. Липі для їх альманаху. Я Вам пришлю новий екземпляр. Дуже бажав би переслати дещо для альманаху дд. Грінченка й Чернявського, та не знаю що. Думав, було, написати їм «Мелеагра», а нема хвилі вільного часу. Чи не взяли би «В тюремнім шпиталі»? Коли ні, то я готов дати їм із третього томика (друк уже скінчився) «Отця гумориста» або «Гірчичне зерно» — що їм буде до вподоби. Томик вишлю на днях на Ваші руки, а Ви вже там поміркуйте. Взагалі повторюю, що казав Вам усно: робіть із моїх оповідань ужиток, який признаєте відповідним.Та ще одна річ. До мене дійшла чутка, що один із петербурзьких книгарів, м[а]б[уть] д. Пантелеєв, хотів би надрукувати збірку моїх новел по-московськи. Не маю нічого против того, та все-таки не маю ніякого інтересу в тім, щоб повторилося те, що було з «В поті чола»; книжку надрукували, а мені навіть «узнися» не сказали. Чи не добре би було, якби я передав своє право власності на мої твори кому-будь із Вас, а Ви б умовлялися з усякими видавцями та перекладачами. Мені було б пожадано, щоб за переклади та видання своїх писань одержати хоч що-будь, може би, хоч на старі літа міг позбутися коректорського хліба. Поміркуйте про се й напишіть.

Ваш

Ів. Франко.

8/VI 903

203. ДО М. М. КОЦЮБИНСЬКОГО

[Львів], 28 червня 1903 р.

Високоповажаний добродію!

Давно бажав післати Вам дещо зі своїх нових речей, та ніяк не зберуся викінчити. Шлю Вам тим часом томик моїх оповідань — виберіть собі відтам, що Вам подобається (може, «Отця гумориста»?); сей томик іще досі не вийшов у світ. А з віршів посилаю Вам тим часом пару дистихів. Бажалось викінчити хоч першу пісню «Мелеагра», та досі ледве дотяг до 100 віршів. Якби могли Ви підождати ще зо два тижні (напишіть про се), то, може б, і спромігся викінчити першу пісню. Річ писана гекзаметром, в дусі старинної епопеї, хоч і надихана новочасними ідеями.

Посилаю сердечне поздоровлення і щастибіг у Ваших задумах!

Ваш Ів. Франко.

28/VI 1903

204. ДО ЛЮДВІКА БЕРНАЦЬКОГО

[Львів], 4 листопада 1903 р.

Wielce Szanowny Panie!

Podaję wypiski o polskich «trefnych historyach» wierszowanych przeważnie z XVII w[ieku], o ile mi się nawinęły pod rękę przy przeglądaniu rękopisów. Być może, że będą tam rzeczy znane, nie miałem czasu odczytywać wszystkich.

Rękop[is] 212: Historya o Przemysławie i Cecyliy
tamże Galezyusz i Filida
Historya ucieszna
R[ę]k[o]p[is] 233 Heraklid polski
—»— 654 Cazus cyrulicki
—»— 401 Historya o Talesie
—»— 191 Powieść o królewiczu y królewney
—»— 3563 Tancretus Salerniteński.

Nadto zanotowano u mnie między Spectanda N-ry: 2032, 2076, 2745. Przypominam sobie, że miałem w ręku jeszcze jeden rękopis z XVIII wieku, gdzie był znaczny urywek jakiegoś zbioru drobnych anekdot prozą (coś około 100 nume-

rów), lecz niestety, numeru tego rękopisu czy raczej jego treści nie zanotowałem. Jeżeli go przy okazyi odnajdę, nie omieszkam zakomunikować Sz[anownemu] Panu.

Z uszanowaniem

D-r Iw. Franko.

4/XI 903

Вельмишановний пане!

Подаю виписки про польські віршовані «трефні історії», переважно з XVII в., оскільки вони потрапили мені під руку при перегляданні рукописів. Можливо, що будуть там речі відомі, я не мав часу перечитувати все.

Рукопис 212: Історія про Пжемислава і Цецілію
Там же: Галезій і Філіда
Кумедна історія
Ркп. 233 Польський Геракліт
» 654 Пригода цирулика
» 401 Історія про Талеса
» 191 Повість про королевича і королівну
» 3563 Танкрет із Салерно

Крім того, я винотував між spectanda[1] номери: 2032, 2076, 2754.

Пригадую собі, що я мав у руках ще один рукопис з XVIII в., де був значний уривок якогось збірника дрібних анекдотів прозою (щось коло 100 номерів), але, на жаль, я не записав номера того рукопису чи радше його змісту. Якщо його випадково знайду, негайно сповіщу про це шановного пана.

З повагою

д-р Ів. Франко.

4/XI 1903

205. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів], 10 листопада 1903 р.

Високоповажаний добродію!

Не знаю, звідки взяв д. Дом[аницький] звістку, що Ваша стаття не буде друкована сього року. Я д. Дом. не бачив, бо не був тоді у Львові, та й нікому не говорив, що думаю відложити її до нового року. Навпаки, я відразу, прочитавши рукопис, міркував надрукувати його ще сього року. Для кн[иги] XI було запізно, бо вона була вже заповнена, а в кн. XII стаття йде — вже зложена вся без ніякої зміни.

Як думаєте, чи не можна би статтю про мене в повнім виді надрукувати у нас, чи то в «Віснику», чи в Спілці?

[1] Речі, які треба оглянути *(лат.)*.— *Ред.*

Коли б Вам се було до ладу, то пришліть хоч і в російському оригіналі. А раз стаття написана і Ви задали собі над нею праці, то шкода, щоб вона пропадала.

Про праці для «К[иевской] стар[ины]» я думаю, та мене тепер заголомшили з відчитами: просять читати в Перемишлі, Самборі, Коломиї, Тернополі і, розуміється, у Львові. То мушу кінчити серію відчитів про Данте і ще дещо зробити. Надто мушу зладити для одного берлінського журналу статтю про «моїх знайомих жидів», писати далі Климента і дещо для «Слав[янского] сборника» Петерб[урзької] Академії — крім многих інших дрібних праць; як бачите, роботи досить, що ніколи й дихнути. Та скоро лише трохи упораюся, зараз засяду до статті про Кобринську та до повісті, яку хотів би дати в «К[иевскую] стар[ину]».

У нас у Тов[аристві] Шевч[енка] заноситься на нову кризу, та, може, то ще якось перебудемо. Як Ваше здоров'я? Щиро вітаю Вас і всіх київських знайомих.

Ваш Ів. Франко.

10/XI 1903

206. ДО М. В. ЛИСЕНКА

[Львів, 6—7 грудня 1903 р.]

Високоповажаний добродію!

Як ім'я Івана Котляревського, патрона нашого товариства, нерозривно зв'язане з відродженням української поезії, так само й Ваше ім'я зв'язане нерозривно з відродженням української пісні, української музики. Ви, як ніхто перед Вами ані обік Вас, вникнули глибоко в ту душу нашого народного генія, окрилили нашу народну пісню своїм талантом і рознесли її славу широко по Слов'янщині. Та не досить того: Ви сотворили нашу національну музику, і ім'я Ваше, осяяне всіми чарами рідних мелодій, стоятиме повік високо в ряді творців, у ряді тих, що підносять душу своїх сучасних понад буденність, в ряді тих майстрів живих тонів, що вміють однаково зрозуміло говорити до своїх людей і всіх поколінь, а про те найлюбішими і найзрозумілішими бувають для своїх найближчих. Прийміть в радісний день Вашого ювілею щире привітання від нас, вдячних Вам земляків, членів Тов[ариства] ім. Ів. Котл[яревського] у Львові.

1904

207. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ

Львів, 18 лютого 1904 р.

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

Książkę «Wistnyka» dziś wysłano na ukazany adres. Sądzę, że nie uchybiłem prawom autorskim Sz. Pana, podawszy w przekładzie wyciąg z zajmującego referatu Pańskiego. Czy otrzymał Sz[anowny] Pan odbitki z moich prac: «Карпаторуське письменство», «Слово о Лазаревѣ воскресеніи» і «Псевдо-Матвієве евангеліе», wysłane jeszcze w jesieni u. r. do Petersburga? Wkrótce otrzymam cokolwiek odbitek mych artykułów o ks[iądzu] Petruszewiczu, o kluczu Grzymałowskim i o legendzie o Popie Janie (Индейское царство) i pozwolę sobie wysłać je Sz. Panu. Serdeczne pozdrowienia zasyłam Sz. Panu i Pani, jakoteż prof. Karjejewowi. Czy prof. Wesełowski nie jest chory? Pisałem mu omal nie przed rokiem w odpowiedzi na jego list — przebieram swoje sumienie, czym go nie obraził, ale zdaje się, że nie, a odpowiedzi nie mam. Rozumie się, że i ja sam, jako nadzwyczaj niepunktualny korespondent, nie mam prawa użalać się na innych, ale każdy list prof. Wes[ełowskiego] jest mi zbyt drogim, bym jego milczenia nie odczuł boleśnie.

Jeszcze raz ukłony

Iw. Franko.

Lwów, 18.II 1904,
Krzyżowa, 12

Вельмишановний пане професор!

Книжку «Вісника» сьогодні вислано на вказану адресу. Гадаю, що я не порушив авторських прав шановного пана, подавши в перекладі виписки з цікавої Вашої доповіді. Чи одержали Ви, шановний пане, відбитки моїх праць: «Карпато-руське письменство», «Слово о Лазаревѣ воскресеніи» і «Псевдо-Матвієве евангеліе», вислані ще восени минулого року до Петербурга? Скоро я одержу кілька відбитків моїх статей про ксьондза Петрушевича, про Ключ Грималівський і Легенду про Попа Івана (Индейское царство)

і дозволю собі вислати їх шановному пану. Шлю сердечні привітання шановним пану і пані, а також проф. Кареєву.

Чи проф. Веселовський не хворий? Я писав до нього мало не рік тому у відповідь на його лист — перевіряю свою совість, чи не образив я його чимось, але здається, що ні, а відповіді не маю. Розуміється, що і я сам, як дуже непунктуальний кореспондент, не маю права нарікати на інших, але мені надто дорогий кожний лист професора Вес[еловського], щоб я не відчув боляче його мовчання.

Ще раз кланяюся

Ів. Франко.

Львів, 18.II 1904,
Крижова, 12

208. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

[Львів], 22 лютого 1904 р.

Дорогий товаришу!

Ну, та й утелющили Ви мені комісію в саму пору, коли за хворобою Гнатюка на моїх плечах завис увесь «Л[ітературно-науковий] вісник», зависла маса іншої коректи, та й Грушевський кричить, щоб лагодити для «Записок» статтю (про Антона Шашкевича, короля балагулів) та й рецензії (от пакосний рід літератури, для якого треба читати масу зайвини!). Ну, та що вже робити,— не зробив би я того для жінки ані для брата, пробую зробити для Вас, може, й сам дечого навчуся при тім. Бо на лихо собі я тепер зробився монографіст: я роздивлюся добре в деталях якоїсь детальної справи, то й напишу щось хоч крихту подібне до людей, а про цілість, про синтез і загальний образ і думати забув. Не стає думок настільки за вічною коректурою.

Д[обродієві] Венгерову напишу сьогодні. Не знаю лише, чи поспію зробити йому на час. В усякім разі рад буду зробити якнайкраще і дати річ не шаблонову.

Тішуся відтепер надією, — може, ще й марною — побачити Вас при нагоді з'їзду славістів, коли тільки нас запросять — досі не запросили! Я бажав би при тій нагоді вибратися на пару місяців на студії в Росії і побути, м[іж] і[ншим], і в Москві. Ну, та чи буде що з того, святий знає. Я вже здавна привик до афоризму: менше надій, менше розчарувань.

Цілую Вас щиро.

Ваш Іван Франко.

22/II 904

209. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

[*Львів, 26 лютого 1904 р.*]

Дорогий товаришу!

Звернено мою увагу на те, що для укр[аїнської] літератури в Слов[никові] Брок[гауза] і Єфр[она] постійно заангажований проф. Сумцов. Супроти того дуже можливе, що я напишу статтю, а редактор скаже: вибачайте, ми вже маємо. Тому я до д. Венгерова не писав нічого, а отсе звертаюся до Вас, може, будете ласкаві написати д. В[енгер]ову, як стоїть се діло. Я статтю підготовляю, але до писання візьмуся аж тоді, як дістану від нього формальні запросини.

Цілую Вас.

Ваш щирий Ів. Франко.

P. S. З запросинами на з'їзд славістів, мабуть, якась нечиста сила баламутить. Поляки подіставали всі особисті запросини, а до нас ледве-не-ледве прислали запросини до Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка з тим, щоб воно вислало одного або двох делегатів, а особисто не запрошено нікого. Натомість усі москвофіли, навіть такі докторизовані осли, як Вергун, Яворський та Святитський, подіставали особисті запросини. Что сей сон значит?

Ів. Франко.

210. ДО В. М. ГНАТЮКА

[*Львів*], *28 лютого 1904 р.*

Дорогий товаришу!

Вибачайте, що так довго не писав Вам, але, їй-богу, нема ані хвилі вільного часу й вільної голови. Другий номер ЛНВ, як бачите, я якось скапарив, хоч вийшов він худий, а третій повинен вийти сього тижня, та нема бібліографії. Чи [не ма]ете дечого, то пришліть. Зрештою, коли нема, то полатаємо самі як-будь, а коли Ви будете мати час і здоров'я, то подоповнюєте. Ми хочемо взяти до співробітництва в ЛНВ й Спілці Ів[ана] Кревецького. В Спілці кінчимо «Дарвінізм», починаємо Купера і 3 том Марка

Вовчка. Дерлиця і Заєр вийдуть сими днями. Чи Ви зробили Потебню? Коли ні, то у нас є переклад статті Драгоманова про Галичину, то, може би, можна дати його.

У нас тепер тихо. Наші реформатори якось присіли фалди і говорять półgębkiem[1], що їм властиво не так дуже ходить о статут, яко... чорт знає о що. Зрештою тепер упало на Шухевича посрамленіе в «Бесіді» — його не вибрали на голову і знівечили в «Руслані» трикратно, а в додатку оборонили його в «Ділі» так, що воліли б були знівечити. Може, тепер зробиться трохи смирніший, зрештою бог його знає.

На з'їзд славістів ми не дістали особистих запросин, лише Наукове Товариство з тим, щоб вислало одного або двох делегатів, а москалики та поляки подіставали всі особисті запросини. Якесь свинство!

Сьогодні конституується Товариство прихильників укр[аїнської] науки і штуки. Цілую Вас і бажаю швидкого подужання та всього найкращого

Ваш Ів. Франко.

28/II 904

211. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА

Львів, 23 березня 1904 р.

Високоповажаний пане професор!

Потрібні Вам студії проф. Верхратського сьогодні вислано Вам особисто — прошу прийняти їх від нашого Товариства на власність. До бібліотеки Musea Č[eského] не висилаємо своїх видань, бо за посилані початкові томи ми не одержали в заміну ніяких видань Musea. Зате посилаються всі наші видання в бібліотеку ц[ісарсько]- к[оролівської] Академії чеської.

Чи не можна би дістати від Вас хоть у позичку статті про наскоки проф. Брюкнера на Кирила і Мефодія? Редакція наших «Записок» жадає у мене для «Хроніки» огляд всіх нових праць про Кирила і Мефодія, які вийшли від часу праць Вашої і проф. Ягича. За присилку Вашої статті був би я Вам дуже вдячний.

У своїй праці про Климента Римського дійшов я, власне, також до легенд про віднайдення його тіла і одержав

[1] Пошепки *(польськ.).— Ред.*

з Москви старий (з XII в.) текст «Слово о пренесении мощей», який з варіантами тексту Горського додам до X-го розділу своєї праці. Я хотів би докінчити ту працю перед з'їздом славістів і присвятити її з'їздові. До «Сборника статей по славяноведению», що редагує Ламанський, послав я студійку про жидівські елементи в писаннях Кирила Туровського, а спеціально його «Притчу про сліпця і хромця». Цікаво, чи буде надрукована, та й взагалі чи не перешкодить війна з'їздові.

Остаюсь з глибоким поважанням

Ваш вдячний

Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, 4,
д[ня] 23, III 1904

212. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

[*Львів*], *23 березня 1904 р.*

Високоповажаний товаришу!

Вибачайте, що так довго не висилано Вам «Антологію»— Спілка мала досить клопоту з оправою і готових екземплярів було вже так мало, що боялися, аби не забракло, хоч покуп на те видання не надто великий — досі розійшлося малощо над 500 екз[емплярів] — розуміється, що до Росії не пущено нічого.

Думка про «Slov[anský] Přehled» лежить мені як гріх на сумлінні, але вірте, дорогий пане, я тепер так зайнятий, що не маю часу навіть прочитати дещо цікавого, не те, що писати таке, що просто не висить над карком. Клопіт, що п. Гнатюк занедужав і цілу зиму сидить у Алланді, так що до всього іншого цілий «Вісник» на моїй голові. Та скоро лише мені трохи легше буде, напишу Вам дещо з нашої нової літератури.

Засилаю сердечне поздоровлення

Ваш Іван Франко.

23/III 904

P. S. Не знаю, чи дійшла до Вас відомість, що Дошли, швагер пок. Ржегоржа, хворий від кількох літ на ревма-

тизм, застрілив себе і свою найстаршу доньку, що була осліпла. Дуже сумна новина!

І. Ф.

213. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА

Львів, 29 березня 1904 р.

Милостивый государь!

Проф. Крымский передал мне Ваше желание, чтоб я для редактируемого Вами Словаря Бр[окгауза] и Еф[рона] написал краткое (на 12—15 Ваших шпальт) обозрение южнорусской литературы. Я очень благодарен проф. Крымскому и Вам за лестное мнение о моей способности написать такую статью, какую Вам нужно, но я, право, не знаю, сумею ли я удовлетворить Вас. На всякий случай высылаю Вам первую часть моей работы, по моему расчету это более-менее треть целого. Дальнейшие части по мере изготовления копии я буду высылать Вам в промежутках 2—3 дней, так что в продолжении недели, надеюсь, Вы будете иметь в руках всю статью. Я возымел, может быть, несколько смешную претензию написать статью по-великорусски, чтоб не длить времени с переводом, и потому прошу Вас в случае, ежели моя статья вообще будет принята, исправлять язык, где и как нужно. Так как я, может быть, не совсем верно рассчитал объем статьи, то и в этом отношении, разумеется, предоставляю Вам редакторское jus gladi[1]. Не прерывая своей работы, я однако же жду от Вас письма и мнения о форме и содержании этой первой части моей статьи.

Остаюсь с глубоким почтением преданный Вам

Иван Франко.

Львов, ул. Понинского, № 4,
29/III (н. с.) 1904

214. ДО О. Ф. ФРАНКО

[Санкт-Мікель, 8 квітня 1904 р.]

Поздоровляю із станції Санкт-Мікель. Завтра в полудне будемо в Римі.

Ів. Франко.

[1] Право меча *(лат.)*.— *Ред.*

215. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО

Львів, 18 квітня 1904 р.

Дорогий друже!

Не знаю, чи одержали Ви мій привіт із Рима. Я отсе несподівано для себе самого по зборах Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевч[енка] відбув з проф. Груш[евським] тринедільну подорож до Італії (бачили Венецію, Рим і Флоренцію, були пару день і в Відні). Клопіт, що через се трохи запізниться моя праця для д. Венгерова. Я вже вислав йому огляд усеї старої нашої літератури до Котляревського, і він, як бачу з його листа, досить задоволений моїм писанням, навіть з погляду на мову (я попробував писати по-московськи). Та отсе, на три тижні закинувши всяку роботу і всякоє житейськоє попеченіе, я опинився перед масою пильних праць (треба випускати «Вісник», а з нього ще не надруковано ані одного аркуша!) і надто кваплюся, щоб докінчити працю для Венгерова (вже дійшов до 40-х років XIX в.). Та й отсей лист до Вас повинен я був написати три неділі назад. Діло таке, що при нагоді зборів Товариства Шевч[енка] дехто з українців (з молодіжі) підніс думку, що добре б було, якби Товариство в червні або липні сього року, коли в Росії почнуться ферії, устроїло курс українських викладів з університетським характером вроді рос[ійського] вільного ун[іверситету] в Парижі, на який могли би крім галичан приїхати деякі слухачі із Росії (младенець, що виступив з тим проектом, обіцяв нам таких слухачів зо 100!). Для такого курсу проф. Гр[ушевський] взявся прочитати свій курс історії України в 12 лекціях, я курс історії укр[аїнської] літератури також у 12 лекціях; думаємо запросити з Парижа Ф. Вовка на курс етнології, молодий філолог Брик прочитає курсик укр[аїнської] мови і т. ін. Отже, мені поручено запитати й Вас, чи не мали б Ви змоги й охоти прибути до Львова і прочитати курсик який-будь українською мовою. Нам було б дуже любо бачити Вас у Львові, та й не сумніваємося, що Ваше ім'я в числі лекторів також привабило би не мало молодіжі. Яке значення для укр[аїнської] молодіжі могли б мати такі курси, коли б так удалося провадити їх рік за роком (а се в значній мірі залежить від успіху першого року), про се не треба Вам багато говорити. Майте на увазі, що кошти подорожі і побуту у Львові Вам і кож-

ному лектору будуть звернені, та не виключена й думка деякого скромного гонорару за лекції. Я й не сумніваюся, що, коли тільки позволить Вам здоров'я, Ви не завагаєтеся причинитися до сього діла. Жду нетерпляче Вашої відповіді, та боюся лиш одного, чи не запізно прийде мій лист, щоб Ви могли вистарати дозвіл виїзду. Здоровлю Вас щиро.

Ваш Іван Франко.

Львів, 18/IV 904

216. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА

Львів, 4 травня 1904 р.

Милостивый государь, Семен Афанасьевич, извините, что опоздал с высылкой продолжения статьи. Но мне случилася «оказія» побывать несколько дней в Италии, и я был вынужден прервать тем временем мою работу. Теперь высылаю Вам дальнейшую часть статьи, над которой работаю усиленно, так что окончание будет готово найдалее через неделю. Следуя благосклонному замечанию, высказанному в Вашем письме ко мне, я излагаю литературную историю XIX в. несколько обстоятельнее, конечно, всегда предоставляя Вам право сокращать, что и где найдете нужным.

Ежели это было бы возможным, я желал бы в интересе самого издания просмотреть одну корректуру. За точность отправки ее обратно ручаюсь.

Остаюсь с глубоким почтением

Иван Франко.

Львов, 4/V 904

Статья уже кончена; окончание переписывается и будет выслано дня через 2—3.

Ив. Франко.

217. ДО ОСТАПА ЛУЦЬКОГО

Львів, 19 травня 1904 р.

Шановний пане!

Посилаю Вам свій вірш, на лихо ще не скінчений — від осені й досі не можу його скінчити. Та я посилаю Вам його лише на пробу, бо дуже сумніваюся, чи Ви захо-

чете його друкувати. Тому вкладаю в лист відразу й марку: коли Вам моя поемка буде не влад, будьте ласкаві відіслати мені її назад, але то конче, бо я вправді маю брульйон, але се не копія, а значно відмінна переробка. Коли б, паче чаянія, Ви зважилися друкувати «Страшний суд», то прошу дати мені знати кореспонденткою, щоб я зараз узявся докінчити цілість (ще буде 20—30 строчок). Кланяюся і поздоровляю д[обродія] Б. Лепкого, якого прекрасний вірш «Над рікою» піде в слідуючій книжці ЛНВ. З Вашими перекладеними віршами ще будьте ласкаві мати терпливість; тепер друкуємо великий перекладний роман, і для того на переклади загалом мало місця.

З поважанням

Ів. Франко.

Львів, 19 мая 1904

218. ДО О. К. КОВАЛЕНКА

[Львів, кінець травня — початок червня 1904 р.]

Високоповажаний добродію!

Курсик, про який Ви запитуєте, буде в нас розпочатий д[ня] 19 н[ового] с[тилю] червня [іюня] і потягнеться до 20 н. с. іюля. Читати будуть: проф. Грушевський — огляд історії України, Хв. Вовк — огляд етнографії України і ще щось, М. Ганкевич — огляд соціальних теорій і революційних рухів у XIX в., я — огляд історії укр[аїнського] письменства, С. Томашівський — розбір українських державно-правних трактатів з Польщею і Московщиною в XVII в., Ів. Раковський — отогенія і філогенія чоловіка і Кримський — (ще не знаємо що), надто Іван Брик буде викладати дещо з укр. язика; проф. Студинський з літератури. Щодо екскурсій проектовано поки що одну до Бориславa і Східниці. Вступ на курси буде платний, але кілько буде виносити плата, я щ е н е з н а ю, в усякім разі не більше 20 корон (8 руб.). За помешкання для приїжджих у нас подбають, та треба, щоб ми заздалегідь знали, скільки осіб приїде, аби зарядити, що треба.

З поважанням

Ів. Франко.

219. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

Львів, 6 червня 1904 р.

Високоповажаний пане!

Вибачайте, що так запізнився зі зреферуванням Вашої драми. Прочитав її сьогодні. По-моєму, вона має дві капітальні хиби: вона зовсім без акції — та се ще нічого, але головне — вона н у д н а. Все — і події, і характери, і розмови — держане в якімось матово-сірім тоні, розлізлі, несконцентровані. Коли «Чоловіка честі» я прочитав одним духом, то се читав, мов каміння під гору тягав. У ЛНВ я не міг би надрукувати її, а коли рефлектуєте на Вид[авничу] Спілку, то, думаю, що також буде трудно. Зрештою, даю її прочитати ще В. Гнатюкові.

Здоровлю сердечно.

Ів. Франко.

6/VI 904

220. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 26 червня 1904 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Indem ich Ihnen mit herzlichem Danke die mir gütig ausgeliehene Abhandlung Golubinskijs gleichzeitig unter Kreuzband zurückschicke, erlaube ich mir Ihnen mitzuteilen, daβ ich in meiner unlängst zu Ende gebrachten Arbeit über die Auffindung und Übertragung der Klemens-Reliquien zu einigen, für die weitere Erforschung der Cyrillo-Methodianischen Frage, wie mir scheint, ziemlich wichtigen Resultaten gekommen bin. Ich erlaube mir, Ihnen dieselben kurz in Thesenform hier mitzuteilen:

1) Die Legende von der Auffindung der Klemens-Reliquien (durch Grabung) entstand in Chersonesus in ersten Jahren des IX. Jahrh[underts], also ein halbes Jahrh[undert] vor Konstantins chassarischer Mission. Den Namen des Urhebers dieser Ausgrabung und des Verfassers der Legende können wir noch mit einiger Wahrscheinlichkeit ermitteln. Dieser und nicht Konstantins Zeit gehört der chersonische Metropolit Georgius. Konstantin hatte mit dieser Auffindung nichts zu tun.

2) Der Brief des Anastasius Bibliothekarius enthält außer der, auf ihre Glaubwürdigkeit nicht näher zu bestimmenden Erzählung Konstantins (Kap[itel] 2) eine Erzählung des Metrophanes, welche durchaus auf jener älteren chersonischen Legende datiert, also, insofern sie das Ganze auf Konstantinus überträgt, ganz erlogen ist; ferner [bringt er] Nachrichten über drei Schriften des Konstantinus, was entweder jenes Metrophanes oder des Anastasius Kombinationen sind, also auch ganz unzuverlässig.
3) Die Italische Legende ist unmöglich das Werk Gauderichs oder des Johannes Levita; sie ist auf Grund jenes Briefes des Anastasius verfasst, hat die von Anastasius besorgte Übersetzung der chersonischen Legende benutzt, was sie aber außer diesen Quellen bringt, ist entweder leere Phrase, oder der pannonischen Vita Konstantini (oft mit Mißverständnissen) entlehnt.
4) Von den pannonischen Legenden ist die Vita Methodii älter und zuverlässiger, obwohl ihr Text vielfach verdorben ist. Ich betrachte die erste Hälfte des Kap[itels] IV als spätere Interpolation, gemacht auf Grund der Vita Konst[antini], Kap[itel] VI, als verderbt, vielleicht zusammengestrichen, so daß Heterogenes nebeneinander zu stehen kam, und den Brief Hadrians in der hier vorhandenen Form als gefälscht und in den Text der Vita Meth[odii] ebenfalls später interpoliert; sein Inhalt kann nichtsdestoweniger wahr sein.
5) Die Vita Konstantini ist später verfaßt, kann unmöglich das Werk desselben Verfassers wie Vita Meth[odii] sein, ist eine Kompilation guter Traditionen und eines bunten literarischen Materials, eine Tendenzschrift, deren Verfasser sich kein Gewissen daraus machte, verschiedenes, dem Konstantin nicht zugehöriges, auf seinen Helden zu übertragen.

Ich bin mir nur zu gut bewußt, daß vieles in meiner Abhandlung gewagt, schwach begründet, vielleicht ganz falsch ist, obwohl ich mich redlich bemüht habe, mich strikte an die Quellen zu halten, das bisher darüber Gesagte zu prüfen und aequam servare mentem. Ihnen, hochverehrter Herr Hofrat, als dem kompetentesten Kenner dieses ganzen Fragenkomplexes, den ich zugleich die Ehre habe, meinen Lehrer zu nennen, teile ich meine Schlüsse und Bemerkungen zuerst mit und erlaube mir, eine Frage daran zu knüpfen. Meine Abhandlung (sie bildet das X. Kap[itel] meiner Arbeit über die Klemenslegende) wird zwar in den «Записки» der Ševčenko—Gesellschaft gedruckt (leider muß sie hier wegen

ihres Umfanges in zwei Teile auseinandergerissen werden), die «Записки» genießen aber das traurige Privilegium, von den wenigsten Slavisten gelesen zu werden. Mir wäre es aber sehr erwünscht, die Sache vor ein breiteres Forum zu bringen. Wäre es nun dem Herrn Hofrat erwünscht, daß ich die wichtigsten Resultate und Argumente meiner Arbeit in einer kurzen Abhandlung (etwa 1—$1^1/_2$ Druckbogen) für Ihr Archiv bearbeite? Wenn ja, dann möchte ich bitten, mir gütigst bekanntzugeben, wann die Arbeit fertigzustellen wäre, und ich würde dann womöglich alles beiseite stellen und diese Abhandlung schreiben. Sollten hochverehrter Herr Hofrat wünschen, den ruthenischen Text meiner Abhandlung einzusehen, so wäre ich gern bereit, die bisher gedruckten Bogen zur Einsicht zu schicken.

Mit vollkommenster Hochachtung
ergebener

D-r Ivan Franko.

Lemberg, 26.VI 1904.
Poniński-Gasse, Nr. 4

Вельмишановний пане раднику!

З щирою вдячністю повертаю Вам бандероллю статтю Голубинського, якою Ви так люб'язно дозволили мені скористатися, й водночас хочу поінформувати Вас про те, що у своїй, недавно закінченій праці про віднайдення і перенесення мощей св. Климента я досяг деяких результатів, як мені здається, вельми важливих для подальшого дослідження кирило-мефодіївського питання. Дозволю собі викласти їх коротко, у вигляді тез:

1) Легенда про віднайдення мощей св. Климента (шляхом відкопання) виникла у Корсуні в перші роки IX ст., тобто за півстоліття до хазарської місії Константина. Ім'я виконавця тієї розкопки й автора легенди можна ще з певною вірогідністю встановити. Саме тоді, а не в епоху Константина жив корсунський митрополит Георгій. Константин до цієї знахідки нітрохи не причетний.

2) Лист Анастасія Бібліотекаря містить, крім оповідання Константина (розд. 2), правдоподібність якого визначити важко, також оповідання Митрофана, котре датоване тим же часом, що й давніша корсунська легенда, а відтак, оскільки воно все приписує Константинові, повністю вигадане; далі (він подає) відомості про три твори Константина, які є комбінаціями або того ж Митрофана, або Анастасія і, отже, також зовсім позбавлені достовірності.

3) Італійська легенда ніяк не може бути твором Гаудерика чи Йоанна Левіта; вона створена на основі згаданого листа Анастасія й використала здійснений Анастасієм переклад корсунської легенди; все інше, що міститься в ній, крім цих джерел, є пусті фрази або взято (часто з помилками) з «Паннонського житія Константина».

4) Серед паннонських легенд «Житіє Мефодія» є більш давньою і достовірною, хоча її текст в багатьох місцях зіпсований. На мій погляд, перша половина розділу IV є пізнішою інтерполяцією, виконаною на основі «Житія Константина», розділ VI спотворений і, очевидно, скорочений, відзначається неоднорідністю, а лист Адріана в поданому тут вигляді перекручений і також пізніше інтерпольований в текст «Житія Мефодія»; незважаючи на це, його зміст може бути правдивим.

5) «Житіє Константина» написано пізніше й ніяк не може бути твором того ж автора, що й «Житіє Мефодія», воно є компіляцією добрих традицій і строкатого літературного матеріалу, це тенденційний твір, автор якого не соромився наділяти свого героя усім, що не належало Константину.

Я дуже добре усвідомлюю, що чимало думок у моїй статті надто сміливі, слабо обгрунтовані, а то й, може, зовсім хибні, хоча я чесно намагався строго дотримуватися першоджерел, перевіряти раніше сказане і aequam servare mentem[1]. Ви перший, вельмишановний пане раднику, кому я, як найбільш компетентному знавцеві цього кола питань, кого маю за честь величати своїм учителем, повідомляю свої висновки і зауваження; тож дозволю собі додати до них одне запитання. Моя стаття (вона складає розділ X моєї розвідки про св. Климента) буде надрукована в «Записках Наукового товариства ім. Шевченка» (через великий обсяг її, на жаль, доведеться розбити на дві частини), хоча «Записки» користуються тим сумнім привілеєм, що їх читає найменше славістів. Мені ж дуже хотілося б винести ці питання на розсуд ширшого кола читачів. Чи не зволили б пан радник, щоб я опрацював найважливіші результати й аргументи своєї праці у короткій статті (приблизно 1—1,5 друкованих аркуші) для Вашого «Архіву»? Якщо так, то я просив би ласкаво повідомити мені, коли має бути закінчена стаття, тоді я по змозі відклав би усі свої справи і написав би її. Коли б вельмишановний пан радник мали бажання переглянути український текст моєї праці, то я охоче надіслав би Вам на перегляд надруковані досі аркуші.

З найглибшою пошаною
відданий Вам

д-р Іван Франко.

Львів, 26.VI 1904,
вул. Понінського, 4

221. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО

Львів, 13 серпня 1904 р.

Високоповажаний отче!

В середу рано вибираємося з д. Вовком і д. Кузелею до Мшанця. Коли би Вам се було можливо, то вишліть фіру

[1] Зберегти рівновагу духу *(лат.)*.— *Ред.*

до Устрік і зладьте для нас десь якийсь куток, щоб ми могли пару день пробути.

Остаюсь з глибоким поважанням.

Ваш Ів. Франко.

Львів, 13/VIII 904

222. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 3 вересня 1904 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Herzlichsten Dank für Ihre von Ihrem üblichen Wohlwollen und weiser Mäßigung eingegebenen Bemerkungen über meine Arbeit. Ich fühle nur zu gut ihre Schwächen und werde mich bemühen, die deutsche Bearbeitung, wo möglich, de nova radice auszuführen, d[as] h[eißt] vor allem in den byzantinischen Quellen eine kleine Jagd nach dem Chersoneser Georgios anstellen und dann meine Analyse der Quellen zu Konst[antin] und Met[hodii] noch einmal gewissenhaft nachprüfen. Daß ich hierzu mehr das Auge eines Historikers als eines Philologen mitbringe, kann der Sache nicht nachteilig sein, wenn nur die exegetische Methode richtig gehandhabt wird, und darüber wird doch der Philologe wenigstens im gleichen Maße wie der Historiker zu entscheiden haben.

Eben als Historiker stelle ich die Vita Methodii am höchsten und die Italische Legende zu unterst und glaube, dafür (wenigstens für das letztere) nicht wertlose Gründe beigebracht zu haben. Daß mir die Vita Konst[antins] als Legende, als Literaturwerk besser gefällt als die beiden anderen, versteht sich von selbst, hier handelt es sich ja aber darum, wieviel wir aus diesen Nüssen reines Öl historischer Erkenntnis herauspressen können, und darum muß, die folkloristische Legendenbetrachtung in allen Ehren, doch die historische Druckpresse ins Werk gesetzt werden. Natürlich sind das unsere individuellen Ansichten und Bemühungen, und das Resultat (θεῶν ἐνγούνασι κειται).

Die Kap[itel] I—IX meiner Abhandlung über die Legende von Klemens Romanus waren in früheren Bänden der «Записки» gedruckt und sollen auch separat in Buchform erscheinen, sobald das Ganze (es kommen noch Kapitel XI und

XII) fertig sein wird. Sobald das Buch erscheint, werde ich mich beehren, Ihnen ein Exemplar zu schicken.

Hochachtungsvoll

Ihr dankbarer

Ivan Franko.

Lemberg, Poniński-Gasse, 4.
3.IX.1904

Вельмишановний пане раднику!

Щиро дякую за Ваші, як завжди, доброзичливі, пройняті мудрою поміркованістю зауваження про мою працю. Я надто добре відчуваю її слабкі місця і постараюся по змозі виконати німецьку обробку de nova radice[1], тобто спробую влаштувати маленьку погоню за корсунським Георгієм насамперед у візантійських джерелах, а відтак ще раз сумлінно перевірити свій аналіз джерел про Константина і Мефодія. Те, що я дивлюся на цю справу більше оком історика, ніж філолога, не повинно їй зашкодити, якщо тільки правильно застосовано екзегетичний метод, принаймні філолог має вирішувати це питання в тій самій мірі, що й історик.

Саме як історик я ставлю «Житіє Мефодія» найвище, а Італійську легенду — найнижче й гадаю, що навів для цього (бодай на користь останнього) досить вагомі аргументи. Само собою зрозуміло, що «Житіє Константина» як легенда, як літературний твір мені подобається більше, ніж два інші, але тут йдеться про те, скільки чистої олії історичного пізнання можна видушити з цих горіхів, тому потрібно, при всій повазі до фольклористичного підходу до легенди, привести в дію історичний прес. Звичайно, це наші особисті погляди й зусилля, а результат θεῶν ἐνγούνασι κεῖται[2].

Розділи I—IX моєї праці про Климента Римського були опубліковані в попередніх томах «Записок» і мають також вийти окремою книжкою, коли праця буде викінчена (лишилися ще розділи XI і XII). Як тільки книжка вийде друком, матиму за честь прислати Вам один примірник.

З глибокою пошаною Ваш вдячний

Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, 4
3.IX 1904

223. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 11 вересня 1904 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Durch eine zweiwöchentliche Exkursion unter die Bojken, wo ich auf Antrag des Österreichischen Vereins für Volkskunde Museumsgegenstände und für eigene Rechnung Folkloristi-

[1] З нового кореня *(лат.)*.— *Ред.*

[2] «Лежить на колінах богів» (з Гомера), значить: справа непевна *(грецьк.)*.— *Ред.*

sches wie Kirchenarchäologisches sammelte, wurde ich aufgehalten und konnte darum die Übersetzung des Artikels des Prof. Hruševśkyj erst gestern zu Ende bringen. Gestern habe ich den Schluß an Prof. Hr[uševśkyj] abgeliefert und hoffe, daß Sie ihn bereits in den Händen haben werden, wenn dieser Brief Ihnen zukommt.

Auf die von Ihnen aufgeworfene Frage, wann die Italische Legende entstanden sein konnte, bin ich natürlich nicht imstande, eine präzise Antwort zu geben. An eine so späte Entstehung (das XII., XIII., das XIV. oder das XV. Jahrhundert), wie Sie sie ganz richtig für unmöglich erklären, denke ich auch nicht, aber zwischen dem lebenden Gauderich und der zweiten Hälfte des XII. Jahrhunderts (als Grenzpunkt dürfte hier der Brand der alten Klemenskirche im Jahre 1084 anzunehmen sein) ist doch ein weiter Zeitraum. An jenen Brand erinnere ich darum, weil wir ja aus einer nicht zu fernen Zeit vor demselben ein interessantes Zeugnis der nah lebenden Tradition über Konst[antin] und Method[ii] in Rom — die bekannten Fresken in San Klemente — besitzen. Dort haben wir ja auch die beiden Slavenlehrer als Wiederbringer der Klemensreliquien nach Rom abgebildet— der Maler scheint die Italische Legende bereits gekannt zu haben. Was wissen wir nun von dem lebenden Geist, den Interessen und Verhältnissen, welche jene Fresken schufen? Was wissen wir von ihrem Stifter Benno de Rapizza? Aus der Dunkelheit der Zeit glimmert für uns hier nur ein schwacher Funke — kann er nicht das Überbleibsel eines Feuerherdes sein, bei welchem auch die Italische Legende aus älteren, sowohl lateinischen als auch slavischen Elementen zusammengebraut wurde? Übrigens, wenn es sich um Spuren handelt — hier noch eine Spur, welche in entgegengesetzter Richtung zu führen scheint. Bei Carl Hessel (die altchristlichen Basiliken Roms, Wetzlar 1873) finde ich ein Zitat aus dem Buche Rondinini, De S. Clemente, papa et martyre ejusque basilica in Roma, Romae 1706, wo angegeben sein soll, daß das opus des Johannes Levita über Klemens ganz und vollkommen in der Handschriftensammlung zu Monte Cassino vorhanden sein soll. Da wäre ja die Auflösung des Rätsels fertig und alles Spintisieren über den späteren Ursprung der Italischen Legende überflüssig. Ich in Lemberg konnte die Wahrheit dieser Notiz nicht einmal durch das Einsetzen des Montecassinischen Handschriften — Kataloges (Bibliotheca Monte—Cassinensis) kontrollieren.

Vielleicht möchten hochgeehrter Herr Hofrat besser in der Lage sein, diese Spur weiter zu verfolgen.

Verbleibe hochachtungsvoll

Ihr dankbarer

Ivan Franko.

Lemberg, Poniński-Gasse, 4.
11.IX.1904

Вельмишановний пане раднику!

Двотижнева екскурсія поміж бойків, де я за дорученням Австрійського етнографічного товариства збирав музейні експонати, а на власний рахунок фольклористичні матеріали й предмети церковної старовини, спричинилася до того, що я затримався й тому лише вчора зміг докінчити переклад статті професора Грушевського. Вчора я вислав професору Грушевському останню частину і сподіваюсь, що вона буде в Ваших руках раніше, ніж Ви отримаєте цей лист.

На Ваше запитання, коли могла виникнути Італійська легенда, я, звичайно, не спроможний дати точну відповідь. Як і Ви, я не поділяю думки про таке пізне походження легенди (XII, XIII, XIV чи XV століття), що Ви цілком справедливо відкидаєте, але ж між тим часом, коли жив Гаудерик, і другою половиною XII століття (за крайню межу можна, мабуть, вважати пожежу у старій церкві св. Климента в 1084 році) лежить значний проміжок часу. Про цю пожежу нагадую тому, що в не такім далекім часі, що їй передував, маємо цікаве свідчення близької, живої традиції про Константина і Мефодія в Римі — відомі фрески в Сан-Клементе. На них зображені обидва слов'янські першоучителі, що переносять мощі св. Климента до Риму — очевидно, художнику уже була відома Італійська легенда. Що ж ми знаємо про живий дух, інтереси та обставини, котрі створили оті фрески? Що знаємо про їхнього творця Бенно де Рапізу? З мороку часу блимає нам лише слабенька іскорка — чи не залишок пожарища, на якому була вилечена Італійська легенда з давніших, як латинських, так і слов'янських складників? А втім, коли вже говорити про сліди — то ось ще один слід, який, здається, веде в протилежному напрямку. У Каролля Гесселя (Die altchristlichen Basiliken, Wetzlar, 1873) знаходимо цитату з книжки «Rondinini. De s. Clemente, papa et martyre ejusque basilica in Roma. Romae, 1706», де нібито зазначено, що твір Йоанна Левіта про Климента цілий і непошкоджений зберігається у рукописному фонді в Монте-Кассіно. Ось де ключ від загадки, що робить зайвим всяке мудрування про більш пізне походження Італійської легенди. Тут, у Львові, я позбавлений можливості перевірити правдивість цієї замітки, навіть скориставшись монтекассінським каталогом рукописів (Bibliotheca Monte-Cassinensis). Може, високоповажний пан радник матиме кращу змогу продовжувати пошуки по цьому сліду.

Зостаюся з глибокою пошаною

Ваш вдячний
Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, 4
11.IX 1904

224. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА

Львів, 15 жовтня 1904 р.

Милостивый государь!

Вашу денежную посылку (803 кроны) получил и большое Вам за нее спасибо. Хотелось бы очень получить хотя несколько оттисков моей статьи для рассылки тем из знакомых со мной славистов, которые столь любезны, что присылают мне свои издания.

Историю малорусской литературы Огоновского я купил для Вас и высылаю одновременно с этим письмом. Цена экземпляра, кроме первого тома, 16 крон; первый том, распроданный, я разыщу у антиквария и куплю Вам. Денег прошу не слать, так как мне хотелось бы иметь некоторые русские издания, нужные мне для моих работ, и я попрошу Вас добыть их мне. Об этом я напишу Вам, когда получу извещение, что Вы получили книгу Огоновского, потому что я боюся, что цензура возвратит ее retour[1].

Извините, что, пользуясь этой случайностью, я отнесуся к Вам с двумя запросами. Вы издавали когда-то журнал «Устои», в котором печатались замечательные «Записки южнорусского крестьянина». Вторая часть этих записок «Как я стал духовным братом», кажется, не была окончена печатанием. Не были бы Вы так добры дать мне какие-нибудь сведения об авторах этих записок и о том, существует ли их окончание и возможно ли добыть его. Я очень хотел бы напечатать всю эту вещь по-малорусски. Ежели случайно рукопись хранится у Вас, Вы очень обяжете меня, ежели изволите сообщить ее мне для перевода. Подлинник возвращу с благодарностью. Второй запрос, может быть, еще более нескромный. Не интересуется ли какая-нибудь из редакций петербургских журналов галицкими делами настолько, что захотела бы напечатать одну-две статьи в в год о Галиции. Я мог бы давать путевые очерки по разным углам Галиции, этюды из общественной и политической жизни. Или, может быть, кому-нибудь была бы интересна моя беллетристика? Нужно Вам знать, что я зарабатываю на хлеб, главным образом, корректурой, из-за которой литературная и научная работа является для меня только роскошью, доступной мне только кой-когда, да и то пере-

[1] Назад *(франц.).— Ред.*

утомленному убийственной механической работой. И хотя я чувствую, что должен отдавать все свои силы родному языку и родной письменности, но все-таки мне кажется, что, работая и на русском языке, я не изменю интересам моей родины и, может быть, буду иметь более силы и досуга служить ей и здесь.

Извините, что беспокою Вас моими личными делами, и примите уверение в моем глубоком уважении

Ваш Иван Франко.

Львов, ул. Понинского, № 4.
Д[ня] 15/X 1904

225. ДО М. І. ПАВЛИКА

[*Львів, середина листопада 1904 р.*]

Високоповажаний пане товаришу!

Філологічна секція Наукового товариства імені Шевченка прилучається до ювілейного обходу Вашої 30-літної літературної діяльності і, шануючи в Вас одного з перших піонерів поступового та народолюбного напряму в Галичині, неустрашенного і незламного борця за народні права, пильного робітника коло усвідомлення народної маси та разом із тим свойого товариша на полі наукової роботи в Науковім товаристві імені Шевченка, бажає Вам здоров'я і сил до дальшої праці на хосен дорогої всім нам науки і на пожиток та славу нашого народу.

За філологічну секцію Наук[ового] тов[арист]ва ім. Шевченка Іван Франко, директор.

226. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО

Львів, 18 листопада 1904 р.

Дорогий пане товаришу!

Вашої повісті початок я прочитав зараз того самого дня, коли одержав посилку, прочитав до того місця, де починається старший рукопис, який Вам тепер на Ваше жадання висилаю для ревізії тексту і евентуальної невеличкої переробки. Розуміється, повість зачинаємо друкувати з 1 числом, то, значить, початок даю до друку слідуючого

тижня. На кожну книжку піде 2—$2^1/_2$ аркуші друку, так що з переробкою маєте все-таки з місяць часу. Про зміст повісті не пишу Вам наразі нічого детального; читається вона легко, і предмет зацікавив мене, хоча в деталях я, може, був би одне або друге обробив інакше. Ну, та література то не муштра, де всі повинні бути уніформ. Більше уваг мав би я зробити щодо язика; він у Вас більше канцелярійний, ніж літературний, але тут уваги не поможуть; коли б Вам було цікаво студіювати язиковий бік, то можете порівнювати свій скрипт, який Вам на жадання по надрукуванні перешлю з тими поправками, які будуть пороблені в тексті, се буде найпростіша робота. А тим часом, не дбаючи ні на які уваги, пишіть frisch drauf los[1], і щасти Вам боже добігти до кінця!

Ваш щиро відданий Іван Франко.

18/XI 904

227. ДО Ю. К. ЖАТКОВИЧА

[Львів, 20 листопада 1904 р.]

Високоповажаний отче добродію!

Прилучаючися духом до празника—ювілею Вашої 30-літньої письменницької діяльності, позволяю собі й від своєї особи висловити Вам подяку за ту часть Вашої праці, яку Ви поклали на знайомлення мадярської, а тим самим і угро-руської публіки з творами загірнього українсько-руського письменства, в тім числі й моїми. Вважаючи таку працю дуже важною для витворення між сусідніми а так глибоко одна від одної розрізаними націями чистої атмосфери духового розуміння і зближення, бажаю Вам, високоповажаний отче, здоров'я і сили до дальшої праці і якнаїкращих її успіхів.

228. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ДІЛО»

Львів, 24 листопада 1904 р.

В 253 ч. «Діла», в статті «Радикальна партія rediviva[2]» подано щодо моєї особи деякі невірні звістки, які вважаю потрібним спростувати.

---

[1] Натискаючи із свіжими силами *(нім.)*.— *Ред.*

[2] Відроджена *(лат.)*.— *Ред.*

Поперед усього неправда те, що я в якій-будь формі заявив про своє приступлення до радикальної партії. В з'їзді тої партії, який відбувся в неділю дня 20 падолиста, я не брав ніякої участі і не був на ньому присутній. Я взяв участь тільки в однім (надпрограмовім) засіданні, що відбулося в понеділок, дня 21 пado[листа] і мало на меті обговорення піднесеного мною на недільнім комерсі, отже, в приватному кружку, питання, чи не варто би подумати про обновлення і реорганізацію радикальної партії. Засідання, відбуте в тій справі в понеділок, також не рішило сього питання, але віддало його до розслідження спеціальній ad hoc[1] вибраній комісії, яка має свої внески предложити новому з'їздові.

Так само невірно передано в «Ділі» зміст промови, якою я мотивував (по д-ру Даниловичу і доповнюючи його, а не навпаки, як виходить із представлення «Діла») потребу вибору такої комісії. Я зовсім не говорив про опозиційність ані угодовість національно-демократичної партії та підніс спеціально три точки, що змушують мене і ще декого, крім мене, бажати реконструкції хлопської радикальної партії. Думаю, що не зайвим буде подати ті мої уваги до відома читачів «Діла», яких загальна фраза про «угодовість», вложена мені в уста автором статті, може лише збаламутити і представити мотиви мого поступування в зовсім фальшивім світлі. Я підніс ось що:

1. Національно-демократична партія, хоч прийняла програму, уложену на основі програми радикальної партії, при головній участі д-ра Вол. Охримовича і моїй, проте досі не подбала опублікувати сю програму в спосіб, доступний для широкого загалу, отже, окремою брошурою і не сповнила ухвали первісного комітету — видати сю програму для селянства з докладними поясненнями, хоч свою часть праці, вложену на мене комітетом, а власне пояснення економічної проблеми, я сповнив і навіть відбитка з тої моєї праці, друкованої в «Свободі», була зроблена і так лишилася гнити в магазині Ставропігійської друкарні. Наслідком сього всі пізніші з'їзди нац[іонально]-дем[ократичної] партії обходилися без програми і без програмових дискусій, і ніхто з партії не відчував того браку. Се мимоволі насуває мені думку, що вся програма має для нац.-дем. партії зовсім формальне значення і була уложена, так сказати, лише для паради.

[1] З цією метою (*лат.*).— *Ред.*

Є. К. Трегубов. Фото. 90-ті роки.

Адольф Черни. Фото. Кінець 90-х років.

Ватрослав Ягич. Фото. 90-ті роки.

Матія Мурко. Фото.
Початок 90-х років.

М. Ф. Сумцов. Фото. 90-ті роки.

2. Сю думку зміцнює ще той факт, що протягом минулого і біжучого року в органі партійнім «Свободі» появлялися без особистих підписів автора і без ніяких застережень статті, в яких рішуче заперечувано один з головних принципів програми нац.-дем. партії, а власне принцип легальної політичної боротьби і легальної організації народних мас для боротьби за свої права, а натомість рекомендовано (як ось у звісній «Злодійській руці») нелегальні організації для систематичних злочинів. Не бачивши ніде в партійних органах ані дискусії над сими проектами, ані протесту чи то одиниць, чи груп проти такої зміни партійної програми, я тим більше мусив зневіритися в серйозність національно-демократичної партії у відношенні до її програми.

3. Нац.-дем. партія не сповнила також найважнішої з тих задач, яких я і дехто з моїх товаришів перед 6 роками вважали можливим пристати до неї, а власне, не зробила нічого для зорганізування селянської маси і ведення її до свідомого політичного життя.

По думці моїй і моїх товаришів се могло статися на основі організаційних принципів, вироблених також радикальною партією, по яким уся організація мала йти знизу вгору, тобто з організацій місцевих через вибори мали повставати організації повітові, з вибору тих повітових організацій мали виходити делегати до народного з'їзду, а з вибору того з'їзду мав виходити центральний народний комітет. Тим часом теперішня організація нац-дем. партії оперлася на т[ак] зв[аних] організаторах та мужах довір'я, іменованих центральним зарядом і наділених мандатами з центру. Супроти сеї централістичної системи маса народу лишається поза рамами організації і вважається, дивним звичаєм, бездушною і безкритичною чередою, яку указами згори гониться то в сей, то в той бік, до цілей, іноді зовсім чужих і не зрозумілих для неї.

Нарікання автора статті на мене, буцімто я не пробував переводити своїх поглядів у нац.-дем. організації, попросту смішні. Мені не ходить о жодні мої погляди, а тільки о те, що нац.-дем. партія яко така не переводить того, що сама признала своєю програмою. Я особисто, усунувшися від участі в політичному житті, не почуваю потреби переводити що-будь «своє» в тій чи якій-будь іншій організації. Зрештою, завдяки централістичній нац.-дем. партії я не мав ніякої змоги брати участь у нарадах її з'їздів, де мають го-

лос тільки делегати. Про вибори таких делегатів у Львові я ніколи не чував нічого, а запрошування мене на з'їзд ad personam[1] коли й траплялося колись (в усякім разі, не в останніх роках), не могли наділити мене ніяким мандатом до ведення на з'їзді якої-будь акції іменем якоїсь групи.

Іван Франко.

Львів, 24 пад[олиста] 1904

229. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО

[Львів], 5 грудня 1904 р.

Високоповажаний пане меценасе!

Вибачайте, що аж нині відписую Вам на Ваш останній лист з питанням щодо гонорару. Я мусив з тою справою удаватися до виділу Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка, і виділ ухвалив дати Вам найвищий гонорар, який у нас досі плачено за повість («Земля» Кобилянської), тобто 400 кор[он]. Коли пристаєте на сей гонорар, то прошу повідомити мене і прислати, коли змога, дещо дальше рукопису. Аж до Вашої відповіді я ще здержуся з віддаванням рукопису до друку, та в усякім разі прошу не баритися з відповіддю так, як я. В разі згоди прошу також повідомити мене, коли й як бажаєте побрати гонорар: чи готівкою, чи як інше, відразу весь, чи частями — нам се не робить різниці.

Остаюся з поважанням

Ваш Ів. Франко.

5/XII 1904

---

[1] Персонально *(лат.)*.— *Ред.*

230. ДО АВТОРА ЗБІРКИ «BUDDISTISCHE ERZÄHLUNGEN»

Львів, 18 січня 1905 р.

Hochverehrter Herr!

Ich erlaube mir Sie zu ersuchen, einige von Ihren prachtvollen «Buddistischen Erzählungen», besonders «Drei Treue», «Seines Glückes Schmied», «Tod und Leben» ins Kleinrussische (Ukrainische) zu übersetzen. Ich möchte diese Übersetzungen in einer von mir redigierten Revue «Literaturno-naukowyj Wisnyk» veröffentlichen; eine Buchausgabe ist von mir nicht geplant.

Hochachtungsvoll

D-r Iwan Franko.

Lemberg, Galizien (Österreich)
Poniński-Gasse, Nr. 4
18.I.905

Високошановний пане!

Дозволю собі звернутися до Вас із проханням дати згоду на переклад малоруською (українською) мовою деяких із Ваших прекрасних «Buddistischen Erzählungen», зокрема «Три вірності», «Коваль свойого щастя» і «Смерть та життя». Я хотів би опублікувати ці переклади у редагованому мною журналі «Літературио-науковий вісник»; видати їх книжкою не планую.

З пошаною

д-р Іван Франко

Львів, Галичина (Австрія),
вул. Понінського, № 4,
18.I 905

231. ДО АВТОРА ВІРША «ALEXANDER IN BABILON»

Львів, 19 січня 1905 р.

Hochverehrter Herr!

Unter dem frischen Eindruck Ihrer großartigen und ergreifenden Dichtung «Alexander in Babilon» erlaube ich mir Sie um gütige Ermächtigung zu bitten, dieselbe ins Kleinrussische (Ukrainische) zu übersetzen. Ich möchte die Übersetzung in einer von mir redigierten Revue «Literaturno-Naukowyj Wisnyk» (Literarisch-wissenschaftlicher Bote) veröffentlichen; eine Buchausgabe liegt nicht in meinem Plan.

Hochachtungsvoll

D-r Iwan Franko.

Lemberg, Galizien (Österreich)
Poniński-Gasse, Nr 4
19.I.1905

Вельмишановний пане!

Будучи під свіжим враженням від Вашої чудової і захоплюючої поезії «Alexander in Babilon», дозволю собі просити Вашої ласкавої згоди на її переклад малоруською (українською) мовою. Я хотів би опублікувати переклад у редагованому мною журналі «Літературно-науковий вісник»; видати його книжкою не планую.

З пошаною

д-р Іван Франко.

Львів, Галичина (Австрія),
вул. Понінського, № 4,
19.I. 1905

232. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів], 22 січня 1905 р.

Дорогий товаришу!

Зголоситься там до Вас сими днями д. Вільгельм Фельдман, редактор журналу «Krytyka» в Кракові і автор дуже інтересної історії найновішої польської літератури (нове вид[ання] у 4 томах). Про напрям його журналу Ви, може, знаєте дещо з ЛНВ. Д[обродій] Фельдман кілька разів мав нагоду наразитися верховодам галицької публічної

опінії своїми сміливими виступами в обороні русинів. Для того будьте ласкаві не відмовте йому інформацій, яких він проситиме. Я адресую його до книгарні «К[иевской] стар[ины]», а через неї до Вас та до В. Дом[аницького].

Здоровлю Вас сердечно

Ваш Ів. Фр[анко].

22.I 905

233. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО

[Львів], 23 січня 1905 р.

Дорогий товаришу!

На Ваш лист, написаний до д. Гнатюка, позволю собі сказати кілька слів щодо плану Вашої статті про проф. Гр[ушевського]. Той маленький нарис, який ви подали в своїм листі, добрий на вступ; усе те речі відомі, і їх треба сказати в кількох реченнях. Головна ж основа статті повинна йти трохи далі і піднести принципіально вагу таких взаємин між Укр[аїною] і Гал[ичиною], вагу того, що заініційовані проф. Гр[ушевськ]им взаємини уперве були поставлені не лише на легальні, але на о ф і ц і а л ь н о с а н к ц і о н о в а н і й дорозі. Яке се має значення, побачите прим. із меморіалу кн. Дондукова-Корсакова, що буде поміщений у II кн[изі] ЛНВ. І далі треба піднести річеву різницю праці проф Гр. і його попередників: Куліш — безцільне і безпрограмове дилетанство (пор. його маніфест до галичан, цитований трохи Маковеєм); Драгоманов— головно політика і вироблення критичного світогляду, Гр[ушевськ]ий — практична наукова робота, не чужа й практичних політичних питань (справа університету, приватних гімназій, наукові курси). Мені здається, що, порушивши всі ті пункти з такого погляду, як вони представляються очам тямущого чоловіка на провінції і додавши образок провінціального життя і думання тепер і давніше, Ви могли би зробити дуже гарну працю, що сама собою, як свідоцтво чоловіка, далекого від львівських партійних сварів, мала би вартість документа.

Ваш чоловічок нехай кінчить моделі, за гроші най не турбується. Музей етнографічних речей з Мшанця зробив у Відні добре враження, і я надіюся прибути на літо з трохи більшим фондом для його скомплектування і розширен-

ня дослідів. Опис моєї екскурсії буде незабаром надрукований, відбитку пришлю Вам.

Поздоровляю сердечно і кланяюсь Вашій добродійці

Ваш Ів. Франко.

23/I 905

234. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

Львів, 26 січня 1905 р.
Львів, дня 26.I 1905

Дорогий товаришу! Ваша звістка про друк моїх бориславських оповідань цікавить мене: що Ви дали до того томика? Чи лише те, що було в збірці «Полуйка», чи й ще що? Не давайте «Boa constrictor», бо я переробляю його зовсім наново. Коли треба, то дайте «Мільйонера», що був у «К[иевской] стар[ине]», а потім у «Зорі».

Що чувати зі збіркою віршів Самійленка? Ми чули, що там цензура почеркала сильно. У нас є охота видати їх в комплекті. Чи не могли б ми одержати від Вас тих віршів, які не ввійдуть у Ваше видання, а не були ще друковані в Галичині? У мене є також збірочка автографів С[амійлен]ка, зладжених ним для друку ще перед виданням його збірочки в Києві.

Здоровлю Вас сердечно

Ваш Ів. Франко.

235. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів], 19 лютого [1905] р.

Дорогий товаришу!

Ваш лист і статтю одержав. Щодо видання, то я, розуміється, не маю нічого против Вашого плану, хоча бажалось би було підлатати трохи «Наверненого грішника». Ну, та втім, нехай іде. Я тепер у Спілці друкую збірку «На лоні природи» — речі, які досі не були друковані окремо, а почасти нові. Може б, Ви передрукували сей томик? У ньому міститься 13 оповідань, об'єм буде 15—16 аркушів друку.

Щодо Вашої статті, то, на жаль, початок її не може ввi-

йти до III кн[ижки], бо вона вже заповнена і переповнена; м[іж] і[ншим] я даю простору, мало не двоаркушеву статтю про Павлика, що буде, боюся, для многих великою несподіванкою. Та діла такі, що треба раз сказати про нього своє слово.

Якби Ви прислали кінець своєї статті протягом 4—5 тижнів, то ми дали б її всю в одній квітневій книжці, і таким робом наші читачі мали би цілість таки швидше, ніж російські.

Щодо самого змісту статті, позвольте зробити Вам деякі уваги. Поперед усього вступ аж до слів «хто такий Бонавентура» зовсім не в'яжеться з дальшим і річево зовсім невірний. Задача новочасної науки не в тім лежить, щоб винаходити формули і схеми, а власне, щоб вникати в суть і в деталі всякого факту. Теза, якій Ви присвятили свій вступ, буцімто вначалі була пісня, потім епос, а потім драма, ся теза бульварна, добра для дітей, але наукою давно закинена. У греків бачимо зразу епос, потім лірику, потім драму, але хто би тут хотів ставити якусь розвоєву драбину, зробив би дурницю, бо ані лірика не розвилася з епопеї, ані драма з лірики. В середніх віках драма розвивається паралельно з епосом, а лірика на самім кінці — і знов генетичної нитки між ними нема; се три окремі розвоєві ряди, які треба слідити кожний окремо. Шекспірова драма не була попереджена розвоєм лірики, індійська драма розвилася по найвищім розвою епіки і т. д. Підтягати се все під якусь одну схему не можна; се поступування не те що не наукове, а просто антинаукове. Тому раджу Вам і в «К[иевской] ст[арине]» викинути сей вступ і просив би дозволу пропустити його в ЛНВ.

А друге: що Вам за охота лазити по смітнику нашої літератури і підбирати та віяти всяке сміття, яке, власне, при помочі Вашої критики житиме довше, ніж би жило без неї? Хто сьогодні згадує про вірші Чолобитька, драми Цисса і інші базгранини давніх графоманів, не увіковічені критикою? Спеціально ж для галичан статті про такі книжки мало інтересні вже хоч би тому, що таких книжок у нас не купують і не читають, таких драм на сцену не ставлять, а читаючи про них критику, хоч би й як талановито написану, почуваєш хіба нудоту й жаль. Чи не краще б Вам повертати свої сили на аналізування кращих укр[аїнських] письменників, на критикування книжок, яких зміст і ідеї окрилювали би й саму Вашу критику.

Прийміть сі слова не як докір, а як щиру пораду чоловіка, що дуже поважає Ваш талант.

Ваш

Франко.

19.II

236. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА

Львів, 20 лютого 1905 р.

Милостивый государь Семен Афанасьевич!

Прошу покорно на счет имеющихся у Вас денег, следуемых мне за «Историю ли[тературы]» Огоновского (к ним нужно прибавить 3 кор. 50 геллеров за почтовые издержки по пересылке), уплатить по счету (6—7 рублей) антикварной книжной торговле Е. И. Ивановой (Литейный пр., д. № 64, угол Невского) за заказанные мною у ней книги.

Примите выражение моего глубокого почтения к Вам.

Ваш

Иван Франко.

Львов, 9, 20 февр[аля] н. с., 1905

237. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Львів, 26 лютого 1905 р.*]

В[исоко] п[оважаний] пане професор!

Будьте ласкаві вибрати і передати мені ті н[оме]ри «Діла», починаючи від «Заяви», а кінчаючи вчорашнім блазенським пописом Борковського, де була мова про театральну справу. А не забудьте й хронікальних нотаток. Одна була ще перед статтями Левицьких, де говорено про «філістрів».

Ів. Фр.

238. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО

[*Львів*], *1 березня 1905 р.*

Високоповажаний отче добродію!

Тепер не можу приїхати, але прошу ласкаво злагодити реєстрик речей, зроблених Вашим майстром, і прислати ме-

ні, а я порозуміюся з проф. Вовком і з віденським музеєм і постараюся о гроші.

Засилаю мое поздоровлення і поклони.

Ваш Ів. Франко.

1/III 905

239. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА

Львів, 9 березня 1905 р.

Милостивый государь Семен Афанасьевич!

Искренне благодарю Вас за хлопоты по уплате счета. Не откажитесь сделать это еще раз, так как я заказываю еще книги в общем счету 9 руб. 10 коп. Не знаю, хватит ли на это имеющихся у Вас моих денег; ежели не хватит, то уплатите только то, сколько у Вас считается за мною, а прочее уплачу я сам. Ваше письмо, о котором спрашиваете, я получил, а только за неимением свободного времени прозевал поблагодарить Вас за Вашу готовность пристроить мою работу. К сожалению, я до сих пор еще не имел времени заняться такой работой, которою можно было бы заинтересовать широкую русскую публику. Ежели, что вскоре может случиться, я получу отставку от здешнего Науч[ного] общества имени Шевченко, в таком случае по нужде буду должен искать заработка в русских изданиях.

Остаюсь искренне преданный Вам

Иван Франко.

Львов, 9/III 1905,
ул. Понинского, № 4

240. ДО БОЛЕСЛАВА ВИСЛОУХА

Львів, 21 березня 1905 р.

Szanowny Panie Bolesławie!

Proszę przyjąć wyrazy serdecznego żalu i współczucia ode mnie i od mojej żony z powodu śmierci bł[ażennej] p[amięci] Maryi, jednej z najszlachetniejszych i najbardziej altruistycznym uczuciom oddanych kobiet, jakie znaliśmy w życiu.

Z uszanowaniem

D-r Iwan Franko.

Lwów, 21.III 1905

Шановний пане Болеславе!

Прошу прийняти слова сердечного жалю і співчуття від мене і моєї дружини у зв'язку із смертю бл[аженної] п[ам'яті] Марії, однієї з найблагородніших та найвідданіших альтруїстичним почуттям жінок, яких ми знали в житті.

З пошаною

д-р Іван Франко.

Львів, 21.III 1905

241. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

Львів, 31 травня 1905 р.

Високоповажаний добродію!

Отак ми з Вашим Бонавентурою опинилися на льоду: не лише що не прислали нам кінця, а ще й вилаяли наших письменників. Нехай і так, що Хоткевичу дісталося по правді, але Коваленка трохи пересолили: драмка його не шедевр, певно, та з другого боку, й не таке сміття, як Ви кажете. А вже бідної Аріадни Сакунівни Ви вчепилися зовсім без потреби. По-перше, вона Вам нічим не заважала, бо написала повість, а не драму; по-друге — вона не дійсна людина, а псевдонім, а по-третє, вона п с е в д о н і м с а м о г о К о н и с ь к о г о, бо він же сам і прислав нам ще за свого життя цю повість, тільки писану рукою своєї секретарки.

Спасибі Вам за присилку і за редакцію третього томика моїх оповідань. Моє тугешнє видання, розпочате Хойнацьким, зовсім пропало; надруковано досі 5 томиків, але Ставропігія арештувала їх за довги Хойнацького і не пускає в продажу.

У мене до Вас просьба: коли мені, як Ви писали, за сей третій томик буде належатися 100 руб., то будьте ласкаві з тих грошей 50 руб. відложити у себе і держати їх для моїх рахунків. Я хочу засісти сього року за писання історії української літератури, і мені треба буде деяких книжок. Поперед усього, будьте ласкаві, взяти собі з них те, що я винен Вам отсе вже кілька літ за книжки, куплені для мене — там того 3 чи $3^1/_2$ руб. А по-друге, прошу Вас якмога й зараз вислати в А н т и к в а р н у ю к н и ж н у ю т о р г о в л ю Е. И в а н о в о й, С.-Петербург, Литейный пр., 64, 10 руб. 7 коп. на покриття мойого рахунку.

Сими днями надіюся викінчити свою поему «Мойсей». Д[обродій] Коцюбинський, бувши тут проїздом і мавши нагоду пізнати першу половину її, піддав мені думку заслати її в «К[иевскую] стар[ину]». Я, знаючи, як скептично дивляться українці на галицькі вірші, не дуже похочую, бо то ж треба б переписувати (цілість обійме, числячи по 8 строф на сторону друку, коло трьох аркушів). Ось я й запитую Вашої думки: слати Вам чи не слати «Мойсея». Невважаючи на стару тему, в поемі порушено багато дуже новочасних думок, та й надіюся, що й з цензурного погляду вона буде невинна.

Прошу не забувати про збірку Самійленкових віршів. Ми маємо в плані видати її у нас у комплекті, отже, просимо по зужиткуванні прислати нам рукопис, почерканий цензурою або бодай реєстр тих п'єс, які входять туди, бо у нас також є деякі рукописи Сам[ійленка], то щоб порівняти, що є у нас, а чого нема.

Остаюся з правдивим поважанням

Ваш

Ів. Франко.

Львів, д. 31/V 905

242. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА

[Львів, 9 червня 1905 р.]

Дорогий друже! Передаю Вам вірші Самійленка і статтю Нечуя. Вибачайте, що не встиг переписати ті вірші, які є в мене, — заскочила коректа. Та я перепишу їх незабаром і перешлю Вам або д. Єфремову. Статтю про кельтів прошу передати д. Нечую.

Ще раз стискаю руку

Ів. Франко.

243. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

Львів, 13 червня 1905 р.
Львів, 13.VI 905

Дорогий товаришу!

Ну, дуже Ви чуткі на тони, коли з тону мого листа дочулися, що я гніваюся на Вас. Вибачайте, се не мій звичай і не мої літа, щоб гніватися за дрібниці, які не доторкають ані мене особисто, ані принципіально, і коли б Ви були зазделегідь прислали нам другу часть Бонавентури, то ми

були б без ніяких церемоній помістили його, хіба з пропуском нотки про Сакунівну. Щодо неї, то наша вина справді в тім, що ми, друкуючи, не переглянули відповідного тома оповідань Конського.

Спасибі Вам за сповнення моєї орудки. Якби Ви могли дістати мені Владимирова ««Введение в ист[орию]русской литературы» і його «Киевскую литературу» та Халанского «Былины киевского цикла», то дуже був би Вам вдячний. Як буде з моїм курсом історії укр[аїнської] літератури, я й сам не знаю. Я дуже добре чую, як мало я підготований задля такої роботи, як мало маю супокою і можності концентрації. Ще найбільше тягне мене стара література, до Котляревського, та отсе пр[офесор] Вовк із Парижа привіз мені запросини прочитати там зимою сього року курс історії нової укр[аїнської] літератури, значить доведеться починати роботу з кінця. За зазначення помилок у російськім нарисі буду дуже вдячний; сей нарис писаний, мов з огня хапаний, й майже весь — імпровізація, без джерел і справок, бо просто не було коли поритися в бібліотеці, а ще до того переривала роботу боротьба за статут у Н[ауковому] тов[аристві] ім. Шевченка та італійська подорож. Дещо поправок я вже й сам поробив. Розуміється, той нарис, який робитиму тепер, буде зовсім інакше збудований, та все-таки поправки і уваги пригодяться.

Дякую за інформації щодо «Мойсея». З них бачу, що нема чого й сікатися з ним до Вашого журналу, бо цензура не пустить. Дав тепер одну главу до ЛНВ, а цілість опублікую хіба в Спілці. Може б, потім можна дещо з моєї епіки перевести в бібліотеці «Віку»? Ну, та се ще далекі історії.

Та невже-таки Вас з Вашим здоров'ям можуть погонити до війська? Хіба ж у Вас нема лікарського осмотру? Зрештою тепер повіяло скрізь мирним духом, то, може, й Ви проскочите поміж дощ.

Щиро стискаю Вашу руку

Ваш Іван Франко.

244. ДО Б. Р. ЗАКЛИНСЬКОГО

Львів, 20 червня 1905 р.

Любий пане Богдане!

Не перепрошуйте мене, що Ви мені незнані, бо я старий знайомий Вашого тата; та й Вас знаю як свого сотрудника

при збиранні приповідок, щодо яких прошу тепер — уже й особисто — не покидати праці, бо у Ваших збірочках, коли не все, то бодай 75 % нового для мене.

Прислані мені вірші д. Яціва ні до чого. Там нема ані знання мови, ані виразного вислову дійсного чуття, а сама пуста фразеологія. Щодо інших віршів, то прошу не женуватися, присилати їх — може, з цілої фіри й вибереться дещо — але згори застерігаюся, що у нас у ЛНВ тепер віршів друкується дуже мало, тому й цензура на них досить гостра.

Дуже був би Вам вдячний, якби Ви в часі вакацій продовжали свої пошукування по старих церквах та попівських стріхах або й хлопських хатах за старими паперами, друками та писаннями (навіть приватні документи, тестаменти, інтерцизи, акти процесів, циркуляри, все має свою вартість). Якби можна такі речі закуповувати до бібліотеки Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка, то й се не виключене, — невеличкий фондик на се у нас знайдеться. Щодо себе, то звертаю Вашу увагу спеціально на те, що, друкуючи IV том апокрифів, я подаю в ньому колекцію т[ак] зв[аних] Листів небесних, старих апокрифічних катехізмів, оповідань про померші душі, про рай і пекло, про антихриста і кінець світу. Подібних речей можна скрізь знайти немало у старих дяків та старих письменних селян. Якби Вам трапилося розпитати рукописи такого роду, то будьте ласкаві, коли вже не можна їх дістати даром або за гроші, в усякім разі повідомити мене, де і в кого е така річ і який більше-менше її зміст.— На працю Вашого тата про Кобилицю жду з великим зацікавленням. Поздоровляю Вас,

Іван Франко.

Львів, д[ня] 20/VI 1905

245. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО

Львів, 19 липня 1905 р.

Високоповажаний пане товаришу!

Я поки що весь час сиджу у Львові і буде мені приємно повітати Вас у своїй хаті.

Жадані рукописи до Ваших услуг.

Остаюсь з поважанням

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 19/VII 1905

246. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО

Львів, 25 липня 1905 р.

Дорогий товаришу!

Живе десь там у Дрогобичі вдова по офіціалі судовім пані Целіна Зигмунтовська. Дуже Вас прошу розвідати мені її докладну адресу, а також, коли можна, ближчі обставини її життя: чим займається, з чого живе і т. д.

З поважанням

Ів. Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4,
25.VII 1905

247. ДО В. М. ГНАТЮКА

[Львів], 29 липня 1905 р.

Дорогий товаришу!

У нас у Львові спокій, хоч робітники раз у раз мирно демонструють свої немирні наміри. Я зайнятий роботами та коректою. Друкую «Мойсея» своїм коштом і надіюся випустити його в серпні. Що буде з прогулькою, ще не знаю. Вовк виїхав до Будапешта, мабуть, разом з Кузелею, та я відпросився від угорської мандрівки. Габерляндт не пише досі нічого, та я й рад, бо сиджу собі спокійно, тай довбаю «свое». «Наук[овий] збірник» складається, але я не бачив іще нічого. Коректу з «Вісника» Вам не посилають, аби не опізнювати друку. Я чешу Шухевича і Верхратського в спеціальній статті. Жінка з дітьми в Буркуті, та плачеться відтам, що дуже дорого і, мабуть, незабаром верне до Львова. Чи пришлете що до «Хроніки?» Я досі не маю майже нічого. Щодо мого виїзду, то, доки жінка не верне, я не можу рушитися нікуди. Що буде потім, не знаю, та про їзду до Криворівні, мабуть, нема що й думати. Зрештою, побачимо. Кланяюся всім знайомим.

Цілую Вас Ваш Ів. Франко.

29/VII 905

248. ДО О. Ф. ФРАНКО

[Львів, початок серпня 1905 р.]

Дорога мамо!

Вчора я вислав Вам 50 гульд[енів]. Дуже було би добре, якби ви вертали додому швиденько. Я тепер цілими днями пораюся коло сушення грушок, що достигли і падуть, і я не можу собі дати з ними ради. Та й сушення на бляхах іде зовсім не найліпше — тяжко допильнувати, щоб не пригоріли. Кроликів є вже третя генерація. Двох песиків узяв сусід, лишилися лиш дві сучки. Курка одна квокає, інші несуться. Я вікт увесь дістаю від Груш[евських], снідання присилають, а обідаю і вечеряю у них. Живу сам самісінький, від кількох днів уже й Коцовський не приходить.

Напиши мені, коли думаєте вертати і скільки вам буде ще треба грошей на поворот.

Цілую Вас усіх.

Ваш

Ів. Франко

249. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО

[Львів], 17 серпня 1905 р.

Високоповажаний пане товаришу!

Ваш лист прийшов, коли д. Тисовський уже давно вернув із Перемишля. Знайомого там (після вакацій) не маю тепер нікого. У вересні поверне дехто, то я попрошу зробити для Вас жадану виписку. Книжки de Vitry у мене нема, вона дуже дорога і давно розпродана.

Остаюсь з поважанням

Ваш Ів. Франко.

17/VIII 905

250. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО

Кути, 25 серпня 1905 р.

Саме перед моїм від'їздом зі Львова (пишу сей лист у Кутах, а їду до Довгополя) був у мене один знайомий росіянин, що пошукує невеличкої реальності десь у

близькості нафтових теренів (він доробився маєтку в Баку і, мабуть, щось тягне його до нафти). Я згадав про Вашу відомість, що пані Зигмун[товська] хотіла би продати свою реальність. Чи не були би Ви так добрі при нагоді піти до неї, розвідати ближче, що то за реальність, чи справді вона хоче продати її і за яку ціну. Добре би було, якби вона сама захотіла написати мені про се, а як ні, то напишіть Ви самі. Той знайомий має сими днями їхати до Буркута, то я тут буду бачитися з ним і міг би обговорити з ним сю справу.

Остаюсь з правдивим поважанням

Іван Франко.

Кути, д[ня] 25.VIII 1905
Адрес: Д-р Ів. Фр., Довгополе
галицьке, п[ошта] Довгополе буковинське (via Кути)

251. ДО О. Ф. ФРАНКО

[Кути], 28 серпня 1905 р.
28.VIII 905

Дорога мамо!

Я досі сиджу в Кутах у д-ра Кулика, о[тець] Попель поїхав до Станіславова клопотати за своїм ділом іще день перед моїм приїздом, і я досі не бачив його. Тут погода гарна, тепло, я щодня купаюся в Черемоші, вчора, в неділю, їздили до Соколівки, лазили на гору з дітьми.

Зрештою нуджуся, перекладаю решту історії Грушевського і жду на о. Попеля. Тут усе повисихало, грибів нема, в Черемоші вода мала. Не знаю, доки ще буду сидіти тут; із Довгополя зараз напишу вам і буду просити прислати мені там черевики. Зрештою, не маю що писати і цілую вас усіх.

Ваш

Іван Франко.

252. ДО О. Ф. ФРАНКО

Кути, 31 серпня 1905 р.

Дорога мамо!

Замість до Довгополя, їду нині до Бергомету на Буковині, до п. Бурачинського. Відтам напишу тобі докладні-

ше, а тепер пишу лише повідомлення, аби ти знала, де я. Якби там було щось пильне до мене, то напиши, аби я знав, чи квапитися з поворотом додому, чи не конче.

Цілую Вас усіх

Ваш

Іван Франко.

Адрес: Берегомет (Буковина)
у п. Ераста Бурачинського.
Кути, д[ня] 31.VIII 905

253. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО

[*Львів, серпень 1905 р.*]

Дорогий товаришу!

Спасибі Вам, що так швидко і старанно роздивились старі друки. Я порозумівся з проф. Грушевським, і він згодився від Товариства виасигнувати суму 25 ринських за ось які друки: 1. «Тріод» Могили, 2. «Тріод львівський, 1609», 3. «Октоїх» Дамаскіна, 4. «Апостол» Сльозки і 5. «Старе євангеліе». Я від себе готов дати ще 10 р[инських] за писані казання. Латинських книг нам не треба. О[тцеві] Левицькому будьте ласкаві сказати, що Шептицького указ до них, до перемиської єпархії, не відноситься; зрештою він уже заснував один такий музей у Станіславові і лишив його там на поневірку глупим і несвідущим людям, а в Тов[аристві] Шевч[енка] ті книжки не тільки будуть в пошанівку, але надто будуть підмогою для наукової праці.

«Житіє Марії Єгипетської», про яке згадуєте, не рідкість; воно знаходиться у всіх «Тріодах пісних». Будьте ласкаві, напишіть мені (коли воно не є при «Тріоді з р[оку] 1609», яку надіємось дістати), чи воно друковане разом з книгою, т. є., чи має біжучу пагінацію і однакові літери, чи ні, чи друковане в одну шпальту, чи в дві, а коли в дві, то почисліть рядки першої і останньої сторони. Се для того, бо у мене є одне таке «Житіє», що для мене есть загадкою.

Отже, прошу Вас розпоряджати на закупно тих книжок сумою 35 ринських. Більше, на жаль, не можемо дати, та й, правдоподібно, більше ті книги не варт. Коли б був «Требник Могили з р. 1649», то се була би цінна річ, а «Тріод» не має значення. І ще одне: кажете, що писаних казань не можна дістати. Чому? Хіба вони кому на що по-

трібні? Я думаю, що в Ясениці вони не долежаться нічого, а в Товаристві все борше хтось оцінить їх вартість. Коли би справді не можна було одержати їх, то будьте ласкаві повиписуйте їх титули і дайте пару проб письма і язика, т[о] зн[ачить] скопіюйте дослівно 1—2 сторінки. Але попереч усього конче постарайтесь таки роздобути їх для Тов[ариства].

Здоровлю Вас щиро

Ваш Ів. Франко.

254. ДО Ф. К. ВОВКА

Берегомет, 4 вересня 1905 р.

Дорогий пане професоре!

Отсе вже тиждень, як я вибрався зі Львова та й замість до Довгополя попав до Берегомету. З суспенсією Попеля не була брехня; я, прибувши до Кут, власне, дізнався, що він поїхав до Станіславова і до Львова клопотати за своїм ділом. Я пробув тиждень у Кутах у д-ра Кулика, а коли нарешті Попель прибув провізорично реституований, мені ніяк уже було їхати в гори і я вибрався сюди до д. Бурачинського. Інтересно тут, але все-таки не те, що в горах: купелі нема, ліс далеко, сиджу в хаті та роблю індекс до німецької «Історії України». Відпочити так і не доведеться.

Щодо моделів, то я радив би підождати, поки не поїдемо в гори до Мшанця. Бойко поплаче та й перестане, лише напишіть о. Зубрицькому, що приїдемо, гроші привеземо і вироби заберемо. Се його заспокоїть.

Цілую Вас сердечно.

Ваш Ів. Франко.

Берегомет, 1/IX 905

Доки тут побуду, не знаю ще, та, мабуть, не довше тижня.

255. ДО В. М. ГНАТЮКА

[Берегомент], 4 вересня 1905 р.

Дорогий друже!

Скрипт «Наливайка» лежить у салоні на столі біля рога. Всі коректи посилаю. Тут гарно, хоч клопіт, що далеко

до лісу. Я сиджу і роблю індекс до німецької історії. Погода вже осіння, вітри, дрібка дощу, то знов ясно. Як треба буде вертати, то напишіть заздалегідь.

Ів. Франко.

4/IX 905

Коли вже вийшов «Мойсей», то вишліть по екземпляру до ред[акції] «Діла» і «Руслана».

256. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО

[Львів], 15 вересня 1905 р.

Дорогий товаришу!

Щире спасибі Вам за Ваші заходи, та не знаю, чи вони доведуть до чого. Розуміється, я дав моєму знайомому Ваш адрес, ще заки виїхав був зі Львова. По моїм від'їзді він виїхав до Горлицького і Грибівського пов[ітів] і обіцявся написати мені, коли маю його ожидати в Дрогобичі, бо він хоче об'їхати всі нафтові терени. Не знаю, чи що буде з його планів, та в усякім разі надіюся незадовго бути в Дрогобичі.

Здоровлю Вас щиро

Іван Франко.

15/IX 1905

257. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 29 вересня 1905 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Vor allem bitte ich Sie um gütige Verzeihung, daß ich mit dem Fertigstellen meines Artikels für das «Archiv» so lange gezaudert habe. Die Wahrheit zu sagen, habe ich gelernt, meine «Entdeckungen» so niedrig zu taxieren, daß ich schließlich Mut und Lust verlor, mit ihnen vor die große Gelehrtenwelt zu treten. Erst die Mitteilung des Herrn Kuzela, daß Sie immer noch Gewicht darauf legen, daß ich mein Ihnen gegebenes Versprechen einlöse, und die neuerliche Versicherung Prof. Brückners, Sie erwarteten die Einsendung meines Artikels, um auch den seinen in Druck zu geben, ver-

anlaßten mich, jede andere Arbeit wegzulegen und mich an diesen Artikel zu machen. Ich habe, wie Sie sehen werden, nur weniges (etwa ein Drittel) aus dem Ruthenischen übersetzt, das übrige aber frei umgearbeitet, vieles gekürzt, hie und da neue Bemerkungen hinzugefügt. Natürlich das redaktionelle ius gladii, wenn Sie wo was zu kürzen Lust und Bedürfnis verspüren werden, bleibt Ihnen allenfalls zugestanden.

Ich bitte auch um gütige Verzeihung wegen der schändlichen Handschrift, mit der ich Sie zu belästigen wage. Sie ist fast wie die moderne Malerei — man muß sich erst tüchtig daran gewöhnt haben, um sie erträglich zu finden. Ich bin in diesen Tagen ein wenig fieberkrank gewesen, und dies hat mein auch sonst nicht brillantes Geschreibsel noch elender gemacht. Einen guten Kopisten konnte ich leider in Eile nicht finden, hoffe übrigens, die Berliner Setzer werden sich damit schon Rat schaffen.

Meine Arbeit trägt den Titel «Beiträge» und der Aufsatz die Nr. 1. In der Nr. II, welche, wenn es Ihnen erwünscht sein wird, in einer oder zwei Wochen folgen soll, wird Neues zur handschriftlichen Tradition der Vita Constantini enthalten sein. Ich möchte hier in knapper Fassung und mit nicht zu großen Exzerpten folgende Beiträge liefern: 1) die Version der Vita Constantini in der «Повесть временныхъ летъ», 2) die Version der chersoneser Episode in der Krechover Paläa, 3) die aus einer serbischen Vorsage geschöpfte russische Umarbeitung der Vita Constantini, wo von seinem Aufenthalt in [нрзб.] erzählt wird, der Text in einer vollständigen und einer fragmentarischen Kopie unter den Handschriften des A. Petruševič (beide Handschriften aus dem XVI. Jh.) erhalten; 4) die angeblich aus einer Chilandarer serbischen Handschrift kopierte, in Wirklichkeit aber südrussische Umarbeitung der Vita Constantini aus dem XVII. Jh., mit vielen teils absurden, teils aber doch bemerkenswerten Extravaganzen im Texte, einem XIX. Kapitel über Methodius, wo auch der Text des Hadriabriefes in einer ganz anderen Fassung enthalten ist, auch in einer Handschrift des Petruševič enthalten.Vielleicht finde ich außerdem noch etwas, da ich erst begonnen habe, diese ziemlich reichhaltige Handschriftensammlung systematisch durchzublättern. Prof. Brückner hat mich ermuntert, diese handschriftlichen Extravagazen im «Archiv» zu publizieren; dies wird nun vollständig von Ihrem Willen abhängen. Soviel ich sehe, viel wissenschaftlicher Gewinn läßt sich daraus nicht erhof-

fen, vielleicht dürfte sich aber doch hie und da wenigstens eine fruchtbringende Anregung finden.

Ich verbleibe mit tiefster Hochachtung.

Ihr dankbarer

Ivan Franko.

Lemberg, den 29.IX. 1905
Poniński-Gasse, 4

Вельмишановний пане раднику!

Передусім прошу Вас ласкаво вибачити, що я так довго зволікав викінчення статті для «Архіву». Відверто кажучи, я привчився давати своїм «відкриттям» таку низьку оцінку, що, зрештою, втратив відвагу й бажання виступати з ними перед великим світом учених. І тільки повідомлення пана Кузелі, що Ви все ще надаєте вагу тому, щоб я дотримав дану Вам обіцянку, та недавнє запевнення професора Брюкнера, що Ви чекаєте моєї статті, щоб разом з нею і віддати до друку також його статтю, змусили мене відкласти всю іншу роботу і взятися за неї. Як будете бачити, лише невелику частину (приблизно третину) я переклав з українського тексту, решту ж вільно обробив, в багатьох місцях скоротив й додав подекуди нові примітки. Звичайно, за Вами в будь-якому разі лишається редакторське ius gladii[1], якщо Ви матимете охоту й потребу дещо скоротити.

Прошу також ласкаво вибачити за мій кепський почерк, яким я смію Вас потурбувати. Він майже такий, як і сучасний живопис — потрібно спершу добре звикнути до нього, щоб можна було визнати його терпимим. Цими днями я був трохи хворий пропасницею, а це ще більше погіршило мою й без того неблискучу писанину. Доброго переписувача я, на жаль, у поспіху не міг знайти, а втім, сподіваюся, що берлінські складачі якось дадуть собі з нею раду.

Моя праця має заголовок «Причинки», а ця стаття — № I. У статті під № II, котра, якщо у Вас буде бажання, надійде за один — два тижні, буде вміщено новий матеріал до рукописної традиції «Житія Константина». Тут я хотів би коротко, без обширних виписок подати такі причинки: 1) версію «Житія Константина» в «Повесте временных лет»; 2) версію корсунського епізоду в «Крехівській Палеї»; 3) почерпнуту із сербського переказу українську переробку «Житія Константина», де оповідається про його побут в (нрзб.); повна і фрагментарна копія тексту зберігається серед рукописів А. Петрушевича (обидва рукописи з XVI ст.); 4) скопійовану нібито з Хіляндарського сербського рукопису, насправді ж українську переробку «Житія Константина» з XVII ст. з багатьма то безглуздими, то вартими уваги екстравагантностями в тексті, з XIX розділом про Мефодія, в якому є також текст листа Адріана, в зовсім іншому варіанті, міститься також в одному з рукописів Петрушевича. Можливо, я знайду крім того ще дещо, бо я щойно почав систематично переглядати цю доволі багату збірку рукописів. Проф. Брюкнер заохотив мене опублікувати ці руко-

[1] Право меча *(лат.)*.— *Ред.*

писні екстравагантності в «Архіві», що повністю залежатиме від Вашої волі. На мій погляд, тут нічого розраховувати на великі наукові результати, одначе в них, напевне, знайдуться тут і там принаймні цінні ідеї.

Залишаюся з глибокою пошаною

Ваш вдячний

Іван Франко.

Львів, 29.IX 1905,
вул. Понінського, 4

258. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО

[Львів], 5 листопада 1905 р.

Шановний товаришу!

Отсе тільки що дістав пожадану для Вас виписку і спішу переслати Вам її. Не смійтеся при слові «спішу», яке тут відповідає більше-менше змістові приказки про рака з дріжджами, але я не винен тому, що мій знайомий, до якого я обертався за сею випискою, п. Коренець, так дуже був занятий, що не міг зробити її швидше.

Власне прочитав Вашу статтю про грішну дівчину — гарна робота, тільки нащо Ви приплели при кінці легенду про ненароджених чи «зачинених» дітей, яка з сею піснею не має нічого спільного, бо ж тут виразно скрізь говориться, що дівка «семеро чи скільки там дітей мала і у воді потопляла», отже, так само як і в апокрифі, говориться виразно про в р о д ж е н и х дітей. Так само не можу згодитися з тим, що Ви кажете про варіант Киреєвського — адже се варіант, очевидно, попсований, а до того кепсько записаний з усного оповідання, не зі співу — погляньте на його віршову форму! Повстання вірша на білоруській території видається мені сумнівним — приплетення епітету «великорусско» до білоруського нічим не мотивоване.

Жаль, що Ви не заглянули до давніх середньовікових коментаріїв, напр[иклад] оповідання св. Івана про Ісуса і самарянку, — думаю, що там знайшлись би прототипи людових оповідань та пісень про грішну діву. Так само слід було трохи глибше ввійти в кінцевий уступ пісні про Карулу, та з тим усім праця гарна і інтересна.

Кланяюсь і поздоровляю

Ів. Франко.

5/XI 905

259. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 8 листопада 1905 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Zu meiner Beschämung muß ich wieder um Entschuldigung bitten wegen der Verspätung meiner Antwort auf Ihren geschätzten Brief. Des Prof. Studyńskyj Antwort müssen Sie schon längst erhalten haben. Was die Angelegenheit des Fräulein Kobylanska betrifft, so erlaube ich mir, wenn die Sache nicht verspätet ist, folgendes zu sagen: Olga Kobylanska ist ein Produkt der «grünen» Bukowina, eines Kulturgebietes, wo auf die örtliche rumänisch-ruthenische Barbarei manche vereinzelte Reiser der modernsten Denk- und Sprechweise gepfropft werden und ausnahmsweise recht originelle, selten gesunde Blüten und Früchte zeitigen. Kobylanska, einer ruthenischen Beamtenfamilie entsprossen, genoß eine deutsche Erziehung, bildete sich an der Lektüre der Birch-Pfeifer und Marlitt und begann ihre ersten literarischen Versuche in deutscher Sprache und in derselben falsch-sentimentalen Art. Später spielte ihr ein Zufall oder war es eine tiefere Geistesverwandschaft — die Werke von Jakobsen und Nietzsche in die Hände; den Philosophen verstand und verdaute sie ziemlich ungenügend; vom Propheten und Ekstatiker lernte sie jenen flirrenden, lyrisch durchhauchten, oft aber hart an die Marlittische Altjungfern-Sentimentalität streifenden Stil, welcher bei uns den Namen des dekadenten hat. Jakobsen hat ihr Naturgefühl gestärkt und vertieft. So trat sie im Jahre 1895—1898 mit ihren ersten ruthenischen Novellen auf, welche ihr besonders unter der Jugend, auch außerhalb des ruthenischen Sprachkreises, viele Anhänger erwarben, besonders, als sie, selbst der deutschen Sprache mächtig, ihre Sachen auch in deutscher Übersetzung in verschiedenen Zeitschriften veröffentlichte. Es sind darunter wahre Kabinettstücke zarter und origineller Natur-und Kulturschilderung, wie «Die Schlacht», «Russalka», «Eine Unkultivierte», aber auch hier findet sich besonders unter kleineren Skizzen viel Verschrobenes, Unnatürliches und Petiöses. In größerem Maße leidet an diesen Mängeln ihr erster größerer Roman «Die Prinzessin»: die Komposition ist ganz lose (Tagebuchform), die Charakterzeichnung wenig durchdacht, der Ideengehalt unklar, doch zeichnet sich die

Sprache trotz einiger Loguasität durch Frische und poetischen Schwung aus. Das bedeutendste ihrer Werke ist jedenfalls der große, 1902 in Literaturno-Naukowyj Vistnyk publizierte Roman «Die Erde». Hier hat Kobylanska wirklich die Vorzüge ihres Talentes am besten gezeigt, aber auch meines Erachtens seine Grenzen erreicht. Die Konzeption ist fein gegliedert und gut disponiert, die handelnden Figuren klargezeichnet, und wenn auch der Blick der Verfasserin über die engen Grenzen eines Dorfes nicht hinausreicht und ein umfassendes Bild des Kulturstandes des bukowinischen Volkes zu geben nicht imstande ist, so ist doch das Ganze durch eine mächtige Gefühlsstimmung durchweht, welche dem Werke einen eigentümlichen Reiz verleiht. Man kann an der Gründlichkeit und Präzision der Beobachtung des geschilderten Bauernlebens manches aussetzen, muß aber doch bekennen, daß dieses Leben noch nie wärmer, poetischer und eigenartiger geschildert wurde. Die kleinen Skizzen und Erzählungen eines Fedkowič, welcher im Vergleich zu Kobylanksa doch ziemlich einseitig ist und ein wenig zur Schablone hinneigt, bilden hier auch keine Ausnahme.

Wie vor der Verfassung dieses Romans, so bewegt sich auch später das Schaffen der Kobylanska auf zwei Geleisen: neben lebensfrischen Erzählungen aus dem Volksleben schrieb sie mehr oder weniger gelungene Skizzen über abstrakte Themen, wo sich oft eine unausgegorene Symbolik mit wunderschönen, dem Leben abgelauschten Einzelheiten verband, manchmal aber das stilistische Flitterwerk den Grundgedanken nur verdunkelte oder auch ganz verdeckte. Die schwere Krankheit sowie auch das ziemlich traurige Familienleben bewirkten ein in ihren neuesten Produkten bemerkbares Abnehmen der Stärke und Frische ihres Talentes, welches hoffentlich nur vorübergehend sein wird. Jedenfalls ist Olga Kobylanska eine hervorragende Erscheinung in der neuen ruthenischen Literatur, ihre ersten Werke waren ein frischer Hauch in dieser Literatur besonders wegen der Freiheit ihrer Ausdrucksweise und wegen Mangels jeglicher Schablone, der sie auszeichnete. Unter den ruthenisch-ukrainischen Schriftstellerinnen hat sie auf dem Gebiete der Novelle und des Romans keine Rivalin, und ihr Roman «Die Erde» wird auch abgesehen von seinem literarischen und sprachlichen Werte als Dukument der Denkweise unseres Volkes in der Zeit der gegenwärtigen schweren Krise eine dauernde Bedeutung

behalten. Dies wäre das Wichtigste, was ich in aller Kürze über die Kobylanska zu sagen hätte. Ich hoffe, es wird für den bewußten Zweck ausreichen.

Hochachtungsvoll

D-r Ivan Franko.

Lemberg, Poniński-Gasse, Nr. 4,
8.XI. 1905

Високоповажаний пане раднику!

Мені соромно, що знову повинен просити пробачення, оскільки запізнився відповісти на Ваш цінний лист. Відповідь професора Студинського Ви мусили вже давно отримати. Що стосується справи панни Кобилянської, то дозволю собі, коли ще не пізно, сказати таке: Ольга Кобилянська — дитя «зеленої» Буковини, тієї культурно-територіальної області, де на ґрунті місцевої румунсько-української культурної відсталості прищеплюються деякими принагідними мандрівниками найбільш модерні способи мислення і вислову думки, але тільки в окремих випадках вони дають справді оригінальні і здорові квіти та плоди. Кобилянська, що походить з української сім'ї службовця, виховувалась у німецькому дусі, формувалася під впливом творів Бірх-Пфейфер і Марліт. Свої перші оповідання писала німецькою мовою у фальшиво-сентиментальній манері цих же письменниць. Згодом випадково — а можливо, це було виявом якоїсь глибшої душевної спорідненості — їй потрапили до рук твори Якобсена і Ніцше, яких вона зрозуміла неглибоко.

Від Ніцше — філософа-профета й віщуна — та від проповідників екстази-захвату перейняла Кобилянська цей блискотливий, забарвлений ліризмом стиль, який часто нагадує стародівочий марлітівський сентиментальний стиль, що ми його називаємо занепадницьким. Твори Якобсена зміцнили і поглибили в ній відчуття природи. Зі своїми першими українськими новелами О. Кобилянська виступила в 1895 — 1898 рр., вони завоювали їй багато прихильників, особливо серед молоді, і не тільки української, — головне тому, що письменниця, добре володіючи німецькою мовою, надрукувала свої твори і в перекладі цією мовою. Серед цих творів, в яких ніжно й оригінально зображено природу і побут, такі, як, наприклад, «Битва», «Русалка», «Некультурна»; але й тут, особливо в малих нарисах, багато неприродного, дрібного і претензійного. Деякою мірою ці недоліки притаманні її першому більшому роману «Царівна». Його композиція цілком довільна (форма щоденника), змалювання образів мало продумане, ідейний зміст неясний, але мова, незважаючи на деяку багатослівність, відзначається особливою свіжістю і поетичним розмахом. Найвидатнішим з її творів є, в усякому разі, великий роман «Земля», надрукований 1902 р. в «Літературно-науковому віснику». В ньому Кобилянська справді найповніше виявила риси свого таланту, але, на мою думку, досягла його меж. Концепція роману задумана тонко і добре викладена, персонажі твору окреслені чітко, і хоч, змальовуючи події, письменниця не виходить за вузькі межі одного села, щоб дати широку картину культурного рівня буковинського народу, то все ж цілість пройнята таким емоційним настроєм, що це надає «Землі»

особливого чару. Письменниці з приводу змальованих нею картин життя буковинських селян можна зробити деякі закиди щодо глибини і точності її художнього бачення. Та все ж слід визнати, що це життя ніколи раніше не було відображено тепліше, поетичніше і своєрідніше. Маленькі нариси та оповідання Федьковича, який у порівнянні з Кобилянською здається нам однобічним, схильним до шаблону, не можуть становити тут особливого винятку.

Творчість О. Кобилянської до і після написання «Землі» розвивається двома шляхами: одночасно із життєво свіжими оповіданнями з народного життя вона пише більш-менш вдалі нариси абстрактного характеру, в яких не до кінця продумана символіка пов'язується з чудово схопленими з життя деталями; однак стилістичні прикраси іноді затемнюють частково або й повністю провідні думки цих її творів. Важка хвороба, а також невідрадне особисте життя привели до того, що в найновіших творах письменниці відчувається послаблення сили і свіжості таланту, що, сподіваємось, буде явищем минущим. В усякому разі, Ольга Кобилянська — визначне явище в українській новітній літературі. Її перші твори були свіжим подихом у цій літературі, особливо завдяки сміливості її стилістичної манери і відсутності будь-якого шаблону; це є характерним для О. Кобилянської. Серед українських письменниць вона не має суперниць в жанрі новели й роману, а її роман «Земля», крім літературної та мовної вартості, матиме тривале значення ще й як документ способу мислення нашого народу в час теперішнього важкого лихоліття. Це було б найважливіше, що я найкоротше міг би сказати про Кобилянську. Сподіваюся, що цього досить для відомої нам мети.

Залишаюся з глибокою повагою

д-р Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, № 4,
8/XI 1905 р.

260. ДО РЕДАКТОРА ГАЗЕТИ «SŁOWO POLSKIE»

[Львів], 17 листопада 1905 р.

Wielce Szanowny Panie Redaktorze!

Posyłam artykulik, który abstrahując od polemiki może mieć pewne znaczenie. Jeżeli uznacie za stosowne, proszę pomieścić bez zmiany. Nie chcę kompromitować waszego pisma smoim podpisem (нрзб. — *Ред.*) z waszej strony wystarczy uwaga redakcyjna, że «od nieuczciwego Rusina otrzymaliście to i to».

Z uszanowaniem

D-r Iwan Franko.

17/XI 905

Вельмишановний пане редакторе!

Посилаю статейку, яка, абстрагуючись від полеміки, може мати певне значення. Якщо вважатимете за доречне, прошу надрукувати без змін. Не хочу компрометувати Вашої газети своїм підписом, ...з Вашого боку достатнім буде дати редакційну примітку, що «від непочтивого українця» Ви отримали те і те.

З повагою

д-р Іван Франко.

17/XI 905

261. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів, 18 грудня 1905 р.]

Долучаю від себе поклін і бажання якнайкращих успіхів. Та й ще ось які діла. Два роки тому я передав Вам моє оповідання «Юра Шикманюк» для якоїсь укр[аїнської] збірки. Досі не знаю, що з тою збіркою сталося. А що у нас тепер посуха на белетристику, то я зважився пустити свого «Юру» в друк, у «Л[ітературно]-н[ауковий] вісник». Значить, коли ще можна, зробіть так, щоб його не друкували у Вас. Ще прохання до Вашої видавничої Спілки, щоб не друкувала моїх оповідань без порозуміння зі мною, зглядно з тутешньою вид[авничою] Спілкою. Може б, Вам була пожадана збірка моїх статей із історії літератури? Якби Ви захотіли їх друкувати — тутешня Спілка не рефлектує на них, — то я міг би по Вашому чи по своєму плану зредагувати такий томик аркушів на 15—20.

І ще одна просьба: у Вас там є ще трохи моїх грошей. Мені треба б дуже Владимирова «Введение в ист[орию] др[евне]русск[ой] лит[ературы]» (я вже просив у Вас пошукати мені сеї книги) та Петухова «Материалы для ист[ории] др[евне]русск[ой] лит[ературы]»; та, може би, можна дістати «Златоуса» Малинки, що був друкований колись при «Трудах Киевск[ой] дух[овной] академії».

Вибачайте, що докучаю, але ні до кого звернутися. Здорові держіться!

Ів. Франко.

262. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

[Львів], 1 лютого 1906 р.

Дорогий добродію!

Сердечне спасибі Вам за Ваш лист. Розуміється, підожду, поки буде можна знайти щось. Не спішно мені розставатися з Ольгою по 20 роках спільного життя. Хоч і скільки нам обом довелося перетерпіти, а в останніх літах мені через неї, а все-таки я зжився з нею і чую, що багато завдячую їй, та й тепер іще в спокійних днях вона така добра, особливо для дітей, така непідкупно чесна і високоморальна в своїх поглядах і навіть у хворобливих тирадах, що в мене серце крається на саму думку розстання з нею і її розстання з дітьми. На лихо, я сам за тих кілька останніх літ дійшов до стану крайнього рознервування, майже ненастанної гарячки, яку перемагаю тільки надсильною та отупляючою працею. Що буде далі, про се й не думаю. Остаточно, коли не буде можна дійти до ладу з Вашим знайомим лікарем, то доведеться покористуватися тутешньою лікарнею, та в усякім разі я ждатиму на Вашу дальшу відповідь.

Як Вам живеться зріднею? Як діти? Мої два хлопці вже в VII гімн[азіальному] класі, а третій у IV. Найстарший Андрій також нездужав тепер на очі єгипетським запаленням і отсе два місяці ходить до лікаря день у день, а півтора місяця не ходив до школи. З сього півроку всі повиносили добрі класи, не виключаючи й Гандзі, яка у нас не то учениця, не то кухарка, бо мама іноді, зачитавшися або й так засидівшися, не варить обіду, аж поки вона не прийде зі школи. Слуги не держимо, живемо, як у стайні, ніхто до нас і ми ні до кого, ну, та се вже така глава, що про неї краще помовчати.

Прощавайте. Здоровлю Вас сердечно. Ваш лист піддержав у мене віру в людську доброту.

Ваш Ів. Франко.

Адресуйте так само: Наук[ове] тов[ариство] ім. Шевч[енка], Чарнецького, 26, я там є щодня та й відберу собі лист. Збираюся написати дещо до «Гром[адської] думки», та ніяк не зберусь. Голова пуста, а роботи по вуха. Хотів було зачати популярний виклад історії нашого письменства від найдавніших часів, та не знаю, чи варто?

1/II н. с. 1906

263. ДО В. М. ПЕРЕТЦА

Львів, 3 лютого 1906 р.

Високоповажаний пане професоре!

Пересилаю Вам рівночасно дещо зі своїх нових праць і удаюся до Вас ось із якою просьбою. Мені лишилася невідомою Ваша давніша праця «Кукольный театр в России», яка тепер була б мені дуже потрібна. Я був би Вам дуже вдячний, якби Ви могли прислати мені екземпляр її хоч на пару день у позичку. Переглянувши, я зверну Вам її з подякою. І ще одна така жебранина: чи нема у Вас або чи не могли б Ви хоч на пару день визичити для мене книжку Сахарова «Эсхатологические сочинения в древней Руси»? Ніяк не можу ніде дістати її.

Мій «Климент» скінчився вже в «Записках», та з передруком вийшов casus, що десь загублено перших 40 сторін, які прийдеться передруковувати. Тому й висилка його опізнилася.

Поздоровляю сердечно, готовий до услуг

Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, ч. 4,
3/II 1906

Рівночасно висилається Вам науковий збірник на честь проф. Грушевського.

264. ДО ВАСИЛЯ РАТАЛЬСЬКОГО

Львів, 7 лютого 1906 р.

Шановний пане!

Власне сьогодні говорив я у Вашій справі з проф. Студинським. Сказав мені, що про Стрий для Вас нема ані

гадки, там подалося 40 кандидатів, з яких деякі мають університетську освіту, цісарські ордени, а Вас рада кр[айова] не поставила навіть у терні. Отже, мусила би зайти якась дуже ярка неформальність, щоб рада кр[айова] могла звалити те терно і зажадати поставлення іншого. Я згадав йому, що Ви рефлектуєте на Сколе, — він про се не знав нічого і обіцявся зробити для Вас усе можливе. Щодо Вашої думки про якого ляшка, то, можливо, що се було би ліпше, але, на жаль, я з ніякими такими панами не знайомий; та й знаєте самі, моя репутація у них така, що моя рекомендація принесла б Вам далеко більше шкоди, як пожитку. Коли довідаюся дещо про Вашу справу чи від проф. Студинського, чи від кого іншого, не занедбаю донести Вам.

Остаюся з правдивим поважанням

Ваш

Ів. Франко.

Львів, вул. Чарнецького, ч. 26,
7.II 906

265. ДО ВАСИЛЯ РАТАЛЬСЬКОГО

Львів, 10 лютого 1906 р.

Дорогий друже!

Дуже Вам дякую за Ваш лист і за совісно зібрані звістки про п. З[игмунтовську]. Вони не були для мене несподіванкою і стверджують та доповнюють те, що я знав з інших джерел. Богу дякую, що діло, яке мало мене звести в стичність з нею, відсунулося на далекий план. Як буду при нагоді в Дрогобичі, то не занедбаю особисто подякувати Вам за Ваше щире старання. Щодо Вашої посади, не знаю нічого нового, тим більше, що проф. Студ[инський] усунувся тепер від праці в Тов[аристві] ім. Шевченка, і я майже ніколи не видаюся з ним.

Здоровлю Вас щиро

Іван Франко.

Львів, 10.II 906

266. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

[Львів], 21 лютого 1906 р.

Дорогий добродію!

Удаюся до Вас із прикрим і важким ділом, але чиню се в почутті повної безрадності і безвихідності мого положення. Психічний стан Ольги Федорівни погіршився до тої міри, що в інтересі її самої і дітей і своїм конче мушу подумати про те, щоб умістити її десь у закладі для божевільних. Лікарі констатують, що хвороба невлічима, хоча фізичне здоров'я її зовсім добре. У нас, у Львові, єсть один крайовий заклад, який міг би приймити її за невеличкою місячною оплатою (50 кор[он]), та клопіт, що сей заклад сильно переповнений (призначений у жіночім відділі для 280 хворих має їх тепер 518), тим-то й догляд за хворими не все може бути взірцевий. Лікарі, з якими я радився, рекомендували мені засягнути поперед усього відомості в Росії, і тому я удаюся до Вас ось із якою просьбою. Чи не було б можливо помістити її в якім російськім закладі для душевно недужих? Коли б треба щось платити, то, розуміється, невеличку плату (50—60 кор.) я міг би місячно давати; на більше при теперішніх своїх злиднях не міг би зважитися. Коли ж се буде неможливе, то в такім разі буду змушений користати з тутешнього закладу. Якби, одначе, було можна винайти такий заклад десь у вас, то в такім разі прошу зібрати всі потрібні інформації і донести мені. Я міг би в данім разі приїхати з нею.

Вибачайте, що турбую Вас таким ділом. Але я вважаю конче потрібним засягнути ради Вашої і Антоніни Федорівни перше, ніж зважитися на щось рішуче. Засилаю щирі поздоровлення. Пишіть мені на адрес, поданий нижче.

Ів. Франко.

21.II 906
Редакція «Літературно-наукового вісника».
Львів, вул. Чарнецького, ч. 26, для І. Ф.

267. ДО О. К. КОВАЛЕНКА ТА ІВАНА САМОНЕНКА

Львів, [кінець лютого 1906 р.]

Високоповажані панове товариші!

Бажаючи Вам найкращого успіху в задуманім Вами ділі, відповідаю на Ваші запросини, що радо згоджуюся на

передрукування у Вашім виданні моїх книжок «Коли ще звірі говорили», «Лис Микита» і «Що таке поступ». Не можу зробити того щодо «Мойсея», якого я видав своїм накладом і якого видання досі лежить нерозпродане. Я маю надію, що воно піде ще до Росії і в усякім разі бажав би виручити з нього хоч стільки, щоб покрити кошт друку.

Щодо гонорару, то я не маю звичаю торгуватися. Не знаю надто, в скільки екземплярах Ви думаєте друкувати мої книжки, чи не добре було би зробити так, щоб Ви самі визначили мені якийсь мінімальний гонорар від аркуша, а потім певний процент від кожної розпроданої тисячі екземплярів.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4

268. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 2 квітня 1906 р.

Високоповажаний добродію!

Вибачайте, що так довго не писав відповіді і не подякував Вам за Ваші щирі старання. Я переживаю дуже тяжкі часи, в яких падуть на мене важкі удари коли не в домашньому житті, то з боку розгалуженої у нас кліки, якій моя робота на заваді і яка не перебирає в способах, щоб набридити мені роботу і життя. Домашні відносини у нас поки що поправились. Здоров'я Ольги Федорівни паче чаянія поліпшало, вона знов по-старому весела і займається домашньою роботою, та й фізично зовсім здорова. Розуміється, що при такім стані я не робив ніякого вжитку з присланого Вами документа. Як буде далі — не знаю, хоча й стараюся уникати всього, що могло б подразнити її, та в наших обставинах се не зовсім можливе, бо ж від життя зовсім не ізолюєшся. Отсе хотів я написати Вам для Вашого заспокоєння і за сим шлю сердечне поздоровлення Вам і всім Вашим щирий до Вас

Ів. Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4
2/IV 1906

269. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 7 квітня 1906 р.

Дорогий добродію!

Отсе перед тижнем писав Вам та й забув запитати про одну річ. Бувши тут проїздом із Києва, д. Шишманов передав мені 200 р. від д. Вол[одимира] П[авловича] і не сказав, на що ті гроші. Він сказав: буде Вам написано, та ніякого письма досі нема. То чи не були б Ви ласкаві розвідати, що се за гроші і для кого вони. У нас живе Митрофан Ш[евченко], то, мабуть, вони для нього, але все-таки я бажав би знати напевно.

Щиро поздоровляю Вас і всіх Ваших

Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4
7/IV 1906

270. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], 5 червня 1906 р.

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю початок статті про австрійську кризу. Годі було вмістити її всю в такі вузькі рамки, як Ви визначили; вона мусила розлізтися трохи ширше. Я бажав би дати в розд[ілі] II еволюцію внутрішніх сил Австрії від 1890 р., в третім — огляд угорського питання, а в четвертім обговорити справу загального голосування. Думаю, що випадки не заскочать мене, та й «Укр[аинский] вест[ник]» не признає таку статтю безхосенною. Я просив би лише Вас прочитати статтю перед друком — там подекуди мова недомагає, то треба поправити.

Я забув перед Вашим від'їздом просити Вас роздобути в Петербурзі для нашої бібліотеки П е т р о в а «Славяно-русский Пролог» і С е р г і я «Общий месяцеслов Востока». Для зредагування опису рукописів сі книги конче потрібні. І чи не могли б Ви при нагоді зайти до антикварні Е. И. Ивановой, Литейный пр., д. 64, та купити у неї для мене (я вже замовив листом, та не маю відповіді) книгу: Bromiandus, Summa prae, dicantium (коштує — 6 рублів, які я зверну Вам по повороті), коли ся книга і антикварня

взагалі ще існує. В її каталозі № 9 з 1906 р., на останній обложці, є й інші інтересні книги, які варто поглянути

Здоровлю сердечно Вас і всіх знайомих.

Ваш Ів. Франко.

5.VI 1906

271. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

Львів, 17 липня 1906 р.

Високоповажаний товаришу!

Спасибі за Ваш лист, на який спішу відповісти Вам. З поручення виділу і філол[огічної] секції Н[аукового] тов[ариства] ім. Шевч[енка] я справді в маю сього р[оку] розпочав працю над критичним виданням творів Шевченка, а спеціально першого тому, що має обіймати всю його поезію в хронологічнім порядку. Я переробив досі половину приготовної праці, та, власне, взявши за підставу текст Огоновського, я порівняв його з тими давнішими виданнями, що мають критичну вартість, себто або вийшли з рук самого Шевченка (всі друки з-перед 1847 р. та вид[ання] 1860) або основувалися на автографах, отже, все з «Основи», вид[ання] львівського 1868, празького та женевського. Не маю, на жаль, під руками «Гамалії» з р. 1844 та вид. Кожанчикова з р. 1867. З сього порівняння текстів я побачив таке, що оба найновіші галицькі видання не повинні бути кладені основою жодного нового видання, а спеціально видання Романчука щодо чистоти тексту і добору варіантів н а й г і р ш е з усіх. Женевське видання «заборонених у Росії» поезій щодо варіантів має також мінімальну вартість, подаючи переважно пізні, а правдоподібно й не Шевченкові варіанти, яким місце в нотках, а не в тексті, куди впер їх Огоновський зо страху перед Драгомановим. Подаю Вам сі свої спостереження на випадок, якби Ви хотіли братися до праці над виданням Шевч[енка] для Росії. Взагалі я був би тої думки, щоб видавці російські ввійшли в умову з Наук[овим] тов. ім. Шевч. і взяли основою наше нове видання: друкуючи лист за листом, ми присилали б їм відбитки аркушів, а вони могли б брати відтам чи то голий текст без наукового апарату (коли вид[ання] популярне), чи й додавати з того апарату цікавіші варіанти для ширшої публіки. Моє видання буде

скрізь акцентоване, з упрощеною і консеквентно переведеною інтерпункцією, і тут я також за короткий час, що займався сим ділом, здужав виправити масу дурниць, допущених попередніми редакціями.

Тепер запитаюся: в кого єсть виписка з рукопису III отд[еления]? Для нашого видання доконче була б потрібна точна копія сього рукопису (в перших виданнях, як знаєте, декотрі поезії були друковані з пропусками не заповненими й пізніше!), а коли се неможливо зробити, то хоч би нам дістати ті новини, які є в тім рукописі, то можна би й починати друк тих поезій, що до 1847 р. Для решти, розуміється, будемо надіятися Вашої помочі, тобто порівняння дотеперішніх друків — я б радив основою взяти п р а з ь к е видання — з автографами. Деякі єсть і у нас, то тут я зроблю порівняння і, як Вам буде треба, зараз Вам достачу. Зрештою завтра засідання виділу, і се питання буде обговорене.

Щодо друкування «Дневника», то, на мою думку, він разом із драмами, «Художником» та ще деякими прозовими речами («Автобіографія», рецензія на гру Піунової і т. і.) повинен ввійти до другого тому. Ну, та про се ще буде час балакати. Тепер головна річ вірші. Не можна би Вас просити, щоб Ви віднайшли де «Гамалію» з 1844 р. і порівняли його слово в слово та букву в букву з виданням у якім пізнішім «Кобзарі», от хоч би в кожанчиківськім (на карточці додати точний бібліографічний опис перводруку: титул, формат, число сторін і рядків на повній стороні і т. і.), а також здобули коли не в жертву для нашої бібліотеки екземпляр кожанчиківського «Кобзаря» з 1867 р. Дуже був би вдячний, а без нього годі їхати далі.

Остаюсь з правдивим поважанням

Ваш Ів. Франко.

Львів, 17/VII 906,
ул. Понінського, ч. 4

272. ДО Ф. К. ВОВКА

[Львів], 6 серпня 1906 р.

Високоповажаний пане професор!

Вибачайте за мимовільну містифікацію, якої жертвою зробилися Ви з моєї причини. Се вже бог зна котрий раз моя нещасна хвора пам'ять робить мені такого збитка.

Я чув розмову про експедицію — не тямлю вже, чи в Етнограф[ічній] комісії, чи на істор[ико]-філософ[ській] секції, та, видно, не послухав кінця і думав, що вона закінчилася прихильною ухвалою, а тим часом, як довідався опісля, ухвали не було ніякої, бо не було формального внеску з Вашого боку. Через се справа й не пішла на виділ. Отже, коли ходить о невеличкі субвенції вроді тої для д-ра Раковського, то їх можна виплатити a conto[1] й без попередньої ухвали виділу (говорю се по порозумінню з проф. Грушевським). Ваша болізнь і так зупинила трохи експедицію, і для того добре буде, коли Ви, одужавши, напишете до виділу листок, де подасте суми, яких Вам потрібно наразі для членів експедиції, і діло буде залагоджене без формального засідання виділу, тою комісією виділових, що на час вакацій провадить діла Товариства.

Ще раз перепрошуючи за баламутство, нароблене мною, остаюсь з поважанням.

Ваш Ів. Франко.

6/VIII 906

273. ДО ЛЬВА ГАНКЕВИЧА

[Львів, 7 серпня 1906 р.]

В[исоко]пов[ажаний] добродію!

Досі не зголошувався до мене ніхто, щоб мав охоту перекладати «Мойсея».

З поважанням

Ів. Франко.

274. ДО О. К. КОВАЛЕНКА

Львів, 10 серпня 1906 р.

Високоповажаний добродію!

На Ваші оба листи з д[ня] 24 і 25 липня відповідаю ось що:

1. На гонорар, пропонований Вами, згоджуюся. Щодо змін, то я поки що не маю ніяких, тільки там один розділик,

[1] На рахунок *(лат.)*.— *Ред.*

пропущений в часі друкування в газеті і поміщений як postscriptum на кінці, треба вперти на відповідне, зазначене місце. Зрештою на днях засяду ще раз і прочитаю цілу книжечку, а тоді напишу Вам зараз, чи і що й як треба би змінити.

[В]ідносно свого видання: чи не були б Вам пожадані деякі інші мої популярно-наукові праці, які в мене або поза[нотов]ані, або приготовані. Маю [на] думці:

1. Працю про Івана Вишенського, популярну, не дисертацію. Популярна праця, коротенька, була 1890 р. видана в Коломиї і зараз тоді розійшлася. Я міг би її переробити спеціально для укр[аїнського] люду.

2. Працю про Осипа Шумлянського, що завів унію в Галичині.

[З]. Працю про Гайдамаччину: [Кол]іївщину 1768 р. Якби та[кі] праці були Вам пожада[н]і, то, прошу, звістіть, я б зараз під осінь і засів до них. Щодо «Ілюстрованої України», [т]о й сам не знаю, що Вам ска[з]ати. Як усяке люксусове вида[нн]я, вона — суджу по галицьким [в]ідносинам — мені видається поки що зайвим, хіба що можете числити на російську [публі]ку. На фран[цузьку], німець[ку не ч]исліть. Розуміється, бу[ло б] пожадано, коли вже брати[с]я за таке діло, зробити все можливе для того, щоб воно було і з планом і солідне не [л]ише з артистичного, але й з [л]ітературно-наукового боку. Хто у нас робив проби організації таких різномастих сил для спільного діла, [той], певно, потвердить Вам [мої] побоювання.

[О]стаюсь з правдивою пошаною

Ваш Ів. Франко.

Львів, ул. Понінського, № 4,
10/VIII 906

275. ДО О. К. КОВАЛЕНКА

[Львів], 10 вересня 1906 р.

Високоповажаний пане!

«Поступу» досі не вспів передивитися, раз що ніколи, а друге, що очі боліли. Скоро скінчу покажчик до «Апокрифів», зараз перегляну. Спасибі за інформацію щодо популярних брошур.

Прочитав Ваші вірші та й не знаю, що Вам сказати.

Здається, розуміння поезії у Вас зовсім не таке, як у мене, то, може, тому я й не можу доглянути в них ніякої поезії. По-моєму, у поезії мусять бути і відчуватися два складники: обсервація життя й природи і живе гаряче чуття. Може, я сліпий, але ані одного, ані другого не бачу в Ваших віршах. Се — вибачайте за одвертість — майже скрізь одна фразеологія на популярні теми, без крихти глибшого розуміння життя, навіть без правдивої любові до української природи. (Ви не вмієте дивитися на неї і не бачите в ній нічого характеристичного, свого, а повторяєте скрізь чужі шаблони). Що ж до поезій на «гражданські мотиви», то просто сум бере, читаючи їх. Невже ж усе те, що у вас робиться і що ви пережили в чуткім, поетичнім серці, не могло викликати ані одного живого враження, ані одної свіжої, с в о є ї думки, окрім сеї ніби ліберальної жвачки. Адже викиньте зі своїх віршів отакі давно пережовані шаблони, як доля — воля і недоля — неволя, як щастя, правда, талан і лихо, — то побачите й самі, що з Вашої збірки не лишиться не то 100, але ані 10 віршів, які можна б показати між люди. А викиньте й цілу групу «Україні», бо се ж компрометація для Вашого знання укр[аїнської] історії і українських програм, викиньте й те, що сказано про Данте, та Петрарку, та Шевченка, та Старицького, бо так сьогодні с о р о м говорити, — а побачите самі, чи багато лишиться. Коли не розсердитеся, дочитавши досі, то дочитайте вже й до кінця: я щиро радив би Вам не друкувати з сеї збірки н і ч о г о і лишити її в скрині хоч на два-три роки, а взятися тим часом пильно до читання книг та до студій у якнайширшім об'ємі (що Вас ц і к а в и т ь, справді цікавить, а не таке, що читається для моди). У Вас мова гарна (хоч страшенно вбога, шаблонова!), вірш гладкий, видно, що віршописання йде Вам дуже швидко, але проте тим більше Вам слід узяти себе в руки. Дивіть лишень, скільки Ви прете п р и к м е т н и к і в у кожний вірш і не почуваєте того, що се не поезія, а в о д а. Ще раз прошу вибачення, що наговорив Вам стільки прикрого, та я бажав би, щоб по всіх отсих бурях і Україна й українська поезія вийшла освіжена і сильна, і свобідна від найгіршого її ворога— шаблону. Нам, старим, тяжко боротися з ним, але В и, м о л о д і, м у с и т е! Здоровлю Вас сердечно.

Іван Франко.

10/IX 906

276. ДО М. Ф. СУМЦОВА

Львів, 10 вересня 1906 р.

Високоповажаний пане професор!

Сердечне спасибі Вам за пам'ять. Я й сам забув (я взагалі не охочий до всяких роковин), а наша галицька суспільність і ніколи не тямила, чи там кому кінчиться 50 літ. Тим приємніше було мені Ваше тепле слово, хоч Ви декуди і вбільшуєте мої заслуги. Я дуже добре почуваю свої межі, а головно ту фатальну, що до 40 року життя не давала мені сконцентруватися на одно і довела до того, що я потратив багато сили і здоров'я на роботу, яка не дала мені нічого, крім мізерного прожитку (згадую свою 10-літню панщину в польській журналістиці). Я й тепер мало підбився над те нівó, та одна думка додає мені сили й охоти до праці, що роблю для своїх, а не для чужих, і що хоч дехто, хоч нечисленна громадка, а все-таки прислухається до мого слова. Коли б тільки на добро вийшло, а то чоловік ніколи не певний, чи те, що сьогодні вважає добрим і пожиточним, завтра або через рік не буде вважати дурницею та отрутою. Ну, та я зайшов у непотрібні рефлексії, а моєю метою було зробити Вам моїм листом хоч момент такої радості, як Ви подарували мені своєю статтею. Ще раз щире спасибі.

Ваш Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, № 4,
10/IX 906

277. ДО ПЛАТОНА КОСТЕЦЬКОГО

Львів, 1 жовтня 1906 р.

Wielmożny Panie Redaktorze!

Zwracam się do w[ielmoż]nego pana z następującym interesem. Przedstawiając w szeregu studjów dzieje początków galicyjskoruskiej literatury, doszedłem do historii lat 50-tych i w niej specjalnie do historii lat 1854 i 1855, czasu wystąpienia w-nego Pana w literaturze ruskiej. Przeczytałem rocznik 1855 «Zorji halickiej», jak widzę, w 3/4 wyszłej z pod pióra pańskiego, i chciałbym dać nieco specjalniejszą charakterystykę pańskiej pracy w owym czasie. Niestety, brak materiału, wspomnień, listów i zapisków współcześnych uniemoż-

liwia mi odpowiednie zrozumienie faktow i ich związku, który w-ny Pan jeden chyba z żyjących mógłby wyjaśnić. Ośmielam się przeto w interesie prawdy historycznej trudzić w-nego Pana następującemi pytaniami, na których wyjaśnieniu bardzo by mi zależało, na które nie chciałbym odpowiadać domysłami lub powtarzaniem plotek:

1) Jakie było stanowisko w-nego Pana w «Nowinach» 1854 r. i co go skłoniło do wstąpienia do redakcji «Zorji hal[ickiej]»?

2) Jakie było stanowisko w-nego Pana w tej redakcji i jaki był jej koniec?

Ponieważ dla wyświetlenia ówczesnych poglądów w-nego Pana służy mi obok rzeczy opublikowanych w «Zorji hal[ickiej]» także pańska ręko[pi]śmienna praca o kwestji ruskiej, znajdująca się w bibliotece Ossol[ińskich], więc śmiałbym w-nego Pana prosić jeszcze o wyjaśnienie, kiedy i dla jakich celów była pisana ta praca (rzecz, nadmienię w nawiasie, może najgłębsza i najrozumniejsza z tego, co z polskiej strony napisano o kwestji ruskiej), czy jest to całość (w niej jest wzmianka o drugiej, specjalnej części), czy była publikowana doty[ch]czas, czy nie? I było by mi nadzwyczaj ważnem wiedzieć, czy te myśli przewodnie, wyrażone w tej pracy, były już uformowane w pańskiej głowie w roku 1854—5 (ślady ich widać wyraźnie w ówczesnych pańskich ruskich utworach) i kto i jak wpłynął na takie ich uformowanie? Pszypuszczam, że był tutaj wpływ tych ludzi i ideji, których wyrazem były «Nowiny», gdzie drukowały się utwory Z. Kaczkowskiego, a szczególnie «Na Ukrainie» L. Sowińskiego, i dlatego byłbym bardzo wdzięczny, gdyby w-ny Pan i w tym względzie dał mi wyjaśnienie. Traktuję swoją rzecz obejktywnie i umiem (rozumie się, ze swego, ruskiego stanowiska) ocenić poglądy z mojemi dzisiejszemi niezgodne, ale na swój czas ważne, spłodzone pewną historyczną tendencją i mające w korzystnych warunkach szanse powodzenia.

W nadzieji, że wielmożny Pan choć krótkiemi uwagami objaśni moje wątpliwości piszę się z głębokim szacunkiem.

Iwan Franko

Lwów, 1.X 906.
Ul. Ponińskich, N 4

Вельможний пане редакторе!

Я звертаюся до Вас із такою справою. Представляючи в ряді розвідок історію започаткування галицько-української літера-

тури, я дійшов до періоду 50-х років і, зокрема, до історії 1854 і 1855 рр. — часу Вашої появи в українській літературі. Я прочитав річник з 1885 року «Галицької зорі», як бачу, в 3/4, що вийшли з-під Вашого пера, і хотів би дати дещо більш детальну характеристику Вашої праці на той час. На жаль, відсутність матеріалу, споминів, листів і мемуарів сучасників не дає мені можливості відповідним чином зрозуміти факти і зв'язок між ними, які хіба що лише Ви серед усіх, що живуть нині, могли б роз'яснити. Через це я насмілююся в інтересах історичної правди обтяжувати Вас такими питаннями, вияснення яких мене дуже цікавить і щодо яких я не хотів би робити якісь домисли або повторювати плітки:

1) Яке було Ваше становище в «Новинах» 1854 р. і що змусило Вас вийти з цієї редакції і перейти в редакцію «Галицької зорі»?

2) Яке було Ваше становище в цій редакції і яким був її кінець?

Оскільки для вияснення тодішніх Ваших поглядів мені служить поруч із статтями, опублікованими в «Галицькій зорі», також Ваша рукописна праця про українське питання, яка знаходиться в бібліотеці Оссолінських, отже, я насмілююся просити Вас пояснити, коли і з якою метою була написана ця праця (зазначу в дужках: річ, може, найглибша і найрозумніша з усього того, що було написано у цьому питанні з п о л ь с ь к о г о б о к у); чи вона є єдиним цілим (у ній згадується про окрему другу частину); чи вона публікувалася раніше чи ні? Для мене було б дуже важливим знати, чи основні ідеї, висловлені у цій роботі, виникли у Вас у 1854—55 рр. (сліди їхні виразно простежуються в тодішніх Ваших українських творах) і хто та яким чином вплинув на відповідне їхнє формування? Припускаю, що тут позначився вплив тих особистостей і ідей, виразником яких були «Новини», де друкувалися твори З. Качковського, а особливо «На Україні» Л. Совінського, і тому я був би дуже вдячний, якби Ви і у цьому питанні дали мені пояснення. Я розглядаю цю справу об'єктивно і вмію (розуміється, зі свого, українського, становища) оцінити погляди, протилежні моїм сьогоднішнім поглядам, але важливі для свого часу, підсолоджені певною історичною тенденцією і такі, що в певних сприятливих умовах мають деякі шанси на успіх.

Сподіваюся, що вельможний пан хоча б коротенько вияснить мої сумніви, і залишаюся з глибокою повагою.

Іван Франко.

Львів, 16/X 906
Вулиця Понінських, № 4

278. ДО В. Я. БОГУЧАРСЬКОГО

Львів, 4 жовтня 1906 р.

Дорогий добродію!

Вибачайте, що запізнився з відповіддю на Ваш лист і дождався аж другого. На мене тепер прийшла дуже важка

економічна і психічна криза, я цілими днями ходжу в повнім отупінні, і оце була причина моєї мовчанки. Розуміється, я рад написати для «Былого» згадану Вами статтю, і навіть дотичний матеріал у мене вже потрохи підготований. Тільки бракує сили й ініціативи, щоб узятися до праці, а надто тиснуть іще різні непокінчені роботи. Та рівночасно з оцим листом я пишу також до редакції «Былого».

Ще раз благаючи Вас не сердитись за моє запізнення, щиро стискаю Вашу руку і дякую за те, що не забули мене досі.

Ваш Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4,
4.X 1906

Завтра вишлю Вам під бандеролею екземпляр першого тому листів Драгоманова до мене й інших, опублікований мною сими днями.

І. Ф.

279. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 27 жовтня 1906 р.

Високоповажаний пане професоре!

Вибачайте, що я аж нині відписую на Ваш лист. Роблю се не для того, щоб хотів ігнорувати Ваші слова, а просто для того, що останні два тижні я ходжу без тями, близький божевілля. Зрештою, я ще в понеділок, перед одержанням Вашого листа, написав карточку до rakarza miejskiego[1], щоб позабирав псів, та досі не було його. Сьогодні йду до нього особисто і надіюся, що від завтра буде спокій.

Та хоч як справедливо Ви сердитеся на моє сусідство, яке я й сам бажав би був учинити для Вас якнайзноснішим, проте я осмілюся ще раз — дай, боже, щоб останній — звернутися до Вас з просьбою, а то ось у якім ділі. Моє становище як властителя реальності зробилося неможливим до удержання. Досі я держав його з крайнім напруженням сил і якось-якось зв'язував кінці з кінцями. Ті кредити, які маю в Товаристві і Спілці, будуть покриті «Апокрифами», «Шпихлірами» та «Листами Драгоманова» з додат-

[1] Міський гицель *(польськ.)*.— *Ред.*

ком моїх уділових книжечок. Але на будуще я не бачу нічого перед собою. Я чую повне вичерпання сили, занепад пам'яті, чую себе нездібним до такої праці, як редагування ЛН «Вісника», і для того не бачу можності держати далі дім і оплачувати з нього податки та банкові рати. Я бажав би з кимось порадитися щодо його продажі, щоб мені вернувся бодай капітал, вложений у будову. Я хотів би розпитати Вальдмана і при тім Вас, бо я сам, як знаєте, у фінансових ділах непрактичний, а в теперішнім стані зовсім глупий. Якби Ваша ласка помогти мені в тім своєю радою, то я міг би попросити Вальдмана в означенім часі і на визначене Вами місце на конференцію. Тепер друге діло. Ліквідуючи інтерес з домом, я мушу рівночасно зліквідувати свою бібліотеку. Я збирав її в тяжких часах мого життя і тішився надією подарувати її в цілості Наук[овому] тов[ариству] ім. Шевченка. Тепер бачу, що жебраки не можуть робити таких подарунків, і звертаюся до Вас як до голови Товариства з запитанням: чи не вважали б Ви можливим, аби виділ Тов[ариства] закупив у мене сю бібліотеку? Щодо ціни я не ставлю ніякої суми, нехай виділ виделегує кого знає, і нехай оцінять як знають. Що ж до виплати, то я подав би такий modus[1]: з огляду, що сей фонд я вважаю одиноким своїм засобом для того, аби своїх хлопців довести хоч до університету, я згодився б, щоб мені за бібліотеку виплачувано по 100 гульд[енів] місячно, доки стане умовленої суми.

Надіюсь, високоповажаний пане, що Ви зрозумієте моє страшне, просто розпачливе положення і не відмовите своєї поради.

Остаюсь з правдивим поважанням

Ваш Ів. Франко.

Львів, 27.X 906

280. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ

[*Львів, початок листопада 1906 р.*]

Високоповажний пане професор!

Сердечне спасибі Вам за Ваші не лише ласкаві, але справді con amore[2] і трафно писані рецензії на мої припо-

[1] Пропозиція *(лат.)*.— *Ред.*
[2] З любов'ю *(італ.)*.— *Ред.*

відки. Скільки стане можності, буду користати з Ваших уваг у дальшім оброблюванні, хоча се мені, завваленому різнородною заробковою працею, дуже трудно. Сими днями буде Вам висланий четвертий том моїх апокрифів. Не знаю, чи прислано Вам мою працю про вертеп — відбитки з «Записок»?

А тепер у мене до Вас одна просьба і одно запитання. Просьба така: чи не були би Ви ласкаві визичити у котрій з Ваших бібліотек і прислати мені хоч на один день книжку Яна Благослава «Grammatika česká, vydali Ign. Hradil a Josef Jireček» у Відні, 1857, до якої мені конечно треба заглянути. Дуже Вам буду вдячний за сю прислугу. А запитання моє таке. Я хочу зробити ексцерпти із Bromyard'a — «Summa praedicantium», вибрати з них усі фольклорні матеріали, оповідання, легенди, новели, анекдоти, вірування і т. ін. Розуміється, до кождого уступу треба би додати паралелі і пояснення. Отже, запитую Вас, чи згодились би Ви переглянути мої ексцерпти, як будуть готові, і додати зі свого боку те, що будете уважати потрібним. Се діло не спішне і не швидко буде готове, а накладом обіцяв зайнятися проф. Больте. Остаюсь зі щирим поважанням.

Ів. Франко.

281. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО

[*Львів*], *7 листопада 1906 р.*

Високоповажаний отче добродію!

Отсе дістав гроші та й гадав їхати до Мшанця, але клопіт, що в мене часу і здоров'я мало. То вже, будьте ласкаві, допоможіть розв'язатися з тим ділом. Посилаю Вам переказом 100 ринських (200 кор[он]) і прошу Вас вислати моделі до Відня. Прошу, одначе, зробити се так: на кождий модель треба приліпити або прив'язати карточку з написом по-німецьки: що се таке, де то уживається і хто робив модель. Прошу доглянути також, щоб паковано добре, аби по дорозі не попсувалося. І нарешті прошу з тих німецьких карточок переписати на окремій картці реєстр предметів, додати при кождім ціну і, дочисливши до того кошти опакування та експедиції, прислати мені. Також прошу не забути поквитування від майстра. Коли сума коштів буде вища над 200 кор., то я решту зараз пришлю по одержанні

від Вас рахунку. І ще раз перепрошую, що дав так довго ждати.

Остаюся щироприхильний Ваш Ів. Франко.

7/XI 906

282. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО

Львів, 2 грудня 1906 р.

Високоповажаний пане професор!

Учора Вам вислано з Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка на адрес І гімн[азії] новий том моїх апокрифів і брошуру про вертеп. Вибачайте, що в означений понеділок не міг бачитися з Вами, бо задержала мене операція ока у д-ра Балабана. Вибачайте також, що смію наприкритися Вам одною просьбою. Розпочав я ширшу роботу, «Студії над руськими народними піснями», в якій беру текст за текстом пісень, зводжу докупи варіанти і зроблені досі над ними студії і подаю свої уваги. Робота мене дуже зацікавила, і досі я написав уже 10 монографійок, кожда об'ємом $^1/_2$—2 аркушів друку. Починаю від найстаршої відомої досі пісні, записаної ще коло 1570 р., та беру [слово нерозбірливе — *Ред.*] всякі теми, для яких маю матеріал. Так от удаюся й до Вас з уклінною просьбою: подайте мені відомість про Ваші пісенники: з якого котрий часу, кілько має пісень, а спеціально щодо пісень світського змісту (бо ті головно займають мене), то просив би при кождій виписати перший рядок і додати число строф, щоб я міг орієнтуватися, що в них нове супроти зібраного у мене матеріалу. Надіюсь також, що евентуально позволите мені зняти копії з тих пісень, яких би мені було потрібно і яких би Ви не опублікували раніше.

Зробили б Ви мені також велику приємність, якби подали деякі деталі про Ваш рукописний «Патерик», який його уклад і зміст. Я свою працю про «Патерик» відложив на пізніше, бо мушу зібрати ще деякі нелегко доступні матеріали, а тим часом хотів би написати якнайбільше розборів пісень.

Прошу приняти запевнення, що до всякої взаємної услуги, яка буде в моїй силі, я все готов.

Ваш Ів. Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4,
2.XII 906

283. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ

Львів, 8 грудня 1906 р.

Високоповажний пане професоре!

Посилаю Вам з сердечною подякою книжку Благослава. Вона була мені потрібна до студії над руською піснею про Штефана-воєводу, поміщеною в ній. Бачите, я роблю тепер студії над укр[аїнсько]-руськими піснями, зводячи докупи всі відомі мені варіанти, старші і пізніші, книжні і усні, порівнюючи наші редакції з аналогічними в інших мовах, особливо в польській, чеській, білоруській, великоруській і т. д. Бажав би я з тих студій (досі маю їх готових 10) подати дещо і Вам, спеціально таке, щоби мало зв'язок з чеським фольклором, та, на жаль, мало маю збірок чеського фольклору під руками, а більше моравського (Sušil, Bartoš). Чи було би можливо антикварною дорогою купити ще старші збірники чеських пісень: Коллара, Челаковського, Шафарика, Ербена, Крольмуса? Якби можна було дістати їх, ми б радо закупили їх для бібліотеки Наукового тов[ариства] ім. Шевченка, бо в наших польських бібліотеках нічого того нема. Зрештою, для проби моєї праці постараюся прислати Вам незабаром свою монографійку пісень про комара, визискавши те з чеських матеріалів, що маю під рукою.

Остаюсь з глибоким поважанням

Ваш відданий Іван Франко.

8.XII 1906,
Львів, вул. Понінського, 4

284. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

[Львів, 12 грудня 1906 р.]

Hochverehrter Herr Hofrat!

Soeben habe ich den neuesten Band des Archivs durchgesehen und die Cyrillo-Methodiana gelesen und wende mich an Sie mit der Frage, ob Sie geneigt wären, meine weiteren Aufsätze zu dieser Frage im Archiv zu drucken. Ich habe die Absicht, noch zwei solche Aufsätze zu schreiben: der eine soll im Zusammenhange die chersonesischen Legenden behandeln, also das Martyrium Clementis, das Wunder mit dem Kuchen,

die sieben chersonesischen Heiligen, das Слово на пренесеніе sowie die hierhergehörigen Texte aus dem Konstantinopoler Synaxarium, die Erzählung des Nikophor Kallistus und die Похвала Клименту des Klemens Velickij (die letztere nur, um zu konstatieren, daß sie mit den griechischen Legenden gar keinen Zusammenhang hat und auf einer lateinischen, wahrscheinlich mündlichen Tradition basiert.).

In diesem Aufsatz, welcher mehr für die Byzantiner als für die Slavisten gibt, möchte ich die griechischen Texte der Legenden publizieren und meine Bemerkungen dazu ausführlicher, als es mir im Klemensbuche möglich war. Der Aufsatz könnte 2—3 Druckbogen einnehmen. Der zweite Aufsatz sollte die südrussische Tradition über Kunst. und Method. darstellen und die südrussischen Varianten speziell in der Vita Constantini zusammenfassend analysieren. Die Vermengung der mährischen und südrussischen Tradition über die Slavenapostel scheint mir die hauptsächliche Illusion Lamanskijs zu sein; diese südrussischen Elemente müssen ausgeschieden und einmal separat auf ihre historische Glaubwürdigkeit sowie auf ihre Tendenz geprüft werden. Ich weiß noch nicht, wie das Ergebnis einer solchen Prüfung ausfallen wird, aber die Arbeit, für welche ich das Material bereits beisammen habe, reizt mich sehr. Wäre es dem Herrn Hofrat möglich, noch eine kleine Abhandlung von mir (sie könnte auch unter Miscellen stehen) in dem nächsten Heft des Archiv zum Abdruck zu bringen, welche ich dem Andenken des Veselovskij widmen will?

Ich verbleibe hochachtungsvoll

Ihr ergebener
Ivan Franko.

Вельмишановний пане раднику!

Щойно я переглянув останній том «Архіву», прочитав Кирило-Мефодіяну і хотів би звернутися до Вас з запитанням, чи згодні Ви надрукувати в «Архіві» інші мої статті з цього питання. Я маю намір написати ще дві подібних статті. В першій будуть розглянуті корсунські легенди в їх взаємозв'язку, цебто мучеництво Климента, чудо з пирогом, семеро корсунських святих, «Слово на пренесеніе», а також тексти з Константинопольського «Синаксарія», що відносяться сюди, — оповідання Никифора Каллісти та «Похвала Климента» Клима Велицького (остання лише для того, щоб показати, що вона не має ніякого зв'язку з грецькими легендами і грунтується на латинській, очевидно, усній традиції).

У цій статті, яка розрахована більше на візантиністів, ніж на славістів, я хочу подати грецькі тексти легенд та свої уваги до них, детальніші, ніж це можна було зробити у книзі про Климента. Стат-

тя зайняла б 2—3 друкованих аркуші. У другій статті я показав би південноруську (українську) традицію про Константина і Мефодія і зробив би підсумковий аналіз південноруських варіантів спеціально в «Житії Константина». Змішування моравської і південноруської традиції про слов'янських апостолів, на мій погляд, є основною ілюзією Ламанського; ці південноруські елементи слід відокремити і спеціально перевірити щодо їх історичної достовірності та спрямованості. Я ще не знаю, якими виявляться результати такої перевірки, але робота, для якої я зібрав уже весь матеріал, мене дуже вабить. Чи не мав би пан радник змоги надрукувати в наступному номері «Архіву» ще одну невелику працю (її можна було б помістити поміж причинками), яку я хочу присвятити пам'яті Веселовського?

Залишаюся з глибокою пошаною

Ваш відданий
Іван Франко.

285. ДО УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МОЛОДІ У ЛЬВОВІ

Львів, 14 грудня 1906 р.

Високоповажані панове!

В останній хвилі довідавшись про те, на що заноситься між вами, позволяю собі хоч оцим листом відізватися до вас. Прошу відчитати вам прилюдно сей лист, а вас прошу о хвилю терпливості, щоб ви вислухали моїх слів.

Не маю ніякого вповаження промовляти до вас і знаю, що мій голос серед вас не має такого авторитету, щоб міг числити на успіх. Промовляю тепер з власної ініціативи, не кермований ніякою амбіцією, ніяким постороннім інтересом ані впливом, просто як товариш до товаришів, як чоловік, що гаряче любить свій народ і його культурний розвій і дав деякі докази тої любові. Промовляю до вас як до части того народу, як до його найкращої надії, до його будущих просвітителів і світочів, даю вислів своїому глибокому занепокоєнню і тривозі, промовляю відповідно до важності хвилі щиро і одверто. Чую, що безсовісні інтриганти, засліплені політики та тіснозорі доктринери силкуються попхнути вас на дорогу безглуздої, антикультурної демонстрації, що може закінчитися тільки одним — вашими терпіннями, тяжкою компромітацією тої справи, якої ви бороните і ще гірше, тяжкою моральною шкодою цілого нашого народу. Справу теоретично ясну — креования ц[ісарсько]-к[оролівського] університету з українською викладовою мовою (практично ся справа зовсім не така важна, як вам здається) ви хочете своїм виступом похоро-

нити на довгі літа, відбираючи їй навіть поважання цивілізованого світу і симпатію тих, що досі хоч би лиш теоретично стають в її обороні. В вас вмовляють безсовісні люди, то ви яко молодіж не обов'язані числитися з наслідками своїх поступків і повинні йти за голосом власного чуття. Не вірте тим людям, бо вони навмисне грають на ваших чуттях, а самі заздалегідь ховаються в безпечних криївках, щоб на вас самих упала одвічальність за їх діло. Вони дурять вас фантомами народної честі, народної гордості, народного права та обов'язку. Закликаю вас на все, що вам найдорожче і найсвятіше, на любов ваших батьків і матерей, на любов до рідного народу, котрою ви чванитесь— не слухайте тих намов і підшептів, яких одинока мета — вашим коштом осягнути невідомі вам обскурні цілі. Стійте твердо на тім, що в боротьбі за такі державні інституції, як університет, ви можете бути ініціаторами, резервою, помічниками, але ніяк не першою лінією. Наша суспільність ще не дозріла до тої боротьби і ви не маєте права — повторяю, не маєте права провокувати її перед часом до такої боротьби. Коли у вас є хоч крихта холодної застанови, то ви мусите знати вже й тепер, що наша суспільність не піде за вами на вашу дорогу розпуки, не піддержить вас на ній і ваша саможертва буде безплідна. Піду ще крок далі і скажу вам, поучений сумним досвідом вашої сецесії: ви самі не вірите в ту справу, за яку боретесь, самі не відчуваєте потреби тої «рідної» науки, бо привикли слухати фраз і впиватися фразами і готові тепер за фрази навіть голови свої класти. Невже вам не сором? Пригадайте, як кінчаться дотеперішні ваші демонстрації, як скандально більшість ваших борців держала себе перед судами і викручувалася від найменшої одвічальності. Панове, не уявляйте собі, що ви герої, бо досі не дали ніякої проби геройства. Ваше сумління певно скаже Вам: се не героїзм, що ви хочете робити завтра, не народна українська маніфестація, а простий, легкомисний, необдуманий злочин.

Маєте право висміяти мої слова, обурюватися і мститися за них, але я кличу ще раз до вашого сумління: отямтеся і не наносіть в сій і без того тяжкій хвилі нового тяжчого удару нашій Україні.

Прошу се з великим зворушенням

Вас уваж[аючий] Франко.

Львів, д[ня] 14 грудня 1906

286. ДО Д. Ю. ХАРОВ'ЮКА

[Львів], 28 грудня 1906 р.

Високоповажаний пане!

Вибачайте, що Ваш лист і Ваше оповідання так залежалися у мене. Сьогодні я припадком знайшов його і прочитав. Оповідання мені дуже подобалося як зразок гуцульського життя й діалекту, і я постараюся надрукувати його в ЛН «Віснику». Прошу також і о дальші такі причинки. Та будьте ласкаві до кождого додавати словничок гуцулізмів, бо в оцьому є деякі слова не відомі мені, як ось: «у лупінці», «прьиц». Прошу пояснити. Остаюсь з правдивим поважанням.

Ваш Іван Франко.

28.XII 906

287. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА

Львів, 31 грудня 1906 р.

Високоповажаний ювіляте!

В радісну для Вас хвилю ювілею 25-тих роковин Вашої славної літературної праці прийміть і від мене слова щирого признання та сердечні бажання Вам здоров'я, сили і якнайкращих успіхів на будуще. Слідячи від перших Ваших виступів на літературне поле в «Світі» 1881 р. за Вашою діяльністю, я мусив дивуватися Вашій енергії, витривалості в праці і широкому обсягові Ваших літературних та суспільних інтересів. Сміліть, з якою Ви виступали не раз у справах, про які ніхто інший не важився заговорити, вказувала в Вас чоловіка, в якому, крім літературного таланту, був також публічний діяч. Розширення ж Вашої діяльності на поле наукове, на поле фольклору, літературної критики та язикознавства збуджувало мою найповнішу симпатію до Вас. Прийміте ж, високоповажаний товаришу, оцей мій привіт на нинішнє Ваше свято, і нехай Ваша дальша діяльність справдить усі найкращі надії, які покладає на Вас уся Україна.

Д-р Іван Франко.

Львів, дня 31 н. ст. грудня 1906 р.

288. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], 4 січня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Пишу до Вас ось у якій справі. До мене удалися петербурзькі українці, слухачі Вольного університету, з предложенням прочитати в їх університеті курс укр[аїнської] літератури. Курс мав би обіймати більше-менше 35 годин і міг би, як бачите, бути відчитаний протягом двох місяців щонайбільше. Я зразу глянув скептично на се запрошення, але потім роздумав. Чи не варто би справді поїхати? Прочитати двомісячний курс, се ще не значить уплутати себе в якесь постійне ярмо. Притім і я сам дещо скористав би з петербурзьких бібліотек і курс написав би, якого в противнім разі, може, й не доведеться ніколи написати за іншою, спеціальною роботою. Удаюся проте до Вас і прошу Вашої поради в двох точках. Я нічогісінько не знаю, що се таке той Вольний університет у Петербурзі і чи варто взагалі з ним зв'язуватися, чи вже розпочалися його лекції, чи юридично він обезпечений так, що для лекцій запевнена свобода і т. д. А друге: чи міг би я одержати часткову відпустку з ЛНВ на ті два місяці? Говорю: часткову тому, бо значну часть роботи редакційної я міг би робити й там (переглядати та поправляти скрипти, написати дещо власного). Я не палюся до сеї експедиції, але принципіально не маю нічого против неї і так само принципіально обіцяю петербуржцям, коли практичні перешкоди не окажуться сильнішими. Не знаю, чи між тими практичними перешкодами не стане й рос[ійський] консул, що знов готов мені відмовити візи на паспорт.

У нас по острій зимі, як Ви лишали, вчора, д[ня] 3, раптом почалася відталь, а сьогодні пішов дощ. «Słowo Polskie» пустило на Вас якусь гадючу статтю, та я не читав

її,— вчепилося Вашої статті «Галичина й Україна». Антоневич у «Галичанині» оповідає інтересні спомини про з'їзд «дивних у бога» слов'ян біля Відня 1848 р., між якими були Потебня й Костомаров (?). Щось міфологічне. Мої «Шпихліри» добігають до кінця. Розрослися трохи, бо прийшлося на кождім кроці простувати польські брехні. Надіюся, що стаття буде цікава, хоча декуди є таке, чого не вмію собі пояснити. Ну, та се на полі історичних дослідів не новина, а може, навіть добрий знак. Кому все занадто ясно, той часто, власне, не бачить головного. Для «Вісника» ще ніяких статей від наших співробітників не дістав. На днях вишлю маленький гумористичний фейлетоник (переклад) та, може, ще дещо.

Здоровлю сердечно Вас і всіх Ваших та й київським знайомим низько кланяюсь.

Ваш Ів. Франко.

4/I 907

289. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО

Львів, 9 січня 1907 р.

Високоповажаний пане!

Дуже Вам дякую за Ваш прихильний лист і заразом прийміть вислів мого сердечного співчуття по Вашій фамілійній страті. Я не зазнав досі таких страт у моїй сім'ї, але не можу собі здумати, як важко діткнула б вона мене, і тим живіше спочуваю кождій такій страті, що діткне мойого знайомого.

Щире спасибі Вам за виписки змісту Ваших співаників. Вони інтересні для студій над «Богогласником». Подаю Вам бібліографічні нотатки до тих пісень, яких титули Ви виписали:

1) Гды в живот мой возрю глубоко — в «Богогл[асникy]» нема.

2) Z raju wiecznego miasta, kantyczki — вид[ання] Міцкевича, II, № 6.

3) Zaczynam lamenty — єсть у збірнику Клоповського.

4) Ах що за часи звичаї — нема.

5) Już idę do grobu ciemnego, smutnego — єсть у польських кантичках.

6) Плачуся і ужасаю — не друк[овано], єсть у рукописах Петрушевича.

7) Пам'ятай чл̃вече, в землю тя смерть влече — досі не стрічав.

8) Нема ж правди на свѣтѣ — не стрічав.

9) И кто ж на свѣтѣ оучаждае жити — не стріч[ав].

10) О гордости прожна хвало — не стріч[ав].

11) Лакнущи свѣтѣ (диспута душі з тілом) — єсть у «Богогласнику», часть IV.

З сих пісень були б інтересні для мене хіба № 4 і 8; щодо № 4, не маю поняття про її зміст, чи буде в ній що цікавого для мене, щодо ч. 8, то здається, що се буде причинок до моєї студії про Правду і Неправду, і для того мені було б пожадано мати її копію.

Цікавить мене також віршована проповідь, яку Ви зазначили під ч[ислом] 9, та я думаю, що Ви самі опублікуєте її, і для того не хочу робити Вам конкуренції в її опублікуванні, коли буду щось мав сказати про неї, то буде час і потому.

Спасибі також за звістку про «Патерик». Свою працю про нього я відложив до виходу книжки Райценштайна про геленістичні чуда, в якій надіюся знайти дещо потрібне мені. Щодо тексту, то мені вистарчить публікації Яковлєва. Щодо праці наміреної Вами про Фрола Скобєєва, то бажаю Вам найкращого успіху. Коли б Вам треба було задля неї яких бібліографічних чи історико-літературних інформацій, а я міг би дати їх Вам, то буду дуже рад. В самім питанні про літературну історію Фрола Скобєєва я досі не роздивлявся.

Щодо праці д-ра Щурата, то я стою на тім, що важне в ній власне звернення уваги на старослов'янські впливи в старопольській літературі, до чого польські історики аніруш не хочуть признатися. Що Щурат затіснив значення своїх уваг, пришпиляючи їх на одній нитці до грюндвальської пісні, се вже вина його методу думання; пок[ійний] Веселовський був би не так обставив сю думку..

Бажаю Вам успіху і з Вашими лекціями про карпаторуське письменство. Не знаю, чи щасливо Ви вибрали тему і чи зможете зацікавити нею ширшу публіку. А от у самім Общ[естве] Нестора було б інтересно зреферувати дотеперішні результати пошукувань на тім полі в зв'язку з ширшими принципами літературно-історичної методології (географічне розложення літератури, географічні центри в зв'язку з історією заселення краю і т. і.). «Апокрифи» IV і «Откровеніе Стефана» посилаю Вам під бандеролею,

додавши ще німецьке мученіє св. Фотини. Щодо переходу проф[есора] Груш[евського] в Росію, то я, звісно, думок його не знаю, але скільки знаю факти, то думаю, що про такий перехід нема ані мови. Він переніс д р у к «Літ[ературно]-наук[ового] вісника» і деяких видань Спілки до Києва головно задля того, що на наші видання, пересилані з-за границі до Росії, наложено високе мито. Уступлення проф. Грушевського зі Львова було б, на мою думку, і для нього непрактичне, і для тутешніх організацій, особливо для Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка, дуже шкідливе, та, як кажу, про се досі не було мови. То єсть, коли була мова, то в польських газетах, які дуже бажають собі його уступлення.

Поздоровляючи Вас з Новим роком і бажаючи всього найкращого остаюсь

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 9/I 1907 р.

290. ДО Є. Х. ЧИКАЛЕНКА

[Львів, початок січня 1907 р.]

Високоповажаний пане редакторе!

На одержане від проф. Грушевського візвання посилаю Вам для фейлетону «Ради» початок моїх уваг про укр[аїнську] літературу 1906 р. Кілько буде таких фейлетонів, не знаю, але мені здається, що уваги, висловлені в першім, не зайві і можуть зацікавити громаду і викликати дискусію. Дальшу частину надіюся вислати завтра, та Ви друкуйте їх собі, як Вам догідно. А може б, були ласкаві відступити мені один фейлетон на тиждень, то я б уже сам пильнував свого речинця і доставляв би Вам на час. Мені б се було дуже добре — не з огляду на гонорар, а з огляду на те, що міг би правильно товкти деякі думки, які тепер за безужиточністю і безплідністю їх у Галичині я мушу ховати сам для себе. Зрештою, у мене в плані також дати Вам для фейлетонів мої спомини про знайомих мені селян — ціла галерея фігур, що, певно, може зацікавити широку публіку. Щодо мови, то, щоправда, я силкуюся писати чисто і ясно, але як знайдете дещо не до вподоби Вам, то поправляйте без церемонії.

З правдивим поважанням

Ів. Франко.

Чи не можна б було з моїх фейлетонів робити хоч по пару сот відбиток і пустити їх потім брошурою? Може б, вони і як брошури мали деякий інтерес. Не жадаю сього, але запитую.

І. Ф.

291. ДО Л. М. ДРАГОМАНОВОЇ

Львів, 12 лютого 1907 р.
Львів, 12 лютого 1907 р.

Високоповажана пані добродійко!

Одержав Ваш лист і поспішаюся відповісти Вам. Поперед усього прошу прийняти моє запевнення, що в усьому тому, що я писав про пок[ійного] Драгоманова, не було ані з е р н а з л о ї в о л і, ані якоїсь охоти вменшити його заслугу або протиділати впливу тих ідей, яким він слугував увесь свій вік і для яких ширення положив великі заслуги. Я не раз признавав прилюдно і його заслуги, і його працю; зрештою, хоч би я й мовчав, то його твори, як Ви вірно кажете, говорять самі за себе. Їх читає широкий світ, і мої принагідні уваги про одну або другу подробицю в них можуть не мати ніякого значення.

Помиляєтеся, високоповажана пані, також щодо того, буцімто я веду полеміку з Драгомановим в інтересі якоїсь партії і буцімто я ошукав довір'я покійника до мене, який би то кореспондував зо мною як з партійним товаришем, з радикалом, а я як був, так є народовцем. Чи і на скільки я був радикалом, се показує моя десятилітня праця коло організації радикальної партії і ширення радикальних думок серед народу. Що я, зневірившися в успіх тої партії головно через роботу її інтелігентних проводирів, відступив від неї, хоч і не вирікся її провідних ідей і не перестаю працювати для них і досі, се, здається, відомо тим, хто цікавиться нашим життям. Що ті ідеї, ідеї ширені у нас уперве пок. М. Драгомановим, прийнялися у нас і стали в головному основою теперішнього політичного життя, про се Ви могли б переконатися на місці краще, ніж у нашої публіцистики та письменності, хоч і на них той вплив видний виразно. Та й тут було немало моєї роботи. Розуміється, я не кладу собі того ні в яку особливу заслугу, бо я робив се тільки для того, що вважав ті ідеї вірними і корисними для народу і вважав своїм обов'язком по змозі служити їм.

Смію також упевнити Вас, що ніякої злоби проти пок. Драгоманова я не почував і не почуваю. За життя я цінив і шанував його як свойого вчителя, як високий зразок чоловіка і діяча, і коли тепер, 10 літ по його смерті, позволяю собі деякі його писання оцінювати не так, як оцінював їх перше, то думаю, що ніхто неупереджений не може мені робити з сього докір. Часи зміняються, і з ними зміняються люди, їх потреби і змагання. Думка, зовсім вірна перед 10 літами, тепер може не зовсім відповідати зміненим обставинам: те, що перед 10 роками видавалося ясним, тепер може вимагати глибших пояснень або й іншої формуліровки. До таких чисто теоретичних поглядів, хоч би й як авторитетних людей, кожде нове покоління мусить прикладати свою критику. Що я пробував приложити таку критику на погляди Драгоманова на федералізм і соціалізм, сього, думаю, жоден соціаліст ані федераліст не може взяти мені за об'яв якоїсь злості. Можуть мої толкування і поправки бути хибні, в такім разі невелика річ поправити їх, і я зовсім не буду ані сердитися, ані соромитися своєї помилки. Від таких помилок ніхто на світі не забезпечений, і я думаю навпаки, пам'ять про пок. Драгоманова і розвій голошених ним ідей вимагає якнайживішої прилюдної дискусії, якнайрізніших толкувань, бо тоді ті ідеї зацікавлять найширші круги людей, стануться дійсною силою, а мовчанкою ані голословними похвалами їм ні до чого не поможеться.

Вертаючи ще до мого нібито партійного становища, скажу, що в останніх 10 роках віддавшися літературній та науковій праці, відсунувся набік від усіх партій, ні в якій не беру діяльної участі і ні з якою вповні не солідаризуюся. Як хто, прим[іром] проф. Грушевський, оцінює мою давнішу політичну працю і її напрям та наслідки, се, очевидно, річ того чоловіка, а не моя; протестувати против такого чи іншого осуду я не бачу жодної потреби, тим більше, що тепер до жодної не належу, та й давніше брав у партійнім житті участь лиш остільки, оскільки їх програма і тактика відповідала мойому розумінню діла. І коли я позволив собі висловляти в своїх писаннях деякі уваги про пок. Драгоманова, то се не було ніколи ані в інтересі якоїсь партії, ані з приватної злості, але завсігди відповідало моментальному мойому розумінню фактів і бажанню говорити по правді те, що знаю і почуваю. Зрештою, в писаннях проф. Грушевського зовсім нема того, щоб я належав до партії

народовців, а виразно я названий прихильником Драгоманова.

Я розумію Ваші почуття як людини, якій дорога пам'ять Драгоманова, розумію той тон, яким Ви закидаєте мені «боротьбу з Драгомановим як із чоловіком іншої партії або як з особистим ворогом», та я свідчуся своїм сумлінням, що ані одної, ані другої інтенції у мене не було. Я взагалі ніде й ніколи не писав ані не говорив про Драгоманова як про людину, належну до якоїсь партії, бо се була б неправда. Драгоманов був речник певних і д е й, але його діяльність зложилася так, що він не міг працювати ні в якій партії і голосив та боронив свої ідеї без ніякого партійного огляду. Він свобідно критикував всі партії, і се не уймає його вартості ані характеру, а навпаки, додає його писанням вартості. Розбивати ті писання з якоїсь партійної точки було б нерозумно і невірно. Щодо галицької радикальної партії, то він хоч був її ідейним батьком, то все-таки не все міг згодитися з її поступованням і не вважав себе її членом уже з тої простої причини, що не жив в однім місці з нею і не міг особисто впливати на її ведення.

Переходжу до справ листів пок. Драгоманова до мене. Я десять літ отягався з їх публікацією, та все-таки вважаю сі листи важними і цікавими документами для історії нашого розвою і для характеристики самого Драгоманова, і для того я вважав себе в праві й обов'язку опублікувати їх, зробити їх загальнодоступними. Сі листи говорять самі за себе: я в них не пропустив, не перекрутив ані одного слова, а те, що я про них сказав у переднім слові, се тільки частина того, що можна сказати про них. Що я висловив тут моє особисте почуття жалю за поводження покійника зо мною, се людська річ — нехай і так, що людська слабість, та листи ж говорять самі за себе, і всякий читаючий їх сказав би, мабуть, те саме. Питаєте, чому я не говорив се йому самому. Не пригадую собі всіх своїх листів, але пригадую, що інколи натякав йому на се, деколи відмовчувався на його насміхи та докори, хоч вони, особливо коли видавалися мені несправедливими, страшенно боліли мене. Я не писав Драгоманову: відчепіться від мене, бо не бажав сього, вірив у його великий розум, його прихильність і бажав іти за його вказівками: я волів терпіти незаслужені закиди та докори, бо в тих темних часах не бачив нікого іншого, хто б міг бути мені провідником для вироблення мойого світогляду. Я в своїх листах обертався до нього все

вповні делікатно і річево, та й тепер Ви помиляєтеся, докоряючи мені, що я закинув йому якийсь егоїзм у поводженні зо мною. Ні про який егоїзм тут не може бути мови, так само як при тій нагоді я не нарікаю на свою бідність та нещасність, а представляю себе тим, чим справді був, недосвідним молодим чоловіком. Я ніколи не мав претензії ані до Драгоманова, ані до нікого іншого, щоб зглянувся на мою бідність, щоб признавав мені якусь вартість, якусь заслугу, чи що, і я нікому не можу докоряти, що мені того не признав, що мене осуджував або підіймав на сміх. Але мене боліло се в листах Драгоманова і заболіло наново, коли я порядкував їх до друку. Що я висказав той свій жаль, се було натуральне, щоб се чим-будь було шкідливе для слави й поваги імені Драгоманова, сього я не думаю. Я не сказав тут ніякої неправди, бо, як кажу, самі листи говорять за себе. Те, що Ви закидаєте мені в справі переїзду Драгоманова з Відня до Женеви, се очевидне непорозуміння. В некролозі Терлецького я подав просто те, що знав про мотиви переїзду; в статті «Останнє десятиліття» я висказую свої думки та міркування про те, що Драгоманов, не випробувавши всіх можливих способів удержатися в Відні, покинув його і перебрався в Женеву, де успішність його роботи була значно утруднена і його особистий вплив на Галичину зробився майже неможливий. Се все не осуд Драгоманова, бо, може, він і справді не міг зробити інше, як зробив, але це моє міркування може бути оправдане, і ні в якому разі мені не може бути заборонений такий погляд на сей факт.

Про мою нібито місію на Угорщину, про яку згадано в моїй передмові, треба сказати ось що: 1) вона, справді, послужила головним мотивом нашого засудження, бо з сього листа Драгоманова про[ку]раторія виснувала і суд прийняв за доказане, що ми творили тайне товариство під проводом Драгоманова, а се була неправда. Що ж до тої т[ак] зв[аної] місії, то я не кажу нічого іншого понад те, що я не знав про неї нічогісінько перед тим, і закид суду про неї, хоч зовсім безглуздий, був для мене зовсім незрозумілий, так що я й не знав, як боронитися від нього. Та й і з сього приводу я не нарікаю і ніколи не говорив ані підозрівав Драгоманова ані в своїй передмові не роблю йому особисто ніякого закиду, бо ж у тім, очевидно, не було його волі. Повторяю, ні про яке угоро-руське видавництво, ні про яке збирання матеріалів, яке хотів поручити

мені Драгоманов, тоді не було між нами мови, і я не знав нічого сього та й був зовсім неприготований до такої поїздки. Чи педагогічно, чи не педагогічно, чи по-товариськи, чи не по-товариськи промовляв до мене Драгоманов, се видно поперед усього з його листів. Але видно також, що він промовляв до мене (й до інших) як учитель, що бажає навести інших на добру дорогу, і тому мої слова видаються мені оправданими.

Брошури Черкезова проти М. Драгоманова я ніколи досі й не бачив і не читав, і все те, що було в ній писане, зовсім не відоме мені, так само, як і писання Пихна та Каткова, і для того й Ваші докори в моїй спільності з ними несправедливі і мене не доторкаються. Я ніколи не важився входити в особисте життя Драгоманова і осуджувати його характер, а коли для пояснення одного місця в його листі подаю згадку про закиди, роблені йому Черкезовим, і... то не думаю зовсім прикладати до них свою руку, а просто нотую факт і не говорю про нічого докладніше, бо не знаю. Те, що Ви згадуєте факт про М. П., також мене не доторкається, бо ж мені ніколи і в голову не приходило відрікатися моєї прихильності до Драгоманова, його впливу на мене, того, що я його ученик. Із сього ще не випливає, щоб я не смів говорити і писати про нього ніякої критичної думки, хоч я ніколи не робив сього без признання його таланту, широкого знання і чистого характеру. Що я думаю про його відносини до тодішньої Київської громади, се може бути невірне, оскільки я знаю факти недокладно. Та й тут з мойого боку нема ніякої злоби, а в найгіршім разі може бути хіба помилка, яка з часом вияснiться. Що переселення до Женеви вже з самих географічних причин не сприяло успіхові діла, розпочатого Драгомановим,— видавати українською мовою європейське revue, се кождому видно, і така думка не може бути ніяким ущербом честі і слави Драгоманова.

Щодо видання Шевченка в Женеві, то високо[по]важана пані також помиляється. Маленьке виданнячко «Кобзаря», доконане Кузьмою і Вовком, вийшло ще 1880 р. а суперечка з Київською громадою за видання повного «Кобзаря» розпочалася аж 1886 р., і се нове видання мало бути справді працею Драгоманова. З нього вийшла лише частина «Поезії Шевченка, заборонені в Росії» того ж 1886 р., решта мала вийти пізніше. Я далекий від того, щоб сі видання вважати зайвими і нічого не вартими. Та все-таки, дивлячися на се діло

тепер, з далекої перспективи, і знаючи потрохи ті спори, які зайшли за се у Драгоманова з громадянами, і ті клопоти, яких причинило йому се видання, я думаю, що саме діло не варто було того. Драгоманов не робив ніяких заходів, щоб друкувати се видання де-будь в Австрії, де його, хоч би знов у Празі або в Відні, преспокійно можна було вислати. А так «Поезії», видані ним в Женеві, були за саму фірму заборонені в Австрії, а на Україну пішли мало. Щодо політичних пісень, то знов мушу сказати, що друкувати їх у Австрії або в Галичині Драгоманов навіть не пробував. Щодо їх вартості я не беруся судити, а те, що вони в Галичині ані на Україні не зробили такого враження, якого надіялися після «Істор[ичних] пісень», се також факт, на який жалувався пок. Драгоманов у своїх листах. Що професор Лейпцігського університету (мабуть, Вроцлавського, бо в Лейпцігу славістики не викладають) читав лекцію в університеті на підставі сеї книги, се дуже правдоподібне, та се ж його й обов'язок, скоро він раз доторкнувся сеї теми. Що одначе праця не вийшла така, як Драгоманов бажав, уже хоч би задля географічних перешкод, браку книжок, се признавав і сам покійник, і повторити се нема ніякого сорому. Се висловля, напр., харківський професор Сумцов у своїх рецензіях на сю книгу. Я писати критику на «Пол[ітичні] пісні» не беруся, бо, власне, не маю під рукою того матеріалу, який мав Драгоманов, того знання людей і місць і традицій Лівобережної України, на яких оперті його уваги. В передмові до «Листів» я зовсім не сказав, що вся діяльність Драгоманова в Женеві нікуди не гідна, і не міг сказати, раз, тому, що я дуже часто в своїх писаннях підносив велике значення праці Драгоманова в Женеві для всеї нашої культури, науки та розвою, а друге, тому, що про загальний обсяг тої діяльності в тій передмові зовсім не було мови, і я тільки бажав зазначити, що і в тій діяльності були деякі недочоти та й що Драгоманов не був вільний від помилок.

В моїм рефераті про суспільно-політичні погляди Драгоманова я зовсім не глузую з Єфремова за те, що назвав Драгоманова соціалістом, але наводжу і зовсім спокійно розбираю той уступ у «Переднім слові до «Громади», де Драгоманов викладає свій погляд на соціалістичний ідеал. Так само мені ані в думку не прийшло глузувати з його федералізму; я тільки підніс те, що вже було висказане й іншими, а то неповноту його федералізму без ясно вило-

женого національного підкладу. Може мій погляд бути хибний, але глузування над пам'яттю Драгоманова в нім нема ніякого.

З якої речі Ви думаєте, що я знаходжу Драгоманова шкідливим і для партії, і для мене самого, сього я вже зовсім не розумію. Я вже сказав, що ні до якої партії не належу і ніякій партії не служу: а чим Драгоманов з усіми своїми писаннями і змаганнями може шкодити мені, що вважаю себе далеко меншим талантом від нього і скромним робітником на літературнім полі, сього мені ніхто не витолкує. Як усі українці, що тямлять працю й заслуги Драгоманова, я також горджусь ним як великим показником нових доріг у нашім житті, і сього ніхто йому не відбере, та й я сам маю надію сказати ще про нього не одне в міру пізнання його як ученого і як чоловіка. Щодо моєї ювілейної сильветки про Павлика, то Ви також помиляєтесь. Я не сказав там, що історія з Ковалевським ускорить смерть Др[агомано]ва, а сказав лише, що вона ускорила смерть Ковалевського, а сказав се, бачивши на власні очі, як тяжко збентежений і зажурений був Ков[алевський] після сцени з Павлико[м], при якій я не був присутній і якій не міг запобігти. Ков. ніколи не доручав грошей нам обом, а розірвавши свої зносини з Павликом, давав мені одного року невеличку запомогу на видання «Житя і слова», з якої я йому здавав точні рахунки. Щодо П[авли]ка, то Ви також помиляєтеся, думаючи, що я нап[а]дав на нього за те, що він стоїть за Драгоманова. Він перший протягом цілого року нападав на мене зовсім не за Драгоманова, лаяв мене і по газетах, і усно за моє становище в Наук[овому] тов[аристві] ім. Шевченка і за мою редакційну роботу в «Літер[атурно]-наук[овому] віснику», лаяв голослівно, без ніяких доказів і аргументів, поки я не стратив терпцю і не відповів йому по-свойому. І тут, здається мені, я не зробив йому кривди. Що ж до пам'яті Драгоманова, то й тут не лише моя, а й інших людей була на Павлика і його близьку знайомість з покійником [Якесь пропущене слово, мабуть, «злість».— *Ред.*]. Чому ж він досі не зробив нічого для оцінки заслуг того, хто був не лише його вчителем, так, як моїм, але й його особистим приятелем і добродієм. Вибачайте, що не просив у Вас дозволу друкувати листи Вашого пок. мужа. У нас звичай, що листи помершого чоловіка уважаються власністю того, до кого вони писані, та, проте, я ще раз прошу вибач[ити] й за мою недогадливість.

Коли буде друкуватися друга часть, ще невідомо, бо перша часть, видана коштом Видавничої спілки, іде в нас дуже слабо і ще далеко не покрила коштів друку. Спасибі Вам за одвертість, з якою Ви заявляєте, що не вірите моїм словам. Я пишу сей лист з внутрішньої потреби сказати Вам правду про те, як думаю про пок. Драгоманова. Може[те] вірити або не вірити моїм словам: я лишаюся з однаковим поважанням для Вас і для Вашої пам'яті для дорогого Вам покійника.

Ваш
Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4
Д[ня] 12 лютого 1907.

292. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО

Львів, 16 лютого 1907 р.

Високошановний пане!

Щиро дякую за копії, які я вчора одержав. Пісня про Правду цікава, і я дам про неї доповнення до своєї студії. Дякую також за притчу; власне сьогодні одержав дві копії тої притчі з Москви, то можна буде засісти до оброблення.

Посилаю Вам під бандеролею рекоменд[ованою] свої відбитки: «Откровеніе», св. Фотину і «Шпихліри». Не знаю, чи маєте «Притчу про сліпця і хромця»? Як не маєте, то, будьте ласкаві, повідомити мене, то зараз вишлю. «України» я ще не бачив і не знаю, чи з статейки про Юду буде зроблена відбитка. Як буде, то вишлю Вам зараз.

Хотів би я просити у Вас ще одної прислуги. Чи не було б можливо Вам при нагоді десь у букініста купити «Русскую мысль» за 1882 і 1883 роки або бодай ті книжки, де була стаття Костомарова «Козачество в произведениях нар[одного] творчества». Ніяк не міг досі дістати сеї праці, а дуже треба, бо хочу зайнятися думами.

Так само просив би Вас, коли се можливо, роздобути мені книжку «Древний Патерик, изложенный по главам. Перевод с греческого. Издание редакции Душеполезного чтения. Москва, 1874». Хоч би позичити в кого на кілька день, щоб я міг переглянути і винотувати, що мені треба. Виба-

чайте, що надуживаю Вашої доброти, але не маю до кого обернутися, бо всі знайомі, до яких обертався з сим, мовчать.

Гроші за книжки вишлю зараз, як лише дістану Ваше повідомлення.

Остаюсь з правдивим поважанням.

Ваш Ів. Франко.

Львів, ул. Понінського,
16.II 907

293. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Львів, лютий 1907 р.*]

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю дещо рукописів на кн[игу] III. Белетристики «гарної» на початок нема, взяв Федорченка, інші ще слабші. Завтра вишлю ще дещо. Стешенко наплів дурниць, що свідчать про повне нерозуміння того, що говорить. Будьте ласкаві прочитати мою нотку до його уваг про кріпацтво, про яке він, зрештою, не дає зовсім ясного поняття. Горе з заскорузлими теоретиками, що на підставі теорій компонують собі історію. Статтю Нечуя в «Укр[аїні]» прочитав, та вона зовсім глупа, без елементарних понять про історію, яка навіть по-штубацьки не розрізняє язика від правопису. Що з таким чоловіком говорити? Те, що Ви сказали в «Раді», було найрозумніше, що можна було сказати, але се вже безмірно перевищує горизонт його язикових поглядів. І як міг д. Науменко компромітувати свій журнал такою дурницею і ще й признавати їй якісь розумні погляди, коли там і азбуки язикознання нема! Гнатюк узявся писати щось про сю статтю, та я думаю, що найліпше було би промовчати її зовсім. Маємо серйозніші речі до обговорювання.

Рецензійку Гнатюка на брошурку Барвінського я раджу не друкувати. Досить що брошурка глупа, не треба додавати про неї ще й такі рецензії.

Драму Яновської пустимо в 4 і 5 н[оме]рі. Курйозна вона собі, та не без таланту написана.

294. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 15 березня 1907 р.

Високоповажаний добродію!

Спасибі Вам за звістку. Розуміється, я не маю нічого проти того, щоб перенестися до Петербурга, особливо коли се може мати зв'язок з організацією і оживленням наукової праці України. Щоправда, я дійшов тут уже до повного отупіння й апатії, з чим у парі йде почуття упадку і вичерпання моїх духовних сил, та, може, се минеться.

Щодо моїх праць, то за останні роки все було друковано в «Записках» і інших публікаціях Товариства, то се мають там у руках. У німецьких часописах («Zeit») я друкував переважно белетристику та публіцистику, а поза тим два маленькі причинки в «Archiv für slav[ische] Philologie» (відбиток їх не маю) та пару Beiträge в «Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft». Нарис історії укр[аїнської] літератури», написаний для одної мадярської енциклопедії, досі, здається, не вийшов.

Здоровлю сердечно Вас і всіх петербурзьких знайомих.

Ваш
Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4,
15.III 1907

295. ДО С. О. ЄФРЕМОВА

[Львів], 17 квітня 1907 р.

Дорогий друже!

Само собою розуміється, що я не маю нічого против того, щоб Ви робили в моїх оповіданнях, які хочете язикові зміни, коли вже вважаєте мою мазанину придатною для лектури Ваших селян. Даю Вам і наперед таку повновласть. Як Ваше здоров'я? Чую, що вибираєтеся кудись за границю. Приємно було б у переїзді бачити Вас у Львові, ну, та се вже залежить від Вашого маршруту. Цікавий побачити Ваші нові праці в «Літ[ературно]-наук[овому] віснику». Ваш оригінал Бонавентури знищений — передрукуйте з ЛНВ. Здоровлю Вас сердечно.

Ваш Ів. Франко.

17.IV 907

296. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], квітень 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю коректу і рецензію на «Україну». На жаль, прочитавши перший розділ своєї повісті, я переконався, що вона зовсім глупа і без ніякої артистичної вартості, і для того прошу Вас не друкувати її і не компромітувати нею «Вісника». Дуже мені прикро робити Вам завід, але в такій формі ліпше не пускати її в люди. Пришлю сими днями мемуари Стшельбицького про пана Дульського, нехай заступлять місце повісті.

Здоровлю Вас щиро. Вчора вислав листок. Ваш

Ів. Франко.

297. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], 7 травня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Хоч запізнені, прийміть мої бажання Вам веселих свят. У нас нічого нового, всіх увага сконцентрована на вибори, а поза тим пусто.

Я зайнятий «Літературою» і дійшов уже до 1648 р. Хотів би дотягти до Котляревського і потім узятися до викінчення повісті. Дві рецензії для «Записок» дав, може, знайду ще щось — на третю, хоч посуха велика. Хіба на останній том «Сборника» Академії Петерб[урзької], абощо.

Я подав до міністерства просв[іти] просьбу, щоб мені дали venia legendi на мою габілітацію з р. 1895 з розширенням програми на славістику і мови викладової на польську й руську. Може б, удалося зайняти місце Каліни. А не вдасться, то мені байдуже.

Остаюсь з поважанням

Ваш Ів. Франко.

7/V 907

298. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], 13 травня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Жаданий Вами текст буде добре так? Bitte inständig mir meinen Urlaub zur Beendigung meiner wissenschaftlichen Arbeit um vier Wochen zu verlängern[1]. Критику на «Україну» перероблю і вишлю сими днями разом із закінченням Данте. До «Записок» даю рецензію на Брюкнера «Historya języka polskiego» та Кубалі «St. Orzechowski» та й, може, ще дещо знайду. Рецензію на «Дитину» долучаю з оцим листом.

Остаюсь з поважанням

Ваш
Ів. Франко.

13/V 907

299. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], 18 травня 1907 р.

Високоповажаний пане професор!

Не телеграфую, але пишу лист, до вівторка дістанете напевно. Будьте ласкаві, прочитайте першу главу повісті і, коли знайдете, що її можна друкувати без скандалу, то про мене, нехай іде. Мені вона страшенно не подобалася, та, може, в мене занадто роздразнені нерви. Другої глави ще не читав, то не знаю, яке вона робить враження. Якби Ви міркували, що треба щось скоротити, то робіть се brevi man[2].

Посилаю оце зараз початок Данте і дві рецензії, на «Орли» і на Павликову брошуру.

Здоровлю сердечно.

Ваш
Ів. Франко.

18/V 907

---

[1] Настійно прошу продовжити мені відпустку на чотири дні для завершення наукової роботи *(нім.)*.— *Ред.*

[2] Короткою рукою *(лат.)*.— *Ред.*

300. ДО М. І. ПАВЛИКА

[Львів], 19 травня 1907 р.

Шановний пане Павлик!

Спасибі Вам, що згадали в своїй брошурі справу угорського фонду. Сей фонд лежить віддавна в касі, і його активування не можу довести тільки тому, що брак мені докладних рахунків, а власне не знаходжу в своїх паперах ані ніякої записки про депозит Ковалевського, ані про фонд одеситів. Із поданої Вами цифри бачу, що Ви мусите мати якісь рахунки того фонду, то прошу Вас передати їх мені або бодай указати, де їх маю шукати. Я писав на різні руки до Києва й Одеси, та не дістав відповіді.

Остаюся з поважанням

Ів. Франко.

19.V 907

301. ДО ВОЛОДИМИРА КУШНІРА

Львів, 21 травня 1907 р.

Шановний пане!

Пишу рівночасно д. Каннеру кореспондентку. Я готов написати статтю про сю глупу суперечку. Обіцяні дати можете прислати, хоч я на них не кладу великої ваги. Важна нагода дати по пальцях усім блягерам і вияснити дещо руські справи. Здоровлю сердечно.

Ів. Франко.

Львів, 21/V 907

302. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, червень 1907 р.]

Високоповажаний пане професор!

Посилаю Вам початок статті Лозинського, вже справлений мною. Стаття інтересна. Рецензій для ЛНВ я ще не написав задля святого ніколи; не встаю від копіювання листів Драгоманова, коректи Шевч[енка], приповідок та творів Драгоманова. (П[авли]к на мій урбень таки взявся

скінчити IV том.) «Дисгармоній» Винниченка нема в нашій книгарні, просив виписати. Зрештою, спочиваю потрохи. Кланяюсь. Рад би вибратися на село, та треба заждати, аж приїде жінка з дітьми.

Ваш Ів. Франко.

303. ДО М. І. ПАВЛИКА

[Львів, 15 липня 1907 р.]

Дювернуа, «Словарь болгарско-русский», прошу на один день, зараз зверну.

І. Франко.

304. ДО М. І. ПАВЛИКА

Львів, 24 липня 1907 р.

Шановний товаришу!

Посилаю Вам визичений мені друк. Листок Др[агомано]ва з подякою та ще 4 листи Д[рагоман]ова до Вас із р. 1884 і 1888. Позвольте з двох останніх дати виписки (поминувши всі privata) в моїй кореспонденції для заповнення прогалини, Вам же лишиться повний текст.

Позвольте далі мені як голові секції пригадати Вам конечну потребу якнайшвидше докінчити новий том праць Драгоманова. Се потрібно й для Товариства для рахункового виказу правительству та соймові. Тепер, під час вакацій, треба би конче скінчити сей том. Чи лишився по Драгоманові викінчений т. III «Політичних пісень», і коли єсть, то чи думаєте друкувати його в серії, розпочатій Вами? Для мене особисто се важно знати, бо занявшися тепер критичними студіями над піснями XVII в., я міг би лишити на боці пісні XVIII в. як оброблені вже Д[рагомано]вим.

Згадував мені д. Мочульський, що не маєте змоги надрукувати свою і Бучинського кореспонденцію з Д[рагомано]вим. Пригадую Вам, що в нас спеціально для таких історично-літературних матеріалів є архів, до якого радо

їх приймемо за означеним у ціннику гонораром. Треба тільки зреферувати на секції.

Посилаю також Дювернуа — дуже мені став у пригоді.

Д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 24/VII 1907

305. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, липень 1907 р.]

Посилаю Вам поемку Христі і вірші Приймака. Поемка Христі пуста соціологія без сліду поезії і, на мою думку, не надається до друку. Вірші Приймака так само пусті слова або літературна крадіжка, та, може, Вам дещо подобається.

306. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів], 3 серпня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Вчора виславши Вам свій листок зі статтею Лозинського, я дістав книжечку Винниченка. Справді річ дуже слаба. Я й зреферував статтю (зіло наївну і школярську) Ів. Ст[ешен]ка і додав нотку від редакції, яку й посилаю Вам оце. Рецензії для ЛВН злагоджу сьогодні і зараз сяду за Данте та за «Вел[икий] шум».

Остаюсь з поважанням.

Ваш
Ів. Франко.

3/VIII 907

307. ДО І. Д. ШИШМАНОВА

Львів, 10 серпня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Звертаюся до Вас ось із яким ділом. Розпочав я в «Записках Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка» студію над українськими піснями, де бажав би використати все,

зроблене досі над їх систематикою, критичним усталенням текстів, історичними основами і т. д. Зібравши все важніше друковане і значне число рукописних збірок галицьких переважно пізніх, із 70—90-х років мин[улого] віку, я бажав би покористуватися й тими рукописними матеріалами, що колись були в руках пок[ійного] Драгоманова, а які тепер, оскільки знаю, лежать під Вашим доглядом. Колись пок. Драгоманов у кількох листах перед своєю смертю обіцював мені відступити ті рукописні матеріали, та, розуміється, я не маю до сього ніякої претензії. Коли б Ви принципіально не мали нічого проти того, я приїхав би до Софії , переглянув би ті збірки і поробив би собі виписки та копії з того, що б мені видалося потрібним. Мені й без того хотілось би бути в Софії і Белграді для доповнення наших колекцій югослов'янської фольклористики та літератури, та задля самих книжок їхати не зберешся.

Вибачайте, що не подаю точнішої Вашої адреси понад ту, яку маємо в Товаристві. Кланяюсь і поздоровляю.

Ваш д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 10 н. ст. серпня 1907,
ул. Понінського, № 4

308. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

Криворівня, 21 серпня 1907 р.

Шановний пане товаришу!

Пишу Вам нашвидку, даючи знати, що Ваш лист дійшов до мене в Криворівні, де я живу отсе вже тиждень. Аж до мого повороту до Львова дальший друк Шевченка зупиниться. Спасибі за звістку про мордовцівські поправки, тепер буду знати, яким оком дивитися на них. Щодо Вашої уваги про «Вечерниці», то, не маючи під руками тут ніяких матеріалів (я не брав із собою жодних книжок на село), не можу Вам сказати нічого, тямлю лише, що в Вашій розвідці я вичитав, що буцімто ті рядки «Тарасової ночі», які уперве були надруковані в женевському виданні, були вже друковані в «Вечерницях». Отже, се рішуче неправда, бо в «Вечерницях» була надрукована «Тарасова ніч» без того уступу, а тільки в нотці додано, що якийсь земляк із Праги обіцяв нам діслати уступ для

заповнення сеї люки, але сього уступу не було. Зрештою сконтролюю ще раз сю дрібницю, вернувши до Львова.

Щиро гратулюю Вам з увільненням від Вашої баніції. Нехай такі божевільні випадки не сняться нікому!

Чув я, що Ви маєте дістати до рук для публікації збірку пісень Ходаковського. Чи не були б Ви ласкаві при нагоді списати мені (хоч по перших рядках кожної пісні, а де є титули, то й по титулах) увесь її зміст? Як, може, бачили, в «Записках» розпочав я ряд розвідок про весь комплект наших нар[одних] пісень і мені особливо було б пожадано мати під руками всі найстарші їх записи. Яка шкода, що пропали такі колосальні старі збірки, як Бодянського, Драгоманова (батька) і інші! І чи не могли б Ви через кого пошукати в цензурнім архіві за оригіналом «Приказок» Номиса — адже в них уходила збірка Опанаса Марковича, що сама містила більше як 30 000 приказок, коли тим часом увесь Номис має їх несповна 15 000. Я бажав би по надрукуванні своєї збірки галицьких приказок зредагувати такий corpus[1] українських, для якого маємо вже одну багату рукописну збірку (до 20 000 н-рів), та було б конечно віднайти й Марковичеву.

Лист Ваш даю до прочитання М[ихайлові] Серг[ійовичу] Грушевському, який живе також тут, у Криворівні.

Бувайте здорові!

Ваш Іван Франко.

309. ДО О. Ф. ФРАНКО

Криворівня, 28 серпня 1907 р.

Криворівня, 28/VIII 1907 р.

Дорога мамо!

Зачав був писати лист до Лесі Українки по поводу її «Касандри», та якось не йшло, а Грушевський каже вірно: не до Вас прислано, то й ніпощо Вам писати. І рація. От тим-то я, перечеркнувши початкові слова до Лесі, пишу тобі на тім аркушику, щоб не псувати решти паперу. В суботу або в неділю сього тижня приїде до Львова Гнатюк; я вже сказав йому, щоб він написав тобі квиток на 60 кор[он], а він обіцяв не лише зробити се, але надто взяти сам гроші і зараз передати тобі. Се буде найліпше. Щодо меду, то поговорю з дяком, а щодо бундза, то мені здається, що

[1] Тут збірка, том *(лат.)*.— *Ред.*

нема потреби лазити за ним на полонину і везти його до Львова, коли можна тут дістати готову бербеницю доброї бриндзи; можливо, що о. Волянський відпродасть свою; він замовив був одну бербеницю у одного гуцула, та коли той не постачив йому на час, він купив бербеницю у другого, а тільки потім дістав замовлену «чісто овечу» від першого. Отсю-то бербеницю, а хоч би лише половину її, я надіюся відкупити від о. Волянського.

Я тут наразі відпочиваю від деякої духовної роботи і не почуваю до неї потреби. Читаю я й хлопці мало, майже нічого, крім газет, та ось я прочитав «Записки Наук[ового] тов[ариства] Шевченка» останній том. Щоб заповнити час, ходимо оба з Андрієм щодень на гриби, хоча властивого врожаю правдивих ще не було, а може, й зовсім не буде. Два рази ходили ми на афини і принесли по неповному кошику. Ожини вже приносять гуцули, але вони ще переважно зелені, хоч зародили дуже рясно. Гуцули почали вже «ходити в гогози» — вчора Митчук ходив із дітьми.

У Жаб'ю були два віча — на одно обіцялися прибути 5 послів, зібралося з 5000 гуцулів, а з послів не прибув ані один, і було загальне обурення. Друге було посольське справоздання Трильовського, та на нім був також посол проф. Дністрянський, який своєю промовою в честь Трильовського викликав загальний несмак. Я не ходив на жодне з тих віч. Нині в Жаб'ю знов храм і повалило туди маса народу з усіх гуцульських сіл. Хлопці приповідок не записують, а я записав кількадесят від бабки Бурачинської та від гуцулів.

На сьому кінчу, бо кортить вийти на Черемош або в лісок. Цілую Вас усіх.

Іван Франко.

Адвокатові Роде і накладцеві Бонді я зараз відписав. Добре, що прислала їх листи.

310. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Криворівня, початок вересня 1907 р.*]

Високоповажаний пане професоре!

Хотів бути вчора у Вас, та за дощем не пішов. Діло таке, що я досить довго розпитував у німецьких антикварів про

книгу Чайльда «Englisch and Shcottisch ballads» і все дістав відповідь, що книга розпродана. Власне вчора дістав я, нарешті, відомість від Фіккера з Гейдельберга, що має оферту від когось, у кого є та книжка (10 томів), і згоджується продати її за 240 марок (288 кор[он]) — покупка вимкова корисна, коли зважити, що книга потрібна для кождого фольклориста і в жодній галицькій бібліотеці не знаходиться. Я позволив собі надіятися, що Ви не будете мати нічого против того, щоб збагатити бібліотеку нашого Тов[ариства] сим цінним і для кождого фольклориста необхідним твором, і пишу Фіккеру, щоб зараз прислав її на адресу Товариства, а гроші будуть йому відворотно поштою вислані. Розуміється, коли б Ви вважали сей видаток занадто люксусовим для бібліотеки, я буду просити вислати плату за неї на мій рахунок.

Посилаю Вам при сій нагоді віршик для ЛН «Вісника», який я за безсонницею склеїв сьогодні. Соромно мені пускати його в світ під своїм іменем, нехай іде як твір невідомого. А, може, й не піде зовсім.

Поздоровляю сердечно

Ваш Ів. Франко.

311. ДО О. Ф. ФРАНКО

[*Криворівня*], *3 вересня 1907 р.*
3/IX 907

Дорога мамо!

Петро приїхав добре, хоч їхав щось три дні. До сьогодні мали ми гарну погоду, щодня ходили то на гриби, то на афини, зрештою Тарас і Петро частіше сиділи на Черемоші. Вони занимаються з Романом, який нині над якоюсь книжкою розревівся як дитина, що не може розуміти того, що там сказано. Його будуть учити дома. О. Волянський виїхав з дочками, одну відвозять до Калуша, другу до Перемишля до інституту. Не буде дом[а] з тиждень. Чому ти шлеш мені неоплачені листи? Адже подвійне порто платити занізащо. Цілую тебе і Гандзю. А не боїтеся самі вночі?

Ів. Франко.

312. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Криворівня, 7 вересня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Отсе посилаю Вам ескіз чи посмертну споминку про Марка Вовчка. Прошу Вас прочитати його і справити або доповнити перед висилкою до друку. Я не зовсім певний, чи гаразд затямив її прізвище родове, не тямлю, в котрім році вона була в «Киевской стар[ине]» і в котрім н[омер]і ЛН «Вісника» писалося про неї. Се все Вам легко буде справити. У нас учора весь день лив дощ, а під ніч перестав; сьогодні хоч негарно, а дощу нема. Пишу Вам коротко, бо спішу на гриби.

Ваш Ів. Франко.

Криворівня, 7/IX 907

Я був би за тим, аби наше Товариство списалося з Корсуном і закупило від нього автограф Шевченкової «Мар'яни» і про мене також другий том «Снопа».

313. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 30 вересня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю коректуру «Великого шуму», дальший шматок Данте, пару перекладів віршів і рецензію на вірші Щурата. Рецензію на Вашу публіцистику надіюся вислати завтра.

Статті Огієнка дав я поки що половину (близько 50 сторін скрипту); думаю, що на одну книжку «Записок» вона буде занадто довга. Стаття загалом добра і старанно написана, та й язикових поправок вийшло менше, як я зразу думав. Я зроблю й коректу. Мій Вагилевич також має 48 сторін скрипту і сього тижня буде скінчений. Так само будуть сього тижня (коли що не перешкодить зецерові) скінчені приповідки.

Чи не можна б там дістати 8-ий том Марка Вовчка саратовського видання, бо у нас у бібліотеці нема.

Пригадую нову історію старокиївської літератури Келтуяли. Коли вийшов збірник професорських праць в честь Дринова, купіть, там має бути дещо інтересне.

Остаюсь з глибоким поважанням

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 30/IX 1907

Про Сюллі Прюдома має написати Щурат, обіцяв на сьогодні, та досі не прислав. Як дістану, зара вишлю.

І. Ф.

314. ДО Д.Ю. ХАРОВ'ЮКА

Львів, 30 вересня 1907 р.
Львів, 30.IX 907

Вибачайте, в[исоко]пов[ажаний] добродію, що так пізно відпо[ві]даю на Ваші писання. Саме день по одержанні Ваших «Тезків» я мусив їхати на невеличкі ферії, які зробив собі по трьох роках ненастанної праці, і не мав часу прочитати Вашого рукопису. А тепер, вернувши з Криворівні, я застав таку масу нової роботи, коректи та редакційних рестопцій, що ледве сими днями міг узятися до читання рукописів. Прочитав і Ваших «Тезків», вони гарні і варті друку, хоч і не роблять такого враження оригінальності, як Ваше перше оповідання. «Тезки» підуть до ЛНВ, надіюсь, що ще сього року, хоч «В[існик] страшно завалений різними уже розпочатими матеріалами. Інші оповідання прошу присилайте, тоді й договоримся про їх друк.

Поздоровляю щиро і бажаю успіху

Ваш Ів. Франко.

315. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[*Львів, друга половина вересня 1907 р.*]

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю на Ваші руки пару рецензій для ЛНВ і оповідання Кобилянської. Хоч не без порівняної пердології, воно все-таки має сенс і написано артистично. Рецензії шлю Вам і прошу переглянути їх, може, дещо переборщено, бо я тепер у самоті й думок своїх не в'яжу. А з деморалізацією та глупотою і претензіональністю нашої «Молодої музи» треба раз зробити порядок.

Поздоровляю і кланяюсь

Ваш Ів. Франко.

316. ДО І. Д. ШИШМАНОВА

Львів, 3 жовтня 1907 р.

Високоповажаний добродію!

Вибачайте, що обертаюся до Вас без належних Вам титулів, але їй-богу не знаю, які з Ваших титулів ще лишилися. Обертаюся ж до Вас із ось якою просьбою. Вчора дістав я лист від проф. Бахметева, приватний, але в конверті з друкованою маркою міністерства освіти і з запитанням, чи я згодився б обняти в Софійськім університеті кафедру славістики. Просить відповісти телеграфічно. Я й відповів, що готов обняти таку кафедру, але про деталі пишу йому лист, у якім підношу принципіальне питання, чи наш прихід (бо запрошено також інших людей) до Болгарії не викличе против нас загального обурення та огірчення тих, що покинули свої кафедри, та й загалом усеї публіки, що зробило б, очевидно, функціонування університетської машини зовсім неможливим. З оцим самим питанням звертаюся й до Вас, високоповажний добродію, і прошу Вас подати мені інформації, наскільки мій приїзд до Софії може мати якісь реальні підстави і не викличе загального обурення і оскільки можна числити на те, що саме молодіж не привітає нас гнилими яйцями.

Я рад би віддати частину своєї праці Болгарії й болгарській науці, та все-таки не хотів би бути причиною можливих скандалів і розрухів. З тою самою просьбою обертаюся через Вас і до високоповажного проф. Милетича, якого я мав нагоду пізнати у Львові і провести в розмові з ним кілька приємних хвилин і якого прошу сердечно поздоровити. Мене ніщо не гонить зі Львова і до кафедри я не рвуся, маючи собі хоч скромне, а все-таки певне удержання з літературної і наукової роботи. Іти до Софії на гарячий грунт партійної боротьби мені б не хотілося.

Поздоровляю сердечно Вас і Вашу високоповажану паню, хоч не мав досі нагоди бачити її, і остаюсь

Ваш

Іван Франко.

Львів, д[ня] 3.X 1907.
Ул. Понінського, 4

317. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 7 жовтня 1907 р.

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю докінчення Данте, зрезигнувавши з подаванням змісту третьої часті. Досить того.

Вибачайте, що не поприсилав обіцяного. Щурат, як звичайно, не додержав обіцянки, а я в останніх тижнях живу в такім нервовім розстрої, що, крім механічної роботи, ні за що не можу взятися. З моїм болгарським «ангажма» вийшло те, що мусило вийти , — річ наскрізь нереальна. Одержавши лист від того, що пропонував мені кафедру, поясню справу в газеті.

Поздоровляю сердечно

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 7/X 907

318. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

[Львів], 14 жовтня 1907 р.

Дорогий пане товаришу!

Ну, залишились Ви з інформаціями старого дурня Романчука та з його варіантами! Отже, знайте, що в «Вечерницях» ані «Кавказу», ані «Посланія» не було, а рукописні варіанти Романчукові до «Кавказу» всі або менше вартні, або видумані ним самим. Як можна було вірити такому дурневі на слово! Адже гляньте лише на ідіотський уклад його Шевченка! І то після не менше мудрого укладу Огоновського і після критики Драгоманова!

Новинка: рукопис приказок Номиса з цензурними знаками є ві Львові, в бібліотеці Нар[одного] дому. В Імп[ераторській] публічній бібліот[еці] в Петерб[урзі] під знаком F. III, № 108, лежить «Сборник пословиц, собр[анных] 1858—1897 в Полтавск[ой] губ[ернии] и Запорожьи» на 180 картках.

Здоровлю сердечно Ваш

Ів. Фр[анко].

14/X 907

319. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

[Львів, середина жовтня 1907 р.]

Високоповажаний Добродію!

Дуже врадував мене Ваш лист зі звістками про спадщину Марка Вовчка. Я в своїм некролозі в «Літ.-наук. вісни-ку» дійшов до тої самої певності, що вона сама писала по-українськи і володіла нашою мовою. Якби мали щось до публікації, то прошу в першім ряді мати на оці «Записки» та «Літ.-наук. вісник», наскільки не будете зв'язані іншими умовами.

Пише мені Ягич із Відня, що, вичитавши в «Вестн[ике] Европы» рецензію Житецького на Ваше видання Шевченка, просить прислати йому 2 примірники за гроші, а надто заявляє, що коли б видавці згодилися дати знижену ціну, то він узяв би зо 20 примірників для слухачів своєї семінарії. Будьте ласкаві, зробіть для нього се і або напишіть йому просто (Wien, Universität, можна й по-українськи), або через мої руки.

Вражий Романчук знов одурив Вас, що «Чигирин» був друкований у «Вечерницях»; ані сліду нема, а з «Тарасової ночі» є лише перших 40 рядків.

Про п'яного Кирика не можу Вам нічого сказати: якась локальна приказка, певно, був якийсь усім відомий п'яниця Кирик у якімсь селі, де був Шевченко. Подібних локалізмів у приповідках багато.

Томик Марка Вовчка з «Листами», мабуть, вислав Вам уже Гнатюк; коли ні, то вишлю завтра. «Листів» справді лиш два.

Матеріали словарні Марка Вовчка я взявся б обробити й сам — се прошу мати на увазі. Казав мені Святитський, що сих вакацій був у Петербурзі, що в Імп[ераторській] публ[ічній] бібліотеці є якась велика збірка укр[аїнських] приказок. Забув номер, та, може, має винотований.

Щире спасибі за книжку Вашого критичного розбору. Із моїх праць сими днями вийдуть «Приповідки», тому другого перша часть (від *Діточки* до *Кревні*), незабаром вийде й друга часть листів Драгоманова, то вже не забарюся вислати Вам.

Чи не можна б там у Цвітковського (якому кланяюсь по старій пам'яті) віднайти якусь велику працю Драгома-

нова, яку він вислав був на його руки? Дуже б було інтересно.

Здоровлю Вас щиро

Ваш Іван Франко.

Шевченка мого видання досі готових 18 аркушів. Іде наперед, як рак з дріжджами!

Та чи маєте Ви перший том моїх приповідок? Адже ж у російській науці про них, здається, ніде й згадки не було.

320. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, жовтень 1907 р.]

Високоповажаний пане професоре!

Передаю Вам VIII главу «Великого шуму» і прошу ласкаво прочитати її, бо боюся, щоб деякі її уступи не били в ніс цензуру царську і громадську. Дальші дві глави будуть готові ще сьогодні або завтра. Прошу не сердитися на мене за невеличке опізнення, бо в неділю мене дуже болів зуб, так що я не міг робити нічого.

Ваш

Ів. Франко.

321. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

Львів, 16 листопада 1907р.

Дорогий пане товаришу!

Ще 14.X написав я був Вам маленький листок, та й лишив його у себе, не виславши задля його короткості. А від того часу на мене насіли такі клопоти, і гризоти, і роботи, що я не мав ані хвилини вільного часу, щоб подумати про новий лист до Вас. Поперед усього скажу кілька слів про сумні досвіди, які Ви зробили з Романчуком. Отже ж, ані «Кавказу», ані «Посланія» в «Вечерницях» не було, а про Романчукові варіанти Ви й самі сказали вірну думку, хоч декуди й хилитеся до його фантазій. Відки Ви взяли те, що Коніський надрукував вірш «О думи мої, о славо злая» в 39 кн[изі] «Записок»? Адже там ані в кн. 33 нема й сліду її.

Нам трапилася, як Ви вже мусили завважити з присланих Вам аркушів нашого «Кобзаря», не менше немила пригода: наборщик наквасив собі деякі вже скореговані мною вірші «на потому», і так і надруковано аркуші без них. Тепер треба вирізувати та робити всякі штуки, аби полатати ті хиби. Романчуку я змив голову в останній книжці «Записок» за те, що так безсовісно одурив Вас своїми інформаціями.

Новинки: рукопис приказок Номиса з цензурними знаками є у Львові в бібліотеці Нар[одного] дому, в Імп[ераторській] публ[ічній] библ[іотеці] в Петерб[урзі] під № F. III, № 108, лежить «Сборник пословиц, собранных 1858—1897 в Полтавской губ. и Запорожьи» 180 карток.

Мав би я до Вас деякі просьби антикварського характеру, та не знаю, чи можу Вас, зайнятого чоловіка, та й ще в погану осінню пору, трудити ними. Мені хотілось би мати літографовані лекції Сухомлинова та Бестужева-Рюміна про джерела і склад наших літописів, або коли є про се виклади (друковані чи теж літографовані) яких новіших спеціалістів. Між студентами, думаю, буде легко допитати або й купити такі речі. Був би Вам дуже вдячний, якби Ви могли здобути їх для мене, а вони мені потрібні для моєї «Історії укр[аїнської] літ[ератури]», яку я вже довів до Сковороди, але не важуся пускати в світ, не підкувавши її як слід. І ще одна безлична просьба. Є там десь у Петербурзі українець генерал Алексеєв (коли я не переплутав фамілію), у якого має бути копія оповідання про Уманську різню 1768 р., знята з якогось рукопису в Флоренції. Чи не можна би яким способом добути сю копію або хоч копію з неї? Я ношуся з думкою написати критичну історію сеї різні, для якої маю вже багаті матеріали.

Досить на нині. До Соболевського таки не ходили? Може, й ліпше, що не трудилися, я удамся до нього через адміністрацію академічних видань, до якої сьогодні ж заношу деякі свої прохання. А от якби Ви деколи зайшли до антикварень і заполювали на старі Ukrainika або на речі, причасні до нашої справи (старі річники різних «Маяків», «Нар[одных] чтений». «Пчелу» Мікешина і т. п.), то наша бібліотека була б Вам дуже вдячна. Здоровлю Вас сердечно.

Іван Франко.

Львів, д[ня] 16.XI 907

322. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 30 листопада 1907 р.

Високоповажаний пане добродію Єлисею Кипріяновичу!

По довгих літах мовчанки беруся отсе за перо, щоб попросити Вашої поради в досить важнім для мене ділі. Написав я, бачите, з початком сього року просторий нарис історії нашої літератури і довів її вже до Котляревського, детально і з зацитуванням та розбором найважніших пам'яток нашого слова, починаючи наверненням південних слов'ян на християнство і першими центрами слов'янської освіти в Моравії, Паннонії, Болгарії, звертаючи на нашу Україну. Про стару домонгольську письменність у мене 8 просторих глав, де обговорено початки й джерела нашого письменства, далі історіографію, агіографію, проповіді і поучення, релігійну полеміку, оповідання і притчі і поезію домонгольської доби. Потім ідуть представлення застою від половини XIV до кінця XV в. і огляд найстаршої верстви людової творчості, далі перший Ренесанс під впливом Реформації, боротьба з унією при кінці XVI в., що продовжається в XVII в., якому, а також XVIII вікові, присвячено по три просторі глави. На аналізі Сковороди я урвав.

Те, що сталося далі, оповідаю Вам у найбільшім секреті і прошу нікому не передавати сього. Може, я сам дурію, а може, взагалі помиляюся в своїх догадках, хоч вони опираються на фактах. Проф. Грушевський належав до тих, що найбільше заохочували мене взятися до праці над представленням повної картини нашої літератури. В тім напрямі я з напруженням своїх сил та серед дуже важких обставин, про які не потребую Вам говорити, працював отсе 10 літ у «Л[ітературно]-н[ауковому] віснику» і «Записках Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка». Не беруся судити про вартість тих праць, та все-таки одно скажу, я вливав у них свою душу, старався виставити скрізь ясно і пластично те, що розумію і як розумію дану річ. Я працював одним тягом понад силу пересічної людини, поки моя сила не вичерпалася і я не став таким полуідіотом, як тепер, коли я стратив пам'ять, коли притупився мій зір і слух, зламалася моя енергія. Признаюся Вам, я покладав деякі надії на свою «Історію укр[аїнської] літератури», та тут стрінуло мене щось таке, чого я зовсім не надіявся: проф. Грушев-

ський нараз із великого прихильника і протектора моєї праці зробився її завзятим ворогом. Зразу він домагався, щоб я друкував її в «Л[ітературно]-н[ауковому] віснику», та коли я звернув його увагу на те, що праця занадто простора і для читачів ЛНВ може бути нецікава, він замовчав, але робив усе можливе, щоб пересікти мені всяку можність її опублікування. Була давня ухвала видавничої Спілки надрукувати «Історію укр[аїнської] літератури», і на мене не раз налягали члени, щоб я засів за таку роботу, якої краще від мене ніхто не зробить. Тепер показалося раптом, що Спілка не має грошей, про можливість кредиту в друкарні проф. Грушевський не хотів ані слухати, і супроти його волі вся дирекція Спілки провалилася зі своїм жаданням. Сеї осені я предложив філологічній секції Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка конспект своєї праці; всі дуже одобряли, що така праця нарешті написана, та прийшов проф. Грушевський, який навіть не слухав мого конспекту, і сказав, що всі секційні видання заповнені вже на пару літ, а окремого видання для «Іст[орії] літерат[ури]» Товариство робити не може, і мене знов поставлено в дураках, дарма, що секція ухвалила жадати від виділу, щоб просив у Міністерства просвіти спеціальної субвенції на надрукування моєї праці. Така секційна ухвала має для виділу чисто теоретичне значення, а виділ зробить те, чого зажадає проф. Грушевський, а проти його волі виділ не піде.

І представте собі, я ніяк не можу зрозуміти причини його нехіті проти моєї праці. Він не читав її і не бачив її, я сам не виясняв йому свого плану, а спосіб моєї наукової роботи він мав можність пізнати з моєї 10-літньої діяльності в редагованих ним «Записках», яким ті мої праці як не як помагали надати не лише суто науковий, а й живий сучасний колорит. Чи він зразу признав мене божевільним, що вхопився за діло, до якого він зовсім нездібний, чи йому заздро, щоб я не зробив конкуренції його «Історії» —се було б таке низьке почування, що я й не смію підсувати його такому чоловікові, —а проте я зі своєю працею стою в дурнях і лише дразню цікавість тих, що допитуються у мене про неї.

Так ось моя просьба до Вас, дорогий добродію: чи не міг би я при Вашій помочі опублікувати свою працю в Києві? Мені було б дуже важно, щоб вона вийшла в Києві, бо зі Львова її б, певно, без мита не пустили. І чи не можна б знайти чоловічка, що хоч поручився б наразі в друкарні

або взяв би на себе хоч часть накладу книжки, накладу, який не буде значно вищий понад 100 рублів? Я думав про д. Ч[икален]ка, але що він інтимний приятель Груш[евського], то я й не маю відваги вдаватися до нього. Може б, Ви найшли де такого чоловіка?

А втім, за грішми діло не стане. Може, я тут найду декілька приятелів,що захочуть для видання моєї книжки заризикувати по кількадесят гульденів; про таку консорцію вже була мова, і якби я мав певність, що діло піде, то можна б приступити до нього. А нарешті й сам я не без кредиту і міг би в крайнім разі затягнути позичку під застав своєї хати. Діло не в грошах, а в моральній піддержці, якої я тут не маю серед найближчих мені людей. Живу як у пустині, ні з ким не товаришую, бо й людей таких мало, а найбільша часть таких, що соромишся їм руку подати. Вибачайте, дорогий добродію, що турбую Вас своїми клопотами, та не маю до кого іншого вдатися. А тут ще трапилося, що я вечором розпочав писати свій лист до Вас, а другого дня одержав Ваш листок і подумав: щаслива стріча! Щодо справи, яку Ви піднесли в своїм листі, то я думаю, що се діло не вигорить. Хто у нас знає д. Науменка, і що він для нас? Щонайбільше міг би я написати листок з поздоровленням, та й то довелось би, мабуть, хоч натяком пригадати йому його колишній лист до Др[агомано]ва від імені Київської громади, і його заскоки в різні неприязні нам табори, і не дуже відповідний для вченого чоловіка експеримент з «Україною». Ні, краще вже мовчати.

Ми живемо, хоч і сутужно, а все-таки живемо. Два хлопці поступили на університет, оба на класичну філологію ради хліба святого. Один ще в гімназії, а дочка в учительській семінарії. Ольга Фед[орівна] трохи заспокоїлася, працює багато в домі, таскає з ринку віктуали на голодну сім'ю, а в вільних хвилях почитує книги: з яких витягає лиш такі мудрощі, які й без них були у неї самої. Вона кілька разів зривалася їхати на Україну та відвідати свою рідню, та не стало сили волі. А на себе я махнув рукою: тягтиму своє ярмо, доки стане сили, а там і переверну ноги як зароблений кінь. От і тепер мені доводиться шукати іншої домівки для своєї праці. Завдяки тому що ЛНВ перенесено до Києва і цілим ділом орудує проф. Груш[евський], моє дотепершне редакторство (разом з пенсією по 200 корон на місяць) зробилося фікцією, і я попросив Грушевського звільнити мене з неї. Він радо згодився, і я тепер, не хотячи ві-

шати зуби на кілок, мусив впрошуватися в співробітника «Діла». Ну, та я не жалуюсь. Більше того, що витерпів досі, мабуть, уже не доведеться терпіти, а там — буде тихо.

Остаюсь з правдивим поважанням

Ваш щирий Іван Франко.

Львів, д[ня] 30 падолиста 1907,
вул. Понінського, ч. 4

323. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 2 грудня 1907 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Verzeihen Sie gütigst, daβ ich mir erlaube, an Sie eine Anfrage zu stellen. In Wien habe ich vor Jahren irgendwo gehört (vielleicht von einem Beamten der Hofbibliothek), die sogenannte Koveler Paläa (N. Slav. 9) in dieser Bibliothek gehöre zu jenen Handschriften, welche ein flüchtiger Athosmönch aus einem der Athoskloster stahl und welche dann von der Regierung nach einem Gutachten Kopitars angekauft wurden. Wo könnte ich darüber nähere Details finden?

Verbleibe hochachtungsvoll

Ihr ergebener
Ivan Franko.

Lemberg, am 2.XII. 1907,
Poniński-Gasse, N 4

Вельмишановний пане раднику!

Прошу ласкаво вибачити, що дозволяю собі звернутися до Вас за довідкою. Багато років тому у Відні я почув від когось (здається, від службовця двірської бібліотеки), що так звана «Ковельська Палея» (N. Slav. 9) з цієї бібліотеки належить до тих рукописів, які були викрадені з одного із Атоських монастирів ченцем-утікачем і згодом закуплені урядом після компетентного висновку Копітара. Де можна було б знайти про це докладніші відомості?

Залишаюся з глибокою повагою

Ваш відданий
Іван Франко.

Львів, 2.XII 1907
вул. Понінського, 4

324. ДО Ф. К. ВОВКА

[Львів], 16—17 грудня 1907 р.

Високоповажаний добродію!

Читав мені сьогодні д. Гнатюк Ваш лист, і дуже він мене врадував. Я вже близький був повної зневіри в свої сили, головно через поводження проф. Грушевського, який спротивився виданню моєї «Історії літератури» і в Спілці і в збірнику Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка і поставив мене перед евентуальністю друкувати її власним коштом. От тим-то я радо згоджуюся на оферту Вашого Тов[ариства] ім. Шевченка і можу хоч зараз розпочати висилку рукопису. Я слатиму його по дві глави в міру того, як вони будуть зредаговані — написані вже всі 20, аж до Котляревського. Кожда глава дасть аркуш — до двох аркушів друку, так що цілість займе небагато понад 30 аркушів. Розуміється, що я зараз і сів би писати другу часть, себто від Котляревського до останніх часів і вбгав би, певно, в дальших 20 або 30 аркушів. Перша часть вийшла тому така простора, що в ній багато виписок із старих текстів, так що вона може служити разом і за хрестоматію. Можу сказати одно, що російська література не має такого повного оброблення, прим[іром], найстаршої доби (починаючи від Кирила і Мефодія), як моя. Про «темні віки» XIV і XV уже ніщо й говорити, а XVIII вік нашого письменства оснований переважно на рукописнім матеріалі. Взагалі кождий розділ дає щось нового, і жоден не повторює того, що було писано в дотеперішніх «пособіях». Розуміється, що в усій праці мені присвічувала ідея самостійності й оригінальності нашої культури, і я надіюся, що моя «Історія укр[аїнської] літератури» стане гідно обік «Історії України» Грушевського, тільки з тою різницею, що написана живо.

Дайте мені знати, чи згоджується Товариство на мій план. Зі скриптом загайки не буде, надіюся, що до місяця вишлю весь у чистім, druckfertig[1] вигляді. Коректу хоч одну, хоч дві я конче хотів би переглянути, аби не вийшло помилок, особливо в старих текстах. Я з коректою не загаю; зложать аркуш чи два аркуші, і коректа від мене настигне, поки наскладають два дальші. Зрештою від невеличкого опізнення голова не заболить, а к великодню

[1] Готовий до друку *(нім.).— Ред.*

книжка може бути готова. А друга частина піде ще швидше, бо там більше багатство пророблено мною матеріалу.

Отсе я мав сказати про свою працю; жду відповіді від Вашого товариства.

Ваш Іван Франко.

16.XII 1907

P. S. Дописую Вам ще отсе, що говорив сьогодні з проф. Грушевським. Він, почувши про Ваш проект від Гнатюка, раптом став на тім, що я обов'язаний дати літературу для «Вісника», що у мене контракт і що сам він зв'язаний своєю обіцянкою, надрукованою в «Ділі» і в «Віснику», що Франко дасть нарис історії літератури до «Вісника». Я заявив, що нарис я готов дати йому, бо такий нарис, написаний по-німецьки для мадярської «Енциклопедії», є в мене, і я готов переробити його для «Вісника» в повнішій формі. «Ні, не випадає так, — завважив проф. Гр[ушевський], — там Ви видаєте повне видання, а у нас нарис!» Я сказав, що петербурзька оферта корисніша для мене, ніж друкування в «Віснику», яке займе щонайменше два роки, і так ми не договорилися ні до чого. Йому найбільший клопіт у тім, як виплутатися з його обіцянок, які він поробив в останні хвилі, проводивши мене цілий рік як дурня. Бо я взявся до сеї роботи на усильне запевнення видавничої Спілки, що вона візьме на себе наклад. Тепер же, коли праця готова, раптом показується, що Спілка, себто проф. Груш[евський], не має грошей на такий наклад. Я зрезигнував із Спілки і вніс у філологічній секції свою літературу до видання в збірнику секції, та й тут проф. Груш. не побоявся скандалу, прийшовши на секцію, і заявив, що против секційної ухвали не має нічого, але збірник секції завалений уже іншими матеріалами на кілька літ, а моя історія мусить підождати. Оце й була причина, що по Галичині пішли чутки, що проф. Груш. витискає мене з товариства. З не зовсім зрозумілим поспіхом проф. [Грушевський], вернувши з Києва і почувши про се, поспішився оголосити в «Ділі» кумедну заяву (яку і я мусив по своїй слабості підписати), що між нами нема ніякого розладдя і що я згодився друкувати свій нарис, коли він буде (!) викінчений, у ЛН «Віснику». Отсе Вам історія, яку прошу дуже не пускати між люди, щоб не було ще більше сплетень, та яку проф. Груш. переїхала дуже Ваша оферта. Та я стану все-таки на тім, що краще йому відкликати свою обіцянку про друкування

мойого нарису [в] «Віснику», ніж мені відкинути Вашу оферту. Я не розумію гаразд поступування проф. Груш. в сій справі, бо ж він не поцікавився ані разу знати, як виглядає моя робота, нерадо слухав навіть, коли я говорив йому іноді про неї, а тепер сам заварив кашу і пошив мене в дурні. Се мені за мою 10-літню працю в «Вісн[ику]» і «Записках» і за те довір'я, з яким я відносився все до проф. Груш. Гірко мені писати ті слова, та хочу Вам виясннити докладно, як стоїть се діло. І для того прошу Вас ще раз усильно, не кажіть сього нікому і знищите оцей лист, бо проф. Груш. має своїх довірених, які потрафлять донести йому все, що я пишу й роблю; про се я переконався й сьогодні ще зайвий раз. А те, що я написав у листі про свою згоду на Вашу оферту, я додержу, хоч би проф. Гр[ушевський] і наробив мені ще більшого скандалу.

Ваш Ів. Франко.

Д[ня] 17/XII 907

325. ДО М. І. ПАВЛИКА

[Львів, 20 грудня 1907 р.]

Шановний товаришу!

Знайшлося у мене оцих 14 листів Драгоманова до Бучинського, що лежали між паперами пок[ійного] Навроцького. З огляду, що Ви приготували до друку переписку Драгоманова з Бучинським, уділяю Вам сі листи як доповнення і прошу по скопіюванні звернути мені їх оригінали.

З пошаною

д-р Іван Франко.

326. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

Львів, 26 грудня 1907 р.

Шановний товаришу!

Вибачайте, що так спізнився з відповіддю на Ваші листи. Ми випустили перший том «Кобзаря», урвавши його на цитадельних віршах; не знаю, чи вислано Вам уже примірник; розвідаюся зараз і велю вислати Вам. У дальшім дру-

ку (досі вже 6 аркушів) кладу окремо дві редакції: «Анумо знову віршувать», окремо неповну, та прегарну редакцію «Варнака», окремо дві редакції «Заспіву до царів». Як з Вашим критичним виданням? Чи воно викінчене, чи Ви робите ще над ним і як далеко зайшли? Корсуну я пришпилив латку в фейлетоні «Діла» — не знаю, чи одержуєте його? Коли ні, то напишіть, і я вишлю Вам.

Не пишу Вам ніяких новин, бо терплю від браку часу. Соболевського дістали. Студ[ент] із Петербурга писав до мене, і я зараз же відписав йому, та досі нема від нього ані листа, ані посилки. Сьогодні ж маю намір написати йому ще деякі свої дезидерати. Здоровлю Вам сердечно

Ваш Іван Франко.

Львів, д[ня] 26 грудня 1907,
ул. Понінського, ч. 4

P. S. Заносилося на те, що петерб[урзьке] Тов[ариство] ім[ені] Шевченка хотіло б дати наклад на мою «Історію укр[аїнської] літератури від найдавніших часів» (I часть, до Котляревського, вже готова, salva redactione[1]) і обіймає звиш 30 аркушів друку. Про намір друкувати її писав сюди Вовк, я написав йому свою згоду, а він і замовк. Чи могли б Ви якось підбичувати сеї справи хоч листом?

327. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 31 грудня 1907 р.

Ласкавий і любий добродію!

Оба Ваші листи я одержав, та не відписував Вам досі, не маючи ніякої певності щодо моєї праці. І тепер такої певності ще не маю, то бодай дам Вам звістку, як стоять мої діла.

Кілька день після того, як я одержав Ваш лист, надійшов від д. Вовка лист до Гнатюка, у якому він доносив, що там у них, у Петербурзі, в Тов[аристві] ім. Шевченка, прочули про те, що я написав «Істор[ію] укр[аїнської] літератури», і просять запитати мене, чи я не згодився б надрукувати її в Петербурзі коштом їх товариства, обі-

[1] Остаточна редакція *(лат.)*.— *Ред.*

цяють гонорар в сумі 1000 рублів, із котрих 500 зараз по одержанню рукопису, а 500 по його надрукуванню. Розуміється, я згодився і написав про се Вовку, але відповіді не маю й досі, а д. Доманицький, дізнавшися про се, пише мені з Закопаного, що на Вовка і на Петербурзьке товариство нема що покладати надії.

Поза сим, мабуть що, фантастичним виходом (жду ще листа з Петербурга!) передо мною лишаються ще дві або три дороги:

1) Друкувати літературу в «Л[ітературно]-н[ауковому] в[існику]» вроздріб, так що перший том скінчився б за 2—3 роки, та й те ще хто знає;

2) Виєднати (у Груш[евського]) згоду надрукувати мою працю окремою книжкою накладом Укр[аїнської] Видавничої Спілки, для якої вона первісно й була написана, і

3) Друкувати власним коштом. Щодо точки 2, то порушу се сьогодні на засіданні дирекції вид. Спілки. Коли мій проект повалиться, тоді мені лишиться лише третій вихід. Щодо покриття коштів друку, майте на увазі ось що:

1) В мене є ненарушений досі кредит у Наук[овому] тов[аристві] Шевченка на 1000 кор. (500 гульд.), які я можу взяти на відробок («Приповідки», «Апокрифи», Шевченка, Федьковича і т. ін.) кожної хвилі, коли в касі будуть гроші (се кажу не іронічно, бо Наук[ове] тов[ариство] має все гроші на свої потреби).

2) В разі запотребування більшого капіталу можна би розписати передплату в Галичині і в Росії і обіцяти готові примірники по трохи нижчій ціні.

3) Майте й се на увазі, що тут деякі знайомі обіцялися мені зложити консорцію на покриття коштів друку моєї праці. Я зовсім не палюся до того проекту.

4) Нарешті можна мені тут затягнути невеличкий [довг] (в одну або й дві тисячі корон чи то на вексель, чи на гіпотеку дому). Але се вже крайність, до якої не рад би доводити.

Отсе Вам, любий добродію, мої плани. Якби не йшло інакше, то я друкував би свою книжку неминуче в Києві, з тим рахунком, що вона мала би відбут і в рос[ійській] Україні і в Галичині, коли натомість друкована в Галичині вона підпала би під неможливу митову оплату, яка заперла б мені дорогу на український книжковий торг. Думаю, що справа рішиться незабаром, і не загаюся повідомити Вас про все, що надумаю.

Остаюся з правдивим поважанням і засилаю низенькі уклони та поздоровлення всім Вашим і всім київським знайомим, що ще не забули мене.

Ваш Іван Франко.

P. S. Чи не написали б Ви мені, що се у Вас за «Терновий вінець» плететься, що за люди стоять при нім і чого від них сподіватися? Мене просить до участі д. Ів. Самоненко, але в такій формі, щоб я посилав свої праці на руки д. Ол. Коваленка, а я вважаю д. Коваленка таким чоловіком, з яким мені не личить мати зносини.

Прошу дуже об'яснити мене в сьому ділі!

І. Фр.

Львів, д[ня] 31 грудня н. с. 1907 р.,
вул. Понінського, № 4

1908

328. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Львів, початок січня 1908 р.]

Високоповажаний пане професоре!

Спасибі за Ваш листок. Я кілька день по Вашім виїзді одержав лист із Петербурга з відомою Вам офертою і по досить довгім ваганні написав їм, що згоджуюся на їх пропозицію. Та що моя історія літератури вимагає ще основної переробки і до друкування її не можна буде приступити так швидко, тим більше, що я іноді дуже мучуся головними болями та нервовим роздразненням і роблюся цілими тижнями нездібним до ніякої умової праці, крім хіба чисто механічної. А видання історії літератури не спішне для мене; поки не оброблю добре, не дам її з рук, то й петербуржцям можна буде відмовити.

Посилаю вступ до реферату з праць нових учених про досліди над святими книгами Нового завіту. З усіх русинів, певно, розсердиться за неї на мене д-р Пулюй, ну, та я се прийму так само байдужно, як і інші лайки, якими тепер pudelnass обілляли мене бувші народовці.

Пощо Ви в «Віснику» обіцяли мій великий соціальний роман, про якого написання я навіть марити не смію?

329. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

[Львів, початок січня 1908 р.]

Дорогий пане товаришу!

Тільки що прочитав Ваш лист і спішусь відповісти Вам. Та невже ж той вірш, пропущений нами, се «Гей у саду, саду сиділа кокошка»? От старий ідіот, повинен би соромитися й згадувати про таке, що Шевченко проспівав, може, під п'яну голову, і Куліш зацитував чортзна пощо.

Номерів «Діла» не маю, та завтра піду до редакції і візьму для Вас. Я взявся, було, за радою проф. Груш[евського] бути ніби його співробітником, та тепер воно остогидло мені.

Вашу відбитку про «Кобзарів» я маю, спасибі Вам за добру волю. З Петербурга написано мені, що будуть друкувати мою «Іст[орію] укр[аїнської] літ[ератури]» на поданих мною Вам умовах.

330. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 7 січня 1908 р.

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю Вам статтю про Ковалевського. Листів його у мене знайшлось небагато, але те, що знайшлось,— дуже інтересне. Прошу Вас прочитати статтю, там есть дуже уразливі речі, з якими я довго міркував, чи друкувати їх, чи ні. Я би був остаточно за тим, аби надрукувати, нехай проковтнуть падлюки.

Зараз засідаю за теологічну статтю.

Поздоровляю Вас зо святами.

Ваш

Ів. Франко.

Львів, д[ня] 7/I 908

331. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

Львів, 8 січня 1908 р.

Дорогий друже!

Ну, та й скомпромітувався я своїм виданням Шевченка, що соромно й на світ дивитися. І як можна було не знати, що «Вечерниць» видано не один, а два річники, а в другому, власне, були друковані ті твори Шевченка, щодо яких я (на підставі самого першого річника) впевняв Вас, що їх не було! Просто ідіот з мене, що не заглянув хоч би до бібліографії Левицького. Тепер Романчук кинувся на мене в «Ділі», і я не можу йому нічого відповісти і мушу в сірка очей позичати.

Пропустили ми надто якийсь вірш, що був опублікований Кулішем у «Хуторній поезії». Переглянув Вашу бро-

шуру про колядки і щедрівки. Жаль, що Вам не доводилось бачити почаївського «Богогласника», з якого взяті і поперекручувані Ваші № 1, 4, 8, 11 і частини № 8, де сплутано докупи дві пісні «Богогласника». Дивно, що так мало у Вас колядок світського змісту, як Ваші № 14, 15, 16. У нас їх безодня; оце недавно в «Нар[однім] домі» знайшлася збірка Вагилевича, списана в 30-х роках, де таких колядок звиш 150, не числячи церковних тем. Щодо бібліографії, то не треба б мішати коляди з різдвянськими віршами ані з драмами, бо се не має нічого спільного з собою. Надіюся, що в однім із близьких томів «Етн[ографічного] зб[ірника]» подамо корпус гал[ицьких] колядок і щедрівок.

Поздоровляю Вас сердечно

Ваш Ів. Франко.

Львів, 8.I 908

332. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

Львів, 11 січня 1908 р.

Дорогий пане товаришу!

Дякую дуже за Ваш лист. Номерів «Діла» не маю, та зайду сьогодні до редакції і візьму та вишлю Вам. Вашу відбитку про кобзарів і лірників маю, спасибі Вам.

З Петербурга одержав лист від управи Общ[ества] ім. Шевченка, що вони згоджуються друкувати мою «Іст[орію] укр[аїнської] літератури». Значить, тепер мені пару неділь роботи, поки скопіювати або переписати рукопис, бо вони кладуть умову, щоб письмо було виразне, а моє письмо, як знаєте, нема чим хвалитися. Та все-таки надіюся випакувати цілість досить швидко, а хоч і не дуже, то ніщо не гонить. Тільки ще робота над кінцевою редакцією. Ну, та якось воно буде, поспіємо з козами на торг.

«Кобзаря» я вспів вислати Вам ще перед святами; д. Козловський сказав: зараз вишлю. Аж воно, як бачу, жидівське зараз те саме, що панське зачекай!

Вашу статтю про Климентія я вже віддав до друкарні, вона піде до найближчої книжки «Записок». Щодо одного місця мав би Вам зробити увагу. Слідом за Кулішем Ви, хоч і не так сердито, як він, докоряєте Климентію його неприхильним становищем супроти жінок. Але ж не забу-

вайте, що Кл[иментій] дитина свого часу і зовсім не жоден вищий тип, щоб ішов поперед свого віку. Наша стара література ставиться до жінки зовсім на становищі Екклезіаста, та так воно було й скрізь по Європі з виємком хіба Провансу та трубадурів з їх шумним, а переважно нещирим культом дам, який не виключав брутального знущання над власними жінками.

У Польщу той культ доходить аж у XVIII в. з усиленням французького впливу, а що ж хочете від монаха-бурлаки з початку того віку? Il ne s'agit pas de juger, il s'agit de comprendre[1], вистарчить зазначити такі й такі погляди, і досить.

Як Ваше здоров'я? Чи нема гострих морозів?

Здоровлю Вас сердечно

Ваш Ів. Франко.

Львів, 11/I 1908,
ул. Понінського, № 4

333. ДО ПЕТЕРБУРЗЬКОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Львів, 13 січня 1908 р.
Львів, д[ня] 1 ст. ст. 1908

Високоповажані добродії!

Щире спасибі за Ваш лист із д. 22 грудня 1907 р. Радо приймаю Ваше предложення друкувати мою «Історію укр. літератури» і працюю, власне, над остатньою редакцією рукопису, який займе ще скілька тижнів часу. Щодо числа примірників, то просив би друкувати не 6 000, а 3 000, бо се могло б стати на перешкоді новому, поправленому виданню, яке при теперішнім поступі науки, певно, покажеться потрібним. Розуміється, що і до того нового видання, і до другого тому, який я обов'язаний написати, признаю Вам право першенства. Рукопис надіюся вислати протягом січня або в февралі. Щодо виразності рукопису, то вже мусите приняти мій власний автограф, який наші наборщики складають з мінімальними помилками.

Остаюсь з правдивим поважанням

Ваш Іван Франко.

---

[1] Йде не про те, щоб судити, а про те, щоб зрозуміти *(франц.)*. — *Ред.*

334. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО

Львів, 28 січня 1908 р.

Дорогий пане товаришу!

Петербурзького «Кобзаря» я досі не дістав. Як Ваше здоров'я? Чув від проф. Груш[евського], що Вам зовсім заборонено вертати до Росії. Гнатюк дуже хорий, вже кілька день не виходить із хати.

Здоровлю Вас сердечно.

Ваш Ів. Франко.

Львів, д[ня] 28/I 908,
ул. Понінського, ч. 4

335. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 20 лютого 1908 р.

Високоповажаний добродію!

На Ваш любий лист відповідаю, що прошу через Вас у Вашого Товариства звільнити мене з даного слова щодо друкування літератури. Одно те, що вона вимагає основної переробки, про яку я, зломаний тяжкою недугою, тепер ані думати не можу, а друге те, що проф.[1] Грушевський поставив собі за довг честі видати сю літературу, коли буде готова, накладом видавничої Спілки і здобув уже й 1 000 р. гонорару для мене, так що мені ніяково ображувати його. Пишу Вам per nefas[1], бо лікар заборонив мені читати і писати.

Остаюся з глибоким поважанням

Ваш

д-р Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4,
д[ня] 20.II 1908

336. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Ліпік, 24 березня 1908 р.

Шановний пане професоре!

Оце благополучно заїхав до Ліпіка і розпочав курацію. Тут холодно і голо, сьогодні сіяв сніг. Лікар дуже чемний

[1] Без дозволу *(лат.)*.— *Ред.*

і робить мені добрі надії. Пришліть, будьте ласка, ті початкові картки теологічної статті, що я лишив у Вас, а я в короткім часі перешлю Вам її докінчення, а може, й ще одну, бо тут нема що іншого робити. Про оригінальну творчість ще не думаю, та й пора не до того, нехай розвернеться весна. Сьогодні я розпочав купелі, але наслідку ще не чую, рука болить шалено. Здоровлю Вас і кланяюсь в[исокоповажаній] пані добродійці.

Ваш

Ів. Франко

Ліпік, д[ня] 24/III 908

Адреса: Iw. Fr. Lipik, Kreasien.

Ліпік близько коло Загреба. Коли покращає, зайду туди і познайомлюся з науковим кружком.

337. ДО ЛЬВА КОССАКА

[Ліпік, 31 березня 1908 р.]

Високоповажаний пане докторе!

Щиро дякую за Вашу карточку, вона мене дуже втішила. Щодо лічення, то воно таке досі: п'ю йодову воду рано і пополудні чвертлітро[в]ою склянкою, по 3 або 4 склянки нараз, розуміється, з перестанками і прохом. Втирання я почав брати аж у неділю. Втирає фаховий масар, дуже приємний чоловік, хорват, але говоримо по-німецьки, він бував і в Галичині, де служив пару літ при війську, і цікавиться галицькими справами. Рука вже не болить, я щодня два рази вкладаю її в гарячу йодову воду тут же при джерелі, і робить мені дуже добре. В ванні вода трохи занадто холодна для мене, 30° в хвилі налляння, але швидко стигне. Просив уже лікаря, аби дати теплішу, до 35°, та здається мені, що се би приспішило моє оздоровлення. Я жию тут сам, у маленькім покої, хоч довкола вештаються цікаві люди — господар Павлячек (прошу при адресі Lipik писати ще се ім'я (Bei P[avliček]), бо тут його всі знають.

Здоровлю сердечно

Ваш Ів. Фр[анко].

Тут весни ще нема, вчора (неділя) був гарний день, а нині знов хмарно і холодно. Я не маю тут жодних газет ані книжок. Читаю лише середньовічні латинські проповіді домініканця Броміарда і роблю з неї дуже цікаві виписки (руським віршем).

338. ДО О. Ф. ФРАНКО

[Ліпік, 31 березня 1908 р.]

Дорога мамо!

Дякую за твою карточку, котру я дістав, хоч адреса недокладна. Адресу пиши так: Lipik, (Kroasien), а під словом Lipik пиши: bei Pavlaček (згадай Павлак або Павлячек). Чи Гандзя дістала картку з великим складним видом Ліпіка? Шкода, якби вона пропала. У нас ще прохолодно, нема весни. Дерева ще голі. Я беру щодень [по] одній купелі в ванні в воді теплій на 30°, але вона дуже швидко стине, хоч я й доливаю гарячої. Рука перестала вже боліти; я вкладаю її в воду гарячого джерела, де вода в випливі дуже гаряча, так що руку обварила б, але там, де трох[и] встоялася під випливом, має коло 40°, отже, значно гарячіша від ванни, і се мені робить добре. Жаль лише, що на дуже коротку хвилю. Чи не прийшов листок з випискою із «Житія Василія Нового» від Келтуяли? Якби прийшов, то пришли. Ми тут щоночі розмовляємо з Целіною — вона, розуміється, в Дрогобичі. Говоримо крізь сон, почтою духів. Тут мені ся почта духів приносить усякі цікаві новини, між іншим і від Доманицького. Через неї був я сьогодні по ночі на засіданні Тов[ариства] Шевченка в Петербурзі. Презабавне засідання.

339. ДО О. Ф. ФРАНКО

Ліпік, 6 квітня [1908 р.]

Дорога мамо!

Твій любий мені листок, дописаний до листа Келтуяли, дістав я вночі, та відповідаю нині, бо я дуже пригноблений

своєю хворобою і не маю ніякої надії надалі на своє життя. Про запросини твоєї сестри Соні щодо твойого приїзду поговоримо по моїм приїзді, котрого терміну не знаю, бо не маю ще ніякого оречення від мойого лікаря. Я думаю, що не довго вже пробуду тут, та не можу знати, чи моє лічення скінчиться за тиждень чи за два. Скоро дізнаюся, то зараз сповіщу тебе кореспонденткою, але не виходи против мене, бо я ще не знаю, коли і куди поїду.

Щодо грошей, то звернися до Гнатюка. Пошли Андруся, коли тобі немило здибатися [з] Гнатюковою, пошли Андруся, нехай його попросить написати тобі на моє ім'я асигнатку на стільки грошей, скільки тобі треба, щоб дожити до мого повороту.

Твій
Іван.

Ліпік, д[ня] 6 цвітня

340. ДО О. Ф. ФРАНКО

Ліпік, [7 квітня 1908 р.]

Дорога мамо!

Був я вчора в такім замішанні і пригнобленні, що забув тобі в конверту Твойого листа вложити оцей листок до п. Келтуяли в Петербурзі. Там на першій або на останній обложці його книжки, яку ти читаєш, є адреса його помешкання в Петербурзі, то його допиши на цьому конверті, що є в твоїм листі, і вишли або ліпше кажи Андрієві або Тарасові вкинути в поштову скриньку, наліпивши марку на 25 сотиків. Не забудь же, що до Росії треба марку на 25, а не на 10 сотиків.

Був сьогодні у лікаря Брайтвізера, і він сказав, що подержить мене ще 3 або чотири тижні. Побачимо, які з того кошти виростуть. Пишу рівночасно Гнатюкові про гроші. Там у мене буде рахунок за видання II тому Шевченка, то надіюся, що й для мене і для тебе ще з на місяць вистане. Цілую тебе і всіх дітей.

Твій Іван.

Адреса для пам'яті:
Lipik, Kroatien, bei Pavlaček

341. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Ліпік, перша половина квітня 1908 р.]

Високоповажаний пане професоре!

З Драгомановим робіть, що знаєте, я упереджав Вас, що томик буде більший, бо хочу випакувати всю драгоманівщину. Який інтерес ділити книжку надвоє — не розумію. Чи покладете ціну 3 кор[они] чи 4 — се на одно вийде, а дорожчої ціни годі ставити. Ще раз прошу зробити відбитку моєї теологічної статті в форматі видань Спілки. Я рад би, якби вона пішла особливо в Галичині. Стан мойого здоров'я зовсім добрий, але лікар поставив мене на стат голодівки і арешту, заборонивши читання і писання.

342. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

[Ліпік, червень 1908 р.]

Високоповажаний пане професоре!

Моє здоров'я сьогодні, здається, трохи погіршилося. Щось таке ззаду на малім мозку налягло, центр болю завбільшки з срібного гульдена і не дає ані повернутися, мов у цуглях держить. Я змагаюся і держуся та роблю дещо, не вважаючи на тиск у голові. Докінчив редакцію тексту Шевченка і даю дальші приповідки. Вже дійшли до М. Прошу Вас виробити мені у власть имущих в Товаристві і в касах хоч 100 корон субвенції на рахунок моєї книжки про Драгоманова, другого тому Шевченка і «Записок», хоч у касі я вишу ще з невирівняним довгом, покритим лише моїм кредитом. Дуже був би Вам вдячний, якби се могло статися хоч завтра. Не осмілююся ждати більше, бо, раз, що не треба, а по-друге, надіюся швидко встати, то вже дам собі якось раду.

Думав я додати до мойого видання зводець ужитих ним слів, та чи не ліпше відложити його до «Записок». Взагалі навіть писання мучить мене, бо руки трясуться і немов одубіли.

Поручаюся ласкавій пам'яті.

Ваш
Іван Франко.

343. ДО МИКОЛИ ВЕНГЖИНА

[*Львів, 5 січня 1909 р.*]

Сьогодні дня п'ятого січня одержав я 1 число видаваного Вами часопису «Будучність» і знайшов у ньому відразу дві немилі для мене несподіванки, а власне, початок мойого ще в 1875 р. написаного, не друкованого і мною давно забутого оповідання «Вугляр» і початок рецензії д. Євшана на мойого «Мойсея».

Протестую наперед против того, щоби Ви у слідуючім числі називали моє ім'я в числі співробітників «Будучності». Не хочу вживати відповідного слова для скваліфікування Вашого поступку з моїм оповіданням, але позволю собі звернути Вашу увагу на те, що такий поступок був би наполовину можливий тільки по моїй смерті, а я ще, як Вам відомо, досі, дякувати богу, не вмер.

Початок рецензії д. Євшана, в якій уже сам титул фальшивий (бо мій твір не називається «Пісня про Мойсея», але «Мойсей»), свідчить про те, що автор пише з претензіями, але не має найменшого поняття про те, що пише. Не буду простувати всіх помилок у цих п'ятьох стовпцях його рецензії, що поміщені в першім числі «Будучності», а скажу тільки, що ніякий Попов ніякої збірки апокрифів не видавав, що поляк Каспрович своїми творами до мене зовсім не подібний, що письменник Лагерлеф не є мужчина, але жінка, що мій «Мойсей» не має ніщо спільного з буйною гебрейською «Tempelpoesie», що середньовічні малярі Флантрій і Равх мені зовсім не відомі, не говорячи вже про фантастичного Раульбаха, зовсім не середньовічного, але Каульбаха з 19 в. Чи поети Гердер, Шіллер і La Vigny писали щось про Мойсея — сього мені не відомо, а тим менше можна сказати, щоби студіювання всіх тих поетів і манерів було основою для моєї поеми.

344. ДО РЕДАКТОРА ВИДАВНИЦТВА «HERDERS KONVERSATIONS LEXICON»

Львів, 18 січня 1909 р.

Високоповажний пане!

Вибачте, що тільки тепер відповідаю на цінний лист редакції вашого «Konversations-lexicon'у» від 5 листопада минулого року. В листопаді і в грудні мене не було у Львові, і лише сьогодні, 15 січня, попав мені Ваш лист випадково в руки. Однак сподіваюсь, що моя відповідь не прийде запізно, і разом прошу прийняти наперед мою подяку за ласкавий намір оголосити моє ім'я й ближчі подробиці про моє життя та діяльність у вашому додатковому томі. Замість шаблонних відповідей на Ваші питання посилаю Вам ось тут короткий нарис мого життя і діяльності.

Називаюсь Іван Франко, я є русин (українець), селянський син, а народився в Нагуєвичах, Дрогобицького повіту, у Галичині, в 1856 р., в серпні. Мій батько був селянин, а крім того, також коваль, і ім'я його було Яків. Після дворічної сільської школи в сусідньому селі Ясениця Сільна закінчив я за три роки чотирикласну нормальну школу у василіанському монастирі в Дрогобичі і там же реальну гімназію, в якій 1875 р. одержав свідоцтво зрілості з відмінними оцінками з усіх дисциплін. Мої університетські студії у Львові (класична філологія й українська мова та література) перервав у липні 1877 р. арешт, що потягнув за собою майже восьмимісячне слідче ув'язнення, політичний процес за соціалістичні ідеї і кару шеститижневою тюрмою. Цей процес не мав ніяких юридичних наслідків, і я міг опісля далі відвідувати університет. Але що я зараз втратив надію на урядову службу, то я слухав в університеті, крім українських лекцій, також безплатні курси психології, палеонтології й національної економії. Змушений від ранніх літ здобувати собі на прожиття власними силами, мав я в останньому році гімназії та в трьох перших семестрах університету малу стипендію з крайових фондів, однак за четвертий семестр, до закінчення якого не вистачало мені всього одного тижня, виділ крайовий з огляду на процес не виплатив мені її, хоч університетська влада признала мені семестр зарахованим. У 1878—79 р. видавав я разом з М. Павликом редагований в соціалістичному дусі місячник «Громадський друг», перетворений вже після другого зошита, через регулярні поліцейські конфіскати, із

періодичного видання в низку збірників під різними назвами, але з продовженням пагінації. Таких збірників вийшло два, під назвами «Дзвін» і «Молот», але й їх так само сконфіскувала поліція, так що все видання під загальною назвою «Молот», до якого, нарешті, я склав зміст, є сьогодні великою бібліографічною рідкістю. У цьому часописі появилось моє перше більше оповідання «Boa constrictor», видане пізніше в книжковому виданні і перекладене на німецьку мову (друкувалось у «Zeit» у Відні); після тридцяти років я видав його цілком перероблениим. Тому що моє становище в зимовому семестрі 1879 р. було не забезпечене, виїхав я на приватну лекцію до Березова в Коломийському повіті, однак по дорозі жандарми арештували мене, і через цілком безпідставне підозріння мене три місяці держали в тюрмі; після того, правда, мене випустили як невинного з судової тюрми, але повітовий суддя вислав мене етапом до Дрогобича і звідти до мого рідного села. Однак після кількох тижнів я вернувся до Березова, та, доки дістався туди, пережив тяжкий тиждень у Коломиї, де написав своє оповідання «На дні», яке незабаром після того видали мої приятелі у Львові; пізніше його перекладено теж на німецьку мову під заголовком «Der Bodensatz» (друковано у віденській «Arbeiterzeitung»). До Березова прибув я хворий на пропасницю, але там видужав, прожив два місяці і повернувся опісля знову до Нагуєвич. Восени 1880 р. був я знов у Львові і відвідував у зимовому семестрі університет. З початком 1881 р. почав я з своїм приятелем Іваном Белеєм видавати місячник «Світ». Там з'явилося, між іншими моїми працями, оповідання «Борислав сміється», кільце в свобідній низці моїх оповідань про відносини в східногаличких копальнях нафти, куди належать також «Boa constrictor» і пізніше написаний «Яць Зелепуга». Тому що часопис не дожив до кінця 1881 р., це моє оповідання лишилось незакінченим. У цьому ж часописі надрукував я також довшу статтю «Мислі про еволюцію в історії людськості», в якій старався на підставі модерної еволюційної теорії дати одноцільний світогляд, а також погляд на історію.

Ще в березні 1881 покинув я знову Львів і вернувся до свого рідного села, де навесні того самого року переніс тяжку хворобу тифу, а пізніше закінчив переклад першої частини «Фауста» Гете, який було надруковано ще в тому ж році у Львові. Всю решту року 1881 аж до осені 1882 провів я на селі, зайнятий переважно звичайною селянською

роботою. Восени 1882 р. я написав на конкурс історичне оповідання «Захар Беркут»; це оповідання не тільки принесло мені визначену премію 100 гульденів, але й запрошення від Омеляна Партицького, що влаштував конкурс, помагати йому при редагуванні «Зорі», і навіть запрошення на скромні старокавалерські обіди. Це дало мені можливість покинути Нагуєвичі і оселитись у Львові. Тому що праця при «Зорі» не вимагала багато часу, то я радо прийняв взимку 1883 р. запрошення багатого дідича Володислава Федоровича приїхати до його маєтку Вікно в Скалатському повіті, щоб там написати на підставі багатого родинного архіву докладну біографію Івана Федоровича, батька теперішнього власника. Жваво взявся я до праці і зробив за час свого триразового перебування у Вікні в рр. 1883—1885 силу цікавих витягів з листів та щоденників Федоровича, привіз додому також том копій з різних документів, переписаних для мене власноручно дівчиною Марією Карнецькою, що проживала в домі дідича. В цей період, коли я одержував від пана Федоровича скромну підмогу — 25 гульденів місячно, простудіював я докладно у Львові часи перед 1848 р. у Австрії, і, зокрема, в Галичині та написав по-українськи першу частину біографії Івана Федоровича, яка заповнила б цілком немалий том (загалом 12 великих розділів), але яка досі лишилась в рукопису як приватна власність пана В. Федоровича.

В 1883—86 рр. брав я досить жваву участь в соціалістичній пропаганді та робітничій агітації у Львові і жив з кореспонденцій, які писав до варшавського польського тижневика «Prawda» і до петербурзького польського тижневика «Kraj». В 1884 р. став я також співробітником українського часопису «Діло», де написав силу статей, зокрема економічного й соціально-політичного змісту. Для видавничої редакції «Діла», «Бібліотеки найзнаменитших повістей» я переклав «Мертві душі» Гоголя. В літературному часописі «Зоря» надрукував в 1884 р. релігійно-наукову студію про потоп на підставі студії такої ж назви проф. Едуарда Зюсса, яка тоді з'явилась, але я докладніше зайнявся біблійним оповіданням про потоп і, розбираючи рядок за рядком, провів різницю між двома різними редакціями, чого не зробив проф. Зюсс. На початку травня 1886 р. оженився я в Києві і живу відтоді з своєю дружиною й чотирма дітьми у Львові. В 1887 р. був протягом шістьох тижнів кореспондентом етнографічної виставки, яку влаштував пан В. Фе-

дорович в Тернополі на честь подорожі наслідника трону Рудольфа по Галичині. Від липня 1887 р. став я співробітником польського часопису «Kurjer Lwowski» і лишався на цьому місці повних десять літ. Тут надрукував я, окрім безлічі політичних і економічних статей, також низку оповідань та літературних студій і ще заощадив засоби на закінчення своїх університетських студій, а для цієї мети мусив закінчити літній семестр 1891 р. в Чернівцях. У 1894 р. взяв я відпустку з редакції «Kurjer Lwowski» і прожив два семестри у Відні, де, під керівництвом проф. Ягича, доповнив свої славістичні студії і в липні 1894 р. одержав диплом доктора.

Від 1889 р. схилявсь я більше до наукової праці і написав тоді свою першу більшу роботу про Івана Вишенського, афонськогоченця і українського письменника XVI в., яку надрукував аж 1894 р. На дисертацію до докторату подав докладну студію про старохристиянський роман про «Варлаама та Йоасафа» з окремим дослідженням притчі про однорожця староболгарської переробки, як тоді мені видавалось. Розвідку про самий роман я пізніше грунтовно переробив і розширив докладним аналізом змісту; вона появилась у 1896—97 рр. в українських «Записках Наукового товариства ім. Шевченка у Львові», а також окремим відбитком. Розвідку про притчу про однорожця я теж переробив і доповнив новою літературою; вона з'явилась у болгарському перекладі в «Сборнику» болгарського міністерства освіти, т. XIII.

Тим часом політичні обставини довели до того, що у Львові виник гурток молодих інтелігентних і незалежних українців і ухвалив заснувати радикальну селянську партію в краю, яка мала покласти кінець дотеперішньому українському партійному хаосові і безпрограмності інтелігенції. Було засновано часопис «Народ», перший річник якого 1890 р. — це найкраща і найпутніша публіцистична праця, якою може взагалі похвалитися українська література. Одночасово почалась жива агітація в краю, зокрема в кількох більш освічених повітах, як Коломийський, Тернопільський, Станіславівський. Скликалися збори, в яких брали участь тисячі селян і на яких поряд інтелігентних промовців виступали також численні талановиті й визначні селянські промовці. Так виникла в Галичині пам'ятна радикальна агітація, що для всього українського народу, як для селян, так і для інтелігенції, була справжньою школою

політичних прав і конституціоналізму, а притім дала найбільше заохочення до економічної організації самодопомоги. Незважаючи на своє співробітництво в «Kurjeri Lwowski'м», я аж до 1897 р. стояв, так сказати б, у центрі цього руху і тільки в 1898 р. відсунувся від нього, щоб цілком присвятити себе літературній і науковій праці.

Незабаром після мого шлюбу 1886 р. появився перший томик моїх віршів «З вершин і низин», в якому більша епічна поема «Панські жарти» була найважнішою. Тут змальовано життя українського народу за панщини і момент визволення 3 травня 1848 р. Два роки пізніше появилась перша збірка моїх новел (20 номерів) під назвою «В поті чола», де змальовано всілякі сцени з життя дітей, шкільної молоді, селян, циган, євреїв і інтелігентних мешканців міст та робочого народу. Збірку пустила російська цензура до Росії, пізніше її перекладено повністю на російську мову, а українською мовою надруковано знов у Києві в двох томах під тією самою назвою. В 1894 р. появилось друге, дуже збільшене видання моїх віршів під тією ж назвою «З вершин і низин», де у віршах відбилися і мої переживання в тюрмі («Тюремні сонети», «Жидівські мелодії»). В 1893—94 роках видавав я під фірмою моєї дружини літературно-науковий місячник «Житє і слово», який з погляду літературного і з погляду наукового можна вважати першим європейським журналом. Він виходив раз на два місяці і продержався точно два роки. В цих двох річниках, що разом становлять 4 томи, появилась моя повість «Основи суспільності», яка лишилась незакінченою. Тому що я не був спроможний далі видавати журнал в такій формі, бо число передплатників мало відповідало коштам, видав я з допомогою російських українців у 1895—96 роках два півріччики (по шість зошитів) політично-літературного місячника під тією ж назвою. В 1893 р. написав я у Відні, в останньому осінньому місяці, більшу новелу (понад десять аркушів друку) під заголовком «Для домашнього огнища». Це оповідання, написане спочатку польською мовою, перекладене було з польського рукопису на німецьку мову і появилось у недільному додатку берлінського «Vorwärts'y» в 1894 р. Український текст появився аж 1896 р. як додаток до місячника «Житє і слово». Моє перебування у Відні дало мені змогу особисто познайомитися з різними людьми, приязнь яких є для мене честю. Назву між ними проф. Ягича, д-ра Адлера, видавця

«Arbeiterzeitung» проф. Зінгера та д-ра Каппера, видавців «Zeit», посла Пернерсторфера й інших. Від 1894 р. був я довголітнім співробітником «Zeit», який чималий час виходив як тижневик, і надрукував там довгу низку докладних статей про різні галицькі справи, як і низку політичних казок так само про галицькі справи. Моя стаття про «Адама Міцкевича як поета зради» викликала проти мене безприкладні напади з боку львівської польської преси і була причиною мого виходу із «Kurjer'a Lwowsk'ого».

Тому що один із моїх перших друкованих віршів появився в 1874 р. у львівському студентському часописі «Друг», вважали мої львівські приятелі за потрібне відсвяткувати в 1899 р. 25-літній ювілей моєї письменницької діяльності. Я заперечував цьому, але все-таки мусив це знести, тим більше, що мій ювілей збігся із святом 100-літнього ювілею відродження української літератури. Як малий національний дарунок, одержав я з приводу цього свята 1 000 гульденів, що разом з віном моєї дружини, яке після зреалізування російських паперів дало 6 000 гульденів, дало змогу мені подумати про будування власного дому. Мої заробіткові відносини склались дещо краще після виходу з польської преси, бо як співредактор, а пізніше як самостійний редактор місячника «Літературно-науковий вісник», заснованого в 1899 р. Науковим товариством ім. Шевченка у Львові, одержував я місячно забезпечену постійну плату 100 гульденів. Праця у «Віснику», яку я вів сумлінно цілих вісім років, лишала мені вільний час для написання довгої низки оригінальних наукових праць, як і для видання декількох дуже важних наукових публікацій. Між оригінальними працями назву перш за все «Святого Климента в Корсуні, історію легенди», де я досліджував, після докладного студіювання виникнення, історичну вартість та різні оброблення й розгалуження легенди протягом багатьох століть, а при цій нагоді більш або менш докладно обробив такі теми, як псевдоклиментини та давній грецький роман анагноризмів, як вони в'яжуться генетично, далі цикл херсонських легенд і пов'язані з ними досить вільно легенди про слов'янських апостолів Константина й Мефодія, нарешті, культ Климентія в старій Русі й Італії і вкінці відірвані відгалуження легенди про Климентія у різних західноєвропейських народів. Здобуток своїх студій над легендами про слов'янських апостолів у зв'язку з херсонськими легендами

про Климентія виклав я по-німецьки в «Archiv für slavische Philologie», т. XVIII, а російський учений Лавров подав його в сумлінному аналізі російському науковому світові в російському «Журнале министерства народного просвещения». З дальших своїх студій, що появилися переважно в «Записках Наукового товариства ім. Шевченка у Львові», а частково також в «Киевской старине», назву тут тільки «Хмельниччина 1648—49 рр. в сучасних польських віршах», де на підставі сучасних польських віршів показано, що тодішні поляки і навіть італійці не бачили в Хмельницькому начальника розбійників, але народного провідника, свідомого мети заснувати окрему державу. Найбільша частина моїх наукових праць основується на текстах давніших пам'яток південноруського письменства, які я відкрив або критично реставрував. Низку таких рукописів XVI—XVII в. (двадцять числом) — усі випикли з цього й з того боку Карпат і всі нецерковного змісту, описав я докладно і видав з передмовою під назвою «Карпато-руське письменство». Відкритий мною текст польсько-українського вертепу дав мені привід до вичерпної студії над цим видом середньовічного театру і привів мене до висновку, що ми ніяк не повинні бачити в цьому польсько-українському вертепі низки німецьких або латинських різдвяних ігор, але швидше літературний залишок давніх скоморошіх ігор, які безпосередньо в'яжуться з турецькою ігрою карагез, як остання з свого боку не може заперечити свого походження від грецького міму.

Три праці присвятив я українським народним пісням. Одна з них «Козак Плахта» пробує на основі опублікованої в 1626 р. в Кракові готськими буквами української народної пісні порівняно простудіювати пізніші переміни й відміни цієї пісні в устах як українського, так і польського народу. Інша праця «Пісня про Правду й Неправду», зіставляючи народні і літературні твори інших народів на цю тему, дає цікаву картину того, як розуміється й малюється у різних народів контраст між правдою і неправдою. Шлях дослідження веде аж до загубленого вірша Арістотеля «Геракл на роздоріжжі» і до величного поетичного впливу боротьби правди з неправдою в Зендавесті. Третя праця, до якої я взявся в 1907 р. і з якої вже з'явився один том, має на меті більш-менш систематичне зіставлення найважніших історичних пісень українського народу і якнайможливішу відбудову їх текстів на основі всіх давніх

видань, а де можливо, нових або старих рукописів. У першому томі реставровано таким способом тексти 25 пісень і простудійовано їх науково, отже, порівняно їх з паралелями в інших народів. Усі пісні належать до XVI та першої половини XVII століття, а найгідніша уваги група між ними оповідає про зворушуючі серце події з часів турецьких і татарських нападів.

Нахил до популяризації в 90 рр. привів до того, що я робив популярні поетичні переробки західноєвропейських і східних поетичних творів, а саме: «Лиса Микити» — на підставі старофранцузької поеми про Ренарда, «Абу-Касимових капців», де коротку арабську казку переробив в широку поему, «Дон-Кіхота» Сервантеса, де я обробив віршами низку пригод першої частини та кінець другого тому і, нарешті, переробив другу східну казку з «Тисячі й одного дня» — «Коваля Басіма» також в чималу гумористичну поему. Ці переробки зустрінуті були великими похвалами, а перша з них появилась минулого року четвертим виданням. Для товариства «Просвіта» написав я в 1898 р., в році п'ятдесятилітнього ювілею скасування панщини в Галичині, популярну, але наскрізь наукову історію панщини та її скасування в Галичині в 1848 р.; перше видання цієї праці в кількості 5 000 примірників уже вичерпалося. Як додаток до неї видав я в 1907 р. окремим томом «Архіву», який видає Товариство Шевченка, «Громадські шпихліри в Галичині» — історію заснування та скасування громадських шпихлірів у Галичині, разом з документами; тим самим я грунтовно з'ясував справу, яку затаювали галицько-польські дослідники більше ніж півстоліття. В тому самому році звів я також до властивої, дуже скромної історичної міри,— подавши докладне оповідання свідка,— досить таємничу досі історію так званої уманської різні поляків у 1768 р., роздутої до великої катастрофи опублікуванням польськими мемуаристами сучасного польського вірша. В «Літературно-науковому віснику» надрукував я в останньому десятиріччі довгу низку літературних критик і студій, велику повість «Великий шум», як і ряд менших оповідань. Крім того, дав я під заголовком «Із секретів поетичної творчості» спроби психологічного аналізу поетичної творчості українського поета Шевченка згідно з методом Дюпреля («Психологія лірики»). Під заголовком «З останніх десятиліть XIX в.» подав я в тому самому журналі на підставі свого власного досвіду картину розвитку

ідей галицько-українського громадянства. В тому самому часі появилось п'ять моїх менших збірок поезій: «З-в'яле листя», «Мій Ізмарагд», «Із днів журби», «Поеми» і «Semper tiro», а крім того, окремим томом велика поема «Мойсей». В різних часах подав я також том перекладів поезій Гейне («Німеччина», багато байок, політичні поезії й «Диспут»), том перекладів з чеського сатирика Карла Гавлічка (між ними «Тірольські елегії», «Король Лаврін» і «Хрест святого Володимира»); «Гелена» і «Фауст» Гете (третій акт другої частини); «Едіп-цар» Софокла. В тому самому журналі подав я також переклади низки віршів К. Ф. Майера, Віктóра Гюго (між ними перший монолог і третій акт «Торквемади») і нарешті багатий вибір гідних читання місць «Божественної комедії» Данте з паралельним аналізом змісту і докладним вступом про середні віки та їх світогляд у зв'язку з поетичною творчістю Данте; останню працю обробив я на підставі знаменитої монографії мого приятеля Карла Федерна, але все-таки в багатьох місцях самостійно.

Рівночасно з цими працями редагував я або, власне, вів кілька менше або більше об'ємистих видань, як напр. п'ятий том «Етнографічного збірника» Товариства Шевченка, який містить силу етнографічного матеріалу з галузей народної традиції, які, звичайно, найменше звертають уваги (народні вірування, гуцульські заклинання, народні традиції про панщину, жебрацькі молитви й подібне). В тому самому «Етнографічному збірнику» появилось також досі п'ять томів моєї збірки «Приповідок галицько-руського народу». Кожні два томи «Етнографічного збірника» складають разом том збірки приповідок із найменше 600 сторінками тексту. Кожна приповідка з евентуальними варіантами має окреме пояснення, а де можливо, вказуються паралелі з інших мов. Збірка, що має заповнити три такі томи або шість півтомів, тепер наближається до свого кінця.

До другої подібної праці взявся я під назвою «Пам'ятки української мови й літератури», де перші чотири томи дають по можливості повний цикл апокрифічної літератури, яка нагромадилась у різних південноруських рукописах від 10-го століття, в оцих чотирьох систематично впорядкованих і науково опрацьованих групах: 1. Апокрифи старого завіту; 2. Апокрифічні Євангелія; 3. Апокрифічні діяння апостолів; 4. Есхатологічні апокрифи. Ці чотири томи з'явились протягом останніх десятьох років, кожний дальший багатший матеріалом і цікавіший від свого попередника.

П'ятий том, що тепер є в друку, має подати низку найцікавіших і найстаріших апокрифічних і автентичних житій святих і легенд. Задуманий іще шостий том, що має містити, крім додатків до перших чотирьох томів, ще багату збірку рукописних псевдомолитов і заклинань.

Заняття цими старими пам'ятками мови й літератури дало можливість зробити кілька важливих наукових відкрить, які я опублікував по-німецьки почасти в «Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft», почасти в «Archiv für slawischen Philologie». В останньому часописі дав я в XXIV т. малу замітку до старопольської пісні «Bogurodzica» про те, як читати один досі не зрозумілий вірш, який, як висловився співредактор «Archiv'у» проф. О. Брюкнер, став справжнім яйцем Колумба для зрозуміння цієї найстарішої пам'ятки польської мови, і яка була можлива тільки на підставі докладного знання церковнослов'янської мови. В тому самому часописі надрукував я в XXIX т. свою замітку про композицію найдавнішої південноруської хроніки, єдиної героїчної поеми, що до нас дійшла, «Слова о полку Игоревѣ», як і про перекладену з грецької мови на церковнослов'янську легенду про ченця; виявляється, що це те оповідання, яке міститься в «Київському патерику» як оригінальне й яке досі не тільки вважалось оригінальним, але й важливим матеріалом для життя новгородського митрополита. У «Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft» подав я чотири статті як матеріал до найдавнішої церковної історії з церковнослов'янського письменства; всі вони — це малі відкриття досі не відомих текстів. І так перший матеріал це закінчення повісті про псевдо-Климентія; другий — доводить в мученні святої Фотинії залишки християнської карфагенської повісті; третій, перекладений з староболгарського тексту, дає нам значну главу апокрифічної історії про св. Петра й Павла, якої не міг зреконструювати Ліпсіус у такій чистоті з існуючих католицьких обробок. Нарешті четвертий матеріал дає повний текст «Виявлення св. Степана», яке пропало за часів декрету Гелазія в 495 р. та якого надаремно шукало багато вчених.

Накінець треба згадати ще про те, що я коштом Шекспірового фонду, складеного в Українській видавничій спілці, зредагував до друку десять драм англійського поета в перекладі П. Куліша й додав літературно-історичні вступи. Також узяв я участь у повному виданні творів бу-

ковинського поета Осипа Федьковича й видав об'емистий перший том (поезії), як і менший третій том (переклади драм, між ними «Гамлета» і «Макбета» Шекспіра, що їх поет переробляв кілька разів.) Моєю останньою і найтяжчою працею як видавця було видання поезій Тараса Шевченка, при якому йшлося про те, щоб реконструювати по можливості повний і повної поетичної вартості текст із численних варіантів, які найшлися як у досі друкованих виданнях, так і в рукописах самого поета. Ця праця коштувала мені дуже багато труду, бо кожний аркуш вимагав п'ять або шість корект, також через загальне переведення наголосу слів. Однак я думаю, що я зробив свою роботу сумлінно й добре та зберіг Шевченковим поезіям свіжу, життєву і наскрізь поетичну фізіономію, не зробивши ніде хоча б одним словом насилля над його текстом.

В 1902 році переселився я до свого дому, в 1907 р. покинув редакцію «Літературно-наукового вісника», головне з тієї причини, що його друкування перенесено до Києва, і я працював 1907 р. без відпочинку над широкозадуманою історією літератури українського народу, нарис якої, якихось 20 аркушів друку, довів я аж до кінця XVIII століття. З неї появився досі друком тільки вступ як окрема праця «Теорія і розвиток історії літератури».

Здавна мав я звичку все, що я написав, підписувати своїм повним іменем. Але деколи обставини змушували, що я свої матеріали, напр. в «Киевской старине» підписував «Мирон» або тільки «М.***».

Додаю ще те, що я пробував сил також у драмі. Моя драма з селянського життя «Украдене щастя», моя комедія з життя шкільного вчителя «Учитель» («Quem di Odere») й моя одноактова комедія «Майстер Чирняк» мали сценічний успіх скрізь там, де їх добре поставлено. Між старими творами, які я відкрив у рукописах, находиться також українська містерія з XVII в. про терпіння Христа та своєрідна драма про вхід Христа до пекла, текст якої я реконструював із чотирьох різних рукописів, що почасти збереглися тільки в уривках, і з науковим вступом видав у 1908 році.

Цим цілком не вичерпується список моїх праць, але хай він цим кінчиться, бо я боюсь, що забагато терпеливості вимагаю від читача.

Останні два роки мого життя принесли мені подію, яка, може, ще нікому не трапилась і яка ввела мене в безпосе-

редні й досить неприємні зносини з, так сказати б, надприродним, а в дійсності все-таки досить природним світом духів. Тому що ці зносини привели з собою те, що духовними матеріями зробили мої обидві руки нездатними до вжитку, був я змушений занехаяти всі праці, які я міг би виконувати власними руками, і обмежитись такими працями, які я міг виконувати при допомозі інших, передусім своїх синів. Таким способом виникли в останньому році мій переклад із Апулея «Амур і Психе», біографія Еміля Коритка, родовитого поляка, що через події 30-х років минулого століття, закинений до Любляни, став там українським етнографом, і нарис історії української літератури, який має відповідати не моїм науковим вимогам, а тільки потребі біжучого часу. Сподіваюсь, що в німецькому перекладі він відповість також вимогам німецької публіки.

Вибачте, що мій нарис, може, вийшов задовгий. Лишаю вам на вирішення, що́ та як із нього можна надрукувати. Коли б він показавсь вам цілком не до вжитку, то, само зрозуміло, прошу відіслати рукопис, бо не маю жодного брульйону, а не хотів би дати свою працю на затрату. Однак коли б ви уважали придатним до друку цей нарис так, як він виглядає, то прошу про коректу, щоб евентуально уникнути друкарських помилок, які здаються мені неминучими в рукописі мого сина. Коректа зробиться в усякому разі акуратно і відішлеться. Якщо волите зробити з нарису тільки короткий витяг, прошу в усякому разі відіслати мені рукопис, використати як також текст витягу в коректурному відбитку, щоб уникнути неминучих при такій роботі непорозумінь.

Зостаюся з глибоким поважанням, відданий вам

д-р Іван Франко.

Львів, 18 січня 1909

345. ДО Н. К. КИБАЛЬЧИЧ

Ловрана, 2 березня 1909 р.
Lovrana, Villa Central д[ня] 2 марта 1909

Високоповажна пані!

Від часу, як я бачився з Вами у Львові в дуже невеселім положенню, пройшов рік, найстрашніший у моїм житті, проведений серед таких терпінь і прикростей і повний таких

дивних пригод, яких, може, не суджено було нікому на світі зазнати. Дав бог мені із всього того невимовного горя вийти здоровим і сьогодні переживаю день, перший, може у сім році, рішучого звороту на ліпше. Не можу оповісти Вам деталей всього того, що було зі мною в тім році, я тільки згадую про те, що бавлячи торік у марті і цвітні в Ліпику в Хорватії, я мав думку, скінчивши там курацію, приїхати до Вас до Ловрані у веселішім настрою, ніж був той, у якім Ви бачили мене у Львові. Тим часом у останніх днях цвітня (д. 21 цвітня) зо мною трапилася в Ліпику страшенна катастрофа, яка скінчилася моєю тримісячною недугою, а властиво тримісячним примусовим лежанням в однім львівськім закладі для невлічимих хворих, і се лежання скінчилося для мене цілковитим покривленням обох моїх рук. Від того часу я перебув так багато прикростей, що нарешті в початку лютого мусив виїхати для порятування здоров'я і опинився в Ловрані.

Не знаю про Ваші відносини і Ваші нові літературні праці, та діставши від д. Гнатюка Ваш новий адрес, я повідомив Вас зараз про свій побут. Неприємно мені було стріти Ваше ім'я в числі співробітників «Будучності», — видання, кермованого руками зовсім недосвідчених і невироблених молодих людей, від яких можна ждати не одної компромітації в роді таких, як надрукування мого молодечого оповідання «Вугляр» без моєї відомості. Припускаю, що до участі в «Будучності» Вас спонукали запросини самого редактора, невідомого Вам ближче, і певна знеохота до «Літературно-наукового вісника». Не знаю, які Ваші відносини до сього видання, в якому я від половини минулого року брав участь тільки як автор речей, друкованих без моєї відомості і без мойого дозволу. Коли б я міг радити Вам взагалі дещо, то просив би Вас здержатися з висилкою своїх нових творів до галицьких видань, поки сам не верну до Львова і поки там не наладиться якимось корснішим способом чи то редакція «Літературно-наукового вісника» чи то публікації видавничої Спілки.

Буду рад, коли зволите відписати мені хоч пару слів на той лист.

Остаюсь з глибоким поважанням

Ваш д-р Іван Франко.

346. ДО Н. К. КИБАЛЬЧИЧ

Istria, Ловрана, 9 березня 1909 р.
Lovrana, Villa Central, 9 марта

Високоповажана пані!

Сьогодні одержав Ваш лист і спішу відповісти Вам на нього. Мій стан у тихій та хорошій Ловрані поки що такий страшний, що мені кожної ночі грозить коли не смерть, то тяжке окалічення. Про якусь літературну роботу тут мені й думати годі. Не знаю, як довго пробуду тут; в усякім разі се буде залежати від того, скільки грошей буду міг видати на моє тутешнє удержання, як на мої засоби трохи занадто дороге.

Щодо Вашого співробітництва в «Будучності» думаю, що коли Ви одержали дотеперішні чотири номери сеї часописі, то могли переконатися, що вона наскрізь несерйозна і видавана людьми зовсім недозрілими і непідготованими до тої праці, яку на себе беруть, і надто видавана зовсім без ніякої виразної програми. Її редактор Венгжин, відомий мені ще з гімназіальної лавки як бездарний віршопис і чоловік дуже малої освіти, а надто чоловік з визнаним характером літературного і промислового спекулянта. Його головний сотрудник д. Євшан (Федюшка), студент другого року університету, ученик Станіславівської гімназії і спеціально ученик відомого зі своєї масової літературної продукції і незвичайної ігнорації у всіх основних питаннях життя і літератури Антона Крушельницького, і визначається так само, як його учитель, тільки ще в більшій мірі претензіональністю і нерозумінням того, про що пише. Не маю нічого проти того, щоб Ви містили свої літературні праці в тій часописі, хоча з перших чотирьох номерів бачу, що редакція, мимо гарячих слів у кореспонденції редакційній, мало виявляє охоти друкувати Ваші твори.

Подана Вами відомість, що редактор «Літературно-наукового вісника» звернув Ваші рукописи недрукованими, для мене дуже інтересна. Я мав розмову з проф. Грушевським про редагування «Вісника» в р[оці] 1908 і про прямо скандальні речі, які друкувалися там протягом цілого року, та він на своє оправдання знає тільки одно сказати, що ліпших йому не присилають. Не знаю, які твори Ви посилали йому, але все-таки думаю, що гірших від того, що там друкували Леся Українка, Хоткевич і оба Грушевські,

Ви не могли написати. Думаю, що в такім напрямі, як досі, «Вісник» довго йти не може, але поки не маю поняття, як може бути доконана його реформа.

Щодо Вас самих, то прийміть запевнення, що глибоко співчуваю Вашому важкому життю, але рівночасно прошу Вас, коли тільки обставини позволяють Вам займатися літературною працею, не занедбувати її, хоч би прийшлося готові твори якийсь час держати в авторській теці. З того, що бачу тепер в Галичині і на Україні, черпаю певність, що наша літературна продукція повинна сильно піти вгору і що незабаром можна буде зорганізувати і у Львові і в Києві центри поважної і солідної літературної продукції. А в такім разі думаю, що й Ваші літературні твори, друковані і недруковані, знайдуть собі ширший хід і будуть ліпше оплачуватися, ніж досі.

Поздоровляю сердечно Вас і чоловіка
і остаюсь з правдивим поважанням Ваш

д-р Іван Франко.

347. ДО КАРЛА РИПАЧЕКА

[*Львів*], *17 червня 1909 р.*

Vážený Pan
Karel Rypáček,
Praha — Kr. Vinohrady,
Korunní, č. 9.III. p.

17.VI 1909

Pozwaluju pereklasty «В поті чола» na jazyk český.
Z poważaniem

D-r Iwan Franko.

Шановний пане
Карел Рипачек,
Прага — Королівські Виногради
Корунна, № 9, III поверх

17.VI 1909

Дозволяю перекласти «В поті чола» чеською мовою.
З повагою

д-р Іван Франко.

348. ДО ВЧИТЕЛЬКИ З ПРОСКУРІВЩИНИ

[Львів, 16 жовтня 1909 р.]

Високоповажна пані добродійко!

Вашу збірку приповідок одержав я від д. Козловського і переглянувши зараз відсилаю Вам її з проханням зазначити при кожній приповідці село, в якім вона записана. Загальне означення сіл, подане Вами при кінці, не відповідає науковому вимогові знати, в якім селі хтось записав яку приповідку. В моїй збірці приповідок галицько-руського народу я щодо себе і своїх важніших співробітників держався власне сього принципу — здається, не потребую особливо звертати Вашу увагу на те, що найкраще записувати в тій же хвилі, коли що чується, якнайдосконаліше зазначаючи діалектові окремішності. Коли б Ви були ласкаві в Вашій учительській практиці провадити далі збирання приповідок, яких корпус із усеї російської України на підставі всего, зібраного досі, друкованого і рукописного матеріалу я бажав би подати по докінченню моеї збірки приповідок галицько-руського народу, то я прохав би Вас, крім самих приповідок і образових речень, подавати також при нагоді пояснення чи то свої власні, взяті з Вашого знання народного життя, чи то тих людей, що вживають дану приповідку. Звертаю також Вашу увагу на потребу записувати такі витвори народної мови, як вірування, що годиться, що не годиться, господарські ворожби, зв'язані з днями і місяцями цілого року, толкування снів, гри слів і т[аке] і[нше].

Остаюся з поважанням.

Ваш д-р Іван Франко.

349. ДО ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Одеса, 19 листопада 1909 р.
19 19/XI 09

Дорогий друже!

Вибачайте, що досі не писав Вам, та при моїх обставинах я уважав се не дуже й потрібним. Живеться мені не погано, і оздоровлення моїх рук поступає наперед так, що

в половині грудня (н[ового] с[тилю]) сього року надіюсь вернути до Львова зі свобідними руками. Наслідком листа жінки, одержаного вчора, що у них дома грошей недобір, прошу Вас, як секретаря Тов[ариства] ім. Шевченка, асигнувати на моє ім'я і евентуально виплатити Андріеві сто крон, як скоро тільки одержите сей лист. Здоровлю Вас сердечно.

Ваш Іван Франко.

Одеса, готель «Версаль», ч. 17

350. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

[Львів], 21 грудня [1909 р.]

Високоповажаний пане!

На Вашу думку видання невеличкого вибору моїх лірических творів годжуся і прошу прислати мені до перегляду те, що Ви зробите щодо Вашої студії про мою поезію, за якої присилку дуже Вам вдячний, як і взагалі за всі Ваші ласкаві присилки, завважу лише, що Ви дуже помилилися в оцінці моєї пісні «Руських хлопів-радикалів», переслівши, не знаю чи мимовільно, чи навмисно, два останні і найважніші рядки рефрену: «Ми руські хлопи-радикали, що звергли темноти ярмо», які цілому віршеві надають власне позитивне і могутнє значення, а те, що ви називаєте в поодиноких строфах бідканням і нарікання, роблять, власне, гіркою іронією і протестом. Що вірш обнімає тільки частину нашої вітчизни, від Сяну по Збруч, се було конечним наслідком історичної появи руського радикалізму в Галичині, якого тоді не було ні сліду в російській Україні. Чи мали би Ви відвагу помістити сей гімн з таким, власне, моїм автентичним поясненням у своїм виборі з моєї лірики? Се була би для мене певна сатисфакція, а й для молодежі можна би із сього погляду знайти в тій пісні далеко більше науки і заохоти, ніж Ви знайшли в своїм поясненні.

Остаюсь з поважанням

Ваш Франко Іван.

21.XII

351. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

[Львів], 1 січня 1910 р.

Високоповажаний пане!

Згоджуюся на Вашу пропозицію, щоби замість тексту Ви прислали мені лиш реєстр вибраних творів. Рівно ж правопис можна всюди поправити, аби був одностайний. Розуміеся, що за друк маю претензію на гонорар, передрук віршів аркуш по 30 кор[он], які, одначе, можу прийняти також примірниками друкованої книжки. Те саме майте на увазі також при евентуальнім виборі новел. Остаю з повагою.

Ваш прихильний
д-р Іван Франко.

1.I 910

352. ДО МАТІЇ МУРКА

Львів, 10 січня 1910 р.

Високоповажаний пане професор!

Не знаю, чи доходять до Вас правильно «Записки Наукового товариства ім. Шевченка», тому позволяю собі рівночасно з отсим листом вислати Вам відбитку моєї праці про Еміля Коритка для евентуального ласкавого обговорення. При сьому позволю собі звернути Вашу увагу спеціально на стор. 22, на якій знайдете відомості про річи, що можуть зацікавити Вас ближче. Знаю, що Ви колись займалися Станком Вразом, та не знаю, чи опублікували Ви свою працю про нього. Отже ж, на стороні 22 моєї розвідки знайдете відомість, що в моїм посіданню знаходиться збірка словенських народних пісень, усіх 67, власноручно писа-

на Станком Вразом, з його короткою передмовою (властиво післясловієм) і підписом.

Будьте ласкаві сповістити мене, чи мали би Ви можність і охоту опублікувати сю збірку, і на яких умовах міг би я прислати Вам рукопис. Мені самому публікувати його не на руку.

Думаю, що не менше цікава буде для Вас і дальша звістка, подана на тій же стороні про 4 тексти молитов, писаних старою церковнословенською мовою і скопійованих десь при кінці 18 віку із одної рукописної книги і 2 або 3 друкованих міссалів із 16 віку. Не маю поняття, кілько таких рукописних або друкованих міссалів, уложених старою словенською мовою, дійшло до нас і наскілько ті старі словенські тексти, що є в мене, могли б бути науковим відкриттям вроді фрейзінгенських пам'яток. На жаль, рукописні копії заховані не дуже добре і пожовкли так, що письмо, загалом дуже гарна латинка, декуди хіба при помочі хімічних реагенцій можна буде відчитати.

Остаюсь з поважанням готовий до услуг

Іван Франко

Львів, ул. Понінського, ч. 4

353. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

Львів, 12 березня 1910 р.

Високоповажаний добродію!

Велике спасибі Вам за посилку і за лист. Обі книжечки я переглянув і вповні задоволений і Вашим вибором, і Вашими передмовами, і вповні лояльним способом виплати гонорару. Зложіть також мою подяку репрезентації філії Товариства. Щодо Вашого плану видати мою поему про Івана Вишенського з Вашою передмовою прошу прийняти до відомості, що сю поему я прилагодив для Пашукової «Універсальної бібліотеки» таким способом, що, крім поеми, буде передрукована моя популярна стаття про Івана Вишенського, друкована в коломийськім «Хліборобі», доповнена невеличкою статтею про дві унії, друкованою в «Буковинськім календарі» р. 1890, а накінці подано один твір Вишенського п[ід] з[аголовком] «Льви сего світа» в перекладі на нашу мову. Замість сього я пропонував би

коломийській філії видати мою поему «На Святоюрській горі», в якій Хмельницький польським послам оповідає байку про гадюку в домі. Відомо Вам, певно, що сю байку обробив Драгоманов в окремій статті порівняним способом. На основі сеї статті з двома додатками, а власне, перекладом оповідання Грондського про сю сцену і перекладом байки про змію, поміщеній у книжечці «Ифіка іерополітика», друкованій кілька разів у XVIII в., з долученням кліше рисунка, доданого до сеї байки. Се все ввійшло би в мою передмову до поеми. Як третю статтю до книжки дав би я переклад староруського тексту «Притчі про гадюку в домі», одної з найкращих перлин староруської літератури, захованої в рукописах і друкованої досі лише раз у Москві 1670 р. в дуже рідкій збірці, зв[аній] «Кирилова книга». Думаю, що се все заповнило би один томик в об'ємі тих, що видано досі, і було би свойого роду літературною сенсацією. Прошу повідомити мене якнайшвидше, чи пристаєте на той план, а в такім разі я протягом тижня можу прилагодити передмову і переклад притчі та дати зробити кліше з рисунка до байки.

Остаюсь з глибоким поважанням

Ваш

Іван Франко.

Львів, д[ня] 12 марта 1910

354. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

[*Львів*], *24 березня 1910 р.*

Високоповажаний пане!

Разом з відповіддю на Ваш останній лист посилаю Вам те, що зі свого боку можу дати для упланованого Вами дальшого томика видавництва Вашої філії. Думаю, що зміст томика міг би виглядати так: наперед Ваше переднє слово, потім моя поема «На Святоюрській горі», потім статті Драгоманова «Байка Хмельницького» і в додатку до неї переклад байки про гадюку в домі, долучений тут, до якого прийде перед текстом кліше, замовлене вже мною, а на остаток повинна прийти притча про гадюку в домі, котрої переклад посилаю також. Писати тепер окрему студію про Драгоманова і про його заслуги на полі фольклору я не можу; дещо

коротко буде сказане в моїм «Нарисі історії української літератури», що повинен вийти незабаром. У своїй передмові можете, зрештою, покористатися моєю промовою на ювілеї Драгоманова, надрукованою в ювілейній книжці, а коли признаєте се можливим, можете передрукувати її всю.

Щодо вибору моїх оповідань, то, придивившися ліпше, я завважив дві невластивості. Поперед усього Ви зовсім не відповідно назвали сей вибір «В поті чола», коли всі оповідання в тім томику не підходять під сю назву, і збірка повинна б радше називатися «Малий Мирон». По-друге, нумерування рядків на боці кожної сторони має сенс тільки тоді, коли показує нам, кілько рядків числить кожний твір. Нумерувати рядки на кождій стороні від 1—30 або 40 не має жодного сенсу.

Остаюсь з поважанням

Ваш д-р Іван Франко.

24.III 1910

Кліше вишлю слідуючого тижня, скоро буде готове.

355. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

Львів, 31 березня 1910 р.

Високоповажаний пане!

Посилаю разом із оцим листом переднє слово до перекладу староруської притчі, яке треба надрукувати гармондом, і кліше до короткої притчі, яке можна вмістити перед віршами, покладеними як епіграф на чолі перекладу. Добре би було, якби я міг одержати одну коректу з передмови до притчі, щоб уникнути можливих недокладностей у друку. Звістіть, будьте ласкаві, хоч кореспонденткою, чи друк сеї книжки вже розпочато і в якім порядку йдуть статті.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 31 марта 1910

356. ДО РЕДАКТОРА ГАЗЕТИ «РАДА»

Львів, 13 липня 1910 р.

Вельмишановний пане редакторе!

Прочитавши в 145 числі «Ради» рецензію д. Д[митра] Д[орошенка] на мій «Нарис історії української літератури», я вважав потрібним висловити деякі свої уваги про неї, пожадані, певно, для ширшої української публіки, якій рецензія, надрукована Вами, може дати про мою працю зовсім невірне поняття. Мої уваги держані настілько річево та імперсонально, що я не сумніваюся про Вашу згоду дати їм місце в «Раді», хоч би вони зайняли два або три фейлетони. Одержуючи «Раду» безплатно з ласки високошановного д. видавця, я даю також отсю свою працю до «Ради» без претензії на гонорар. Долучений тут у окремій коверті листок, будьте ласкаві, доручити високошановному видавцю Є. Х. Чикаленкові.

Іван Франко.

Львів. дня 13 липня 1910

357. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «РАДА» В СПРАВІ «НАРИСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ» (З приводу рецензії)

Львів, 13 липня 1910 р.

Надруковане в бібліографічному відділі «Ради», ч. 145, обговорення мойого «Нарису історії українсько-руської літератури до р. 1890», підписане буквами Д. Д., зачіпає, може, помимо волі автора, деякі основні питання літературної критики, які, здається, повинні бути зовсім ясні, принаймні тим, що беруться писати літературні критики, а не мусять бути неясні також широкому кругові читачів. От тим-то прошу вибачення у хв[аленої] редакції «Ради», коли свою відповідь на уваги Д. Д. до мойого «Нарису» попереджу деякими загальними міркуваннями, які насунулися мені не лише при сій особливій нагоді.

Яка може бути мета літературної критики? Здається, не помилюся, коли скажу, що може бути двояка: або дати по змозі об'єктивне поняття про зміст, а в данім разі також про мову і зверхню форму книжки, не вдаючися в критичну

оцінку висловлених у ній поглядів, — се буде найскромніше завдання літературного реферата. Добре виконання такого завдання вимагає, окрім принаймні середньої освіти, також пильності і терпливості, щоб референт уважно прочитав книжку, та настільки вправи в літературній техніці, щоб умів по змозі вірно чи то своїми словами, чи вдачно вибраними виписками з рецензованої книжки дати читачам — чи таким, що вже читали книжку, чи таким, що, може, хотіли би ще її прочитати — [уявлення] про її зміст, уклад, мову і т. ін.

Вищий ступінь літературної критики, чи вона доторкає твору белетристичного чи наукового, буде той, де критик, задоволивши елементарні вимоги першого ступня, підіймається вище, до критичного контролювання наведених у книжці фактів та до критичної оцінки чи то її плану, тенденції, основних думок, чи нарешті поодиноких деталей.

Випускаючи в світ свій «Нарис», диктований у часі не тільки безвладності обох рук, але також страшної психічної депресії, при якій треба було майже надлюдського зусилля, щоб заховати спокій і ясність духу, потрібний для наукової праці, я вияснив також потрохи характер книжки, яка принаймні в першій часті, в огляді нашого старого письменства до Котляревського, постала на основі статті, писаної для одної енциклопедії, і мала тим самим потрохи енциклопедичний характер.

Зрештою, сама назва «Нарис» свідчить про те, що се не повний курс історії літератури, а короткий, з конечності більше річевий та бібліографічний звід найважніших фактів і появ не тільки нашого письменства, але також звиш тисячолітньої історії та культури нашого народу. І коли Д. Д. пише, що мій «Нарис» «далеко не виправдовує тих надій, які на нього можна було покладати, далеко не задовольняє давньої, настиглої потреби в систематичній, строго науковій і разом з тим доступній по викладу для широкої публіки історії нашого письменства», — то скажу на се, що мойого «Нарису» ніхто не надіявся, то й нічиїх надій він не міг ані справдити, ані ошукати, а коли хто надіявся або надіється від мене «систематичної, строго наукової і разом з тим по викладу доступної для широкої публіки історії нашого письменства», той може переконатися із опублікованого мною в «Записках наукового товариства ім. Шевченка» у Львові, з р. 1909, кн. 3, стор. 5—45, вступу до такої систематичної праці, що має титул «Теорія і розвій

історії літератури», з якого читач може набрати доволі ясного поняття про те, як я розумію завдання історика нашого письменства.

Перша критична увага Д. Д. доторкає укладу мойого «Нарису». «Автор, — пише Д. Д., — додержується хронологічного порядку, хоч в деталях іноді йому не удається строго того порядку додержати». Коли б рецензент був уважніше прочитав мій «Нарис», то був би зрозумів і сам або, може, знайшов би й мою власну принагідну заяву, що в нашім староруськім письменстві домонгольської доби, а навіть потім іще в XIV—XV віках, про докладне хронологічне впорядкування літературних пам'яток переважно не може бути й мови, і тому в «Нарисі» вони обговорені групами, причім, здається, я не поминув ані одної важнішої групи. Далі я держався хронологічного порядку, в якому на XV вік припадають три розділи, на XVI п'ять розділів, на XVII шість розділів, на XVIII три розділи, а на XIX—останні 17. Що друга половина «Нарису», про XIX вік, вийшла значно просторіша від першої, а останніх 8 розділів, про другу половину XIX в., зайняли майже половину книжки — се, на мій погляд, не «диспропорція», як подобалося сказати д. Д. Д., а зовсім природна річ супроти багатства змісту нашої новішої літератури.

Друга половина XIX в. трактована в мене по десятиліттям, окремо кожде в російській Україні і в Галичині; сього конечно вимагала сама природа предмета, бо розвій нашого письменства в тих часах по обох боках Збруча йшов значно відмінними дорогами. Що при такім трактуванні про деяких письменників доводилося писати по кілька разів і в різних місцях, се було зовсім природно при додержуванні хронологічного та географічного поділу, який, на мою думку, одиноко відповідає вимогам не тільки нарису, але й систематичної історії літератури, [щоб] дати суцільний культурно-історичний образ духовного розвою народу, а не ряд хоч би й як докладних біографій, як се для нашого письменства зробили Н. Петров і Ом. Огоновський.

Що ся остання часть, а особливо розділи про 70-ті та 80-ті роки мусили вийти в значній мірі бібліографічними, се не повинно дивувати нікого, хто бачив подібні нариси німецького, французького та інших західноєвропейських письменників.

Не можу зрозуміти докору д. Д[митра] Д[орошенка], що про наше старше письменство перед Котляревським

у мене «говориться дуже коротко, якось похапцем, тимчасом як у зв'язнім нарисі, який має вияснити еволюцію нашого письменства на всім протязі його існування, дуже важно було б докладніше зупинитись саме на тих моментах, які найменш відомі серед широкої публіки і які в її представленні, виробленому в офіціальній школі, зовсім ніби і не належать до нашого письменства. Здається, що говорячи досить детально про Супрасльський рукопис, Толкову Палею, Мінеї, Патерики, апокрифічні оповідання та літописи, я дав широкій публіці досить ясне поняття про такі речі, про які не знайдете ані згадки, пр[иміром], у просторій «Истории русской словесности» Пипіна, або в спеціальній «Истории древне-русской письменности домонгольского периода» Владимирова.

Не зрозумівши конечності мойого поділу старого письменства на групи пам'яток, а середнього й новішого на століття та десятиліття, д. Д. Д. уважає такий поділ штучним і не систематичним, і доходить до того, що «це не може дати ясного представлення про розвиток літератури, про зміну впливів і напрямків, надає книзі характер сухого підручника». Цікаво б знати, який саме поділ міг би сповнити ті вимоги рецензента. На мою думку, се не може зробити ніякий поділ, тілько мусить бути зроблено в самім тексті в різних місцях, і се в мене, здається, зроблено в достатній мірі. Увага автора «загальної картини розвитку культури і письменства немає» доторкає мене о стілько хіба, що «Нарис» не доведено до кінця XIX в., де було в моїм плані подати загальні уваги про цілість нашої духовної культури і нашого національного розвою. Та се ще не втекло.

Переходячи до критики поодиноких розділів, рецензент попереч усього закидає мені, «що про народну поезію княжих віків не сказано буквально [відсутня сторінка рукопису.— *Ред*] ...військом і походами в далекі краї, за Дунай і до Царгорода. За ними йдуть численні колядки побутового характеру, що малюють спокійне хліборобське життя великих родин у дворищах з принагідними радощами стрілецтва або рибальства. Ще пізніші коляди містять неясні спомини про татарські напади та козацькі війни».

«Про слово о полку Ігоря», — пише рецензент, — зовсім мало і сухо». Замість відповіді наведу те, що в мене сказано про сю поему: «Найкращим твором старого південноруського письменства, а власне твором поетичним, зложе-

ним своєрідною ритмічною прозою, а властиво більшеменше правильними віршами, є «Слово о полку Ігоревѣ», якого основою був похід князя Ігоря Святославича з Новгорода-Сіверського і його брата Всеволода Курського весною 1185 р. проти половців, який скінчився повним поразженням русинів над річкою Каялою, полоненням князів, пізнішою втекою Ігоря і замиренням, яке заключилося шлюбом Володимира, Ігоревого сина, з половецькою князівною в р. 1187. Поема написана очевидно, сучасником, а може, й очевидцем походу, по всякій правдоподібності того самого 1187 р.

Класичним доказом на се може служити той розділ поеми, де автор відкликається до сучасних князів, аби помогли Ігореві, і де між тими сучасними живими князями згадано також з великими похвалами галицького князя Ярослава Осмомисла, що вмер при кінці того ж 1187 р. Поема визначається красотою і поетичністю стилю, який дуже часто виблискує алітераціями та асоціаціями, властивими старогерманській поезії, суто міфічним підкладом, почасти взятим із народних вірувань, а почасти, може, витвореним як Loci communes поетичною школою боярсько-дружинної верстви, яка, очевидно, мусила існувати в старій Південній Русі довгі століття, коли її сліди і ширші остатки маємо в літописі і в окремих творах. Із таких останків найінтересніший уривок пісні про степове зілля євшан і половецького співака Оря, поміщений на чолі Галицько-Волинського літопису в додатку до похвали князя Романка[1]. При ближчім [відсутня сторінка рукопису.— *Ред.*]

Мусін-Пушкіним у Москві в р. 1800, затратилася під час пожежі Москви 1812 р. — тепер можемо мати майже певність, що не згоріла, бо палата Мусіна-Пушкіна не згоріла в Москві у тім році» (стор. 17—18). Якої ще води потрібно рецензентові, щоб отсе обговорення старорускої поеми не було так дуже «сухе».

«Про літопис, — пише далі д. Д. Д., — говориться у двох різних місцях і знов же таки дуже неясно». Сей вислів на стільки ж неясний, на скільки й несправедливий. Що я говорю про літопис у двох різних місцях, се не значить, як би виходило зі слів, рецензента, що говорю в двох різних місцях про той сам літопис, бо ж у мене на ст. 13—17 гово-

[1] Сей уривок поміщено в віршовій формі при обговоренні Галицько-Волинського літопису в нотці на ст. 381.

риться про найстарший літопис, невластиво званий Несторовим, а в додатку, ст. 376—382 про літописні компіляції XII—XIV віків, т[о] зн[ачить] головно про т[ак] зв[аний] Київський і Галицько-Волинський літопис. Що могло бути неясне в тих моїх уступах для рецензента, не можу вгадати; хіба що йому трафилася така сама немила пригода, як і мені, що в оправнім примірнику, власне в уступі про найстарший літопис, не стає одної картки, ст[ор]. 15—16. Се сталося в деяких примірниках з недогляду інтролігатора (переплетчика), який, відрізуючи титулову картку, котру довелося передрукувати по скінченні друку книжки, не вложив у переплет окремо відрізану останню картку першого аркуша, яку подоклеювано до найбільшої часті примірників. Надіюся, що не надужию терпливості читачів, а з боку редакції вбачаю простий обов'язок подати читачам, хоч і з деякими скороченнями, той розділ мойого «Нарису», про який рецензент без найменшого мотивування висловив такий острий присуд.

«Найважнішою пам'яткою староруського письменства треба, без сумніву, вважати твір, що має в однім рукописі титул «Рускій лѣтописець», а докладніше «Се повѣсти временных лѣт, откуду пошла єсть руская земля и кто первѣе нача в Киевѣ княжити». Сей історичний твір обіймає час від найдавніших, відомих авторові споминів старослов'янського розселення, племенного поділу північно-східніх слов'ян і побуту староруських племен. Далі йдуть перекази про початки державної організації Південної і Північної Русі, про найстарших князів київських, про хрещення Русі і панування Володимира, про його безпосередніх потомків аж до панування Володимира Мономаха включно. Се т. зв. найстарший літопис, редагований, безперечно, в Києві в першій половині XII в., який пізніше був продовжуваний різними руками і з різних джерел у т. зв. першім Київськім літописі, що сягає до 1180 р. Перша половина сего твору, що сягає до 1112 р., в якім, правдоподібно, була зредагована, має назву «Найстаршого літопису» і дійшла до нас у багатьох рукописних копіях, у яких можемо розрізнити дві редакції, неслушно досі називані одна південною, а друга північною, бо обі були зредаговані на Півдні, одна в Києві, а друга, може, в Чернігові, на що вказувало би включене в неї поучення чернігівського князя Володимира Мономаха. З огляду одначе, що Мономах умер великим князем у Києві, проще буде допустити, що обі редакції

таки постали в Києві. «Найстарший літопис в обох редакціях має компілятивний характер і складається з різних елементів, оригінальних і перекладних або перероблюваних, що розпадаються на чотири часті, відмінні щодо свого походження, а зв'язані тільки одною спільною редакцією. Перша часть, що сягає від початку до смерті князя Святослава, містить у собі, крім вставок із грецького хронографа Григорія Гамартола, також виписки із болгарського хронографа враз із легендою про славянських апостолів Кирила й Мефодія, далі норманські саги про норманських завойователів Рюрика з його братами, Олега, Аскольда і Діра, Ольгу й її мужа Ігоря та їх сина Святослава. Стоїмо тут, без сумніву, на історичнім грунті, але далеко від історичної правди, бо всі найважніші події, подані в нашім літописі про життя тих осіб, мають виразний характер поетичного вимислу, не раз у високо драматичній або навіть у мало що зміненій поетичній формі, і майже всі без виїмку при порівняних дослідах з іншими сучасними джерелами показуються відбитками міжнародних саг та легенд про творення нових держав або самовільними переробками подій, що направду виглядали зовсім інакше.

Обік тих частин, які можна вважати династичною традицією пануючої династії Рюриковичів, маємо в найстарішім літописі три важні пам'ятки документального характеру, про яких автентичність особливо двох перших не можна сумніватися: се договори Олега з греками з р. 911, Ігоря з греками, 941, і Святослава з греками. Сі договори, крім високої історичної вартості, важні також як літературні пам'ятки X в., даючи нам найстарші зразки актового язика і юридичної термінології дохристиянської Русі. Крім сих документів, маємо в першій часті літопису також ряд дуже важних місцевих записок, прив'язаних до певних місць або до певних осіб. Ті записки, між іншим, свідчать про те, що значний час перед заведенням християнства, ще, може, в IX в., на Русі був звичай записувати важніші події, чи то на окремих табличках або пергаментових картках, чи на вільних полях якихось старших, може, чужих рукописів.

Друга часть найстаршого літопису, що починається панованням Ярополка і кінчиться упадком Святополка Окаянного, писана, очевидно, по одному плану якоюсь духовною особою, напевно, сучасником Володимира Великого, але таким, що мало цікавився політичними відносинами Півден-

ної Русі, а далеко більше дбав о обрисування морального обличчя своїх героїв. Оповідання починається коротким описом панування Ярополка і його убійства слугами Володимировими, і високодраматичним оповіданням про перші роки панування Володимира, де він малюється правдивим варягом, насильником і многоженцем; потім іде просторе оповідання про його навернення на християнство, оповідання, зложене далеко більше з легендових мотивів (іспитання вір, образ страшного суду як доказ правдивості християнства), ніж із історичних фактів, і розширене дуже просторими вставками, перекладеними з грецьких джерел (промова філософа з поданням змісту старозавітної історії і поучення Володимиру дане буцімто йому корсунським духовником, а перероблене із грецького твору Михайла Синкелла). Можливо, що до оповідання про Володимира було пізніше додане оповідання про вбійство його синів Бориса і Гліба їх братаничем Святополком і про трагічний кінець того ж Святополка, але й се оповідання, очевидно, написане особою духовною, у якої поза моральними моментами щезають політичні.

Третя часть літопису, що обіймає часи від смерті Святополка до р. 1090, компільована також духовною особою, і її можна вважати коли не вповні, то в значній часті тим печерським літописом, про котрий згадується в «Патерику» і якого авторство приписується там Несторові. З порівняння сеї часті літопису з дійсними писаннями Нестора переконуємося, що він не був автором того літописного оповідання, а був ним, по всякій правдоподібності, печерський монах Теодор, який сам про себе згадує, що, вступаючи до печерського монастиря, застав іще Теодозія живим, а в р. 1090 віднайшов його мощі в його келії.

Остання часть найстаршого літопису, починаючи від р. 1091 і вриваючися р. 1111, являється нам окремим твором, писаним рукою світського чоловіка, киевлянином і дружинником київського князя Святослава, на ім'я Василієм. Про себе самого він оповідає тільки те, що в шкільних справах був посланий з Києва на Волинь і бачився там з осліпленим князем теребовельським Васильком, але ціле його оповідання про ті бурливі роки, про переговори і з'їзди князів та боротьбу з половцями навіяне політичною думкою про доконечність союзу князів супроти спільного ворога і занехання домашніх роздорів».

Сього, думаю, досить буде для випробування правдивості осудів та уваг рецензента. Завважу, ще хіба його

вислів про Сковороду, якого «філософським писанням» я буцімто «не надаю жодної ціни». Не вважаючи Сковороду взагалі філософом, тільки моралістом, я не міг також запускатися в оцінювання його питань з філософічного погляду. Дещо, зрештою, і то трохи ліпше обдумане, ніж би се здавалося рецензентові, сказано на стор. 82.

При кінці рецензент виказав деякі помилки в датах, знайдені в моїм «Нарисі»; за всякі такі вказівки автор, особливо такий, що змушений був диктувати свій твір серед дуже важких обставин, буде вдячний усякому рецензентові. Але виказавши 5 або 6 таких помилок, із яких деякі можуть бути навіть коректурними недоглядами, ніякий рецензент не має права кидати на книжку загальний засуд: «щодо неточностей і помилок, то їм нема кінця». Рецензент, очевидно, не привик числитися зі своїми словами.

Д-р Іван Франко.

Львів, дня 13 липня 1910

358. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО

Львів, 5 жовтня 1910 р.

Дорогий приятелю, шановний пане докторе!

Вашу кореспондентку я одержав у Криворівні, де пробував на вакаціях. Стан мойого здоров'я взагалі добрий, але обі мої руки вже третій рік знаходяться в стані безприкладної в історії медицини деформації, доконаної духовими рухами і сполученої з отворенієм слуху на духові голоси. Зрозуміете, що в таких відносинах усяка літературна праця була б утруднена, навіть коли б не було того безприкладного завзятого переслідування з боку ворожих духів, котрі протягом усього того часу, крім найрізніших способів мучення моїх рук, переслідували мене і переслідують досі ненастанним криком, що не перестає ані на хвилю, ані вдень, ані вночі. Незважаючи на те, одначе, я не перестаю працювати, хоч мушу вибирати такі теми, які можна обробити, диктуючи. Так повстав, між іншим, мій «Нарис історії українсько-руської літератури», виданий накладом Українсько-руської видавничої спілки, якого примірник я вчора поручив вислати Вам із книгарні Наукового товариства ім. Шевченка. Щиро бажаючи спричинитися в дечім до Вашого видання «Slovanskeho Přehledu», звертаюся до Вас із запитанням, чи не захотіли би Ви в сво-

їм журналі помістити чеський переклад мойого «Нарису», який я для Вашого видання міг би подекуди, особливо в початкових розділах, розширити, а який у кінцевих розділах можна би значно скоротити, так що евентуально чеське видання, доконане відбиткою з Вашого місячника, могло би мати самостійний науковий інтерес. Не знаю, чи не могла би перекладом зайнятися п[ані] Ружена Єсенська, яка відома мені з гарного перекладу Шевченкових поезій. В разі Вашої згоди на сей проект, я просив би прислати мені рукопис чеського перекладу частями перед друком для доконання поправок і розширень.

Не знаю, чи можу звернутися до Вас з просьбою розвідати в комітеті для юбілею проф. Масарика, що сталося з моїми причинками, висланими для збірника на честь проф. Масарика, про котрих одержання я мав відомість від одного члена комітету. Коли би ті причинки не ввійшли до збірника, то, може би, Вам було можливо відібрати їх і опублікувати в своїм «Přehledi».

Остаюся з глибоким поважанням

Ваш щирий

д-р Іван Франко.

Львів, дня 5 жовтня 1910,
ул. Понінського, ч. 4

359. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 25 листопада 1910 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Ihr wertes Schreiben vom 22. d. M. habe ich gestern bekommen und beeile mich, dasselbe zu beantworten. Mein Siechtum an beiden Händen, an welchem ich schon das dritte Jahr leide, ist eine in der Medizin beispiellose Belegung der ganz gesunden Hände mit einer Masse fremder, im Detail unsichtbarer Körperteile, welche allmählich weichen. Dieses Siechtum ist mit einer schrecklichen Gabe, der Öffnung des Gehörs für Geisterstimmen und teilweise auch des Gesichts für Geistererscheinungen verbunden. Ich habe in diesen drei Jahren Schreckliches durchlebt und zahllose Exferienzen in der Geisterwelt gehabt. Ich hoffe, wenn meine Hände frei werden, Herrn Hofrat, meinen verehrten Freund, noch bei guter Gesundheit zu treffen und mich

persönlich über manches allgemein Wissenswerte aus diesen meinen Erfahrungen zu besprechen.

Es wäre mir sehr lieb, wenn der Herr Hofrat meinem «Abriß der Literatur des ukrainischen Volkes» eine etwas nähere Aufmerksamkeit schenken wollte. Es ist freilich ein Abriß und keine ausführliche Literaturgeschichte, trotzdem aber sind darin manche neuen Ansichten und Resultate meiner wissenschaftlichen Forschung niedergelegt, welche den Herrn Hofrat vielleicht auch interessieren werden. Vielleicht ist es dem Herrn Hofrat entgangen, daß ich im Jahrgange 1908 der Zapiski der Szewczenko Gesell. das Einleitungskapitel einer ausführlichen Literaturgeschichte veröffentlicht habe. Im letzten Hefte der Zapiski des 1. Jahres beginnt meine ausführliche Abhandlung «Chmielnicki und seine Genossen in Volksliedern, Dumen und zeitgenössischen Versen» als Fortsetzung meiner Studien über die ukrainischen Volkslieder, welche in früheren Jahrgängen der Zapiski erschienen sind.

Den Schriftsteller Lopatyński, wenn es derselbe Leo Lopatyński ist, welcher früher Schauspieler, Theaterdirektor und dann langjähriger Redakteur des «Ruslan» gewesen ist, kann ich nur als einen wenig sympathischen, dafür aber durchaus talentlosen Mann charakterisieren, welcher par force Künstler und Dichter werden will. Wenn das Stipendium als Abschreckungsmittel gegen eine Künstlerlaufbahn dienen sollte, so möchte ich ihn für ein solches (!) sehr warm rekommandieren. Ich verbleibe

hochachtungsvoll

Ihr ergebener
D-r Ivan Franko.

Lemberg, Poniński-Gasse, 4,
25. November 1910

Вельмишановний пане раднику!

Вчора я одержав Ваш люб'язний лист від 22 ц. м. (листопада) і поспішаю відповісти на нього. Моя недуга на обох руках, якою я страждаю уже третій рік, це нечуваний у медицині висип зовсім здорових рук безліччю чужорідних, майже невидимих тілець, що зникають дуже повільно. Ця недуга супроводжується жахливим даром — здатністю слуху чути голоси привидів і, частково, очей бачити видіння. Скільки жаху я натерпівся за цих три роки, скільки разів побував у царстві духів! Сподіваюсь, що як тільки минеться хвороба рук, я застану пана радника, мого шановного друга, ще при доброму здоров'ї й особисто пораджуся з Вами про все, що варте уваги у цьому моєму досвіді.

Я був би вельми радий, якби пан радник приділив трохи більше уваги моєму «Нарису літератури українського народу». Щоправда,

це лише нарис, а не докладна історія літератури, проте в ньому викладені деякі нові погляди і результати моїх наукових досліджень, які, напевне, зацікавлять пана радника. Можливо, пан радник не звернув уваги на те, що в одному з випусків 1908 р.«Записок товариства ім. Шевченка» я надрукував вступний розділ докладної історії літератури. В останньому номері «Записок» першого року розпочато публікацію моєї розвідки «Хмельниччина (думи, пісні та вірші)», що є продовженням моїх «Студій над українськими народними піснями», надрукованих в попередніх випусках «Записок».

Письменника Лопатинського, якщо це той самий Лев Лопатинський, який був колись актором, директором театру, а потім довгий час редактором «Руслана», я можу охарактеризувати як мало симпатичну, зате цілковито бездарну людину, що par force[1] намагається стати митцем і поетом. Якщо стипендія послужить тим засобом, який віднадить Лопатинського від митецької кар'єри, то я гаряче рекомендую його на одержання такої (!) стипендії.

Остаюсь з глибокою пошаною

Ваш відданий
д-р Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, 4
25 листопада 1910 р.

360. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

Львів, 6 грудня 1910 р.

Високоповажаний добродію!

Спасибі за відповідь. Повідомляю Вас, що до моєї поеми Хойнацький не має ніякого права, і коли друкувати книжку, то тільки з поемою. Погроз Хойнацького філія не потребує боятися, бо контракт його зі мною не був сповнений не з моєї вини і відносився тільки до оповідань. До видання книжки з притчею про гадюку міг би я по надрукуванні тексту додати коротку передмову, в якій вказав би старші польські паралелі притчі Хмельницького, не відомі Драгоманову. Там можна би сказати також дещо загальніше, між іншим, і про староруську притчу. Коли пристанете на сю думку, то прошу зробити так, щоб я міг дістати одну коректу перед друкуванням аркушів. З коректою не зроблю проволоки.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Львів, дня 6.XII,
ул. Понінського 4

---

[1] Силою, будь-що *(франц.).— Ред.*

361. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 6 січня 1911 р.

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю Вам свою найновішу працю. Бажав би бачити її в «Miscellanea'x» — «Записок», коли можна в першій книжці 1911 р. Коли б Ви найшли можливим провести її в київських «Записках» як окрему статтю, то я не мав би нічого проти того. Коли ж признаєте її невідповідною для друку, то прошу в усякім разі зберегти і звернути мені рукопис.

Бажаючи Вам усього найкращого остаю з поважанням.

Ваш

Іван Франко.

Львів, дня 6 січня 1911

362. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 25 лютого 1911 р.
Lemberg, 25. Februar 1911

Hochverehrter Herr Hofrat!

Ich erlaube mir Ihnen einen kleinen Beitrag für das Archiv für slavische Philologie zu schicken mit vollem Bewußtsein der Verlegenheit, in welche mich der Umstand gesetzt hat, daß ich ein aus einem gedruckten Buche abgeschriebenes Schriftstück nach drei Jahren in diesem Buche nicht mehr finden konnte. Sollte ich mich vielleicht in dem Buche selbst geirrt haben? Ist Ihnen vielleicht ein anderes von Sresnevskijs herausgegebenes Werk bekannt, welches das hier mitgeteilte Прогласие enthält, so bitte ich Sie um der Wichtigkeit der Sache selbst willen, das von mir Gesagte zu berich-

tigen und den Text selbst dem gedruckten mehr konform herzustellen. Die kleine Schrift hat in meinem Leben seit drei Jahren eine so wichtige Rolle gespielt, daß es mir dringend erschien, sie so wie ich sie besaß zu veröffentlichen.

Ich hörte, daß Herr Hilarion Sviencickij für das Archiv eine deutsche Umarbeitung seiner in dem «Записки» der Ševčenko-Gesellschaft erschienenen Arbeit über die Maria-Verkündigung geliefert hat, und daß sie dasselbe angenommen hat. Ich erlaube mir, Ihre Aufmerksamkeit darauf zu richten, daß Herr Sviencickij in der Publikation des kirchenslavischen Textes sich eine wissenschaftlich unverzeihliche Nachlässigkeit und Willkür zuschulden kommen ließ, indem er aus einem im einheitlichen Stil komponierten Werke nur einen Teil publizierte, den anderen aber, welcher es ermöglicht hätte, den Verfasser des Werkes fast mit Sicherheit festzustellen und so in der kirchenslavischen Sprache das Werk eines der angesehensten griechischen Kirchenväter zu entdecken, welches in der griechischen Sprache nur zum Teil erhalten wurde. Was Herr Sviencickij in der ruthenisch geschriebenen Abhandlung über diesen Text und seine verschiedenen Redaktionen und seine vermeintlichen Verzweigungen geschrieben hatte, ist lauter wirres Zeug, welches keinen wissenschaftlichen Wert hat. Der kirchenslavische Text aus drei Lemberger Handschriften kollationiert wird mit meinen Bemerkungen in dem nächsten Bande der «Пам'ятки» erscheinen.

Ich verbleibe

hochachtungsvoll
Ihr ergebener
D-r Ivan Franko.

Високоповажний пане раднику!

Беру на себе сміливість послати Вам короткий причинок для «Архіву слов'янської філології», повністю усвідомлюючи те незручне становище, в якому я опинився: три роки тому я переписав з однієї друкованої праці один твір і тепер не можу його знайти у цій книжці. А втім, може, я помилився і це зовсім інша книжка? Можливо, Вам відомий інший твір, виданий Срезневським, який би містив наведене тут «Прогласіє», то я просив би Вас заради самої справи внести правки у сказане мною, а самий текст відновити відповідно до надрукованого. Цей маленький твір ось уже три роки відіграє у моєму житті таку важливу роль, що я вважаю за необхідне якнайшвидше опублікувати його в тому вигляді, в якому я його маю.

Я чув, що пан Іларіон Свєнціцький подав до «Архіву» німецьку обробку своєї статті про благовіщення Марії, котра вийшла

в «Записках Товариства ім. Шевченка», і що ця обробка містить ті самі недоліки, що й українська публікація. Дозволю собі звернути Вашу увагу на те, що пан Свенціцький, публікуючи церковнослов'янський текст, припустився непрощенного недбальства та свавілля, надрукувавши лише одну частину твору, скомпонованого в єдиному стилі, тоді як друга дозволила б майже з повною вірогідністю встановити автора твору і в такий спосіб відкрити церковнослов'янською мовою твір одного з найвидатніших грецьких отців церкви, який грецькою мовою зберігся лише частково. Все, що пан Свенціцький пише в надрукованій українською мовою статті про цей текст, його різні редакції та можливе розгалуження, це суцільна плутанина, що не має ніякої наукової вартості. Церковнослов'янський текст, звірений з трьома львівськими рукописами, появиться з моїми увагами в наступному томі «Пам'яток».

Залишаюся

з глибокою пошаною
Ваш відданий
д-р Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, 4

363. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 13 березня 1911 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Herzlichen Dank für Ihren Brief vom 10.III. In der Angabe des Werkes, wo das Proglasje gedruckt wurde, habe ich mich wirklich geirrt und konnte bei meiner Ohnmacht der beiden Hände die Angabe nicht kontrollieren. Bitte also die Güte zu haben, alles Überflüssige in meiner Handschrift, speziell das über die «Древніе памятники» zu streichen und das Richtige an dessen Stelle zu setzen. Ich schicke Ihnen einen weiteren Beitrag für das Archiv und möchte vorschlagen, denselben, wenn möglich, zusammen mit dem Прогласие als Fortsetzung (Nr. IV und V) der kleinen Findlinge zum Abdruck zu bringen. Für die nächsten Hefte, oder richtiger gesagt, in den nächsten Wochen hoffe ich noch drei oder vier solche kleine Mitteilungen Ihnen zu schicken, so «Das heilige Feuer» (Der Text des Daniel Поломникь, verglichen mit dem älteren mährisch-pannonischen von A. Popov veröffentlichten), «Das Trinkerwunder in Chersonesus», altrussischer Text, verglichen mit einer Episode aus dem Leben des Sava Освященний und der Erzählung des Gallus über Popiel, «Der Fluß Sitoml», bereits in Zapyski gedruckt, aber um die

topographischen Nachweise Kijevs bereichert, «Das älteste südrussische Volkslied aus dem IX. Jh.» etc.

Verbleibe

hochachtungsvoll
Ihr ergebener
D-r Ivan Franko.

Lemberg, am 13.III 1911,
Poniński-Gasse, N 4

Високоповажний пане раднику!

Щиро дякую Вам за Ваш лист від 10.III. Подаючи твір, у якому було надруковане «Прогласіє», я дійсно припустився помилки, але через слабість обох рук не зміг перевірити цього. Тому прошу Вас ласкаво викреслити з мого рукопису усе зайве, особливо те, що стосується «Древніх пам'ятників», і вставити натомість правильний варіант. Посилаю Вам ще один причинок для «Архіву» і хотів би запропонувати, якщо це можливо, надрукувати його разом з «Прогласієм» як продовження (номер IV та V) маленьких знахідок. Сподіваюсь, що для наступних томів, вірніше, найближчим часом я зможу послати Вам ще три або чотири таких самих коротких повідомлення, а саме «Святий вогонь» (текст Данила Паломника, в зіставленні з давнішим моравсько-паннонським текстом, опублікованим А. Поповичем), «П'ятницьке чудо в Корсуні», староруський текст, його порівняння з епізодом із життя Сави Освященного та оповіданням Галлуса про Попіеля, «Річка Сітомль», що уже друкувалося в «Записках», але доповнене новими топографічними свідченнями про Київ, «Найстарша південноруська народна пісня з IX ст.» та ін.

Залишаюся з глибокою пошаною

Ваш відданий
д-р Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, 4

364. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

Львів, 18 квітня 1911 р.
Львів, 18 цвітня 1911

Високоповажаний пане!

Жду й не діждуся від Вас звістки, що робиться з моєю «Гадюкою»? Мавши її в руках, я був би вже пустив її в світ.

Чи не найкраще було б звернути мені рукопис і кліше?

Д-р Іван Франко.

Ул. Понінського, 4

365. ДО ВОЛОДИМИРИ ЖУКОВЕЦЬКОЇ

Львів, 5 серпня [1911 р.]

Високоповажана пані!

Вибачайте, що аж тепер відповідаю на Ваш лист із 2/VII. По його одержанню я прочитав Ваше оповідання «Іскаріот», якого не читав перед тим. Як на початкуючу силу воно зовсім не зле, але має деякі важні хиби. Поперед усього повний брак одноцільної і консеквентно переведеної акції, так що ціле оповідання складається з епізодів і характеристик, злучених тільки припадково. Для характеристики життя вчительки, особливо в містечку, воно дає дуже мало, та й то переважно або шаблоново конвенціонального (ідеалістичні пориви вчительки), або неправдивого (міські діти, що в класі не вміють сказати, як ся називають). Неособливе враження роблять сцени флірту на шкільнім ганку, або також неправдиві або занадто слабо оброблені. Характеристики дійових осіб, загалом не проведені в оповіданню, а особливо постать Домінського як на «іскаріота» занадто бліда і необроблена. Тому-то кінцева катастрофа виходить зовсім невмотивованою і самовільно придуманою. На мою думку, оповідання в такій формі не варто передруковувати, хіба доко[на]вши в ньому основної переробки. Коли б шан[овна] пані хотіли взятися до такої переробки, то я міг би взяти на себе перегляд тексту і поправлення язика, який справді в друкованім разить масою блудів і друкарських, і авторських. Тільки в такім разі я міг би опісля написати передмову до Вашого оповідання.

Остаюсь з глибоким поважанням

Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, № 4,
5/VIII

366. ДО Ф. К. ВОВКА

Львів, 29 серпня 1911 р.

Високоповажаний добродію!

Обертаюся до Вас з просьбою зарядити на мій кошт у публі[чній] Імперат[орській] бібліотеці виписки з двох рукописів, а власне: 1) Lat. 0.XV, 17, карта 169: Lament

kniazia Wiszniewieckiego; 2) Pol. Q. IV, 30, карта 174—5: «Вірші про побіду польського війська над козаками», і карта 260—9: руський вірш п[ід] з[аголовком] «Pieśń o Wołoszech».

Остаюсь з поважанням
д-р Іван Франко.

Львів, ул. Понінського, ч. 4
Дня 29 серпня 1911

367. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 12 грудня 1911 р.

Високоповажаний пане професор!

Покажчик змісту «Літературно-наукового вісника» томів XXI—L уже майже готов, т. є. готов остільки, що виписано і систематично впорядковано все, окрім хронік та бібліографій. Решта роботи буде готова, надіюся, протягом тижня. Тому звертаюся до Вас із запитанням, коли й де думали б Ви друкувати сей «Покажчик». Коли б він мав бути друкований у Львові, то друкарня Наукового товариства не могла би розпочати друку протягом се[го], а може, навіть протягом слідуючого місяця, бо завалена сеймовими роботами. Коли б Ви вважали відповіднішим друкувати його в Київі, то ми могли б зараз по одержанні Вашої відповіді прислати Вам рукопис. Для передмови варто би було приготовити в адміністрації «Вісника» статистику передплатників, доходів та коштів видання, а в редакції його історію за протяг років, обнятих покажчиком. Часть тої роботи міг би взяти я на себе, але, може, ліпше буде, якби Ви зробили її самі.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 12 грудня 1911

368. ДО МАТВІЯ АПОСТОЛА

Львів, 18 грудня 1911 р.

Високоповажаний добродію! Маючи намір у першій половині січня 1912 р., перед руським Новим роком прибути на кілька день до Відня, запитую Вас а через Вас

товариство «Січ», чи не було би пожадано для Вас, якби я в часі свойого побуту в Відні міг виступити зо два рази з публічними відчитами в нашій мові. Я відчитав би деякі свої твори, прим[іром], «Мойсея» і на другий відчит одно прозове оповідання. Будьте такі добрі порозумітися з виділом «Січі» та з іншими руськими організаціями в Відні про шанси успіху таких літературних відчитів і повідомити мене. Остаюсь з поважанням.

Д-р Іван Франко.

Львів, дня 18 грудня 1911,
ул. Понінського, 4

369. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 19 грудня 1911 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Da ich auf meinen letzten Brief an Sie bisher keine Antwort bekommen habe, so erlaube ich mir heute mich an Sie mit der Bitte zu wenden, die Ihnen übersandten drei Handschriften «Beiträge für das Archiv für slavische Philologie» gefälligst für eine kurze Zeit zurückzuschicken, da ich gegenwärtig imstande bin, für alle drei eine bessere Textgestalt und einen besseren kritischen Apparat zu liefern. Die neunste Publikation des Prof. Sobolesvkij «Материалы и изслѣдованія» (Сборникъ Отд. р. яз. и слов. Имп. Акад. Наукъ т. LXXXVIII) bringt manches Neue und Unrichtige zum «Прогласие» sowie zum «Alphabetischen Gebet des Konstantin», welches ich den Grund habe, ebenfalls dem Konstantin Thessalonicensis, und nicht dem Konstantin, dem Bulgaren, zuzuschreiben. Für das «Wunder des hl. Georgius mit dem Bulgaren» habe ich die betreffende Publikation des «Общество любителей древней письменности» bekommen und werde meine Ansicht über die slavische Provenienz dieser Legende motivieren sowie etwas ziemlich Unverhofftes über deren Verfasser vorbringen. In der bulgarischen Redaktion der Vita Constantini habe ich nur noch einen zweiten handschriftlichen Text zu vergleichen. Mit dieser Arbeit hoffe ich in höchstens einer Woche fertig zu werden. Es wäre mir sehr angenehm, wenn ich bei dieser Gelegenheit vom hochverehr-

ten Herrn Hofrat auch eine Antwort auf die in meinem vorigen Briefe gestellten Anfragen bekommen könnte.

Ich verbleibe hochachtungsvoll

D-r Ivan Franko.

Lemberg, am 19. Dezember 1911, Poninski-Gasse, N 4

Високоповажний пане раднику!

Оскільки я досі не одержав відповіді на свій останній лист до Вас, то смію звернутися до Вас сьогодні з проханням, щоб Ви повернули мені, якщо Ваша ласка, на якийсь час три рукописи причинків, котрі я послав Вам для «Архіву слов'янської філології». Річ у тім, що я спроможний зараз подати поліпшений варіант тексту та ліпший критичний апарат до кожного з трьох причинків. Найновіша публікація проф. Соболевського «Материалы и изслѣдованія» (Сборникъ Отд. р. яз. і слов. Имп. Акад. наукъ т. L XXXVIII) містить деякі нові, але й хибні думки щодо «Прогласія» та «Азбучной молитвы Константина», яку я маю підстави приписувати Константинові Солунському, а не Константинові Болгаринові. Для «Чуда св. Георгія з Болгарином» я дістав відповідну публікацію «Общества любителей древней письменности», так що обгрунтую свою точку зору про слов'янське походження цієї легенди й висловлю досить несподівані думки щодо її авторства. В болгарській редакції «Житія Константина» я маю лише звірити другий рукописний текст. Сподіваюсь, що з цією роботою я впораюся не пізніше, ніж за тиждень. Мені було б дуже приємно, якби високоповажний пан радник заодно відповів на мої запитання в попередньому листі.

Остаюсь глибоко поважаючий Вас

д-р Іван Франко.

Львів, 19 грудня 1911 р.
вул. Понінського, 4

370. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

[Львів], 1 січня 1912 р.
1/I 1912

Високоповажаний пане професоре!

Посилаю Вам передмову до книжки про притчу про гадюку в домі. Будьте ласкаві написати на вступ свою передмову про те, що задумали Ви осягнути сим виданням, яка його мета і яка Ваша участь у ньому (зредагування статті Драгоманова) й що лише будете уважати за відповідне. Будьте ласкаві також написати титул і зміст. Рівночасно звертаю Вашу увагу на те, що Ви без дозволу виділу Тов[ариства] ім. Шевченка передрукували статтю Драгоманова з публікації того ж Товариства — тож, будьте ласкаві, хоч тепер, не гаючися, написати просьбу до виділу, аби позволив Вам на сей передрук. Не зайвим буде також написати просьбу до дирекції Видавничої спілки з просьбою о дозвіл передруку «Притчі про захланність». Я сам скажу слово на засіданнях виділу і дирекції, але що се видання Ваше, то треба, аби від Вас, а не від мене вийшли такі просьби.

Остаю з поважанням

д-р Іван Франко.

Бажаю Вам всего найкращого з Новим роком.

Іван Франко.

371. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 5 січня 1912 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Ich schicke Ihnen hiermit die erste Nummer meiner «Kleinen Findlinge» zur Geschichte der kirchenslavischen Literatur und bitte um Verzeihung für die allzu gedrungene Schrift,

gegen die ich bei meinem Schreiben gar nichts ausrichten konnte. Die Schrift ist trotzdem ziemlich leserlich; Korrekturen der Schreibfehler werden sich bei der Korrektur des Satzes leicht beseitigen lassen, sie waren bei dem niedrigen Bildungsstand meines Schreibers, eines Universitäts-Studenten, fast unvermeidlich, trotzdem ich fast jedes Wort beim Niederschreiben kontrollierte.

Wenn Sie so gütig sein wollen und die Geduld haben, die Handschrift durchzulesen, so zweifle ich nicht, daß Sie diesmal mit meiner Arbeit zufrieden sein werden. Ohne mir selbst zu schmeicheln, denke ich hier eine literarhistorische Arbeit geleistet zu haben, welche mir von den heutigen Slavisten nicht einer nachmachen kann. Als zweite Nummer der «Kleinen Findlinge» folgt höchstens in zwei Wochen das «Прогласие», zu welchem ich im Vergleich zu dem ersten Entwurf eine vollständigere Bibliographie und Verwendung der Varianten sowie die ausführlichere Argumentation liefern werde. Was den Klemens, den Bischof, anbelangt, so versteht es sich von selbst, daß ich nur bisher nicht publizierte Texte aus Lemberger Handschriften mit einem textkritischen Apparat und einem die Sache nach Möglichkeit erschöpfenden Studium liefern werde. Ich habe die Absicht, im Februar oder März für einige Tage nach Wien zu kommen und hoffe, zu dieser Zeit auch den Klemens druckbereit mitzubringen.

Ich verbleibe hochachtungsvoll

Ihr ergebener
Ivan Franko.

Lemberg, am 5. Januar 1912.
Poniński-Gasse, 4

Високоповажний пане раднику!

Посилаю Вам разом з цим листом перший номер моїх «Дрібних знахідок» з історії церковнослов'янської літератури й прошу вибачення за надто густий почерк мого переписувача, з яким я нічого не міг вдіяти. Зрештою, почерк досить розбірливий; описки можна буде легко виправити під час вичитки гранок; незважаючи на те, що я перевіряв майже кожне переписане слово, ці помилки виявилися неминучими як наслідок низького освітнього рівня мого писаря, студента університету.

Якщо Ви будете такі ласкаві й матимете терпіння перечитати цей рукопис, то я не сумніваюсь, що цього разу Ви будете задоволені моєю працею. Я не маю наміру робити собі компліменти, але думаю, що виконане мною літературно-історичне дослідження не під силу жодному з нинішніх славістів. Другий номер «Дрібних знахідок» — «Прогласіе» — пошлю не пізніше, ніж за два тижні.

Порівняно з першим проектом, цей причинок матиме повнішу бібліографію, в ньому будуть використані інші варіанти й буде поглиблена аргументація. Що торкається Климента — єпископа слов'ян, то, певна річ, я подам лише неопубліковані тексти із львівських рукописів, опрацювавши для них науково-критичний апарат та по змозі детально вивчивши історію питання. Маю намір в лютому або березні приїхати на кілька днів до Відня і надіюсь, що привезу тоді готовий до друку рукопис «Климента».

Залишаюся з глибокою пошаною

Ваш відданий
Іван Франко.

Львів, 5 січня 1912 р.,
вул. Понінського, 4

372. ДО ВАСИЛЯ РАТАЛЬСЬКОГО

Львів, 17 січня 1912 р.
Львів, 17 січня 1912 р.

Високоповажаний добродію!

Сердечне спасибі за Ваші запросини. Приїду 1 лютого в четвер ранішнім поїздом, що виїздить зі Львова пів до 8-ої і стає в Дрогобичі $10^1/_2$. Думаю, що найліпше буде відчитати «Мойсея».

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Ул. Понінського, 4

373. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 23 січня 1912 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Ich schicke Ihnen nun auch die Bearbeitung des «Prohlasije», wie sie mir jetzt möglich wurde. Leider konnte ich den Chilandarer Text nicht benutzen, denke aber, daß dies meiner Rekonstruktion des Textes keinen großen Abbruch tun wird. Die bulgarische Redaktion der Vita Constantini fand ich gedruckt in den «Извѣстія» 1857, Bd. VI, und werde darauf in meiner Publikation des Lemberger Textes (aus zwei Handschriften) Bezug nehmen. Was den Klemens, den Bischof der Slaven, betrifft, so habe ich mir vorgenommen, alles bisher von ihm Veröffentlichte zusammenzustellen und textkritisch sowie literarhistorisch zu bearbeiten. Was von Prof.

Sobolevskij in den «Извѣстія» als von Klemens herrührend veröffentlicht wurde, scheint mir sehr problematisch zu sein, da es meistenteils anonyme Stücke sind und auf den Verfasser nur aus philologischen Gründen geraten wird. Jedenfalls werde ich es, wenn nicht in der Text-Ausgabe, so doch in der Vorrede berücksichtigen. Die Publikation des Stojanovič verspricht mehr als sie leistet. Ich habe nur in einem einzigen Fall Gelegenheit gehabt, seinen Text mit einem Lemberger Text zu vergleichen.

Ich verbleibe

hochachtungsvoll
D-r Ivan Franko

Lemberg, am 23. Januar 1912.
Poniński-Gasse, 4

Вельмишановний пане раднику!

Посилаю Вам обробку «Прогласія», таку, наскільки це мені було зараз можливим. На жаль, я не міг використати хіландарський текст, але думаю, що це не завдасть шкоди моїй реконструкції тексту. Болгарську редакцію «Житія Константина» я знайшов надрукованою в «Известиях» (1857, т. VI), на неї я посилатимусь у своїй публікації львівського тексту (із двох рукописів). Що стосується Климента, єпископа слов'ян, то я вирішив зіставити все, що досі було опубліковано про нього, і здійснити текстологічну та історико-літературну обробку. Те, що проф. Соболевський в «Известиях» опублікував як твори Климента, видається мені вельми проблематичним, оскільки це переважно анонімні фрагменти, а здогад про автора робиться лише на основі філологічного аналізу. В усякому разі я це врахую, якщо не у виданні тексту, то у передньому слові. Публікація Стояновича обіцяє більше, ніж у ній насправді міститься. Лише в одному-єдиному випадку я мав можливість порівняти його текст із львівським текстом.

Залишаюся з глибокою пошаною

д-р Іван Франко.

374. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Львів, 5 березня 1912 р.
Львів, ул. Понінського, 4

Високоповажаний пане доктор!

Удаюся до Вас ось із якою просьбою. Приготовивши до видання повний збір писань Луки Данкевича, я не міг знайти у Львові двох коломийських видань із рр. 1865 і 1866, а власне «Голос народный» і календар «Покутянин».

У першім з них було в р. 1865 по одній поезії в числах 2 і 4, а в 1866 по одній поезії в числах 11 і 12. У «Покутянині» 1866 були також дві поезії. Чи не було б можливо Вам у Коломиї знайти ті видання і переписати для мене ті поезії? Переписувати найліпше зовсім дослівно з захованням правопису і навіть евентуальних помилок, бо тільки на основі такої копії можна зредагувати критично текст для друку. При кождій копії прошу також зазначити сторони друку.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 5/III 1912

375. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Львів, 20 березня 1912 р.
Львів, 20 березня 1912 р.

Високоповажаний пане добродію!

Щире спасибі Вам за Ваш лист із д[ня] 10/III. «Голос народный» із р. 1866 я знайшов тим часом у Стрию і одержав копії з двох віршиків Данкевича, поміщених у нім. На неділю вибираюся до Чернівців, то, може, там можна буде знайти дещо потрібного мені. З поворотом із Чернівців заверну до Станіславова і буду особисто у д-ра Івана Мандичевського. Спасибі Вам за Ваші інформації, а за всі евентуальні причинки буду Вам вдячний. Остаюсь з поважанням.

Д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 20 марта 1912,
ул. Понінського, ч. 4

376. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Львів, 26 квітня 1912 р.
Львів, д[ня] 26 цвітня 1912

Високоповажаний добродію!

Одержавши сьогодні від проф. Грушевського Ваш «Причинок до бібліографії галицько-руських друків», я переглянув його зараз і відсилаю Вам ч. 1 до ласкавого доповнення. Оголошення передплати на церковну книгу, се така бібліографічна рідкість, що варто передрукувати його текст.

Щодо методу, яким уложені Ваші причинки, не маю завважити нічого, хоч сам укладаю свої причинки трохи інакше. Одне лише було би пожадане, аби чи то для всіх причинків разом, чи для кождого зокрема було зазначено, де, в якій бібліотеці вони містяться. Се важне для кождого, хто забажав би користуватися ними для духовної праці. Приготовивши до друку значне число причинків до галицько-руської бібліографії XIX в., я вчора зреферував свою збірку на секції і займуся зредагуванням тому «Матеріалів до галицько-руської бібліографії», що буде доповненням до бібліографії І. О. Левицького. Одержані мною від проф. Грушевського причинки Ваші і М. Возняка (до рр. 1848—9) будуть поміщені в тім томі як окремі цілості, хоч се буде з ущербом для хронологічного порядку видань. Можливо, одначе, що секція рішить перевести хронологічний і азбучний порядок усіх причинків; у такім разі їх прийшлось би розбивати по рокам, а до кождого бібліографічного номера додавати початк[ов]у букву назви збирача для збереження його літературної власності. Се побільшило би редакторську роботу, але, може, було би практичніше для укладу бібліографії. Писання Данкевича, за якими я оголосив пошукування в «Ділі», маю вже всі відповідно зредаговані, але для життєпису не маю ніяких матеріалів, окрім некролога, який дає дуже мало.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Ул. Понінського, 4

377. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Львів, 2 травня 1912 р.

Високоповажаний пане доктор!

Спасибі за Ваш лист і за долучені до нього інформації д. Дзеровича. Думаю, що в інтересі родини пок[ійного] Данкевича лежить достарчити мені матеріалів, які є в кого, аби видання його писань було якнайповніше. Я зі свого боку доложу також усяких заходів, які будуть мені можливі. Розуміється, що бібліографічні дані та спомини знайомих для мене так само важні, як і писання самого покійника. Щодо Ваших бібліографічних причинків, то я не сказав

у своїм листі, що не годжуся з Вашою методою, а сказав тільки, що в своїх причинках держуся трохи іншої методи. Інша вона остільки, що звертаю увагу не тільки на формат друку, азбуку, правопис, язик, але також на якість паперу та друкарські особливості (віньєти, ілюстрації і т. ін.), а в увагах подаю дещо важніше зі змісту, особливо дрібних друків, у дослівних виписках із руського тексту, а в перевідці нашою мовою іншоязичних текстів. Де треба, додаю також язикові або історичні пояснення. Вашу просьбу до бібліотеки Тов[ариства] Шевченка я передам Кревецькому, але сумніваюся, чи він захоче вислати Вам бібліографію Левицького, яка належить до підручної бібліотеки, т. є. до книжок, потрібних у бібліотеці майже щодня, і тому не визичуваних нікому. Простіша дорога буде така: поробіть описи одержаних Вами друків на окремих картках (не пишіть на великих аркушах, тільки розрізавши аркуш на 8 карток, містіть опис одного друку на одній ст[ороні] такої 8-ки, а коли би сего місця було замало, перенесіть решту, коли вона невелика, на другу сторону тої самої картки, а коли більша, то беріть другу картку. Описи будьте ласкаві присилати до мене, а я порівняю їх із друкованою бібліографією Левицького. В ній досить часто трапляються описи неповні та недокладні, так що докладніший опис навіть відомого вже друку може бути пожаданим.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 2 мая 1912,
ул. Понінського, 4

378. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 8 лютого 1913 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Herzlichen Dank für Ihr Schreiben. Da es vielleicht mit der Drucklegung meiner Beiträge keine Eile hat, so bitte ich, mir die Handschrift derselben für eine kurze Zeit zurückzuschicken. Ich möchte diese Arbeiten auch in der ruthenischen Sprache publizieren und würde sie in kurzer Zeit übersetzen und die Handschrift dann vielleicht noch mit einigen Verbesserungen bis Ende März zurückschicken. Ich hatte ursprünglich die Absicht, diese Beiträge in ruthenischer Sprache in den «Записки» der Ševčenko — Gesellschaft mit noch anderen Studien über die kirchenslavischen Texte im Laufe des Jahres 1913 zu publizieren. Da aber als Einleitung zu diesen Studien eine eingehende Analyse der Sammlung des Prof. Sobolevskij von mir vorbereitet und von der philologischen Sektion der Gesellschaft für die «Записки» begutachtet wurde, so entschied der Redakteur der «Записки» Prof. M. Hruszevśkyj kurzer Hand, er könne diese Arbeit, deren Text ihm nicht bekannt ist, in den «Записки» nicht drucken, weil er fürchte, Prof. Sobolevskij werde irgendwo in Rußland eine scharfe Remonstration dagegen erheben. Deshalb verwies er mich mit meinen Studien an den nicht periodisch erscheinenden «Зборник» der philologischen Sektion. Wenn ich auf meinem Recht, die von der Sektion begutachtete Arbeit in den «Записки» zu veröffentlichen, bestehen wollte, so könnte ich dem Redakteur einen kleinen Skandal machen, besonders darum, weil seine Abweisung vom wissenschaftlichen Standpunkte aus ganz unhaltbar ist, und er in den «Записки» ohne Widerrede eine ganz oberflächliche und verständnislose Rezension über das Buch des Prof. Sobolewskij von dem jungen Ruthenisten M.Voznjak veröffent-

licht hat. Mir war es aber ganz recht, weil ich im «Зборник» anstandslos eine ganze Reihe von Studien veröffentlichen kann, welche in erster Linie alle bisher bekannten Denkmäler des morawo-pannonischen Schrifttums, also vor allem alle sogenannten Cyrillo-Methodiana mit Einschluß des Klemens bringen kann.

Vielleicht wird es den Herrn Hofrat interessieren, daß ich in einem Codex der Peremyšler Kapitularbibliothek eine Abschrift des «Сборник царя Симеона» in seiner ursprünglichen Gestalt fand. Dieser «Сборник» besteht aus 100 Kapiteln, von denen 98 erhalten sind, hat trotz später Niederschrift aus dem XVI. Jh. im wesentlichen die bulgarische Urform bewahrt und unterscheidet sich sehr merklich, sprachlich sowie sachlich, von dem bekannten «Зборник князя Святослава» aus dem Jahre 1073, welcher überdies vom bulgarischen Original nur einen Teil in südrussischer Umarbeitung wiedergibt.

Ich verbleibe hochachtungsvoll
ergebener

D-r Ivan Franko.

Lemberg, am 8. Februar 1913,
Poniński-Gasse, 4

Високоповажний пане раднику!

Сердечно дякую Вам за Ваш лист. А що з друкуванням моїх причинків, мабуть, доведеться зачекати, то прошу прислати мені назад на короткий час мій рукопис. Я хотів би опублікувати ці праці також українською мовою, переклав би їх швидко і повернув би рукопис, можливо, навіть з деякими правками, ще до кінця березня. Спершу я мав намір надрукувати ці причинки українською мовою в «Записках» Товариства імені Шевченка протягом 1913 року разом з іншими студіями про церковнослов'янські тексти. Але оскільки я замість вступу до цих студій підготував детальний аналіз збірки проф. Соболевського, котрий був прорецензований для «Записок» філологічною секцією Товариства, то редактор «Записок» проф. М. Грушевський, не довго думаючи, вирішив, що він не зможе надрукувати в «Записках» цю працю, текст якої йому невідомий, бо він боїться, що проф. Соболевський висуне проти неї де-небудь у Росії різкі контраргументи. Тому він відіслав мене з моїми студіями до «Збірника філологічної секції», що виходить неперіодично. Коли б я хотів наполягти на своєму праві опублікувати в «Записках» прорецензовану секцією працю, то я міг би влаштувати редакторові маленький скандал, особливо тому, що його відмова з наукового погляду зовсім необгрунтована й за те, що в «Записках» він без заперечень надрукував досить поверхову й недоладну рецензію молодого українїста М. Возняка на книжку проф. Соболевського. Але я погодився, бо у «Збірнику» я зможу надру-

кувати цілу низку студій, насамперед усі відомі на сьогодні пам'ятки мораво-паннонського письменства, тобто в першу чергу усю так звану кирило-мефодіану, включаючи Климента.

Пану раднику, напевне, буде цікаво довідатись, що в одному кодексі бібліотеки Перемишльського капітулу я знайшов список «Сборника царя Симеона» в його первісному вигляді. Цей «Сборник» складається із 100 розділів, з яких збереглися 98; незважаючи на пізній запис у XVI столітті, він загалом зберіг первісну болгарську форму й помітно відрізняється, як у мовному, так і змістовому плані, від відомого «Сборника князя Святослава» 1073 року, в якому, до того ж, з болгарського оригіналу лише частина подана в південноруській обробці.

Залишаюся з глибокою пошаною

відданий

д-р Іван Франко.

Львів, 8 лютого 1913,
вул. Понінського, 4

379. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 26 березня 1913 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Hier schicke ich noch vor Ende März meinen ersten Beitrag, hie und da etwas umgearbeitet und gekürzt. Ich denke, die Arbeit hat dadurch manches gewonnen und wird für ein Heft des «Archiv» ausreichen. Mit dem zweiten Beitrag hoffe ich im April fertig zu werden. Könnten mir Herr Hofrat nicht angeben, wo die «Confessio Constantini» erschienen ist? Ich habe sie in den mi zugänglichen Publikationen umsonst gesucht und möchte sie doch auch bearbeiten, besonders da ich sehr interessantes handschriftliches Material zu vergleichen habe. In diesen Tagen erscheinen meine Studien über die ukrainischen Volkslieder, welche seit 1907 in den «Записки» gedruckt wurden, als ein besonderes Buch. Ich habe darin vorzüglich die historischen Lieder bearbeitet, und zwar vor allem den türkischen Zyklus, welcher die Zeit vom XV.— XVI. Jh. umfaßt, dann den kosakisch-tatarischen Zyklus (XVII Jh.) noch nicht ganz erschöpft, einzelne Momente aus dem XVIII. Jh. und sehr ausführlich die Anfänge der Auflehnung des Bohdan Chmielnyckij im Jahre 1648. Volkslieder, Dumen und zeitgenössische Verse aus dieser Zeit habe ich mit historisch-analytischer Methode bearbeitet und habe die Überzeugung, ein nicht nur für den Literatur-

forscher, sondern auch für den Fachhistoriker angenehmes und nützliches Buch geschaffen zu haben.

Ich verbleibe hochachtungsvoll

D-r Ivan Franko.

Lemberg, Poniński-Gasse, 4,
am 26. März 1913

Високоповажний пане раднику!

Посилаю Вам ще до кінця березня свій перший причинок, подекуди трохи перероблений і скорочений. Думаю, що праця від цього багато в чому виграла і що її вистачить для одного номера «Архіву». Другий причинок, сподіваюсь, закінчу у квітні. Чи не міг би пан радник підказати мені, де саме появилася «Confessio Constantini»? Я марно розшукував її серед доступних для мене публікацій, і все ж мені хотілося б опрацювати її, надто тому, що я маю порівняти дуже цікавий рукописний матеріал. Цими днями вийдуть окремою книжкою мої «Студії над українськими народними піснями», котрі друкувалися в «Записках» з 1907 року. В них я, головним чином, опрацював історичні пісні, перш за все турецький цикл, що охоплює період з XV по XVI століття, потім козацько-татарський цикл (XVII ст.), котрий до кінця ще не вичерпав, окремі моменти з XVIII століття й дуже детально початок визвольного руху за Богдана Хмельницького в 1648 році. Народні пісні, думи й вірші того часу я опрацював за допомогою історико-аналітичного методу. Переконаний, що створена мною книжка буде приємною і корисною не тільки для літературознавців, але й для фахівців-істориків.

Залишаюся з глибокою повагою

д-р Іван Франко.

Львів, вул. Понінського, 4,
26 березня 1913

380. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 27 квітня 1913 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Heute, am 27. April, ist bei uns Ruthenen der erste Ostertag. Sie werden mir hoffentlich nicht übelnehmen, wenn ich Sie an diesem Tage mit unserer kirchenslavischen «Христос воскресе» begrüße und diesem Gruße meine herzlichen Wünsche für Ihre Gesundheit und Ihr Wohlergehen beifüge.

Mich hat in dieser Karwoche ein großes Familienunglück betroffen. Mein ältester Sohn Andrij ist plötzlich an einem Krampf gestorben. Ich verlor in ihm nicht nur meine treueste

Bedienung in meiner Handlosigkeit, sondern auch einen intelligenten und wissenschaftlich gebildeten Schreiber, welcher im vorigen Jahre das Universitätsstudium (klass. Philologie) absolviert hatte. Ich hoffe trotzdem, daß meine wissenschaftliche Arbeit kein besonderes Hindernis finden wird.

Meine Studien auf dem Gebiete der ältesten Denkmäler der kirchenslavischen Sprache bringen es notwendig mit sich, daß ich die wichtigsten einschlägigen Arbeiten kennenlernen und nach Möglichkeit benutzen muß. Dies bringt mich zu der Bitte, mit welcher ich mich an den verehrten Herrn Hofrat wende, mir für einige Zeit entweder aus der Bibliothek des slavischen Seminariums an der Wiener Universität oder aus Ihrer Privatbibliothek die älteren Schriften von F. Ratschke, Pismo Slovjensko (Zagreb 1861), Vjek i djelovanije sv. Cyrilla i Methoda (Zagreb 1859) sowie sein späteres Werk: «Knjižovan Rad sv. Cyrilla i Methoda» (1863) auszuleihen. Ich gedenke die wichtigsten Denkmäler des morawo-pannonischen Schrifttums, die Schriften des Klemens einbegriffen, in kritisch bearbeiteten Texten auf Grund der Handschriften und gedruckten Ausgaben mit kritischen und historischen Bemerkungen herauszugeben, um so eine feste Grundlage für weitere Forschung zu schaffen. Unlängst bei der Bearbeitung der altrussischen Redaktionen der Vita Constantini et Methodii, welche in der ältesten Kiewer Chronik überliefert ist, gelang es mir, eine bisher unbekannte Notiz aus dem Leben Leos, des Vaters der beiden Slavenapostel, aus einer byzantinischen Chronik beizubringen. Nach dem Texte der Konfessio Constantini habe ich bisher umsonst gesucht und wiederhole meine in einem vorigen Briefe vorgetragene Bitte, mir über dieselbe eine Kunde zu geben.

Ich verbleibe hochachtungsvoll

Dr Ivan Franko

Lemberg, am 27. April 1913
Poniński-Gasse, 4

Високоповажний пане раднику!

Сьогодні, 27 квітня, у нас, українців, перший день пасхи. Сподіваюсь, що Ви не образитесь на мене, якщо я в цей день привітаю Вас нашим церковнослов'янським «Христос воскресе» й на додаток до цього привітання побажаю Вам доброго здоров'я й благополуччя.

На страсному тижні мене й мою родину спіткало велике горе. Раптово помер від судоми мій старший син Андрій. Я втратив в ньому не тільки найдорожчого помічника в час недуги моїх рук,

але й інтелігентного, високоосвіченого писаря, котрий минулого року закінчив навчання в університеті (класичну філологію). І все ж сподіваюсь, що це горе не буде особливою перешкодою в моїй науковій праці.

Мої студії в царині найдавніших пам'яток церковнослов'янської мови настійно вимагають від мене ознайомитися з найважливішою спеціальною літературою і по змозі використати її. Саме це спонукає мене звернутися до шановного пана радника з проханням позичити мені на якийсь час з бібліотеки слов'янської семінарії при Віденському університеті чи з Вашої особистої бібліотеки давніші твори Ф. Рачкі: «Pismo Slovjensko» (Загреб, 1861), «Vjek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda» (Загреб, 1859), а також його пізнішу працю «Knjižovan Rad sv. Cyrilla i Methoda» (1863). Я маю намір видати найважливіші пам'ятки мораво-паннонського письменства, включаючи рукописи Климента, в критично опрацьованих текстах на основі рукописів і друкованих видань з історико-критичними зауважами. Нещодавно, опрацьовуючи давньоруські редакції «Житія Константина і Мефодія», переказ якого міститься в найстаршій київській хроніці, мені пощастило виявити в одній візантійській хроніці невідому досі замітку з життя Льва, батька обох слов'янських апостолів. Мої пошуки тексту «Confessio Constantini» поки що не увінчалися успіхом, тому я хотів би повторити своє, викладене в попередньому листі прохання, повідомити необхідні мені дані про цей твір.

Залишаюся з глибокою пошаною

д-р Іван Франко.

Львів, 27 квітня 1913,
вул. Понінського, 4

381. ДО ІМПЕРАТОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК. ВІДДІЛ РОС[ІЙСЬКОЇ] МОВИ І СЛОВ[ЕСНОСТІ]

Львів, 21 жовтня 1913 р.

Подписанный честь имеет предложить Императорской Академии наук свое сочинение под заглавием «Студії над українськими народними піснями» для соубегания на премию гр. Толстого.

Д-р Иван Франко.

Львов, 21 н. ст. октября 1913 г.

382. ДО ІМПЕРАТОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК. ВІДДІЛ РОС[ІЙСЬКОЇ] МОВИ І СЛОВ[ЕСНОСТІ]

Львів, 22 листопада 1913 р.

Честь имею предложить мое сочинение п[од] з[аглавием] «Студії над українськими народними піснями» к соубеганию на премию имени проф. А. А. Котляревского.

Д-р Иван Франко.

Львов, дня 22 н. ст. ноября 1913,
ул. Понинского, ч. 4

383. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 24 листопада 1913 р.

Високоповажаний пане професор!

Надіюся, що Ви дістали коректуру мойого етнографічного причинка та прочитали накінці мою дописку, в якій я просив Вас прислати мені дещо грошей, щонайменше ті, які належаться мені за Данте. Потреба примушує мене тепер звернутися до Вас із тою самою просьбою. Не потребую, здається, пригадувати Вам, що в нас тепер часи тяжкі на гроші. З Товариства з обіцяних мені ювілейних грошей я не можу тепер і в найближчій будущині дістати майже нічого, а мій одинокий заробок у «Записках» наслідком мойого та Шевченкового ювілею переривається на цілого півроку, тому що виділ ухвалив заповнити дві книжки «Записок» за сей рік працями, присланими для моєї ювілейної збірки, а першу книжку за будущий рік, а можливо, також дві заповнити працями для ювілейного тому Шевченка. Розуміється, що до мойого ювілейного збірника не може війти ні одна моя праця, а до Шевченкового збірника я не знаю, чи встигну написати щось відповідне. Думаю, що не зайвим буде пригадати шановному пану професору, що Ви ще перед попереднім від'їздом до Києва сбіцяли мені прислати 400 рублів, ухвалених для мене Товариством прихильників, а по повороті з Києва обіцяли мені, що ті гроші прийдуть незабаром, а тим часом минає місяць за місяцем, а грошей, навіть зароблених мною, як нема, так нема. Хоча мої життєві потреби, як шановному пану професору відомо, дуже скромні, то все-таки вони не такі малі, аби їх можна було покрити тими 200 коронами, які одержую що-

місячно від Товариства ім. Шевченка. Надто покладаючися на обіцянку шановного пана професора, я позволив собі на одно літературне підприємство, яке тепер доходить до кінця і потребує трохи більшої, хоч і не дуже великої суми для його вирівняння. Вагу та значення того підприємства, може, оціните також і Ви, шановний пане професоре, коли одержите мою книжку, а тим часом я поновляю свою просьбу о приспішення висилки належних мені грошей.

Остаюся з глибоким поважанням.

Д-р Іван Франко.

Львів, 24.XI 1913

384. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 6 грудня 1913 р.
Львів, дня 6 грудня 1913 р.

Високоповажаний пане професор!

Даремно дожидаючи Вашої відповіді на моє останнє письмо, я не можу інакше пояснити собі Вашого поступування зо мною як легковаженням моєї особи та моєї праці, за яку Вам зовсім не спішно віддати мені те, що мені по Вашій власній оцінці належиться. Покладаючися на Вашу обіцянку, з якою Ви за свого побуту у Львові обійшлися зовсім легкомисно, я опинився в досить прикрім положенні. Тому ще раз поновляю свою просьбу не як Ваш бувший товариш, що не раз, крім звичайної громадської служби, віддавав Вам також чисто товариські услуги, але як робітник, якого роботу Ви замовили та пустили в світ і якому Ви тут же й забули заплатити.

Остаюся з глибоким поважанням

д-р Іван Франко.

Вул. Понінського, ч. 4

385. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Львів, 15 грудня 1913 р
Львів, дня 15 грудня 1913

Високоповажний пане доктор!

Я не сердився за Ваше спростування, а тільки подумав, що ліпше би було, аби Ви приняли увагу о. Зубрицького

без спростування, і переконалися хоч би з шематизмів 70-х років, чи о[тець] А. Шанковський був катехитом чи ні. Я в р. 1873 бачився із ним в домі його брата о. Льва Шанковського в Дулібах коло Стрия і знав, що він був при станіславській гімназії, а як священик міг бути також катехитом.

Вашу статтю про К. Скоморівського я прочитав. Вона грішить, як і всі Ваші писання — вибачайте за одвертість, многословієм при вбожестві фактів та охотою приводити широкі висновки на основі не раз найменших дрібниць.

Я позволив собі у Вашій статті посчеркувати досить багато стилістичних плеоназмів, але лишив дещо таки, що вважаю неумотивованим. І так Ви піддаєте в сумнів полонофільство Скоморівського в його молодих літах, хоча воно було зовсім природне при його польськім вихованню, бо в домі його вітця та в його родині панувала польська мова. Зате ні на чім не основана Ваша догадка про слов'янофільство Скоморівського, бо згадка про Дунай се ще ніякий доказ, тільки поетична фігура, а переклад «Єрмака» Хом'якова також ніякий доказ, бо ся трагедія не має в собі нічого слов'янофільського. Щодо презенти на Остап'є, то мусите поправити підчеркнену в Вашім рукописі увагу про те, що Залеські могли все зробити в губернії. Я зазначив там, що Вацлав Залеський умер іще в р. 1848 губернатором Галичини, а презенту Скоморівському дала його вдова, можна сказати майже напевно за те, що Скоморівський представився їй як чоловік, що добре говорить по-польськи, а, може, відомий був їй як автор вірша з 1848 р. Що сей вірш, хоч написаний руською мовою, відносився до польських в'язнів, випущених на волю, а не до руських, виходить з того, що жодних руських політичних в'язнів у Куфштейні та Шпільбергу тоді не було. Віршів Скоморівського я ще не читав, та бачачи з невеличкого непорозуміння в однім Вашім цитаті в Вашій статті, міркую, що для друку треба буде проредагувати їх далеко основніше та старанніше, ніж се Ви могли вчинити, а то вони можуть показатися й зовсім не вартими друку або не вартими видання в українсько-руській бібліотеці. Думаю, що добре зробите, друкуючи статтю про Скоморівського в «Записках», редакцію віршів можемо оба разом переробити колись, порівнюючи Ваші копії з рукописами. Справа й так не спішна, бо друкування дальших томів українсько-руської бібліотеки задля браку фондів правдоподібно спиниться щонайменше на кіль-

ка місяців. Я позволив собі також повичеркувати спеціальні зміст рукописів Скоморівського; се можна зробити в короткій передмові до видання віршів. Рукопис Вашої статті зложу завтра у добр[одія] Кревецького в канцелярії бібліотеки Н[аукового] т[овариства] ім. Шевченка.

Остаюся з поважанням

д-р Іван Франко.

386. ДО ВЛАДИСЛАВА МІЦКЕВИЧА

Львів, 23 січня 1914 р.

Czcigodny Panie!

Równocześnie z tym moim listem wysyła księgarnia im. Szewczenki Sz[anownemu] Panu egzemplarz wydany przeze mnie dzieła ojca pańskiego «Wielka utrata». Opóźniłem się z tą wysyłką cały miesiąc, nie mogąc dostać adresu Pana. Książka była już raz w Paryżu, ale została zwrócona w skutek niedokładnego adresu. Nie będę Sz[anownemu] Panu rekomendował swej pracy nad wydaniem dzieła Mickiewicza, przekładem wyboru jego poezyi na język rusiński i nad jego biografią, opartą przeważnie na cennem pańskiem dziele. Nie będę też się udawał w kwestję autorstwa dramatu, dla której we wstępie i w biografii podałem com mógł. Wyrażam tylko tą nieztomną pewność, że dzieła tak świetnego i genialnego nie mógł napisać żaden inny polski poeta, tylko Adam Mickiewicz. Z tą pewnością mogę patrzeć z góry na te drwiny i urągania, któremi zaraz po wyjściu moj[ej] książki bryznęły na nią i na mnie niektóre pisma polskie we Lwowie i Krakowie

Zostaję z prawdziwym szacunkiem

D-r Iwan Franko.

Lwòw, ulica Ponińskiego, N 4

Шановний пане!

Одночасно з цим моїм листом книгарня імені Шевченка висилає Вам екземпляр твору Вашого батька «Велика втрата», виданого мною. Я затримався з його пересилкою на цілий місяць, не можучи дістати Вашої адреси. Книжка вже була раз в Парижі, але її повернено у зв'язку з неточною адресою. Я не буду Вам рекомендувати свою працю над виданням твору Міцкевича, над перекладом вибраної його поезії на українську мову і над його біографією, основаною переважно на цінній Вашій роботі. Я не буду також вдаватися в проблему авторства драми, щодо якої я у вступі і в біогра-

фії повідомив все, що міг. Висловлюю лише тверде переконання, що такого прекрасного, геніального твору не міг написати ні один інший польський поет, а лише Адам Міцкевич. З цією певністю я можу дивитися зверху на ті насмішки і образи, якими зараз же після виходу моєї книжки кинули на неї і на мене деякі польські журнали у Львові і Кракові!

З щирою повагою

д-р Іван Франко.

Львів, вулиця Понінського, № 4

387. ДО І. Т. КАЛИНОВИЧА

Львів, 7 березня 1914 р.
Львів, д[ня] 7 марта 1914

Високоповажаний пане!

Посилаю Вам життєпис Пушкіна. А[б]и дати сьогодні на почту, я не встиг дописати кінця, двох або трьох сторінок, докінчення вірша про роковини Бородіна, та, може, додам іще дещо. Не дописано також деякі пояснення до віршів, влучених у життєпис, та се можна зробити і в коректі або перед друком. Сей життєпис прийде на початок тому, далі піде переклад «Бориса Годунова», потім дописка про історичну основу та літературне значення тої драми, а далі те, що вже маєте, «Бор[иса] Год[унова]» зачну переклад[ати] слідуючого тижня.

Остаюся з глибоким поважанням

Іван Франко.

388. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Львів, 4 квітня 1914 р.
Львів, д[ня] 4 цвітня 1914

Високоповажаний пане професор!

Одержавши сьогодні відомість, що «Лис Микита» незабаром почне друкуватися в Києві, звертаюся до Вас як голови видавничої Спілки з просьбою зробити, що від Вас залежить, аби я міг умовлений гонорар одержувати з книгарні Наукового тов[ариства] ратами по 100 кор[он] щомісячно, коли можна, ще починаючи з цвітня.

Також бажав би я одержати гонорар за статтю, поміщену в ч[ислі] І «України». Не прогнівайтеся, коли до сеї

просьби долучу ще одну: запорядіть у книгарні, аби на рахунок того гонорару вислали мені третє видання першого тому Вашої «Історії України».

Остаюся з поважанням

д-р Іван Франко.

389. ДО АДОЛЬФА АТЛАСА

Львів, 17 квітня 1914 р.
Lemberg, den 17. April 1914

Geehrter Herr!

Ihren liebenswürdigen Brief habe ich heute erhalten und Ihre Übersetzung hie und da korrigiert. Sie könnte vielleicht bei eingehender Bearbeitung verbessert werden.

Besonders wäre es wünschenswert, die Verse so umzubauen, daß die Cäsuren in der Mitte jedes Verses männlich wären wie im Original; so wie es ist, scheint der Rhythmus etwas verworren und schwerfällig. Ich schicke Ihnen Ihre Handschrift zurück und verbleibe hochachtungsvoll.

D-r Iwan Franko.

Poniński-Gasse, 4

Шановний пане!

Сьогодні я одержав Ваш люб'язний лист. У Вашому перекладі зробив деякі правки. При детальнішому опрацюванні його, мабуть, можна було б вдосконалити.

Вельми бажано було б перебудувати віршовані рядки так, щоб цезури всередині кожного вірша стали чоловічими — як в оригіналі, бо в такому вигляді ритм дещо безладний і важкий. Повертаю Вам Ваш рукопис і залишаюся з глибокою повагою

д-р Іван Франко.

Вул. Понінського, 4

390. ДО ТЕОДОРА КУЛЬЧИЦЬКОГО

Львів, 18 квітня 1914 р.
Львів, д[ня] 18 квітня 1914

Високоповажний добродію!

Покійного Станіслава Блотніцького знав я занадто мало, хоч кілька літ із ним разом працював у редакції «Kurjera Lwowskiego» та друкував дещо своїх писань у видаванім

під його редакцією тижневику «Ruch», аби я міг написати про нього якісь спомини, варті друку. А писати звичайний короткий некролог після поміщеної вже в часописах посмертної згадки була би зовсім не потрібна робота, бо така згадка не знайшла би навіть місця в щоденній газеті. Про якесь переслідування покійника з боку якої-будь власті мені нічого не відомо.

Остаюсь з поважанням

д-р Іван Франко.

391. ДО АДОЛЬФА АТЛАСА

Львів, 30 квітня [1914 р.]
Lemberg, am 30. April

Verehrter Herr!

Ihre neue Übersetzung ist weit besser als die erste, und ich denke, daß sie auch druckfähig ist. Ich habe nur eine einzige Korrektur angebracht. Воля im Ukrainischen hat zwei Bedeutungen: Willen und Freiheit. Die zweite ist hier die einzig richtige.

Ich verbleibe mit Hochachtung

D-r Iwan Franko.

Шановний пане!

Ваш новий переклад набагато ліпший, ніж перший, й гадаю, що він готовий до друку. Я зробив лише одну-єдину правку. «Воля» в українській мові має два значення: «бажання» й «свобода». Друге є в даному разі єдино правильним.

Залишаюся з глибокою повагою.

д-р Іван Франко.

392. ДО І. Т. КАЛИНОВИЧА

Львів, 16 травня 1914 р.
Львів, д[ня] 16 мая 1914

Високоповажаний добродію!

Сьогодні одержав я Вашу посилку, 5 примірників другої часті поезії Шіллера. Добре, що оголосили передплату. Не знаю, що скажете на ось яке моє запитання. У мене готова до друку написа[на] в цвітні й маї б[іжучого] р[оку] книжка в об'ємі 12—15 аркушів друку п[ід] з[аголовком] «Найдавніша історія України до р. 1008 в поетичних обра-

зах» (44 віршованих оповідань, додані до кождого літописні тексти також у віршовій формі, а до них додані уваги або аналогічні оповідання з тих джерел про ті самі або подібні факти, в тім числі одне біблійне оповідання) про двобій Давида з Голіафом (також перероблено віршами). Книжка [має] мету не тільки спопуляризувати оповідання нашого найстаршого літопису, але також спопуляризувати сам їх текст, дуже близький до старої народної мови і незвичайно цінний як із літературного погляду. Мені було би пожадано опублікувати сю книжку ще сього ювілейного року. Я удався до директора Укр[аїнсько]-р[уської] видавничої спілки, та одержав рішучу відмову. Чи не могли би Ви видати сю книжку в своїй бібліотеці? Щодо гонорару, я не буду робити ніяких трудностей — заплатите скільки зможете і коли зможете. Головна річ у тім, що для літописних текстів потрібна кирилиця, а Загальна друкарня не має її. Директор, почувши від мене вже давніше, що я мав би дещо друкувати кирилицею, заявив, що міг би справити сортимент кирилиці (треба би тільки garmond), якби зроблено вклад кілька сот корон. Я зробив би це й сам, якби одержав хоч трохи значнішу суму з ювілейного фонду, та тепер на се нема ніякої надії. Отже, якби Ви згодилися друкувати мою книжку, то будьте ласкаві порозумітися з дирекцією друкарні та повідомити мене. Можу запевнити Вас, що книжка вийде така, якої досі не було в нашій літературі, і можна мати надію, що піде також до Росії. Раджу Вам також із Шіллером удатися до цензурного відомства в Петербурзі з просьбою о дозвіл ввозу книжки в Росію. Вишліть по два примірники обох частин на адресу: Комитет иностранной цензуры. Петербург. Подання пишіть по-українськи, якнайпростіше, без захвалювань.

Остаюсь з поважанням.

Д-р Іван Франко.

393. ДО О. Ф. ФРАНКО

Криворівня, 2 серпня 1914 р.

Криворівня, д[ня] 2 серпня 1914

Дорога мамо!

Вчора вночі одержав я телеграму від Тараса, аби приїздити, бо він покидає Львів. Та телеграма була о два дні

спізнена, бо вже від двох днів задля мобілізації не приймають жодних приватних пасажирів на залізницю. Значить, нам тепер протягом одного або й двох тижнів нема що рушатися з Криворівні. Не знаю, коли Тарас вийде зі Львова і відколи ти будеш сама, але думаю, що се буде найліпше для тебе, бо жоден мужчина не буде тебе тиранити. Щодо грошей на життя, то пригадую тобі, що в книгарні Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка (Ринок, 10) можеш у кождій хвилі дістати на мій рахунок 200 корон, що належиться мені ще за липень. Чи не порадно би було тобі тепер, на випадок слабості або небезпеки, таки познайомитися з Целіною та попросити її підмоги й товариства, се лишаю тобі до волі.

Здоровлю тебе

Іван Франко.

394. ДО О. Ф. ФРАНКО

[*Криворівня, 6 серпня 1914 р.*]

Дорога мамо!

Твою картку я одержав сьогодні, д[ня] 6 серпня, і зараз відписую. По Тарасовій телеграмі я не міг приїхати, бо вже від неділі в Ворохті не приймали подорожніх. Я би радив запросити Целіну до себе на мешкання з дочкою; утрьох буде вам безпечніше. Твої[х] фруктів вона, певно, не ткне. Вона живе при вул. Павлінів, ч. 3. Напиши їй картку, що відвідаєш її в означений час, або запроси її до себе. Я пишу до неї рівночасно. Коли буде можна вернути нам, не знаю, в усякім разі наш побут тут може потягтися ще тиждень або й два, а хто знає, чи й не довше. Не пишеш мені нічого ані про Петра, ані про Гандзю. Обоє вони тепер також не можуть вернути додому, але, може, вернули перед тим. Що згадуєш про паню Кобринську, сего не можу розуміти. Целіна на прозвище не Кобринська, а Зигмунтовська. Не пишеш також нічого, чи маєш гроші. Якби не можна дістати з книгарні, то я міг би вислати відси.

Здоровлю тебе

Іван Франко.

395. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

[*Львів, вересень—жовтень 1914 р.*]

Хоча в мене ювілейний фонд 27 000 корон, із яких я досі міг брати 200 кр. місячно на вдержання, то, проте, тепер наслідком війни мені грозить п р о с т о г о л о д н а с м е р т ь, бо дирекція страхового товариства «Дністер», у якім зложені мої гроші, заявила, що від першого вже не одержу нічого. Тому прошу Вас похлопотати, аби мені вислано в якнайкоротшім часі хоч 100 рублів. Є в Науковім товаристві деякі мої праці в рукописах (одна була друкована в «Україні»), є якісь гроші в моєї дочки. Коли в нас полегшає, я зверну все чи грішми чи працями. Дочку, будьте ласкаві, придержіть якнайдовше.

396. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ

[*Львів, кінець 1914 р.*]

Високоповажаний добродію!

Нині одержав від Василя Якібюка, господаря в Криворівні, де я кілька років проводив літо, повідомлення [нрзб. — *Ред.*], що його взяли до війська і помістили там в службі.

Жінку з дрібними дітьми (троїма) він лишив дома, найстарша донька в мами нареченого, а найстарший син служить від року в війську. Сей господар свідомий як майстер домашнього промислу, дуже добрий оповідач та посередник в збиранні виробів старих гуцульських виробів між гуцулами та старої гуцульської традиції. Тому прошу перед дирекцією «Дністра» промовити кілька слів за уділенням його жінці з дітьми щонайменше з місячного кредиту на мій рахунок, чи я буду у нього сього року, чи не буду. Коли до трьох місяців не заплатить 100 крон, я готов буду заплатити ї[х] сам.

Остаюсь з глибоким поважанням

д-р І. Франко.

397. ДО М. І. КОРЕНЕВИЧА

[*Львів, 1914 р.*]

Поважаний пане!

Лист Ваш одержав і нічого не маю сказати. Для мене пожаданим є, щоби десь по селах, в школі чи в церкві, знаходячися, записки а навіть письма в якийсь спосіб видобути і мені прислати, бо ж хочу зложити якусь збірку важних речей з минувшини.

Остаю з поважанням

Франко.

398. ДО А. І. ФРАНКО

Львів, 3—13 лютого 1915 р.
Львів, дня 3 н. ст. лютого 1915

Дорога Анно!

Обертаюся до тебе з просьбою. Розшукай якогось слухача університету і проси його переписати для мене з другого тому «Запорожской старины» (1835—8), книжки четвертої, поміщені там українські пісні й думи з увагами до них. Українські тексти треба переписувати слово в слово і буква в букву з усіма значками. Надто проси його переписати «Содержание» книжок 4, 5 і 6 — усього того буде небагато. Що треба заплатити за переписування, заплати, а я зверну тобі, як вернеш додому. Тут я дізнався, що всі укр[аїнські] видання в Росії заборонені, значить, і мій запит до пані Кр. був безпредметний. Чи була ти в неї та чи передала мій листок? Може, як не тепер, то в четвер зможемося на щось путніше. Ти була в Ольги Альбранд? Може, вона бідує та потребує підмоги? В нас стільки нового, що д[ня] 26 січня вмер М. Павлик. Може, з сею новиною зайдеш до пані Л. Драгоманової та сповістиш її при тій нагоді, що всі листи до Драгоманова, які він забрав від неї, він продав музеєві митрополита Шептицького, в тім числі і мої, щодо котрих друкування застерігся був перед ним перед кількома літами, а які звернути мені він не хотів без дозволу пані Драгоманової. Ті листи представляють для мене деякий капітал, якого я буду доходити, тому я хотів би знати, чи пані Др[агоманов]а позволила Павликові продати листи в треті, ще й до того клерикальні руки.

Д[ня] 13 лютого. Отсе аж сьогодні передаю сей лис[т]ок через вояка. Нового в нас нічого нема, зима весь лютий досить остра, так що я ледве раз на тиждень виходжу з

дому до міста. В мами досі не був і не буду, поки не потеплiє. Не дивуюся, що від тебе нема листа, та все-таки було б не зле, якби ти написала, що там у вас діється.

Здоровлю тебе й засилаю поклони всім знайомим.

І. Ф.

399. ДО А. І. ФРАНКО

Львів, 24 березня 1915 р.
Львів, д[ня] 24 марта 1915

Дорога Анно!

Вчора я одержав від Банд[рівського] твій лист, який йому передала Панькевичева, що одержала його не відомо від кого. Він недатований, та, здається, давніший від того, який я одержав від молодого офіцера і на який відповів тобі зараз. На деякі твої питання я відповів у тім листі і відповідаю тут іще раз. Пані Куч[инська] не була в нас, твій лист переслала через експреса, а твої листи ми не мали змоги передати їй, не знаючи ані її назви, ані адреси. З мамою я не бачився від часу її відведення до Кульп[аркова] д[ня] 17 грудня і не маю ані охоти, ані можності бачитися з нею більше. Про її здоров'я не знаю нічого, та думаю, що вона за той час не хорувала. Коли я натомість, простудившися й пролежавши в ліжку два тижні, все не можу прийти до здоров'я й цілими тижнями не виходжу з дому. Про Тараса мав я сими днями відомість, що він перед двома тижнями з австрійським військом був у Станіславові з повновластю від коменди організувати стрільців. Із того можна вирозуміти, що він живий і здоров, не дістався до неволі ані не був обляжений у Перемишлі. Про Петра невідомо нічого нового. Вчора в нас була велика парада росіян по поводу капітуляції Перемишля, що держався більше як 5 місяців проти величезної сили (говорять про 600 000) росіян. Що ти від тьоті С[оні] перейшла на холодну та вогку кватиру, се мені дуже прикро, та на се в мене тільки одна рада: в е р т а й д о д о м у, к о л и т о б і т а м т а к н е п р и є м н о. Дома все-таки тепло, сухо та спокійно, а від д[ня] 21 с[ього] м[ісяця] маємо вже сонячні та теплі дні, хоч земля ще під снігом. Товариського життя між тутешніми русинами тепер, у воєнний час, нема ніякого, всі товариства, книгарні, бібліотеки й школи позамика-

ні, головні представники інтелігенції або повиїздили з краю (в Відні самих русинів тепер до 10 000), а з тих, що лишилися, многих поарештовано. Про Юзич. не знаю нічого. Про кореспонденцію з Віднем або заграницею тепер ані думки нема, бо всі поштові та телеграфічні зв'язки перервані.

Не виходячи нікуди з дому, я не буваю також ні в яких знайомих, а в мене лиш деколи буває д. Бандр[івський] та дехто з молодіжі або росія[н]. Кождого дня я займаюся літературною працею, рад, що можу писати хоч лівою рукою. За остатні роки в мене набралася немала стирта рукописів, готових або майже готових до друку. Працюю на запас, аби дармо не тратити часу, не маючи змоги знати, яка доля жде наше письменство, але не тратячи віри в його кращу будущину. Здоровлю тебе і всіх знайомих.

І. Ф.

400. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА

Львів, 27 травня 1915 р.
Львів, дня 27 н. с. травня 1915

Високоповажаний добродію!

У початку сього місяця звертався я до Вас і до д. Ігн[атовича] через дочку з просьбою виробити мені для прожиття в теперішніх тяжких часах позичку в висоті до 500 рублів, та, не маючи певності, чи дійшов мій лист до дочки і чи вона показала Вам його, обертаюся до Вас тепер безпосередньо з тою самою просьбою та з викладом ось яких обставин мого положення. Я досі хворий на наслідки плеврита, який перебув узимі; ті наслідки — головно біль у нижній часті живота та загальний упадок сил наслідком кількамісячної дієти. Ходження і всяка, хоч би дрібна, праця втомляє мене й запирає дух, а тіло вихудло так, як у мене досі не бувало. Бувши змушеним іще в грудні минулого року віддати жінку до закладу божевільних, я рівночасно був змушений прийняти до свого дому одну вдову з двома дорослими дітьми й дати їм, окрім кватири, майже повне вдержання. Се уможливило мені перебути сю тяжку зиму та небезпечну хворобу, яка при жінці, що систематично та виразно наставала на моє життя, була би певно звела мене в могилу. Про подорож у тепліший клімат та догідніші обставини для порятування здоров'я — у Львові тепер ні за

які гроші не дістанеш ані вина, ані фіг, ані спирту, не говорячи про інші речі, які звичайно можна було дістати — нема що й думати тепер, коли не можна рушитися навіть поза рогачки міста. Зрештою в нас тепер погода гарна, садок розвився та відцвів, жильці покопали та позасівали грядки й держать дім у такім порядку та чистоті, яких уперед ніколи не було. Я міг продержатися сю зиму й весну тільки завдяки грошевій підмозі земляків із різних частин Росії, а в маю отсе недавно я одержав від одного неземляка 100 рублів у позику на необмежений час. Мій щоденний бюджет виносить пересічно 2 рублі, а запасу в мене мається несповна 200 рублів. У маю я також довідався, що в Москві почали друкувати мою статтю «Галицкая земельная собственность», якої перша половина появилася в двох перших книжках «Украинской жизни» за сей рік, а друга половина (такого самого об'єму) не знаю, чи появилася в дальших. Обертаюся до Вас із просьбою при помочі знайомих (я сам із редакцією «Укр[аинской] жизни» досі не мав ніяких зносин) розвідати, чи поміщена решта моєї статті в дальших книжках і чи можу я надіятися за свою працю якого гонорару. Я незабаром приготовлю для «Укр[аинской] жизни» дещо нового й вишлю сам із листом до редакції, а тим часом прошу Вас зробити для мене, що Вам буде можливо.

Тутешня власть досі лишає мене в спокою, крім одної тривоги — солдатського постою в моїм домі (коло 200 людей) у першу ніч окупації Львова. Може, на се вплинула та обставина, що я догадався ще в жовтні мин[улого] року вислати до Академії наук у Петрограді одну свою працю («К изучению древнерусских летописей»), а в лютім сього року другу («К изучению украинских народных песен XV ст.»). І ось моя друга просьба до Вас, розвідати, наскільки се Вам буде можливо, чи прийняті мої праці до публікацій (Известий) Академії, коли можуть бути друковані та чи можу надіятись за них гонорару. Так само прошу розвідати, чи було в кінці минулого року присужденіе наград «из фонда имени А. Котляревского», на який конкурс я подав іще в р. 1913 свою книжку «Студії над українськими народними піснями», т. І?

Із «Укр[аинской] жизни» я дізнався, що в Харкові має виходити укр[аїнський] журнал «Основа». Чи не буде Вам можливо розвідати дещо ближче про редакцію того журналу та вплинути на ту редакцію, щоб вона формально запро-

сила мене до співробітництва та порозумілася зо мною? В мене багато літературних та наукових праць, що можуть — кажу без самохвальби — служити оздобою всякого видання й не образять ніякої цензури.

На сьому кінчу й засилаю Вам і всім знайомим сердечне поздоровлення

д-р Іван Франко.

Вул. Понінського, ч. 4

401. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО

Львів, 24 червня 1915 р.
Львів, д[ня] 24 червня 1915

Дорогий добродію!

Поздоровляю Вас і всю Вашу родину з освободженням від кормиги. Чую, що в тих днях розпочнеться урядування в «Дністрі». Я сам такий іще безсильний і ослаблений болем живота, що не можу виходити з дому. Будьте такі добрі порозумітися з п[аном] Сушком, чи можна буде на рахунок мойого фонду одержати зараз хоч 50 корон, і скільки буду міг одержувати від першого. Річ така, що в мене самі рублі, — маю їх іще в себе 95, а на книжечці Кредитового союзу, як повідомив мене д. Паньківський, 39, але тепер така біда, що за рубля дають дві корони та й то, деколи не хотять. Не бажаючи тратити майже цілої третини того капіталу, який ще мені лишився, прошу Вас постаратися для мене о трохи австрійської валюти. Чи Паньківського вивезли? Може би, Кредитовий союз хотів виплатити ті рублі, що зложено в нім, по якім зноснішім курсі, хоч по 120? Буде мені дуже приємно, коли відвідаєте мене.

Ваш

Іван Франко.

402. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО

Львів, 15 липня 1915 р.
Львів, д[ня] 15 липня 1915

Високоповажний добродію!

Я дуже хворий на біль живота, причім мене мучить безсонниця. Вчора я лежав більшу часть дня, лежу й сьогодні.

Мій рублевий капітал уже близький (?) вичерпано, й тому звертаюся до Вас із просьбою взяти з книжечки кредитового союзу ті рублі, які там є (при Паньківському було щось 39 рублів, тепер, може, набралося більше) і принести мені з «Дністра», крім тих 50 кор., що Ви принесли мені, я взяв за квитами на раз 30, а другий раз 20 кор. Чи не могли би Ви з касиром управильнити мої відносини до «Дністра» так, аби я хоч від сего місяця побирав уповні, хоч би й ратами, призначені мені з ювілейного фонду 4 200 кор. місячно з тим, аби до часу моєї слабості слуга приносив мені гроші додому? В такім разі можна би побрані досі 50 + 50 корон почислити за першу половину липня, а Ви могли би зараз узяти чи то цілу другу половину (100 к.), чи менше. Будьте такі добрі відвідати мене сими днями, Петро вже майже тиждень дома, але як не нині, то завтра має від'їхати. Здоровлю Вас щиро з родиною.

Іван Франко.

403. ДО ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ

Львів, 25 липня та 10 серпня 1915 р.

Світла ц[ісарсько]-к[оролівська] дирекціє поліції у Львові!

Посвідчаю, що віддавець оцего письма — син мого брата Захарії (vulgo[1] Михайла) Франка в Нагуєвичах, пов. Дрогобич, на ім'я Василь, який перед двома місяцями висланий із Дрогобича із воєнним форшпаном (фірою для транспорту провіантів та парою коней) доїхав із австрійським військом аж до російської границі, де коні й віз забрала й оцінила військова команда, а його без жодного поквітування та документа пустила вертати додому. Прошу в оцій неурядовій справі переслухати його та зарядити все потрібне, аби він міг безпечно та по змозі залізницею вернути додому.

Д-р Іван Франко, власт[итель] дому при ул. Понінського, ч. 4.

З оцим листом я посилав Василя Франка зараз друго[го] дня по його приході до Львова до поліції, але він не міг доручити його нікому, а я сам обезсилений хворобою

[1] По-вуличному *(лат.)*.— *Ред.*

не міг піти з ним і не мав нікого, хто би міг заступити мене. Я тим часом повідомив його вітця про його побут у мене, а йому запевнив у себе місце послугача на необмежений час.

Д-р Іван Франко.

Львів, д[ня] 10 серпня 1915 р.

404. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Львів, 14 серпня 1915 р.

Hochverehrter Herr Hofrat!

Zuerst einen herzlichen Gruß nach einer grausigen Zeit. Der Winter hat mich diesmal stark mitgenommen und sehr geschwächt. Gott sei Dank haben meine Geisteskräfte nicht gelitten. Auch die russische Okkupation hat mich so gut wie unbemerkt gelassen. Ich habe in dieser Zeit zwei Arbeiten in russischer Sprache an die Извѣстия отд. р. яз. abgeschickt, einen Beitrag zum Studium der ältesten russischen Annalen (3 Kapitel) und einen Beitrag zum Studium der südrussischen historischen Volkslieder (vier Lieder aus dem XV. Jh., letztere auf Veranlassung des Prof. Šmurlo, mit welchem ich hier bekannt wurde, aus ukrainisches Original ins Russische übermetzt). Dies ist der Anhang des zweiten Bandes meiner Studien der ukrainischen Volkslieder, deren erster Band als Separatdruck aus den Записки наук. тов. им. Шевченка, im J. 1913 erschienen ist und von mir auch an die Petersburger Akademie zum Konkurs auf die Prämie des A. Kotljarevskij eingereicht wurde. Der zweite Band enthält die ältesten ukrainischen Volkslieder, Dumen, Verse und ähnliches bis auf Chmelnyzkyj. Die Studien, soweit sie fertig sind, untersuchen auch die sogenannten Falsifikate, bieten neue Varianten und historische Quellen und bringen manches Überraschende. Die Arbeit ist bis zum Lied von dem Nalywajko gediehen. Ich habe zufällig erfahren, daß auch mein zweiter Beitrag (Прогласие) im Archiv bereits erschienen ist. Könnte ich wenigstens einen Separatabdruck davon bekommen? Als dritten Beitrag möchte ich Konstantins dritte interessanteste Schrift Написание о правой вере bringen und bitte mir mitzuteilen, wann spätestens die Handschrift fertigzustellen wäre. Ich habe die Rekonstruktion des sehr schwierigen Textes schon fertig — die Übersetzung und

pie Beifügug eines wissenschaftlichen Apparats können in einigen Tagen fertig werden. Verbleibe hochachtungsvoll

D-r Ivan Franko.

Poniński-Gasse, 4

Вельмишановний пане раднику!

Передовсім шлю Вам сердечне вітання після жахливого часу. Цього разу зима мене сильно виснажила й дуже ослабила. Богу дякувати, моя сила духу не постраждала. Крім того, через російську окупацію я лишався майже непомітним. За цей час я вислав дві праці російською мовою до «Известий отделения русского языка» — причинок до студій над найдавнішими російськими літописами (3 розділи) і причинок до студій над південноруськими історичними піснями (чотири пісні з XV століття, останні за велінням проф. Шмурло, з яким я тут познайомився, переклав з української мови на російську). Це додаток до другого тому моїх студій над українськими народними піснями, перший том яких вийшов в 1913 році окремим відбитком з «Записок» Наукового товариства ім. Шевченка і який я подав на конкурс до Петербурзької Академії на здобуття премії О. Котляревського. Другий том містить найдавніші українські народні пісні, думи, вірші тощо аж до часів Богдана Хмельницького. В цих студіях, коли я їх закінчу, будуть досліджені також так звані фальсифікати й подані нові варіанти, історичні джерела й багато інших несподіваних речей. Моя праця просунулася до пісні про Наливайка. Випадково я довідався, що в «Архіві» тим часом вийшов також мій другий причинок «Прогласіє». Чи не могли б Ви прислати мені бодай один окремий відбиток? Третій причинок я хотів би присвятити третьому, найцікавішому твору Константина «Написание о правой вере»; прошу повідомити мені, коли, щонайпізніше, я маю подати рукопис. Я вже закінчив реконструкцію вельми важкого тексту — переклад і додаток з науковим апаратом будуть готові за кілька днів.

Залишаюся з глибокою пошаною

д-р Іван Франко.

Вул. Понінського, 4

405. ДО Т. І. ФРАНКА

Львів, 15 серпня 1915 р.
Львів, д[ня] 15 серпня 1915

Дорогий Тарасе!

Вчора одержав я твою картку з 12/VIII, бачу з неї, що ти не одержав досі ані мого листа з Петровою дописком, ані жодної з трьох дальших кореспонденток. Значить, писання від мене до тебе не доходять, а в такім разі шкода й писати тим більше, що за кождим разом треба просити когось віднести картку аж на пошту, а я сам досі хворий і ходити поза домом мені тяжка мука. Так і знай, що доки не одержу від тебе відомості, що ти одержав мої письма, то не буду більше нічого відписувати. Твої картки попри-

ходили аж минулого місяця, по дві, по три нараз. Відповідаю ще раз на твої питання: наш дім цілий і невшкоджений, раз лише ночували в нім москалі (коло 200) і шкоди не зробили, ревізії жодної не було, тільки злодії покрали дещо убрання. Мама від д[ня] 17 грудня 1914 в Кульпаркові, Гандзя в Києві, Петро при стрільцях у Коломиї (ул. Українська), був перед місяцем у Львові і писав пару разів. У ме[не] в домі живе пані Целіна з дітьми, а від 24 липня син Михайла Фра[нка] з Нагуєвич, із якого маю дуже доброго послугача. Я хорий від лютого, жию оце вже півроку на дієті, зимою намучився страшенно, вихуд і стратив сили, які не скоро ще відновляться. У Львові холери майже нема, зате дорожня страшенна: вже від кількох неділь не можна дістати ні хліба, ні булок, ні м'яса, ні муки. Я прожив усю зиму російськими грішми, яких у різних місцях зложено для мене звиш 600 рублів, а без них був би справді пропав. І тепер, коли в нас на фінансовім полі полегшало, не грозить мені брак грошей. Оце і все, що можу сказати тобі, а про настрій у Львові, в котрім мало буваю, мало що й знаю понад те, що всі ми раді тому, що позбулися рос[ійської] окупації, та тому оборотові, який узяла війна. Бажаю тобі всього найліпшого й цілую тебе.

Іван Франко.

406. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО

Львів, 9 вересня 1915 р.

В[исоко]п[оважаному] д[обродію] К. Бандрівському.

Оце написав я для Вас концепт листа до проф. С. Томашівського. Будьте ласкаві переписати своєю рукою на листовім папері, а в «Дністрі» у д. Володимира Левицького, нотарія і заступника директора довідатися адресу пр[оф.] Том[ашівського] та вислати йому. Був у Вас при дверях концелярії в вівторок, та не застав. У мене в домі стільки новини, що пані Зигм[унтовська] завтра (10/IX) випроваджується, а її син у вівторок пішов do Strzelców. Я вимовив їм місця задля дорожні та занадто великих коштів, [а] головно з відомих Вам особистих причин. Здоровлю сердечно.

Д-р Ів. Франко.

9.IX 1915 р.

407. ДО В. В. ДОРОШЕНКА

Львів, 4 листопада 1915 р.
Львів, дня 4 падолиста 1915

В[исоко]п[оважаний] добродію!

На письмо «Союзу» з Вашим підписом з дня [7] жовтня відповідаю аж тепер, бо воно залежалося в книгарні Н[аукового] т[овариства] ім. Ш[евченка], і я одержав його аж перед кількома днями. Щодо друкування мого німецького перекладу вибору Шевченкових поезій я не в претензії і можу підождати, та посилаючи їх «Союзові», я й не думав про те, що нам треба перед Європою врізувати слов'янолюбство й лібералізм Шевченка тому, що се може бути неполітичним супроти німецьких та навіть папських змагань, тим більше, що папська ніби миротворна лінія виразно антинімецька. Не знаю також, чи так дуже потрібно на різних язиках товкти й перемелювати ф а л ь ш и в і історичні конструкції проф. М. Груш[евського], яких слабість та нетривкість уже тепер відчуває кождий історик. Очевидно, Ваше розуміння визволення України відмінне від мойого, і я поки що не хочу влазити Вам в дорогу.

А до Вас особисто у мене ось яке діло. З Вашим підписом повинна вийти бібліографія моїх писань за 40 літ, і я надіюся, що Ви не покинете сеї роботи й був би вдячний Вам, якби в дальшім протязі й мене допущено до участі в ній, хоч би лише для переведення одної коректи. Я переглянув виданих досі 6 аркушів і знайшов там одну не мою роботу, а власне переклад «Вукола» Помяловського у «Світі», доконаний О. Олеськовим. Зате знайдеться дещо до доповнення: у мене знайшлося ще багато вирізок із німецьких газет із часу мого сотрудництва в «Zeit». А найважніше ось що: попросіть когось, що володіє добре німецькою мовою або в Hofbibliothek при помочі аманuенза переглянув картковий каталог львівських українських друків із років 1883—1886, між ними, певно, буде й мій друк (2 картки 8°) «У роковини Шевченка», невідомий ані Павликові, ані Левицькому, ані Вам. Мені важко було би дістати його копію. Остаюся з поважанням.

Д-р Іван Франко.

408. ДО ВАСИЛЯ ЯКІБЮКА

Львів, 4 грудня 1915 р.
Львів, д[ня] 4 грудня (субота) 1915

Високоповажаний пане господарю!

Сердечне спасибі Вам за вашу картку. На давнішу весною я й не відповідав, бо був тоді так хворий, що пару разів перейтися по покою щодня міг, але вийти до міста, а особливо вернути догори була для мене велика трудність і мука. Так лишилося в мене більше-менше й досі, а про виїзд чи то до Криворівні, чи хоч би лише до Брухович окрім мого фізичного стану не могло бути ані мови задля воєнного стану, в якім проживає Львів і досі. Моя жінка від половини грудня мин[улого] року в Кульпаркові, в закладі для божевільних; час від мого повороту з Криворівні аж до зими вона провела в ненастаннім змаганні довести мене або до божевілля, або до голодової смерті й довела до того, що я цілий місяць мусив прожити в чужім домі, а коли через її недбальство злодії обікрали наш дім (покрали, на щастя, лише дещо з мужської одежі), я вернув додому й віддав її до Кульпаркова. Сини оба при війську: Тарас кадетом (хворував весною), тепер на Угорщині, а Петро лейтенантом, тепер у ровах недалеко Підгаєць. Гандзя як поїхала літом 1914 до Києва, так і досі не вернула.

Я прожив від половини грудня 1914 сім місяців з мамою Здзіся, з його сестрою та ним самим сім місяців і можу сказати, що одною з причин моєї хвороби та її тяжкого стану були відносини тої жінки та її сина до мене. Коли, нарешті, літом явився в мене син мого брата, 17-літній парубок із Нагуєвич, я був рад, що він мусив лишитися ві Львові, відправив у вересні паню Зигм[унтовську] з дітьми зі свого дому (Здзісь, не попрощавшися навіть зо мною, вибіг наперед, приставши до польського легіону) і лишився дома вдвійку з братаничем. Ми прожили як два пустинники до половини цвітня, а тоді на налягання лікаря д-ра Овчарського та опікуна перейшли на життя до приюту для укр[аїнських] січових стрільців, ул. Петра Скарги, ч. 2 А, де жиємо й досі. Мої матеріальні відносини зовсім забезпечені — коби лише вернути до здоров'я. Добре, що хвороба тіла не вменшила мого духовного здоров'я та душевної сили, що дає мені змогу день у день по кілька годин трудитися над збагаченням нашого письменства. Я ви-

готовив кілька пачок творів віршами й прозою, оригінальних та переробок і жию тою надією, що велика війна, яку переживаємо тепер, принесе нам без порівняння більше хісна, ніж може принести шкоди. Замість поклону та поздоровлення о. Волянському та його ви[соко]пов[ажаній] пані дайте їм прочитати отсю мою картку.

Здоровлю Вас

Ів. Франко.

409. ДО ФЕДЯ ФЕДОРЦЕВА

[Львів, між 15 вересня 1915 — 15 березня 1916р.]

В[исоко]п[оважаний] добродію редакторе!

Передаю Вам через Тараса оцю статтю, вважаючи її опублікування дуже важним для нашої справи. Надіюся, що, читаючи її, матимете більше спокою, ніж мав я, пишучи її, а певно, знаєте дещо більше фактів. Та, проте, думаю, що треба зробити з нею те саме, що з моїм комунікатом. Прочитавши її, Ви, надіюся, зрозумієте її важність і не захочете наражувати себе на можливі небезпеки зігнорування того, що тут написано. Тож прошу Вас іще раз: прочитавши мій рукопис, або зверніть його мені a limine[1], коли вважаєте непотрібним устрявати в те діло— не буду в претензії,— або дайте зложити в друкарні. З відбиткою та моїм скриптом підіть до цензора й поговоріть, чи пустить статтю в такій формі, чи може запотребувати її до урядового вжитку або зажадає яких пропусків. Пропуски в друку я вважаю не пожаданими не лише для редакції й публіки, але також для цензури, що стягає на себе закид сторонничості або самоволі. Був би-м дуже вдячний, якби Ви при вільній хвилі вечором могли відвідати мене в санаторії; було би добре, якби щодо часу умовитися з Тарасом, поки він тут. У мене час від часу можуть явитися діла, що вимагають дискреції, а можуть мати значення чи для нашої партії, чи для народу або й для держави. Дещо з таких діл «Діло» пропустило вже перед війною, і не буде оправдання тим peccutam omissionis — Вашої. Не допускайте хоч тепер, аби вони множилися, ніколи не можучи знати, з ким маєте діло.

Д-р Іван Франко.

---

[1] Негайно *(лат.)*.— *Ред.*

410. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО

Львів, 9 січня 1916 р.
Львів, д[ня] 9 січня 1916 р.

Високоповажана пані добродійко!

У тій хвилі маю приємність бачити коло себе обох Ваших дочок — нехай здорові будуть! — та чути їх бесіду. Втішила мене їх звістка про Ваше життя та про те, що Ви щасливо перебули час російської інвазії, не мусивши виїздити з краю, а здивувала відомість, що Ваш муж вже кілька літ учителює в Нагуєвичах. Я в тих літах кілька разів був у На[гуєвичах] у свояків і був би радо відвідав його. Я отсе вже майже рік, окрім каліцтва обох рук, хорую на тяжку внутрішню слабість, котра за той час неймовірно ослабила й висушила мене, і бували такі дні і цілі тижні, що я не міг без болю та душності ані лежати, ані сидіти, ані ходити, а щодо вікту, то майже весь сей рік жию на неправдоподібній майже дієті, при тім не можу їсти ні хліба, ні булок, ні м'яса, а звичайно нічого квасного, нічого сирого, печеного, твердого і т. п. Треба висилювати фантазію, аби придумати їду— не все той самий клеїк,— а тут як на побільшення лиха загальний брак живності та дорожнеча віктуалів. Проте дякую богу — не молитвами, а своїми трудами — не опускає мене тверезість та ясність ума, добрий гумор та охота до праці. Пишу лівою рукою, бачите, як, кожну букву окремо; хоч помалу йде, та волю писати сам, ніж диктувати, що мусив робити кілька літ по смерті сина. Мій матеріальний стан досить забезпечений, і я пишу тепер переважно на запас, кожного дня пару сторінок, останнього року переважно віршами. Коли-то доведеться друкувати? Чи не могли б Ви звернути мені маленьку книжечку «Aus Staub und Asche», яку я Вам позичив колись. Я переклав би її. Здоровлю сердечно

д-р Іван Франко.

411. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО

Львів, 20 лютого 1916 р.
Львів, д[ня] 20 лютого 1916

Високоповажаний добродію!

Передаю Вам з оцим листом 2 кор[они] з просьбою купити для мене Manźa «Sammlung der Oesterreichischen Gesetze», т. XX, де міститься «Jagdi und Fischereigesetze». Пошукайте таку книгарню, де можна справді купити сю книжку, а не виписувати її з Відня, бо доведеться довго чекати, а я хотів би якнайскорше розпочати задуману на її основі роботу.

Остаюся з поважанням

д-р Іван Франко.

412. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО

Львів, 1 березня 1916 р.
Львів, д[ня] 1 марта 1916

Високоповажаний добродію!

Засилаючи Вам з першим днем календарної весни щире поздоровлення, прошу у Вас дістати для мене і для приюту по 200 к[орон]. Будьте так добрі зайти по виході з канцелярії до директора університетської бібліотеки д-ра Маньковського і просити його, чи не визичили би там мені на місяць 20-тий том Манца.

Д-р Іван Франко.

ДОДАТКИ

413. ДО Л. П. ДРАГОМАНОВОЇ

Львів, 31 грудня 1895 р.
Львів, 31 дек[абря] 1895

Високоповажана добродійко!

Четвертий з'їзд руссько-української радикальної партії у Львові ухвалив на повнім засіданні 30 дек. с. р. виразити Вам і сім'ї Вашій глибоке співчуття по поводу втрати творця руссько-українського радикального руху, його найпособнішого і найпильнішого робітника та найдостойнішого представителя, пок. М. П. Драгоманова.

Др. Іван Франко, голова зборів
Семен Вітик, секретар

414. ДО КИЇВСЬКОГО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ АРХЕОЛОГІЧНОГО З'ЇЗДУ

Львів, 20 серпня 1899 р.

Маємо честь повідомити, що з причин недопущення українсько-руської мови до рефератів на з'їзді, Наукове товариство імені Шевченка не може взяти участі в ньому, бо се недопущення робить не тільки практичну перешкоду для тих членів, що не володіють російською мовою, але всім взагалі робить таку участь морально неможливою.

У Львові, дня 20 серпня н. ст. 1899

Володимир Гнатюк Др. Іван Франко.

415. ДО В. Б. АНТОНОВИЧА

[Львів, серпень — вересень 1899 р.]

Високоповажний добродію!

Висилаємо Вам реєстрик і зміст рефератів, приготованих членами нашого Товариства. На жаль, не всі референ-

ти надіслали нам нарис змісту своїх рефератів. Проф. Грушевський, певно, подасть Вам зміст своїх, так само проф. Колесса, що вже є в Києві. Може, проф. Грушев[ський] буде знати зміст реферату д-ра Мирона Кордуби «Про орнамент на галицько-руських писанках». Не надіслали нам змісту рефератів: проф. Верхратський «Про угро-руські діалекти з недвижимим акцентом», д-р Охримович «Основні принципи укр[аїнсько]-руського акценту» і «Звичаєве право у гал[ицько]-руських гірняків (бойків)»; Коренець «Зносини Виговського з Польщею» і д-р Кокорудз «Причинок до розвою літературного язика в Галичині» на основі рукописних джерел.

Дуже жаль, що не довелося нам побачитись особисто і взяти участь у з'їзді. Прошу Вас прийняти запевнення, що ми всі щиро бажаємо якнайкращого порозуміння і дружнього співділання галичан з українцями, особливо на полі дорогої нам усім науки і освіти, і нам дуже прикро було почути, що в Києві панують деякі — смію сказати — непорозуміння і упередження щодо нашої роботи. Певна річ, тут єсть вина з нашого боку, особливо в тім, що не держимо тіснішого контакту з закордонними братами. Як жаль, що мені не можна особисто бути в Києві! На моє подання до генерал-губернатора досі нема ніякої відповіді. Чи й не буде? А мені треба би бути в Росії і в чисто сімейних справах.

Щиро поздоровляючи Вас і всіх знайомих, остаюсь з глибоким поважанням.

Ів. Франко.

416. ДО ГАННИ БАРВІНОК

Львів, 8 березня 1901 р.

Високоповажана пані!

Рідко кому з наших письменників приходиться святкувати такий ювілей, як Ви, високоповажна пані, ювілей 40-літньої невпинної літературної праці. Та ще рідше найти письменника, що ціле своє життя і знання посвятив би виключно тим широким народним масам, до яких Ви так прилягли душею і які обирали завсігди предметом своїх численних оповідань. Через те й заслужили собі на велику вдячність не тільки усеї української інтелігенції, але й того

численного простонародця, яке Ви зображували все так реально, правдиво. Бажаючи дати вираз почуттю вдячності для Вас за те, редакція «Літ[ературно]-наук[ового] вісника» прилучається з найбільшою приємністю до учасників Вашого свята та засилає Вам щирі побажання доброго здоров'я і сили до дальшої праці.

М. Грушевський, Іван Франко, В. Гнатюк.

У Львові, дня 8 марта н. ст. 1901

417. ДО ДРУЖИНИ ЕМІЛЯ ЗОЛЯ

[*Львів, 29 вересня 1902 р.*]

Paris, rue Bruxelles, 21, Madame Zola.

Agréez, madame, notre complaisance la plus vive á cause de la mort du grand écrivain et excellent citoyen, accusateur intrépide de la corruption, ami de la vérité.

Les redacteur et collaborateurs du Messager littéraire ukrainien de Léopol, Autriche: Franko, Hnatiuk, Hruszewski, Kobrynska, Kobylanska, Pavlik, Semaniuk, Stefanyk, Jatzkiv, Trusch.

Париж, вул. Брюксельська, 21. Мадам Золя.

Прийміть, мадам, наше найглибше співчуття з приводу смерті великого письменника і прекрасного громадянина, невтомного викривача несправедливості, друга правди.

Редактори і співробітники українського літературного вісника, Львів, Австрія: Франко, Гнатюк, Грушевський, Кобринська, Кобилянська, Павлик, Семанюк, Стефаник, Яцків, Труш.

КОМЕНТАРІ

До 50-го тому Зібрання творів І. Франка у п'ятдесяти томах увійшли листи письменника 1895—1916 рр. Вони розкривають важливі сторінки життя і творчості І. Франка, містять оцінку багатьох явищ і подій тогочасної дійсності.

Автографи більшості листів зберігаються у фонді І. Франка у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР (фонд № 3; далі — ІЛ, ф., №).

Листи та коментарі до них підготували: О. В. Мишанич (1—125), Ф. П. Погребенник (126—262), М. С. Грицюта (263—417). У підготовці листів 263—417 брала участь О. О. Білявська.

Переклади листів з польської мови здійснено Н. П. Романовою, з німецької — Я. М. Погребенник та І. В. Сойком. Переклади грецьких та латинських фраз і уривків подаються за редакцією А. О. Білецького.

Умовні скорочення:

ІЛ — Відділ рукописів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка.

Літ. спадщина — Літературна спадщина, т. 1. Іван Франко. К., 1956.

Матеріали — Матеріали для культурної й громадської історії Західної України, т. І. Листування І. Франка і М. Драгоманова. К., 1928.

Твори, т. 20 — Франко І. Твори в 20-ти т., т. 20, К., 1956.

Українське літературознавство, вип. 1 — Українське літературознавство, вип. 1. Іван Франко. Статті і матеріали. Львів. 1966.

ЦНБ АН УРСР — Центральна наукова бібліотека АН УРСР.

1895

1. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА. *Львів, 1 січня 1895 р.*

Вперше надруковано: Матеріали, с. 484—488.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1466).

Драгоманов Михайло Петрович (1841—1895) — український публіцист, літературний критик, історик, фольклорист і громадський діяч буржуазно-демократичного, потім ліберально-буржуазного напряму. І. Франко листувався з М. Драгомановим

з 1877 до травня 1895 р. 173 листи зібрав і опублікував М. С. Возняк у виданні: Матеріали для культурної й громадської історії Західної України. Видає Комісія Західної України Всеукраїнської Академії наук. Том перший. Листування І. Франка і М. Драгоманова. Зібрано з автографів Наукового товариства імені Шевченка і Українського національного музею у Львові. У Києві, 1928, 508 с. Автографи листів зберігаються в архіві І. Франка у відділі рукописів (ф. 3, 166 листів І. Франка і 189 листів М. Драгоманова).

...брошурка Бакуніна — «Aufruf an die Slawen, von einem russischen Patrioten Michael Bakunin, Mitglied des Slawenkongressen in Prag. Koethen, Selbstverlag des Verfassers, 1848. Druck von Alexander Wiede in Leipzig». Про неї див. лист І. Франка до М. Драгоманова від 18 вересня 1894 р. (49-й том цього видання).

Бакунін Михайло Олександрович (1814—1876) — російський дрібнобуржуазний революціонер, теоретик анархізму, один з ідеологів революційного народництва.

Оссолінеум.— Мається на увазі бібліотека при культурно-освітній установі у Львові — Інституті Оссолінських, заснованій 1817 р. польським істориком і бібліографом магнатом Юзефом Максиміліаном Оссолінським (1748—1826).

...Maleho ...можете задержати...— Йдеться про працю чеського письменника і вченого Якоба-Йозефа Малого «Naše znovuzrozeni» (1880—1884). Книга зберігається в особистій бібліотеці І. Франка (№ 5985).

«Зоря» — літературно-громадський двотижневий журнал ліберально-буржуазного напряму. Виходив у Львові протягом 1880—1897 рр. як орган партії «народовців».

...панна Леся — Леся Українка.

«Житє і слово» — літературно-науковий і громадсько-політичний журнал революційно-демократичного напряму. Виходив у Львові в 1894—1897 рр., під редакцією І. Франка.

«Бесіда» («Руська бесіда») — культурно-просвітницьке товариство української дрібнобуржуазної інтелігенції в Галичині, засноване у Львові 1861 р. У 1862 р. при цьому товаристві було організовано музично-драматичний професійний театр.

«Kurjer» («Kurjer Lwowski») — польська щоденна ліберально-буржуазна газета, яка виходила у Львові з 1883 по 1926 р. Коли І. Франко був її співробітником (у 1887—1897 рр.) газета підтримувала польський і український демократичний рух у Галичині.

В новій книжці «Житя і слова» — першій книжці журналу «Житє і слово» за 1895 р.

...мого роману.— Незакінчена повість І. Франка «Основи суспільності» (1894—1895).

...продовження... статті Остапа.— Йдеться про статтю українського літературознавця, громадського діяча революційно-демократичного напряму О. Терлецького (1850—1902) «Літературні стремління галицьких русинів 1772—1872».

...переклади віршів (Гавлічка, Рилєєва «Сповідь Наливайка», початок моїх перекладів із слов'янської нар[одної] епіки і т. д.— І. Франко говорить тут про свої переклади поем «Тірольські елегії» і «Цар Лаврін» чеського письменника К. Гавлічка-Боровського (1821—1856) циклу народних пісень «Із слов'янської народної

епіки» та про «Сповідь Наливайка» К. Рилєєва, перекладені П. Грабовським.

Федькович Юрій Адальбертович (1834—1888) — український письменник-демократ і громадський діяч. У поетичних і прозових творах відобразив тяжку долю гуцулів. І. Франко видавав твори Ю. Федьковича, присвятив йому цілий ряд статей і рецензій.

Кобилянський Антін (1837—1910) — український культурно-громадський діяч, лікар; обстоював розвиток української літератури народною мовою.

Дідицький Богдан Андрійович (1827—1909) — український письменник і журналіст, «москвофіл», редактор львівської «москвофільської» газети «Слово» у 1861—1871 рр.

Зубрицький Михайло (1856—1919) — український етнограф ліберально-буржуазного напряму.

...половина Лесиного перекладу статті Верна... — Стаття французького вченого Моріса Верна «Євангеліє», у перекладі Лесі Українки, надрукована в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 1, с. 121 — 136; кн. 2, с. 286—295).

Увійшли тут два причинки (Охримовича і мій...)... Статті В. Охримовича «Звідки взялася назва «бойки»? та «Уваги про походження назви «бойки» І. Франка надруковані в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 1, с. 143—149).

Охримович Володимир Юліанович (1870—1931) — український етнограф, мовознавець. І. Франко згадує його статтю «Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних», надруковану в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 2, с. 296—302).

«Діло» — газета спочатку ліберально-буржуазного, згодом буржуазно-націоналістичного напряму. Виходила у Львові з 1880 до 1939 р.

Верхратський Іван Григорович (1846—1919) — український письменник, філолог і природознавець, належав до «народовського» табору.

Партицький Омелян Осипович (1840—1895) — український мовознавець і педагог ліберально-буржуазного, а згодом буржуазно-націоналістичного напряму.

...моя стаття про VII том «Wisły». — Стаття І. Франка «Дві школи в фольклористиці» надрукована в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 1, с. 149—155).

«Wisła» — польський етнографічний журнал прогресивного напряму, виходив у Варшаві протягом 1887—1905, 1916—1917 рр.

Огоновський Омелян Михайлович (1833—1894) — український літературознавець буржуазно-націоналістичного напряму, професор Львівського університету.

Гриневецький Модест (Михайло) (1758—1823) — професор і ректор Львівського університету. Його лист до М. Оссолінського 1813 р. надрукований в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 2, с. 169—177).

Заревич Федір (1835—1879) — український письменник і журналіст «народовського» напряму, редактор журналу «Вечерниці». Листи Ф. Заревича до В. Шашкевича (1866—1868 рр.) опубліковані в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 2, с. 177—181).

Вовк (Волков) Федір Кіндратович (1847—1918) — український буржуазний етнограф, археолог і антрополог.

Собеський Ян (1629—1696) — король Речі Посполитої під іменем Яна III (1674—1696), полководець. Розгромив у 1683 р. турецьку армію під Віднем. Уклав 1686 р. «Вічний мир» з Росією.

Марія Терезія (1717—1780) — австрійська ерцгерцогиня з 1740 р., імператриця «Священної Римської імперії» з династії Габсбургів. За правління Марії Терезії Австрія загарбала Галичину (1772) і Буковину (1774).

Йосиф II (1741—1790) — австрійський ерцгерцог з 1780 р., співправитель Марії Терезії (у 1765—1780 рр.), імператор «Священної Римської імперії» (з 1765 р.), прибічник так званого освіченого абсолютизму.

Кобилиця Лук'ян (1812—1851) — керівник антикріпосницького селянського руху на Буковині в 1843—1849 рр. У 1848 р. — депутат австрійського парламенту від селян Буковини. В 1850 р. арештований австрійською владою. Помер на каторзі.

«Хартії» — наукова праця М. Драгоманова «Старі хартії вільності (Історичні начерки)» друкувалася в журналі «Житє і слово» протягом 1894 р. (кн. 1, с. 102—115; кн. 2, с. 238—258; кн. 4, с. 107—125; кн. 5, с. 252—264; кн. 6, с. 251—273).

...виписки і оповідання про зостанки снохачества в наших горах.— Стаття «Сліди снохацтва в наших горах» надрукована в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 4, с. 101—104).

...маю вже реферат Щурата про книгу Крейценаха про стару європейську драму. — Рецензія українського літературознавця, фольклориста, поета, академіка АН УРСР (з 1929 р.) Щурата Василя Григоровича (1871—1948) на книгу професора Краківського університету Вільгельма Крейценаха у журналі «Житє і слово» не друкувалася.

Порфирій (Успенський Костянтин Олександрович; 1804—1885) — російський історик і археолог, чигиринський єпископ, автор книг «Восток православный», «История Афона» та ін. Стаття його про богомилів у журналі «Житє і слово» надрукована не була.

Богомільство — антифеодальний рух у формі релігійної єресі, що виник у Болгарії у X ст. і відбив настрої кріпосних селян і міської бідноти.

«Православное обозрение» — церковний журнал, що виходив у Москві з 1860 по 1891 р.

...наводячи дослівно текст відповідних §§ Зігабена...— праці візантійського богослова Євтимія Зігабена «Panoplia dogmatica», написаної між 1111 і 1115 рр., у якій, крім інших єресей, викладено і вчення богомилів.

...Клоустонова Introduction дойого книги «Popular tales».— Йдеться про працю англійського етнографа Вільяма Александра Клоустона «Popular tales and fictions, their migrations and transformations, by W. A. Clouston, t. I—II» (London, 1887). А. Кримський переклав вступ до цієї великої праці і кілька розділів, видавши їх окремою книжкою: «Народні казки та вигадки, їх вандрівки та переміни. З англійської мови переложив А. Кримський. Коштом К. Фрейтага. Львів, 1896. 183 с.». Окремі місця цієї книжки переклав І. Франко.

Переклад статті Коскена.— Йдеться про передмову до збірки французького фольклориста Емануїла Коскена

«Les contes popularies de Lorraine», Paris, 1886). «Уваги до казки про двох братів» і текст «Казки про двох братів», перекладені І. Франком, увійшли до книжки В. А. Клоустона «Народні казки та вигадки...», с. 111—147.

...Вашу працю про дуалізм — «Забѣлѣжки врѣху славянскитѣ религиозно-етнически легенди. II. Дуалистическо миротворение. От М. Драгоманов» (Сборник за народни умотворения, наука и книжнина) (Софія, 1893, кн. X, с. 1—66).

Тиквешський рукопис — болгарський рукописний збірник XVII ст. Уривок з цього рукопису — оповідання про Павла Кесарійського — було надруковане у праці болгарського вченого Н. А. Начова — «Тиквешки рукопис» (Сборник за народни умотворения..., кн. VIII—X, 1892—1894). Його передрукував М. Драгоманов у додатку до своєї праці «Слов'янські переробки Едіпової історії» (див.: Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство. Зладив М. Павлик, т. IV. Львів, 1907, с. 132—136).

Чи панна Леся не мала б охоти взяти на себе труд перекласти «Торквемаду» Віктора Гюго? — Цю драму В. Гюго Леся Українка не перекладала.

...Куліш...порвав зносини з Павликом за перепечатання в «Народі» моєї рецензійки на його «Дзвін».— Рецензія І. Франка на збірку поезій українського буржуазного письменника, критика, історика та етнографа П. О. Куліша (1819—1897) «Дзвін» (1893) була надрукована в журналі «Житє і слово», 1894, кн. 5, с. 321—322, передрукована українським письменником, публіцистом і громадським діячем революційно-демократичного напряму, соратником І. Франка М. Павликом (1853—1915) в журналі «Народ», 1894, № 16, с. 254 («Найновіші поезії П. Куліша»).

«Народ» — громадсько-політичний журнал прогресивного напряму. Виходив у Львові (1890—1892) за редакцією М. Павлика та І. Франка і в Коломиї (1893—1895) за редакцією М. Павлика.

Барвінський Олександр Григорович (1847—1926) — український буржуазно-націоналістичний діяч та історик літератури.

«Вільгельм Телль» є вже друкований в перекладі Кміцикевича...— Драма Фрідріха Шіллера «Вільгельм Телль» в перекладі українською мовою Володимира Кміцикевича вийшла у Львові 1887 р. Передмова І. Франка до цього видання вміщена у 27-му томі цього видання.

Чайченко Василь — один із псевдонімів українського письменника, філолога, етнографа, перекладача Бориса Дмитровича Грінченка (1863—1910). Його переклад драми Ф. Шіллера «Вільгельм Телль» друкувався в журналі «Зоря» (1895, 1—4, 6—14).

Лисенко Андрій Віталійович (1851—1910) — український культурно-громадський діяч, лікар, член РСДРП з 1905 р., брат М. В. Лисенка.

Стоцький — Смаль-Стоцький Степан Осипович (1859—1938) — український буржуазно-націоналістичний культурно-освітній діяч на Буковині, філолог, професор Чернівецького університету.

Колесса Олександр Михайлович (1867—1945) — український мовознавець і літературознавець ліберально-буржуазного напряму, професор Львівського університету і Карлового університету в Празі.

Студинський Кирило Йосипович (1868—1941) — український літературознавець, академік АН УРСР (з 1929 р.).

Окуневський Теофіл Іполитович (1858—1937) — український культурно-громадський діяч, посол до австрійського парламенту, адвокат.

Бадені Станіслав (1849—1913) — брат намісника Галичини Казимира Бадені, посол галицького сейму.

Каліна Антоні (1846—1906) — польський мовознавець і етнограф, професор Львівського університету.

Грушевський Михайло Сергійович (1866—1934) — український буржуазний історик, один з ідеологів українського буржуазного націоналізму кінця XIX — початку XX ст. З 1894 р. був професором Львівського університету і головою Наукового товариства імені Шевченка.

Пілят Роман (1846—1906) — польський філолог, професор польської мови і літератури Львівського університету.

Третяк Юзеф (1841—1923) — польський історик та літературознавець, фольклорист, професор Краківського університету.

...Ваша замітка про Заленського...— Йдеться про лист М. Драгоманова «Prof. Dragomanow і «nihilizm rosyjski» («Kurjer Lwowski», 1894, № 280) з приводу книжки Заленського «Geneza i rozwój nihilizmu w Rosiji».

«Старі потреби перед новим царем» — стаття М. Драгоманова, надрукована в журналі «Народ» (1894, № 20, с. 303—304).

...«Gr[ande] Encyclop[edie] з Буддою...— Йдеться про перший том французької енциклопедії Ларуса «Grand Dictionnaire universal du XIX siecle» (1864—1876, 15 т. б.).

...книжка Скабалановича про «Апокрізіс» — магістерська дисертація російського історика М. О. Скабалановича (1848—1918) «Об Апокрисисе Христофора Филалета», Спб., 1873.

...другий том «Пігаса» Малишевського...— Йдеться про працю історика руської церкви, професора Київської духовної академії Малишевського Івана Гнатовича (1828—1897) «Александрийский патриарх Мелетий Пигас и его участие в делах русской церкви», т. 2, К., 1872.

2. ДО ВАСИЛЯ ЗАГАЄВИЧА. *Львів, 4 січня 1895 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1082).

Загаєвич Василь (1868—1940) — маловідомий український письменник, священик з села Кунин, недалеко від Крехова, знайомий І. Франка.

Крехів — нині село Нестерівського району на Львівщині. З початку XVII ст. тут був монастир з великою бібліотекою і зібранням давніх рукописів.

3. ДО АНТАЛА ГЕРМАНА. *Львів, 6 січня 1895 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: «Літературна газета», 1956, 26 серпня.

Автограф листа німецькою мовою, зберігається в бібліотеці університету м. Сегед (Угорська Народна Республіка) в архіві А. Германа.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1553).

Герман Антал (1851—1926) — угорський етнограф, редактор і видавець журналу «Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn», що виходив німецькою мовою з 1887 р. Комплект журналу за окремі роки зберігається в особистій бібліотеці І. Франка.

...перші номери нового видання.— Йдеться про перші томи «Записок Наукового товариства імені Шевченка».

...Вашу цінну працю про рибальство в Угорщині... — І. Франко має на увазі двотомну працю угорського природознавця і етнографа Отто Германа (1835—1914) «A magyar halászat könyve» (1887). Зберігається в особистій бібліотеці І. Франка.

4. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО. [*Львів, між 4 і 7 січня 1895 р.*]

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 536.

Лист без початку і з пропусками в тексті. Датується орієнтовно за змістом (...другий день свят... — різдвяних свят, 8 січня).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 4953).

Кравченко Уляна (Шнайдер (Німентовська) Юлія Юліївна, 1860—1947) — українська письменниця демократичного напряму. Формувалася під впливом І. Франка, брала участь у жіночому русі в Галичині. Її листування з І. Франком розпочалося у 1883 р. і тривало з перервами до 1916 р. В ІЛ зберігаються автографи 31 листа І. Франка до Уляни Кравченко і 70 листів Уляни Кравченко до І. Франка.

Я збирався на другий день свят їхати до Крехова...— Про свій намір їхати до Крехова І. Франко писав 4 січня 1895 р. до В. Загаєвича.

5. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА. *Львів, 25 січня 1895 р.*

Вперше надруковано: Матеріали, с. 490—493.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1467).

...в 2 кн. вже пішли аналогічні «Листи наших діячів».— «Із переписки наших літературних і політичних діячів» надруковано в журналі «Житє і слово», 1895, кн. 2, с. 169—181.

...Кримського антологію з Фірдоусієвої «Шахнаме»...— Переклад уривків поеми класика таджицької і перської літератури Фірдоусі (бл. 940 — бл. 1020), здійснений А. Кримським, друкувався в журналі «Житє і слово» протягом 1895 р. 1896 р. у Львові, в серії «Літературно-наукової бібліотеки» вийшло окреме, доповнене видання перекладу.

статейку Білобородова.— Стаття О. Білобородова «Століття вірменської преси» надрукована в журналі «Житє і слово», 1895, кн. 2, с. 317—320.

...статейку Граба про одну зсильну паночку-українку, закатовану в Сибіру.— Стаття П. Грабовського «Надія Костева Сигида («Сумна споминка») надрукована в журналі «Житє і слово», 1895, кн. 6, с. 454—461.

Грабовський Павло Арсенович (1864—1902) — український поет, публіцист, критик, революціонер-демократ. Перебуваючи на засланні, П. Грабовський друкував свої твори у львівських виданнях, підтримував зв'язок з І. Франком.

Сигида Надія Костянтинівна (1862—1889) — українська революціонерка-народниця. В 1886 р. заарештована і заслана на каторгу, де трагічно загинула.

...я даю тепер маленьку статейку «О арменской ереси» і другу «О арменском постѣ Арциурцові». — Із старих рукописів. VII. Зразок релігійної сатири: песій піст («Житє і слово», 1895, кн. 3, с. 469—473).

...Ваш «Дуалізм»...— Йдеться про наукову працю М. Драгоманова «Дуалістичне створення світу», надруковану в болгарському виданні «Сборник за народни умотворения, наука и книжнина» (1893, кн. X, с. 1—66).

«Zeitschrift des Vereins für Volkskunde»— німецький етнографічний журнал, видавав етнограф Карл Вейнгольд (1823—1901). Комплект цього журналу за 1894—1898 рр. зберігається в особистій бібліотеці І. Франка.

Брікнер (Брюкнер) Александр (1856—1939) — польський мовознавець і літературознавець, член-кореспондент Петербурзької Академії наук (з 1889 р.).

Статтю, вирізану цензурою...— Стаття М. Драгоманова «Очерки новейшей литературы малорусского наречия» друкувалася в журналі «Вестник Европы» за вересень 1874 р., але була заборонена цензурою. У журналі «Житє і слово» не друкувалася.

...поруч із статтею Терлецького.— Йдеться про статтю О. Терлецького «Літературні стремління галицьких русинів від 1772 до 1872», яка друкувалася в журналі «Житє і слово» протягом 1894 р. під псевдонімом «Іван Заневич».

...получив «Кобзарські думи».— «Нові варіанти кобзарських співів. Передав з замітками М. Драгоманов» («Житє і слово», 1895, кн. 2, с. 265—273; 1895, кн. 4, с. 14—34).

Ломиковський Василь (1778—1845) — український історик та етнограф, записував думи і уклав рукописну збірку «Малорусские думы и песни, записанные в 1805 году Ломиковским из уст слепца Ивана, лучшего рапсодиста, которого он застал в начале XIX века». Вперше збірка В. Ломиковського описана у праці П. Житецького «Мысли о народных малорусских думах» (К., 1893, с. 177—249).

«Дворянка» — сатирична пісня «Дворянська жена» із збірки В. Ломиковського (надрукована в журналі «Житє і слово», 1895, кн. 2, с. 268—272).

Мартинович Порфирій Денисович (1856—1933) — український художник і етнограф, записував кобзарські думи і пісні на Полтавщині.

Магадин Трифон (1801 — ?) — український кобзар з Полтавщини.

«Біда» — пісня про Біду. Варіанти її опубліковано в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 4, с. 27—31).

...«Одклінщини» я думав би напечатати зовсім осібною статейкою...— Замітка М. Драгоманова про звичай молодого кобзаря відклонюватися від свого вчителя і ставати самостійним надрукована в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 4, с. 31—34).

Каньовський (Потоцький) — збірний народний образ свавільного шляхтича XVIII ст., прототипом якого послужив один з представників польського магнатського роду Потоцьких, що мали великі маєтки на Україні.

Довбуш Олекса Васильович (1700—1745) — керівник селянського (опришківського) руху 30—40-х років на західноукраїнських землях, улюблений герой народної поезії.

Бучинський Мелітон Йосипович (1847—1903) — український фольклорист і громадський діяч, збирав фольклорний матеріал у Галичині для збірників М. Драгоманова, І. Рудченка та ін.

Кошут Лайош (1802—1894) — угорський політичний діяч, один з керівників революції 1848—1849 рр. в Угорщині. Кошут користувався популярністю серед українців Галичини і Закарпаття, про нього складено ряд пісень.

...на згадку про штани в моїй повісті..— повісті І. Франка «Основи суспільності».

...на стиль у Ваших «Хартіях»... — Стаття М. Драгоманова «Старі хартії вільності (Історичні начерки)» («Житє і слово», 1894, кн. 1—6).

...мою статтю о Огоновськім.— Стаття І. Франка «Професор Омелян Огоновський» надрукована в журналі «Народ» (1894, № 20—21, 23—24).

Ревакович Генрік (1837—1907) — редактор газети «Kurjer Lwowski».

Белей Іван Михайлович (1856—1921) — український журналіст. На початку своєї діяльності стояв на прогресивних позиціях. У 1884—1902 рр. був редактором народовської, згодом буржуазно-націоналістичної газети «Діло».

...хочу дати одну угро-руську стихію з початку сього віку...— «Зразок угро-руського мадяро і москвофільства з початку XIX в.» («Житє і слово», 1895, кн. 3, с. 461—465).

Таркович Григорій (1754—1841) — викладач Ужгородської семінарії, з 1817 р.— пряшівський єпископ. Автор вірша на честь угорського палатина Йосифа (1805 р.).

«Киевская старина» — щомісячний історико-етнографічний і художній журнал ліберально-буржуазного напряму. Видавався російською мовою у Києві протягом 1882—1906 рр. І. Франко друкував на сторінках цього журналу свої наукові праці.

Наукове товариство імені Шевченка у Львові (НТШ) — наукове товариство ліберально-буржуазного напряму. Виникло в 1893 р. на основі реорганізації Літературного товариства ім. Т. Г. Шевченка, заснованого в 1873 р. Передові діячі української культури і науки надавали в певні періоди про-

грсивного характеру діяльності окремих секцій та комісій товариства. Проте на більшості видань НТШ, зокрема з історії, негативно позначився вплив буржуазно-націоналістичних концепцій М. Грушевського, який в 1897—1913 рр. був головою товариства.

Пісні зібрав... Маковей і зладив до них розправу.— «Збірник пісень вояцьких» О. Маковея з друку не вийшов. Рукопис зберігається в ІЛ, ф. 59, № 85—90.

Маковей Осип Степанович (1867—1925) — український письменник, критик і культурний діяч демократичного напряму.

Васильєв Михайло Калинович (1863—1912) — український інженер-технолог, етнограф і фольклорист, автор статті «Рекрутчина в малорусской песне (Этнографический очерк)», надрукованої в журналі «Киевская старина» (1899, кн. 8, с. 354—376, кн. 9, с. 615—630).

Роздольський Осип Іванович (1872—1945) — український фольклорист і перекладач. Надрукував «Галицькі народні казки в Берлині пов. Бродського» (Етнографічний збірник, т. 1. Львів, 1895, с. 1—120).

6. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 27 січня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 540—541.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 71).

Кримський Агатангел Юхимович (Євтимович) (1871—1942) — український радянський вчений-філолог, сходознавець, письменник і перекладач, академік АН УРСР (з 1919 р.). Кримського і Франка зв'язувала міцна і щира дружба. Вони листувалися з 1890 р. В ІЛ зберігаються автографи 49 листів І. Франка до А. Кримського і 76 листів А. Кримського до І. Франка.

...я пригадую собі Семенського...— Йдеться про переклад уривків з «Шахнаме» польською мовою Люціана Семенського (1809—1877).

...перекладав... не з оригіналу, а мабуть, з французького, з Моля...— Повне французьке видання Фірдоусі: Mohl. J. Le Livre des Rois par Abou'l Kasim Firdousi. Paris, tt. I—VII, 1838—1878.

Відбитку я буду робити в меншому форматі, так як «Едіп», «Роланд» і т. ін.— Йдеться про окремі відбитки перекладів трагедії Софокла «Едіп-цар» (І. Франка) і «Пісні про Роланда» (В. Щурата), надрукованих у I—II томах журналу «Житє і слово» за 1894 р.

«Этнографическое обозрение» — етнографічний журнал-квартальник, що виходив у Москві в 1889—1915 рр.

Політехнічний музей — науково-технічний музей у Москві, заснований у 1872 р.

...для того пренумеранта, що Ви казали— для Б. Д. Грінченка. І. Франко не називає прізвища з цензурних і політичних міркувань.

Щодо Погодіна, то я не папирав на останній том...— І. Франко має на увазі 22-томне дослідження М. Барсукова «Жизнь и труды М. П. Погодина», Спб., 1888—1910. Про перебування М. П. Погодіна в Галичині і зустріч його із Д. Зубрицьким у 1842 р. говориться у VII томі, с. 17—20. Ці дані

з праці М. Барсукова наводить А. Кримський в листі до І. Франка від 1 лютого 1895 р.

Погодін Михайло Петрович (1800—1875) — російський дворянський історик і публіцист офіційно-монархічного напряму, академік Петербурзької Академії наук (з 1841 р.).

Міллер Всеволод Федорович (1848—1913) — російський вчений-філолог, академік Петербурзької Академії наук (з 1911 р.)

Рівночасно шлю й Вишенського...— працю «Іван Вишенський і його твори» (Львів, 1895).

...добути статтю Істріна про «Палею».— Доповідь про «Палею» російський історик літератури, академік Петербурзької Академії наук (з 1904 р.) Василь Михайлович Істрін (1865—1937) прочитав в Слов'янській комісії «Московского археологического общества» у 1894 р., надрукована вона була в «Известиях Отделения русского языка и словесности АН» (т. II, 1897, с. 175—209, 845—905; т. III, 1898, с. 472—531).

Сперанський Михайло Несторович (1863—1938) — історик російської літератури, академік АН СРСР (з 1921 р.). Дослідник історії російської літератури, слов'янської філології, російсько-українських літературних зв'язків.

Варто було здобути мені й Істрінову «Александрію» — Истрин В. Александрия русских хронографов. Исследование и тексты. М., 1894. Відбиток з «Чтений в Обществе истории и древностей российских при Московском университете» (1894, кн. 1, с. I—VIII, 1—362; кн. 2, с. 1—378).

Басні Кантеміра в первописі пришліть...— Байки російського поета Антіоха Дмитровича Кантеміра (1708—1844), рукописи яких зберігалися в Румянцевському музеї в Москві.

Румянцевський музей — зібрання книг, рукописів, етнографічних та інших колекцій, придбаних Миколою Петровичем Румянцевим (1754—1826) і передане після його смерті державі. Бібліотека музею у 1925 р. перетворена в Державну бібліотеку імені В. І. Леніна у Москві.

...мої апокрифи цікавлять Ваших учених.— Апокрифи І. Франко друкував у журналі «Житє і слово» під рубрикою «Із старих рукописів» (1894—1895 рр.).

Апокрифічні тексти, видані Калитовським...— «Матеріали до руської літератури апокрифічної» (Львів, 1884), зібрані українським педагогом і літературознавцем Омеляном Калитовським (1855—1924).

...я видав у «Киевской старине» віршу «Пѣснь о свѣтѣ»...— Мова йде про публікацію І. Франка «Мирон. Пѣснь о свѣтѣ» («Киевская старина», 1889, кн. 3, с. 741—744).

...видрукую ще «Повѣсть о чловѣцѣи и смерти» та оповідання про пророка Валаама і його осла.— Ці апокрифи в журналі «Житє і слово» опубліковані не були.

7. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, січень 1895 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 451.

Листування І. Франка з Ф. К. Вовком розпочалося 1879 р. і тривало протягом майже всього життя. 39 листів І. Франка до

Ф. К. Вовка, автографи яких зберігаються у фонді І. Франка в ІЛ, надруковані в «Літ. спадщині, т. 1, Іван Франко, вип. 1».

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 975). Датується орієнтовно за змістом. І. Франко відповідає на лист Ф. К. Вовка від 26 листопада 1894 р.

Брошуру радо тут видрукуємо.— Йдеться про видання: «Порабощаемый народ. Издание ред. журнала «Житє і слово» (Львов, 1895, 44 с.). Це анонімна брошура (автором її був Б. Д. Грінченко) про переслідування української культури в царській Росії.

«Спомини» Драгоманова...— Михайло Драгоманов. Австро-руські спомини, ч. I—V. Львів, 1889—1892.

«Mélusine» — французький фольклористичний журнал. Виходив з 1877 р. У 1897 р. І. Франко зробив огляд змісту 1—8 книжок VIII тому цього журналу за 1896—1897 рр. (Записки Наукового товариства імені Шевченка, т. 20, Львів, 1897, кн. 6. Наукова хроніка, с. 37—40). Один номер цього журналу за 1884 р. зберігається в особистій бібліотеці І. Франка.

...своїм виданням...— Йдеться про журнал «Житє і слово».

Себілло (Себійо) Поль — редактор французького фольклористичного журналу «Revue des traditions populaires».

«Revue critique d'Historie et de Litterature» — французький літературний журнал, заснований у 1856 р.

8. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, січень 1895 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 451—452.

Датується орієнтовно за змістом. Замовлені книжки Ф. Вовк вислав І. Франкові з Парижа 15 лютого 1895 р. Окремі з них зберігаються в особистій бібліотеці І. Франка.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 976).

Жду іжду від Вас статей для «Етн[ологічних] матеріалів...» — І. Франко має на увазі статті Ф. Вовка з етнографії й археології, заплановані до першого тому «Матеріалів до українсько-руської етнології», що вийшов у Львові за редакцією Ф. Вовка 1899 р.

9. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 1 лютого 1895 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 452.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 967).

...не дождуся від Вас посилки французьких книжок.— І. Франко просив Ф. Вовка прислати йому для перекладів у журналі «Житє і слово» твори французьких письменників — Гюго, Рішпена, Бодлера, Беранже (Лист до Ф. Вовка від 12 листопада 1894 р. у 49 томі цього видання).

...Рішпенові «Chants des queux» — збірка поезій французького поета Жана Рішпена (1849—1926) «Пісні жебраків» (1876).

Ваші обі легенди вже напечатані в II кн.— Мордовська легенда про грім і блискавку, подана

Ф. Вовком, надрукована в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 3, с. 372). Друга легенда, записана Ф. Вовком, не встановлена.

...праці Махала про слов['янський] богатирський епос.— Книга чеського вченого, професора слов'янських літератур Празького Карлового університету Яна Махала (1855—1939) «O bohatýrském epose slovanskem», V Praze, 1894.

Ще пригадую Ваші «Rites et usages nuptiaux». — Праця Ф. Вовка французькою мовою «Rites et usages nuptiaux en Ukraine», надрукована в журналі «L'Anthropologie», 1891, t. II, 1892; t. III, і окрема відбитка — Paris, 1893.

«Annuaire» — річник.

10. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА. *Львів, 1 лютого 1895 р.*

Вперше надруковано: Матеріали, с. 493—494.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1468).

Бодянський Осип Максимович (1808—1877) — український і російський філолог-славіст, історик і письменник.

...читає методом пок. Шпака в комедії Квітки — одного з персонажів комедії Г. Квітки-Основ'яненка «Шельменко-денщик».

...лагоджу переклад «Едіпа Колонейського»...— І. Франко переклав тільки частину трагедії Софокла «Едіп в Колоні» (дві яви). Див. 8-й том цього видання.

11. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 20 лютого 1895 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 453.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 968).

Беранже П'єр-Жан (1780—1857) — французький поет-демократ.

Рукопис дістав також і дав складати.— Йдеться про брошуру «Порабощаемый народ».

Забув додати про переклад.— Переклад брошури «Порабощаемый народ» на німецьку мову.

12. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 20 лютого 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 543—544.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 72).

...якби Ви прислали ще історію Зоггака...— частину поеми Фірдоусі «Шахнаме».

...лагоджу тепер перший том, у котрий увійдуть самі старозавітні апокрифи.— Пам'ятки українсько-руської мови і літератури, т. І. Апокрифи і легенди з українських рукописів зібрав, упорядкував і пояснив д-р Ів. Франко. Т. І. Апокрифи старозавітні. У Львові, 1896.

...збірка колись Царського — колекція рукописів і стародруків російського колекціонера першої половини XIX ст. Івана Михайловича Царського, яку після смерті збирача, у 1853 р., придбав археолог і колекціонер Олексій Сергійович Уваров (1828—1884).

Востоковське «Описание» — «Описание русских и словенских рукописей Румянцевского музеума, составленное Александром Востоковым» (Спб., 1842).

Востоков Олександр Христофорович (1781—1864) — російський філолог-славіст, академік Петербурзької Академії наук (з 1841 р.).

...опису, нпр., рукописів Григоровича...— Мочульський В. Описанне рукописей В. И. Григоровича. Одесса, 1890 (відбитка з «Летописей историко-филологического общества при Новороссийском университете»).

Фрайтаг Костянтин Андрійович (1874 — ?) — російський філолог-орієнталіст, матеріально допомагав І. Франкові у виданні журналу «Житє і слово», а також інших галицьких прогресивних видань.

13. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА. *Львів, 21 лютого 1895 р.*

Вперше надруковано: Матеріали, с. 494—495.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1469).

Чертелєв (Черетелі) Микола Андрійович (1790—1869) — український і російський фольклорист. Один з перших дослідників і видавців української народної поезії. Автор праць «Опыт собрания старинных малороссийских песней» (1819), «О народных стихотворениях» (1827), які сприяли становленню вітчизняної фольклористики як науки.

14. ДО ВАСИЛЯ ЗАГАЄВИЧА. [*Львів, кінець лютого 1895 р.*]

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 530—531.

Датується орієнтовно на підставі змісту. У листі до В. Загаєвича від 4 січня 1895 р. І. Франко повідомляв, що хоче приїхати до Крехова 7—8 січня, а приїхав 20 січня. Після повернення він опрацьовував рукописи Крехівського монастиря. Згадується шевченківський вечір, який мав відбутися на початку березня (відбувся 24 березня).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1081).

«Просвіта» — культурно-освітня громадська організація, заснована 1868 р. у Львові. Спочатку діяльність «Просвіти» мала ліберально-буржуазний характер. З кінця XIX ст. ця організація стала осередком пропаганди ідей українського буржуазного націоналізму.

«Кгаj» — польський громадсько-політичний часопис проурядового напряму; виходив у Петербурзі протягом 1882—1909 рр.

Я тепер цілими днями працюю над крехівськими рукописами...— Мова йде про «Крехівську Палею». Автографи виписок Франка з цього рукопису зберігаються в архіві письменника (ф. 3, № 78, 2005, 2052).

15. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. [*Львів*], *10 березня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 545—546.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 73).

...я відписав Ф[райта]гові...— Лист І. Франка до К. Фрайтага не знайдено.

...книжечка Тілле — «Історія релігій» («Manuel de l'historie des religions»), праця професора Лейденського університету К.-П. Тілле, перекладена на українську мову М. Павликом. К. А. Фрайтаг давав гроші на українське видання цієї праці. Переклад М. Павлика взявся редагувати А. Кримський. Справа, проте, затяглася, і книжка К.-П. Тілле українською мовою не вийшла.

...разом з «Александрією» — книжкою В. М. Істріна «Александрия» русских хронографов», М., 1894.

За звістки про «Палею» спасибі... — У листах від 1 лютого 1895 р. і 2 березня 1895 р. А. Кримський інформує І. Франка про роботу В. М. Істріна про «Палею» і відсилає Франка до рецензії І. М. Жданова на книжку К. О. Успенського в «Киевских университетских известиях», де була докладна бібліографія «Палеї» (див.: Кримський А. Ю. Твори в п'яти томах, т. 5, К., 1973, с. 164, 169).

...відки мені взяти статтю Жданова... — Стаття історика російської літератури Івана Миколайовича Жданова (1846—1901) «Русская поэзия в домонгольскую эпоху» надрукована в «Киевских университетских известиях» (1879, июнь, с. 293—316).

...апокриф про дітство Ісусово.... — опублікований І. Франком у журналі «Житє і слово» (1894, кн. 2, с. 222—223). Проф. М. Н. Сперанський просив цю публікацію від І. Франка через А. Кримського.

Перекласти передмову Clouston'a до його книжки «Popular Tales und Fictions» — див. прим. до листа № 1.

...додати до неї огляд історії богомілів по Рачкі, Іречку, Шмідту та Деллінгеру. — Тут названо істориків богомільства: Рачкі Франьо (1828—1894) — хорватський історик, автор праці «Bogomili i Patareni» (1869—1870); Іречек Костянтин (1854—1918) — чеський історик, автор «Історії Болгарії»; Шмідт Яків (Ісаак) Іванович (1779—1847) — російський орієнталіст; Деллінгер Іоанн Іосиф Ігнатій (1799—1890) — німецький історик і католицький богослов.

Граф Артуро (1848—1913) — італійський поет і літературознавець. В його історико-психологічному етюді «Il diavolo» (1889) розглянуто образ чорта у світовій літературі.

16. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА. *Львів, 13 березня 1895 р.*

Вперше надруковано: Матеріали, с. 496—498.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1470).

...з підписом під «Євангелієм». — Стаття Моріса Верна «Євангеліє» у перекладі Лесі Українки з французької мови надрукована в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 1, с. 121—136; кн. 2, с. 286—295) з підписом: «З французького переклала Л. У.» М. Драгоманов у листі до І. Франка від 23 лютого 1895 р. докоряв йому, що цим він наполовину розкрив псевдонім Лесі Українки, а це могло мати для неї в Росії небажані наслідки. Воля перекладача

була, щоб підписати статтю «Переклад Л. У.» (Див.: Матеріали, с. 496).

Ваш суд про «Святослава» мене не здивував...— Неприхильна думка М. Драгоманова про драму І. Франка «Сон князя Святослава» висловлена в листі до І. Франка від 23 лютого 1895 р. (Матеріали, с. 495).

...від творів Дідицького все-таки дещо його відрізнює...— М. Драгоманов у листі від 23 лютого 1895 р. писав І. Франкові: «Взагалі для чого Ви завидуєте лаврам Дідицького? Ви часто вскакуєте в романтику. Для чого ще скакати в псевдокласику? По-моїому, Ви не шануєте Вашого таланту такими скоками од реальності» (Матеріали, с. 495).

...тема сама, взята зі звісного середньовічного «Dit de l'Impereur» (у мене з німецької версії в поемі «Karlmeynet»)...— Йдеться про середньовічний французький роман про Константина Великого і його німецькі переробки.

Аза «Панські жарти» я постою.— М. Драгоманов у листі від 23 лютого 1895 р. писав І. Франкові: «Ну, що Ви зробили з «Панськими жартами», заставивши для реалістики німця говорити бог зна як і видумавши попа, котрого ніколи не було...» (Матеріали, с. 495).

Цеглинський Григорій Іванович (літературний псевдонім — Григорій Григоріевич, 1853—1912) — український письменник і громадський діяч «народовського» напряму. Його рецензія на збірку І. Франка «З вершин і низин» була надрукована в журн. «Зоря», 1887, № 13—14, с. 241—242.

Окуневська Софія (1865—1926) — прогресивна громадська та культурна діячка.

Кобринська Наталя Іванівна (1855—1920) — українська письменниця, громадська діячка демократичного напряму; як письменниця перебувала під впливом І. Франка.

...Павликові, котрий в своїх «Читальнях...»— Книжка М. Павлика «Про руссько-українські народні читальні, ч. 1», Львів, 1887.

Устиянович Микола Леонтійович (1811—1885) — український поет і прозаїк. Факт про примусове роблення панщини українським священиком у першій половині XIX ст. І. Франко взяв із повісті М. Устияновича «Месть верховинця», написаної у 1849 р.

Дальших матеріалів, про котрі згадуєте в листі, поки що не одержав.— У листі до І. Франка від 23 лютого 1895 р. М. Драгоманов писав: «Посилаю Вам співи Кроковського, а також галицькі збірки, в котрих на першому листку знайдете ще гал[ицьку] луну «Гусарської жони», а далі «Кошута» чимало» (Матеріали, с. 496).

...одержав... із Москви...— від К. А. Фрайтага (див. прим. до листа 12).

...за видання Тейлорових «Початків цивілізації»...— Книга англійського історика культури, етнографа і антрополога Едварда Тейлора (1832—1917).

Ратцелевої «Volkskunde» (2-го тому)... — Книга німецького географа, антрополога і етнографа Фрідріха Ратцеля (1844—1904) «Volkerkunde» (3 т., 1885 — 1888).

Не добре розумію, про які збірки Груш[евського] Ви згадуєте? — М. Драгоманов писав І. Франкові: «Що робиться зі збірками Груш[евського]? Чи буде з того прок?» (Матеріали, с. 496). М. Драгоманова цікавили тут різні серійні видання, що їх розпочинало видавати Наукове товариство імені Шевченка у Львові («Етнографічний збірник», «Збірник філологічної секції», «Пам'ятки українсько-руської мови і літератури» та ін.).

...на взір праці Васильєва в «Киевской старине».— Йдеться про «Рекрутчину в малорусской песне» («Киевская старина», 1889, кн. 8—9). Див. прим. до листа 4.

...він їде до Чернівець на редактора півурядової часописі.— У 1895 р. О. Маковей почав працювати редактором української газети «Буковина», що виходила в Чернівцях, а пізніше у Відні. З початку XX ст. «Буковина» стала виразником реакційної австрофільської політики.

Лучаківський Костянтин (1846—1912) — український педагог і літературознавець, автор шкільних підручників у Галичині.

Коцовський Володимир (1860—1921) — український письменник і літературознавець, директор учительської семінарії в Сокалі. Під час навчання у Львівському університеті (1878—1883) близький знайомий І. Франка, пізніше — буржуазно-націоналістичний діяч.

17. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, перша половина березня 1895 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 453.

Датується орієнтовно на підставі змісту.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 973).

Ваша телеграма на честь Д[рагомано]ва...— Надрукована в кн.: Михайло Петрович Драгоманов. 1841—1895. Його юбілей, смерть, автобіографія і спис творів. Зладив і видав М. Павлик. Львів, 1896, с. 85.

18. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 26 березня 1895 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 454.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 969).

«Галичанин» — львівська щоденна газета «москвофільського» напряму. Виходила у 1893—1914 рр.

«Neue freue Presse», «Neues Wiener Tagblatt» — віденські газети.

«Frankfurter Zeitung» — франкфуртська газета.

Книгарня Ставропігії — книгарня Ставропігійського інституту у Львові — культурно-освітньої установи реакційно-клерикального спрямування, яку з 60-х років XIX ст. очолили «москвофіли».

Польський реферат з брошури я дав у «Kurj[er] Lw[owski]» «Gnębiona narodowośc» (1895, ч. 81, 83, 86).

«Nowa Reforma» — польська газета ліберально-демократичного напряму, виходила в Кракові у 1881—1928 рр.

Вислав Вам Петрушевича жадану Вами брошуру.— «Краткое историческое известие о введении христианства в Предкарпатских странах во времена св. Кирилла и Мефодия их же учениками и проповедниками. Сочинил А. С. Петрушевич» (Львів, 1882).

Петрушевич Антоній Степанович (1821—1913) — український історик, археограф, етнограф і філолог ліберально-буржуазного напряму. Дотримувався «москвофільської» орієнтації.

...пробний випуск «Dictionnaire international des folkloristes» з біографією Барвінського.— У III і IV випусках цього французького словника була стаття про О. Барвінського. Переклад її і критика вміщені М. Павликом у журналі «Народ» (1895, № 5, с. 75—76).

19. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 26 березня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 546—548.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 74).

...Огоновського «Studien»...— Праця О. Огоновського «Studien auf dem Gebiete der ruthenische Sprache» (Львів, 1880).

«Літературно-наукова бібліотека» — серія видань, що виходили з 1889 р. до кінця 90-х років накладом І. Франка.

...відбитка з одної частини статті Заневича «Історія знесення панщини в Галичині до 16 апр. 1848»...— Праця І. Заневича (О. Терлецького) «Літературні стремління галицьких русинів від 1772 до 1872 рр.» друкувалася в журналі «Жите і слово» протягом 1894—1895 рр. (т. I—IV). Частина вийшла окремою книжкою: «Знесення панщини в Галичині. Причинок до історії суспільного життя і суспільних поглядів 1830—1848 рр.» (Львів, 1895).

Статтю Успенського про богомілів я напечатаю-таки в «Ж[итю] і сл[ові]»...— В журналі ця стаття надрукована не була.

...альбігойська «Inrerrogatio» — твір середньовічних сектантів-альбігойців у південно-західній Франції (кінець XII— початок XIII ст.).

...статті з «Номоканона» — із старого рукописного збірника церковних правил.

...русини різних відтінків і сторонництв дружно станули проти мене.— «Москвофіли», «народовці» та інші представники галицької буржуазної і клерикальної інтелігенції виступили проти того, щоб І. Франко зайняв місце доцента Львівського університету. З великим успіхом І. Франко прочитав пробну лекцію на тему «Наймичка» Т. Шевченка», але зусиллями цісарської влади, польської шляхти і галицької реакції його кандидатура була забалотована.

20. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО. *Відень, 26 березня 1895 р.*

Вперше надруковано: «Новий час», 1935, 17 серпня (публікація М. Возняка: «Чайківський і Франко»).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1247).

Чайковський Андрій Якович (1857—1935) — український письменник. Працював адвокатом у Бережанах. З І. Франком листувався у 1894—1907 роках. Збереглося 7 листів І. Франка до А. Чайковського і 30 листів А. Чайковського до І. Франка.

...запізнився з «Nędznikami» — польський переклад роману французького письменника Віктора Гюго (1802—1885) «Знедолені».

Вірші мої — власність книгаря Ставропігійської книгарні. — В листах А. Чайковський просив І. Франка вислати йому свої книги. І. Франко надіслав йому друге видання збірки «З вершин і низин» (1893).

«Образ гонору» — оповідання А. Чайковського.

21. ДО М. І. ПАВЛИКА. *Відень, 29 березня 1895 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1549).

І. Франко листувався з М. Павликом у 1879—1907 рр. У фонді І. Франка в ІЛ зберігаються автографи близько 100 листів І. Франка до М. Павлика і близько 120 листів М. Павлика до І. Франка.

Коли побачите Колессу — Олександра Михайловича Колессу.

Сьогодні був я у Рітнера — міністра віросповідань і освіти у Відні.

Романчук Юліан Семенович (1842—1932) — буржуазно-націоналістичний діяч, один з лідерів «народовців», організатор антинародної «нової ери» — реакційної угоди української буржуазної інтелігенції з австрійським урядом і польською шляхтою.

Ягич Ватрослав (Гнат Вікентійович; 1838—1923) — хорватський філолог, славіст, професор Віденського університету (з 1886 р.). Під керівництвом В. Ягича І. Франко написав і захистив докторську дисертацію у Віденському університеті.

Кістяк Богдан (Богдан Кістяківський; 1868—1920) — український історик та економіст, професор Київського університету.

Невестюк Яків (1868—1939) — письменник і журналіст, діяч радикальної партії, лікар у Мостах Великих на Львівщині.

22. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 17 квітня 1895 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 454—455.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 970).

...мені треба би із Мезонневової колекції Масперових «Contes populaires de l'anc. Egypte». — Йдеться про книгу французького єгиптолога Гастона Масперо «Les contes populaires de l'Egypte ancienne». Paris, 1889.

...чернівецька «Неділя» — ілюстрований літературний додаток до газети «Буковина».

«Буковина» — українська газета, яка виходила в 1885—1910 рр. в Чернівцях, пізніше у Відні.

«Narodní listy» — чеська щоденна політична газета, виходила протягом 1861—1941 рр. Спочатку орган чеської національної партії, а з 1874 р. — головний друкований орган буржуазної партії молодочехів.

...писали П[авли]к і Др[агоман]ов в «Народі» — рецензії М. Павлика і М. Драгоманова на брошуру «Порабощаемый народ».

Ваш «Квастіонарик» я дам у «Ж[итю] і сл[ові]» — етнологічний питальник Ф. Вовка про звичай на Україні щодо новонароджених дітей, «щоб у них головка кругленька була», надрукований у «Житі і слові», 1895, кн. 3, с. 480.

...новозаснована польську часопись людознавську — журнал «Lud», орган Етнографічного товариства («Towarzystwo ludoznawcze») у Львові, заснований у 1895 р.

23. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 17 квітня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 549—550.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 75).

Щодо Тілле, то я, звісно, не маю ніякісінької претензії... — На автографі листа І. Франка А. Кримський зробив до цього місця таку примітку: «Павлик скаржився у листі до Фрайтага, що Франко хотів би забрати до своєї серії «Літературно-наукової бібліотеки» його, Павликів, переклад з Тілле».

Друкарня Годака — В. Годак був управителем львівської друкарні, у якій виходили твори І. Франка.

24. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 10 травня 1895 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 455—456.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 971).

...німецького видання Вам не буду висилати. — І. Франко має на увазі брошуру «Порабощаемый народ» у перекладі німецькою мовою.

Bouvi купіть... — книга французького вченого Буві «Poétes et mélodes, étude sur les origines du rythme tonique dans l'hymnographie de l'Eglise grecque». Nimes. 1886. Книга Буві зберігається в особистій бібліотеці І. Франка в ІЛ (№ 1674).

25. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ. *Львів, 10 травня 1895 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 90 (публікація М. Мольнара і М. Мундяк «Листи І. Франка до чеських учених і письменників»).

Автограф листа, писаного латинською транскрипцією, зберігається в Літературному архіві Празького національного музею.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1155).

Полівка Їржі (1858—1933) — чеський вчений-фольклорист, професор слов'янської філології Празького університету. З І. Франком листувався у 1895—1906 рр. Збереглося п'ять листів І. Франка до Їржі Полівки і два листи І. Полівки до І. Франка.

Чеського тексту «Listu nebeského»... не можу найти...— Серед великої Франкової колекції «небесних листів» — творів давньої української апокрифічної літератури, що зберігаються в архіві письменника, чеського тексту «листа» не виявлено.

Ржегорж Франтішек (1857—1899) — чеський етнограф і фольклорист, який багато праць присвятив Україні. У 1877—1890 рр. жив у Галичині. Листувався з І. Франком у 1885—1897 рр.

«Český lid» — етнографічний журнал прогресивного напряму, виходив у Празі з другої половини XIX ст.

Ганка Вацлав (1791—1861) — чеський поет і філолог, архіваріус Чеського музею. Ї. Полівка надіслав І. Франкові копії листів українських культурних і літературних діячів до В. Ганки. Ці листи (О. Левицького, Й. Лозинського, Д. Зубрицького і П. Куліша) І. Франко надрукував у журналі «Житє і слово» (1895, кн. 4, с. 80—90).

Шашкевич Маркіян Семенович (1811—1843) — український поет-демократ, зачинатель нової української літератури в Галичині, найдіяльніший учасник і організатор «Руської трійці».

Вагилевич Іван Миколайович (1811—1866) — український письменник і фольклорист. Один з організаторів «Руської трійці».

Головацький Яків Федорович (1814—1888) — український фольклорист, поет, учений і педагог. Належав до «Руської трійці».

Левицький Йосип (1801—1860) — український письменник і культурний діяч, автор «Граматики руської або малоруської мови у Галичині» (1830, німецькою мовою) та українських шкільних підручників.

...колекцію апокрифів, котрої план найдете в III кн. «Ж[итя] і сл[ова]».— У журналі «Житє і слово» (1895, кн. 3, с. 479—480) І. Франко вмістив «Уклінну просьбу» — проспект видання апокрифів у чотирьох томах і прохання до громадськості надсилати йому старі рукописи для цього видання.

26. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 11 травня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 550—551.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 76).

...мова повинна бути хоч і чиста українська, та, проте, не надто «озірянська».— Образ взято з оповідання А. Кримського «Сирота Захарко», де хлопець із Озірної сперечається з дівчиною із сусіднього села Неморожа про те, де краще говорять.

...чи чернігівці не схотіли б дещо прислати? — У Чернігові тоді жили Б. Грінченко і В. Самійленко.

«Сборника» т. XV досі не одержав. — І. Франко має на увазі «Сборник Отделения русского языка и словесности Академии наук».

27. ДО М. П. ДРАГОМАНОВА. *Львів, 18 травня 1895 р.*

Вперше надруковано: Матеріали, с. 498—499.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1471).

...виїхав мені Остап — Остап Степанович Терлецький.

...цілу статтю Верна.— Стаття французького вченого Моріса Верна «Історія і релігія жидів» у перекладі Лесі Українки друкувалася в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 1, с. 68—80; кн. 5, с. 202—206).

Ібсен Генрік (1828—1906) — норвезький драматург.

Метерлінк Моріс (1862—1949) — бельгійський письменник, один з основоположників символізму, декадентства в європейській драматургії.

...в одній збірці з гірського села Хітара...— Повідомлення про цю збірку див.: Гнатюк В., Франко І. Інтересний збірник з с. Хітара (пов. Стрийський). Тимчасові відомості.— ЗНТШ, т. 10, 1896, кн. 2. Miscellanea, с. 7—14. Із змістом своєї драми «Сон князя Святослава» І. Франко пов'язує вміщену в цьому збірнику «Повѣсть о єдном короли, который ходив со злодѣем вночи красти».

...сюжет «Ленори» — балади німецького поета Готфріда-Августа Бюргера (1747—1794).

...«Фраїр на гусячих ногах». — Українська народна казка, записана на Закарпатті письменником Анатолієм Федоровичем Кралицьким (1835—1894), надрукована в журналі «Житє і слово» (1894, кн. 4, с. 142—144).

Дашинський Ігнаци (1866—1936) — польський політичний діяч і публіцист, засновник і редактор органу соціал-демократів краківської газети «Naprzód» (1892—1919).

Вахнянин Анатоль (Наталь) Климентович (1841—1908)— український композитор і письменник, один з лідерів партії «народовців».

Ми тут з др-ом Олеськовим дискутуємо тепер багато про Канаду.— Осип Олеськів (1860—1903) — український агроном і економіст, директор учительської семінарії в Сокалі, вивчав українську заокеанську еміграцію.

28. ДО В. Ю. ОХРИМОВИЧА. *Львів, 18 травня 1895 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 151—152 (публікація О. І. Дея і М. О. Мороза «Листи Івана Франка у львівських архівах»).

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР, ф. М. Возняка, № 661, п. 150, арк. 4—5.

Ваші замітки я напечатав усі...— Йдеться про статтю «Знадоби до пізнання народних звичаїв та поглядів прав-

них», надруковану в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 2, с. 296—307; кн. 3, с. 388—401).

Левицький Кость (1859—1941) — адвокат, культурно-громадський і політичний діяч буржуазно-націоналістичного напряму.

29. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО. *Львів, 25 травня 1895 р.*

Вперше надруковано: Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 5. Львів, 1956, с. 172 (публікація Д. Я. Лукіяновича «Листи Івана Франка до Уляни Кравченко»).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 4954).

...вирізку..., де найдете свої народні мотиви.— Цикл віршів Уляни Кравченко «З народних мотивів», опублікований в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 4, с. 9—13).

...ще лишилися Ваші сонети...— «Сонети» Уляни Кравченко надруковані в журналі «Житє і слово» (1896, кн. 3, с. 191).

Яйковці коло Журавна — тепер Жидачівського району Львівської області.

30. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 28 травня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 551.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 77).

31. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ. *Львів, 7 червня 1895 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 90.

Автограф зберігається в Літературному архіві Празького національного музею.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1156).

Велику і милу несподіванку справили Ви мені своїм шановним листом і присилкою копій листів...— Див. примітку до листа 25.

Лозинський Йосип Іванович (1807—1889) — український етнограф і мовознавець. Один з перших у Галичині порушив питання про використання народної мови в українській художній літературі, автор «Граматики руської мови» (1846).

До Праги приїду коло 20 сього місяця...— І. Франко приїхав до Праги і перебував там з 20 по 26 липня 1895 р.

32. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 15 червня 1895 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 457.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 972).

Спізнився трохи з брошурою.— Мається на увазі брошура «Порабощаемый народ».

33. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО. *Львів, 28 червня 1895 р.*

Вперше надруковано: «Новий час», 1935, 18 серпня.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1248).

Цигани — село на Тернопільщині. Тепер с. Рудка Скала-Подільського району.

...здибатися з руською прогулькою в Празі.— У липні 1895 р. І. Франко приїхав до Праги на етнографічну виставку. За заслуги в етнографії комітет виставки нагородив І. Франка почесним дипломом і бронзовою медаллю.

34. ДО ФРАНТІШКА РЖЕГОРЖА. *Прага, 21 липня 1895 р.*

Вперше надруковано: За сто літ, кн. 4. К., 1929, с. 277 (публікація П. Г. Богатирьова «З листування Франтішка Ржегоржа»).

Автограф, написаний латинкою, зберігається в Літературному архіві Празького національного музею. З Франтішком Ржегоржем І. Франко листувався у 1887—1895 рр. Збереглося 10 листів І. Франка до Ф. Ржегоржа (автографи — в Празькому національному музеї) та 43 листи Ф. Ржегоржа до І. Франка (ІЛ, ф. 3).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1171).

Поклони від Вашої сестри і шваграа! — Сестра Франтішка Ржегоржа і її чоловік Людвіг Дошлий жили тоді в Стрию.

35. ДО ФРАНТІШКА РЖЕГОРЖА. *Прага, 26 липня 1895 р.*

Вперше надруковано: За сто літ, кн. 4, с. 278.

Автограф, писаний латинкою, зберігається в Літературному архіві Празького національного музею.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1172).

Не застав також ані Зібрта, ані Массарика.— Ченек Зібрт (1864—1932) і Томаш Массарик (1850—1937) були тоді професорами Празького (Карлового) університету. І. Франко знав їхні праці, листувався з ними.

36. ДО ІВАНА ШИШМАНОВА. [*Прага, 26 липня 1895 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 458.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1302).

Датується на підставі листа 35 (до Франтішка Ржегоржа від 26 липня 1895 р.), у якому теж говориться про від'їзд до Відня.

Шишманов Іван Дмитрович (1862—1928) — болгарський літературознавець, фольклорист, історик, професор Софійського університету, зять М. П. Драгоманова.

37. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 30 липня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 552.
Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 78).

38. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Цигани, 8 серпня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 552—554.
Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 79).

...стаття Заневича...— стаття О. С. Терлецького «Літературні стремління галицьких русинів від 1772 до 1872», що друкувалася в журналі «Житє і слово» протягом 1894—1895 рр.

...мій переклад фабліо про розхлюпане вино...— віршований переклад у книжці В. А. Клоустона «Народні казки та вигадки», с. 29—31. Цей уривок А. Кримський переклав прозою.

«Симеон Стовпник» — вірш англійського поета Альфреда Теннісона (1809—1892) «Святий Симеон Стовпник» («Хоч і найгірший я поміж людьми»), перекладений І. Франком і надрукований в журналі «Житє і слово» (1894, кн. 6, с. 332—337).

...статтю про хронологію творів Шев[ченка] я радо згоджусь друкувати...— Стаття О. Кониського «Проба улаштування хронології до творів Т. Шевченка» надрукована в ЗНТШ (т. 8, 1895, кн. 4, с. 1—20; т. 17, 1897, кн. 4, с. 1—22).

Кониський Олександр Якович (1836—1900) — український письменник, педагог, громадський діяч ліберально-буржуазного напряму.

...радо надрукую Вашу статтю про Руд[анського]...— Стаття А. Кримського «Про рукописи Руданського, про їх відносини між собою та про поетові листи» надруковано в журналі «Житє і слово» (1895, кн. 5, с. 261—266).

Руданський Степан Васильович (1834—1873) — український поет-демократ.

Лукич робить передрук з того, що було надруковано в «Зорі» (Комаром), а до того додає з мого рукоп[ису] «Слово о полку Игоревѣ», а також переданий йому мною переклад «Війни жаб з мишами...».— Мова йде про початок видання творів С. Руданського у семи томах (Львів, 1895—1903). В. Лукич упорядкував тт. I и IV, А. Кримський тт. II, III, V.

Лукич Василь (Левицький Володимир Лукич; 1856—1938) — український культурно-освітній діяч, літературознавець ліберально-буржуазного напряму. Видавець літературно-наукового збірника «Ватра» (Стрий, 1877), творів С. Руданського та ін. У 1890—1897 рр. — редактор журналу «Зоря».

Комар — Комаров Михайло Федорович (1844—1913) — український бібліограф, критик і фольклорист. Протягом 1894—1895 рр. він публікував у журналі «Зоря» поетичні твори С. Руданського. Ці твори разом з переданими йому І. Франком списками перекладів «Слова о полку Ігоревім» і «Війни жаб з мишами» склали вид.: Твори Степана Руданського, т. 1, вид. М. Комара. У Львові, 1895, 192 с.

Трегубов Єлисей Кипріянович (1849—1920) — учитель колегії Галагана в Києві, чоловік сестри О. Франко.

39. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО. *Львів, 22 серпня 1895 р.*

Вперше надруковано: Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 5, с. 172.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 4955).

40. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 30 серпня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 554—557.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 80).

...рец[ензія] на Ястребова...— Рецензія А. Кримського на книжку українського етнографа буржуазно-демократичного напряму В. М. Ястребова (1855—1899) «Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александровском уездах Херсонской губернии» (Одесса, 1894) надрукована в журналі «Житє і слово», (1895, кн. 5, с. 303—306).

...виложу свої думки про се видання...— З приводу видання творів М. Драгоманова І. Франко в журналі «Житє і слово» не виступав. Із планованого тоді видання було здійснено пізніше видання фольклористичних праць М. Драгоманова: Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство, тт. I—IV. Львів, 1899—1907 (Збірник філологічної секції НТШ, тт. II, III, VII, X).

Так видано твори Максимовича...— Йдеться про «Собрание сочинений М. А. Максимовича», тт. I—III (К., 1876—1880).

Максимович Михайло Олександрович (1804—1873) — український вчений-природознавець, історик і філолог.

...так видали поляки твори Шуйського...— «Dzieła» у 20 томах (1885—1896) польського історика, поета і публіциста Юзефа Шуйського (1835—1888).

...у мене є ще одна стаття Д[рагомано]ва, що мала бути напечатана в «Вест[нике] Евр[опы]», та була вся вирізана цензурою...— Див. прим. до листа № 4.

«Вестник Европы» — російський щомісячний науковий, суспільно-політичний та літературний журнал ліберально-буржуазного напряму. Виходив у Петербурзі в 1866—1918 рр.

...стаття з «Дела...» — «Литературно-общественное движение в Галиции» («Дело», 1882, октябрь).

«Дело» — російський літературно-політичний журнал ліберально-буржуазного напряму. Виходив у Петербурзі в 1866—1888 рр.

«Киевский телеграф» — громадсько-політична і літературна газета. Виходила у 1859—1876 рр.

...листи до редакції «Друга...» — М. Драгоманов написав три листи до редакції журналу «Друг», які були надруковані в № 11 (1875), 5, 13, 14 (1876).

«Д р у г» — літературно-науковий журнал. Виходив у Львові протягом 1874—1877 рр. Спочатку мав «москвофільський» напрям. З приходом (липень 1876 р.) до його редакції І. Франка став органом демократичної молоді.

...п е р е д н є с л о в о д о Ф е д ь к о в и ч а... — «Галицько-руське письменство». Передмова до вид.: Повісті Осипа Федьковича. К., 1876, с. I—LVI.

«Г р о м а д а» — український громадсько-політичний і літературно-художній збірник, видавався в Женеві за редакцією М. П. Драгоманова. Протягом 1878—1879 рр. вийшло чотири книги, 1880 р. виходив як журнал, 1882 р. з'явилась 5-та книга.

«В о л ь н о е с л о в о» — газета ліберального напряму, що виходила в Женеві в 1881—1883 рр. за участю, а з січня 1883 р. за редакцією М. Драгоманова.

...с т а т т і В е р н а п р о ж и т т я І с у с а... — Франків переклад статей Патера Дідона і Моріса Верна «Життя Ісуса Христа» надрукований в журналі «Житє і слово» (1897, додаток, с. 1—51).

...у р г у ю т ь м о г о «В а р л а а м а»... — Праця І. Франка «Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія» друкувалася протягом 1895—1897 рр. в ЗНТШ, а не в «Киевской старине» (див. т. 30 цього видання).

41. ДО К. К. ПОПОВИЧ. *Львів, 12 вересня 1895 р.*

Вперше надруковано Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 3. Харків, 1952, с. 91—92 (публікація М. Возняка «Листи Івана Франка до Клементії Попович»).

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. Воз. № 658).

...п о б і ч с в о г о р о м а н у... — повісті «Основи суспільності».

П о п о в и ч - Б о я р с ь к а Клементина Карлівна (1863—1945) — українська прогресивна письменниця і громадська діячка. Брала участь у жіночому освітньому русі в Галичині. Літературну діяльність розпочала при підтримці І. Франка. Листувалася з І. Франком у 1884—1895 рр. Автографи 28 листів І. Франка до К. Попович (всі пошкоджені) та 44 листів К. Попович до І. Франка зберігаються у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (ф. М. Возняка, № 658). Фотокопії цих листів зберігаються в ІЛ, ф. 3.

42. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО. [*Львів, кінець жовтня 1895 р.*]

Вперше надруковано: «Новий час», 1935, 21 серпня.

Датується за змістом. Це відповідь на лист А. Чайковського від 21 жовтня 1895 р. А. Чайковський просив І. Франка підшукати йому молоду людину, правника для адвокатської практики (ІЛ, ф. 3, № 1613, с. 201).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1253).

43. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 17 листопада 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 557—559.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 81).

...за критику мого «Вишенського...» — Рецензія А. Кримського на книгу І. Франка «Іван Вишенський і його твори» надрукована в журналі «Киевская старина», 1895, кн. 9, с. 211—247; кн. 10, с. 1—47 («Иоанн Вишенский, его жизнь и сочинения»).

...мої німецькі статті о галицьких відносинах...— цикл статей І. Франка у віденському тижневику «Die Zeit» (1895) про українсько-польські відносини в Галичині і про становище селянства: «Die jungste galizische Wahl» (№ 50), «Die Bauernbewegung in Galizien» (N 51), «Galizische Wahlen» (N 53).

...перебував також одну кампанію виборчу...— У 1895 р. кандидатуру І. Франка було висунуто під час виборів до державної ради (австрійського парламенту), але внаслідок урядового терору і виборчих махінацій його не було обрано послом.

«Етнографічний збірник» — неперіодичний збірник фольклорних і етнографічних матеріалів. Видавала Етнографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка з 1895 до 1929 р., тт. 1—40.

...зредагував 25 казок Роздольського — «Галицькі народні казки... (впорядкував і порівняння додав Іван Франко)».— «Етнографічний збірник», т. 1. Львів, 1895, с. 1—120.

...користуючись при тім одним доволі старим рукописом...— Рукописом «Крехівської Палеї» XVI ст.

Праця ся, котрої частина друкується в болгарськім «Сборнику за нар[одни] умотвор[ения]...— «Притчата за еднорога и нейният български вариант».— «Сборник за народни умотворения, наука и книжнина», кн. 13. София, 1896, с. 570—620, і окремий відбиток.

...книга Єноха...— Російський філолог і бібліограф А. М. Попов (1841—1881) надрукував текст апокрифа про Єноха, знайдений ним у рукописній збірці полтавського ігумена Геннадія з 1679 р. Попов А. Н. Библиографические материалы, вып. II—VII. М., 1880, с. 89—139.

За деякі мої додатки Ви чей же не прогніваєтесь...— До перекладу книжки В. А. Клоустона І. Франко додав короткий переказ української казки про діда, бабу, муку й макогін (с. 79—80).

«Пересторога» і «Адельфотес...» — праці К. Студинського: «Пересторога» — літературний пам'ятник початку XVII ст.» (Львів, 1895) і «Адельфотес» граматика, видана у Львові в р. 1591. «Студія літературно-язикова».— ЗНТШ, т. 7, 1895, кн. 3, с. 1—41 (є окремий відбиток).

Додаю ще одну статтю Студинського...— рецензію К. Студинського в журналі «Правда» (1895, т. XXVI) «Причинки до історії унії. Критичні замітки на розвідку Івана Франка п[ід] з[аголовком] «Z dziejów Synodu Breskiego, 1596»,

надрук. в «Kwartalniku historysznym», 1895, річ. IX, кн. 1, і окремо.

...Сперанського «Апокрифические евангелия...» — книгу М. Н. Сперанського «Славянские апокрифические евангелия» (М., 1895).

Васильєва збірку грецьких апокрифічних текстів — забув уже титул... — Йдеться про видання «Anecdota Graeco-byzantina. Paris. Coleegit, degessit, recensuit» (Москва, 1893).

«Русский вестник» — російський літературний і політичний журнал, який виходив 1856—1906 рр. у Москві й Петербурзі. В перші роки видання мав поміркувано-ліберальний напрям, згодом перейшов на реакційні позиції.

...стаття Тихонравова про «Палею» — стаття-рецензія російського літературознавця, професора Московського університету, академіка Миколи Савича Тихонравова (1832—1893) на третій випуск «Памятников русской литературы», виданих Григорієм Кушелевим-Безбородко в журналі «Русский вестник», 1862, № 1, с. 415—427.

...архім[андрита] Леоніда «Систематическое описание рукописей гр. Уварова». — Систематическое описание славяноросскийских рукописей собрания графа А. С. Уварова. В 4-х част. М., 1893—1894, складене архімандритом Леонідом (Л. О. Кавеліним, 1822—1891).

44. ДО ЯРОСЛАВА ВРХЛІЦЬКОГО. *Львів, 27 листопада, 1895 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: «Жовтень», 1956, № 4, с. 83.

Автограф зберігається в Інституті чеської літератури ЧСАН у Празі (Музей Врхліцького).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 996).

Врхліцький Ярослав (1853—1912) — чеський письменник-класик, редактор «Збірника світової поезії», для якого готувалися переклади Шевченка: Sbornik světové poesie. Taras H. Ševčenko. Vybor básni. Preložila Ružena Jesenská. V Praze, 1900.

Збереглися 2 листи І. Франка до Я. Врхліцького (1895, 1899) і 2 листи Я. Врхліцького до І. Франка (1896). Автографи листів І. Франка зберігаються в Інституті чеської літератури ЧСАН у Празі (музей Я. Врхліцького). Фотокопії — в ІЛ, ф. 3. Автографи листів Я. Врхліцького — в ІЛ, ф. 3.

Єсенська Ружена (1863—1940) — чеська письменниця і перекладачка творів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки.

Р. Єсенська подала до «Збірника світової поезії» свої переклади поезій Т. Шевченка. Я. Врхліцький дав ці переклади на рецензію чеському письменникові Й. Коларжу. Коларж негативно відгукнувся про переклади Р. Єсенської і запропонував до збірника свої переклади. Тоді Я. Врхліцький надіслав переклади і Єсенської, і Коларжа на рецензію І. Франкові. До збірника пішли переклади, виконані Р. Єсенською.

45. ДО К. К. ПОПОВИЧ. *Львів, 29 листопада 1895 р.*

Вперше надруковано: Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 3, с. 91.

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. Возняка, № 658).

Ваше гарне оповідання...— Про котре саме оповідання К. Попович згадує І. Франко — невідомо. В його архіві зберігаються автографи трьох оповідань К. Попович «Не судилось», «Фіаско панни Марцельки» і одно без назви (ІЛ, ф. 3, № 1603, 3183, 3181).

46. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 13 грудня 1895 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 560—561.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 82).

...мою брошуру «Stosunki rusko-polskie»...— «Nieco o stosunkach polsko-ruskich. Odpowiedź p. T. Romanowiczow». Lwów, Nakł. autora, 1895.

...мою статтю о виборах у віденській «Die Zeit».— «Galizische Wahlen».— «Die Zeit», 1895, 5 жовтня (№ 53).

Для видання Єноха мені праці Смірнова не потрібно...— Смирнов А. В. Книга Еноха. Историко-критическое исследование, русский перевод и объяснение. Казань, 1888.

Соколов має старосербський список Єноха...— виданий пізніше: Соколов М. И. Славянская книга Еноха Праведного (М., 1910).

Макарій (1482—1563) — московський митрополит (з 1542 р.), редактор багатотомного зібрання «житій святих», завершеного у 1552 р.

...казку з Масперо...— староєгипетську казку про двох братів з книги французького єгиптолога Гастона Масперо «Les contes populaires de l'Égypte ancienne» (Paris, 1889). Текст цієї казки з вступними зауваженнями Г. Масперо переклав І. Франко в книжці В. А. Клоустона «Народні казки та вигадки» (Львів, 1896, с. 106—125).

47. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, 1895 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 974).

Датується на підставі змісту. Про вислані 10 гульденів І. Франко пише в листі 8, датованому січнем.

1896

48. ДО Л. М. ДРАГОМАНОВОЇ. *Львів, 7 січня 1896 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1472).

Драгоманова Людмила Михайлівна (1842—1918) — дружина М. Драгоманова.

...не дожидаючись болгарського гонорару — гонорару за статтю І. Франка «Притчата за еднорога и нейният български вариант» в кн. «Сборник за народни умотворения, наука и книжнина», кн. XIII (София, 1896, с. 570—620).

...матеріали не пропадуть, а будуть незабаром опубліковані.— Надіслані три пісні із збірки О. Бодянського надруковано в «Етнографічному збірнику», т. V (Львів, 1898, с. 117—120).

Чайльд Френсіс Джемс (1825—1896) — американський філолог і фольклорист, дослідник і видавець старовинних англійських і шотландських балад. І. Франко має на увазі його п'ятитомне видання «English and scottish popular ballads» (1884—1896).

49. ДО ІВАНА ШИШМАНОВА. *Львів, 7 січня 1896 р.*

Вперше надруковано: Лит. спадщина, с. 458.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1300).

...друкувати мою статтю у «Сборнику».— Див. прим. до листа 48.

...я зупинився на Тиквешському рукописі.— Стародавній болгарський рукопис, опублікований у «Сборнику», кн. VIII—X, за 1892—1894 рр. Названий так за місцевістю Тиквешко, де знайдений.

...з моєї статті про Притчу о богатих...— «Притчата о богатых от книг болгарских» — частина статті І. Франка «Притчата за единорога и нейният български вариант».

50. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 14 січня 1896 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 561—562.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 83).

«Пісня про Роланда» — старофранцузький епос. Український переклад, виконаний В. Щуратом, друкувався в журналі «Житє і слово» протягом 1894 р.

Стебельський Гнат — український історик церкви. Гіпотеза, висунута ним у книзі «Dwa welkie swiatła na horyzonte Polockim», тт. I—III (Вільна, 1781—1783), що Клирик Острозький — це Василь Суразький, не підтвердилась наукою.

...стаття про Варлаама і Йоасафа...— німецького орієнталіста Ернста Куна «Barlaam und Joasaph. Eine bibliographischliterargeschichte Studie», München, 1893.

...статтю про нашу пасхальну драму...— Мирон. Южнорусская пасхальная драма.— «Киевская старина», 1896, кн. 6, с. 380—412; кн. 7, с. 1—29; і окремо: К., 1896, 61 с.

...текстом... схожим з віршею, друкованою колись в «Основі», а опісля в «Этнограф[ическом] обозр[ении]».— Вірш «Великдень», подав В. Коховський в журналі «Основа» за червень 1862 р., с. 49—53, і у статті П. Іванова «Из области малорусских народных легенд» («Этнографическое обозрение», 1893, № 3).

51. ДО ТОВАРИСТВА «СІЧ». *Львів, 3 лютого 1896 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1296).

Товариство «Січ» — українське студентське земляцьке товариство у Відні, засноване 1868 р.; діяльність його мала прогресивний характер. З початку XX ст. віденська «Січ» стала одним із осередків буржуазно-націоналістичної пропаганди.

52. ДО Л. М. ДРАГОМАНОВОЇ. *Львів, 5 лютого 1896 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1473).

Передмову М[ихайла] П[етрови]ча до «До світла...». — З листа Л. М. Драгоманової до І. Франка від 12 (24 н. ст.) січня 1896 р. довідуємося, що рукопис передмови М. Драгоманова до збірки оповідань І. Франка «До світла» був у М. Павлика. Вона просила І. Франка доповнити передмову новими даними (ІЛ, ф. 3, № 1613, с. 294—295).

53. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 5 лютого 1896 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 562—563.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 84).

Про карпатські голосіння не можу не написати... — А. Кримський у листі до І. Франка від 28 січня 1896 р. пропонував йому написати щось про карпатські голосіння.

Щодо Вашої професури у Львові... — У листі до І. Франка від 18 грудня 1895 р. А. Кримський писав: «Несподівано українці задумали посадити мене на місце покійного Огоновського та й зачали листуватися де з ким із львовян, «власть імущих», а до мене написано колективний лист, щоб я не тільки не одмовлявся, ба ще й сам старався досягти тієї мети». В наступному листі від 28 січня 1896 р. він писав Франкові: «Я одмовився далі кандидувати... Опроче, мені зовсім не до вподоби добиватись кафедри» (Кримський А. Ю. Твори. В 5-ти томах, т. 5, кн. 1. Листи (1890—1917). К., 1973, с. 224, 232).

Павлик лагодить до друку листи Д[рагоманова... — Опубліковані у вид.: Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом, тт. II—VIII. Чернівці, 1910—1911.

54. ДО В. Г. ЩУРАТА. *Львів, 13 лютого 1896 р.*

Вперше надруковано: Щурат С. В. Іван Франко і Василь Щурат у літературних зв'язках та листуванні. — Дослідження творчості Івана Франка. К., 1956, с. 248.

І. Франко листувався з В. Г. Щуратом у 1891—1896 рр. В ІЛ зберігаються автографи шести листів і трьох листівок І. Франка до В. Щурата і одинадцять листів та дві листівки В. Щурата до І. Франка.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1601).

«Життє і слово» я рішив поки що далі не видавати... — Журнал виходив до 1897 р.

Чи удасться Вам зорганізувати видання наново... — В. Щурат у листі до І. Франка з Відня від 8 лютого 1896 р. пропонував: «Може б, Ви згодились на те, що я під тою фірмою («Житє і слово») видавав би місячник від липня, коли тепер се не було можливе» (Дослідження творчості Івана Франка, с. 246—247).

...поки не буде для наших видань отворена російська границя.— Українські видання з Галичини було заборонено перевозити і розповсюджувати в межах Російської імперії.

55. ДО АНДРІЯ НИКЛОВИЧА. *Львів, 4 березня 1896 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 458—459.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1136).

Никлович Андрій — коваль в с. Чоловичах, тепер Городоцького району на Львівщині.

Єндик Митро — учитель в с. Голіградах на Львівщині.

Я видаю тепер «Старі пам'ятки руського письменства»... — Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. Апокрифи і легенди з українських рукописів, тт. I—V, Львів, 1896—1910.

«Зодіак» — пам'ятка давньої української літератури. В листі до І. Франка від 12 вересня 1895 р. М. Єндик писав про цей рукопис: «Рукопис «Зедийок» виписаний з «Пом'яника умерших душ» Гринька Строцького в Катериничах, присілку Чолович, села зараз за Комарном, пок. Іваном Никловичом, дяком, а зошит разом з піснями церковними і з текстом друкованим о «Исходѣ душ» Кирила Александрійського. Тепер сей «Зедийок» єсть власністю його брата Андрія Никловича, коваля в Чоловичах» (ІЛ, ф. 3, № 1610, с. 102).

56. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО. *Львів, 8 березня 1896 р.*

Вперше надруковано: «Новий час», 1935, 23 серпня.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1249).

Записки о. Гладиловича пришліть... — І. Франко надрукував «Спомини руського священика про різню 1846 р.» (ЗНТШ, т. 12, 1896, кн. 4. Miscellanea, с. 1—20).

На ваше віче радо приїду.— У листах до І. Франка А. Чайковський неодноразово запрошував І. Франка приїхати на віче в Бережанах. У листі від 27 лютого 1896 р. він повідомляє, що віче у Бережанах відбудеться весною (ІЛ, ф. 3, № 1613, с. 398).

Бережани — місто, тепер райцентр Тернопільської області.

57. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 24 березня 1896 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 565.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 85).

Леоніда одержав...— Архим. Леонид. Систематическое описание славяно-российских рукописей собрания графа А. С. Уварова. В 4-х частях. М., 1893—1894.

Найшлась тут у нас в Галичині така пані, що хоче дати 1000 гульд. на видання.— Хто була ця особа — не встановлено.

«Суфізм» Ваш одержав...— Праця А. Кримського «Очерки развития суфизма до конца III века Гижры» (М., 1895). Книга зберігається в особистій бібліотеці І. Франка (№ 3609) з дарчим надписом. «Високошановному, дорогому приятелеві Івану Франкові на знак щирого прихилля автор. 9. III 1896».

58. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. [*Львів, початок травня 1896 р.*]

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 566.

Датується на підставі змісту: 6-а книга журн. «Житє і слово» вийшла 15 травня, книжка Клоустона — 26 травня.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 95).

...друге.... видання «Лиса Микити».— Лис Микита. Друге перероблене і розширене видання. Львів, 1896. Перше видання вийшло 1891 р.

59. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 21 травня 1896 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 566—567.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 86).

За примітку прошу Вас не гніватися.— До перекладу книжки В. А. Клоустона, здійсненого А. Кримським, «Народні казки і вигадки» на стор. 154—155 І. Франко додав від себе примітку про середньовічний збірник морально-повчальних легенд «Велике Зерцало» («Speculum exemplorum»).

Парі Гастон (1839—1903) — французький історик літератури, орієнталіст.

Вітрі Жак (пол. XII ст. — 1244) — французький середньовічний письменник.

Вікентій з Бове (? — 1264) — французький письменник і вчений. Уклав історичну енциклопедію «Дзеркало історії» («Speculum historiale»), надруковану 1483 р. в Страсбурзі і 1494 р. в Венеції.

Гедеке Карл (1814—1887) — німецький історик літератури.

...праці Владимирова і досі не маю... — Владимиров П. В. Великое зерцало (Из истории русской переводной литературы XVII века). М., 1884.

Чи, їдучи за границю, Ви не могли би вступити до нас? — У 1896 р. А. Кримський був відряджений на два роки до Сірії і Лівану для продовження студій з орієнталістики.

60. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО. [*Львів*], *18 червня 1896 р.*

Вперше надруковано: «Новий час», 1935, 28 серпня.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1250).

...проект протесту проти Угорщини...— Написана І. Франком і В. Гнатюком стаття «І ми в Європі. Протест

галицьких русинів проти мадярського тисячоліття» («Житє і слово», 1896, кн. 1, с. 1—9). Вийшла також окремою брошурою (Львів, 1896. 36 с.). У статті викривається шовіністична політика угорської буржуазії, спрямована проти закарпатських українців, яка посилилася наприкінці XIX ст., під час святкування 1000-ліття Угорщини у 1895 р.

...в и й д е... о с і б н о п о - р у с ь к и, н і м е ц ь к и і м а д я р с ь к и.— Про вихід брошури «І ми в Європі» угорською і німецькою мовами відомостей нема.

61. ДО В. Ю. ОХРИМОВИЧА. [*Львів, 18 червня 1896 р.*]

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 152.

Датується на підставі ідентичного листа до А. Чайковського від 18 червня 1896 р.

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР, ф. М. Возняка, № 661, п. 150, арк. 8.

О л е с н и ц ь к и й Євген (1860—1917) — громадський діяч, перекладач і журналіст ліберально-буржуазного напряму в Галичині. Підпис Є. Олесницького також стоїть під «Протестом».

62. ДО М. М. КОЦЮБИНСЬКОГО. *Львів, 24 червня 1896 р.*

Вперше надруковано: Л е б і д ь А. Листи Івана Франка до Коцюбинського.—«Життя й революція», 1926, № 5, с. 116.

І. Франко й М. Коцюбинський листувалися з 1890 р. В Чернігівському літературно-меморіальному музеї М. Коцюбинського зберігаються автографи трьох листів І. Франка до М. Коцюбинського. В ІЛ зберігаються автографи дванадцяти листів М. Коцюбинського до І. Франка.

Подається за автографом, що зберігається в Чернігівському літературно-меморіальному музеї М. Коцюбинського (фотокопія — ІЛ, ф. 3, № 1103).

63. ДО М. І. ПАВЛИКА. *Львів, 25 серпня 1896 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1550).

...п е р е д в и б о р а м и...— Вибори до державної ради були призначені на березень 1897 р.

Т р и л ь о в с ь к и й Кирило (1864—1942) — громадсько-культурний діяч, член русько-української радикальної партії і видавець її періодичних видань. В 900-ті роки в його діяльності виявилися націоналістичні тенденції.

Р о ж н я т і в — тепер селище міського типу, райцентр Івано-Франківської області.

64. ДО ВАСИЛЯ ЛУКИЧА. *Львів, 27 серпня 1896 р.*

Вперше надруковано: «Україна», 1927, кн. 5, с. 105 (публікація М. Возняка «Листи Івана Франка до Володимира Левицького»).

І. Франко листувався з Василем Лукичем (Володимиром Лукичем Левицьким) у 1884—1897 рр. В ІЛ зберігаються автографи 12 листів І. Франка до В. Лукича і автографи 52 листів В. Лукича до І. Франка.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1124).

Німентовська — Уляна Кравченко.

...відповідь Щуратові...— вірш «Декадент» («Зоря», 1896, № 17, с. 326), що був відповіддю на статтю В. Щурата «Літературні портрети. Д-р Іван Франко» («Зоря», 1896, № 1-2).

65. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ. *Львів, 5 вересня 1896 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 567—568.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 932).

Бодуен де Куртене Іван (Ян-Гнат-Ніцислав) Олександрович (1845—1929) — російський і польський мовознавець, професор Варшавського, Краківського і Петербурзького університетів, академік Краківської АН (з 1887 р.), член-кор. Петербурзької АН (з 1897 р.).

«Резьянские тексты» я одержав...— книгу І. О. Бодуена де Куртене «Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии. I. Резьянские тексты...», Спб., 1895.

66. ДО М. І. ПАВЛИКА. *Львів, 5 вересня 1896 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1551).

Квасенина за Добромилем — тепер Добромильського району на Львівщині.

...даю до друку статтю про штунду.— Сріблий О. До штундового релігійного руху («Житє і слово», 1896, кн. 3, с. 194—208).

Озаркевичі — родина лікаря Євгена Івановича Озаркевича (1861—1916), брата письменниці Наталі Кобринської. Жила в с. Белелуя, тепер Івано-Франківської області.

67. ДО БОЛЕСЛАВА ВИСЛОУХА. *Львів, 28 жовтня 1896 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 568.

Подається за копією автографа, знятою невідомою рукою (ІЛ, ф. 3, № 950).

Вислоух Болеслав (1855—1937) — польський публіцист і громадський діяч, редактор львівських періодичних видань «Prawo ludu», «Przyjaciel ludu», «Kurjer Lwowski».

...передрукований початок моєї новели «Панщизняний хліб».— Вперше оповідання І. Франка «Панщизняний хліб» надруковано в журналі «Житє і слово» (1896, кн. 1, с. 23—29).

68. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 28 грудня 1896 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 569.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 87).

...вислав Вам книжки — «Народні казки та вигадки» В. А. Клоустона і «Шахнаме» Фірдоусі у перекладах А. Кримського.

Кінчу друкувати мої «Апокрифи...» — «Апокрифи і легенди з українських рукописів...», т. І, Львів, 1896.

69. ДО РЕДАКТОРА «GAZETY NARODOWEJ». [*Львів, 1896 р.*]

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 571—573.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1613).

«Gazeta Narodowa» — польська газета, виходила у у Львові в 1862—1915 рр. Спочатку мала ліберально-демократичний напрям, згодом перейшла на консервативні позиції. Редактором її у 1869—1908 рр. був Платон Іванович Костецький (1832—1908) — український і польський письменник та журналіст.

Брайтер Ернст (1865—1935) — польський журналіст, видавець польської прогресивної газети «Monitor», що виходила у Львові протягом 1896—1914 рр.

Єж Теодор Томаш (Зигмунт Мілковський, 1824—1915) — польський письменник і публіцист, учасник угорської революції 1849 р., активний діяч польського національно-визвольного руху.

«Przegląd społeczny» — польський науково-літературний і громадсько-політичний журнал прогресивного напряму. Виходив у Львові в 1886—1887 рр.

1897

70. ДО ТИМОФІЯ МИКИТИ. *Львів, 14 січня 1897 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1132).

Микита Тимофій — агітатор від радикальної партії в селі Коровники Перемиського повіту.

Ваша відповідь...— Лист Т. Микити до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1613, с. 409—411), у якому говориться про кандидатуру І. Франка до австро-угорського парламенту від радикальної партії.

...як думають, напр., Новаковські — брати Михайло, Петро і Степан — галицькі громадсько-культурні ді-

ячі кінця XIX— початку XX ст., що брали участь у радикальному русі.

...підла брехня «Галичанина» і «Діла» — «народовська» газета «Діло» (№ 290) і «москвофільська» «Галичанин» (№ 268) у 1896 р. виступили з наклепницькими статтями проти І. Франка. Письменник відповів на ці наклепи статтею «Як я став казенним радикалом» («Житє і слово», 1896, кн. 6, с. 473—500).

Мостиська — місто на Львівщині.

71. ДО ТИМОФІЯ МИКИТИ. *Львів, 18 січня 1897 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 569—570.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1133).

...панам зі сполученого комітету...— Об'єднаний комітет «народовців» і «москвофілів» намагався залучити в свої ряди ще й радикалів з метою розколоти радикальну партію.

...на вічу в Раві...— Віче в Раві-Руській на Львівщині відбулося 11 січня 1897 р.

Думка Павло (1854—1918) — селянин з с. Купчинців на Тернопільщині, член радикальної партії, поет.

Мекелита Данило — селянин із с. Бутин на Львівщині, член радикальної партії.

...книжечку, котру про се пишу...— Стаття «Як я став казенним радикалом» вийшла окремою відбиткою (Львів, 1897).

Телішевський Костянтин (1851—1913) — діяч «народовського» табору в Галичині, посол до галицького сейму і віденського парламенту.

Мандичевський Іван (1854—1925) — громадський діяч у Галичині, адвокат. У 70-х роках був близький до І. Франка і М. Павлика, притягався разом з ними до судового процесу 1878 р.

...поденним зарібником у чужій хаті.— І. Франко натякає тут на свою работу в редакції польської газети «Kurjer Lwowski».

72. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА. [*Львів*], *13 березня 1897 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1173).

73. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. [*Львів*], *10 квітня 1897 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 570—571.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 88).

Я цікавий, що скаже російська критика на моє видання.— Йдеться про «Апокрифи і легенди з українських рукописів», т. 1, Львів, 1896.

«Коломенської» Палеї вже вийшов вип. І І.— І. Франко має на увазі вид.: Палея толковая по списку, сделанному в г. Коломне, в 1406 г. Труд учеников Н. С. Тихонравова. Вып. I—II. М., 1892—1896.

Ваша статейка в оборонi Чайч[енка]і Ком[ара]...— Стаття А. Кримського була спрямована проти О. Кониського, який у газеті «Буковина» під псевдонімом «Лепер» негативно відгукнувся про «Словарь російсько-український» М. Уманця і А. Спілки (1893—1898).

Тепер, коли Ви пішли в сотрудники «Буковини»...— На замовлення редактора «Буковини» О. Маковея А. Кримський у 1897 р. надрукував у цій газеті кілька своїх «Листів з Сірії».

...звести полемiки з старим батьком «Перебендею».— Кониським Олександром Яковичем.

74. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Завадів, 16 травня 1897 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1552). Датується на основі записів М. Павлика олівцем: «Завадів, 16.V 97», чорнилом: «Штемпель стрийської пошти 17.V 1897».

...початок вступної статті...— «Соціалізм і соціал-демократизм» («Житє і слово», 1897, кн. 4, с. 265—292).

Ярославич Роман (1862—1938) — громадсько-культурний діяч в Галичині.

«Громадський голос» — українська газета, орган радикальної партії в Галичині. Виходила у Львові з 1895 р. Спочатку мала прогресивний характер. В кінці 90-х років — на початку 900-х років тут друкували свої твори І. Франко, М. Павлик, В. Стефаник, Лесь Мартович та ін. Згодом перейшла на націоналістичні позиції.

Вітик Семен (1876—1937) — громадсько-культурний діяч у Галичині, у 20-х роках жив на Радянській Україні.

Косевич Євген (1876—1914) — громадсько-культурний діяч у Галичині.

Дрепер Джон-Уїльям (1811—1882) — американський буржуазний соціолог-ідеаліст, автор книги «Боротьба науки з релігією», перекладеної М. Павликом і виданої 1898 р. у Львові під назвою «Історія боротьби між релігією і наукою».

«Die Zeit» — громадсько-політичний і науково-мистецький тижневик ліберально-буржуазного напряму. Видавався у Відні у 1894—1904 рр.

...моєї статті про польську полемiку зо мною.— Йдеться про статтю І. Франка «Meine «Falschungen», надруковану в тижневику «Die Zeit», № 139, 29 травня 1897 р., с. 135—136. Ця стаття є відповіддю І. Франка на критику його статті «Поет зради».

Бар Герман (1863—1934) — австрійський письменник, співробітник «Die Zeit».

75. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, 23 вересня 1897 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1013). Лист писаний на 4-й сторінці листа М. Павлика до М. Грушевського. Датується на підставі цього листа. У листі Павлика йшлося про видання «Руської історичної бібліотеки», серійного видання

наукових праць, що виходили в Тернополі у 1886—1903 рр. (тт I—XXIII).

Листування І. Франка з М. Грушевським має діловий характер. І. Франко погоджував з ним різні питання як з редактором «Записок Наукового товариства імені Шевченка» і одним з редакторів «Літературно-наукового вісника». В ІЛ зберігаються автографи 45 листів І. Франка до М. Грушевського.

Целевич Юліан (1843—1892) — український історик і педагог, автор праць про опришківський рух в Карпатах.

...треба дати... про Кобилицю... — Стаття І. Франка про Кобилицю була надрукована пізніше: Лук'ян Кобилиця. Епізод з історії Гуцульщини в першій половині XIX в. (ЗНТШ, т. 49, 1902, кн. 5, с. 1—40).

...хотів їхати до К., тане пустили — до Києва.

76. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА. *Львів, 10 жовтня 1897 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1174).

Спасибі за одержані матеріали і за гроші. — Ю. Романчук запропонував І. Франкові укласти збірник документів про «криваві вибори» в Галичині у 1897 р., передав йому матеріали і заплатив частину майбутнього гонорару. Книга вийшла німецькою мовою: Die Reichsrathswahlen in Ostgalizien im Jahre 1897. Wien, 1898. На с. 11—16 вміщено статтю І. Франка «Polen und Ruthenen».

Абрагамович Давид (1843—1926) — польський реакційний політичний діяч, у 1897 р. був президентом австрійського парламенту.

Бадені Казимир (1846—1909) — австрійський реакційний діяч, у 1888—1895 рр. намісник Галичини. Будучи у 1895—1897 рр. міністром-президентом Австро-Угорщини, жорстоко розправився з радикально-демократичним рухом у Галичині, зокрема, в 1897 р. під час парламентських виборів за його наказом було вчинено розправу над місцевим населенням — 10 чоловік убито, 19 поранено, 769 — заарештовано; ці криваві вибори увійшли в історію під назвою «баденівських».

77. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА. *Львів, 19 листопада 1897 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1982, № 8, с. 65 (публікація В. О. Дорошкевича та І. Т. Купріянова «Недруковані листи Івана Франка»).

Листування І. Франка з Б. Грінченком розпочалося в січні 1886 р. і тривало до смерті Б. Грінченка. Автографи чотирьох листів І. Франка до Б. Грінченка зберігаються в приватному архіві родини професора Київського університету Дорошкевича Олександра Костянтиновича (1889—1946). Фотокопії — в ІЛ і ЦНБ АН УРСР. 20 листів Б. Грінченка до І. Франка — в ІЛ.

Подається за автографом.

«Літературно-науковий вісник» — щомісячний художній, науковий і публіцистичний журнал, що почав виходити у Львові з 1898 р. У період, коли до його редакції входив І. Франко (1898—1906), журнал мав демократичне спрямування.

Засилаю Вам при сьому проспект видання.— Оголошення про випуск «Літературно-наукового вісника» з програмою майбутнього журналу було вміщене в газеті «Діло» від 27 жовтня (8 листопада) 1897 р. Пізніше газета друкувала це оголошення ще кілька разів (від 3/15, 10/22, 17/29 листопада).

...Ваші огляди мають бути тут ширші й повніші, ніж були в «Зорі»...— У «Зорі» Б. Грінченко систематично друкував рецензії на нові українські видання.

78. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА. *Львів, 25 листопада 1897 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1175).

...звернути роботу, котрої зроблення я взяв був на себе, — Йдеться про збірку матеріалів про «криваві вибори» 1897 р. в Галичині (див. лист. 76).

79. ДО ОЛЕНИ ПЧІЛКИ. *Львів, 2 грудня 1897 р.*

Вперше надруковано: «Літературний архів», 1930, кн. 3-4, с. 311—312 (публікація І. Ткаченка «Лист Ів. Франка до Олени Пчілки».

Автограф невідомий.

Подається за першодруком.

Пчілка Олена (Ольга Петрівна Косач; 1849—1930) — українська письменниця ліберально-буржуазного напряму, мати Лесі Українки.

Косач Михайло Петрович (1869—1903) — український вчений-математик, письменник (виступав під псевдонімом Михайло Обачний).

Дніпрова Чайка (Василевська Людмила Олексіївна; 1861—1927) — українська письменниця демократичного напряму.

80. ДО К. О. БІЛИЛОВСЬКОГО. *Львів, 28 грудня 1897 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 573—574.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 36).

Білиловський Кесар Олександрович (Цезар Білило, 1859—1934) — український поет і перекладач, лікар, видавець альманаху «Складка» (Харків, 1896, і Спб., 1897).

«Русское богатство» — щомісячний суспільно-політичний, науковий і літературний журнал ліберально-народницького напряму. Заснований у Москві 1876 р. Цього ж року журнал перенесено до Петербурга. Виходив до 1918 р.

«Новое слово» — петербурзький журнал легальних марксистів (1897—1900).

...статтю п[ід] з[аголовком] «Молодая Австрия»...— В архіві Франка зберігся лише уривок цієї статті (ІЛ, ф. 3, № 601) — «Молодая Австрия. Очерки общественного и политического движения. 1. Кораблекрушение старой Австрии».

...шлю Вам віршу для «Складки».— Альманах «Складка» після 1897 р. не виходив. Про який вірш іде мова — не встановлено.

Потанін Григорій Миколайович (1835—1920) — російський мандрівник, етнограф і фольклорист, автор дослідження «Восточные мотивы в средневековом европейском эпосе» (М., 1899).

...укр[аїнська] вірша про [Марка Проклятого] з XVIII в...— Зуйченко П. И. Пекельный Марко (Малорусская легенда в стихотворном переложении конца XVIII века) — «Киевская старина», 1885, кн. 8, с. 682—692.

Рудченко (Білик) Іван Якович (1845—1905) — український фольклорист, критик і письменник, брат Панаса Мирного. У 1868—1870 рр. опублікував збірник «Народні українські казки» (вип. 1—2), який має на увазі І. Франко.

Чубинський Павло Платонович (1839—1884) — український поет та етнограф, упорядник і видавець «Трудов этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край... Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским», тт. I—VII, Спб., 1872—1879.

...індійську легенду про царя Віпашчіта...— «Цар Віпашчіт у пеклі (Із Маркандея Пурани)».— «Житє і слово», 1897, кн. 1, с. 15—21.

...мою статтю про Мадея, що буде надрукована в «Wiśle» в 1898 р.— Такої статті в «Wiśle» І. Франко не друкував.

«Wiśla» — етнографічний журнал прогресивного напряму, виходив у Варшаві в 1887—1905 і 1916—1917 рр. У ньому друкувалися матеріали з проблем етнографії та культурних зв'язків Польщі з Чехословаччиною та Україною.

«Калевала» — карело-фінський народний епос про подвиги й пригоди казкових героїв країни Калева.

Коли буде мій ювілей — я не знаю.— 25-річний ювілей літературної і культурно-громадської діяльності І. Франка було відзначено 30 жовтня 1898 р.

1898

81. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ. *Львів, 27 січня 1898 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 575—576.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 933).

Ваша брошура про фальшиву фасію...— «Цензурные мелочи» (Краків, 1898). У цій брошурі вміщено працю І. О. Бодуена де Куртене «Из новейшей польской поэзии» з передмовою автора про відображення в польській літературі гоніння на поляків у Німеччині. Царська цензура у 1897 р. заборонила публікувати цю працю й в російських журналах.

...працю «Похід Хмельницького в сучасних польських, латинських і українських

в і р ш а х».— Праця І. Франка «Хмельниччина 1648—1649 років в сучасних віршах».— ЗНТШ, 1898, кн. 3 і 4, с. 1—114.

М у з е й Ч а р т о р и й с ь к и х у К р а к о в і — історичний та етнографічний музей, заснований польським магнатом Владиславом Чарторийським (1828—1894).

...к а т а л о г у п. К о ж е н ь о в с ь к о г о...— Dr. Joseph Korzeniowski. Catalogus codicum manuscriptorum Musei principium Czartoryski cracoviensis, t. t. I—IV. Краків, 1887—1893.

К о ж е н ь о в с ь к и й Ю з е ф (1863—1921) — польський історик, архівіст, видавець архівних історико-літературних матеріалів.

Н а р у ш е в и ч Адам Станіслав (1733—1796) — польський історик і поет, представник дворянського Просвітительства.

82. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, січень 1898 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1018).

Датується орієнтовно за змістом. Згадувані тут праці І. Франка друкувалися у І і ІІ кн. ЗНТШ за 1898 рік.

«Д і о п т р а» — твір давньої української і білоруської літератури. «Діоптра» Віталія виданий вперше 1612 р. у Єв'е. «Діоптра» Пилипа — твір давньої української літератури, перекладений з грецької мови на Русі ще у XIV ст. і поширюваний у списках. Про те, що Віталієва і Пилипова «Діоптри» — різні твори, див. статтю І. Франка «Забутий український віршописець XVII віку» (ЗНТШ, 1898, кн. 2, с. 1—16). Див. 31 том цього видання.

До М i s c e l l a n e a дам про б о л е х і в с ь к е б р а т с т в о.— Повідомлення І. Франка «До історії церковних брацтв на Галицькій Русі».— ЗНТШ, т. 21, 1898, кн. 1. Miscellanewa, с. 1—5.

С т а н і с л а в і в — нині Івано-Франківськ.

...у р я д о в і м а т е р і а л и до і с т о р і ї Г а л и ч и н и 3 0 - х до 6 0 - х р о к і в.— Ці матеріали були закуплені Науковим товариством імені Шевченка. Їх використав В. Гнатюк у своїй етнографічній студії «Причинки до пізнання Гуцульщини» (ЗНТШ, 1917, т. 128—129, с. 1—57).

83. ДО ВИДАВНИЦТВА «КРИПТАДІЙ». *Львів, 21 лютого 1898 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 977).

Початок листа не зберігся.

«К р и п т а д і ї» (Κρυπταδια) — збірки сороміцького фольклору різних народів, що видавалися з науковою метою в Парижі. У 1898 р. вийшла така збірка українського фольклору: Folklore de L'Ukraine. Extr. des Κρυπταδια, t. V, 1898. До цього видання ввійшли і матеріали, подані І. Франком.

84. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ. [*Львів, друга половина лютого 1898 р.*]

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 576—578.

Датується орієнтовно на підставі змісту. Це — відповідь на лист І. О. Бодуена де Куртене від 11 лютого 1898 р. (ІЛ, ф. 3, № 1626).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 934).

Що торкається справи з Міцкевичем...— Йдеться про статтю І. Франка «Поет зради», надруковану у віденському тижневику «Die Zeit».

відверталися від українців узв'язку з Вавелем...— У колишній резиденції польських королів, краківському замку Вавелі, поховані національні герої Польщі і польські королі. 1890 р. сюди з Парижа перевезено прах А. Міцкевича.

Стапінський Ян (1867—1946) — польський політичний діяч і журналіст, голова польської людової партії в Галичині, редактор журналу «Przijaciel ludu».

Красінський Зигмунт (1812—1859) — польський поет, представник реакційного романтизму в польській літературі.

Сен-сімоністи — прихильники і послідовники вчення одного із засновників утопічного соціалізму, французького соціаліста-утопіста Анрі-Клода Сен-Сімона (1760—1825).

85. ДО М. І. ПАВЛИКА. *Довгополе, 11 липня 1898 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1486).

Довгополе — тепер Довгопілля, село Верховинського району Івано-Франківської області. Тут у липні 1898 р. відпочивав І. Франко.

Микулинці — містечко на Тернопільщині.

«Руслан» — українська газета клерикального напряму, що виходила у Львові (1897—1914).

86. ДО О. С. МАКОВЕЯ. *Довгополе, 23 липня 1898 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1128).

Школиченко М. — Мусій Степанович Кононенко (1864—1922) — український письменник. Його повість «На селі» надруковано в ЛНВ (1898, кн. 10—12).

«Заручини» — етюд І. Білоусенка, надрукований в ЛНВ. (1899, кн. 5, с. 141—158).

Кибальчич Надія Матвіївна (1857—1918) — українська письменниця. Виступала під псевдонімом Наталка Полтавка. Її етюд «Зустріч» надруковано в ЛНВ (1898, кн. 7, с. 212—219).

Скурський А. — професор Львівського університету.

Карпенка дістав...— Йдеться про видання творів Тобілевича (Карпенка-Карого) Івана Карповича (1845—1907) — українського драматурга, актора, режисера і театрального діяча, «Драми і комедії», т. 1—2. Одесса, 1897.

Попель і пані Ков...— мешканці с. Довгополя.

Сокільський — скалиста гора над Черемошем.

Гринява — село, тепер Верховинського району Івано-Франківської області.

Пігуляк Єрофей (1851—1924) — буковинський громадсько-політичний діяч і письменник, посол до австрійського парламенту і буковинського сейму.

Буркут — село, тепер Верховинського району Івано-Франківської області.

87. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА. *Довгополе, 8 серпня 1898 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1982, № 8, с. 66.

Подається за автографом, що зберігається в приватному архіві родини проф. О. К. Дорошкевича.

Лист Ваш...— лист Б. Д. Грінченка до І. Франка від 20 липня 1898 р. з Чернігова (ІЛ, ф. 3, № 610, с. 254—255).

...щодо задуманого Вами видавництва...— У листі до І. Франка від 20 липня 1898 р. Б. Грінченко писав про намір видавати у Чернігові літературні альманахи, у яких би друкувалися і твори західноукраїнських письменників.

Спасибі за гарний причинок до «Привіту»! — Йдеться про оповідання Б. Грінченка «Дзвоник», вміщене у збірнику «Привіт доктору Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності», Львів, 1898, с. 48—58.

Кольберга замовив я для Вас...— У листі до І. Франка від 12 листопада 1897 р. (ІЛ, ф. 3, № 1626, с. 215) Б. Грінченко просив придбати для нього чотиритомне видання О. Кольберга «Покуття» (Kolberg Oskar. Pokucie. Obraz etnograficzny, tt. I—IV. Kraków, 1881—1889).

88. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Довгополе, 8 серпня 1898 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1014).

Коли маєте переводчика з Доде...— Твори французького письменника Альфонса Доде (1840—1897) для ЛНВ перекладала Марія Грушевська.

...лагоджу Золя для 8—9 кн.— Стаття І. Франка «Еміль Золя, його життя і писання» (ЛНВ, 1898, кн. 10, с. 35—68).

Стаття про Ібсена пера Кміта...— Кміт Ю. Генрік Ібсен, його життя і твори (ЛНВ, 1898, кн. 12, с. 188—219).

Кміт Юрій (1872—1946) — український письменник, літературознавець, етнограф ліберально-буржуазного напряму.

«Ворог народу» — драма Генріка Ібсена.

Негрі Ада (1870—1945) — італійська письменниця, ранні твори якої на українську мову перекладали Леся Українка, І. Франко та ін.

«Секрети» — праця І. Франка «Із секретів поетичної творчості» (ЛНВ, 1898, кн. 1, с. 17—26; кн. 2, с. 75—85; кн. 3, с. 139—151; 1899, кн. 4, с. 1—22; кн. 5, с. 71—80; кн. 6, с. 137—147).

Реферат про віденську анкету...— Зреферована І. Франком стаття французького критика Жюля Леметра (1853—1914) «Боротьба за реформу середньої школи» (ЛНВ, 1898, кн. 7, с. 1—5).

...пісню і оповідання про одного досі не звісного опришка, примівки...— «Опришок Мирон Штола» і «Гуцульські примівки» надруковано у вид.: Етнографічний збірник, т. V. Виданий під редакцією Івана Франка. Львів, 1899, с. 32—72.

Дикарєв уже надрукований...— Праця російського і українського етнографа Дикарева Митрофана Олександровича (1854—1899) «Народна гутірка з поводу коронації» була надрукована в «Етнографічному збірнику» (т. V, Львів, 1898, с. 1—24).

...лагоджу для «Записок» монографійку п[ід]з[аголовком] «Полонина Глистовата».— Такої праці в ЗНТШ І. Франко не друкував. Автограф її зберігається в ІЛ (ф. 3, № 630).

89. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Довгополе, 8 серпня 1898 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 578—580.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 89).

Що маю відповісти на Вашу просьбу? — У листі від 13 липня 1898 р. А. Кримський звернувся до І. Франка з проханням подати про себе короткі автобіографічні відомості за 1890—1898 рр., оскільки створений у Галичині ювілейний комітет по відзначенню 25-річчя літературної діяльності І. Франка запропонував йому написати до збірника статтю про ювіляра (Кримський А. Ю. Твори в 5-ти томах, т. 5. К., 1973, с. 315—316).

...не в такій аляповатій, як се зрозумів Огоновський...— Мається на увазі розділ про І. Франка в «Історії літератури руської» О. Огоновського (ч. III, 2 відділ. Львів, 1893, с. 915—1072).

...Левицький у «Народі» розбирав моє «В поті чола»...— Левицький Є. В поті чола. Образки з життя робочого люду, написав Іван Франко.— «Народ», 1891, чч. 3, 4—5, 7.

...з якою ницював мене Щурат.— Щурат В., Поезія зів'ялого листя в виду суспільних задач штуки («Зоря», 1897, № 5—7).

...у Вашій рецензії на Дрепера...— Рецензія А. Кримського на переклад книжки американського вченого Джона Уїльяма Дрепера «Історія боротьби між вірою і наукою», зроблений М. Павликом («Зоря», 1897, № 20, с. 398—399).

...Руданського «Царя і солов'я»...— Поема С. Руданського «Цар Соловей» (ЛНВ, 1899, кн. 3, с. 241—261).

Другого зшитка «Палеї» я таки не дістав.— Йдеться про вид.: Палея Толковая по списку, сделанному в г. Коломне, в 1406 г. Труд учеников Н. С. Тихонравова, вып. I—II. М, 1892—1896.

...«разделал меня под арєх» п. Істріна...— І. Франко говорить про рецензію В. Істріна на І том «Апокрифів і легенд з українських рукописів» «Новый сборник ветхозаветных апокрифов».— «Журнал Министерства народного просвещения», 1898, кн. 1, с. 112—133.

Я відповім йому на його балакання дещо в передмові до другого тому...— У другому томі «Апокрифів і легенд з українських рукописів» (Львів, 1899) І. Франко з В. М. Істріним не полемізував.

...Ваші переклади з арабів у «Привіті».— А. Кримський подав кілька своїх перекладів з арабських поетів у збірнику «Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності...». Львів, 1898, с. 124—129.

90. ДО ЗДЕНКА ТОБОЛКИ. *Довгополе, 8 серпня 1898 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 459—460.

Автограф зберігається в літературному архіві Національного музею в Празі.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1225).

Тоболка Зденек Вацлав (1874—1951) — чеський історик і бібліограф, працівник університетської бібліотеки в Празі, автор праці «Слов'янський з'їзд у Празі 1848».

Стов[аришення] з'їзду 1848 р...— Йдеться про перший Слов'янський з'їзд у Празі 2—12 червня 1848 р.

Борисикевич Іван (1815—1890) — громадсько-культурний діяч у Галичині, учасник Слов'янського з'їзду в Празі 1848 р.

Народний дім у Львові — культурно-освітня організація, заснована Головною руською радою в 1849 р. У його роботі брала участь клерикально-буржуазна інтелігенція Галичини. У 60-х роках Народний дім перейшов під керівництво галицьких «москвофілів».

...автограф Бакуніна відозви до народів Європи...— Зберігається в архіві І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 4667).

91. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Довгополе, 14 серпня 1898 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1554).

...стаття для «Zeit» — «Die neuste Wahlkomödie in Galizien» («Die Zeit», 1898, N 204, 27. VIII, S. 129—131).

«Привіт» — «Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності». Франко згадує вміщені тут статті Ф. Вовка «Pithecantropus erectus. Dub.», М. Грушевського «Нестор і літопис», оповідання Гр. Коваленка «Паничі», гумореску В. Сивенького (В. Самійленка) «Під Новий рік».

Коваленко Григорій Олексійович (1867—1937) — український письменник, художник і етнограф ліберально-буржуазного напряму.

Сивенький — Самійленко Володимир Іванович (1864—1925) — український письменник і перекладач.

Олеськів Осип (1860—1903) — український громадсько-культурний діяч, економіст, директор учительської семінарії в Сокалі.

92. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Довгополе, 16 серпня 1898 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1015). Лист недатований. Зверху олівцем невідомою рукою написано дату: «16.VIII 1898».

...матеріали до біографії Золя...— Стаття І. Франка «Еміль Золя, його життя і писання» надрукована в ЛНВ (1898, кн. 10, с. 473—503).

...решту статті про Щоголева...— Хоткевич Г. Яків Іванович Щоголів (Огляд його життя і діяльності) (ЛНВ, 1898, кн. 8—9, с. 83—107).

Щоголев Яків Іванович (1823—1898) — український поет.

«Злочинець Сальва» — уривок з повісті Е. Золя; «Париж» в перекладі І. Франка (ЛНВ, 1898, кн. 7, с. 102—113; кн. 8 і 9, с. 294—322; кн. 10, с. 101—113).

Мартович Лесь (Олекса Семенович; 1871—1916) — український письменник і громадський діяч демократичного напряму. І. Франко має на увазі оповідання Леся Мартовича «Мужицька смерть» (ЛНВ, 1898, кн. 10, с. 52—86).

93. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. [*Довгополе, 26 серпня 1898 р.*]

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 580—582.

Датується за поштовим штемпелем на конверті.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 90).

У відповідь на Ваш лист з 17. VIII 98...— А. Кримський написав Франкові, що його попередній лист «дуже коротенький і мене не задовольнив» і поставив цілий ряд конкретних питань, на які Франко відповідає (Кримський А. Ю. Твори в 5-ти томах, т. 5, с. 322—323).

...мушу сидіти одному малярові до портрета...— Портрет І. Франка малював відомий український художник Іван Іванович Труш (1869—1941).

...виставив був навіть одну драму на аматорськім спектаклі.— «Три князі на один престіл» І. Франко написав у 1874 р. Драма була поставлена студентським гуртком Львівського університету в 1876 р. (див. т. 23 цього видання).

«Głos» — польський громадсько-політичний і науково-літературний журнал ліберально-демократичного напряму. Виходив у Варшаві в 1886—1905 рр.

...конкурс... на руські драм[атичні] твори...— Конкурс було оголошено 18 березня 1891 р. У січні 1893 р. драма «Украдене щастя» була відзначена премією і рекомендована для постановки.

Лопатинський Лев (1868—1914) — український письменник, драматург і актор, якийсь час був директором львівського театру «Руської бесіди».

...розпочата історична драма з часів Хмельницького...— така драма І. Франком написана не була.

Крумбахер Карл (1856—1909) — німецький філолог, засновник візантології в Німеччині, журналу «Byzantinische Zeitschrift», періодичного видання «Byzantinisches Archiv».

Пипін Олександр Миколайович (1833—1904) — російський історик літератури; академік Петербурзької АН (з 1896 р.), представник культурно-історичної школи в літературознавстві, автор чотиритомної «Історії російської літератури» (1898—1899).

Статтю Конисського в «Ateneum»...— «Zarysy ruchu literackiego rusinów» («Ateneum», 1885, czerwiec, lipiec, serpién). На цю статтю І. Франко надрукував рецензію в журналі «Зоря» (1885, № 19, с. 226—227).

«Ateneum» — польський літературно-критичний журнал ліберально-буржуазного напряму; виходив у Варшаві протягом 1876—1901 рр.

...у автобіографічнім листі до Драгоманова.— Йдеться про лист І. Франка до М. Драгоманова від 26 квітня 1890 р. (див. 49 том цього видання). Уривок з листа друкувався у передмові до збірки оповідань І. Франка «В поті чола. Образки з життя робочого люду» (Львів, 1890, с. IV—XVI).

Рошкевич Ольга Михайлівна (1853—1935) — приятелька І. Франка; записувала народні пісні і обряди, перекладала художні твори з російської і французької літератури.

...роман Ланської «Обрусителі».— Романи російської письменниці Ланської (Н. В. Яковлевої) «Обрусителі» в українському перекладі Ольги Рошкевич вийшов у Львові 1886 р.

...по моїм процесі 1878—1879 р...— 12 червня 1877 р. І. Франка було заарештовано і звинувачено в приналежності до таємної соціалістичної організації. У тюрмі він пробув дев'ять місяців. На судовому процесі письменника засуджено до ув'язнення. У березні 1878 р. його звільнили, в березні 1880 р. арештували вдруге і протримали у коломийській тюрмі без суду і слідства три місяці.

Шнайдер Юлія Юліївна — українська поетеса, писала під псевдонімом «Уляна Кравченко».

З теперішньою моєю жінкою...— І. Франко одружився у травні 1886 р. з Ольгою Федорівною Хоружинською (Франко; 1864—1941), родом з села Борки на Харківщині.

...одну панночку польку — Целіну Журовську (в заміжжі — Зигмунтовську).

...недрукована повість «Lelum i Polelum»...— Про історію написання повісті «Lelum i Polelum» див. 17-ий том цього видання.

«Lwowianka» — щорічний польський календар, виходив у Львові.

...важка школа, тяжча, як у дрогобицьких василіан.— Тяжке життя школярів змальоване в оповіданнях "Schönschreiben", «Отець гуморист» та ін.

Діккенс Чарлз (1812—1870) — англійський письменник-реаліст.

Брет-Гарт (Гарт Френсіс Брет; 1836—1902) — американський письменник.

Твен Марк (Семюел Клеменс; 1835—1910) — американський письменник.

Салтиков-Щедрін Михайло Євграфович (1826—1889).— російський письменник-сатирик, революційний демократ.

94. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Довгополе, 29 серпня 1898 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 84—85.

Подається за фотокопією з автографа (ІЛ, ф. 3, № 1254).

Черни Адольф (1864—1952) — чеський публіцист і журналіст, редактор прогресивного журналу «Slovansky přehled», що виходив у Празі у 1898—1914 рр.

Листування І. Франка й А. Черного тривало з 1898 до 1910 р. Збереглося 11 листів І. Франка до А. Черного. Автографи — у приватному архіві проф. Й. Добіаша у Празі, фотокопії — ІЛ. Понад 30 листів і листівок А. Черного до І. Франка (1898—1910) — в ІЛ.

Спішусь відповісти на Ваш лист...— Лист А. Черного з Праги до І. Франка від 24 серпня 1898 (Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Упорядкували М. Мольнар та М. Мундяк. Братіслава, 1957, с. 555—556).

Думка Ваша — видавати часопись...— А. Черни писав І. Франкові про видання славістичного журналу «Slovansky přehled».

...тема першої статті чи кореспонденції для першого номера мені не зовсім ясна.— Запрошуючи І. Франка до співробітництва у новозаснованому журналі, А. Черни у листі від 24 серпня 1898 р. просив І. Франка написати для першого номера статтю «Про становище, сучасні вимоги і події русинські (українські)».

Постараюсь зробити загальну характеристику теперішнього стану русинів...— Обіцяної статті І. Франко, очевидно, не написав. У перших числах «Slovanskeho přehledu» друкувалися статті І. Франка «Література українсько-руська» (Literatura ukrajinsko-ruská (maloruská), 1899, roč. I, s. 52—56, 103—110, 293—302)., «Література українсько-руська року 1898» (Literatura ukrajinsko-rusinská r. 1898, roč. I, s. 385—390), «Література українсько-руська року 1899» (Literatura ukrajinsko-ruská r. 1899, 1900, roč. II, s. 475—480) та ін.

Гнатюк Володимир Михайлович (1871—1926) — український фольклорист і етнограф демократичного напряму, академік АН УРСР (з 1924 р.).

95. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 21 вересня 1898 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 85.

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1256).

...початок рукопису моєї статті.— «Literatura ukrajinsko-ruská (maloruska).— «Slovansky přehled», 1899, т. I, с. 52—56, 103—110, 293—302.

Главачек Франтішек (1876—1972) — чеський письменник, літературознавець і журналіст, перекладав твори українських письменників.

Розвода Ярослав (1869—1920) — чеський письменник і перекладач.

96. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 26 вересня 1898 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 85—86.

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1225).

...весь мій перший лист...— Стаття І. Франка «Literatura ukrajinsko-ruská (maloruska)».

...прошу лишити титул такий, як я дав....— І. Франко назвав свою статтю «Література українсько-руська (малоруська)».

97. ДО ВОЛОДИМИРА ЛУЧАКІВСЬКОГО. *Львів, 26 вересня 1898 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1303).

Лучаківський Володимир (1839—1903) — український громадський діяч і письменник, адвокат у Тернополі. Збирав для І. Франка етнографічні матеріали.

Шухевич Микола — адвокат у Львові.

98. ДО ВОЛОДИМИРА ЛУЧАКІВСЬКОГО. *Львів, 14 жовтня 1898 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1304).

...розправа в моїй справі з Підгайним...— Це була інсинуація політичних ворогів І. Франка перед виборами до австрійського парламенту.

99. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 22 жовтня 1898 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 86—87.

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1257).

Стаття проф. Бодуена де Куртене...— Йдеться про статтю «Словаки і коронація св. Стефана», надруковану в першому номері «Slovanského přehledu».

Баярд — лицар, провідник, глашатай.

...статтю «Русинські нар[одні] пісні про Кошута і мадярське повстання 1848—49 рр.» Такої статті для «Slovanského přehledu» І. Франко не написав. На цю тему була надрукована стаття І. Франка «Кошут і кошутська війна» в журн. «Житє і слово» (1894, кн. 3, с. 461—477; кн. 6, с. 346—348).

Стаття п. Штєпанка про Белінського...— Стаття чеського літературознавця К. Штєпанка «До 50-річчя смерті Белінського», надрукована в журналі «Slovanský přehled» (1899, № 1, с. 10—15; № 2, с. 79—85).

«Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego» — публіцистичний твір А. Міцкевича (1832), у якому автор виклав месіанську концепцію історії людства і ту роль, яку відіграла в ній Польща.

...Лесю Українку, про котру хочу написати Вам статейку...— Стаття І. Франка «Леся Українка» була надрукована в журн. «Slovanský přehled» (1900, № 4, с. 161—162).

...біографійку Шевченка...пришлю в найближчих днях.— Статті про Шевченка для цього видання І. Франко не написав.

100. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 25 листопада 1898 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 87.

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Подається за фотокопією з автографа (ІЛ, ф. 3, № 1258).

Шімачек Франтішек — видавець журналу «Slovanský přehled».

Влчек Ярослав (1860—1930) — словацький і чеський історик літератури, автор «Історії чеської літератури», що вийшла 5 виданнями.

Юнгман Йосеф (1773—1847) — чеський філолог, діяч чеського національного відродження, автор «Історії чеської літератури» (1825), поетики і хрестоматії чеської літератури «Словесність» (1820).

Статтю Гнатюка...— Стаття В. М. Гнатюка «Русини в Угорщині» («Rusini v Uhrách» надрукована в журн. «Slovanský přehled» (1899, № 5, с. 216—222; № 9, с. 418—427).

101. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 31 грудня 1898 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 463—464.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 978).

...подякувати Вам за гарну статтю і за сердечні слова в «Привіті...» — І. Франко говорить про наукову статтю Ф. Вовка «Pithecantropus erectus. Dub.» з антропології, надруковану в збірнику «Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей...», с. 4—18.

...рукопис докінчення «Етнол[огічних] матеріалів» — «Програма до збирання відомостей, дотичних народної побутової техніки», складена Ф. Вовком, надрукована в «Матеріалах до українсько-руської етнології», т. 1 (Львів, 1899 р., с. 1—22 (Додатки)).

...видання «Етнол[огічних] матер[іалів] два рази на рік...— Серійне видання Етнографічної комісії НТШ «Матеріали до українсько-руської етнології» (пізніше — «Матеріали до етнології й антропології») почало виходити з 1899 р., останній том (21—22, част. 1) — 1929 р. Перші томи виходили під редакцією Ф. Вовка.

...Ваша праця про весільні обряди...— Праця Ф. Вовка французькою мовою «Rites et usages nuptiaux en Ukraine» (див. прим. до листа 9). Ця стаття у «Матеріалах до українсько-руської етнології» надрукована не була.

102. ДО МИХАЙЛА МОСОРИ. *Львів, 31 грудня 1898 р.*

Вперше надруковано: «Літературна газета», 1941, 3 січня, № 1 (публікація М. Матяша «Неопублікований лист Івана Франка». Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 100).

Мосора Михайло (1862—1948) — священик в с. Поручна на Гуцульщині. Студентські праці М. Мосори «Розправа про гуцулів» і «Словар гуцульський» залишились неопублікованими. Рукопис «Словаря гуцульського, зібраного Мих. Мосорою», зберігається в ІЛ, ф. 3, № 100.

103. ДО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА. [*Львів, кінець 1898 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 414, с. 46—47). Кінець листа не зберігся. Датується орієнтовно на підставі змісту. М. В. Ковалевський помер восени 1898 р. Про нього говориться вже як про покійного.

Ковалевський Микола Васильович (1841—1898) — український громадський демократичний діяч, перебував у дружніх стосунках з І. Франком, М. Павликом, М. Драгомановим, збирав кошти для прогресивної української преси у Галичині.

Катеринодар — тепер Краснодар.

Угорська Русь — українська етнічна територія, що до 1919 р. входила до складу Угорщини в межах тодішньої Австро-Угорської імперії. Нині Закарпатська область УРСР, гірські райони Східнословацького краю ЧССР, руські (русинські) села у Воєводині (СФР Югославія).

...Гнатюкові на його поїздку на Угорську Русь...— У 1895—1896 рр. В. Гнатюк здійснив три фольклорні експедиції на Закарпаття. Матеріали експедицій опубліковані у «Етнографічному збірнику»: т. III, 1897; т. IV, 1898; т. IX , 1900; т. XXV, 1909; т. XXIX, 1910; т. XXX, 1911) («Етнографічні матеріали з Угорської Русі», I—VI).

...в часі угорського ювілею...— Див. прим. до листів 60, 61.

1899

104. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 3 січня 1899 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 87.

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі. Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1259).

...першу половину своєї другої статті...— «Literatura ukrajinsko-ruská (maloruská)» («Slovanský přehled», 1899, N 6, с. 293—302).

105. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, 16 січня 1898 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 464—465.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 979).

В справі «Матеріалів»...— «Матеріалів до українсько-руської етнології».

Так робиться з «Записками...» — «Записками Наукового товариства імені Шевченка у Львові».

Про свій квестіонарик про будівлю...— Питальник по збиранню етнологічних матеріалів «Селянська хата», який склав І. Франко. Автограф залишився в архіві Ф. К. Вовка і вперше надрукований в журналі «Народна творчість та етнографія», 1962, № 2, с. 121—125 (публікація О. І. Дея «І. Я. Франко. Відозва. Селянська хата»).

Коректу передмови...— передмови Ф. Вовка до першого тому «Матеріалів до українсько-руської етнології».

106. ДО ЯРОСЛАВА ВРХЛІЦЬКОГО. *Львів, 16 січня 1899 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 84.

Автограф зберігається в Літературному архіві Національного музею в Празі.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 997).

...зі своїм рефератом на переклад Шевченка панни Ружени Єсенської...— Див. примітку до листа 44.

...вийшла книга Конисського...— Кониський Олександр. Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя, т. 1. Львів, 1898. Вступ до «Вибраних поезій» Шевченка написала сама перекладачка — Ружена Єсенська.

107. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 11 березня 1899 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 467—468.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 980).

Дикарева досі не складали...— Йдеться про «Програму до збирання відомостей про громади і збірки сільської молоді (вулицю, вечерниці, досвітки і складки)» Митрофана Дикарева, надруковану у «Матеріалах до українсько-руської етнології», т. III (Львів, 1900. Додатки, с. 1—27).

...апокрифів Тішендорфа і Ліпсіуса....— Tischendorf Constantinus. Evangelia apocrypha, editio altera. Lipsiae, 1876; Lipsius R. A. Acta apostolorum spocrypha, tt. I—III, 1891—1902.

Тішендорф Константин (1815—1874) — німецький теолог, професор Лейпцігського університету, видавець і коментатор євангельських текстів та апокрифів.

Ліпсіус Ріхард Адальберт (1830—1892) — німецький протестантський богослов, історик церкви, професор Лейпцігського і Віденського університетів.

108. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 29 березня 1899 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 88.

Автограф зберігається у приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1260).

...з а п і з н и в с я з о б і ц я н о ю п р а ц е ю.— «Přehled literatur slovanských za r. 1898. Ukrajinsko-rusinská.» — «Slovanský přehled», 1899, N 8, с. 385—390.

...з г о н о р а р у з а п о п е р е д н ю с т а т т ю....— «Literatura ukrajinsko-ruská (maloruská).— «Slovanský přehled», 1899, N 1, с. 52—56; N 2, с. 103—110; N 6, с. 293—302.

...х о т і в б и д а т и п р о н ь о г о с т у д і й к у з п е р е к л а д а м и.— Переклади уривків з поеми Я. Врхліцького «Бар-Кохба» І. Франко надрукував у ЛНВ (1899, кн. 9, с. 296—303; кн. 11, с. 209—220; кн. 12, с. 222—232), а статтю «Нова чеська література і її розвій. Ярослав Врхліцький, його життя і творчість. «Бар-Кохба» — в ЛНВ, 1899, кн. 12, с. 153—169.

Щ о с т а л о с я Р ж е г о р ж у, щ о в і н н а д р у к у в а в т а к у с в и н с ь к у с т а т т ю в № 2 «Ж и в о г о с л о в а»? — Кореспонденція Ф. Ржегоржа «Из Праги», підписана криптонімом «Ř», надрукована у львівському журналі «Живое слово» (т. I, 1899, вып. 2, с. 118).

109. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. [*Львів, 30 березня 1899 р.*]

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 87—88.

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Датується на підставі попереднього листа від 29 березня 1899 р.— «Решту (ще зо 3 такі сторінки) вишлю завтра».

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1261).

...Н а з і а н з е н, Я к о в Г а в а т [о в и ч], М и т р о ф а н Д о в г а л е в с ь к и й, Е м а н у ї л К о з а ч и н с ь к и й, «Б о г о г л а с н и к» в П о ч а є в і».— Ці імена і назва книги з першої частини статті Франка «Literatura ukrajinsko-ruská (maloruská)». Франко подає їх у чеській транскрипції.

110. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, березень 1899 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1016).

Датується на підставі змісту: повість Джерома К. Джерома почала друкуватися у квітневій книзі ЛНВ.

...о п о в і д а н н я Д ж е р о м а — повість англійського письменника Джерома Клапки Джерома (1859—1927) «Три в однім човні (крім пса)», надрукована в перекладі Івана Петрушевича в ЛНВ (1899, кн. 4, 5, 6, 7).

П е т р у ш е в и ч Іван (1875—1947) — український громадсько-культурний діяч ліберально-буржуазного напряму, перекладач з англійської мови.

111. ДО О. С. МАКОВЕЯ. *Львів, 14 травня 1899 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 584—585.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1129).

Ваш переклад Мейєра...— Переклад новели швейцарського письменника Конрада Фердінанда Мейєра (1825—1898) «Анжелія Борджія», зроблений О. Маковеєм, надрукований в ЛНВ (1899, кн. 6, 7, 8).

Для німецької збірки новел...— Збірку новел українських письменників німецькою мовою, про яку згадує І. Франко, готував у Берліні німецький письменник Людвіг Якобовський (1867—1900), але в світ не вийшла.

112. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО. *Львів, 24 червня 1899 р.*

Вперше надруковано: «Літературна критика», 1940, № 3, с. 104—105 (публікація М. Панченка «Неопубліковані листи І. Я. Франка»).

Автограф зберігається у відділі рукописів Інституту російської літератури (Пушкінський Дім) АН СРСР у Ленінграді (ф. 45, оп. 3, № 781). Листи О. М. Веселовського до І. Франка надруковано: «Література і мистецтво», 1941, кн. 5, с. 48—49, у статті Д. Я. Лукіяновича «Нові рядки про Івана Франка».

Подається за автографом.

Веселовський Олександр Миколайович (1838—1906)— російський філолог, академік Петербурзької Академії наук (з 1880 р.), професор Петербурзького університету. І. Франко і О. М. Веселовський листувалися у 1899—1902 рр. Автографи п'яти листів І. Франка до О. М. Веселовського зберігаються у відділі рукописів Інституту російської літератури (Пушкінський Дім) АН СРСР у Ленінграді, фотокопії — в ІЛ, п'ять листів О. М. Веселовського — в ІЛ.

...не отвечал на Ваше любезное письмо...— на лист О. М. Веселовського від 21 травня 1899 р. (ІЛ, ф. 3, № 1620).

...слал Вам свою книгу.— «Апокрифи і легенди з українських рукописів», т. 1 (Львів, 1896).

...Ваше лестное мнение о моей книге....— У листі до І. Франка від 26 квітня 1899 р. О. М. Веселовський писав про перший том «Апокрифів»: «Позвольте поблагодарить Вас за доставление мне Вашего прекрасного издания («Пам'ятки», т. 1), которым я не премину воспользоваться» (ІЛ, ф. 3, № 1620, с. 129).

...прислать мне кое-что из Ваших сочинений. Более давние...— Тут Франко називає праці О. М. Веселовського, які у нього були: «Из истории литературного общения востока и запада. Славянские сказания о Соломоне и Китоврасе и западные легенды о Морольфе и Мерлине» (Спб., 1872, с. XX + 350); «Вилла Альберти. Новые материалы для характеристики литературного и общественного перелома в итальянской жизни XIV—XV столетия» (М., 1870, XVIII + 380 с.); «Разыскания в области русских духовных стихов», вып. 1—6 (Спб., 1879—1891) в «Сборнике Отделения русского языка и словесности АН», тт. XXI, XXXII, XXXVII, XLV, LIII. 1807 с.; «Из истории романа и пове-

сти» (Спб., 1886—1888) в «Сборнике ОРЯС АН, тт. XL, XLIII, XLIV. Ці та ряд інших праць О. М. Веселовського зберігаються в ІЛ (№ 733, 1141, 383, 384, 631, 5948, 385).

...моя книжка о Варлааме и Иоасафе...— «Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія» (Львів, 1897). Рецензія на цю працю з'явилася пізніше в журналі «Byzantinische Zeitschrift» (1900, B. 10, N 1—2, с. 279—280), що виходив у Лейпцігу з 1892 р.

113. ДО КОМІТЕТУ ПО ПІДГОТОВЦІ АРХЕОЛОГІЧНОГО З'ЇЗДУ В КИЄВІ. [*Львів, червень 1899 р.*]

Вперше надруковано: Іван Франко. Документи і матеріали 1856—1965. К., 1966, с. 230—231.

Подається за чорновим автографом (ІЛ, ф. 3, № 1586).

Датується на підставі змісту. Археологічний з'їзд відбувся у Києві 1—20 серпня 1899 р. На з'їзді було заборонено виступати українською мовою. На лист, написаний І. Франком і підписаний, очевидно, й іншими вченими зі Львова, НТШ одержало негативну відповідь. Галицьким ученим дозволялося прочитати реферати не на публічних, а на особливих засіданнях, на яких будуть присутні не більше 25 вибраних президією учасників з'їзду. Президія з'їзду і НТШ не прийняли таких умов. На адресу Комітету археологічного з'їзду у Києві НТШ надіслало листа, підписаного І. Франком і В. Гнатюком: «Маємо честь повідомити, що з причини недопущення українсько-руської мови до рефератів на з'їзді Наукове тов[ариство] ім. Шевченка не може взяти участі в ньому, бо се недопущення не тільки робить практичну перешкоду для тих членів, що не володіють російською мовою, але всім взагалі робить таку участь морально неможливою» (ЛНВ, 1899, кн. 9. Хроніка і бібліографія, с. 197—198).

114. ДО М. І. ПАВЛИКА. *Львів, 17 липня [1899 р.]*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1564).

Датується на підставі листа М. Павлика до І. Франка від 18 липня 1899 р.: «Принесли Ваш лист: я рукописи маю з собою та й посилаю Гординському» (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 133).

Нове Село — тепер Підволочиського району Тернопільської області.

Гординський Михайло — нотаріус у Новому Селі.

115. ДО М. І. ПАВЛИКА. *Львів, 20 липня 1899 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1555).

Завадів — село Мостиського району Львівської області.

116. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, липень 1899 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1017). Датується на підставі змісту. У листі йдеться про 8-му і 9-ту книжки ЛНВ за 1899 р.

...стаття про гоніння Пушкіна в Росії Павленського...— Павленський В. Нарід, уряд і народний поет. Трагічний конфлікт (ЛНВ, 1899, кн. 8, с. 73—75).

...стаття Spectatora...— «З російської України» (ЛНВ, 1899, кн. 8, с. 76—81). Псевдонім «Spectator» належав українському публіцисту буржуазно-націоналістичного спрямування Олександрові Лотоцькому (1870—1939).

...стаття Єфремова про «Кобзаря...» — «Новини нашої літератури (Дещо з приводу нового видання «Кобзаря»)». ЛНВ, 1899, кн. 8, с. 82—88.

Єфремов Сергій Олександрович (1876—1937) — український громадсько-політичний діяч, літератор буржуазно-націоналістичного напряму, один із ватажків української націоналістичної контрреволюції.

...кінець статті про Майєра...— статті І. Франка «Із чужих літератур (Конрад Фердінанд Маєр, його життя і твори)».— ЛНВ, 1899, кн. 8, с. 89—106.

...статейка Коваленка про пам'ятник Марковичу...— «Пам'ятник на могилі Опанаса Марковича», підписана криптонімом «Г. К.» (ЛНВ, 1899, кн. 8, с. 108—110).

«Домашня фотографія» Коваленка— «Домашня фотографія. (Із записок одного провінціального панка). Оповідання Грицька Коваленка» (ЛНВ, 1899, кн. 9, с. 253—263).

Попович — вірш Клементини Попович «Стоїть умерти» (ЛНВ, 1899, кн. 9, с. 265—266) підписаний «Климентія П. Б.».

...оповідання Яцкова...— цикл оповідань українського письменника Михайла Юрійовича Яцкова (1873—1961) «В царстві Сатани» (ЛНВ, 1899, кн. 9, с. 267—275).

...два оповідання Кравченка.— Оповідання «Похорон» і «Візник» Василя Григоровича Кравченка (1862—1945), надруковані в ЛНВ (1899, кн. 9, с. 278—295).

Авдикович Орест (1873—1919) — український письменник, автор збірок оповідань «Поезія і проза» (1899), «Моя популярність та інші оповідання» (1905). Ескіз О. Авдиковича «Така... дурна справа» надрукований в ЛНВ (1900, кн. 5, с. 205—209).

Льюїс (Льюіс П'єр; 1870—1925) — французький письменник. У 9-й кн. ЛНВ за 1899 р. (с. 314—322) надруковано перекладене І. Франком його оповідання «Бібліс».

Фінляндець.— Йдеться про оповідання фінського письменника Юхо Рейонена «Голодний ліс» (ЛНВ, 1899, кн. 9, с. 304—313).

...спорий шмат Чехова.— Мається на увазі повість А. Чехова «Моє життя» у перекладі Марії Грушевської (ЛНВ, 1899, кн. 8 і 9).

Фламандці — І. Франко говорить про статтю Генріха Бішофа «Фламандський рух у Бельгії від 1830 року» у перекладі в німецької мови О. Маковея (ЛНВ, 1899, кн. 9, с. 137—152).

«De Polonorum in ucrainicus rebus ignorantia» — стаття в ЛНВ (1899, кн. 9, с. 153—161), підписана «Inquit».

Гнатюка огляд зносин галичан з угорусами — стаття «Причинок до зносин галицьких і угорських русинів» (ЛНВ, 1899, кн. 9, с. 162—178).

...статтю про Доде... — Грушевський М. Літературна спадщина Альфонса Доде (ЛНВ, 1899, кн. 9—10).

Марко Черемшина (Іван Юрійович Семанюк; 1874—1927) — український письменник-демократ.

117. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО. *Львів, 10 серпня 1899 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. XXI, № 491).

Яворський Юліан Андрійович (1873—1937) — український історик літератури, етнограф, публіцист «москвофільського» напряму. І. Франко листувався з Ю. А. Яворським у 1892—1907 рр. Автографи 12 листів І. Франка до Ю. А. Яворського зберігаються в ЦНБ АН УРСР (ф. XXI, № 486—497). 31 лист Ю. А. Яворського до І. Франка зберігається в ІЛ.

118. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, серпень 1899 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1019). Датується за змістом. У листі говориться про 9-ту книгу ЛНВ, яка вийшла у вересні.

Куліша «Маруся Богуславка». — Поема П. О. Куліша «Маруся Богуславка» вперше була надрукована в ЛНВ (1899, кн. 10, с. 1—19; кн. 11, с. 141—162; кн. 12, с. 259—281).

Пулюй Іван (1845—1918) — український культурно-громадський діяч, перекладач, учений-фізик.

Ганна Барвінок (Білозерська-Куліш Олександра Михайлівна; 1828—1911) — українська письменниця ліберально-буржуазного напряму.

«Спілка» — «Українсько-руська видавнича спілка», заснована 1898 р. у Львові.

...початок повісті Грушка — «Двічі охрещена» (ЛНВ, 1899, кн. 10, 11, 12).

Катренко — псевдонім українського письменника Олександра Катрухіна. В ЛНВ (1900, кн. 2, с. 165—182) було надруковано його оповідання «Над усіх ненормальні».

Лепкий Богдан Сильвестрович (1872—1941) — український письменник буржуазно-націоналістичного напряму. В ЛНВ (1899, кн. 12, с. 313—317) надруковано його оповідання «Цвіт щастя».

Уїда ще не перекладена... — новела «Ель Бруг» англійської письменниці Луїзи де ла Раме (1839—1908) в перекладі І. Петрушевича надрукована в ЛНВ (1899, кн. 10, с. 115—140).

«Атта Троль» — поема німецького поета, революційного демократа Генріха Гейне (1797—1856) у перекладі Лесі Українки (ЛНВ, 1900, кн. 1—2).

Замість новели Янічек.— Новели німецької письменниці Марії Янічек (Марії Штейн; 1860—1927) «Подорож на Гарц» і «Хлопський син» у перекладі Антона Крушельницького та І. Франка надруковані в ЛНВ (1900, кн. 6, с. 316—348).

Стріндберг Юхан-Август (1849—1912) — шведський письменник. Його твори у перекладі В. Гнатюка друкувалися в ЛНВ (1901).

...стаття Боржк[овського]...— «Життя на віру у сибірських селян», надрукована у «Матеріалах до українсько-руської етнології» (1900, т. III, с. 61—69).

...кінець Вашого Доде...— кінець статті М. Грушевського «Літературна спадщина Альфонса Доде» (ЛНВ, 1899, кн. 9, 10).

...мій реферат про «Кістяк(івського) — анотація І. Франка на книгу: Dr. Th. Kistiakowski. Gesellschaft und Einzelwesen, eine methodologische Studie. Berlin, 1899. 205 с. (ЛНВ, 1899, кн. 6, с. 189. Хроніка і бібліографія).

Кістяківський Богдан Олександрович (1868—1920) — український історик та економіст.

Маковей про альманахи не написав. Його писання про Бордуляка...— Стаття О. Маковея «Тимотей Бордуляк (Т. Ветлина)» надрукована в ЛНВ (1898, кн. 8—9, с. 59—82).

Бордуляк Тимофій Гнатович (1863—1936) — український письменник демократичного напряму.

Друкується V т. Руданського...— Твори Степана Руданського, т. V. Львів, 1899. «Старочеські співи» — переспів С. Руданським «Краледворського рукопису» — увійшли до V тому. Цей том упорядкував А. Кримський.

119. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, вересень 1899 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1020).

Датується орієнтовно за змістом. У листі йдеться про вихід дев'ятої, вересневої, і про складання десятої, жовтневої книги ЛНВ.

...я задумав з нагоди роковин Гете дати переклад Закту II части «Фауста» з невеличкою статейкою...— Гете. Гелена і Фауст, третій акт другої частини «Фауста» (ЛНВ, 1899, кн. 10, с. 59—114; з «Передмовою» І. Франка).

Крушельницький зладить переклад кількох дрібних новелок Рішпена...— Новели Жана Рішпена в перекладі А. Крушельницького («Із ескізів Жана Рішпена. I. Чоловік з дивними очима, II. Паяц, III. Жертва науки, IV. Вимушення, V. Майстерний злочин) друкувались в ЛНВ (1899, кн. 12; 1900, кн. 7).

Крушельницький Антін Володиславович (1878—1941) — український письменник, критик, журналіст.

...книжка Мончаловського про Наумовича...— Житье и дѣятельность Ивана Наумовича. Написал О. А. Мончаловскій. Изданіе политичного общества «Русская рада» во Львовѣ. 1899, 112 с.

Наумович Іван (1826—1891) — український клерикальний діяч у Галичині, «москвофіл», видавець і журналіст.

...зложена вже статистика злочинців-дітей у Франції — Пилинський К. Злочинці-діти від 1866 до 1896 р., покарані у Франції й Алжирі (ЛНВ, 1899, кн. 10, с. 32—36).

...оповідання Наталки Полтавки — оповідання Н. М. Кибальчич «Останній раз» (ЛНВ, 1899, кн. 10, с. 49—58) і «Кому яке діло» (ЛНВ, 1900, кн. 5, с. 129—133).

Липа Іван (1865—1923) — український письменник; виступав з оповіданнями на сторінках ЛНВ (1899, кн. 8, 10).

Романова Одарка — надрукувала в ЛНВ оповідання «Віковічна кріпачка» і «Баба Марина» (1900, кн. 7, с. 128—143).

Чайченко прислав одне віршоване оповідання...— «Вечірній світ. Оповідання Бориса Грінченка» (ЛНВ, 1900, кн. 1, с. 39—46).

...поема Лиманського і його драма «Старе гніздо».— Твори українського поета Василя Семеновича Мови-Лиманського (1842—1891): поема «Ткачиха» (ЛНВ, 1899, кн. 8, с. 121—129), драма «Старе гніздо й молоді птахи» (ЛНВ, 1907, кн. 4, 5, 6, 8—12).

Шухевича «Гуцульщина» почалась..— Велика етнографічна праця українського етнографа, фольклориста та культурно-громадського діяча ліберально-буржуазного напряму Володимира Осиповича Шухевича (1850—1915) «Гуцульщина» друкувалася в «Матеріалах до українсько-руської етнології», т. II, IV, V, VII, VIII (1899—1908).

Мельничка (Катерина Мельник; 1859—1942) — український історик і археолог.

Багалій Дмитро Іванович (1857—1932) — український історик, академік АН УРСР (з 1919 р.).

Житецький Павло Гнатович (1837—1911) — український філолог, член-кореспондент Петербурзької АН (з 1898 р.), дослідник української мови, літератури, народної поезії, педагог.

...спеціально понабріхував там Барвінський — Олександр Барвінський.

...видобути від Ант[оновича] переклад Ніщинського 12 пісень «Іліади»....— Переклад опубліковано у Львові заходом НТШ чотирма випусками у 1902—1903 рр.

Антонович Володимир Боніфатійович (1834—1908) — український буржуазний історик, археолог, етнограф.

Ніщинський Петро Іванович (1832—1896) — український композитор і поет-перекладач.

Науменко Володимир Павлович (1852—1919) — український громадсько-політичний діяч буржуазно-націоналістичного спрямування, педагог, журналіст, філолог. У нього знаходився переклад «Іліади», здійснений С. Руданським. Повністю «Іліаду» Гомера у перекладі С. Руданського видав І. Франко: Твори Степана Руданського, тт. VI, VII, «Омирова Илйонянка». Львів, 1903.

120. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів, 29 жовтня 1899 р.*]

Вперше надруковано: Українське літературознавство. Вип. 1. Іван Франко. Статті і матеріали. Львів, 1966, с. 153.

Подається за автографом, що зберігається у Центральному державному історичному архіві у Львові (фонд М. С. Возняка, 663, оп. І, од. зб. 233, арк. 2). Разом з листом зберігається запрошення М. Павлика на збори «Народної ради». Рукою М. Павлика на запрошенні написано: «Не пішов.М. П. 29.X 1899». Датується на цій підставі.

Народна рада — політична організація «народовців», заснована у Львові 1885 р. з ініціативи Ю. Романчука.

121. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 31 жовтня 1899 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 470—471.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 981).

...Гнатюкові майстри... — стаття В. Гнатюка «Ткацтво у СхіднійГаличині» (Матеріали до українсько-руської етнології, т. III, 19 0, с. 12—26).

...народний дневник убойків... — Праця М. Зубрицького «Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят» (Матеріали до українсько-руської етнології, т. III, с. 33—60).

...бути в Парижі на конгресі фольклористів і по змозі також на конгресі історії релігій. — На цих конгресах І. Франко не був, але написав реферат «Огляд праць над етнографією Галичини в XIX в.» (надрук.: Возняк М. З життя і творчості І. Франка. К., 1955, с. 233—245), який на конгресі прочитав Ф. К. Вовк.

...міг би й я написати про способи ловлення риби і рибальські знаряддя в Галичині. — Такої праці І. Франко не написав.

122. ДО МАТІЇ МУРКА. *Львів, 8 листопада 1899 р.*

Вперше надруковано: «Дружно вперед» (Пряшів, ЧССР), 1976, № 10, с. 21, за автографом, що зберігається в архіві М. Мурка в університетській бібліотеці м. Загреба (Югославія).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 5041).

Мурко Матія (1861—1951) — словенський і чеський філолог-славіст, професор Віденського, Лейпцігського і Празького університетів. У 1931—1941 рр. — директор Слов'янського інституту у Празі. В архіві М. Мурка зберігаються автографи п'яти листів І. Франка до М. Мурка, 12 листів М. Мурка — в ІЛ.

Очень благодарен за память. — В листі від 4 листопада 1899 р. з Відня М. Мурко високо оцінив виданий І. Франком другий том «Апокрифів і легенд з українських рукописів. Апокрифи новозавітні». Львів, 1899 (ІЛ, ф. 3, № 1632, с. 663).

123. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, листопад 1899 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 471.

Датується за змістом. Відповідь Ф. К. Вовка на цей лист від 25 листопада 1899 р. (ІЛ, ф. 3, № 1628, с. 491).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 982).

...некролог Мортілле...— Некролог про смерть французького археолога і антрополога Габріеля де Мортілле (1821—1898), підписаний Ф. Вовком (Хв. В.), вміщено у першому томі «Матеріалів до українсько-руської етнології» (1899, с. 226—227).

Четвертий том Словника ще не вийшов. — «Словарь російсько-український. Том четвертий. Зібрали і впорядкували М. Уманець і А. Спілка» (Львів, 1900).

124. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. [*Львів, 9 грудня 1899р.*]

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 88—89.

Автограф зберігається у приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Дата одержання на автографі написана рукою А. Черного.

Подається за фотокопією з автографа (ІЛ, ф. 3, № 1262).

...статейку про Лесю Українку...— Стаття І. Франка «Leśa Ukrajinska» була надрукована в журналі «Slovanský přehled», 1900, № 4, с. 161—162 (див. 32-й том цього видання).

Було б добре, якби панна Єсенська переклала...— Р. Єсенська переклала для статті І. Франка такі поезії Лесі Українки: «Слово, чому ти не твердая криця», «Хвилини розпачу», «У пустині», «Вечірня година», «В'язень», «На човні», «Мати-невільниця», «Мелодії» (1—4), «Романс».

...краківські поляки опоганили ідею слов'янської взаємності...— І. Франко має на увазі статтю польського реакційного історика літератури Маріана Здзеховського (1861—1938) «Druhý sjezd slovanských novinařů v Krakově», надруковану у журналі «Slovanský přehled», 1899, № 12, с. 88—99. Краківський з'їзд слов'янських журналістів відбувся у вересні 1899 р.

Мерунович Теофіл (1864—1926) — реакційний галицький політик, посол до крайового сейму і віденського парламенту.

Так само той Барвінський — Євген Барвінський.

...батьки слов'янського відродження.— І. Франко має на увазі ініціаторів першого слов'янського з'їзду в Празі у 1848 р. — Франтішка Палацького (1798—1876) і Франтішка Рігера (1818—1903).

Огляд літератури української пришлю на час.— Йдеться про статтю «Literatura ukrajinsko-ruska r. 1899», надруковану в журналі «Slovanský přehled», 1900, № 10, с 475—480.

125. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО. [*Львів, 12 грудня 1899 р.*

Вперше надруковано: «Літературна критика», 1940, № 3, с. 105.

Автограф зберігається у рукописному відділі Інституту російської літератури (Пушкінський Дім) АН СРСР у Ленінграді (ф. 45, оп. 3, № 781).

Подається за автографом.

...перевод Боккачева «Декамерона»...— «Декамерон» Бокаччо у перекладі О. М. Веселовського вийшов у 1891—1892 рр. (2 томи) і в 1896 р. (2-е видання).

...свою небольшую работу о «Словѣ о Лазаревѣ воскресеніи» — «Слово о Лазаревѣ воскресеніи. Староруська поема на апокрифічні теми».— ЗНТШ, т. 35 і 36, 1900, кн. 3 і 4, с. 1—57 (див. 32-й том цього видання).

Книга семи мудрецiв — перекладна повість індійсько-арабського походження, відома в українських списках з середини XVII ст. До кінця XIX ст. в російському літературознавстві було тільки одне видання цього твору: История семи мудрецов, вып. 1. Спб., 1878. 72 с.; вып. 2, Спб., 1880, 73—159 с. (изд.Общества любителей древней письменности, № XXIX, XXXV).

1900

126. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів, кінець січня 1900 р.*]

Вперше надруковано: «Громадський голос», 1900, 1—15 лютого.

Датується на підставі змісту.

Лист розкриває деякі з причин, що зумовили вихід І. Франка з українсько-руської радикальної партії, одним із засновників якої він був, і вступ його до національ-демократичної партії. Згодом І. Франко вийшов із національ-демократичної партії, мотивуючи свій вчинок у листі до редактора газети «Діло» О. Борковського, що був опублікований 20 листопада 1904 р. (див. у цьому томі).

Подається за першодруком.

...дзвоните по моїй душі...— І. Франко мав на увазі редакційні статті, опубліковані у перших числах газети «Громадський голос» за 1900 р., в яких осуджувалися ті члени українсько-руської радикальної партії, які увійшли до нової партії: «З огляду на тих чільніших інтелігентних радикалів, що пристали до нової партії, се є великий крок назад, особливо в остаточних та економічних та культурних цілях радикалізму. Ось чому збори 26 грудня були живими політичними похоронами тих інтелігентних радикалів. Помоліться, товариші, за їх грішні душі» («Громадський голос», 1900, № 1, с. 6).

...останнього з'їзду радикальної партії..— відбувся 17—18 грудня 1899 р. у Львові.

127. ДО М. Ф. КОМАРОВА. *Львів, 18 квітня 1900 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, І с. 472—473.

Подається за машинописною копією, що зберігається в Одеській державній науковій бібліотеці ім. М. Горького, ф. 28, од. збер. 480, арк. 52—55.

Доля автографа невідома.

...на руки молодого Тобілевича...— сина Івана Тобілевича (літературний псевдонім І. Карпенко-Карий) Юрія Івановича Тобілевича (1876—1925), який деякий час жив у Львові в родині І. Франка.

...власть [гр. Бадені] не затвердила мене.— І. Франко через свої революційні переконання не був допущений до викладання у Львівському університеті.

Калужняцький Омелян Іеронімович (1845—1914) — український філолог-славіст, палеограф, професор Чернівецького університету (з 1875 р.), член-кореспондент Петербурзької Академії наук (з 1891 р.).

Мількович Володимир (1857 — ?) — український історик, професор Чернівецького університету.

Козак Євген (1857—1933) — український філолог і громадсько-культурний діяч «москвофільського» напряму, професор Чернівецького університету, викладач церковнослов'янської мови.

Єремійчук Денис Якович (1866— ?) — професор Чернівецького університету, богослов.

Від Вашої відповіді...— М. Комаров відповів І. Франкові 27 квітня 1900 р., зауважуючи у своєму листі: «Тож я певен, що теперішня Ваша пропозиція усім припаде до серця, та поки що прошу ласкаво вибачити мені, що не можу дати Вам рішучої одповіді, бо тепер саме декого із земляків немає в місті...» (ІЛ, ф. 3, № 16207, с. 215). Задум М. Комарова та І. Франка не був реалізований.

128. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ. *Львів,* [*друга половина травня 1900 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, І, с. 474.

Автограф зберігається в Літературному архіві Празького національного музею (Страгов).

Датується на підставі листа І. Полівки до І. Франка від 16.V 1900 (ІЛ, ф. 3, № 236, с. 71), в якому він просить І. Франка написати для журналу «Slovanský Přehled» статтю про народну пісню «Сирітка». Лист І. Полівки опубліковано у виданні: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками, Братіслава, 1957, с. 543—544.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1159).

129. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. [*Львів*], *13 червня 1900 р.*

Друкується вперше за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1260).

Автограф зберігається у приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

...не відписував вам досі...— У листі від 2 травня 1900 р. А. Черни зауважував, що не отримав від І. Франка ні обіцяної статті, ні відповідей на свої прохання («Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками», с. 567—568).

...початок справоздання про нашу літературу за 1899 р.— Йдеться про огляд «Українська література за 1899 р.», опублікований чеською мовою в журналі «Slovanský Přehled» (1900, № 10, с. 475—480). Див. т. 33 цього видання.

130. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ. *Львів, 19 червня 1900 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 586—587.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 935).

...Ваш лист з д[ня] 17 б[іжучого] м[ісяця].— І. О. Бодуен де Куртене просить І. Франка висловити свою думку з приводу суперечки між редакціями газет «Кгај» і «Северный курьер», що була викликана вміщенням в останній кількох кореспонденцій І. Франка під спільною назвою «Письма из Австрии» («Северный курьер», 1899, № 1, 15, 24, 32, 48, підписано криптонімом «И-о»).

«Северный курьер» — щоденна російська політична і літературна газета, виходила в Петербурзі протягом 1899—1900 рр. За поширення прогресивних поглядів заборонена урядом. До співпраці з цією газетою І. Франка залучив її редактор Костянтин Іванович Арабажин (1866—1929) — російський і український літературознавець, письменник (див. його листи до І. Франка: ф. 3, № 1602, 1603, 1605, 1608, 1612, 1620, 1638).

...Розкриття мого псевдоніму...— І. О. Бодуен-де Куртене запитує у листі, чи І. Франко не ображений тим, що редакція газети «Кгај» в № 49, 59 за 1899 р. і № 7 за 1900 р. намагалася дати зрозуміти читачам, що автором статей у газеті «Северный курьер» за 1899 р. є І. Франко.

131. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 23 червня 1900 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2-3, с. 75—76 (публікація М. Якубця «Іван Франко і Ватрослав Ягич»).

І. Франко довгі роки підтримував тісні наукові зв'язки з хорватським філологом-славістом Ватрославом Ягичем (1838—1923), друкував твори у редагованому ним журналі «Archiv für slawische Philologie». Під керівництвом В. Ягича І. Франко написав працю «Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія», що вийшла 1897 р. у Львові (див. т. 30 цього видання).

Автографи 19 листів В. Ягича до І. Франка зберігаються в ІЛ (ф. 3, № 1614, 1620, 1632, 1635).

Автографи 18 листів І. Франка до Ватрослава Ягича зберігаються в університетській бібліотеці м. Загреба (Югославія). Мікрофільм цих листів М. Якубець передав у відділ рукописів ІЛ (ф. 3, № 4895).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4895).

...мали статтю...— Статтю І. Франка «Zu Bogorodzica» В. Ягич надрукував у журналі «Archiv für slawische Philologie», 1902, т. 24, с. 150—154. У перекладі українською мовою вона наводиться у статті І. Франка «Archiv für slavische Philologie» і нова зміна в його редакції» (ЛНВ, 1909, кн. 7, с. 101—111).

Це яйце Колумба...— вислів А. Брюкнера, який мав на увазі, на думку І. Франка, висловлену у згаданій вище статті

«не то своє, не то моє», тобто І. Франкове, тлумачення деяких складних для розуміння місць у письмовій пам'ятці «Bogorodzica».

...з а м і т к а С т. Д о б ж и н с ь к о г о... — рецензія польського філолога Станіслава Добжинського на працю Ф. Гіплера про згадану вище пам'ятку. Рецензія надрукована в журналі «Archiv für slawische Philologie», 1900, т. XXII, с. 289—291.

К о н ' є к т у р и Г і п л е р а... — І. Франко має на увазі те, що Ф. Гіплер, витлумачуючи перші рядки пісні «Bogorodzica», поправляв старопольське «krzciciela» на «krzyzciciela» (див. статтю І. Франка «Archiv für slawische Philologie» і нова зміна в його редакції).

132. ДО СТАНІСЛАВА ЗДЗЯРСЬКОГО. [*Львів, кінець червня 1900 р.*]

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: «Жовтень», 1955, № 12, с. 73—74 (публікація Г. Нудьги «Листи І. Франка Станіслава Здзярського»).

Датується на підставі листа С. Здзярського до І. Франка від 21.VI 1900 р. (ІЛ, ф. 3, № 1630, с. 429).

Збереглося п'ять листів С. Здзярського до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1611, 1620, 1630).

Подається за автографом, який зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. 9, од. зб. 210, с. 1—2).

З д з я р с ь к и й Станіслав (1878—1928) — польський історик літератури, фольклорист, дослідник так званої «української школи» в польському письменстві.

...« Д у м и п р о С о р о к у » А. Г р о з и... — Йдеться про твір польського письменника Александра-Кароля Грози (1807—1875) — представника «української школи» в польській літературі «Soroka. Duma z podań ukraińskich.— «Rusałka» na rok 1842, wydana przez Aleksandra-Karola Croze» (Вільно, 1842).

...в м о ї й п р а ц і « К а р п а т о р у с ь к е п и с ь м е н с т в о...» — Див. т. 32 цього видання (розгляд почаївської пісні і мшанецької колядки, а не щедрівки, як пише в листі І. Франко).

...в р е л я ц і ї п р о б и т в у Б а т о в с ь к у! — Мається на увазі твір А. Грози «Relacja o bitwie Batowskiej». І. Франко проводить певну аналогію між цим твором і віршем А. Міцкевича «Reduta Ordona».

133. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 4 вересня 1900 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 474.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 983).

П о с и л а ю В а м о т с е й р е ф е р а т... — Реферат І. Франка «Огляд праць над етнографією Галичини в XIX в.», виголошений Ф. Вовком у вересні 1900 р. на конгресі фольклористів у Парижі. Короткий зміст реферату надруковано у виданні: Congrèss International des traditions populaires. Париж, 1902, с. 3—4. Ук-

раїнською мовою його вперше надрукував М. Возняк у статті «З діяльності І. Франка як етнографа» («Первісне громадянство», 1928, вип. 1, с. 145—163).

134. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. [*Львів, жовтень 1900 р.*]

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 587—589.

Датується на підставі змісту — згадки про хворобу дружини І. Франка та про її перебування в Коломиї.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 96).

...в домі одного знайомого лікаря...— О. Франко перебувала під наглядом лікаря Володимира Йосафатовича Кобринського (1858—1940), який підтримував товариські стосунки з І. Франком.

Збереглося десять листів В. Кобринського до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1631).

...своїх нових віршів...— Йдеться про збірку І. Франка «Із днів журби» (Львів, 1900).

...Ваше «істребленіе» моєї книжки про Вишенського...— Йдеться про рецензію А. Ю. Кримського на працю І. Франка «Іван Вишенський і його твори» (Львів, 1895), надруковану в «Киевской старине» (1895, № 9—10).

...я написав поему «Коваль Бассім»...— Поема надрукована 1900 р. у львівській газеті «Свобода» (№ 1—6, 16—18, 21—25, 27—36, 38—40, 47, 49—52). Окремою книжкою вийшла 1901 р. у Львові.

Про історію написання поеми «Коваль Бассім» та її джерела І. Франко говорить у передмові до твору (див. т. 5 цього видання). «Tausend und ein Tag...» — повна назва збірки: Tausend und ein Tag. Morgenländische Erzählungen, aus dem Persischen, Türkischen und Arabischen nach Petits de la Croix, Galland, Gardonne, Gravis und Gazotte, der Grafen Gaylus und anderen übersetzt von F. H. von dem Hagen. Zweite wohlfeilere Ausgabe. Prenzlau, 1835.

...лейденське видання тексту...— De Landoerg «Bassim la Forgeron et Harum et Rachid», Лейден, 1888.

...Ваш інтересний розбір моїх «Абу-Касимових капців...» — Рецензія А. Кримського надрукована в журналі «Зоря» (1896, № 19, 20). Ввійшла до видання: Кримський А. Ю. Твори в п'яти томах, т. II. К.,1972, с. 456—467.

...передмову до моєї поеми...— Передмови до поеми І. Франка «Коваль Бассім» А. Кримський з невідомих причин не написав. Окреме видання цієї поеми відкривається «Переднім словом» самого автора.

«Свобода» — щотижнева газета, орган так званого українського національного об'єднання у Львові, яке мало буржуазно-націоналістичний характер. Виходила протягом 1897—1918 рр.

135. ДО М. Ф. СУМЦОВА. *Львів, 6 листопада 1900 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 589.

Подається за автографом (ЦДІА УРСР в Києві, фонд М. Сумцова, 2052, № 1256).

...Ваша прекрасна монографія... — праця «Лазарь Баранович» (Харків, 1885).

...книгу про Леонардо да Вінчі....— Йдеться про дослідження М. Сумцова «Леонардо да Винчи» (Харків, 1900). Зберігається в бібліотеці І. Франка (№ 3649).

136. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 19 листопада 1900 р.*

Друкується вперше за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1260).

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіаша в Празі.

Посилаю Вам нарис...— Під назвою «K dejinam česko-rusínské vzájemnosti» стаття надрукована в журн. «Slovanský Přehled» (1901, № 4, с. 156—160). Див. т. 33 цього видання.

Щодо моїх віршів...— У листі від 10 листопада 1900 р. (ІЛ, ф. 3, № 1614) А. Черни писав І. Франкові, що радо помістить добірку віршів поета в журналі «Slovanský Přehled» в перекладі Р. Єсенської. Водночас А. Черни просив сповістити, які твори він хотів би бачити перекладеними. Побажання І. Франка певною мірою були враховані. Протягом 1901—1903 рр. в місячнику «Slovanský Přehled» опубліковано переклади віршів «Розвійтеся в вітром, листочки зів'ялі», «Отсе тая стежечка...», «В Перемишлі, де Сян пливе зелений», «Як почуєш вночі...», «У долині село лежить», «Ходить вітер по житі» та інші.

137. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 18 грудня 1900 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 89 (публікація Ю. Мольнара та М. Мундяа «Листи Івана Франка до чеських учених і письменників»).

Автограф листа зберігається в Літературному архіві Празького національного музею (Страгов).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1263).

...Посилаю Вам коректу.— Коректурний відбиток статті «Přehled literatur slovanských za r. 1899. Ukrajinsko-ruska» (див. т. 32 цього видання).

...зошит Оттового словника....— І. Франко має на увазі видання: Ottův slovnik naučný. Прага, т. X, 1896, в якому на с. 986—991 надрукована стаття про К. Гавлічека-Боровського (підписана криптонімом «КТ»).

...хотів би дати до них біографію і портрет.— Видана І. Франком збірка: Гавлічек-Боровський Карел. Вибір поезій (Львів, 1901) відкривалася листом І. Франка до Т. Масарика, його статтею про К. Гавлічека-Боровського та портретом чеського поета. Див. том 11 цього видання.

Може бути, що сеї зими буду в Празі...— взимку 1901 р. І. Франко не був у Празі.

138. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів, 12 січня 1901 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1556). Датується на підставі дати отримання листа: «Львів, 12.I 1901», поставленої на автографі М. Павликом.

У відповідь М. Павлик надіслав І. Франкові два листи, які зберігаються в ІЛ (ф. 3, № 1611).

...спомини Ковалевського...— «Зі споминів засланого без суду» Миколи Васильовича Ковалевського (1841—1898). М. Павлик отримав рукопис цих спогадів від болгарського вченого Івана Шишманова і хотів їх опублікувати, додавши біографічні дані про М. Ковалевського, які обіцяла надіслати Леся Українка. «Ждав я від Лесі біографічних даних, а бачачи, що їх нема і не буде, рішився друкувати без того» (ІЛ, ф. 3, № 1611, арк. 291).

Про намір опублікувати спогади М. Ковалевського М. Павлик сповістив читачів «Громадського голосу» (1901, № 3). У зв'язку з листом І. Франка від 12 січня 1901 р. він писав І. Шишманову: «Справу можуть рішити лише ті люди, котрим небіжчик передавав рукопись, себто: в чиї руки казав він її віддати. Може, справді, рукопись дісталася мені через помилку,— в такім разі я мушу віддати її Франкові і звинитися перед ним» (Центральний державний історичний архів у Софії, фонд І. Шишманова).

...видати їх у «Вісникові» або в Спілці...— Йдеться про журнал «Літературно-науковий вісник» та видавництво Українсько-руська видавнича спілка. Мемуари М. Ковалевського під назвою «Зі споминів засланого без суду» вперше надруковані у ЛНВ.

...що робити з перепискою Др[агомано]ва? — М. Павлик у листі від 11 січня 1901 р. відповів: «Переписку Др[агомано]ва буду видавати сам, особно, на що я і дістав, як знаєте [...] 300 р. До Видавничої спілки, так і до «Вісника» маю резони не давати...» (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 293). Протягом 1901—1912 рр. вийшло вісім томів «Переписки Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом», підготовлених до друку М. Павликом.

139. ДО В. У. КОЦЮБИНСЬКОЇ. *Львів, 17 січня 1901 р.*

Вперше надруковано: «Життя і революція», 1926, кн. 5, с. 115—118.

Подається за автографом, що зберігається у Чернігівському літературно-меморіальному музеї М. М. Коцюбинського (№ А-2299).

Коцюбинська Віра Устимівна (1863—1921) — дружина М. М. Коцюбинського, учасниця революційного руху в Росії, авторка низки науково-популярних статей.

...Ваше ласкаве писання — І. Франко має на увазі лист В. Коцюбинської від 27 серпня 1900 р., в якому вона розповіла І. Франкові про свій намір видати твори М. Коцюбинського (ф. 3, № 1611, с. 275—277).

...написати передмову...— У згаданому вище листі В. Коцюбинська писала: «Мені дуже хотілося б, щоб книжка вийшла з передмовою, написаною відомою й компетентною в літературних

справах людиною. Пам'ятаючи, що ви доволі прихильно віднеслись до писань мого чоловіка, розбираючи в справозданні конкурсової комісії його оповідання «Для домашнього добра», беру на себе сміливість прохати Вас написати до згаданої вище книжки хоч коротеньку, відповідну нашим цензурним умовам, передмову. Це зробило б книжку більш цікавою у нас, де Ваше ймення таке популярне й любиме» (ф. 3, № 1611). Через перевантаженість працею І. Франко не зміг вчасно написати передмову до видання творів М. Коцюбинського, що тоді готувалися до друку в Києві.

...огляд української літератури за останніх 20 літ.— І. Франко має на увазі розвідку «З останніх десятиліть XIX в.», яку він писав для ЛНВ (надрукована 1901 р. у цьому ж журналі, кн. 7—9). Див. т. 41 цього видання.

...над збіркою приповідок...— «Галицько-руські народні приповідки». Томи I—III. Львів, 1901—1910. Виходили як поодинокі томи «Етнографічного збірника».

...візьмусь до «Молодої України» — до праці «З останніх десятиліть XIX в.» І. Франко розглядав її як продовження свого «Нарису історії українсько-руської літератури до 1890 року».

140. ДО СТАНІСЛАВА ЗДЗЯРСЬКОГО. [*Львів, друга половина січня 1901 р.*]

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: «Жовтень», 1955, № 12, с. 73—74.

Датується на підставі листа С. Здзярського до І. Франка від 17 січня 1901 р. (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 299—301).

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. 9, № 218, с. 3—4).

Згадана Вами пісня...— У листі до І. Франка С. Здзярський наводить польською мовою пісню про козака (перша строфа: Jedzie kozak — brzęczy szabla), вважаючи, що вона має «український першовзір». Польський вчений просив І. Франка вказати джерело, де ця пісня надрукована українською мовою.

...в збірці Соболевського... — «Великорусские народные песни» (1895—1902), упорядкована російським філологом Олексієм Івановичем Соболевським (1857—1929).

141. ДО П. Г. ЖИТЕЦЬКОГО. [*Львів, кінець квітня 1901 р.*]

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 7, с. 151 (публікація Д. М. Іофанова «Неопубликованные письма Ивана Франко»).

Датується на підставі змісту та дописки до листа І. Франка, що належить М. Грушевському, в якій є така згадка: «В перших днях мая ст[арого] ст[илю] вийде т. 42 «Записок». За новим стилем згаданий том вийшов після 13 травня 1901 р.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 71184).

...моя рецензія справила Вам таку прикрість.— Йдеться про рецензію І. Франка: П. Житецький. Энеида И. П. Котляревского и древнейший список ее (ЗНТШ, 1900, кн. 6, с. 24—41).

...в часі мого гостювання в Київі.— І. Франко зустрічався з П. Г. Житецьким у Києві в 1885, 1886 рр.

...з Вашого листа бачу...— Цього листа в архіві І. Франка не виявлено.

...виступати в науковім органі вченого товариства...— Маються на увазі «Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка».

142. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, квітень 1901 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1021).

Датується на підставі змісту листа, а також на основі ухвали філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка від 5 червня 1901 р., згідно з якою готувалося видання творів Ю. Федьковича, в якій зазначено, що друкування цього тому тривало майже десять місяців.

Возняк — службовець друкарні.

Я зредагував... початок поезій Федьковича...— І. Франко має на увазі: Писання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне видання, т. 1. Поезії. З перводруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснення додав д-р Іван Франко. Львів, 1902.

...в переданім мені скрипті...— В матеріалах до першого тому «Писання Осипа Юрія Федьковича».

Маджента — італійське містечко біля Мілана.

Castenedole — місто в Італії.

...для Товариства — Наукового товариства імені Шевченка у Львові.

Ліпсіус Юстус Герман (1834 — ?) — німецький філолог.

...Wandera «Sprichwörterlexikon».— Праця німецького педагога і лексикографа Карла Фрідріха Вільгельма Вандера (1803—1879) «Deutschs Sprichwörterlexikon» у п'яти томах (1863—1880).

143. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО. *Львів, 27 травня 1901 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 590—591.

Подається за автографом, що зберігається в Інституті російської літератури (Пушкінський Дім) (ф. 45, оп. 3, № 781).

...моих апокрифов...— Апокрифи і легенди. З українських рукописів зібрав, упорядкував і пояснив І. Франко (Львів, 1902).

...Изъятие составляет статья...— Мова йде про статтю «Ковельська Палея» (Апокрифи і легенди, т. III. Львів, 1902).

Гарнак Адольф (1851—1930) — німецький історик раннього християнства.

144. ДО ВАСИЛЯ ЗАГАЄВИЧА. [*Львів, 7 червня 1901 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1083). Датується на підставі поштового штемпеля.

...д о л и н я н с ь к і д р е в н о с т і.— Ікони й стародруки, що зберігалися в церкві села Долиняни (тепер Городоцького району Львівської області). І. Франко домовлявся з Василем Загаєвичем про придбання цих «древностей» для музею Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Про ці ж «долинянські древності» йде мова в листах В. Загаєвича до І. Франка від 6.II 1901 р. та [3. VII 1901 р.], що зберігаються в ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 156; № 1630, с. 107.

145. ДО О. Г. БАРВІНСЬКОГО. *Львів, 25 червня 1901 р.*

Вперше надруковано: «Українське літературознавство», вип. 1. Львів, 1966, с. 144—145 (публікація О. Дея та М. Мороза).

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (фонд О. Барвінського, № 2634, с. 3—4).

На прохання І. Франка О. Барвінський надіслав йому деякі автографи Ю. Федьковича, зокрема вірш «Страж на Русі», про що є згадка у т. 1 «Писань Осипа Юрія Федьковича» (Львів, 1902, с. VI).

146. ДО ЛЬВА ГАНКЕВИЧА. [*Криворівня, 6 серпня 1901 р.*]

Друкується вперше за автограф (ІЛ, № 3, № 998). Датується на підставі поштового штемпеля, а також на підставі фрази «...вчора вернув із Буркута». У Буркуті І. Франко був протягом 1—5 серпня 1901 р.

І. Франко підтримував з Л. Ганкевичем спорадичні листовні зв'язки. Збереглося два листи І. Франка до Л. Ганкевича та три листи Л. Ганкевича до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1635, 1629).

Г а н к е в и ч Лев (1883 — ?) — український громадський і культурний діяч ліберально-демократичного напряму у Галичині. 1901 р. був адвокатом у Косові.

...в ч о р а я п о в е р н у в і з Б у р к у т а...— гірського селища у Карпатах, тепер Верховинського району Івано-Франківської області, де С. Лакуста мала приватний пансіонат. І. Франко неодноразово бував у Буркуті. Він написав цикл віршів «Буркутські станси», «Буркутська романса». Збереглася поштова картка із зображенням будинку пансіонату з підписами Лесі Українки, І. Франка та ін.

...з р о б л ю, о щ о п р о с и т е.— Цього листа Л. Ганкевича не виявлено. Очевидно, Л. Ганкевич просив І. Франка приїхати до Косова на літературний вечір.

147. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. *Львів, 16 вересня 1901 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший. К., 1928, с. 165.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 37).

...к о п і я — є у м е н е.— Вона зберігається в ІЛ (ф. 3, № 183).

Н а В а ш л и с т...— Мається на увазі лист С. Єфремова до І. Франка від 1.IX 1901 р., в якому говориться про підготовку до видання на Наддніпрянщині повісті А. Свидницького «Люборацькі».

...н а в к а з а н у В а м и а д р е с у...— І. Франко вислав копію повісті «Люборацькі» на адресу: Київ, Кадетський провулок, 27, кв. 2.

...н а а д р е с Т о в [а р и с т в а] Н е с т о р а...— Історичне товариство Нестора-літописця, засноване в Києві 1873 р.

В а ш а с т а т т я п р о Н о р в е г і ю...— Йдеться про статтю «Національне питання в Норвегії», що була надрукована 1902 р. в ЛНВ (кн. 1, с. 17—32; кн. 2, с. 98—114).

148. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. [*Львів, 28 жовтня 1901 р.*]

Вперше надруковано: Література. Збірник перший, с. 165—166.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1620).

...н е з р о з у м і л и х в а м г а л и ц и з м і в...— У мові творів І. Франка, як і інших західноукраїнських письменників, наявні окремі слова, запозичені з польської та німецької мов, діалектизми, незрозумілі для читачів-українців з Наддніпрянщини. У т. II антології «Вік» (Київ, 1902) вміщено чотири оповідання І. Франка, в тому числі й «Чуму» із словничком малозрозумілих слів, зробленим І. Франком. Про них і йдеться в даному листі.

...п о с и л а ю В а м ц и д у л к у з п о я с н е н н я м и...— Виявити ці замітки І. Франка не вдалося. Про те, що І. Франко надіслав ці пояснення, засвідчує один із видавців «Віку» М. Оппоков у листі від 14 жовтня 1901 (ф. 3, № 1620, с. 311).

...в і д к и в и д а в е ц ь «В і к у» б е р е т е к с т «Ч у м и»? — М. Оппоков, один з видавців «Віку», у листі від 1 листопада 1901 р. сповістив І. Франка, що «Чума» до названого збірника «дійсне взята з «Зорі», дійсне «щурацький» переклад [...] Багато доведеться виправляти, але треба. А взяти просто копію з Вашого тексту не можна, бо «Вік» вже по цензурі, і, хтівши, треба наново посилати, а «Вік» вже готовий до друку...»(ф. 3, № 1620, с. 311). Видавці «Віку», зокрема М. Оппоков, просили І. Франка надіслати авторський переклад твору, що спочатку був надрукований польською мовою у журналі «Przegląd Społeczny» (1887, № 2—3). В. Г. Щурат до перекладу прямого стосунку не мав. Переклад належить викладачеві гімназії Петрові Скобельському (1849—1912): «Це я знаю, писав згодом В. Щурат, бо закінчення перекладу [...] довелось писати під диктат проф. Скобельського мені — тодішньому гімназійному учневі. Він перекладав з російської мови, на якій отоді ж появилась «Чума» в «Киевской старине». Приписування перекладу мені в бібліографії [...] безпідставне» («Література і мистецтво», 1941, № 5, с. 44).

С. Єфремов у коментарі до цього листа зауважив: «... на моє прохання Франко вислав свій текст (друкований, але ще тоді не випущений) і ним замінено той «щурацький» текст у «Вікові».— (Література. Збірник перший, с. 165).

«В і к» — тритомна антологія української літератури, присвячена століттю з часу виходу «Енеїди» І. Котляревського. Вийшла у Києві 1900—1902 рр.

149. ДО О. С. МАКОВЕЯ. *Львів, 29 жовтня 1901 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 475.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1130).

Н а в р о ц ь к и й Кость — брат українського громадсько-культурного діяча Володимира Михайловича Навроцького (1847—1882), який листувався з Ю. Федьковичем.

...чи «Р у с ь к і й б е с і д і», чи п р о ф. С т о ц ь к о м у.— Після смерті Ю. Федьковича його літературна спадщина стала власністю чернівецького культурно-освітнього товариства «Руська бесіда». Деякі автографи Ю. Федьковича зберігалися у С. Смаль-Стоцького. За посередництвом О. Маковея І. Франко користувався ними під час підготовки до друку повного видання творів Ю. Федьковича. О. Маковей вислав І. Франкові для друку також один лист Ю. Федьковича, копії українських народних пісень, перекладених поетом німецькою мовою, твір Федьковича «Так вам треба» (див. лист О. Маковея до І. Франка від 2.XI 1901 р.— ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 191—192).

...чи н е м а т а м «П о с л а н і я»...— Автограф «Посланія на Україну» І. Франко знайшов у архіві Мелітона Бучинського і опублікував у ЛНВ (1904, кн. 1, с. 75—77) та в томі IV «Писань Осипа Юрія Федьковича» (Львів, 1910).

150. ДО О. Г. БАРВІНСЬКОГО. *Львів, 1 листопада 1901 р.*

Вперше надруковано: «Українське літературознавство» вип. 1, 1966, с. 144—145 (публікація О. Дея та М. Мороза).

Подається за автографом, що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР, фонд О. Барвінського, № 2634, с. 5—6.

...м о є ю з г а д к о ю п р о д е н у н ц і а ц і ю н а «В п о т і ч о л а»...— У статті «Заборона «Літературно-наукового вісника» в Росії» (ЛНВ, 1901, кн. 10, с. 35—39; див. т. 33 цього видання) І. Франко звинуватив О. Барвінського й О. Кониського у причетності до заборони в Росії збірки оповідань «В поті чола». Він писав: «Так було, прим[іром], і з виданням моєї збірки новел «В поті чола», якої привіз до Росії мені дозволено рішенням «Комитета иностранной цензуры» в Петербурзі і якої справді ввезено в Росію 200 екземплярів; треба було аж денунціації «всеукраїнського органу «Правди», видаваної д. Барвінським і Кониським, що, мовляв, ся книжка має передмову Драгоманова (зрештою, найневиннішу в світі, а при тім не долучену до тих 200 примірників, що ввезено

в Росію!), щоб цензура взяла назад сей дозвіл і не дозволила ввозити більше сеї, формально дозволеної в Росії, книжки» (с. 36).

...в б у в ш і й «П р а в д і»... — Йдеться про нотатку у журналі «Правда» за 1890 р., вип. X, с. 304.

151. ДО О. С. МАКОВЕЯ. *Львів, 6 листопада 1901 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1131).

...д я к у ю з а п о с и л к у... — І. Франко має на увазі надіслані О. Маковеєм автографи Ю. Федьковича (див. коментар до листа № 149).

...В а ш у с т а т т ю... — М а к о в е й О. Збірник пісень Івана Велегорського з 1806 р. Матеріали до історії карпато-руського письменства («Буковина», 1901, 13, 16 жовтня).

...Ф е д ь к о в и ч е в і «S k i z z e n»... — І. Франко має на увазі оповідання «Skizzen aus dem Huzulenleben», вперше надруковане в німецькій газеті «Czernowitzer Zeitung», 1868, 3 і 7 квітня. Оповідання є авторською переробкою Федьковичевого «Побратима». S o n n t a g s b l a t t — повна назва «Sonntagsblatt der Bukowina», німецька газета, що її 1862 р. видавав у Чернівцях Ернст Рудольф Нейбауер (1828—1890), поет і журналіст, приятель Ю. Федьковича.

...п а п е р і в Н а в р о ц ь к о г о... — Мова йде про архів В. Навроцького.

Г о р б а л ь Кость (1836—1903) — український громадсько-культурний діяч ліберально-буржуазного напряму, видавець журналу «Нива» (1865), приятель Ю. Федьковича.

...т о г о л и с т а, я к и й ц и т у є О г о н о в с ь к и й... — Йдеться про лист від 14 серпня 1868 р., в якому Ю. Федькович говорить про свої клопоти з виданням підготовленого ним «Букваря» (див.: Ю р і й Ф е д ь к о в и ч. Твори. В двох томах, т. 2. К., 1960, с. 225—446).

...к р и з а н е т о щ о м и н у л а, а в с е з а г о с т р ю є т ь с я. — Йдеться про внутрішню боротьбу в Науковому товаристві імені Т. Шевченка, яке мало два ідейно-політичні напрями — демократичний, на чолі якого стояв І. Франко, В. Гнатюк та інші вчені, і буржуазно-націоналістичний, ідеологом якого був М. С. Грушевський.

...н і м е ц ь к і в і р ш і Ф [е д ь к о в и ч а]... — І. Франко надрукував їх у т. І «Писань Осипа Юрія Федьковича» (Львів, 1902).

Т о м а ш і в с ь к и й Степан Федорович (1875—1930) — український історик буржуазно-націоналістичного напряму, доцент Львівського і Краківського університетів.

Р о з п о ч а в я т е п е р в «Д і л і» р я д ф е й л е т о н і в... — Йдеться про статтю «Перше повне видання творів Федьковича», надруковану в газеті «Діло» в номерах за 2.XI, 9.XI, 11.XI, 30.XII, 31.XII 1901 р., 15.I 1902 р. Див. т. 33 цього видання.

...щ о б т а м п е р е д р у к у в а л и м о ї ф е й л е т о н и... — Згадана вище розвідка І. Франка не була передрукована в газеті «Буковина» й не появилася окремою відбиткою.

Ч и м і ж л и с т а м и д о В о р о б к е в и ч а... — У листі до І. Франка від 2 листопада 1901 р. О. Маковей сповіщав, що

у нього є «купа листів з 60-х рр. до Із. Воробкевича...» (ІЛ, ф. 3, № 1611) — українського письменника і композитора (1836—1903).

«Архів для історії укр[аїнської] літератури і освіти в XIX в.»— Вийшов у світ 1902 р. під назвою: Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку, зібрані Мих. Зубрицьким, Юр. Кмітом, Ів. Кобилецьким, Ів. Е. Левицьким, І. Франком, видані під редакцією Івана Франка. І. Франкові в цьому збірнику належить передмова (с. V—VI), цілий ряд публікацій різних пам'яток, покажчики літератури, архівних матеріалів, імен і географічних назв.

152. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 14 листопада 1901 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47395).

...мою київську субвенцію...— Йдеться про фінансову допомогу, яку І. Франко отримав із Києва.

...Коли б захотіли писати до мене...— Є. Трегубов відгукнувся на лист І. Франка 19 листопада 1901 р. Прагнучи заспокоїти письменника, він писав: «Ваш лист такий тяжкий, що й не знаю, що Вам сказати про Ваше життя» (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 197—198).

153. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 16 листопада 1901 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1022).

Справа моя з жінкою...— Йдеться про розлад в сім'ї І. Франка, викликаний хворобою його дружини.

...дати д[обродієві] Заходньому сьогодні 1000 гульд[енів]...— будівничому Мартинові Заходньому, з яким І. Франко уклав контракт на будову будинку. Збереглося п'ять листів М. Заходнього до І. Франка з приводу будівництва (ІЛ, ф. 3, № 1630, 1686).

154. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА. *Львів, 20 листопада 1901 р.*

Друкується вперше за автографом, що зберігається в приватному архіві родини проф. О. Дорошкевича в Києві.

Лист І. Франка, торкаючись дискусій, що точились у НТШ з приводу його статуту, характеру діяльності, тією чи іншою мірою проливала світло на ідейну боротьбу в НТШ прогресивної частини з діячем протилежного табору на чолі з М. Грушевським. З різних причин кризисну ситуацію, що виникла, І. Франко характеризує й оцінює тільки почасти.

...всім підписаним з Вами на листі з XI/1...— Йдеться про лист від 14 листопада 1901 р., адресований членам виділу Наукового товариства імені Шевченка у Львові І. Франкові, В. Гнатюкові, С. Томашівському. Лист підписали Б. Грінченко, М. Коцюбинський, І. Шраг та інші культурні діячі з Наддніпрянської України (ІЛ, ф. 3, № 1929, с. 197—200). Вони просили: «Підписані, шануючи щиро Вашу працю, яка є найліпшою відповіддю

на ті напади й вигадки [йдеться про тенденційні виступи газети «Dziennik Polski».— *Ред.*], засилають Вам своє співчуття, а разом і прохання не покидати роботу в Товаристві, нашій єдиній науковій інституції, яка працею таких людей, як [...] Франко, Гнатюк і ті, кого вони зуміли з'єднати круг себе, стала високо на славу й добро рідному народові».

...так звані Барвінчуки...— прихильники буржуазно-націоналістичного діяча О. Барвінського (1847—1927).

Дністрянський Станіслав Северинович (1870—1935)— український учений-правознавець, професор Львівського, а згодом Празького університетів, академік Академії наук УРСР (з 1927 р.).

...працюючи в «Записках», «Джерелах» та «Віснику».— Йдеться про «Записки» Наукового товариства імені Шевченка у Львові, «Джерела до історії Русі-України» та про «Літературно-науковий вісник».

...від часу статті про Міцкевича...— Йдеться про статтю «Поет зради» (1897).

Макух Іван (1872—1946) — український громадсько-культурний діяч, спочатку ліберально-буржуазного напряму, після 1917 р. — буржуазно-націоналістичного. У 90-і роки був співробітником журналу «Народ», газети «Громадський голос».

...ніхто не вміє подати факту того якогось автократизму...— На засилля М. Грушевського в Науковому товаристві імені Т. Шевченка в редакцію «Літературно-наукового вісника» скаржилися В. Стефаник, О. Маковей, а згодом і сам І. Франко.

...збірку пісень Колесси...— Ця збірка не була підготовлена до друку.

...з виданням творів Федьковича...— Мається на увазі видання «Писання Осипа Юрія Федьковича».

...коли його заборонено в Росії... — Пересилати «Літературно-науковий вісник» в Росію було заборонено 1901 р. (див. статтю І. Франка «Заборона «Літерат[урно]-наук[ового] вісника в Росії», у т. 33 цього видання).

155. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 26 листопада 1901 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47396).

...мій ювілейний білет...— Під час святкування ювілею 25-річчя літературної діяльності 1898 р. українська громадськість зібрала певну суму грошей на ювілейний подарунок письменникові.

...щоб Ви зміняли один білет —...— У листі від 19 листопада 1901 р. Є. Трегубов писав: «У мене єсть Ваших 5 білетів до продажу, але нема ніякого продажу... Сьогодні курс стоїть 470 р., а проте до нового року він буде збільшуватись; то я й не знаю, чи продавати їх зараз, чи зачекати ще. Пишіть Ви про це та спасайте свою будівлю...» (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 393). Під білетами маються на увазі цінні папери, які можна було обміняти на готівку.

...позички гіпотечної... — позики на будівництво (будинок давав гарантію, що, коли б той, хто позичав гроші, вчасно не повернув їх, банк мав би право будову продати).

156. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО.
[Львів, кінець листопада — початок грудня 1901 р.]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1023).

Лист датується на підставі змісту: згадки про позичку будівельника М. Заходнього.

Моя позичка...— гроші, які І. Франко потребував для оплати майстрові-будівничому.

Хочу сими днями поїхати до Завадова.— До Михайла Дергала із села Завадова теперішньої Львівської області, куди І. Франко часто їздив на рибалку.

Тут гарно...— Де саме перебував І. Франко, не встановлено. Можливо, йдеться про село Голобутів, теперішнього Стрийського району Львівської області, де І. Франко інколи відпочивав.

«Zeit» щоденно ще не виходить...— Йдеться про віденську газету «Die Zeit», яка в кінці 1901 р. почала виходити паралельно з однойменним тижневиком.

157. ДО ВАСИЛЯ БІЛЕЦЬКОГО. *Львів, 3 грудня 1901 р.*

Вперше надруковано: Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 2, с. 225—226.

Адресат встановлений на підставі листа В. Білецького до І. Франка від 27 листопада 1901 р., в якому В. Білецький від імені «Руського товариства педагогічного» просив письменника дати дозвіл на нове, третє видання його дитячих творів (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 205—209).

Подається за автографом (ІЛ, № 3, № 931).

Білецький Василь (1857—1931) — український громадський діяч у Галичині, публіцист, педагог. За його участю «Руське товариство педагогічне» 1902 р. видало поеми І. Франка «Абу-Касимові капці» та «Лис Микита».

«Руське товариство педагогічне (пізніша назва «Українське товариство педагогічне») — громадсько-освітня установа в Галичині, що займалася розвитком українських шкіл, видавала підручники та ін. Існувала протягом 1881—1939 рр.

...рецензію Кримського в «Зорі»...— Абу-Касимові капці. Арабська казка. Переробив І. Франко.— «Зоря», 1896, № 19, 20.

...працю Кревецького...— Мається на увазі переклад повісті М. Гоголя «Вій», зроблений І. Кревецьким (1883—1940) під псевдонімом «Королевський» (вийшов у серії «Літературно-наукова бібліотека», Львів, 1902, № 34).

Те, що я в «Вісн[ику]» подав про театр...— Йдеться про статтю «З останніх десятиліть XIX в.» (ЛНВ, 1901, кн. IX), в якій І. Франко писав про утиски українського театру в Росії.

...я не залишу занотувати поданого Вами в «Хроніці».— В. Білецький у названому листі, згадуючи про свою поїздку на Наддніпрянщину, зауважив, що 1901 р. в Катеринославі театральна трупа І. Тобілевича й М. Кропивницького ставила українські п'єси без обов'язкових додатків — російських

п'єс, якими повинні були відкриватися вистави українського театру. У «Хроніці» ніяких інформацій на підставі листа В. Білецького не було подано.

Щодо рукопису нар[одних] пісень...— В. Білецький у листі до І. Франка повідомляв, що він передав М. Павликові «зошит з піснями нар[одними] і «Новобранчиком» та «Л[ук'яном] Коб[илицею]» — поемами Ю. Федьковича.

Дир[ектор] Бернарський — директор друкарні Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові Кароль Бернарський.

158. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 4 грудня 1901 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47397).

...переданих мені Лесею...— Є. К. Трегубов передав І. Франкові гроші через Лесю Українку, яка 29—31 листопада 1901 р., їдучи до Італії, перебувала у Львові. 15 листопада 1901 р. Є. К. Трегубов писав І. Франкові: «Спізнився й з грішми задля того, що курс на білети стояв дуже низький... Передаю ці гроші через п. Лесю...» (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 196).

159. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА. *Львів, 11 грудня 1901 р.*

Вперше надруковано: «Дукля», 1976, № 4, с. 54—55 (публікація М. Мольнара).

Подається за першодруком.

З Франтішком Пастрнком (1853—1940) — чеським вченим-славістом — І. Франко підтримував тісні наукові контакти: листувався з ним, надсилав наукову літературу, писав рецензії на його праці. Збереглося п'ять листів І. Франка до Ф. Пастрнка і п'ять — Ф. Пастрнка до І. Франка. Останні опубліковані у збірнику «Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками» (1957, с. 578—581).

Листи І. Франка до Ф. Пастрнка свого часу скопіював проф. Іван Панькевич (1887—1958), а з цих копій в кінці 50-х років зробив копії М. Мольнар. Місцезнаходження автографів листів І. Франка невідоме. Підготувавши за своїми копіями листи І. Франка до друку, М. Мольнар звернувся до викладача Празького університету В. Жідліцького з проханням звірити їх з оригіналами. «Виявилося, однак, — пише М. Мольнар, — що, мовляв, оригінали цих листів пропали, може, вони зберігаються в спадщині проф. Ів. Панькевича?» («Дукля», 1976, № 4, с. 450).

...на Ваші питання...— вони висловлені в листі від 15.XI 1901 р.

Про підземних людей...— Про «підземних» людей мовиться у легендах про Костянтина.

Рамбо Альфред (1842—1905) — французький буржуазний історик, автор праць з історії Франції, а також Росії. Досліджував мистецтво українських кобзарів.

Грімм, брати — Якоб (1785—1863) та Вільгельм (1786—1859) — німецькі філологи.

...перший том моєї збірки галицько-руських нар[одних] приповідок...— Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко, том 1, вип. 1. Надруковано у т. X «Етнографічного збірника», 1901.

«Věstnik» — чеський науковий журнал «Věstnik slovanské filologie a starožitnosti», виходив 1901—1902 рр. у Празі.

...в останнім випуску своїх «Известий».— Йдеться про «Известия отделения русского языка и словесности» Російської Академії наук.

Шафарик Павел Йозеф (1795—1861) — чеський і словацький філолог та історик, діяч чеського й словацького відродження.

160. ДО БЕРДЖІХА ДРОЖА. *Львів, 23 грудня 1901 р.*

Вперше надруковано: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Пряшів, 1956, с. 513.

Автограф зберігається в Чехословаччині.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1582).

Дрож Берджіх — чеський громадсько-культурний діяч, за професією лікар, шанувальник української літератури.

...Ваш ласкавий лист...— У листі від 20 грудня 1901 р. Б. Дрож просив І. Франка допомогти йому своїми порадами щодо вивчення української мови, ознайомлення з найвидатнішими творами українських письменників тощо (ІЛ, ф. 3, № 1624, с. 176—178). Надруковано у вид.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. (Братіслава, 1957, с. 582—583).

Словника, який би Вам придався...— Б. Дрож, вивчаючи українську мову, цікавився, які є українські словники.

...русько-німецький словник Желехівського...— Йдеться про двотомний «Малорусько-німецький словар» українського лексикографа, фольклориста і педагога Євгена Ієронімовича Желехівського (1844—1885), виданий у Львові 1885—1886 рр.

...українсько-російський словник Уманця...— Йдеться про «Словар русько-український», т. I—IV, Львів, 1893—1898, укладений М. Уманцем (псевдонім Михайла Федоровича Комарова) за участю інших авторів.

...переклад Гавлічка...— Гавлічек-Боровський Карел. Вибір поезій. Переклад Івана Франка. З життєписом Гавлічка, 1901.

161. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, листопад — грудень 1901 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1572).

Датується орієнтовно на підставі змісту — згадки про мулярів, які працювали у І. Франка на будові власного будинку.

З Носсіговою ще не бачився.— Йдеться про Феліцію Носсіг (Прухнікову) — польського історика, публіциста, перекладача творів І. Франка, В. Стефаника німецькою мовою.

Збереглося шість листів Ф. Носсіг до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1620, 1621, 1633).

...написав їй інструкцію...— Яку саме інструкцію написав І. Франко, точно невідомо. Можливо, йдеться про переклад праці невідомого автора про князя Володимира, що зберігається в Центральному державному історичному архіві УРСР у Львові (ф. 401, оп. 1, од. збер. 34). Рукою І. Франка на полях цього перекладу написана така інструкція: «1. Перекладати точно, із словником у руці, а не вдаватися в здогади. 2. Писати латинськими буквами, руські імена транскрибувати чеською правописсю (Vladimir, Volyń, Halič, Kijev). 3. Писати старанно і лишати маргінес на боці».

1902

162. ДО ВИДІЛУ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ. *Львів, 1 січня 1902 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1290).

Лист І. Франка написано як додаток до листа В. Гнатюка, адресованого до правління Наукового товариства імені Шевченка. Своєю ухвалою від 27 грудня 1901 р. (№ 6) виділ НТШ повідомив В. Гнатюка, що, мовляв, опубліковані ним в ЛНВ статті «входять в круг платної редакції», тобто в коло його безпосередніх обов'язків. В. Гнатюк же вважав, що за надруковані в журналі статті він повинен отримувати окрему винагороду, оскільки за умовою, на основі якої був прийнятий на роботу до редакції ЛНВ, не повинен писати оригінальних статей, а лише провадити листування з авторами, читати першу верстку журналу, «писати хроніку».

163. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ. *Львів, 19 січня 1902 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 593—594.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 836).

...Спогади про Дикарєва...— І. О. Бодуен де Куртене не подав своїх спогадів до збірника праць М. Дикарєва «Посмертні писання з поля фольклору й міфології», надрукованих у «Збірнику філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка», т. VI, 1903 р.

164. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО. *Львів, 19 січня 1902 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 476.

Подається за автографом, що зберігається в Інституті російської літератури в Ленінграді (Пушкінський Дім) (ф. 46, оп. 3, № 784).

...работу Жданова просматривал...— Йдеться про монографію російського історика літератури й фольклориста Івана Михайловича Жданова (1846—1901) «Повесть о Вавилоне и сказание о князьях Владимирских» (1891).

«Пролог» — збірка стисло викладених житій святих, окремих епізодів про їхні подвиги, казань і повчальних оповідань, розміщених у календарному порядку. «Прологи» І. Франко розглядає у праці «Святий Климент у Корсуні» (див. т. 33 цього видання) та інших своїх дослідженнях.

Діоклетіан Гай Аврелій Валерій — римський імператор.

...порядочное критическое издание Варлаама и Йоасафа...— І. Франко глибоко цікавився духовною повістю про Варлаама та Йоасафа, на його думку, «одним з найкращих і найпопулярніших творів всесвітньої літератури» (Франко Іван. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 року. Львів, 1910. Див. т. 41 цього видання).

165. ДО К. В. КВІТКИ. *Львів, 24 січня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1970, № 11, с. 111 (публікація В. Іваненка «Буркутські вечори»).

З Климентом Васильовичем Квіткою (1881—1952) — українським вченим-фольклористом, — І. Франко познайомився влітку 1901 р. в Буркуті (тепер Верховинський р-н Івано-Франківської обл.), куди письменник навідався з недалекої Криворівні, щоб зустрінутися з Лесею Українкою. К. Квітка протягом 1—5 серпня 1901 р. записав від І. Франка 32 мелодії народних пісень. Тридцять мелодій, записаних від Франка (без текстів), він опублікував у виданні: Українські народні мелодії (К., 1922).

1946 р. К. Квітка виступав із словом про І. Франка на Всесоюзній науковій фольклористичній конференції в Москві (скорочено надруковане у журналі «Жовтень», 1970, № 11, с. 113).

Збереглося три листи К. Квітки до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1611, 1620).

Подається за автографом (Центральний державний музей музичної культури ім. М. І. Глінки, ф. 275, од. збер. 765).

166. ДО МАТІЇ МУРКА. *Львів, 15 березня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Дружно вперед» (Пряшів), 1976, № 10, с. 21 (публікація Ю. Мольнара).

Автограф зберігається в Національній бібліотеці Люблянського університету (Югославія) під шифром «MS 1119, 319, št. 2».

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 5042).

...книжку Воронова...— Йдеться про дослідження російського історика церкви Олександра Дмитровича Воронова (1839—1883) «Главнейшие источники для истории св. Кирилла и Мефодия» (К., 1877).

167. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів*], *18 березня 1902 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 477.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 984).

...Martynov, стаття про Кир[ила] і М[ефодія]...— Див. про цього автора і його статтю в недатованому листі І. Франка до Ф. К. Вовка, який датуємо початком травня 1902 р.

Залізя тепер у працю [...] про св. Климента...— Ця праця під назвою «Святий Климент у Корсуні. Причинки до історії староруської легенди» друкувалася протягом 1902—1905 рр. у «Записках» Наукового товариства імені Шевченка, а 1906 р. вийшла окремою відбиткою (вміщена в т. 34 цього видання).

Морі Альфред (1817—1892) — французький вчений, дослідник легенд. І. Франко у дослідженні «Святий Климент у Корсуні» неодноразово посилався на його праці.

...Чи не можна би роздобути Міня...— працю французького абата, публікатора творів церковних письменників Жака-Поля Міня (1800—1875) «Повні житія святих. Серія грецька». 166 томів цієї серії вийшло у Парижі протягом 1857—1866 рр.

168. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА. *Львів, 26 березня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Дукля», 1976, № 4, с. 55 (публікація М. Мольнара).

Подається за першодруком.

Паннонська легенда, італійська легенда і моравська легенда.— Йдеться про «Паннонське житіе Константина» — пам'ятку старослов'янської писемності другої половини IX ст., в якій розповідається про життя і культурно-просвітницьку діяльність Константина-Кирила Солунянина (827—869), одного з першоучителів слов'ян, творця слов'янської азбуки — кирилиці, а також про інші легенди, пов'язані з Константином (див. працю І. Франка «Святий Климент у Корсуні. Причинок до історії старохристиянської легенди» — т. 34 цього видання).

Лавровський — російський філолог та історик літератури Микола Олексійович Лавровський (1825—1899).

Кирилло-Мефодиевский сборник». — Кирилло-Мефодиевский сборник. В память о совершившемся тысячелетии славянской письменности и христианства на Руси, изданный по определению Московского общества любителей российской словесности М. Погодиным. Москва, 1855.

Зпрацею в нім Востокова...— Олександра Христофоровича Востокова (1781—1864).

...лист Анаст[асія] Бібліотек[аря]...— Йдеться про опублікований Й. Фрідріхом у 1892 р. лист, що є важливим джерелом для вивчення питання про діяльність Кирила і Мефодія (див. про це публікацію: Петров А. Письмо Анастасия Библиотекаря, новый источник по Кирилло-Мефодиевскому вопросу.— «Журнал Министерства народного просвещения», 1893, т. I, с. 186—193).

Анастасій Бібліотекар (? — 879) — римський учений, чернець, знавець грецької мови і літератури.

З Віденських «Denkschriften»...— «Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften». У т. 42 згаданого журналу за 1902 р. надруковаиа розвідка В. Ягича, про яку йдеться в даному листі.

169. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, 26 березня 1902 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, 1, с. 477.

Датується на підставі поштового штемпеля.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 477).

...про Єфрема Херсонського...— І. Франко пише про нього у IX розділі праці «Святий Климент у Корсуні. Причинок до історії Старохристиянської легенди» (див. т. 34 цього видання).

...L. Allatius. De Semeonibus diatriba...— Йдеться про працю Льва Аллація (1586—1669) — грецького вченого-богослова, який прийняв католицизм і працював у Римі.

170. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА. *Львів, 13 квітня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Дукля», 1976, № 4, с. 56.

Подається за першодруком.

«Слово на перенесеніе мощей»...— «Слово на перенесеніе мощей св. Климента» наводиться у додатку до розділу X праці І. Франка «Святий Климент у Корсуні» (див. т. 34 цього видання).

Гетц Леопольд Карло — німецький славіст, автор праці «Geschichte der Slavenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius, quellenmäßig der Slavenapostel»,т. 1 (Гота, 1897).

Сердечно дякую Вам за вашу гарну книгу про Кирила і Мефодія.— Йдеться про дослідження Ф. Пастрнка «Dejiny slovanských apoštolů Cyrila a Methoda» (Прага, 1902), на яке І. Франко опублікував рецензію (ЗНТШ, 1902, кн. 5, с. 8—10).

...їду завтра (14 с.м.) до Відня... Буду також в Любляні на з'їзді слов'янських журналістів.— І. Франко не їздив ні до Відня, ні до Любляни.

171. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА. *Львів, 18 квітня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Дукля», 1976, № 4, с. 56.

Подається за першодруком.

...за Ваше ласкаве письмо...— Йдеться про лист від 2 квітня 1902 р.

...за Вашу працю про Кирила і Мефодія...— праця Ф. Пастрнка «Dejiny slovanských apoštolů Cyrila a Methoda» (Прага, 1902), зберігається в ІЛ (ф. 3, № 2490).

Вікторов — російський бібліограф і палеограф Олександр Єгорович Вікторов (1827—1883).

Перша часть моеї праці.— Мається на увазі «Святий Климент у Корсуні».

Чи одержали мої «Приповідки».— Згадану працю І. Франка Ф. Пастрнк отримав, дав їй високу оцінку у листі від 7 травня 1902 р.

Посилаю Вам мою miscelane'ůky z Archiv 'y...— Йдеться про статтю І. Франка «Zu Bogorodzica», надруковану німецькою мовою в журналі «Archiv für slavische Philologie» (1902, т. 24, с. 150—154), український текст в перекладі автора — ЛНВ, 1909, кн. 7, с. 105—110).

172. ДО МАТІЇ МУРКА. *Львів, 23 квітня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Дружно вперед», 1976, № 10, с. 21.

Автограф зберігається в Національній бібліотеці Люблянського університету (Югославія) під шифром «MS 1119, 319, št. 3».

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 5043).

...розвій легенди про Климента Римського...— Йдеться про дослідження І. Франка «Святий Климент у Корсуні».

...працю проф. Ягича...— «Zur Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache». На цю працю В. Ягича І. Франко надрукував ренцензію у ЗНТШ (1902, кн. 5, с. 5—8).

173. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 25 квітня 1902 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 473.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 986).

Baronii «Annales»...— Йдеться про працю історика католицької церкви Баронія Цезаря (1538—1607) «Caesaris Baronius. Annales ecclesiastici», видану в 14 томах протягом 1588—1593 рр.

Симеон Метафраст (Симеон Логофет; помер 940 або 976 р.) — державний діяч, дипломат і письменник при дворі візантійських імператорів Льва Філософа і Константина VII, грецька церква оголосила його «святим». Переповів латинською мовою «Житія святих» (видані 1551—1560 рр. у Римі).

Леже, будьте ласкаві, пришліть.— Йдеться про працю французького філолога-славіста Луї Леже (1843—1923) «La mythologie Slavé». І. Франко не рецензував його праці.

Дуже цікавий на Κρυπτά... — У листі від 5 січня 1899 р. Ф. Вовк писав: «Потім за Κρυπτζια... Видавець (Welter), до котрого Ви писали, передав Ваш лист до редакції, а редакція мені, щоб я Вам відповів... Усе дотичне «Κρυπτά» йде до мене» (ІЛ, ф. 3, № 1620, с. 89).

174. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів, кінець квітня 1902 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, 1, с. 480.

Датується на підставі змісту — згадки про великдень, який 1902 р. був 27 квітня.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 987).

...через липського Гірземана...— Через лейпцігську книжково-видавничу фірму Карла Гірземана. Протягом 1895—1905 рр. І. Франко замовляв через цю фірму наукову літературу, листувався з К. Гірземаном. Два листи К. Гірземана зберігаються в ІЛ (ф. 3, № 1621, 1624).

...про того Єфрема...— Йдеться про Єфрема Корсунського, про якого І. Франко пише у своїй праці «Святий Климент у Корсуні» (див. т. 34 цього видання).

Омон Анрі (1857 — ?) — французький вчений, редактор видань відділу рукописів Публічної бібліотеки Франції. І. Франко має на увазі працю: Invertaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliotheque Nationale (Париж, 1888).

...Купити мені якмога швидше: Paul Sébillot. Légendes, croyances et superstition de la Mer.— На цю працю французького автора І. Франко посилається, наводячи з неї окремі фрагменти, у своєму дослідженні «Святий Климент у Корсуні».

175. ДО О. М. ВЕСЕЛОВСЬКОГО. *Львів, 4 травня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Література і мистецтво», 1941, № 5, с. 49.

Подається за автографом, що зберігається в Інституті російської літератури в Ленінграді (Пушкінський Дім) (ф. 46, оп. 3, № 785).

...на Ваш ласкавий лист...— Лист О. М. Веселовського від 2 квітня 1902 р. (ІЛ, ф. 3, № 4230).

...з приводу тих клопотів...— Йдеться про арешт сина О. Веселовського — студента Петербурзького університету — за участь у студентському русі, про що О. Веселовський сповістив І. Франка у листі від 2 квітня 1902 р. (ІЛ, ф. 3, № 4230, с. 149).

Мій знайомий...— В. Г. Коцовський.

...за вказівки до Николая.— У згаданому вище листі О. Веселовський, вокрема, назвав книжку Шнелля «Sant Nicolaus» (1883—1885).

...мушу вибратися на якийсь час до Монахова...— тобто до Мюнхена. Поїздка не відбулася.

...у розборі псевдоклементин...— Йдеться про працю І. Франка «Святий Климент у Корсуні...» (див. т. 34 цього видання) та статтю Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu den Apokryphen des Neuen Testamentes. I. Zu den Pseudoclementinen.— Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde des Urchristentum, 1902, с. 146—155).

Германсового «Пастиря»...— Мається на увазі письмова пам'ятка, опублікована 1765 р. Див. про неї працю І. Франка «Святий Климент у Корсуні», розд. II, т. 34 цього видання.

Іреней (? — 202 р.) — ліонський єпископ, автор теологічних трактатів, спрямованих проти християнських єресей.

Тертуллі ан Квінт Септемій Флоренс (між 150—160—222) — ранньохристиянський богослов і письменник.

...Четьї-Мінеї — щомісячні читання церковно-релігійної збірки, у яких містилися «житія святих», перекази та повчання. Виникли у Візантії близько IX ст.

«Археографічна комісія» — наукова установа, створена 1834 р. в Петербурзі як тимчасова комісія для видання актів, зібраних археологічними експедиціями, з 1837 р. — постійна установа для збирання, опису й видання документів та історичних пам'яток.

...Гомілій і рекогніцій.— Йдеться про твори духовного змісту (проповіді). І. Франко розглядає їх у праці «Святий Климент у Корсуні...».

Шахматов Олексій Олександрович (1864—1920) — російський філолог, академік Петербурзької Академії наук (з 1897 р.). У 1905 р. разом з іншими передовими російськими вченими виступав за скасування заборони українського друкованого слова.

176. ДО ВИДІЛУ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ. *Львів, 7 травня 1902 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1291). На автографі є помітки чиєюсь рукою: «100 кор[он] на кошти подорожі, 400 к[орон] на наукові праці».

177. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 9 червня 1902 р.*

Друкується вперше за автографом, що зберігається у відділі рукописів Інституту археології АН УРСР (фонд 805 ФА, № 8/1656).

Лист І. Франка написано на звороті листа В. Гнатюка, датованого тим же числом.

Чи дістали того листа...— Йдеться про лист без дати (орієнтовно датуємо його початком травня 1902 р.), що починається словами: «Отже, вже другий раз турбую Вас...»

...дальшої части «Климента»...— праці «Святий Климент у Корсуні».

178. ДО М. П. СТАРИЦЬКОГО. *Львів, 24 червня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Україна», 1926, № 2-3, с. 181—182 (публікація Л. Старицької-Черняхівської «З архіву М. П. Старицького»).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 71185).

...присоромили мене похвалами...— Йдеться про недатований лист М. П. Старицького (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 39),

написаний на початку червня 1902 р., в якому його автор дякує Франкові за першу частину статті «Михайло П. Старицький» (ЛНВ, 1902, кн. 5, с. 43—67).

...доручений мені матеріал...— Як видно з листа М. Старицького до І. Франка (датується вереснем 1902 р.), його дочка Людмила Михайлівна Старицька (1868—1942) надіслала І. Франкові «юридичні папери по ділу з Александровським» (Старицький Михайло. Твори у восьми томах, т. VIII. К., 1965, с. 614). Співробітник реакційної газети «Киевлянин» І. Александровський безпідставно звинуватив М. Старицького в плагіаті (стаття «Драматурги-хищники» — газ. «Мировые отголоски», 1897, № 130). Суд повністю виправдав М. Старицького. Про цю ганебну статтю, про судову справу згадав І. Франко у статті «Михайло П. Старицький» (див. т. 33 цього видання).

...щоб усі три статті у вирізках Вам були послані.— У згаданому листі до І. Франка М. Старицький писав: «... Чи не можна б вислати на ім'я професора Володимира Боніфатійовича Антоновича в університеті хоч примірник Вашої критичної розправи» (Старицький Михайло. Твори у восьми томах, т. VIII, с. 641).

...що маєте готове, присилайте...— М. Старицький вислав І. Франкові для надрукування в «Літературно-науковому віснику» кілька поезій, п'єсу «Чарівний сон» і подільську легенду «Заклятий скарб». Майже всі вони були опубліковані на сторінках цього журналу протягом 1902—1903 рр.

...зшиточок Ваших поезій, переписаних ще у 80-х роках...— В архіві І. Франка зберігаються копії невідомою рукою віршів М. Старицького (ІЛ, ф. 3, № 1858, 1859) та копії деяких віршів, зроблені рукою І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1871).

...виїду я на пару тижнів у гори.— І. Франко із середини липня по кінець серпня перебував у Криворівні на Гуцульщині (тепер Верховинський район Івано-Франківської області).

...на її прихильний лист.— Йдеться про лист Л. Старицької-Черняхівської до І. Франка з 1901 р. В архіві І. Франка збереглося два її листи (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 541—567). У першому з них наведено, зокрема, біографічні відомості про М. С. Старицького. І. Франко широко цитує цей лист у праці «Михайло П[етрович] Старицький» (див. т. 33 цього видання).

179. ДО В. М. ГНАТЮКА. [*Криворівня*], *18 липня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Українське літературознавство», Львів, 1966, вип. 1, с. 145.

Подається за автографом, що зберігається у Центральному державному історичному архіві УРСР у Львові (ф. 3с/309, оп. 1, од. зб. 2289, с. 16).

Ducange, Glossarium mediе et infimae latinitatis...— багатотомна праця французького філолога Дюфрена Дюканже (1610—1688) «Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis» (1885—1886).

...одної форми Климента. — І. Франко в цей час готував до друку свою працю «Святий Климент у Корсуні». Прохання І. Франка, очевидно, пов'язане з читанням гранок однієї з частин згаданої праці.

180. ДО В. М. ГНАТЮКА. [*Криворівня*], *27 липня 1902 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 145.

Подається за автографом, що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. В. Гнатюка, № 582, с. 1—2).

...веліть панні Зосі... — Йдеться про співробітницю Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка у Львові.

...один екземпляр «Апокрифів», т. III... — Апокрифи новозавітні. Б. Апокрифічні діяння апостолів (Львів, 1902).

...том II «Апокрифів». — Апокрифи новозавітні. А. Апокрифічні Євангелія (1899).

...ті номери «Діла», де були звістки про страйки... — Протягом першої половини 1902 р. газета «Діло» опублікувала багато статей та інформацій про страйки в Галичині. Найважливіші з них надруковані в газеті «Діло» 24 липня та 28 липня 1902 р.

...щоб праця вийшла порядна... — І. Франко 1902 р. написав для віденського журналу «Die Zeit» статтю про селянські страйки в Галичині: «Bauernstreiks in Ostgalizien» («Die Zeit», 1902, № 422, с. 50—51); переклад цієї статті українською мовою надруковано в журналі «Жовтень» (1965, № 8).

...виберемося на пструги до Яворова. — Гірське село на Гуцульщині, недалеко від Криворівні, де тоді відпочивав І. Франко.

181. ДО М. Н. СПЕРАНСЬКОГО. *Криворівня, 20 серпня 1902 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 594.

Подається за автографом, що зберігається в Центральному державному архіві літератури і мистецтва в Москві (ф. 439, оп. 2, од. зб. 21).

Ваше письмо... — лист М. Н. Сперанського від 11 серпня 1901 р. (ІЛ, ф. 3, № 1620, с. 287—290), в якому просив І. Франка надіслати до Ніжинського інституту ім. кн. Безбородька надруковані в Галичині твори М. Гоголя у перекладі українською мовою — для виставки, присвяченої п'ятдесятиріччю з дня смерті письменника. І. Франко виконав прохання М. Сперанського.

...Я немедленно примусь за составление возможно полной коллекции переводов Гоголя... — І. Франко взявся підготувати й бібліографію творів російського письменника в перекладі українською мовою. Цей бібліографічний покажчик не зберігся.

...передайте мой глубокий поклон многоуважаемому проф. Ягичу.— М. Сперанський тоді жив на віллі В. Ягича в Аббації — курортній місцевості в Італії. На його адресу І. Франко й надіслав лист.

182. ДО В. М. ГНАТЮКА. [*Криворівня, серпень 1902 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1007).

Датується на підставі згадки про підготовку вересневої книжки ЛНВ із статтею В. Олехновича.

...стаття Олехновича...— «Раси Європи і їх історичні взаємини. Переклад В. Г[натюка]» (ЛНВ, 1902, кн. 9, с. 135—151; кн. 10, с. 16—36; кн. 11, с. 83—101).

Вашу статтю...— «Справа українсько-руської гімназії в Станіславові», надрукована під криптонімом «В» (ЛНВ, 1902, кн. 9, с. 114—122).

...Луцького кавалок...— Йдеться про статтю «Болгарська література в р. 1901», яку з чеського журналу «Slovanský Přehled» переклав Остап Луцький і разом із своїми вступними зауваженнями надрукував у ЛНВ (1902, кн. 8, с. 95—99).

...святкування пам'яті Ленрота.— У цьому ж номері журналу В. Гнатюк під криптонімом «В» надрукував статтю «Столітні роковини уродин І. Ленрота» (1802—1884) — фінського громадського діяча, видавця «Калевали» (1835).

«Beilage».— Йдеться, очевидно, про періодичне видання «Beilage zur Deutschen Allgemeinen Zeitung».

...німецькі розкопи Вавілона.— Такого матеріалу в ЛНВ не було надруковано.

183. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 27 жовтня 1902 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, 1, с. 481.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 988).

...копії грецької статті про Климента...— Йдеться про копію грецького тексту життя св. Климента, що тоді зберігався в Паризькій національній бібліотеці під шифром «Cod graec. 1510, к. 230—239». Про отримання копії згаданого тексту (за посередництвом Ф. Вовка) І. Франко згадує у праці «Святий Климент у Корсуні» (доповнення до розділу IV).

...рахуночок Пікара — книгаря Альфонсо Пікара.

...ту конфузію, що панує в його науковій роботі.— У листі до І. Франка від 3 листопада 1902 р. Ф. Вовк з цього приводу писав: «Те, що пишете про Дикарева, цілком правда. У порівн[яльній] філології він був зовсім автодидакт, і через те з його виводами треба бути дуже оглядним, чого не треба (і дуже не треба!) забувати при виданні його творів. А матеріали у нього були дуже гарні» (ІЛ, ф. 3, № 1628, с. 495).

...том його фольклорно-міфологічних праць...— Дикарев Митрофан. Посмертні писання з поля фольклору й міфології. Львів, 1903.

184. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО. *Львів, 7 листопада [1902 р.]*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, Львів, 1966, вип. 1, с. 147—148.

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. 660, п. 150, с. 4—6).

...першого тому «Архіву для історії освіти і письменства...» — згаданий збірник історико-філософської секції Наукового товариства імені Т. Шевченка вийшов під назвою «Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку, зібрані Мих. Зубрицьким, Юр. Кмітом, Ів. Кобилецьким, І. О. Левицьким, і І. Франком» (1902, т. V).

...Ваш деканальний циркуляр про заклада ння шкіл...— Цього матеріалу М. Зубрицького в згаданому збірнику не вміщено.

Ваші «Деканальні записки»...— Вони опубліковані у згаданому виданні під назвою «Знадоби для характеристики життя сільського гр[еко]-кат[олицького] духовенства в Галицькій Русі в XVIII в.» (с. 17—46).

...візитації Затварницького...— Йдеться про записки священика Данила Затварницького «Acta revisionis ecclesiarum intra decanatum Pruchnicensem consistentium» (1765).

...пам'ятник селянина Лемця...— До збірника «Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку...» записки Лемця не ввійшли.

185. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО. *Львів, 27—28 листопада 1902 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 148—149.

Датується на основі запису рукою М. Зубрицького: *1.XII 902.*

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. М. Возняка, № 660, п. 150, с. 6—7).

...прислані в саму пору рукописи.— Матеріали, які М. Зубрицький доопрацював за порадою І. Франка.

...документи про екскомуніку мшанецького присяжного.— В «Матеріалах до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку» вміщена Франкова публікація «Екскомуніка в с. Мшанці 1773 р.», с. 47—50.

Вірші Лодія...— До згаданого видання вірші Петра Дмитровича Лодія (1764—1829), вітчизняного просвітителя, філософа і юриста, українця за походженням, не ввійшли.

Листи Гудза, Ангеловича, Гриневецького, Компаневича, Венед. Левицького та О. Левицького.— І. Франко називає Андрія Ангеловича (1766—1820) — професора церковного права, автора рукописної праці «Право канонное»; Модеста Гриневецького (1758—1823) — професора і ректора Львівського університету; Варлаама Компаневича (1779 — ?) — церковного діяча; Венедикта Левицького (1789—

1851) — професора богословія Львівського університету, ректора духовної семінарії, цензора українських книжок і театральних вистав (не дозволив друкувати альманах «Русалка Дністровая») та Осипа Левицького (1801—1860) — українського письменника, професора богословія, автора першої в Галичині граматики української мови. Жодних матеріалів названих осіб у згаданому збірнику не вміщено.

Руські писання Ст. Петрушевича.— У збірнику, про який йдеться в листі, жодних творів С. Петрушевича (1772—1860) — українського громадсько-культурного діяча і письменника, автора п'єси «Муж старий — жінка молода» не вміщено. Багато віршів, байок, афоризмів, статей українською, а також польською та німецькою мовами цього автора зберігається у фонді І. Франка (ф. 3, № 3132, 3615—3618, 3621, 3622, 3919, 3920).

186. ДО ПЕТКО ТОДОРОВА. *Львів, 20 грудня 1902 р.*

Вперше надруковано: «Септември», 1956, № 8, с. 136 (публікація Еміла Стефанова «Невідомий лист українського письменника Івана Франка до П. Ю. Тодорова»).

Автограф зберігається в архіві П. Тодорова в Державному історичному архіві Болгарії в Софії.

Подається за першодруком.

І. Франко та болгарський письменник Петко Тодоров (1879—1916) листувалися протягом 1902—1903 рр. Листи П. Тодорова до І. Франка опубліковані в журналі «Советская Украина» (1957, № 5, с. 158—160).

...за Ваше любезное письмо и за присылку болгарских пословиц...— Йдеться про лист П. Тодорова (кінець 1902 р.) та про збірку «Български притчи или пословици и характерни думи», частина перша (Пловдив, 1890), частина друга (Софія, 1897), що її прислав І. Франкові через П. Тодорова син Петко Славейкова, письменник Пенчо Славейков з таким автографом «Господину д-ру Ив. Франко от П. Славейкова». Зберігається в бібліотеці І. Франка (ІЛ, № 2624).

...сделать с г. Адамом прогулку по Болгарии...— Йдеться про намір І. Франка зробити поїздку по Болгарії разом з німецьким славістом Георгом Адамом (1874—1948) — популяризатором слов'янських літератур, зокрема й української, німецькою мовою.

...слушал рассказы д-ра Адама...— Георг Адам, будучи на Україні, гостював у І. Франка.

...Ваша диссертация...— Йдеться про наукову працю П. Тодорова «Славяните и българската литература. Лит. статии. Под ред.на Ем. Стефанов», яка була видана в Софії вже після смерті автора в 1944 р.

...статью д-ра Адама о Ботеве...— У листі від 2 червня 1904 р. Г. Адам надіслав І. Франкові переписані ним три вірші Х. Ботева — «Хаджи Димитр», «Объевание на Васил Левеки», «До моето първо либе» (ф. 3, № 1624, с. 190—193).

...он что-то перекладал... — У перекладі В. Гнатюка були надруковані оповідання П. Тодорова «Борба» (газета «Діло», 1901, № 222), «Гуслярева мати» (ЛНВ, 1906, кн. 10) та ін.

187. ДО В. М. ГНАТЮКА. *Львів, 29 грудня 1902 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 146.

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. В. Гнатюка, № 165, с. 1, звор.).

...долучую і від себе пару слів.— Лист І. Франка написаний на зворотньому боці листа М. Грушевського до В. Гнатюка від 28 грудня 1902 р.

...причинки до «Хроніки».— Про які йдеться матеріали, надіслані в ЛНВ, в розділ «Хроніка і бібліографія», невідомо.

...до Вашого іменування...— В. Гнатюк був обраний членом-кореспондентом Російської Академії наук 29 грудня 1902 р. Повідомляючи про цю подію, ЛНВ зауважував: «Ся відзнака для нашого етнографа прийшла саме в ту пору, коли він для порятування здоров'я був змушений виїхати на острів Корфу в Греції» (1903, кн. 2, с. 65).

Дергало Федір — селянин із Завадова на Львівщині, в якого І. Франко неодноразово відпочивав із сім'єю. Збереглося вісім листів Дергала до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1611, 1629).

188. ДО В. ОХРИМОВИЧА. [*Львів, 1902 р.*]

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, 1966, с. 152.

Подається за автографом, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. М. Возняка, № 661, п. 150, с. 6).

...мойого брата в справі звісного Вам процесу.— Йдеться про судову справу з приводу розподілу майна Онуфрія Франка.

1903

189. ДО В. М. ГНАТЮКА. *Львів, 1 лютого 1903 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 595—596.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1001).

...скінчено Шекспіра...— І. Франко має на увазі переклад драми Шекспіра «Міра за міру», що вийшов під його редакцією 1902 р. у Львові. Цією книжкою завершено багатотомне видання творів В. Шекспіра в перекладах П. Куліша з передмовами й коментарями І. Франка.

...зачали складати «Boa constrictor».— З невідомих причин цей твір І. Франка вийшов окремою книжкою пізніше — 1907 р.

Дарвінізму я ще не здав до друку...— Йдеться про переклад праці Е. Ферріера «Дарвінізм», яка вийшла окремим виданням 1904 р. у Львові, з передмовою І. Франка.

Професор тисне...— Йдеться про М. Грушевського.

...Доманицький завдав мені праці...— Під редакцією І. Франка вийшов укладений українським філологом, істориком, бібліографом В. Доманицьким покажчик змісту «Літературно-наукового вісника» томів I—XX (1898—1902). Львів, 1903 (передмова І. Франка).

Ваш покажчик дістав... — Йдеться про покажчик до «Галицько-руських народних легенд», т. 1—2 (1902—1903).

190. ДО В. М. ПЕРЕТЦА. *Львів, 15 лютого 1903 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 481—482.

Друкується за автографом, що зберігається в Центральному державному архіві літератури і мистецтва в Москві (ф. 1277, од. збер. 89, с. 2—3).

Перетц Володимир Миколайович (1870—1936) — російський та український радянський літературознавець, академік Петербурзької Академії наук (з 1914 р.) і Академії наук УРСР (з 1919). І. Франко листувався з Перетцом, підтримував з ним тісні наукові зв'язки. Збереглося двадцять листів В. Перетца до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1614, 1620).

...На Ваш ласкавий лист...— На лист від 23 січня 1903 р., в якому В. Перетц просить І. Франка обмінюватися з ним науковими працями, зокрема, надіслати йому розвідки «Святий Климент у Корсуні» та «Козак Плахта» (ІЛ, ф. 3, № 1620).

Арабажин.— Йдеться про російського й українського літературознавця Костянтина Івановича Арабажина (1866—1929), який був у дружніх стосунках з І. Франком.

...висилаю Вам «Козака Плахту»...— Праця І. Франка «Козак Плахта. Українська народна пісня, друкована в польській брошурі з р. 1625», Львів, 1902 (окрема відбитка із ЗНТШ).

А Климент ще не вийшов увесь...— Йдеться про студію І. Франка «Святий Климент у Корсуні. Причинки до історії староруської легенди», яка друкувалася у ЗНТШ.

...третій том моєї збірки «Апокрифів»...— Апокрифи і легенди з українських рукописів, т. III. Апокрифи новозавітні. Б. Апокрифічні діяння апостолів. Львів, 1902.

...том матеріалів для історії духового життя Гал[ицької] Русі...— Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку. Збірник історично-філологічної секції НТШ, т. V. Львів, 1902.

Ви трохи згорда побили мене...— І. Франко має на увазі рецензію В. Перетца на працю «Слово о Лазареве воскресении. Староруська поема на апокрифічні теми». Див. т. 32 цього видання.

191. ДО Я. В. ЖАРКА. *Львів, 24 лютого 1903 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 482.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1078).

Жарко Яків Васильович (1861—1933) — український письменник, актор. Збереглося два листи Я. Жарка до І. Франка (ф. 3, № 1630, 1896).

...вони всі будуть друковані.— І. Франко мав на увазі оповідання Я. Жарка «Грішник», «Андрійко», «Бідолаха», мініатюри «Береза», «Блакитна квітка», «Степ». У листі від 18 лютого 1903 р. Я. Жарко писав І. Франкові: «Дуже мені приятно було читати Ваші слова, що твори мої усі будуть надруковані в ЛНВ, а ще приятніш було думати про Ваше бажання заслати ще дещо Вам...» (ІЛ, ф. 3, № 1896).

...в одній з найближчих книжок.— У ЛНВ надруковані два оповідання Я. Жарка «Береза» (1903, кн. 1,с.44—46) та «Андрійко» (1903, кн. 7, с. 7—14).

Вирізки будуть Вам вислані.— Йдеться про твори Я. Жарка, надруковані в ЛНВ.

...випустити окремою книжкою.— У названому вище листі Я. Жарко пише: «І коли завгодно, то видавайте ці всі твори окремою книжкою. Одне тільки буду Вас просити: поважаючи Вас, як одного з найліпших творців рідного слова в поезії і прозі, як коли що потребує в моїх творах, прошу власною рукою дещо повиправляти, що буде на Ваш погляд і смак потрібним, за що наперед складаю Вам свою подяку» (ІЛ, ф. 3, № 1896).

192. ДО ЦІСАРСЬКО-КОРОЛІВСЬКОГО СУДУ У ЛЬВОВІ. *Львів, 14 березня* [*1903 р.*]

Друкується вперше за чорновим автографом (ІЛ, ф. 3, № 1299).

Рік встановлено на підставі змісту листа.

...сконфіскованої книжки...— Про причину конфіскації названої книжки ЛНВ редакція журналу подала таку заяву: «Розсилка попередньої книжки «Літ[ературно]-наук[ового] вісника» спізнилася значно наслідком конфіскати, яка — перший раз від заснування нашого «Вісника» — постигла його за один маленький уступ листу пок. Драгоманова до Д. Мордовця, репродукованого в його статті «Про незабутнє». Наслідком якоїсь надзвичайної обережності судової власті нам не було можливо видістати з суду забраних книжок через цілого півмісяця; аж зложивши формально заяву, що не будемо дорогою парламентарної інтерпеляції іммунізувати конфіскованого уступу, ми видістали з суду забрані книжки, вирізавши відповідні дві картки, і могли, передрукувавши їх, випустити книжку в світ» (ЛНВ, 1903, кн. 5, с. 84, відділ «Хроніка і бібліографія»).

193. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів, 17 квітня 1903 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1557).

Датується на підставі замітки М. Павлика на автографі листа: «Льв[ів], 17.IV 1903».

Посилаю вам листа Коса й Сембратовича...— І. Франко має на увазі лист журналістів Андрія Коса (1864—1918) та Романа Сембратовича (1876—1905), які були причетні до заснування українського журналу «Ruthenische Revue», що виходив у Відні німецькою мовою з 1903 по 1916 рр. В листі від 4 квітня 1903 р. вони писали: «Розходиться тепер головно о се,

щоби наші люди присилали до тої часописі статті — і в тім взгляді числимо напевно на Вас... Просимо Вас дуже, щоби Ви вже до першого числа виготовили яку статтю — Ваше знане за границею ім'я послужить до доброго репрезентування самої часописі» (ф. 3, № 1631, с. 253—256).

...я відповів запитами...— Цього листа І. Франка не виявлено.

...Strahlen...— Йдеться про український журнал ліберально-буржуазного напряму, що виходив німецькою мовою у Відні 1901 р. під редакцією Р. Сембратовича. Не маючи належних коштів, доброї автури, чітко виробленої програми, цей журнал швидко припинив своє існування.

І. Франко надрукував у ньому статтю «Eine Proletarier-Nation» (1901, № 4, с. 10—13).

194. ДО О. М. ПИПІНА. *Львів, 17 квітня 1903 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 596—597.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1154).

Пипін Олександр Миколайович (1833—1904) — російський літературознавець, фольклорист, академік Петербурзької Академії наук (з 1898), автор багатьох праць з історії української етнографії, літератури. І. Франко листувався з О. Пипіним, обмінювався науковими працями. Збереглося два листи О. Пипіна до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1602, 1605).

...в своїй «Історії слов'янських літератур»...— Йдеться про працю О. Пипіна та В. Спасовича «История славянских литератур» (т. 1—2, 1879—1881).

...збірник «Galiciana» — «Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку...», 1902.

195. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. [*Львів*], *22 квітня 1903 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший, 1928, с. 166.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 39).

...докінчення моєї повістки.— Йдеться про оповідання «Як Юра Шикманюк брів Черемош», яке мало бути надруковане у збірнику «На вічну пам'ять Котляревському» (К., 1903). Проте до збірника воно не потрапило, оскільки автор надіслав його із запізненням. У збірнику опубліковано вірш «Каменярі» та поему «Іван Вишенський».

196. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, 27 квітня 1903 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1024).

Датується на підставі поштового штемпеля.

Листа надіслано до Парижа, де в той час перебував адресат.

У нас була [...] нічна інспекція... — тобто влодії.

...для «Наукової бібліотеки» «Спілки»...— Йдеться про серію «Наукова бібліотека», що її видавала Українсько-руська видавнича спілка у Львові.

Монод Габріель Жак Жан (1844—1912) — французький історик, редактор журналу «Revue historique».

Щодо поїздки за границю...— І. Франко планував поїхати до Німеччини для наукової праці в бібліотеках.

197. ДО АНТОНА ХОЙНАЦЬКОГО. [*Львів, 29 квітня 1903 р.*]

Вперше надруковано у вид.: Іван Франко. Документи і матеріали. К., 1966, с. 240—241.

Подається за машинописною копією (ф. 3, № 2449, арк. 1).

Хойнацький Антон — український видавець в Галичині, заходом вийшли збірки І. Франка «Добрий заробок», «Панталаха» і інші оповідання (1902), «Будка ч. 27» (1902), «Майстер Черняк» (1902), «З бурхливих літ», «Малий Мирон» і інші оповідання» (1903), «Маніпулянтка» і інші оповідання (1904).

Задумане І. Франком видання своїх творів у дванадцяти томах повністю не було здійснене.

198. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, 30 квітня 1903 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1025).

Датується на підставі поштового штемпеля.

Я думаю 10 мая виїхати до Берліна... 15 майну до Липська.— У той час І. Франко до Берліна і Липська (Лейпціга) не виїжджав.

...зайдіть до Пікара...— французького видавця Альфонса Пікара, власника книгарні «Libraires des Archives Nationales» (Париж, вул. Бонапарта, 82). І. Франко замовляв у цій книгарні наукову літературу. Про це свідчать листи А. Пікара до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 441, № 1806).

199. ДО Ю. С. РОМАНЧУКА. *Львів, 3 травня 1903 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 598—599.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1176).

...присланий мені поклик...— запрошення взяти участь у виданні «Ruthenische Revue».

...програмової статті підписати не можу...— Йдеться про статтю «До наших читачів», якою відкривається перший номер журналу «Ruthenische Revue», що вийшов 15 травня 1903 р. Статтю підписали Василь Яворський, Андрій Кос, Юліан Романчук, Федір Богачевський, Андроник Могильницький, Роман Сембратович.

Шептицький Андрій (1865—1944) — глава греко-католицької (уніатської) церкви (з 1900 р.), один з натхненників українського буржуазного націоналізму.

Дем'янович Йосип (1822—1912) — український церковний діяч у Галичині, «москвофіл».

Мончаловський Осип (1858—1906) — український громадсько-культурний діяч і журналіст «москвофільського» напряму.

200. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів*], *5 травня 1903 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 903).

...моя поїздка за границю...— І. Франко має на увазі поїздку до Німеччини, куди він планував поїхати для роботи в наукових бібліотеках.

...написав Гірземанові.— Про що саме йдеться, невідомо. І. Франко листувався з К. Гірземаном з приводу отримання через його книгарню різних наукових видань.

201. ДО ЛЮДВІГА БЕРНАЦЬКОГО. *Львів, 12 травня 1903 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 599—560.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 929).

Бернацький Людвіг (1882—1939) — польський історик літератури і театру.

Польське «Об'явлення» Мефодія...— Йдеться про релігійно-полемічний трактат візантійського християнського письменника Мефодія Патарського (? — 312), відомий у літературі Давньої Русі під назвою «Откровеніе».

Брюкнер Александр (1856—1939) — польський славіст, академік Польської Академії наук (з 1888 р.), професор Берлінського університету (1881—1924). І. Франко, очевидно, має на увазі його працю «Die russischlitanische Kirchenunion und ihre Literarischen Denkmäler», надруковану в журналі «Archiv für slavische Philologie» (1897, т. 19).

Один професор у Казані.— Йдеться про дослідника давньої російської літератури Нестора Немновича Петровського (1875—1921), який листувався з І. Франком (див. ф. 3, № 1614, с. 155—158, 161—163).

...в науковій праці Істріна...— Йдеться про працю Василя Михайловича Істріна (1865—1937) «Откровение Мефодия Патарского».

...мою копію польського тексту.— На прохання Н. Петровського І. Франко вислав йому копію пам'ятки «Об'явлення Мефодія Патарського». У листі до І. Франка від 19 грудня 1900 р. Н. Петровський писав: «Не знаю, как и благодарить Вас за столь необычный акт научного великодушия и любезное обещание в будущем содействовать исправности издания, если таковое будет предпринято» (ІЛ, ф. 3, № 1614).

202. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. *[Львів], 8 червня 1903 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший, с. 166.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 40).

...с п а с и б і В а м з а к н и ж к и.— Йдеться про наукові праці російських учених, переважно з питань давньої літератури.

...М і й «Ю р а»...— Йдеться про оповідання «Як Юра Шикманюк брів Черемош».

...п е р е с л а т и «П а н т а л а х у» д. Л и п і...— Цей твір разом із віршем «Якби ти знав!» І. Франко надіслав Іванові Львовичу Липі (1865—1923) для альманаху «Багаття» (Одеса, 1905). Оскільки оповідання було завелике для альманаху, І. Липа подав його до цензури з метою випустити окремим виданням. Проте на Наддніпрянщині оповідання не було надруковане.

...д л я а л ь м а н а х у д д. Г р і н ч е н к а й Ч е р н я в с ь к о г о...— Йдеться про альманах «З потоку життя», що вийшов 1905 р. у Херсоні.

Ч е р н я в с ь к и й Микола Федорович (1868—1946) — український письменник.

...М е л е а г р — за давньогрецькою міфологією Мелеагр — учасник походу аргонавтів у Колхіду. І. Франко написав вірш «Мелеагер»: опублікував його в ЛНВ (1910, кн. 4, с. 51—55; див. т. 3 цього видання).

...і з т р е т ь о г о т о м и к а...— Йдеться про збірку «Малий Мирон» і інші оповідання» (Львів, 1903).

...д о м е н е д і й ш л а ч у т к а...— Документальних даних про підготовку до видання Пантелеєвим збірки творів І. Франка в перекладі російською мовою не виявлено.

...т е, щ о б у л о з «В п о т і ч о л а»...— І. Франко має на увазі збірку своїх творів, що вийшла як перший том його творів (К., 1903).

203. ДО М. М. КОЦЮБИНСЬКОГО. *Львів, 28 червня 1903 р.*

Вперше надруковано: «Життя і революція», 1926, № 5, с. 118 (публікація А. Лебедя «Листи Івана Франка до Коцюбинського»).

Подається за автографом, що зберігається в Чернігівському літературно-меморіальному музеї М. Коцюбинського (А-2300).

З Михайлом Михайловичем Коцюбинським (1864—1913) І. Франко був особисто знайомий, обох письменників єднала щира дружба. Збереглося дванадцять листів М. Коцюбинського до І. Франка (ІЛ, ф. 3, №№ 1605, 1612, 1620, 1624, 1629, 1631).

М. Коцюбинський у листі від 7 червня 1903 р. запрошував І. Франка взяти участь в альманасі «З потоку життя». І. Франко відповідає на запрошення М. Коцюбинського.

...т о м и к м о ї х о п о в і д а н ь...— «Малий Мирон і інші оповідання» (Львів, 1903).

...п а р у д и с т и х і в...— В альманасі «З потоку життя» під назвою «Стріли» вміщено п'ятнадцять дистихів І. Франка.

204. ДО ЛЮДВІГА БЕРНАЦЬКОГО. [*Львів*], *4 листопада 1903 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Твори, т. 20, с. 601.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 930).

205. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. *Львів, 10 листопада 1903 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший, с. 166—167.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 41).

...Ваша стаття...— Йдеться про статтю С. Єфремова «Правда і наука sui generis», надруковану в ЛНВ (1903, кн. 12, с. 176—208).

...статтю про мене ...— І. Франко має на увазі статтю С. Єфремова «Певец борьбы и контрастов», надруковану в журналі «Киевская старина» (1903, кн. 11, с. 284—332; кн. 12, с. 625—698).

...мене тепер заголомшили з відчитами...— У березні та листопаді 1903 р. І. Франко виступав з творами, доповідями, рефератами у Львові, Перемишлі, Самборі. Зокрема доповідь «Данте Аліг'єрі і його «Божественна комедія» він прочитав у львівському «Кружку українських дівчат», у «Товаристві руських жінок» та ін.

...статтю про «моїх знайомих жидів...» — «Meine judischen Bekannten». Цю статтю І. Франко написав німецькою мовою для віденського журналу «Der Jude». В перекладі українською мовою статтю вперше надрукував М. Возняк у львівській газеті «Діло» (1936, № 117—119).

...писати далі Климента...— працю «Святий Климент у Корсуні».

...для «Слав[янского] сборника» Петер[бурзької] Академії...— Йдеться про збірник «Статьи по славяноведению» (вип. 2, Спб., 1906), в якому вміщена праця І. Франка «Притча про сліпця і хромця. (Причинок до історії літературних взаємин старої Русі»). Написана в лютому 1904. Див. т. 35 цього видання.

...засяду до статті про Кобринську та до повісті...— Статтю про Н. Кобринську І. Франко не написав. Повість «Терен у нозі» закінчена в 1904 р., надрукована в ЛНВ (1906, кн. 9—10).

...на нову кризу...— І. Франко має на увазі гострі суперечки, що точилися навколо питання про статут Наукового товариства імені Шевченка у Львові.

206. ДО М. В. ЛИСЕНКА. [*Львів, 6—7 грудня 1903 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1125).

Датується на підставі змісту — 35-річчя музично-культурної діяльності композитора відзначалося в Галичині 6—13 грудня 1903 р. Привітання написане від імені львівського Товариства

ім. І. Котляревського. Очевидно, цей лист є чорновиком привітання. До 27 листопада 1934 р. він зберігався в І. Бондаря (Тернопіль) — родича В. Гнатюка.

І. Франко з нагоди ювілею М. Лисенка опублікував в ЛНВ (1904, т. 25, кн. 1) статтю «Лисенкове свято в Австрії». Див. т. 35 цього видання.

1904

207. ДО І. О. БОДУЕНА ДЕ КУРТЕНЕ. *Львів, 18 лютого 1904 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: Літ. спадщина, с. 482—483.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 937).

...виписки з цікавої Вашої доповіді.— І. Франко має на увазі доповідь І. О. Бодуена де Куртене «Платонічний панславізм», виголошену 18 червня 1903 р. у Кракові й опубліковану в перекладі В. Гнатюка в ЛНВ (1904, кн. 1, с. 32—46).

...відбитки з моїх праць...— Йдеться про «Карпаторуське письменство», що друкувалося в ЗНТШ (1900), «Слово о Лазаревѣ воскресеніи» в ЗНТШ (1900); «Апокрифічне евангеліє Псевдо-Матвія і його сліди в українсько-руському письменстві» в ЗНТШ (1900); «Студії на полі карпаторуського письменства XVII—XVIII вв.» в ЗНТШ (1901). Див. т. 32 цього видання.

...про ксьондза Петрушевича...— стаття І. Франка «О. Антін Петрушевич. Ювілейна сильветка» (ЛНВ, 1901, кн. 3, с. 171—192).

...про Ключ Гримайлівський...— «Гримайлівський Ключ в р. 1800. Історико-економічна студія». Надрукована 1900 р. в «Часописі правничій і економічній», т. 1, с. 1—51.

Карєєв Микола Іванович (1850—1931) — російський історик і публіцист. І. Франко був знайомий з М. Карєєвим, 1904 р. підписався під привітанням, надісланим вченому з нагоди 35-річчя його наукової діяльності від імені Наукового товариства імені Шевченка (надруковане в «Хроніці» НТШ, 1904, № 20, вип. 4, с. 18).

208. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. [*Львів*], *22 лютого 1904 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 601—602.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 92).

...утелющили Ви мені комісію... — А. Кримський рекомендував редакції «Энциклопедического словаря» Брокгауза і Єфрона замовити статтю «Южнорусская литература» І. Франкові.

...статтю про Антона Шашкевича...— «Король балагулів. Антін Шашкевич і його українські вірші» (ЗНТШ, 1904, т. 57, с. 1—34). Див. т. 35 цього видання.

Шашкевич Антін (1813—1880) — польський і український письменник, учасник польського повстання 1831 р.

Д[обродію] Венгерову напишу сьогодні.— А. Кримський у листі від 5 лютого 1904 р. просив І. Франка сповістити Семена Опанасовича Венгерова (1855—1920) — російського літературознавця, критика і видавця — про свою згоду написати статтю для словника Брокгауза і Єфрона (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 257—258).

...при нагоді з'їзду славістів...— З'їзд славістів, який мав проходити в 1904 р. в Петербурзі, не відбувся у зв'язку з тим, що почалася російсько-японська війна.

209. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. [*Львів, 26 лютого 1904 р.*]

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 602.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 91).

Сумцов Микола Федорович (1854—1922) — український фольклорист, етнограф і літературознавець, член-кореспондент Петербурзької АН (з 1905 р.), академік АН УРСР (з 1919 р.). Збереглося три листи М. Сумцова до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1620, 1634, 1725).

Натомість усі москвофіли [...] подставали особисті запросини.— Царський уряд, як і окремі російські вчені, що дотримувалися реакційних поглядів, всіляко підтримували галицьких «москвофілів» і, навпаки, вороже ставилися до прогресивних українських вчених.

Вергун Дмитро Миколайович (1871—1951) — реакційний галицький публіцист-«москвофіл», видавець ретроградного журналу «Славянский век» у Відні (1900—1905), поет.

Святитський (літературний псевдонім Іларіона Семеновича Свенціцького; 1876—1956) — український філолог та мистецтвознавець. Зробив вагомий внесок в історію української науки. І. Франко припустився необ'єктивності, поставивши цього вченого в один ряд з О. Вергуном та іншими і давши йому таку різку оцінку.

210. ДО В. М. ГНАТЮКА. [*Львів*], *28 лютого 1904 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 603.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1004).

Кревецький Іван (1883—1942) — український історик ліберально-буржуазного напряму.

В «Спілці» кінчимо «Дарвінізм»...— Йдеться про видання: Ферріер Еміль. Дарвінізм. Переклад із французької. Львів. Накладом Українсько-руської видавничої спілки, 1904. До цього видання І. Франко написав передмову (с. III—V).

... починаємо Купера...— Мається на увазі твір Ф. Купера «Звіробійник», що вийшов у Львові 1904 р.

...З том Марка Вовчка...— Марко Вовчок. Народні оповідання, т. III. Львів, 1904.

...Дерлиця і Заєр вийдуть сими днями.— І. Франко має на увазі видання: Дерлиця Микола. «Композитор» і інші оповідання (Львів, 1904); Заєр Ю. Легенди (Львів, 1904).

...чи Ви зробили Потебню...— статтю В. Гнатюка про українського і російського мовознавця Потебню О. О. (1835—1891).

...переклад статті Драгоманова...— Йдеться про працю М. Драгоманова «Літературно-суспільні партії в Галичині» (вийшла окремою брошурою 1904 р. у Львові).

...не так дуже ходить о статут...— статут НТШ, зміни якого домагалася група членів товариства.

«Бесіда».— Мається на увазі українське громадсько-культурне товариство в Галичині.

...знівечили в «Руслані» трикратно...— І. Франко має на увазі, зокрема статтю «Загальні збори «Руської бесіди». («Руслан», 1904, 23 лютого).

...оборонили його в «Ділі»....— Йдеться про статтю «У львівській «Руській бесіді», що надрукована в газеті «Діло» (1904, 23 лютого)

...Товариство прихильників укр[аїнської] науки і штуки...— Товариство сприяло розвиткові науки і мистецтва, організовувало виставки. Засноване 1904 р. у Львові. На перших зборах 28 лютого 1904 р. І. Франко був обраний заступником голови товариства, а І. Труш — секретарем.

211. ДО ФРАНТІШКА ПАСТРНКА. *Львів, 23 березня 1904 р.*

Вперше надруковано: «Дукля», 1957, № 10, с. 57.

Подається за першодруком.

...Студії проф. Верхратського...— Йдеться про дослідження І. Г. Верхратського «Знадоби для пізнання угорсько-руських говорів», ч. 1—2 (Львів, 1899—1901) та «Про говір долівський». У той час Ф. Пастрнк працював над статтею «Rusini jazyka slovenskeho. Odpověd panu Vlad. Hnat'jukovi» (надрукована у збірнику «Статьи по славяноведению», вып. II, Спб., 1904, т. 49, кн. 3, с. 181—208).

...статті Брюкнера...— Йдеться про статті «Mistyfication en I. Die Wahrheit über die «Slavenapostel und ihr Wirken» («Allgemeine Zeitung», 1903, 22—23 липня), «Cyryl i Metody» («Przegląd Polski», 1903, IX), «Legendy o Cyrylu i Metodym wobec prawdy dziejowej» («Roczniki Towarzystwa nauk Poznańskiego», 1904). Рецензії на ці видання І. Франко вмістив у ЗНТШ (1905, кн. 4). Див. т. 35 цього видання.

Горський Олександр Васильович (1814—1875) — російський церковний історик і археограф, професор Московської духовної академії, автор праці «Житие св. Кирилла и Мефодия», надрукованої 1865 р. І. Франко має на увазі «Слово на перенесеніе мощей св. Климента», надруковане О. Горським 1856 р. в «Москвитянине».

...перед з'їздом славістів...— Йдеться про з'їзд славістів, що мав відбутися в 1904 р. в Петербурзі (див. про це статтю І. Франка «Із-за з'їзду славістів».— ЛНВ, 1904, кн. 2, с. 116—117).

Ламанський Володимир Іванович (1833—1914) — російський історик, філолог, етнограф і громадський діяч-слов'янофіл.

У редагованому В. Ламанським збірнику «Статьи по славяноведению» (вип. 2, Спб., 1906, с. 129—155) надрукована згадана І. Франком розвідка «Притча про сліпця і хромця».

212. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. [*Львів*], *23 березня 1904 р.*

Вперше надруковано: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 512.

Автограф зберігається в приватному архіві родини Й. Добіаша в Празі.

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1264).

...в и с и л а ю В а м «А н т о л о г і ю» — Акорди. Антологія української лірики від смерті Т. Шевченка. Уложив Іван Франко. З ілюстраціями Юліана Панькевича. Львів, 1903.

Д у м к а п р о «S l o v a n s k ý P r e h l e d»... — У листах до І. Франка А. Черни просив І. Франка надсилати статті до згаданого журналу.

Д о ш л и Людвіг — зять Франтішка Ржегоржа, в якого не раз гостював І. Франко в с. Волкові, тепер Перемишлянського району Львівської обл.

213. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА. *Львів, 29 березня 1904 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 2, с. 186—187 (публікація Й. Куриленка).

Подається за автографом, що зберігається в Інституті російської літератури в Ленінграді (Пушкінський Дім) (ф. 377).

...п р о ш у В а с... и с п р а в л я т ь я з ы к, г д е и к а к н у ж н о. — У листі від 23 квітня 1904 р. С. Венгеров сповіщав І. Франка: «Меня удивило Ваше сообщение, что все присланное писано вами прямо по-русски и не является переводом с малорусского, удивило потому, что в препроводительном письме Вашем много полонизмов, германизмов и вообще не русских оборотов, а стиль статьи в общем удовлетворительный и только кое-где потребуются небольшие поправки» (ІЛ, ф. 3, № 1620, с. 675—678).

214. ДО О. Ф. ФРАНКО. [*Санкт-Мікель, 8 квітня 1904 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1232).

Датується на підставі поштового штемпеля.

І. Франко подорожував по Італії протягом 5—17 квітня, був у Венеції, Флоренції, Римі. Про свої враження від подорожі, знайомства з пам'ятками мистецтва він розповів у нарисі «Римські враження», який тут наводиться (з незначними скороченнями) у перекладі Я. М. Погребенник.

Римські враження

Одного разу — так розповідає авторитетна особа «Летючих листків» — прийшли до Рима два готи. Вони прийшли прямо із

своїх пралісів, зодягнені в грубі бичачі шкури, голови у них були прикрашені справжніми волячими рогами, із величезними дерев'яними дрючками в руках, і хотіли оглянути оком варвара чуда вічного міста. Великим дітям природи не зовсім пощастило. Вони зайшли до шинку в сутеренах, де так приємно сидіти в прохолоді, попивали зі смаком дешеве вино — фраскаті чи цінцано (я вже не знаю, якому сорту вони надають перевагу); після того як вдосталь випили і, на свій лад, повеселішали та розпочали справжню бійку, потовкли все, що билося, і коли, нарешті, з'ясувалося, що вони зовсім не знайомі з такою інституцією, як плата і навіть для цього не мали потрібних дрібних грошей, то їх привели перед суддю, закрили у ще прохолоднішому, але менш затишному карцері, відібрали у них їхні шкури та дрючки й вигнали з Рима.

Ті два готи — перші готи, які хотіли здобути Рим і при цьому жалюгідно потерпіли крах — приходять мені на думку, коли я із проф. Грушевським бродив по Риму. Висловлюючись фігурально, ми також прийшли із галицького пралісу прямо в Рим, радше щоб втекти із нашого любого пралісу і його приємностей та серед старих каменів і бронзових скульптур трохи заспокоїти розладнані нерви, ніж справді вивчати Рим. Ми бродили то по церквах і музеях, то без жодного плану по вулицях і площах, оглядаючи залишки минулого і спостерігаючи нове, сучасне життя італійської столиці, не піддаючись надто враженням, але і не закриваючи очей на кожне велике видовище, на кожну красу.

Нам, сучасним варварам, в сучасному Римі повелось набагато ліпше, ніж тим легендарним готам, бо ми, навчені їхнім прикладом і нашим вірним Екартом — я хочу сказати Бедекером, не наважувались вилізати із нашої буди без хоча б мізерної кількості грошей. Власне кажучи, слово «дрібні гроші» в значенні італійської одно- і двосольдової мідяної монети — вислів неправильний; це все ж таки чимала монета, яка в разі потреби могла б добре прислужитись як захисна або наступальна зброя.

Італійці з бідніших верств переважно добрі патріоти, які шанують вітчизняну мідну монету; серед них багато саме таких, так що це мало нас не здивувало, якби ми собі не постановили по змозі ні з чого не дивуватися. Я підкреслюю «по змозі»: один раз це було зовсім неможливо — йдеться про наші враження від цінцано, про що розповім, можливо, іншим разом.

Та коли говорити про цих любителів вітчизняних мідяків, то з ними пов'язана — хто б подумав! — адміністрація ватіканських музеїв. Вхід коштує, як офіційно вважається, одну ліру, і в цьому нема нічого дивного. Само собою зрозумілим є й те, що кожен раз повинен дати щось в руку тим, які стоять в музеї на дверях і по кутках без очевидної мети. Та що особливо імпонувало нашому варварському розумінню, це був той факт, що музей функціонував у різні дні лише частково. Так що хто сьогодні оглядає колекцію картин і античні скульптури, той не може бачити одночасно єгипетський, етруський відділи музею і лоджії. Ми підрахували: щоб оглянути весь Ватіканський музей, треба мати 5 лір (без необхідної додаткової мідної монети). Є в цьому, мабуть, і певний педагогічний смисл, щоб люди могли спокійніше і довше оглядати відповідні експонати і відділи музею, а не пробігали галопом по залах. На жаль, цей похвальний намір має той недолік, що в музеї нема добрих і докладних каталогів, описів і навіть номерів на більшості ек-

спонатів. Крім того, надто часто робляться перестановки експонатів, а тому відвідувача-новичка одоліває «приємне» почуття, ніби він знаходиться в густому пралісі. За півроку пильного відвідування, коли ознайомишся з усіма найважливішими експонатами, то це почуття, можливо, зникне.

Як і північні варвари, ми пристрасно шукали в Римі слідів наших предків. Ех, вже на самому початку багато з них впали нам у вічі в не зовсім приємному світлі. Це були численні діри у велетенських римських тесаних квадрах Колізею, Енгельсбургу та інших спорудах. Римляни створили колись розраховані на вічність споруди, частково із цегли, частково із великих квадратових кам'яних плит, з'єднані між собою замість цементу залізними або бронзовими цапфами і скобами. Згодом прийшла велика світова катастрофа, в Римі господарювали варвари, всі запаси заліза було пограбовано, величезні багатства сплюндровано, спалено, знищено; лише найтверділше, наймогутніше чинило опір. Наступили ще важчі часи; насувались все нові варвари, чинились нові звірства, старі культурні центри і виробництва зникли в згарищах, зброя була більш необхідною, ніж хліб, — і твердий метал ставав рідкістю, був дорогим, як ніколи. Так починається в старих центрах культури шалена гонитва за металом. Розкопують і плюндрують найстаріші могили, і, звичайно, із небезпекою для життя продірявлюють велетенські мури, повалюють античні колони і опорні балки, щоб в їхнього нутра видобути трохи заліза. Так, це мусили бути важкі, жахливі часи, коли було вчинене це величезне продірявлювання старих будов. Проте колоси цезарів все ж витримали це лихоліття і частково ще й сьогодні стоять без своїх залізних стрижнів.

Ми шукали слідів і образів наших любих варварів й серед руїн античного мистецтва, зокрема, скульптури. Неможливо було нам оглядати германські і слов'янські обличчя на величезних рельєфах колони Траяна — для цього потрібне було б рництування навколо всієї колони. На статуї вмираючого гладіатора, якого Сенкевич оспівав у своєму «Quo vadis?» як прототипа поляків, мій супровідник, вчений історик і антрополог, знайшов в типажі обличчя більше фінських, ніж слов'янських рис. Довше і в глибшій задумі ми стояли перед скульптурою галла, який вбиває себе біля трупа своєї дружини. Це дійсно могутній твір, пройнятий справжнім, великим людським трагізмом. Молодий мужчина обіймає лівою рукою труп своєї красивої дружини, яка різко заговорила до нього під час завзятого бою проти римських воїнів. Битва програна, наближався ворог, і галл твердою рукою завдав смертельного удару спочатку їй, щоб не потрапила в руки ворога, а потім проколює собі мечем горло і через ліве ребро — легені і серце, повернувши обличчя в бік ворога уперто і безстрашно. Хто позував художнику в цій вражаючій скульптурі? Які жахливі сцени він мусив бачити, щоб їх рефлекси могли вилитися в його уяві в такій формі? І які мотиви керували його рукою, коли вона творила модель і вдихнула в холодний мармор саме цей момент життя? Була це марнославна гра фантазії, що насолоджувалася жахливими сценами? Чи, може, скульптура створювалась в честь якогось римського воїна, консула або полководця і повинна була прославити пам'ять перемоги над варварами? О ні! Згідно з римськими уявленнями це навряд чи було прославлення воїна, коли переможений зображений красивим, упертим, незламної сили і волі, коли йому глибоко співчувають. У крайньому

разі це допускалось, коли йшлося про власних героїв, переможених богами, наприклад, про Лаокоона, Ніобідів. Але переможені варвари! Галли, германи, слов'яни! Вони могли, повинні бути зображені не лише переможеними, а й бридкими, боягузливими, тупими. А тут в поставі переможеного і відчайдушного варвара раптом така божественна упертість, грубість і ніжність одночасно — цей найвищий героїзм! Який художник і з яким наміром створив цю скульптуру, ми не знаємо. Можливо, був це натяк на те, що Рим може втриматись на своїй висоті лише шляхом саморозтерзання цих варварів, а їхнє самоусвідомлення стане одночасно кінцем світового панування Риму? Це було б у даному випадку одне із найбільших пророцтв мистецтва. Але як невимовно легко конструювати пророцтва a posteriori[1]. Лише одне певне: своєю скульптурою художник поставив вічний пам'ятник собі, своєму мистецтву і своєму шляхетному мисленню, яке і за ворогом визнає гуманне, величне і душевно благородне.

Оглядаючи цю римську скульптуру, прийшли мені раптом на думку кінцеві слова однієї староруської поеми, і я глянув здивовано ще раз на галла, що вбиває себе. Яка далека і одночасно близька аналогія! Тут прославляє римський скульптор героїзм переможеного ворога, а там безіменний руський поет XII ст. оспівує силу любові до батьківщини непереможеного, небезпечного ворога, який повсякчас загрожує своєму власному краю! «Старий половецький хан впав у битві з русичами. Його орду вигнано через Дон на Схід. З його синів залишились зовсім малими лише два. Один втік в землю колмогів у Кавказьких горах, там зріс, одружився і зажив у достатку. Другий залишився на Дону і жив, заробляючи на життя рибальством.

І коли пройшло багато років, а хоробрий руський князь, переможець над половцями, помер, молодший хан послав свого бояна Ора до старшого на Кавказ із звісткою: «Наш давній ворог помер; повертайся, брате, назад!»

І він наказав боянові: «Іди і заграй йому половецьких пісень! Коли ж він не захоче їх слухати, дай йому понюхати степового євшан-зілля. І боян подався в гори до старшого хана і заспівав йому половецьких пісень, але той не захотів їх слухати.

Тоді він вийняв степового євшан-зілля і дав йому понюхати. Ханові полились сльози з очей і він вигукнув: «Ліпше зогнити в рідному краї, ніж жити на чужині в добробуті».

І він покинув дім і рідних, і пішов у степ, і став батьком синагероя, половецького хана Кончака».

Між іншим, цей хан Кончак був у XII ст. найзавзятішим і найнебезпечнішим ворогом Русі; проте це не перешкодило безіменному руському поетові прославити пам'ять свого батька такими простими і такими прекрасними словами.

В обох випадках ми бачимо, як мистецтво розв'язує актуальні проблеми про пристрасті і ворожнечу та прокладає золоті мости у царство вічнолюдського.

---

[1] Пізніше, виходячи з досвіду *(лат).— Ред.*

215. ДО А. Ю. КРИМСЬКОГО. *Львів, 18 квітня 1904 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 604—605.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 93).

...м і й п р и в і т і з Р и м а.— Доля цього листа невідома.

...м о я п р а ц я д л я В е н г е р о в а.— Стаття «Южнорусская литература».

...б а ч у з й о г о л и с т а...— З листа С. Венгерова від 23 березня 1904 р., в якому він позитивно оцінює статтю І. Франка «Южнорусская литература» (ІЛ, ф. 3, № 1620, с. 675—677).

...к у р с у к р а ї н с ь к и х в и к л а д і в...— Йдеться про «Українські наукові курси у Львові», що відбувалися протягом 23 червня — 23 липня 1904 р., на яких навчалися слухачі з Галичини і Наддніпрянської України. І. Франко читав тут лекції з історії української літератури. А. Кримський не читав лекцій на цих курсах. Збереглося групове фото учасників «Українських наукових курсів у Львові 1904 р.» (ІЛ, ф. 3, № 158).

...в р о д і р о с [і й с ь к о г о] в і л ь н о г о у н [і в е р с и т е т у] в П а р и ж і...— Йдеться про «Вольную русскую школу», яку організували в Парижі російські емігранти 1903 р.

...м л а д е н е ц ь , щ о в и с т у п и в з т и м п р о е к т о м...— Кого має на увазі І. Франко, невідомо.

...м о л о д и й ф і л о л о г Б р и к...— Іван Брик (1879—1947) — український філолог буржуазно-націоналістичного напряму, славіст, автор праць з історії українсько-чеських літературних взаємин).

216. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА. *Львів, 4 травня 1904 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 2, с. 187.

Подається за автографом, що зберігається в Інституті російської літератури в Ленінграді (Пушкінський Дім) (ф. 377, № 377).

...д а л ь н е й ш у ю ч а с т ь с т а т ь и...— Йдеться про розвідку «Южнорусская литература».

...в В а ш е м п и с ь м е к о м н е...— Йдеться про лист С. Венгерова до І. Франка від 23 березня 1904 р. (ІЛ, ф. 3, ф. 1620, с. 211—212).

217. ДО ОСТАПА ЛУЦЬКОГО. *Львів, 19 травня 1904 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 112 6).

Л у ц ь к и й Остап (1883—1939) — український поет і буржуазно-націоналістичний діяч. Належав до літературного угрупування «Молода муза».

...п о с и л а ю В а м с в і й в і р ш...— І. Франко послав поему «Страшний суд». О. Луцький писав І. Франкові 26 травня 1904 р.: «Поему Вашу таку гарну і цікаву і так правдиво хороше написану я б печатав дуже охотно. А однак не можу. Передовсім вона для моєї книжки задовга [...]. А друга річ — боюся конфіскати» (ІЛ, ф. 3, № 1632, с. 324). У цьому ж листі О. Луцький про-

сить І. Франка дозволити йому передрукувати в ЛНВ «чудові терцини» — два вірші «Із книги Кааф», що були вміщені в березневій книжці журналу («У сні зайшов я в дивную долину», «Поете, тям, на шляху життєвому...»). Крім цих двох віршів в альманасі «За красою» (Чернівці, 1905) як третій вірш цього циклу надруковано поезію «Дівчино, каменю дорогоцінний».

...прекрасний вірш «Над рікою»... — Цей вірш Б. Лепкого надруковано в ЛНВ (1904, кн. 9, с. 105—107).

...з Вашими перекладеними віршами... — Йдеться про переклади творів польської письменниці М. Конопніцької (1842—1910).

...великий перекладний роман... — І. Франко має на увазі роман шведської письменниці Сельми Лягерлеф (1858—1940) «Чуда Антихриста», що протягом 1904 р. друкувався в ЛНВ, (тт. 26—27).

218. ДО О. К. КОВАЛЕНКА.
[Львів, кінець травня — початок червня 1904 р.]

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві проф. О. Дорошкевича в Києві.

Датується на підставі листа О. Коваленка від 24 травня 1904 р. (ІЛ, ф. 3, № 1620, с. 681—682), в якому він запитує про курси. Вони діяли протягом 23 червня — 23 липня 1904 р.

Зроблений І. Франком на цих курсах огляд української літератури від найдавніших часів до кінця XIX в. надруковано (без підпису автора) у кн.: Українсько-руські наукові курси вакаційні 1904 р. Львів, 1904, с. 8—11.

Раковський Іван (1874 — ?) — український антрополог і зоолог. Збереглося шість листів І. Раковського до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1634).

Східниця — тепер селище міського типу Львівської області, підпорядковане Бориславській міській раді. В районі Східниці відкрито джерела лікувальних мінеральних вод типу «Нафтуся».

219. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. *Львів, 6 червня 1904 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1106)

...Вашої драми. — Йдеться про драму А. Крушельницького «Де серце мовчить...». У листі від 21 лютого 1904 р. А. Крушельницький пише про цю драму: «Я старався в ній підхопити деякі риси нашого коломийського міщанства, що ще недавно русини, під впливом різних чинників, тепер на очах таки полонізуються» (ІЛ, ф. 3, № 161, с. 379). А згодом, 8 червня 1906 р., згадуючи критичний відгук І. Франка на цю драму, її автор писав: «Свого часу Ви написали мені, щоправда дуже загально, але так влучно оцінку комедії із міщанського життя, що я, хоч пробував іще з нею щастя, після деяких основних змін, остаточно згодився сам із Вашим поглядом і, видаючи останній її акт (пізніше написаний), «Зяті», решту знищив» (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 389—391).

220. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 26 червня 1904 р.*

Вперше надруковано «Slavia orientalis», 1959, № 2-3, с. 76—77 (публікація М. Якубця).

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Автограф листа зберігається в університетській бібліотеці в Загребі (ф. В. Ягича, № 4535).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4896).

...с т а т т ю Г о л у б и н с ь к о г о... — Йдеться про статтю (яку саме — невідомо) історика російської церкви Євгена Євстигнійовича Голубинського (1834—1912).

...у с в о ї й, н е д а в н о з а к і н ч е н і й п р а ц і... — І. Франко має на увазі дослідження «Святий Климент у Корсуні», де, зокрема, є розділ «Віднайдення мощей св. Климента» (див. т. 34 цього видання.)

Г а у д е р и к — єпископ з м. Веллетрі, недалеко від Рима (друга половина IX ст.).

...i a c g u a m s e r v a r e m e n t e m. — Повний вислів Горація звучить так: «Aeguam, memento, rebus in arduis servare mentem».

221. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО. *Львів, 13 серпня 1904 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 149.

Подається за автографом, що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. М. Возняка, № 660, п. 150, с. 4).

К у з е л я Зенон (1882—1952) — український фольклорист і етнограф буржуазно-націоналістичного напряму, після 1939 р.— емігрант.

М ш а н е ц ь — село теперішнього Старо-Самбірського району Львівської області.

У с т р і к и — сільська місцевість, недалеко від Мшанця (тепер в Польській Народній Республіці). В згаданих селах І. Франко був під час проведення наукової етнографічної експедиції на Бойківщину (24 серпня — 2 вересня 1904 р.), в якій взяли участь також антрополог Ф. Вовк, інженер П. Рябков (див. статтю І. Франка «Етнографічна експедиція на Бойківщину» в т. 36 цього видання).

222. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 3 вересня 1904 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis»; 1959, № 2-3, с. 78.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Автограф листа зберігається в університетській бібліотеці в Загребі (ф. В. Ягича, № 4535).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4897).

...з а В а ш і п о м і р к о в а н і з а у в а г и п р о м о ю р о б о т у. — Йдеться, очевидно, про один з томів виданих І. Франком «Апокрифів і легенд» (протягом 1896—1910 рр. вийшло п'ять томів).

...німецьку обробку...— І. Франко має на увазі задуману тоді працю «Beiträge zur Quellenkritik der Cirillo—Methodianischen Legenden», що з'явилася 1906 р. в журналі В. Ягича «Archiv für slavische Philologie» (№ 28, с. 229—255).

...повинні появитися окремо...— Праця І. Франка «Святий Климент у Корсуні...» окремою книжкою вийшла в 1906 р.

223. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 11 вересня 1904 р.*

Вперше надруковано «Slavia orientalis», 1959, № 2-3, с. 78—79.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Автограф листа зберігається в університетській бібліотеці в Загребі (ф. В. Ягича, № 4535).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4898).

...екскурсії поміж бойків...— Йдеться про наукову етнографічну експедицію на Бойківщину.

...переклад статті професора Грушевського...— Йдеться, очевидно, про статтю «Erstes Decenium wissensenaftlicher Thatigneit der sevcenko-Gesellschaft der Wissenschaften», надруковану в журналі «Archiv für slawische Philologie» (1905, т. 27, с. 279—299).

На Ваше питання...— висловлене у листі від 6 вересня 1904 р. (ІЛ, ф. 3, № 1620).

224. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА. *Львів, 15 жовтня 1904 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 2, с. 187—188.

Подається за автографом (Інститут російської літератури в Ленінграді (Пушкінський Дім), ф. 377).

...оттисков моей статьи...— Йдеться про окремі відбитки статті «Южнорусская литература», надруковані на прохання І. Франка.

«Устои» — прогресивний російський журнал, який виходив 1882 р. у Петербурзі за редакцією С. Венгерова.

...сведения об авторах этих записок...— У листах С. Венгерова до І. Франка ніяких звісток про авторів згаданих творів не подано.

...я мог бы давать путевые очерки...— Як видно з листа С. Венгерова до І. Франка від 28 лютого 1904 р., він висловив готовність сприяти І. Франкові у надрукуванні його статей в російських виданнях.

225. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів, середина листопада 1904 р.*]

Вперше надруковано: Ювілей 30-літньої діяльності Михайла Павлика (1874—1904). Львів, 1905, с. 41.

Автограф зберігається в ЦДІА УРСР у Львові (ф. 663, оп. 1, од. зб. 242, с. 24).

Датується на підставі змісту: ювілей М. Павлика українська громадськість відзначала 20 листопада 1904 р., отже, привітання написане напередодні цієї дати. Привітання схвалене на засіданні філологічної секції НТШ 18 листопада 1904 р.

Подається за першодруком.

226. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО. *Львів, 18 листопада 1904 р.*

Вперше надруковано: «Новий час», 1935, 11 вересня (публікація М. Возняка «Чайковський і Франко»).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1251).

В а ш о ї п о в і с т і...— Йдеться про повість А. Чайковського «З ласки родини», яку І. Франко готував до друку в ЛНВ (кн. 1—11). Надсилаючи твір І. Франкові, А. Чайковський 23 жовтня писав йому із міста Сколе: «Прочитайте ласкаво та скажіть свою гадку. Я змагався писати усе вірно. Ваша гадка буде для мене міродайною, а за Ваші уваги я Вам подякую» (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 208).

...м о ж е т е п о р і в н ю в а т и с в і й с к р и п т [...] з т и м и п о п р а в к а м и, я к і б у д у т ь п о р о б л е н і в т е к с т і...— Доля автографа повісті А. Чайковського, відредагованої І. Франком, невідома. Як видно з листа А. Чайковського до редакції від 6 грудня 1904 р. повість «З ласки родини» мала присвяту «Батькові новішої української літератури д-рові Іванові Франкові в доказ високої шани» (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 215).

227. ДО Ю. К. ЖАТКОВИЧА. [*Львів, 20 листопада 1904 р.*]

Вперше надруковано: Наукові записки Ужгородського університету, т. 25, Ужгород, 1957, с. 128 (публікація Я. І. Штернберга).

Датується на підставі змісту — згадки про 30-річний ювілей літературної діяльності Ю. Жатковича, який відзначався 24 листопада 1904 р. Див. статтю В. Гнатюка «Два ювілеї» (ЛНВ, 1904, кн. 12, с. 204—207).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1073).

З Юрієм Калманом Жатковичем (1855—1920) — українським та угорським істориком ліберально-буржуазного напряму, перекладачем творів українських письменників угорською мовою, І. Франко тривалий час підтримував контакти, про що, зокрема, свідчить лист Ю. Жатковича до І. Франка від 17 червня 1896 р. (ІЛ, ф. 3, № 1613). Ю. Жаткович переклав чимало оповідань І. Франка («Історія моєї січкарні», «Домашній промисел», «Хлопська комісія» та інші), проте лише деякі з них були надруковані (див. про це статтю «Мадярські переклади творів Івана Франка».— Привіт Іванові Франкові в сорокаліте його письменської праці. Львів, 1916, с. 177—178).

228. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ДІЛО». *Львів, 24 листопада 1904 р.*

Вперше надруковано: «Діло», 1904, 16(29) листопада.

Подається за першодруком.

Зберігся чорновий автограф першого, стислішого варіанта листа, який зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. В. Возняка, № 650/149).

Лист І. Франка має важливе значення для розуміння тих причин і мотивів, які спонукали його відійти від участі в українській національно-демократичній партії, в діяльності якої він розчарувався і тому порвав з нею. Лист викликаний появою статті «Радикальна партія rediviva («Діло», 1904, № 253), в якій у перекрученому вигляді подано виступ І. Франка на з'їзді радикальної партії, що відбувся 20—21 листопада 1904 р. у Львові.

Водночас з листом І. Франка редакція «Діла» помістила свої додаткові пояснення і коментарі, намагаючись аргументувати свою позицію, закидаючи письменникові, що він на згаданому з'їзді піддав «наше сторонництво (тобто націонал-демократичну партію.— *Ред.*) безпощадній критиці». Через кілька номерів, 1 грудня 1904 р., газета вмістила редакційну статтю «Що сталося з програмою? (Відповідь д-рові Франкові)», в якій від імені «націонал-демократичного сторонництва» робилася спроба спростувати деякі із закидів, зокрема доводилося, що названа у листі програма опублікована кількома накладами загальним тиражем 40 000 примірників (І. Франко обстоював думку про необхідність видання програми «з докладними поясненнями», що не було зроблено).

Оскільки «Діло» кілька днів не друкувало статті, І. Франко надіслав її і до газети «Руслан», яка 30 листопада вмістила цей лист.

Данилович Северин (1861—1939) — український громадсько-культурний діяч, публіцист, один із засновників українсько-руської радикальної партії. У 20-ті роки став на шлях угодовства з урядовими польсько-шляхетськими колами.

...пояснення економічної проблеми.... Йдеться про цикл статей І. Франка під назвою «Народна програма. Наша економічна програма», опублікованих у газеті «Свобода» протягом 1 березня — 12 квітня. Підготовлений автором окремий відбиток цієї праці у світ не вийшов.

229. ДО А. Я. ЧАЙКОВСЬКОГО. [*Львів*], *5 грудня 1904 р.*

Вперше надруковано: «Новий час», 1935, 11 вересня.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1252).

...Ваш останній лист...— Цього листа в архіві І. Франка не виявлено.

...прошу повідомити мене...— У листі від 6 грудня 1904 р. А. Чайковський писав: «...годжуся на Вашу пропозицію і приймаю гонорар авторський 400 к[орон] з тим додатком, щоби мені редакція за час друкування присилала один гратісовий примірник «Вісника», а відтак прислала мені 25 примірників книжки самої» (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 213).

1905

230. ДО АВТОРА ЗБІРКИ «BUDDISTISHE ERZÄHLUNGEN».
Львів, 18 січня 1905 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1592, с. 37).

Переклад українською мовою Я. М. Погребенник.

Лист написано на звороті другого аркуша запису І. Франком «Молитвы от врагов и боли сердца».

Згадані три вірші в ЛНВ не друкувалися. Прізвища автора встановити не вдалося.

231. ДО АВТОРА ВІРША «ALEXANDER IN BABILON».
Львів, 19 січня 1905 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 430, с. 298—299).

Переклад українською мовою Я. М. Погребенник.

Цей лист або не відіслано, або він є чернеткою, оскільки на його звороті написано вірш І. Франка «Марк Манлій Капітолійський». Прізвище автора встановити не вдалося.

232. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. [*Львів*], *23 січня 1905 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший с. 167.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 42).

Фельдман Вільгельм (1868—1919) — польський історик літератури, критик, письменник і видавець, автор праці «Współczesna literatura polska», яку й має на увазі І. Франко. В. Фельдман якийсь час прихильно ставився до української літератури, популяризував її на сторінках прогресивного краківського журналу «Krytyka», листувався з діячами української культури (І. Франком, М. Мочульським та ін.). Про публікації журналу вміщувалися інформації в ЛНВ. Згодом В. Фельдман перейшов на буржуазно-націоналістичні позиції, необ'єктивно висвітлював українське питання.

...*сміливими виступами в обороні руснів*.— Йдеться про виступи В. Фельдмана на сторінках журналу «Krytyka».

Доманицький Василь Миколайович (1877—1910) — український філолог, історик.

233. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО. [*Львів*], *23 січня 1905 р.*

Вперше надруковано: Іван Франко. Статті і матеріали, с. 149.

Подається за автографом, що зберігається у науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. М. Возняка, № 660, п. 150, с.100).

...*із меморіалу кн. Дондукова-Корсако-*

в а...— Мається на увазі меморіал київського губернатора, князя Дондукова-Корсакова з 1879 чи 1880 рр. з приводу становища української літератури й культури в Росії. Призначався для високих урядових сфер у Петербурзі. І. Франко надрукував його в ЛНВ (1904, кн. 12, с. 89—97).

Ваш чоловічок нехай кінчить моделі...— Йдеться про народного майстра з Мшанця, який виготовляв для музеїв мистецькі вироби.

...у Відні...— у Віденському етнографічному музеї. І. Франко брав участь у придбанні для нього виробів народного мистецтва з Бойківщини.

Опис моєї екскурсії...— Йдеться про розвідку «Eine ethnologische Expedition in das Bojkenland». Вперше надруковано у журналі «Zeitschrift für österreichische Volkskunde», 1905, № 1—2, с. 17—32; № 3—4, с. 98—115. Див. т. 36 цього видання.

234. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. *Львів, 26 січня 1905 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший с. 167.

Лист написано на бланку Наукового товариства імені Шевченка у Львові.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 43).

...звістка про друк моїх бориславських оповідань...— Йдеться про лист С. Єфремова до І. Франка від 14 лютого 1902 р., в якому говориться про підготовку до друку третього тому творів письменника. (Вийшов з друку 1905 р. у Києві під назвою «Бориславські оповідання». До нього ввійшли: «Ріпник», «Навернений грішник», «Яць Зелепуга», «Полуйка», «Вівчар».)

...я переробляю його зовсім наново.— Повість «Boa constrictor» вперше надрукована 1878 р., окремим виданням вийшла у Львові 1884 р. Згодом, 1905 р., І. Франко переробив свій твір. Ця друга редакція повісті вийшла окремою книжкою 1907 р. у Львові.

...дайте «Мільйонера»...— Мається на увазі оповідання І. Франка «Яць Зелепуга»; вперше надруковане польською мовою (1887), в автоперекладі, українською мовою («Зоря», 1887, № 18—20, № 23—24) та російською («Киевская старина», 1890, кн. 5—6).

...цензура почеркала сильно.— 1905 р. В. Самійленко подав до царської цензури збірку своїх віршів, яка, однак, не вийшла друком. У фонді І. Франка зберігається багато автографів поезій В. Самійленка, в тому числі й збірка (ІЛ, ф. 3, № 244).

У нас є охота видати їх в комплекті.— Заходами І. Франка 1906 р. у Львові була видана повна збірка віршів В. Самійленка «Україні» з передмовою І. Франка. Див. т. 37 цього видання.

235. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. [*Львів*], *19 лютого* [*1905 р.*]

Вперше надруковано: Література. Збірник перший, с. 168.

Датується на підставі змісту.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 44).

...с т а т т ю о д е р ж а в.— Йдеться про першу половину статті «Літературний Бонавентура», надіслану для публікації в ЛНВ.

...П і д л а т а т и т р о х и «Н а в е р н е н о г о г р і ш н и к а».— Це оповідання було надруковано 1877 р. в журналі «Друг», того ж року вийшло окремим виданням (без титульної сторінки). 1878 р. було конфісковане службовцями царської митниці (разом з іншими творами І. Франка) при спробі нелегальним способом перевезти його до Росії. Ніяких суттєвих поправок автор у нього не вносив.

...у «С п і л ц і» д р у к у ю «На л о н і п р и р о д и»...— Згадана збірка вийшла у Львові 1905 р.

...я д а ю... с т а т т ю п р о П а в л и к а...— Стаття І. Франка «Михайло Павлик. Замість ювілейної сильветки» (ЛНВ, 1906, кн. 3, с. 160—186).

...щ о д о в и д а н н я...— видання творів І. Франка бориславського циклу (збірка вийшла 1905 р. в Києві під назвою «Бориславські оповідання» як третій том його «Збірника творів»).

...в і р ш і Ч о л о б и т ь к а, д р а м и Ц и с с а...— Йдеться про твори третьорядних українських письменників. Олександр Цисс (літературний псевдонім «Мовчій») був військовим лікарем Одеської округи, як актор-аматор виступав на сценах, написав мелодраму «Ятрівка» (1864), прозовий твір з історії України «Стара Україна» (1899).

236. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА. *Львів, 20 лютого 1905 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 2, с. 187.

Автограф зберігається в Інституті російської літератури в Ленінграді (Пушкінський Дім; ф. 377).

Подається за автографом.

237. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів*], *26 лютого 1905 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1027).

Датується на підставі змісту листа — згадки про вчорашній «попис Борковського», тобто його статтю «Чи треба нам наукового товариства?», надруковану в газеті «Діло» 27 лютого 1905 р.

Б о р к о в с ь к и й Олександр (1841—1921) — український громадсько-культурний діяч, публіцист, один з редакторів «Зорі», «Діла» та інших видань «народовського» напряму.

П о ч и н а ю ч и в і д «З а я в и»...— Йдеться про колективну статтю-заяву, опубліковану в газеті «Діло» 24 січня 1905 р.

...п е р е д с т а т т я м и Л е в и ц ь к и х...— Йдеться про статті Є. Левицького «Чи театр, чи що інше?» («Діло» від 16 лютого 1905 р., с. 1); «Борба за народний театр» («Діло», 21 лютого 1905, с. 1).

238. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО. [*Львів*], *1 березня 1905 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 150.

Подається за автографом, що зберігається в Науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. М. Возняка, № 660, п. 150, с. 3).

...реєстрик речей... — Йдеться про вироби народного мистецтва для музею в Петербурзі, виготовлених на замовлення Ф. Вовка у селі Мшанці.

239. ДО С. О. ВЕНГЕРОВА. *Львів, 9 березня 1905 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 2, с. 188.

Подається за автографом, що зберігається в Інституті російської літератури в Ленінграді (Пушкінський Дім; ф. 377, № 11420).

...хлопоты по уплате счета.— Йдеться про оплату рахунку за отримані І. Франком книжки з антикварної книгарні Олени Іванової в Петербурзі.

...за Вашу готовность пристроить мою работу.— У листі від 25 жовтня 1904 р. С. Венгеров висловив бажання допомогти І. Франкові: «С величайшей готовностью предоставляю себя в Ваше распоряжение относительно ... работы в русских журналах. Не сомневаюсь, что это вполне удастся. Вы пользуетесь в здешних литературных журналах большими симпатиями» (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 63).

Ежели что вскоре может случиться, я получу отставку от здешнего Науч[ного] общества имени Шевченко...— І. Франко допускав, що ретроградні елементи могли вижити його із згаданого товариства.

240. ДО БОЛЕСЛАВА ВИСЛОУХА. *Львів, 21 березня 1905 р.*

В оригіналі вперше надруковано: Marja Wysłouchowa. Wspomnienie pozgonne. Staraniem Komitetu. Львів, 1905, с. 31.

Вперше надруковано в українському перекладі: Наукові записки Інституту історії АН УРСР, т. 8. К., 1956, с. 143 (публікація К. Дуніна-Вонсовича «Про ставлення Івана Франка до польського селянського руху в Галичині»).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 951).

Вислоухова Марія (1858—1905) — дружина Болеслава Вислоуха, громадська і культурна діячка, редактор газет і збірників для жінок.

241. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. *Львів, 31 травня 1905 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший, с. 168—169.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 45).

...ще й вилаяли наших письменників...— І. Франко має на увазі статтю С. Єфремова «Литературный Бонавентура» («Киевская старина», 1905, кн. 2, с. 302—323; кн. 4, с. 90—116), особливо другу її частину, в якій автор, виходячи з позицій буржуазно-націоналістичної критики, дав однобоку, викривлену оцінку творчості деяких письменників.

Ставропігія.— Йдеться про друкарню, що існувала при Ставропігійському братстві у Львові. Тут друкувалися збірки І. Франка «Добрий заробок» і інші оповідання» (1902), «Панталаха» і інші оповідання» (1902), «З бурливих літ» (1903), «Малий Мирон» і інші оповідання» (1903), «Маніпулянтка» і інші оповідання» (1904).

Хоткевичу дісталося по правді...— С. О. Єфремов у названій статті негативно оцінив драму Гната Мартиновича Хоткевича (1877—1938) «Пристрасті» та деякі інші його твори.

...Коваленка трохи пересолили...— І. Франко має на увазі занадто гострий осуд драматичного етюду Г. Коваленка «Зрада» (ЛНВ, 1904, кн. 6, с. 234—268).

...Аріадни Сакунівни Ви вчепилися без потреби.— За підписом Аріадна Сакунівна в ЛНВ за 1903 р. (кн. 11, с. 113—133, кн. 12, с. 176—196) надруковано повість О. Конського «Наввипередки». Автор статті, вважаючи Аріадну Сакунівну реальною особою, звинуватив її в тому, що вона вдалася до плагіату — видала твір О. Конського за свій.

...за редакцію третього томика моїх оповідань.— Йдеться про Франкову збірку «Бориславські оповідання».

...слати Вам чи не слати «Мойсея»...— У листі від 10 червня 1905 р. С. Єфремов оповістив І. Франка, що редакції «Киевской старины» заборонено друкувати вірші українською мовою. Крім того, поему може не дозволити до друку царська цензура. Тому І. Франко не надіслав «Мойсея» до «Киевской старины», а того ж року видав його у Львові окремою книжкою.

Прошу не забувати про збірку Самійленкових віршів.— Йдеться про автографи поезій В. Самійленка, зокрема тих, що їх заборонила до друку царська цензура. Автографи цих поезій були переслані нелегально до Львова. І. Франко опублікував їх у збірці В. Самійленка «Україні».

242. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА. [*Львів, 9 червня 1905 р.*]

Друкується вперше за автографом, що зберігається в приватному архіві родини проф. О. Дорошкевича в Києві.

Датується на підставі помітки Б. Грінченка «1905 VI.9. у Львові».

...статтю Нечуя.— Йдеться про статтю І. С. Нечуя-Левицького про кельтів.

243. ДО С. О. ЄФРЕМОВ А. *Львів, 13 червня 1905 р.*

Вперше надруковано у виданні: Література. Збірник перший, с. 169—170.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 46).

...з тону мого листа дочулися...— У листі до І. Франка від 27 травня 1905 р. С. Єфремов пише, нібито І. Франко сердиться на нього.

...за сповнення моєї орудки...— Пересилку грошей антикварному книжковому магазинові Олени Іванової в Петербурзі.

...дістати мені Владимирова...— І. Франко має на увазі праці російського історика літератури Петра Володимировича Владимирова (1854—1902) «Введение в историю русской словесности» (1896) та «Древняя русская литература Киевского периода XI—XIII веков» (1904), на яку він опублікував рецензію в ЗНТШ (1904, кн. 5, с. 3—8). Див. т. 35 цього видання.

...Халанського «Былины...» — Йдеться про працю російського філолога Михайла Георгійовича Халанського (1857—1910) «Великорусские былины Киевского цикла» (Варшава, 1885). Зберігається в бібліотеці І. Франка, № 337.

... з моїм курсом історії укр[аїнської] літератури...— Йдеться про задум І. Франка написати грунтовну працю про шляхи розвитку української літератури. Повністю реалізувати свій задум йому не вдалося. «Історія української літератури. Часть перша» залишилась неопублікованою. Вперше надрукована в 40-му томі цього видання.

...прочитати там зимою сього року курс історії нової укр[аїнської] літератури...— В силу різних причин І. Франко в Парижі не був.

...зазначення помилок у російськім нарисі...— Йдеться про наукову розвідку І. Франка «Южнорусская литература».

...боротьба за статут у Н[ауковому] товаристві ім. Шевченка...— І. Франко, В. Гнатюк та інші вчені прагнули надати цій установі вагомого наукового характеру. Цій меті мав служити складений і виданий 1903 р. І. Франком «Проект статуту Наукового товариства у Львові». Проти І. Франка, В. Гнатюка виступила група членів НТШ — С. Дністрянський, В. Шухевич та інші.

...італійська подорож...— Йдеться про поїздку І. Франка до Італії 1904 р.

...інформації щодо «Мойсея» — І. Франко з'ясовував можливість публікації своєї поеми «Мойсей» у царській Росії. Уривок з цього твору («Притча про терен») він вперше опублікував 1905 р. в журналі «Літературно-науковий вісник» (кн. 7, с. 1—3). Того ж року поема з'явилася окремим виданням в Українсько-руській видавничій спілці. Див. т. 5 цього видання.

...дещо з моєї епіки...— Маються на увазі поетичні епічні твори І. Франка. У видавництві «Вік» вони не виходили.

244. ДО Б. Р. ЗАКЛИНСЬКОГО. *Львів, 20 червня 1905 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 608.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1084).

Заклинський Богдан Романович (1886—1946) — український педагог, публіцист, збирач фольклору. Надсилав І. Фран-

кові матеріали до його праці «Галицько-руські народні приповідки» (6 томів), вийшли 1901—1910 рр.

...В а ш о г о т а т а... — Романа Заклинського (1852—1931) — українського літературознавця та історика, автора праці про Лук'яна Кобилицю.

Я ц і в — початкуючий літератор.

245. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО. *Львів, 19 липня 1905 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. XXI, № 492).

Ж а д а н і р у к о п и с и... — Давні пам'ятки фольклору та літератури, що їх І. Франко аналізує в «Карпаторуському письменстві XVII—XVIII в.»

246. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО. *Львів, 25 липня 1905 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1089).

К о б и л е ц ь к и й Іван — приятель І. Франка із студентських літ, автор спогадів про нього.

247. ДО В. М. ГНАТЮКА. *Львів, 29 липня 1905 р.*

Вперше надруковано: Статті і матеріали. Збірник перший, с. 146.

Подається за автографом, що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР (ф. В. Гнатюка, № 582, с. 3—4).

Щ о б у д е з п р о г у л ь к о ю... — етнографічною експедицією на Бойківщину.

Г а б е р л а н д т Міхаель (1860—1940) — австрійський етнограф, секретар Австрійського краєзнавчого товариства, редактор наукового журналу «Zeitschrift für österreichische Volkskunde», в якому друкував статті І. Франко та інші українські вчені. Збереглося 23 листи М. Габерландта до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1613, 1624, 1629).

«Н а у к о в и й з б і р н и к» с к л а д а є т ь с я... — Йдеться про «Науковий збірник, що вийшов у Львові 1906 р. В ньому І. Франко опублікував свою працю «Наливайко в мідянім биці. Причинок до історії легенди» і статтю «Причинки до української ономастики». Див. т. 36 цього видання.

Я ч е ш у Ш у х е в и ч а й В е р х р а т с ь к о г о... — І. Франко має на увазі статтю «Дещо про нашу пресу» (ЛНВ, 1905, кн. 7, с. 62—81; кн. 8, с. 174—188).

248. ДО О. Ф. ФРАНКО. [*Львів, початок серпня 1905 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1239).

Датується орієнтовно на підставі змісту (в описі цього автографа зазначено як імовірну таку дату: «VIII, 1905»).

...якби вертали додому...— Ольга Франко разом з дітьми тоді відпочивала у Буркуті, тепер селище Верховинського району Івано-Франківської області.

249. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО. [*Львів*], *17 серпня 1905 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ, XXI, 493).

Ваш лист прийшов...— Йдеться про лист Ю. Яворського від 20 липня 1905 р.

...д. Тисовський...— Йдеться, очевидно, про Олександра Тисовського (1881 — 1960) — учителя гімназії, у радянський час — наукового працівника львівського філіалу АН УРСР. Його згадки про І. Франка надруковано у виданні: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 466—468.

...жадану виписку...— Йдеться про виписку з рукописної пам'ятки, що зберігалася під шифром «L. C. I» у єпископській бібліотеці м. Перемишля.

...книжки de Vitry...— збірка духовних повістей Якова де Вітри. Ця збірка цікавила Ю. Яворського, і він просив Франка прислати її.

250. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО. *Кути, 25 серпня 1905 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1090).

На питання, що цікавили І. Франка, І. Кобилецький відповів у листі від 26 серпня 1905 р. (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 5—7).

...пишу цей лист у Кутах...— І. Франко перебував тоді у свого знайомого І. Кулика. Кути — тепер містечко Косівського району Івано-Франківської області.

...їду до Довгополя...— до Івана Йосиповича Попеля (1850—1921).

Довгополе — тепер Довгопілля — село Косівського району Івано-Франківської області. Вперше І. Франко відпочивав у Довгопіллі 1898 р., тут він, проживаючи у І. Попеля, написав оповідання «Гуцульський король».

251. ДО О. Ф. ФРАНКО. [*Кути*], *28 серпня 1905 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1233).

д-р Кулик — знайомий І. Франка з м. Кути над Черемошем.

...їздили до Соколівки — до гуцульського села близько Косова, тепер Косівського району Івано-Франківської області.

...перекладав решту історії Грушевського...— Йдеться про «Історію України-Русі» М. Грушевського, перший том якої німецькою мовою перекладала Феліція Носсіг-Прухнікова.

252. ДО О. Ф. ФРАНКО. *Кути, 31 серпня 1905 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 484.
Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1234).

...їду ... до Бурачинського...— управителя лісів Ераста Йосифовича Бурачинського (1875—1942) з Бергомету на Буковині, брата дружини Олекси Волянського (1862—1941) — священика з Криворівні. З родиною Бурачинських письменник підтримував близькі стосунки, не раз гостював у них. Про гостювання І. Франка у Е. Бурачинського згадує О. Волянський у статті «Мої спомини про Івана Франка» (див.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 495—496).

253. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО. [*Львів, серпень 1905 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1092).
Датується орієнтовно на підставі змісту та листів І. Кобилецького до І. Франка.

...роздивились старі друки.— І. Кобилецький у недатованому листі (датуємо його серединою вересня 1905 р.) писав І. Франкові, що він переглянув низку стародруків, а саме: «Тріодіон цвітний Могили з року 1631», три тріодіони, видані у Львові (один з них з року 1609), «Октоїх» Дамаскіна та інші книги (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 11—13).

...Левицькому, будьте ласкаві, сказати...— Левицький, священик села Долиняни, не виявляв бажання передати для НТШ цінні книжки, що зберігалися в церкві, посилаючись на відповідне розпорядження церковних властей. Про це сповістив І. Франка І. Кобилецький у згаданому вище листі.

...Музей у Станіславові...— Музей церковних старожитностей, заснований на початку 900-х років у Станіславові (тепер Івано-Франківськ) галицькими клерикалами.

...У мене є одне таке «Житіє»...— зберігається в архіві І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 4813, 4814, 4815 і 2125 — додаток).

...в Ясениці...— Мається на увазі село Ясениця Турківського району Львівської області.

254. ДО Ф. К. ВОВКА. *Берегомет, 4 вересня 1905 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 484.
Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 989).

З суспенсією Попеля...— І. Попеля 1905 р. було позбавлено права виконувати свої обов'язки як священика. Саме це й має на увазі І. Франко.

Бойко поплаче та й перестане...— Йдеться про майстра-різбяра з села Мшанець, який виготовляв для Ф. Вовка мистецькі речі. У листі до І. Франка від 25 липня 1905 р. Ф. Вовк писав: «Одібрав я оце картку від Зубрицького, з котрої бачу, що моделі вже суть готові і газда хоче грошей. Я думаю, що треба післати гроші, навіть не подивившись на них (очевидно, за мою половину), бо Зубрицький, мабуть, не прийняв би їх, якби вони були нічого не варті — він же усе-таки на тому розуміється хоч

трохи. А з картки виходить, що бойко вже плаче, як за Вашу половину Габерлянд ще грошей не прислав, то, мабуть, ліпше буде, як я хоч за свою половину пішлю» (ІЛ, ф. 3, № 1628, с. 503).

255. До В. М. ГНАТЮКА. [*Берегомет*], *4 вересня 1905 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 608—609.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1005).

Скрипт «Наливайка»...— рукопис статті І. Франка «Наливайко в мідянім биці».

...на столі біля рога.— По мистецькому оздоблений буйволячий ріг — подарунок І. Франкові від С. Крушельницької. Зараз експонується в Літературно-меморіальному музеї І. Франка у Львові.

256. ДО ІВАНА КОБИЛЕЦЬКОГО. [*Львів*], *15 вересня 1905 р.*

Друкується вперше за рукописною копією, зробленою з автографа І. Кобилецьким (ІЛ, ф. 3, № 1091). Копія супроводжується такою приміткою: «Сей лист одержав я в Дрогобичі дня 17 вересня 1905, а то після штем[пелі] поштової. Лист у мене на пам'ятку перехований, а тут передаю вірний відпис. Дрогобич, 7.III 1926, д-р Кобилецький».

Ваші заходи...— Йдеться про переговори І. Кобилецького (за дорученням І. Франка) з Ц. Зигмунтовською у справі купівлі її садиби в Дрогобичі.

257. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 29 вересня 1905 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2-3, с. 79—80.

Автограф листа зберігається в університетській бібліотеці в Загребі (ф. В. Ягича, № 4535).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4899).

...статті для «Архіву».— Йдеться про статтю І. Франка «Beitrage zur Quellenkritik der Cirilo-Methodianischen Legenden», що надрукована в журналі «Archiv für slavische Philologie», т. 28.

258. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО. [*Львів*], *5 листопада 1905 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1960, № 3, с. 122 (публікація М. П. Візира «Листи Івана Франка до Ю. Яворського»).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. XXI, № 494).

...пожадану для Вас виписку...— У листах від 15 та 20 серпня 1905 р. Ю. Яворський просив І. Франка через своїх знайомих в Перемишлі зробити для нього виписки з рукопису

«Вечность пекелная», що зберігався в бібліотеці під шифром «L.C.I.» (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 227; ф. 3, № 1614, с. 501—503).

Коренець Денис — вчитель, автор праць з історії України, листувався з І. Франком.

...статтю про грішну дівчину...— Мова йде про статтю Ю. Яворського «Духовный стих о грешной деве и легенда о нерожденных детях». Надрукована у виданні: Изборник Киевский. К., 1905, с. 287—352. І. Франко вмістив рецензію на цю статтю в ЗНТШ, 1905, кн. 5, с. 16—21. Див. т. 36 цього видання.

...варіант Киреєвського...— Йдеться про варіант, опублікований російським фольклористом Петром Васильовичем Киреєвським (1808—1856) у збірці «Русские народные песни...» ч. 1, надрукованій у виданні: Чтения в Обществе истории и древностей российских при Московском университете. М., 1848, № 9.

259. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 8 листопада 1905 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2-3, с. 81—82. Українською мовою надруковано у виданнях: Ольга Кобилянська в критиці та спогадах. К., 1963, с. 100—102 (переклад Я. М. Погребенник); Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 10. Львів, 1963, с. 161—163 (переклад Т. І. Пачовського).

Автограф листа зберігається в університетській бібліотеці в Загребі (ф. В. Ягича, № 4535).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4900).

...Ваш цінний лист.— Йдеться про лист від 16 жовтня 1905 р., в якому В. Ягич писав: «Тепер у мене до Вас таке прохання. Серед претендентів на стипендію для митців за 1905 р. є також Ваша колега по літературі п. Кобилянська. Ні на хвилину не сумніваюся, що я повинен її гаряче рекомендувати. Тому, що не маю часу прочитати її новели, романи, нариси, правда, дещо прочитав тут і там, але бракує мені узагальнюючого погляду на її творчі досягнення, буду Вам дуже зобов'язаний, якщо зволите подати мені цілком коротку характеристику письменниці, яку міг би використати у своєму повідомленні, причому, розуміється, назву Ваше ім'я, тому що я не привик наряджатися в чуже пір'я» (ІЛ, ф. 3, № 1635).

На підставі листа І. Франка, при підтримці В. Ягича О. Кобилянська отримала літературну премію. І. Франко у статті «Маніфест «Молодої музи» писав: ...«На підставі мого реферату, приватно написаного для проф. Ягича (по його просьбі), вона [О. Кобилянська.— *Ред.*] одержала австрійську літературну премію...» («Діло» 1907, 13 грудня). Див. т. 37 цього видання.

...відповідь професора Студинського...— Йдеться про Кирила Йосиповича Студинського (1868—1941), українського радянського вченого-літературознавця, академіка АН УРСР (з 1929 р.).

Збереглося 3 листи К. Студинського до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1607, 1634, 2060).

Бірх-Пфайфер Шарлотта (1800—1868) — німецька письменниця-сентименталістка, актриса.

М а р л і т — псевдонім німецької письменниці Євгенії Існ (1825—1887), творами якої О. Кобилянська захоплювалась у молоді роки.

Я к о б с е н Єнс Петер (1847—1885) — датський письменник. О. Кобилянська переклала українською мовою його новелу «Тут повинні би рожі стояти».

Н і ц ш е Фрідріх (1844—1900) — німецький реакційний філософ і письменник. О. Кобилянська певний час виявляла інтерес до його творчості, використовувала його афоризми в окремих своїх творах, але не поділяла реакційної суті його поглядів. У біографічному листі (1921) до С. Смаль-Стоцького О. Кобилянська повідомляла: «...Василь Сімович написав недавно маленьку критику про мої письма і сказав там, що я начиталася Ібсена і перенесла його вмілою рукою на наш грунт. Його і Ніцше. Проти того я рішучо протестую. Щодо Ніцше, то правда, він мене займав своєю глибиною й деякими думками на будуче, але щоб я вже так дуже віддавалася впливу цього модного філософа, то ні» (К о б и л я н с ь к а Ольга. Твори в п'яти томах, т. 5. К., 1963, с. 240).

260. ДО РЕДАКТОРА ГАЗЕТИ «SŁOWO POŁSKIE». *[Львів], 17 листопада 1905 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: «Діло», 1928, 14 листопада (публікація М. Возняка «Франкова стаття з 1905 року в польсько-українській справі»).

Лист зберігся разом із статтею «Cui bono?». На конверті рукою І. Франка написано: «В польсько-руській справі. Стаття недрук[ована] з р[оку] 1905».

У статті І. Франко спростовує необ'єктивні, тенденційні виступи газети з питань польсько-українських стосунків, відкидає її напади проти Наукового товариства імені Шевченка.

Чи були надіслані лист і стаття до газети «Słowo Połskie», невідомо.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 589).

261. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. *[Львів. 18 грудня 1905 р.]*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший, с. 170—171.

Лист дописаний в кінці листа В. Гнатюка від 18 грудня 1905 р. Датується цим часом.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 47).

...я з в а ж и в с я п у с т и т и с в о г о «Ю р у» в д р у к...— Оповідання «Як Юра Шикманюк брів Черемош» вперше надруковано в ЛНВ (1906, кн. 1—3).

П е т у х о в Євген В'ячеславович (1863—1948) — російський літературознавець-славіст.

«З л а т о у с т» М а л и н і н а...— Йдеться про працю В. Малініна «Исследование Златоструя по рукописи XII в...», яка була опублікована в «Трудах Киевской духовной академии» (1878, № 1—11, с. 1—420).

262. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *[Львів], 1 лютого 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47399).

м о ї д в а х л о п ц і... — сини Андрій Франко (1887—1913) і Тарас Франко (1889 — 1971). Андрій допомагав батькові у літературній роботі, помер у молодому віці. Тарас здобув вищу освіту, за роки радянської влади працював у вузах республіки, в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР (завідував бібліотекою І. Франка). Автор досліджень і спогадів про І. Франка, брав участь у виданні його творів.

«Г р о м а д с ь к а д у м к а» — українська ліберально-буржуазна газета, почала щоденно виходити в Києві з 31 грудня 1905 р. до середини 1906 р. Її продовженням була газета «Рада» (1906—1914).

263. ДО В. М. ПЕРЕТЦА. *Львів, 3 лютого 1906 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 485.

Подається за автографом (ЦДАЛМ (Москва), ф. 1277, од. збер. 89, арк. 5).

...к н и ж е ч к а С а х а р о в а... — «Эсхатологические сочинения и сказания в древнерусской письменности и влияние их на народные духовные стихи» (Тула, 1879).

264. ДО ВАСИЛЯ РАТАЛЬСЬКОГО. *Львів, 7 лютого 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1160).

Р а т а л ь с ь к и й Василь (1870—1935) — вчитель, приятель І. Франка, який подарував йому збірку «В поті чола» (Львів, 1890) з таким написом «Щирому приятелеві Ратальському прихильний Ів. Франко» (зберігається в Літературно-меморіальному музеї І. Франка у Львові). Листувався з І. Франком, виконував різні його доручення. І. Франко, із свого боку, прагнув допомогти йому влаштуватися на роботу. Чотири листи В. Ратальського до І. Франка зберігаються в ІЛ (ф. 3, № 1634, 1695).

265. ДО ВАСИЛЯ РАТАЛЬСЬКОГО. *Львів, 10 лютого 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1161).

...В а ш л и с т... — Йдеться про лист В. Ратальського до І. Франка, в якому подані докладні відомості про Ц. Зигмунтовську (ІЛ, ф. 3, № 1634, с. 85—87).

Щ о д о В а ш о ї п о с а д и... — В. Ратальський просив І. Франка допомогти йому отримати посаду вчителя в м. Сколе.

266. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *[Львів], 21 лютого 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47400).

Антоніна Федорівна — дружина Є. К. Трегубова, рідна сестра Ольги Франко, автор спогадів «Дещо з життя Ольги Франко» (див.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 186—195).

267. ДО О. К. КОВАЛЕНКА ТА ІВАНА САМОНЕНКА. *Львів, [кінець лютого 1906 р.]*

Вперше надруковано: «Більшовик», 1940, 16 травня.

Датується на підставі листа О. Коваленка та І. Самоненка до І. Франка від 19 лютого 1906 р., в якому видавництво «Ранок» просить І. Франка дати дозвіл передрукувати на Наддніпрянщині збірки його творів (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 131). З невідомих причин заплановані до друку у цьому видавництві збірки творів І. Франка у світ не вийшли.

Подається за автографом, що зберігається в Чернігівському державному історичному музеї (ф. О. Коваленка, № 539).

Коваленко Олекса Кузьмич (1880—1927) — український письменник і видавець. І. Франко підтримував літературно-видавничі контакти з ним протягом кількох років. Збереглося три листи І. Франка до О. Коваленка і тринадцять листів О. Коваленка до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1614, 1620, 1631, 3393).

Самоненко Іван — український видавець початку XX ст.

...в задуманім Вами ділі...— Йдеться про намір перевидати в Східній Україні твори І. Франка.

...воно ще піде до Росії...— Йдеться про поему «Мойсей». І. Франко мав надію, що у зв'язку з революційним піднесенням у Росії, певним послабленням цензурних переслідувань української літератури поема, видана у Львові 1905 р., потрапить до Росії. Проте львівське видання царська цензура заборонила ввозити в Росію. 1916 р. твір І. Франка був перевиданий у Києві, але без пролога — цензура не дозволила його друкувати.

268. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 2 квітня 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47401).

269. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 7 квітня 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47398).

...від д. Вол[одимира] П[авловича]...— Йдеться про Володимира Павловича Науменка.

...що се за гроші і для кого вони.— У листі від 26 березня 1906 р. Є. Трегубов пише, що гроші надіслано І. Франкові.

...у н а с ж и в е М и т р о ф а н Ш [е в ч е н к о].— Йдеться про Митрофана Шевченка з Кирилівки, родича Т. Шевченка.

270. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів*], *5 червня 1906 р*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1028).

...п о с и л а ю п о ч а т о к с т а т т і...— «Австрійський кризис». Надрукована в журналі «Украинский вестник» (1906, № 3, с. 175—178).

...в у з ь к і р а м к и, я к В и в и з н а ч и л и...— І. Франко має на увазі термін, який дав йому «Украинский вестник» для написання статті. М. Грушевський повідомляв І. Франка: «...на друге число просить редакція (до котрої ввійшов і я) від Вас недовгу на 3—4 сторінки формату «Вісника» статтю про сучасні політичні завдання і змагання австрійської України, передовсім виборчу реформу...» (ІЛ, ф. 3, № 1637, арк. 125).

...п о д е к у д и м о в а н е д о м а г а є...— Статтю І. Франко написав російською мовою, тому вважав, що стиль треба подекуди поправити.

271. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. *Львів, 17 липня 1906 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 7, с. 156—157 (публікація Д. Йофанова).

Адресат встановлений на основі змісту листа.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 71181).

...С п а с и б і з а В а ш л и с т...— Йдеться, очевидно, про лист від 8 липня 1906 р. (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 445—446).

...р о з п о ч а в п р а ц ю н а д к р и т и ч н и м в и д а н н я м т в о р і в Ш е в ч е н к а...— І. Франко редагував двотомний «Кобзар», що вийшов у Львові 1908 р. Про історію цього видання він написав статтю «Нове видання Шевченка» («Діло», 1907, 13 грудня, с. 1). Див. т. 37 цього видання.

...т е к с т О г о н о в с ь к о г о...— «Кобзар Тараса Шевченка» (Львів, 1893).

...в с і д р у к и з п е р е д 1 8 4 7 р., т а в и д [а н н я] 1 8 6 0...— Йдеться про прижиттєві публікації творів Т. Шевченка — «Кобзар» (1840), «Гайдамаки» (1841), «Гамалія» (1844), «Тризна» (1844), «Чигиринський Кобзар» і «Гайдамаки» (1844), а також «Кобзар» (1860).

...в и д а н н я л ь в і в с ь к о г о 1 8 6 8, п р а з ь к о г о т а ж е н е в с ь к о г о...— Йдеться про «Поезії Тараса Шевченка», т. I—II (Львів, 1867); «Кобзар» (Прага, 1876); «Поезії Т. Гр. Шевченка, заборонені в Росії» (Женева, 1890).

...« Г а м а л і ї » з р [о к у] 1 8 4 4...— «Гамалія. Соч[инение] Шевченка» (Спб., 1844).

...в и д а н н я К о ж а н ч и к о в а.— Найповніше на той час видання «Кобзаря», здійснене російським видавцем і власником книгарні Дмитром Юхимовичем Кожанчиковим (1819—1877) в 1867 р.

...видання Романчука....— Йдеться про видання: Вибір поезії для народу. (Львів. Т. 1—2. 1894—1895); Поезії (Львів, 1902).

...над виданням Шевч[енка] для Росії.— В. Доманицький саме тоді досліджував історію видань Шевченкового «Кобзаря». 1907 р. він опублікував «Критичний розслід над текстом «Кобзаря», на який І. Франко відгукнувся рецензією (див. т. 37 цього видання).

...виписка з рукопису III отд[елення]. — Йдеться про виписки із слідства «Третього відділу», органу політичного розшуку й слідства в царській Росії, що стосуються справи Кирило-Мефодіївського товариства, зокрема діяльності Т. Шевченка.

272. ДО Ф. К. ВОВКА. [*Львів*], *6 серпня 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 990).

...за мимовільну містифікацію...— І. Франко сповістив Ф. Вовка про те, що Наукове товариство ім. Шевченка позитивно розв'язало питання про надання йому субсидій для проведення наукової експедиції на Бойківщину. Однак, це питання на той час ще не розглядалося.

273. ДО ЛЬВА ГАНКЕВИЧА. [*Львів, 6 серпня 1906 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 999). Датується орієнтовно на підставі поштового штемпеля: «Дрезден 9. 8 06».

...мав охоту перекладати «Мойсея»...— Л. Ганкевич у листі від 6 серпня 1906 р. писав І. Франкові: «Один русский хоче перекласти Вашого «Мойсея» на русске і напише до Вас в цій справі, але вперід просить Вас спитатись, чи не перекладає вже хто його на русске. Прошу о ласкаву відповідь» (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 59). Про кого писав Ганкевич, невідомо. Переклад поеми «Мойсей» російською мовою був здійснений лише за її другим виданням (1913 р.): Франко Иван. Моисей. Поэма с предисловием автора. Просмотренный автором перевод со второго украинского издания П. Дятлова. Издание П. Дятлова. Вена, 1917. 85 с.

274. ДО О. К. КОВАЛЕНКА. *Львів, 10 серпня 1906 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1955, № 6, с. 88—89 (публікація Й. Куриленка «Проти ліберально-націоналістичного туману»).

Автограф пошкоджений, звідси редакторські кон'єктури.

Подається за автографом (Чернігівський історичний музей, № 605/2).

На Ваші оба листи з д[ня] 24 і 25 липня....— Ці листи зберігаються в архіві І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 415—416; 1631, с. 133—136).

На гонорар, пропонований Вами, згоджуюся.— У листі до І. Франка від 24 липня 1906 р. О. Коваленко пропонував йому платити 15 крб. за аркуш в 16 сторінок.

Щодо змін...— у виданні праці І. Франка «Що таке поступ?». Збираючись її видати, О. Коваленко запитував І. Франка у листі від 24 липня 1906 р.: «Чи думаєте Ви робити якісь зміни і виправки в цій книзі? Коли б думали це зробити, прошу ласкаво прислати мені виправлений примірник» (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 416).

...пропущений в часі друкування в газеті.— Йдеться про першу публікацію праці І. Франка «Що таке поступ?» у коломийській газеті «Поступ» (1903, 23 січня — 10 липня, № 2—26).

Працю про Осипа Шумлянського...— «Иосиф Шумлянский, последний православный епископ львовский и его «Метрика» («Киевская старина», 1891, кн. 6, с. 337—362; кн. 7, с. 1—21, підпис: *Мирон*) або «Йосиф Шумлянський, львівський епископ 1668—1708 р. і заведення унії в Галичині» («Громадський голос», 1898, 10, 20 червня, 1 липня, 1, 15 жовтня, 1 листопада).

Працю про гайдамаччину...— це дослідження не було завершене. І. Франко опублікував з нього тільки частину — «Матеріали до історії Коліївщини. III. Польська поема про уманську різню» (ЗНТШ, 1904, кн. 6, с. 1—40).

Щодо «Ілюстрованої України», [т]о й сам не знаю, що Вам ска[з]ати.— У листі від 25 липня 1906 р. О. Коваленко писав І. Франкові: «Гуртом з деякими артистами-художниками задумали ми видати «Ілюстровану Україну» в ряді окремих випусків. Кожний випуск повинен виявляти собою якесь ціле значення, наприклад, в першому випуску будуть малюнки історично-етнографічного змісту і такий же повинен бути й текст до малюнків.

Текст буде друкуватись двома мовами — українською і французькою або німецькою (цього питання ще не порішили). Ділячись з Вами думкою про свій замір, я дуже бажав би знати Ваш погляд на це, а також на яку мову корисніше перекласти текст «Ілюстрованої України» — чи німецьку, чи французьку (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 133—134).

Проте цей намір О. Коваленка не здійснився.

275. ДО О. К. КОВАЛЕНКА. [*Львів*], *10 вересня 1906 р.*

Вперше надруковано: «Культура і побут» (додаток до газети «Вісті ВУЦВК», 1935, 5 травня (публікація Ол. Дорошкевича «Франко про завдання української поезії»).

Подається за автографом (Чернігівський історичний музей, № 605/3).

«Поступу» досі не вспів передивитися.— Йдеться про працю І. Франка «Що таке поступ?»

Спасибі за інформацію щодо популярних брошур.— І. Франко дякує за відповідь на його пропозицію, висловлену в листі до О. Коваленка від 10 серпня 1906 р. О. Коваленко писав І. Франкові 25 серпня 1906 р.: «Що торкається до запропонованих Вами праць: 1) про Ів. Вишенського; 2) про Шумлянського; 3) про Коліївщину і гайдамаччину, то зараз не вистарчить коштів, бо оце тепер друкуються: 1) 2-е видання «Розваги»;

2) «Рай і поступ» Драгоманова; 3) мій збірник дитячих казок з малюнками; 4) «Пісні життя» — мій збірник поезій; 5) Ваш «Поступ». А як тільки буде спромога і повернеться трохи коштів, з великою охотою видамо згадані Ваші праці» (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 371—372).

Прочитав Ваші вірші та й не знаю, що Вам сказати.— У листі від 25 серпня 1906 р. О. Коваленко просив письменника переглянути його збірку «Пісні життя»: «...Ви так добре знаєте поетичні таємності і у Вас так багато естетичного почуття, що для мене буде цінна кожна Ваша найдрібніша увага. Коли Вам якийсь вірш зовсім не сподобається, будь ласка, зауважте це, бо я буду друкувати тільки 100, а в збірнику їх далеко більше» (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 372).

Данте (Данте Аліг'єрі, 1265—1321) — італійський поет-гуманіст.

Петрарка Франческо (1304—1374) — італійський поет, один з найвидатніших представників гуманізму епохи Відродження.

276. ДО М. Ф. СУМЦОВА. *Львів, 10 вересня 1906 р.*

Вперше надруковано: «Красное знамя», 1941, 23 травня (публікація Г. Ждана «Письма И. Франко»).

Подається за автографом (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 2052, оп. 1, од. зб. 1257).

Сердечне спасибі Вам за пам'ять.— І. Франко дякує М. Сумцову за статтю, присвячену 50-річчю від дня його народження, опубліковану в харківській газеті «Южный край» (Сумцов Н., И. Я. Франко.— «Южный край», 1906, 30 серпня).

...згадую свою 10-літню панщину в польській журналістиці...— працю в газеті «Kurjer Lwowski» та інших польських виданнях у 1887—1897 рр.

277. ДО ПЛАТОНА КОСТЕЦЬКОГО. *Львів, 1 жовтня 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1100).

Костецький Платон (1832—1908) — українсько-польський письменник, журналіст. З 1854 по 1855 р. — редактор першої української газети «Зоря галицька», що виходила у Львові (1848—1857) спочатку як орган Головної руської ради, а пізніше (з 1852 р.) — орган «москвофілів». З 1855 р. був співробітником ряду польських газет. Відповіді від П. Костецького на цей лист І. Франко не одержав.

«Новини» — літературно-громадський тижневик «москвофільського» напряму. Виходив у Львові (1849—1854).

Качковський Зигмунд (1828—1896) — польський письменник, автор історичних повістей на теми з життя українського народу.

Совінський Леонард (1831—1887) — польський письменник-демократ, один з перших польських дослідників і перекладачів творів Т. Шевченка. Під час навчання в Київському університеті (1847—1855) зблизився з українськими прогресивними колами.

278. ДО В. Я. БОГУЧАРСЬКОГО. *Львів, 4 жовтня 1906 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 485.

Автограф зберігається у відділі рукописів Інституту світової літератури ім. М. Горького в Москві.

Подається за автографом.

Богучарський (Яковлєв) Василь Якович (1861—1915)— російський письменник, політичний діяч і історик революційного руху в Росії. В 1906—1907 рр. видавець-редактор журналу «Былое».

«Былое» — збірник (Лондон—Париж, 1900—1904; 1908—1913, вийшло 15 випусків) і журнал (Петербург, 1906—1907, 1917—1926, 57 номерів). У цьому виданні друкувались матеріали з історії революційного руху, переважно другої половини XIX ст.

279. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 27 жовтня 1906 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1029).

...Відписую на Ваш лист.— На лист М. Грушевського до І. Франка від 20/21 жовтня 1906 р., в якому М. Грушевський скаржився на те, що його дратує гавкіт собак з Франкового двору і що він не раз просив І. Франка «увільнити його від цієї тортури» (ІЛ, ф. 3, № 1637, с. 39).

Ті кредити, які маю в Товаристві і Спілці...— Йдеться про Наукове товариство імені Шевченка у Львові та Українсько-руську видавничу спілку.

...будуть покриті апокрифами, шпихлірами та листами Драгоманова...— Йдеться про праці І. Франка: Апокрифи і легенди з українських рукописів; Громадські шпихліри в Галичині 1784—1840 рр. Збірка документів і розвідка Ів. Франка. Накладом Наукового товариства ім. Шевченка, 1907 (Українсько-руський архів, видає істор.-філос. секція Наук. т-ва ім. Шевченка, том II. Причинки до історії економічних і соціальних відносин Галичини в XVIII—XIX в., вип. 1); Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. Видав Ів. Франко. Львів, Накладом Українсько-руської видавничої спілки, 1906—1908.

...Я мушу...зліквідувати свою бібліотеку...— Цей намір не був здійснений. Бібліотека І. Франка згідно з його заповітом була передана до НТШ і знаходилась у Львові до 1950 р., потім перевезена до Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, де й зберігається в даний час разом з його рукописною спадщиною та особистим архівом.

...з додатком моїх уділових книжок— тобто написаних І. Франком у співавторстві.

...аби своїх хлопців довести хоч до університету — синів Андрія, Тараса і Петра.

280. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ. [*Львів, початок листопада 1906 р.*]

Вперше надруковано: «Жовтень», 1956, № 4, с. 90—91 (публікація М. Мольнара і М. Мундяк «Листи Івана Франка до чеських учених і письменників»).

Датується орієнтовно, на основі листа І. Полівки до І. Франка від 28 листопада 1906 р. (ІЛ, ф. 3, № 427, с. 475), в якому він повідомляє про висилку книжки про Яна Благослава.

Автограф зберігається в Літературному архіві Музею національного письменства в Празі (ф. І. Полівки).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1157).

Сердечне спасибі Вам за ...рецензії на мої приповідки.— Йдеться про рецензії, надруковані в журналі «Archiv für slavische Philologie», 1906, Bd. 28, с. 396—399 та журналі «Národopisný Věstnik československý», R. 1, 1906, N 5, с. 146—148).

Ян Благослав (1523—1571) — чеський учений. В його граматиці, що вийшла 1857 р., була опублікована українська народна пісня про молдавського воєводу Штефана. І. Франка зацікавив текст цієї пісні.

Я хочу зробити ексцерпти із Bromyard'a...— «Summa praedicantum» — праця домініканця Іоанна Броміарда, видана 1586 р. в двох томах у Венеції, зберігається в бібліотеці І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 4072 і 4073).

281. ДО М. І. ЗУБРИЦЬКОГО. [*Львів*], *7 листопада 1906 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство вип. 1, Іван Франко. Статті і матеріали, 1966, с. 150.

Автограф зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. С. Стефаника АН УРСР (ф. М. С. Возняка, № 660, п. 150, арк. 1—2).

Подається за автографом.

...хотів їхати до Мшанця...— тобто в село Мшанець (тепер Самбірського району Львівської області), де жив М. Зубрицький.

...вислати моделі до Відня.— Йдеться про вироби народних майстрів Бойківщини. І. Франко брав участь у придбанні їх етнографічним музеєм у Відні (див. лист. І. Франка до М. Зубрицького від 23 січня 1905 р.).

282. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО. *Львів, 2 грудня 1906 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1960, № 3, с. 122 (публікація М. П. Візира «Листи Івана Франка до Ю. Яворського»).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. XXI, № 495).

...на адрес І гімн[азії]...— тобто першої Київської гімназії, де Ю. А. Яворський працював викладачем. Знаходилась на Бібіковському бульварі, 14 (тепер бульвар Т. Г. Шевченка, 14).

...подайте мені відомість про Ваші пісенники...— І. Франко просив дати опис рукописних співаників, які були в колекції Ю. Яворського. Це прохання Ю. Яворський виконав у листі до І. Фраика від 22 грудня 1906 р.(ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 192).

Розпочав я ширшу роботу «Студії над руськими народними піснями...» — Початок праці І. Франка «Студії над українськими народними піснями» був надрукований в ЗНТШ (1907, кн. 1, с. 14—84). Повністю дослідження опубліковано в 1913 р. у Львові: Студії над українськими народними піснями, т. 1. Див. тт. 42—43 цього видання.

...брошуру про вертеп...— «До історії українського вертепу XVIII в.» (ЗНТШ, 1906, кн. 3, 4, 5; див. т. 36 цього видання).

...якби подали деякі деталі про Ваш рукописний «Патерик».— У тому ж листі Ю. Яворський відповідав: «Что касается «Патерика Печерского», то мой список, конца XV в., 4º, 130 лл., принадлежит к Кассиановской редакции и по составу не отличается от других списков этого типа... Если Вам для Вашей интересной работы о «Патерике» нужны какие-нибудь выписки или тексты, я с удовольствием сниму Вам копии» (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 192).

283. ДО ІРЖІ ПОЛІВКИ. *Львів, 8 грудня 1906 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 486—487.

Автограф зберігається в Літературному архіві Музею національного письменства у Празі (ф. І. Полівки).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 1158).

Сушіл Франтішек (1804—1868) — чеський збирач і видавець народних пісень: Moravské národne písné s napěvy do tekstu vřaděnými, v Brne, 1860.

Бартош Франтішек (1837—1906) — чеський фольклорист, видавець моравських народних пісень: Národni písné moravské, v Brně, 1889.

Коллар Ян (1793—1852) — чеський і словацький поет, етнограф і фольклорист, видав збірки народних словацьких пісень.

Челаковський Франтішек Ладислав (1799—1852) — чеський поет фольклорист і славіст, діяч культурно-національного відродження. Важливе місце в історії фольклористики посідає упорядкована і видана ним праця «Слов'янські народні пісні» (тт. 1—3, 1822—1827).

Ербен Карел Яромир (1811—1870) — чеський поет, фольклорист та історик. Видавець чеських історичних і літературних пам'яток та творів слов'янського фольклору. В 1841—1845 рр. видав тритомну збірку «Чеські народні пісні».

Кролькмус Вацлав (1787—1861) — чеський археолог і видавець народних пісень.

...свою монографійку пісень про комара...— XXXI розділ праці «Студії над українськими народними піснями», надрукований в ЗНТШ (1910, кн. 3, с. 30—53). Див. т. 42 цього видання.

284. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. [*Львів, 12 грудня 1906 р.*]

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2-3, с. 82.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Автограф зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R., 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4901).

...останній том «Архіву»...— «Archiv für slavische Philologie», 1906, Bd. 28, де була надрукована праця І. Франка «Beiträge zur Quellen kritik der Cirillo-Methodianischen Legenden».

Я маю намір написати ще дві такі статті.— Йдеться про дві із трьох статей, які були надруковані 1907 р. в «Archiv für slavische Philologie» (Bd. 29, с. 282—304); І. Джерела трьох легенд «Патерика»; ІІ Композиція найдавнішого літописного зведення; ІІІ. Композиція «Слово о полку Ігоревім».

25 грудня 1906 р. В. Ягич з Відня писав І. Франкові: «Ваші зголошення для «Архіву» приймаю з великою готовністю... Я міг би використати для першого зошита 29 тому Ваші «Маленькі знахідки», зрештою зошит уже тепер остаточно заповнений, хоч він з'явиться лише в березні. Щось обширніше могло би бути поміщене тільки протягом літа 1907 р.» (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 541, 543—544).

Климент — перший римський єпископ (з 92 р.), який помер мученицькою смертю бл. 103 р. в Херсонесі, куди був засланий імператором Траяном (53—117, правив у 98—117 р.).

«Слово на пренесеніе [мощей преславного Климента]» — одна з легенд про Климента. Її текст І. Франко вмістив у Х розділі своєї праці «Святий Климент у Корсуні. Причинок до історії старохристиянської легенди» (ЗНТШ за 1902—1905 рр., окрема відбитка — Львів, 1906). Див. т. 34 цього видання.

Никифор Каллист — Каллист Константинопольський (? — 1350), візантійський історик і богослов, автор «Церковної історії» у 18 книгах, доведеної до часу смерті візантійського імператора Фоки (611 р.).

«Похвала Климента» Клима Велицького.— «Похвала Климента Кирилу Філософу» — один з творів Климента словенського або Охрідського (біля 840—916), учня і послідовника Кирила і Мефодія, який по смерті Мефодія втік від переслідування до Болгарії, був проповідником у Македонії, єпископом Велицьким. Написав ряд проповідей, житій; йому приписувалося авторство житій Кирила і Мефодія (так званих «паннонських»). Текст твору опублікований у статті І. Срезневського «Два сборника житий XIV в. с «Похвалою епископа Климента Кирилу Философу» (див.: Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках, т. X, вип. IV. СбОРЯС АН, т. 1, 1867, с. 53—60).

...працю ...яку я хочу присвятити пам'яті Веселовського.— Стаття під назвою «Wie man Slavische Mythologie macht» була надрукована в журналі «Archiv für slavische Philologie», 1907, Bd. 29, с. 97—105. Див. т. 37 цього видання.

285. ДО УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МОЛОДІ У ЛЬВОВІ.

Львів, 14 грудня 1906 р.

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 28. Іван Франко. Статті і матеріали, 1977, с. 114—115 (публікація М. Ф. Нечиталюка. «Невідомий виступ Івана Франка проти націоналістичної пропаганди»).

Справжні збудники, що спричинилися до написання цього звернення, не вповні з'ясовані. Можна думати, що Франка в даному разі непокоїло те, щоб запеклі, емоційно піднесені правомірні акції студентів не використали з провокаційною метою в правлячих австрійських та польсько-шляхетських (як і в правих «народовських») колах для посилення гонінь на прогресивні сили української суспільності, на прагнення до здійснення ширших радикально програмних настанов.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1226).

286. ДО Д. Ю. ХАРОВ'ЮКА. [*Львів*], *12 грудня 1906 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1. Іван Франко. Статті і матеріали, 1966, с. 153.

Подається за автографом (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР, ф. М. С. Возняка, № 659, п. 150, арк. 1).

Харов'юк Данило Юрійович (1883—1916) — український письменник демократичного напряму.

Вибачайте, що Ваш лист і Ваше оповідання так залежалися...— Йдеться про лист Д. Харов'юка до І. Франка від 8 грудня 1905 р. та рукопис його твору «Палагна» (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 659—660).

...я постараюся надрукувати його в ЛН «Вісник у».— Оповідання Д. Харов'юка «Палагна» було опубліковане в ЛНВ (1907, кн. 2, с. 135—136).

...деякі слова невідомі мені...— У відповіді на цей лист від 13 січня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 225) Д. Харов'юк пояснив ці слова.

287. ДО Б. Д. ГРІНЧЕНКА. *Львів, 31 грудня 1906 р.*

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1970, 1 вересня (публікація В. Яременка та А. Погрібного «Лист І. Франка до Б. Грінченка»).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 40144).

... на літературне поле в «Світі»...— Перші твори Б. Д. Грінченка — поезії циклу «З України» (І. У минулі часи; ІІ. За вікном вітер віє; ІІІ. Пам'яті Тараса; IV. До праці; V. «Минає час, минають люди») були надруковані в журналі «Світ» (1881, № 10, с. 179; № 11—12, с. 189—190) під псевдонімом «Іван Перекотиполе».

«Світ» — літературно-науковий і політичний журнал революційно-демократичного напряму. Виходив у Львові (1881—1882).

1907

288. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів*], *4 січня 1907 р.*

Друкуєтьъся вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1030).

«Słowo Polskie» — польська газета демократичного напряму, видавалася у Львові в 1895—1934 рр.

...Антоневич у «Галичанині» оповідав інтересні спомини.— Йдеться про статтю Миколи Антоневича «По поводу Львовского веча», яка публікувалась в кінці 1906 р. у щоденній «москвофільській» газеті «Галичанин» (№ 256, 258, 261, 263, 276, 277).

...з'їзд ... слов'ян біля Відня 1848 р.— Під час буржуазно-демократичної революції 1848 р. в Австрії у Празі (а не у Відні) був скликаний всеслов'янський з'їзд, в якому взяли участь представники багатьох слов'янських народів. У зв'язку із збройним національно-визвольним повстанням 12—16 червня, жорстоко придушеним австрійськими військами, з'їзд припинив роботу.

Мої «Шпихліри» добігають до кінця.— Стаття І. Франка «Громадські шпихліри в Галичині 1784—1840 рр.».

Костомаров Микола Іванович (літературний псевдонім— Іеремія Галка; 1817—1885) — український і російський ліберально-буржуазний історик, письменник, етнограф і публіцист.

На днях вишлю маленький гумористичний фейлетоник...— Йдеться про «Боян Біллі. Тарахкавка. Замість фейлетона» [переклад з газети «Die Zeit»]. (ЛНВ, 1907, кн. 1, с. 140—144).

289. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО. *Львів, 9 січня 1907 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1960, № 3, с. 122—123.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. XXI, № 496).

...прийміть вислів мого сердечного співчуття по Вашій фамілійній страті.— Це співчуття було викликано смертю восьмилітньої доньки Ю. Яворського, про що він повідомив І. Франка у листі від 22 грудня 1906 р. (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 192).

...спасибі Вам за виписки змісту Ваших співаників...— тобто опис рукописних пісенників з колекції Ю. Яворського, надісланий І. Франкові у тому ж листі.

«Богогласник» — збірка пісень (з нотами) і віршів релігійно-моралістичного змісту, надрукованих в Почаєві (1790—1791). Деякі пісні «Богогласника» є старовинними колядками, їх співали лірники, вертепники і кобзарі.

...у польських кантичках — тобто у збірках кантів, релігійних пісень.

Подаю Вам бібліографічні нотатки до тих пісень, яких титули Ви виписали.— Це «бібліографічні нотатки» до частини тих пісень, які назвав Ю. Яворський у листі до І. Франка від 22 грудня 1906 р.

...причинок до моєї студії про Правду і Неправду.— Франко І. Пісня про Правду і Неправду. Історично-літературна розвідка (ЗНТШ, 1906, кн. 2, с. 1—70).

...спасибі також за звістку про «Патерик».— І. Франко дякує за відомості про один із списків «Патерика», який знаходився в колекції Ю. Яворського.

...мені вистарчить публікації Яковлева. Йдеться про працю російського дослідника Яковлева Володимира

Олександровича (1840—1896) «Памятники русской литературы XII и XIII веков» (Спб., 1872).

Щодо праці, наміреної Вами про Фрола Скобєєва... — І. Франко мав на увазі задум Ю. Яворського написати працю про «Повесть о Фроле Скобееве» — одну з перших оригінальних російських повістей XVII—XVIII ст. світського характеру.

Щодо праці д-ра Щурата...— В. Г. Щуратові належать дві праці на цю тему: «Грюнвальдська пісня. (Bogorodzicza dziewicza). Пам'ятка западно-руської літератури XIV в.» (Жовква, 1906) та «Дві статті про Грюнвальдську пісню. Відповідь А. Брюкнеру» (Жовква, 1906). Зберігаються в бібліотеці І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 5674, 5688).

Бажаю Вам успіху і з Вашими лекціями про карпато-руське письменство... — І. Франко мав на увазі намір Ю. Яворського прочитати в Київському університеті серію публічних лекцій з історії карпато-руського письменства XVI—XVIII ст. Організацією цих лекцій займалося Історичне товариство Нестора-літописця, яке діяло в 1873—1874 рр. в Києві, з 1874 р. існувало при Київському університеті. Товариство висвітлювало з ліберально-буржуазних позицій історію України, досліджувало пам'ятки старовини. Названо на честь давньоруського літописця Нестора.

...«Откровеніе Стефана» посилаю Вам під бандеролею, додавши ще німецьке мученіе св. Фотини.— Франко І. Откровеніе св. Степана (Студія над одним маловідомим апокрифом).— «Киевская старина», 1906, кн. 7-8, с. 377—405; Франко І. Das Martyrium der heiligen Photine.—«Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde des Urchristentum», 1902, с. 224—225. З кожної статті є окремий відбиток.

Щодо переходу проф. Груш[евського]...— Ю. Яворський у листі до. І. Франка від 22 грудня 1906 р. (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 192) запитував, чи правдоподібною є чутка про переїзд М. Грушевського зі Львова до Києва.

290. ДО Є. Х. ЧИКАЛЕНКА. [*Львів, початок січня 1907 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1031).

Датується на підставі факту: лист був надісланий разом з частиною статті «Українська література в 1906 р.», яка почала друкуватись в «Раді» 11 січня 1907 р.

Чикаленко Євген Харлампійович (1861—1929) — український поміщик, автор кількох брошур на сільськогосподарські теми, фінансував «Киевскую старину», «Раду» та інші видання. Пізніше — один з діячів буржуазно-націоналістичного руху, білоемігрант.

Листування І. Франка з Є. Чикаленком тривало протягом 1903—1909 рр. Зберігся один лист І. Франка до Чикаленка і три листи та листівка Є. Чикаленка до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1620, с. 503—504; 1635, с. 335—336 (листівка); 1638, с. 789—790; 1638, с. 791—792).

«Р а д а» — українська щоденна газета ліберально-буржуазного напряму. Виходила в 1906—1914 рр. у Києві. Події суспільно-політичного життя висвітлювалися з ліберально-буржуазних, націоналістичних позицій. Через заборону царською цензурою прогресивної преси на Україні в «Раді» друкували свої твори прогресивні українські письменники.

...п о с и л а ю В а м д л я ф е й л е т о н у «Р а д и» п о ч а т о к м о ї х у в а г п р о у к р [а ї н с ь к у] л і т е р а т у р у 1 9 0 6 р.— Йдеться про статтю «Українська література в 1906 р.» («Рада», 1907, 11, 14, 16, 30 січня, 22 лютого).

...у м е н е в п л а н і т а к о ж д а т и В а м д л я ф е й л е т о н і в м о ї с п о м и н и п р о з н а й о м и х м е н і с е л я н.— Цей намір І. Франка не був здійснений.

291. ДО Л. М. ДРАГОМАНОВОЇ. *Львів, 12 лютого 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1077).

О д е р ж а в В а ш л и с т...— Йдеться про лист дружини М. П. Драгоманова, Людмили Михайлівни Драгоманової (1842—1918), написаний з приводу виходу в світ видання «Михайло Драгоманов. Листи до Ів. Франка і інших» (т. 1, Львів, 1906) та публікації в ЛНВ статті І. Франка «Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова» (1906, кн. 8, с. 226—240). У передмові до листів і в статті І. Франко, в цілому високо оцінивши значення діяльності М. Драгоманова для розвитку української суспільно-політичної думки другої половини XIX ст., зумів побачити і сказати й про хибні сторони світогляду М. Драгоманова. Це викликало роздратування і обурення Л. М. Драгоманової, яка надіслала Франкові лист, сповнений скарг на «несправедливий осуд» колишнього його вчителя. (ІЛ, ф. 3, № 1637, 1682, с. 197—220). Відповідь І. Франка не задовольнила Л. М. Драгоманову, і вона надіслала йому новий лист (від 20 липня 1907 р.) із звинуваченнями в перекручуванні фактів життя й діяльності М. П. Драгоманова (ІЛ, ф. 3, № 1681).

...м о я д е с я т и л і т н я п р а ц я к о л о о р г а н і з а ц і ї р а д и к а л ь н о ї п а р т і ї...— Іван Франко був одним із засновників і керівників (разом із М. Павликом, С. Даниловичем, Є. Левицьким) русько-української радикальної партії.

...т е п е р, 1 0 л і т п о й о г о с м е р т і...— М. Драгоманов помер 2 липня 1895 р., отже, минуло не 10, а близько 12-ти років.

...в і н х о ч б у в ї ї і д е й н и м б а т ь к о м...— створення русько-української радикальної партії пов'язане з іменем М. Драгоманова, який виношував думку про її заснування ще раніше — з другої половини 70-х років XIX ст.

...н е ж и в в о д н і м м і с ц і з н е ю і н е м і г о с о б и с т о в п л и в а т и н а ї ї в е д е н н я.— М. Драгоманов з лютого 1876 р. жив у Женеві, Відні, пізніше — в Болгарії.

В н е к р о л о з і Т е р л е ц ь к о г о.— Йдеться про некролог «д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали» (ЗНТШ, 1902, кн. 6, с. 1—64). Див. т. 33 цього видання.

...в с т а т т і «О с т а н н є д е с я т и л і т т я»...— «З останніх десятиліть XIX в.» (ЛНВ, 1901, кн. 5, с. 1—19; кн. 8. с.48—67; кн. 9, с. 112—132). Див. т. 41 цього видання.

Про мою нібито місію на Угорщину.— На «соціалістичному процесі» у Львові в 1878 р. І. Франка звинувачували в тому, що М. Драгоманов у знайденому під час обшуку листі доручав йому поїхати в агітаційних цілях до Угорщини і Буковини, а також зібрати там етнографічні і економічні матеріали, потрібні М. Драгоманову (Іван Франко. Документи і матеріали. 1856—1965. К., 1966, № 39, с. 61—65).

Брошури Черкезова проти М. Драгоманова...— У своїй брошурі «Драгоманов из Гадяча в борьбе с русскими социалистами» (Женева, 1882) В. Черкезов звинуватив М. Драгоманова у ворожому ставленні до російського революційного руху і у зв'язках з «III-м отделением». Ця наклепницька брошура викликала негативну реакцію навіть з боку ідейних противників М. Драгоманова і швидко зникла з політичного горизонту.

...писання Пихна і Каткова...— Пихно Дмитро Іванович (1853—1912) — російський реакційний публіцист, редактор газети «Киевлянин», і Михайло Никифорович Катков (1818—1887) — російський реакційний публіцист і журналіст, редактор газети «Московские ведомости», протягом 70-х років організували у своїх виданнях справжнє цькування М. Драгоманова. Його звинувачували в «сепаратизмі» і «соціалізмі» та інших «гріхах», писали доноси, в результаті чого М. Драгоманов був звільнений з Київського університету за політичну «неблагонадійність» і змушений емігрувати за кордон.

...його відносини до тодішньої «Київської громади»...— М. Драгоманов очолював ліве крило «Київської громади». З 1876 р. почалося його розходження з її керівниками. М. Драгоманов і раніше не поділяв програми цієї громади, яка стала називатись «Старою громадою», оскільки в 70-ті роки була утворена «Молода громада», до складу якої ввійшли прихильники більш радикальних методів боротьби. «Стара громада» обмежувалася загалом культурницькою діяльністю, тоді як М. Драгоманов відстоював єднання українців з іншими народами, особливо з російським. Крім того, частина членів «Старої громади» з 1876 р. йшла на компроміс з царським урядом, проти чого також виступав М. Драгоманов.

Маленьке виданнячко «Кобзаря».— Йдеться про одне з двох видань «Кобзаря» Т. Шевченка, що були здійснені за участю українського друкаря і громадського діяча Ляхоцького Антона Григоровича (псевдонім Кузьма; 1854—1918) та українського етнографа, археолога та антрополога Вовка (Волкова) Федора Кіндратовича у 1878 та 1881 рр.

...суперечка з «Київською громадою» за видання повного «Кобзаря».— М. Драгоманов просив членів «Старої громади» допомогти йому видати безцензурний «Кобзар» Т. Шевченка, на підготовку якого він витратив багато часу, але це прохання лишилося без відповіді.

Щодо політичних пісень...— Див. видання: Драгоманов М. Політичні пісні українського народу XVIII—XIX ст., ч. І. Женева, 1883.

...після «Істор[ичних] пісень»...— тобто після виходу в світ видання: Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова, тт. I, II. К., 1874—1875.

Що професор лейпцігського університету... читав лекцію... на підставі сеї книги...— Про це І. Франкові писала Л. М. Драгоманова у своєму листі (ІЛ, ф. 3, № 1682).

В моїм рефераті...— «Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова» (1906).

...у «Переднім слові до «Громади»...— Йдеться про програмну статтю М. Драгоманова в першому випуску «Громади».

Щодо моєї ювілейної сильветки про Павлика.— Франко І. Михайло Павлик. Замість ювілейної сильветки (ЛНВ, 1905, кн. 3, с. 160—186).

Коли буде друкуватися друга часть, ще невідомо, бо перша часть...— Йдеться про перший і другий томи видання: Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. Видав Ів. Франко, Львів, 1906—1908.

292. ДО Ю. А. ЯВОРСЬКОГО. *Львів, 16 лютого 1907 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1960, № 3, с. 123—124.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. XXI, № 497).

Щиро дякую за копії, які я вчора одержав.— Копія «Слова Иоанна Златоуста о змее и дворе» із «Ізмарагда» Києво-Михайлівського монастиря та копії пісень, які цікавили І. Франка, із рукописних співаників, що були в колекції Ю. Яворського (див. листи Ю. Яворського до І. Франка від 22 грудня 1906 р. (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 192) та 31 січня 1907 р. (там же).

Не знаю, чи маєте «Притчу про сліпця і хромця»? — Йдеться про статтю І. Франка «Притча про сліпця і хромця. (Причинок до історії літературних взаємин старої Русі)».— В кн.: Статьи по славяноведению, вып. 2. Спб., 1906, с. 129—155.

«Україні» ще не бачив і не знаю, чи з статейки про Юду буде зроблена відбитка.— Мова йде про статтю І. Франка «Вій, Шолудивий Буняка і Юда Іскаріотський» («Україна», 1907, кн. 1, с. 50—55).

«Україна» — щомісячний історично-етнографічний і белетристичний журнал ліберально-буржуазного напряму. Видавався 1907 р. в Києві українською мовою як продовження «Киевской старины».

«Русская мысль» — російський науковий, літературний і політичний щомісячний журнал слов'янофільської, пізніше ліберально-народницької орієнтації. Після 1905 р. — орган кадетської партії. Виходив у Москві в 1880—1918 рр.

...стаття Костомарова «Козачество в произведениях нар[одного] творчества».— Йдеться про дослідження М. Костомарова «История козачества в памятниках южнорусского народного песенного творчества».— «Русская мысль», 1880, кн. 1, 2, 5, 6, 7, 8. Частина, пропущена через недогляд редакції, друкувалася додатково під назвою: «Борьба козаков с поляками в памятниках южнорусского народного песенного творчества».— «Русская мысль», 1883, кн. 7, 8.

293. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, лютий 1907 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1033).

Датується за змістом (згадка про перший номер журналу «Україна») і за зіставленням з попереднім датованим листом («України» я ще не бачив»).

...взяв Федорченка.— Йдеться про оповідання українського письменника Івана Федорченка «Хіба?!», яке було опубліковано в ЛНВ (1907, кн. 3, с. 419—428).

Стешенко наплів дурниць...— Мається на увазі стаття українського письменника ліберально-буржуазного напряму Івана Матвійовича Стешенка (1873—1919) «Художня дисгармонія (з приводу тем д. Винниченка)», яка була опублікована в ЛНВ (1907, кн. 10, с. 116—121, за підписом: *Ів. С-ко*).

Статтю Нечуя в «Укр[аїні]» прочитав...— Йдеться про статтю І. Нечуя-Левицького «Сьогочасна часописна мова на Україні» («Україна», 1907, № 1, с. 1—49).

Те, що Ви сказали в «Раді»...— Йдеться про перші частини статті М. Грушевського «Про мову», яка друкувалася в 1907 р. в «Раді» (9, 11 січня, 7 лютого, 2, 11 березня).

Драму Яновської пустимов 4 і 5 н[оме]рі.— У 1907 р. ЛНВ не опублікував жодного драматичного твору української письменниці Яновської Любові Олександрівни (1861—1933). Можливо, йшлося про твір «Без віри. Драма на 5 дій, 6 одмін», написаний у цьому році і опублікований у Києві.

294. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 15 березня 1907 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 487.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 991).

Спасибі Вам за звістку.— У листі до І. Франка від 18 лютого 1907 р. Ф. Вовк повідомляв, що під час засідання «Малорусской комиссии» Академії наук видатні російські вчені О. Шахматов, Ф. Корш і Ф. Фортунатов висунули кандидатуру І. Франка в дійсні члени Петербурзької Академії наук. У зв'язку з цим, писав Ф. Вовк, вони доручили «попрохати Вас, щоб Ви зробили повний спис Ваших наукових праць, особливо за останні роки... Отже, переказую Вам те прохання і з свого боку дуже прошу цього діла не відкладати, а зараз же таки братися і якнайскоріше заслати той спис Ваших праць, хоч би й на мої руки.Думка перетягти Вас до Петербурзької Академії, казали мені, вже давня, але тепер тільки буде спроможність її здійснити, бо буде вакансія...» (ІЛ, ф. 3, № 1628, с. 509). Проте царський уряд не допустив до обрання І. Франка академіком.

...два маленькі причинки в «Archiv für slav[ische] Philologie».— «Beiträge zur Quellenkritik der Cirillo-Methodianischen Legenden» (1906), «Wie man slavische Mithologie Macht» (1907).

Та пару Beiträge в «Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft...»— У німецькому науковому журналі, що виходив у м. Гессені (1900—1911), І. Франко опублікував статтю «Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu den Apokryphen des neuen Testamentes (1902—1906), що складається в 4-х розділів — «причинків».

«Нарис історії укр[аїнської] літератури», написаний для одної мадярської енциклопедії, досі, здається, не вийшов. — Йдеться про статтю, замовлену І. Франкові угорським славістом, професором Будапештського університету Оскаром Ашботом (1852—1920). Стаття, написана німецькою мовою і перекладена О. Ашботом угорською мовою, під назвою «Kisoroszok» була вміщена в четвертому томі «Загальної історії всесвітньої літератури» під редакцією Густава Гейнріха: Egyetemes Irodalomtörtenét szerkeszti Heinrich Gustav... Budapest, Franklin Társulat. Magyar irod intézet és könyvnyomda, 1911, c. 459—486. Див. т. 41 цього видання («Українці»).

295. ДО С. О. ЄФРЕМОВА. *[Львів], 17 квітня 1907 р.*

Вперше надруковано: Література. Збірник перший. К., 1928, с. 170—171.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 48).

...щоб Ви робили в моїх оповіданнях які хочете язикові зміни, коли вже вважаєте мою мазанину придатною для лектури Ваших селян. — У листі від 30 березня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1630, с. 55) С. Єфремов повідомляв І. Франка, що київське товариство «Просвіта» хоче видати його оповідання «Ліси і пасовиська» і просить дозволу зробити в тексті деякі мовностилістичні правки з метою більшої доступності твору для читачів Наддніпрянщини. Це видання було здійснене: Ліси і пасовиська. Оповідання колишнього повномочного (З життя галицьких селян). К., 1907 (т-во «Просвіта», № 8).

Ваш оригінал Бонавентури знищений — передрукуйте з ЛНВ. — Йдеться про рукопис статті С. Єфремова «Бонавентура в українській літературі» (ЛНВ, 1905, кн. 3, с. 187—202).

296. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *[Львів], квітень 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1034).

Посилаю... рецензію на «Україну». — Йдеться про рецензію І. Франка, яка була опублікована в ЛНВ (1907, кн. 6, с. 506—512) під назвою: Україна, науковий та літературно-публіцистичний щомісячний журнал. Рік перший, том 1. У Київі, 1907 р.

...прочитавши перший розділ своєї повісті... — І. Франко погодився друкувати повість «Великий шум» на сторінках ЛНВ (1907, кн. 5, 6; кн. 8—9; кн. 10—12).

Пришлю сими днями мемуари Стшельбицького про пана Дульського. — Ці мемуари не були опубліковані ні в ЛНВ, ні в ЗНТШ.

297. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *[Львів], 7 травня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1035).

Я занятий «Літературою»... — Йдеться про працю над дослідженням «Історія української літератури. Часть перша.

Від початків українського письменства до Івана Котляревського», За життя І. Франка був опублікований лише вступ під назвою «Теорія і розвій історії літератури» (ЗНТШ, кн. 3, с. 5—45). Повністю надруковано вперше в 40-му томі цього видання. Автограф зберігається у ІЛ (ф. 3, № 570—571). Це два оправлені пізніше конволюти.

...потім узятися за викінчення повісті...— повість «Великий шум».

Дві рецензії для «Записок» дав... — рецензії, призначені для публікації в другій книзі ЗНТШ за 1907 р.: Dr. H. Günther. Legenden-Studiesn. Кельн, 1906. Joseph Alexander Freiherr von Helfert. Geschichte der öesterreishischen Revolution im Zusammenhange mit der mitteleuropäischen Bewegung der Jahre 1848—1849. Erst Band... Фрайбург в Брайсгаві і Відень, 1907.

...може знайду ще щось — на третю...— Третьої рецензії в другій книзі ЗНТШ за 1907 р. І. Франка не було надруковано.

...хіба на останній том «Сборника Академии петерб[ургской]»...— тобто на перший чи другий том «Известий отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук» за 1907 рік.

Може б удалося зайняти місце Каліни.— Професора Львівського університету, польського лінгвіста і етнографа Антонія Каліни (1846—1906), який завідував кафедрою слов'янської філології. Це прохання І. Франка не було задоволене (див. статтю І. Франка «Історія моєї габілітації» в 39-му т. цього видання).

298. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 13 травня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1036).

...разом із закінченням Данте.— тобто частиною праці І. Франка «Середні віки і їх поет», яка друкувалась в ЛНВ (1907, кн. 3—12).

До «Записок» даю рецензію на Брюкнера «Historya języka polskiego» та Кубалі «St. Orzechowski» — ці рецензії не були надруковані в ЗНТШ.

Рецензію на «Дитину» долучаю... — Ів. Франко. Дитина в звичаях і віруваннях українського народа, матеріали з полудневої Київщини. Зібрав Мр. Г., обробив д-р Зенон Кузеля. (Матеріали до української етнології, т. VIII. Львів, 1906).— ЛНВ, 1907, кн. 5, с. 370—371. Бібл.

299. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 18 травня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1037).

...дві рецензії, на «Орли» і на Павликову брошуру.— Володиславич Антін (Крушельницький Антін). Орли. Комедія в 4-х діях. Львів, 1907; Павлик М. Михайло Драгоманов і його роль в розвою України (ЛНВ, 1907, кн. 5, 6. Бібл.). Див. т. 37 цього видання.

300. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів*], *19 травня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1558).

Спасибі Вам, що... згадали в своїй брошурі справу угорського фонду. — У праці «Михайло Драгоманов і його роль в розвою України» (Львів, 1907) М. Павлик пише, зокрема, про те, що М. Ковалевський заснував фонд для видання «брошур визвольного характеру, політичного і релігійного, подібних до тих, які видавав М. Драгоманов», розрахованих для розповсюдження серед «угро-руського народу». Фондом і видавництвом мав розпоряджатись спеціальний комітет, до складу якого входили М. Павлик, І. Франко, Леся Українка та ін.

З приводу питань, порушених у цьому листі, див. також статтю І. Франка «Микола Васильович Ковалевський. (Кілька споминів і листів на пам'ять десятиліття його смерті)», надруковану в ЛНВ (1908, кн. 1, с. 124—138).

301. ДО ВОЛОДИМИРА КУШНІРА. *Львів, 21 травня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1113).

Листування І. Франка з В. Кушніром тривало протягом 1904—1914 рр. Зберігся один лист І. Франка до В. Кушніра й 16 листів і три листівки В. Кушніра до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1611, с. 157—160, № 1631, с. 555—594; № 1638, с. 309—316; № 3459; с. 436.

Кушнір Володимир (1881—1938) — український журналіст, співробітник українського громадсько-культурного і літературного журналу ліберально-буржуазного напряму «Ukrainische Rundschau», що виходив німецькою мовою у Відні в 1903—1916 рр. (до 1906 р. мав назву «Ruthenische Revue»).

Пишу рівночасно д[обродію] Каннеру... — Йдеться про німецького журналіста, редактора газети «Die Zeit» Каннера Генріха. В архіві І. Франка є чимало листів Г. Каннера до І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 1613, 1626, 1630).

Я готов написати статтю про сю глупу суперечку. — 1907 р. на сторінках газети «Die Zeit» з'явилась стаття норвезького письменника, театрального критика і громадського діяча Бйорнстьерне Бйорнсона (1832—1910) під назвою «Поляки — гнобителям». У ній із глибоким співчуттям розповідалося про жахливе, злиденне життя українського народу в Галичині, що стогнав під владою польського панства. Проти Бйорнсона виступили польський піаніст і композитор, буржуазний громадський діяч Ігнацій Ян Падеревський (1860—1941) і польський письменник Генрік Сенкевич (1846—1916), які всіляко виправдовували і захвалювали польське панство. Виникла потреба в тому, щоб про цю суперечку сказав своє слово і українець, людина, добре обізнана із справжнім становищем українських селян, робітників, ремісників. З таким проханням за дорученням редакції «Die Zeit» звернувся до І. Франка В. Кушнір. У листі він писав: «Ред[актор] Каннер заявив, що ...мусили б написати таку статтю Ви, добродію. Від кого іншого статті прийняти не хоче. На кождий спосіб коштувало би се торгу,

Будьте ласкаві, добродію, написати мені, чи згодились би Ви написати таку статтю» (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 591—594).

І. Франко подав у «Die Zeit» статтю «Drei Riesen im Kampfe umeinen Zwerg» («Die Zeit», 1907, 29 червня, № 1710), яка в перекладі українською мовою під назвою «Три велетні в боротьбі за карлика» була опублікована в газеті «Діло» (1907, 2 липня, 3 липня) та в інших газетах. У ній І. Франко піддав нищівній критиці виступи Я. Падеревського і Г. Сенкевича і загалом позитивно оцінив статтю Б. Бйорнсона. «Велетнями» І. Франко називає згаданих діячів, «карликом» — народ Галичини.

302. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, червень 1907 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1038). Датується за змістом (згадки Франка про свої наукові праці) та поміткою в автографі: «1907, червень».

Посилаю Вам початок статті Лозинського...— Йдеться, очевидно, про статтю українського публіциста і громадського діяча Михайла Лозинського (1880—1941) «Два інтернаціональні робітницькі конгреси», що була надрукована в ЛНВ (1907, кн. 10, с. 95—107, кн. 11, с. 292—304).

...не встаю від копіювання листів Драгоманова, коректи Шевч[енка], приповідок та творів Драгоманова.— Мається на увазі праця І. Франка над виданнями: Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. Видав Ів. Франко (1906—1908); Шевченко Тарас. Твори. Кобзар. Виданий під редакцією І. Франка, тт. 1, 2 (Львів, 1908); «Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко, т. II, вип. І (Львів, 1908); «Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство. Зладив М. Павлик, т. IV. Збірник філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка, т. X (Львів, 1907).

«Дисгармонії» Винниченка нема в нашій книгарні.— Йдеться про видання: Винниченко В. Дисгармонія. Драматичні картини на 4 дії. Київ, 1907.

303. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів*], *15 липня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1571).

Дювернуа «Словарь болгарско-русский»...— «Словарь болгарского языка по памятникам народной словесности и произведениям новейшей печати», укладений російським лінгвістом, дослідником слов'янської культури, професором Московського університету Дювернуа Олександром Львовичем (1839—1886). За життя Дювернуа вийшов випуск І (М., 1885) і був поданий до друку випуск 2 (М., 1886). Подальші випуски словника (вип. 3—9, М., 1887—1889) були закінчені іншими російськими і болгарськими вченими.

304. ДО М. І. ПАВЛИКА. *Львів, 24 липня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1559).

... в моїй кореспонденції... — тобто у виданні Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. Видав Ів. Франко, Львів, 1906—1908.

Позвольте далі мені як голові секції... — І. Франко був головою філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка.

...новий том праць Драгоманова... — 4-й том «Розвідок Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство». (Львів, 1907).

...викінчений т. ІІІ «Політичних пісень». — Цього тому в архіві М. Драгоманова не виявлено.

...друкувати його в серії, розпочатій Вами? — Йдеться про серію «Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство», яку видавав М. Павлик, починаючи з 1899 р.

Мочульський Михайло Михайлович (1886—1940) — український критик, літературознавець і перекладач.

...що не маєте змоги надрукувати свою і Бучинського кореспонденцію з Драгомановим. — Згодом М. Павлик здійснив обидва видання: Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом, тт. ІІ—VIII. Львів—Чернівці, 1910—1911; Переписка Михайла Драгоманова з Мелітоном Бучинським, 1871—1877. Зладив М. Павлик. Львів, 1910 (Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка, т. 13).

305. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, липень 1907 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1039). Датується за змістом і поміткою в автографі: «1907, липень».

Посилаю Вам поемку Христі і вірші Приймака. — Йдеться про твори української поетеси, перекладача й педагога Алчевської Христини Олексіївни та маловідомого українського літератора Михайла Приймака. Поемкою І. Франко називає, очевидно, вірш Алчевської «Пісня життя» (ЛНВ, 1907, кн. 12, с. 401). Щодо творів М. Приймака, то в ЛНВ був опублікований лише один його вірш «Тебе немає» (1907, кн. 9, с. 441).

306. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 3 серпня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1040).

...я дістав книжечку Винниченка. — Йдеться про видання: Дисгармонія. Драматичні картини на 4 дії (К., 1907)

307. ДО І. Д. ШИШМАНОВА. *Львів 10 серпня 1907 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 611—612. Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1265).

Розпочав я в «Записках Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка» студію над українськими піснями.— Див. прим. до листа 282.

...я приїхав би до Софії.— Ця поїздка не відбулась.

308. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. *Криворівня, 21 серпня 1907 р.*

Вперше надруковано: «За сто літ», 1930, кн. V, с. 291 (публікація М. С. Возняка «З приводу двадцятиліття «Кобзаря» в редакції В. Доманицького»).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1065).

...дальший друк Шевченка зупиниться.— Мова йде про двотомне видання творів Т. Шевченка за редакцією І. Франка.

Спасибі за звістку про мордовцівські поправки...— Йдеться про різночитання в списку «Кобзаря», здійсненому в 1859 р. дружиною Д. Мордовцева Ганною Никанорівною Пасхаловою (? — 1866), які були відбиті Доманицьким у його виданні «Кобзаря» (Спб., 1907). У листі до І. Франка від 12 серпня 1907 р. В. Доманицький писав: «Щодо мордовцівських поправок, то їх розуміється, не можна усіх приймати, хоч вони, безперечно, вийшли з автографа» (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 295—296).

Щодо Вашої уваги про «Вечерниці»...— У тому ж листі до І. Франка В. Доманицький писав: «Я ще й досі не зібрався Вам одповісти з приводу уваги Вашої на стор. 54 Вашого видання, що я хибно показав на рядки 101—135, нібито вони надруковані у «Вечерницях» 1862 року. Але я ніколи цього не говорив... Про «Вечерниці» я кажу на стор. 28... про ті 26 рядків, що у Вашому виданні позначені «15—40».

«Вечерниці» — літературно-громадський тижневик, орган «народовців». Виходив у Львові в 1862—1863 рр.

...в Вашій розвідці...— Йдеться про працю В. Доманицького «Критичний розслід над текстом «Кобзаря» (1907).

...ті рядки «Тарасової ночі»... — У «Вечерницях» 1862 р., № 35, надруковано уривок із поеми Тараса Шевченка «Тарасова ніч» з такою приміткою до 14-го рядка поеми: «По сім віршу наступає уступець думки, у виданні «Кобзаря» випущений, котрий нам переслав наш галицький чоловік, зостаючий тепер у Празі (чеській)». Насправді, у женевському виданні «Кобзаря» вміщений той самий текст, що у «Вечерницях».

Щиро гратулюю Вам з увільненням від Вашої баніції.— За активну громадсько-політичну діяльність царський уряд засудив В. Доманицького до заслання, але замінив його примусовою еміграцією, строк якої закінчувався у серпні 1907 р. В. Доманицький у листі до І. Франка від 12 серпня 1907 р. писав. «Я цими днями дістав амністію, через тижнів 2 збираюся на Україну». Отже, І. Франко поздоровляв його із закінченням еміграції. Проте на Україну В. Доманицький не повернувся.

...збірку пісень Ходаковського.— Йдеться про рукописну збірку народних українських, білоруських і російських пісень відомого збирача слов'янського фольклору Адама Чарноцького (псевдонім Зоріан Доленга-Ходаковський, 1784—

1825). Доля спадщини З. Доленги-Ходаковського склалася так, що вона не була опублікована. В друкові з'явилася дуже незначна частина пісень, записаних Доленгою-Ходаковським (у виданнях пісень М. Максимовича, П. Лукашевича, М. Драгоманова та В. Гнатюка, невеличкі добірки в поодиноких журналах, у публікаціях пісень М. Гоголя). Основна маса записаних З. Доленгою-Ходаковським пісень збереглася в рукописах записувача та копіях з його автографів. Із власноручних записів збирача відомі нині три збірники — два писані латинкою, один — російським правописом початку XIX ст. (найбільший — 1019 пісень, писаний латинкою, зберігається у Тернопільському краєзнавчому музеї, два інші в ІЛ (ф. О. Бодянського, од. зб. 118 і 189).

Найбільшим списком пісень із автографів З. Доленги-Ходаковського є копія О. Бодянського, початок якої зберігається в ІЛ (ф. 99, од. зб. 187), а частина у фондах Державного історичного музею СРСР (ф. 450, од. зб. 770). Названі рукописи покладені в основу видання: Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (З Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся). К., 1974.

Як, може, бачили, в «Записках» розпочав ряд розвідок... — Мова йде про серію досліджень І. Франка, присвячених окремим українським пісням, які друкувалися в ЗНТШ. Першими самостійними розвідками, присвяченими розгляду окремого пісенного сюжету, були Франкові статті «Козак Плахта, українська народна пісня, друкована в р. 1628» (ЗНТШ, 1902, кн. 3, с. 1—28) та «Пісня про Правду і Неправду» (ЗНТШ,1906, кн. 2, с. 5—70). Від 1906 по 1915 р. І. Франко написав ще 47 розвідок про окремі українські народні пісні. В 1907 р. в ЗНТШ (кн. 1, с. 14—84) з'являються перші шість досліджень про українські народні пісні, уже об'єднані спільною назвою — «Студії над українськими народними піснями». (Див. тт. 42, 43 цього видання).

Як шкода, що пропали такі колосальні старі збірки, як Бодянського... — Йдеться про зібрання пісень українського і російського філолога-славіста, історика, письменника і фольклориста Бодянського Осипа Максимовича (1808—1877). О. Бодянський та його брат Федір Максимович Бодянський (1812—1873) задумали на основі власних записів та записів інших збирачів (Я. Головацького, М. Максимовича, П. Куліша, З. Доленги-Ходаковського) видати збірку українських пісень узагальнюючого характеру. З різних причин цей задум не був здійснений. Тільки поодинокі пісні, записані братами Бодянськими в 1830—1850 рр. на Полтавщині, Київщині та Чернігівщині, з'явилися 1834 р. в збірнику М. Максимовича «Українські народні пісні», ч. 1, в журналі І. Франка «Житє і слово» та «Етнографічному збірнику». На сьогодні виявлено три рукописні збірки Ф. Бодянського: 1) «Наськi українські саги, або малоросійські пісні» (Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР, ф. 1—5, од. зб. 406); 2) «Збірник пісень різного змісту із Східної України» (там же, ф. 29, од. зб. 43) та 3) невеличка збірка без назви (Велеснівський етнографічно-меморіальний музей В. М. Гнатюка); чотири автографи — записи народних пісень О. Бодянського зберігаються в його архіві (ІЛ, ф. 99).

Названі рукописи були покладені в основу видання: Українські народні пісні в записах Осипа та Федора Бодянських. К., 1978.

Драгоманова (батька)...— Драгоманова Петра Якимовича (1802—1860), батька М. П. Драгоманова. Збірка його досі не виявлена.

...за оригіналом «Приказок Номиса».— Йдеться про працю українського етнографа, фольклориста, письменника і педагога Номиса М. (Симонова Матвія Терентійовича, 1823—1900) «Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О. В. Марковича і других. Спорудив М. Номис» (Спб., 1864).

Маркович Опанас Васильович (1822—1867) — український фольклорист і етнограф.

...своєї збірки галицьких приказок.— Мається на увазі видання: Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко, тт. I—III. Львів, 1901—1910. «Галицько-руські народні приповідки» виходили як поодинокі томи «Етнографічного збірника» (тт. X, XVI, XXIII, XXIV, XXVII, XXVIII).

Лист Ваш даю до прочитання М[ихайлові], Серг[ійовичу] Грушевському.— У листі до І. Франка від 12 серпня 1907 р. В. Доманицький писав: «Як побачите Михайла Сергійовича, то перекажіть, що лекції Антоновича так-таки мені з Києва і не прислали (я мав їх до друку виправити), то нехай потурбується — напише кому слід» (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 298).

309. ДО О. Ф. ФРАНКО. *Криворівня, 28 серпня [1907 р.]*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 613—614.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1235).

Зачав був писати лист до Лесі Українки...— на початку листа закреслене звернення до Лесі Українки: «Високоповажана пані! Прочитав Вашу «Кассандру» і хотів зараз під першим враженням написати Вам декілька слів, та невідложні, буденні праці не дали мені...»

«...Прочитав Вашу «Касандру...» — у рукопису. Драма Лесі Українки «Кассандра» була опублікована в ЛНВ у 1908 р. (кн. 1, с. 76—97; кн. 2, с. 241—281).

...можливо, що О. Волянський...— Волянський Олекса (1862—1941) — священик у Криворівні. Перебував у дружніх стосунках з І. Франком, В. Гнатюком, Лесею Українкою та іншими українськими письменниками і вченими, сприяв їх відпочинку і праці, коли вони приїздили у Карпати.

...хлопці...— сини письменника Андрій і Тарас.

...вчора Митчук ходив...— гуцул із села Криворівні.

... я записав ... від бабки Бурачинської...— І. Франко записав від матері дружини О. Волянського, яка добре знала побут і фольклор гуцулів, багато цікавих оповідань, пізніше частково використаних у художніх творах.

Адвокатові Роде і накладцеві Бонді я зараз відписав.— Листів І. Франка до цих осіб та відомостей про них не виявлено. Листи до І. Франка (німецькою мовою, з Відня) зберігаються в ІЛ (ф. 3, № 1628, 1638, 1716).

310. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО.
[Криворівня, початок вересня 1907 р.]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1075). Датується за згадкою про лист від О. Фіккера, який датований 29 серпня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1818).

Чайльд Френсис-Джемс (1825—1896) — американський філолог, історик літератури, знавець англійських і шотландських народних пісень. У листі йдеться про його працю «Collection of english and scottish ballads» (Бостон, 1857—1859), яка в доповненому і переробленому вигляді вийшла в 1884—1896 рр. під назвою «The englisch and scottisch popular ballads».

...вчора дістав я, нарешті, відомість від Фіккера з Гейдельберга.— У листі до І. Франка від 29 серпня 1907 р. Отто Фіккер пропонував йому купити друге видання збірки англійських і шотландських пісень Ф. Чайльда.

Посилаю Вам при сій нагоді віршик...— Йдеться про вірш «Блюдитеся бѣса полуденного», опублікований в ЛНВ (1907, кн. 11, с. 226—227) за підписом «Невідомий».

311. ДО О. Ф. ФРАНКО. *[Криворівня], 3 вересня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1236).

Петро приїхав добре.— Йдеться про приїзд зі Львова у село Криворівню сина Франка — Петра Івановича Франка (1890—1941).

Вони занимаються з Романом — з сином Олекси Волянського.

Гандзя — дочка І. Франка Ганна Іванівна Франко-Ключко (1892).

312. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Криворівня, 7 вересня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1041).

...посмертну споминку про Марка Вовчка.— Йдеться про статтю І. Франка «Марія Маркович (Марко Вовчок). Посмертна згадка» (ЛНВ, 1907, кн. 8-9, с. 381—384).

...в котрім році вона була в «Киевской стар[ине]. — І. Франко має на увазі відвідини Марком Вовчком редакції журналу «Киевская старина» в липні—серпні 1902 р.

... в котрім н[оме]рі ЛН «Вісника» писалося про неї...— Можливо, І. Франко згадує власну статтю «Нове українське оповідання Марка Вовчка», яка була опублікована в ЛНВ (1903, кн. 2, с. 84—86).

313. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 30 вересня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1042).

...пару перекладів віршів...— переклади поезій швейцарського поета-реаліста Готфріда Келлера (1819—1890), які були опубліковані в ЛНВ (1907, кн. 12, с. 537—538).

...рецензію на вірші Щурата.— Франко І. В. Щурат. Історичні пісні. Накладом М. Петрицького. Львів, 1907. (ЛНВ, 1907, кн. 11, с. 364—367. Бібл.).

Статті Огієнка дав я поки що половину..— Йдеться про статтю І. Огієнка «Огляд українського язикознавства» (ЗНТШ, 1907, кн. 1, с. 52—93; кн. 6, с. 36—52).

Огієнко Іван (1882—1980) — український лінгвіст, автор праць з історії української мови, друкарства, згодом емігрант, діяч клерикально-націоналістичного табору.

Мій Вагилевич... сього тижня буде скінчений.— Франко І. До біографії Івана Вагилевича (ЗНТШ, 1907, кн. 5, с. 97—141).

Так само будуть сього тижня ...скінчені приповідки.— Черговий випуск «Галицько-руських народних приповідок», які тоді видавав І. Франко.

...8-ий том Марка Вовчка саратовського видання.— Йдеться про останній том видання: Марко Вовчок. Полное собрание сочинений. Саратов, 1896—1899. Цей том був заборонений царською цензурою і у світ не вийшов.

Пригадую нову історію старокиївської літератури Келтуяли.— Йдеться про працю російського літературознавця Келтуяли Василя Опанасовича (1867—1842); История древней русской литературы, кн. 1. История литературы от IX в. до половины XIII в. Спб., 1906.

...збірник професорських праць в честь Дринова...— Видання, присвячене болгарському і російському славісту Марину Стоянову Дринову (1838—1906): Почесть. Сборник статей по славяноведению, посв. М. С. Дринову. Харьков, 1908. (Сборник Историко-филологического общества, т. 15).

Про Сюллі Прюдома має написати Щурат...— Такої статті в ЛНВ Щурат не опублікував.

Сюллі Прюдом (Прюдом; Рене-Франсуа-Арман; 1839—1907) — французький поет.

314. ДО Д. Ю. ХАРОВ'ЮКА. *Львів, 30 вересня 1907 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, с. 153.

Подається за автографом (Львівська державна наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР, ф. М. С. Возняка, № 659, п. 150, арк. 2).

...відпо[ві]даю на Ваші писання...— Йдеться про листи Д. Харов'юка до І. Франка від 10, 12 серпня та 28 вересня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 663—670), де він дякує за публікацію оповідання «Палагна» і посилає новий твір — «Тезки».

...як Ваше перше оповідання...— «Палагна» (1907).

«Тезки» підуть до ЛНВ...— Оповідання «Тезки» в ЛНВ не друкувалось. Автограф твору, надісланий І. Франкові, зберігається в ІЛ (ф. 78, № 606).

315. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, друга половина вересня 1907 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1043).

Датується на підставі згадок у листі про надіслані матеріали, які були надруковані в ЛНВ (1907, кн. 10).

Посилаю на Ваші руки пару рецензій для ЛНВ...— Йдеться, очевидно, про рецензії І. Франка, які були опубліковані в ЛНВ: «Етнографічний збірник»... Т. XIX. Коломийки... (1907, кн.10, с. 167—168. Бібл.) та «Привезено зілля з трьох гір на весілля. Молода муза, 5» (1907, кн. 10, с. 168—170. Бібл.).

...оповідання Кобилянської.— «В долах» (ЛНВ, 1907, кн. 10, с. 1—3).

Аз деморалізацією та глупотою і претензіональністю нашої «Молодої музи» треба раз зробити порядок.— У рецензії на видання «Привезено зілля з трьох гір на весілля» І. Франко гостро висміяв декадентську літературу, показав її убогість і реакційність на прикладі рецензованих творів. Див. т. 36 цього видання.

316. ДО І. Д. ШИШМАНОВА. *Львів, 3 жовтня 1907 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 488.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1301).

...не знаю, які з Ваших титулів ще лишилися.— І. Д. Шишманов залишив тоді кафедру Софійського університету на знак протесту проти звільнення ряду професорів.

Вчора дістав я лист від проф. Бахметева...— Бахметєв Порфирій Іванович (1860—1913) — російський фізик і біолог, професор університету в Софії (1890—1907 рр.). Його лист від 28 вересня 1907 р. зберігається в ІЛ (ф. 3, № 1628, с. 89—90).

Я рад би віддати частину своєї праці Болгарії й болгарській науці, та все-таки не хотів би бути причиною можливих скандалів...— У своїй відповіді на цей лист від 8 жовтня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 381—384, 145) І. Д. Шишманов писав: «...могу ответить только одно: не принимать предложенную кафедру. Во-первых, вопрос не только политический, а и моральный... Неизвестно ли Вам, что 40 профессоров университета были самым бесцеремонным образом брошены на улицу..? Неизвестно ли Вам, что эти профессора борются не только за свое положение, но и за автономию университета, за правду и культуру? Неизвестно ли Вам, что студенты бойкотируют так названную новую профессорскую коллегию, подобранную из между самых обскурных гимназиальных преподавателей, не имеющих ничего общего с наукой..?

Очевидно, что Вы все это не знаете, иначе Вы бы и не ответили так скоро... Мой искренний совет после всего этого не может быть другой, кроме следующего: немедленно отказаться от предложенной кафедры, принадлежащей по праву какому-нибудь Милетичу или Цаневу. Не сделаете Вы это, в интеллигентных софийских кругах Вас встретят самым враждебным образом». І. Франко зважив на аргументи І. Шишманова і не поїхав до Болгарії.

Милетич Любомир (1863—1937) — болгарський філолог, автор праць з історії давніх слов'янських літератур, професор Софійського університету, академік Болгарської Академії наук (з 1898 р.), її президент (з 1926 р.), член-кор. Петербурзької Академії наук (з 1901 р.).

317. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 7 жовтня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1044).

Щурат, як звичайно, не додержав обіцянки...— тобто не написав для ЛНВ статті про Сюллі Прюдома (див. прим. до листа 313).

З моїми болгарськими «ангажма» вийшло те, що мусило вийти...— І. Франко має на увазі намір викладати в Софійському університеті (див. прим. до листа 316 та статтю І. Франка «Болгарська університетська афера» («Діло», 1907, 27 грудня).

Одержавши лист від того, що пропонував мені кафедру...— Мається на увазі лист від П. І. Бахметева від 28 вересня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1628, с. 89—90).

...пояснюю справу в газеті.— Йдеться про статтю І. Франка «Болгарська університетська афера».

318. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. [*Львів*]. *14 жовтня 1907 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 403).

Автограф листа — чорновий. Два перші речення в ньому закреслені. Лист не був відісланий В. Доманицькому. Про нього йде мова у листі І. Франка до В. Доманицького від 16 листопада 1907 р.

...залишились Ви з інформаціями... Романчука.— Йдеться про неправильні інформації щодо деяких публікацій Шевченкових творів у виданні «Поезії Тараса Шевченка» (Львів, 1902) за редакцією Ю. Романчука.

І то після не менше мудрого укладу Огоновського...— Згадка про видання: Кобзар, т. 1, 2. Львів, 1893; т. 3, 4. Львів, 1895, 1898. Видання відкривається статтею О. Огоновського «Дещо про життя і літературну діяльність Тараса Шевченка».

...після критики Драгоманова! — Йдеться про статтю М. Драгоманова «Т. Шевченко в чужій хаті його імені», яка була опублікована в журналі «Народ» (1893, № 10, с. 86—88; № 11, с. 95—98; № 15, с. 137—140).

...рукопис приказок Номиса з цензурними знаками є в Львові.— Цей рукопис описаний М. С. Возняком у праці «До історії видання Номисової збірки «Українські приказки, прислів'я і таке інше». Спб., 1864».— Записки НТШ, 1909, кн. 2, с. 159-180.

319. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. [*Львів, середина жовтня 1907 р.*]

Вперше надруковано: За сто літ, кн. V, с. 293.

Датується орієнтовно на основі згадки про лист В. Доманицького від 12 жовтня 1907 р.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1067).

Дуже врадував мене Ваш лист зі звістками про спадщину Марка Вовчка...— лист від 12 жовтня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 158).

Я в своїм некролозі...— «Марія Маркович (Марко Вовчок). Посмертна згадка» (ЛНВ, 1907, кн. 8—9, с. 381—384).

Пише мені Ягич з Відня.— Йдеться про листівку В. Ягича до І. Франка від 3 жовтня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1732).

...рецензію Житецького...— «Т. Г. Шевченко в новейших изданиях его творений» («Вестник Европы», 1907, т. IV, кн. 8).

...на Ваше видання Шевченка.— «Кобзар». Видання Общества имени Т. Г. Шевченко для вспомоществования нуждающимся уроженцам южной России, учащимся в высших учебных заведениях С.-Петербурга та Благотворительного общества издания общеполезных и дешевых книг (Спб., 1907).

Вражий Романчук знов одурив Вас, що «Чигирин» був друкований у «Вечерницях»...— див. прим. до листів 305—307.

Про п'яного Кирика...— У листі до І. Франка від 17 серпня 1907 р. В. Доманицький писав: «Будьте ласкаві, дайте мені одповідь, що то за Кирик п'яний у «Марині» (стор. 404, петербурзьке видання). Це зв'язане з фольклором. Що воно власне? Мені дуже треба знати» (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 451).

Томик Марка Вовчка з «Листами», мабуть, вислав Вам уже Гнатюк...— Другий том тритомного видання творів Марка Вовчка (Львів, 1904), де надруковані «Листи з Парижа».

Матеріали словарні Марка Вовчка я взявся б обробити і сам.— У листі до І. Франка від 12 жовтня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 158) В. Доманицький, сповіщаючи про те, що він впорядковує архів Марка Вовчка на квартирі у Богдана Марковича в Петербурзі, зауважував: «Приглядівся трохи більше до словарного матеріалу, що в паперах».

... казав мені Святитський...— тобто Свєнціцький Іларіон Семенович (1876—1956) — український філолог і мистецтвознавець.

Щире спасибі за книжку Вашого критичного розбору.— Йдеться про працю В. Доманицького «Критичний розслід над текстом «Кобзаря» (К., 1907).

...сими днями вийдуть «Приповідки»... — Галицько-руські народні приповідки, т. II, вип. I. Діти-кпити.— «Етнографічний збірник», т. XXIII. Львів, 1907.

Цвітковський Юрій Юрійович (1843—1913) — учитель гімназії у Києві, член «Київської громади», один з редакторів «Киевского телеграфа», український громадсько-культурний діяч.

...Шевченка мого видання.— Див. прим. до листа 308.

320. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, жовтень 1907 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1045). Датується за змістом: восьма глава «Великого шуму» була опублікована в «Літературно-науковому віснику» (1907, кн. 11).

321. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. *Львів, 16 листопада 1907 р.*

Вперше надруковано: «За сто літ», 1930, кн. V, с. 294. Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1066).

Поперед усього скажу кілька слів про сумні досвіди, які Ви зробили з Романчуком.— Див. лист І. Франка до В. Доманцького від 14 жовтня 1907 р.

Романчуку я змив голову в останній книжці «Записок»...— У рецензії на працю В. Доманицького «Критичний розслід над текстом «Кобзаря» І. Франко писав: «Доманицький оперся на невірні інформації, які достарчив йому д. Романчук щодо деяких публікацій Шевченкового тексту. Ті інформації доторкаються поезій «Чигирин», «Кавказ», «Холодний Яр» і подобають на якусь злобну містифікацію, якої мотивів я не берусь зрозуміти. Той же Романчук подав В. Доманицькому хибні варіанти також інших Шевченкових творів, друкованих у «Вечерницях» (ЗНТШ, 1907, кн. 5, 228—230. Бібл.).

Мені хотілось би мати літографовані лекції проф. Сухомлинова та Бестужева-Рюміна.— Йдеться про праці російського філолога, історика літератури і освіти Сухомлинова Михайла Івановича (1828—1901) «О древней русской летописи как памятнике литературном» (1856) та російського історика Бестужева-Рюміна Костянтина Миколайовича (1829—1897) «О составе русских летописей до конца XIV века» (1868).

...вони мені потрібні для моєї «Історії укр[аїнської] літ[ератури]».— «Історія української літератури. Часть перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського». За життя І. Франка був опублікований лише вступ під назвою «Теорія і розвій історії літератури» (ЗНТШ, 1909, кн. 3, с. 5—19, 20—45). Повністю вперше надруковано в т. 40 цього видання.

Є там десь у Петербурзі українець генерал Алексєєв...— У листах В. Доманицького нема згадки про цю особу. В автографі коментованого листа дописано рукою В. Доманицького: «Вас[илий] Андреев[ич] Алексеев. Елисаветград».

Соболевський Олексій Іванович (1857—1929) — російський філолог-славіст, академік Петербузької Академії наук (з 1900 р.)

...«Маяк» — російський щомісячний літературно-художній журнал реакційного напряму. Виходив у Петербурзі (1840—1845).

«Народное чтение» — російський літературно-громадський журнал, який висвітлював переважно життя селян та міщан. Виходив тричі на рік у Петербурзі (1858—1862).

«Пчела» — російський щотижневий літературно-мистецький і громадсько-політичний журнал. Виходив у Петербурзі (1875—1878).

Микешин Михайло Йосипович (1835—1896) — російський скульптор. В 1876—1878 рр. був редактором-видавцем журналу «Пчела», в якому друкував свої статті, спогади і малюнки.

322. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 30 листопада 1907 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 7, с. 158—160 (публікація Д. М. Йофанова «Неопубликованные письма Ивана Франко»).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47403).

Написав я ...просторий нарис історії нашої літератури.— Див. прим. до листа 321.

Моравія — історична область у Чехословаччині.

Паннонія — римська провінція, утворена в VIII ст. Назва походить від назви корінного населення — паннонців. Займала частину території сучасної Угорщини, Югославії та Австрії.

Щодо справи, яку Ви піднесли в своїм листі...— У листі до І. Франка від 12 листопада 1907 р. Є. Трегубов писав: «Діло моє ось яке: минуло 10 років, як Науменка вибрано головою Товариства грамоти. Оце Товариство надумало посвяткувати це 10-річчя якомога ширше. Хотілось би, що[б] із Галичини були які[сь] вітання листами чи телеграмами. Я дуже мало знаю різні Ваші інституції і того ради обертаюся до Вас, чи не запомогли би Ви у цьому ділі» (ІЛ, ф. 3, № 1634, с. 517).

...лист до Др[агоманова] від імені «Київської громади».— Див. видання: Архів Михайла Драгоманова, т. 1. Листування Київської старої громади з М. Драгомановим (1870—1895). Варшава, 1938, с. 267—270.

...і не дуже відповідний для вченого чоловіка експеримент з «Україною».— І. Франко висловлює своє невдоволення, очевидно, тим, що В. Науменко фактично спричинився до припинення виходу «Киевской старины», випустивши замість неї у 1907 р. журнал «Україна», який не мав успіху і незабаром припинив існування.

Два хлопці — Андрій і Тарас.

Один ще в гімназії — Петро.

...дочка в учительській семінарії — Ганна.

323. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 2 грудня 1907 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis, 1959, № 2—3, с. 83 (публікація М. Якубця «Iwan Franko i Vatroslav Jagič»).

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Автограф зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 b.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4902).

«Ковельська палея» — рукопис, що зберігався у Віденській двірській бібліотеці. Уривки з нього І. Франко опублікував у II—III томах «Апокрифів і легенд з українських рукописів»

(«Пам'ятки українсько-руської мови і літератури...», т. II. Львів, 1899; т. III, Львів, 1902).

У відповіді на цей лист від 3 грудня 1907 р. В. Ягич обіцяв І. Франкові дізнатись про походження рукопису «Ковельської палеї» (ф. 3, № 1635, с. 533).

Копітар Варфоломій (1780—1844) — австрійський і словенський філолог-словіст, видавець пам'яток старослов'янської мови.

324. ДО Ф. К. ВОВКА [*Львів*], *16—17 грудня 1907 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 489—490. Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 992).

...моєї історії літератури...— Див. прим. до листа 321.

...і в збірнику Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка...— тобто у «Збірнику філологічної секції НТШ».

...згоджуюся на оферту Вашого тов[ариства]...— У грудні 1907 р. І. Франко одержав через Ф. Вовка пропозицію від Петербурзького товариста ім. Шевченка для допомоги бідним українцям південної Росії, які навчалися у вищих учбових закладах Петербурга, видати «Історію української літератури» коштом цього товариства.

...жду відповіді від Вашого товариства...— У листі від 22 грудня 1907 р. секретаріат Петербурзького товариства ім. Шевченка офіційно підтвердив свою пропозицію щодо видання «Історії української літератури» І. Франком і повідомив умови, на яких воно мало здійснюватись. Лист підписав заступник голови секретаріату Ф. К. Вовк (ІЛ, ф. 3, № 1639, с. 71—72).

Намір І. Франка видати свою «Історію української літератури» коштом Петербурзького товариства ім. Т. Г. Шевченка не здійснився. Питання, пов'язані з опублікуванням цієї праці, порушуються в листах І. Франка до Є. Трегубова (від 31 грудня 1907 р.) та до В. Доманицького (від 11 січня 1908 р.).

...літературу для «Вісника» — для «Літературно-наукового вісника».

...нарис, написаний по-німецьки...— Див. прим. до листа 294.

...вніс у філологічній секції....— у філологічній секції НТШ.

...поспішився оголосити в «Ділі» кумедну заяву...— У цій заяві спростовувались чутки про зміни в складі редакції ЛНВ («Діло», 1907, 5 грудня).

325. ДО М. І. ПАВЛИКА. [*Львів, 20 грудня 1907 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1560). Датується за поміткою в листі: «20.XII 1907».

326. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. *Львів, 26 грудня 1907 р.*

Вперше надруковано: За сто літ, кн. V, с. 292. Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1068).

Вибачайте, що так спізнився з відповідю на Ваші листи...— Листи В. Доманицького до І. Франка від 7 та 17 грудня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 459—462, 483—484).

Ми випустили перший том «Кобзаря»...— Шевченко Тарас. Твори. Кобзар, т. 1. Виданий під редакцією Ів. Франка. Львів, 1908.

...урвавши його на цитадельних віршах...— тобто на творах, написаних у казематі.

Як з Вашим критичним виданням? — Йдеться про видання, підготовлене В. Доманицьким: Шевченко Т. Кобзар. Спб., 1907.

Корсуну я пришпилив латку в фейлетоні «Діла»...— зауваження, висловлене І. Франком на адресу сина українського письменника Корсуна Олександра Олексійовича (1877—1910) у статті «Нове видання Шевченка» («Діло», 1907, 13 грудня, № 269). Тут йдеться про те, що 1842 р. Шевченко передав О. Корсуну — видавцеві альманаху «Сніп» (1841) рукопис поеми «Мар'яна черниця» для опублікування в другій книжці альманаху, яка не побачила світу. Рукопис поеми потрапив до сина Корсуна. Коли В. Доманицький попрохав у нього копію рукопису, той зажадав за неї велику суму грошей. Коментуючи цей обурливий факт, І. Франко з іронією писав: «Ну, живуть ще й на Україні патріоти старої, «доброї» марки! Та киньте йому тих 300 рублів, які він просить!».

Соболевського дістали.— У листі до Франка від 12 жовтня 1907 р. В. Доманицький писав: «Д[обродій] Гнатюк томика М[арка] Вов[чка] не прислав, — та вже я дістав з Києва. Нехай не турбується... Загадав він мені йти до чорносотенного Соболевського, щоб узяти пісні для Наук[ового] товариства» (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 455—458). Тут маються на увазі «Великорусские народные песни», сім томів яких видав О. І. Соболевський протягом 1895—1902 рр. «Чорносотенним» В. Доманицький називає О. І. Соболевського тому, що останній належав до реакційної частини російських учених, зокрема виступав проти висунення кандидатури І. Франка на вакантне місце академіка у відділенні російської мови та словесності Петербурзької Академії наук.

Студ[ент] із Петербурга писав до мене...— Студент-філолог Петербурзького університету Широцький Костянтин Віталійович, якому було доручено виконати прохання І. Франка — дістати для нього лекції М. І. Сухомлинова та К. М. Бестужева-Рюміна (див. лист 321).

327. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 31 грудня 1907 р.*

Вперше надруковано: «Советская Украина», 1955, № 7, с. 162—163.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 47402).

Оба Ваші листи я одержав...— Йдеться про листи Є. Трегубова до І. Франка від 12 та 24 грудня 1907 р. (ІЛ, ф. 3, № 1634, с. 521—526).

...щодо моєї праці...— «Історії української літератури».

...які я можу взяти на відробок («Приповідки», «Апокрифи», Шевченка, Федьковича)...—

Йдеться про гонорар, який І. Франко мав отримати за видання таких праць: Галицько-руські народні приповідки, т. II, вип. 1. Діти-кпити. («Етнографічний збірник», т. XXIII, Львів, 1907); Апокрифи і легенди з українських рукописів. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко, т. IV. Апокрифи есхатологічні. Львів, Накладом Наукового товариства ім. Шевченка. 1906. (Пам'ятки українсько-руської мови і літератури, Видає Археографічна комісія Наукового т-ва ім. Шевченка); Шевченко Тарас. Твори. Кобзар. Виданий під редакцією Ів. Франка. Львів, 1908 (Українсько-руська бібліотека. Видає філологічна секція Наукового товариства ім. Шевченка); Федькович Осип Юрійович. Писання. Перше повне і критичне видання. Львів, 1902—1910. (Українсько-руська бібліотека. Видає філологічна секція Наукового товариства ім. Шевченка).

«Терновий вінець» — «Терновий вінок. Літературно-артистичний альманах» під редакцією Олекси Коваленка. Видавав у 1908 р. в Києві Ів. Самоненко.

1908

328. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Львів, початок січня 1908 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1032).

Датується орієнтовно за змістом (згадка про лист з Петербурга від 22 (ст. ст.) грудня 1907 р.).

...Одержав лист із Петербурга... — Див. прим. до листа 324.

Посилаю вступ до реферату з праць нових учених про досліди над святими книгами... — Йдеться про вступну частину праці І. Франка «Сучасні досліди над святим письмом» (ЛНВ, кн. 2, с. 326—336; кн. 3, с. 516—532; кн. 4, с. 119—128).

329. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. [*Львів, початок січня 1908 р.*]

Вперше надруковано: За сто літ, кн. V, с. 297.

Датується на підставі листа В. Доманицького до І. Франка від 9 січня 1908 р. (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 463).

Лист не дописаний і не був посланий адресату. Він є по суті попередньою редакцією наступного листа до В. Доманицького від 11 січня 1908 р.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 398 (XLIII).

Тільки що прочитав Ваш лист — лист В. Доманицького до І. Франка від 9 січня 1908 р.

...Куліш зацитував чортзна-пощо — Див. прим. до листа 331.

Номерів «Діла» не маю. — Йдеться про газету «Діло» від 6 січня 1908 р., де була надрукована стаття-рецензія Ю. Романчука «Три нові видання Шевченка» та примірник цієї газети від 13 грудня 1907 р., де була опублікована стаття І. Франка «Нове

видання Шевченка». Ці екземпляри «Діла» В. Доманицький просив надіслати в листі до І. Франка від 9 січня 1908 р.(ІЛ, ф. 3. № 1629, с. 463).

Вашу відбитку про «Кобзарів» я маю...— У тому ж листі до І. Франка В. Доманицький запитував: «А чи маєте Ви відбитку мою «Кобзари» и лирники Киевской губернии в 1903 году» (К., 1904) (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 465).

З Петербурга написано мені, що будуть друкувати мою «І ст [орію] укр [аїнської] літ [ератури]...» — Див. прим. до листа 324.

330. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 7 січня 1908 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1046).

Посилаю Вам статтю про Ковалевського.— Франко І. Микола Васильович Ковалевський (Кілька споминів і листів на пам'ять десятиліття його смерті).— ЛНВ, 1908, кн. 1, с. 124—138.

Зараз засідаю за теологічну статтю.— Йдеться про незакінчену працю «Сучасні досліди над святим письмом» (ЛНВ 1908, кн. 2, с. 326—336; кн. 3, с. 516—532; кн. 4, с. 119—128).

331. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. *Львів, 8 січня 1908 р.*

Вперше надруковано: За сто літ, кн. V, с. 297.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1069).

...своїм виданням Шевченка.— Див. прим. до листа 324.

...до бібліографії Левицького.— Йдеться про працю українського бібліографа Левицького Івана Омеляновича (1850—1913) «Галицко-русская библиография XIX столетия» (тт. 1—2. Львів, 1888—1895).

Тепер Романчук кинувся на мене в «Ділі»...— І. Франко має на увазі рецензію Ю. Романчука «Три нові видання Шевченка» («Діло», 6 січня 1908 р.).

Пропустили ми надто якийсь вірш, що був опублікований Кулішем у «Хуторній поезії».— У рецензії Ю. Романчука «Три нові видання Шевченка» І. Франкові закидався пропуск наведеного П. Кулішем у «Хуторній поезії» фольклорного запису Шевченка «Вип'еш перву — стрепенешся». У рецензії Ю. Романчука цей запис названо «Вночі». І. Франко, як він сам пише у попередньому листі, не мав примірника «Діла» з цією рецензією і тому помилково вважав, що йдеться про фольклорний запис «Гей у саду, у саду гуляла кокошка». В сучасному шевченкознавстві існує думка, що «Вип'еш перву — стрепенешся» — це оригінальний твір Т. Шевченка.

...брошуру про колядки і щедрівки.— Доманицький В. Современные колядки и щедровки. К., 1905. У листі до І. Франка від 9 січня 1908 р. В. Доманицький писав:

«Щодо відбитки колядок, то прошу дуже і Вас, і од мене попросіть і д. Гнатюка вважати цю брошуру неіснуючою... До науки відношення брошура ця не має, тому прошу її і не згадувати ніде, а мати лишень в своїй бібліотеці» (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 463—466).

...оце недавно в «Нар[одній] домі» знайшлася збірка Вагилевича...— зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки АН УРСР ім. В. Стефаника. Цю збірку В. Гнатюк широко використав у виданні «Колядки і щедрівки», тт. 1, 2 («Етнографічний збірник», 1914, тт. 35, 36), яке готувалося за участю І. Франка.

332. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. *Львів, 11 січня 1908 р.*

Вперше надруковано: За сто літ, кн. V, с. 297—298. Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1070).

«Кобзаря» якспів вислати Вам...— Йдеться про аркуші першого тому видання творів Т. Шевченка, які просив В. Доманицький у згаданому листі від 9 січня 1908 р.: «...скажіть, щоб надіслали І т. «Кобзаря», бо я так-таки й не маю по 14 аркуші дальших...»

Козловський Всеволод — адміністратор видань НТШ.

Вашу статтю про Климентія...— Доманицький В. Невідомі вірші єромонаха Климентія (ЗНТШ, 1908, кн. 1, с. 51—126).

Слідом за Кулішем...— Маються на увазі думки П. Куліша, висловлені у праці «Климентий, украинский стихотворец времен гетмана Мазепы» («Русская беседа», 1859, кн. 17, с. 79—140) та в доповненому і зміненому варіанті цієї ж статті, вміщеної у першому номері «Основи» за 1861 р. під загальним заголовком «Обзор украинской словесности» (розд. I). У II розділі цього «Обзора» («Котляревский») Куліш також не раз звертається до творчості Климентія.

Екклезіаст — частина Біблії, входить до Старого завіту. Назва ця — грецький переклад єврейського слова «колегет» (від «кагал»). Автором Екклезіаста вважається цар Соломон.

333. ДО ПЕТЕРБУРЗЬКОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА. *Львів, 13 січня 1908 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. X, № 18).

334. ДО В. М. ДОМАНИЦЬКОГО. *Львів, 28 січня 1908 р.*

Вперше надруковано: За сто літ, кн. V, с. 299. Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1071).

Чув ..., що Вам зовсім заборонено вертати до Росії...— Дозволу на повернення з еміграції В. Доманицький так і не одержав і таємно приїхав до Петербурга в серпні

1907 р. У зв'язку з погіршенням стану здоров'я на початку листопада виїхав на лікування в Закопане (Польща). Проживши там менше ніж два роки, Доманицький переїхав до м. Аркашон на березі Біскайської затоки (південь Франції), де й помер у 1910 р.

335. До Ф. К. ВОВКА. *Львів, 20 лютого 1908 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, т. І, с. 490.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 993).

На Ваш любий лист відповідаю...— На лист від 3 лютого 1908 р. (ІЛ, ф. 3, № 1628, с. 499).

...звільнити мене з даного слова щодо друкування літератури...— Див. прим. до листа 321.

336. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Ліпік, 24 березня 1908 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1047).

...розпочав курацію — тобто лікування. У цей час І. Франко хворів особливою формою ревматоїдного артриту (див. Шеремета Н. А., Ясинская Л. В. Ретроспективный анализ болезни И. Я. Франко — особая форма ревматоидного артрита. — В кн.: III съезд патологоанатомов УССР. Тезисы докладов 27—29 мая 1981 года. Ивано-Франковск, 1981, с. 193—195), Франко виїхав на лікування в м. Ліпік, поблизу Загреба (Хорватія) 21 березня.

Пришліть... початкові картки теологічної статті.— Див. прим. до листа № 330.

337. ДО ЛЬВА КОССАКА. [*Ліпік, 31 березня 1908 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1099).

Датується за поштовим штемпелем: 908, MAR. 31.

Коссак Лев — лікар, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка у Львові, виступав з популярними працями на медичні теми. Довгий час лікував І. Франка, стежив за станом його здоров'я.

338. ДО О. Ф. ФРАНКО. [*Ліпік, 31 березня 1908 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1237).

Датується за поштовим штемпелем: 908, MAR. 31.

Чи Гандзя дістала картку...— Йдеться про листівку І. Франка до дочки Анни, фотокопія якої зберігається в ІЛ (ф. 3, № 4994).

Чи не прийшов листок з випискою із «Житія Василія Нового» від Келтуяли...— Див. лист. 338.

Ми тут щоночі розмовляємо з Целіною...— з Целіною Зигмунтовською.

339. ДО О. Ф. ФРАНКО. *Ліпік, 6 квітня* [*1908 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1614, с. 160).

Рік написання встановлюється на підставі згадки про лист В. Келтуяли до І. Франка від 5 березня 1908 р.

Твій любий мені листок, дописаний до листа Келтуяли...— Йдеться, очевидно, про лист О. Франко, надісланий водночас з листом до І. Франка від В. Келтуяли. Цей дописаний листок не виявлено в архіві письменника. Лист від В. Келтуяли від 5 березня 1908 р. зберігається (ІЛ, ф. 3, № 1630, с. 513—524).

340. ДО О. Ф. ФРАНКО. *Ліпік,* [*7 квітня 1908 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 491.

Дата написання встановлюється на підставі попереднього листа І. Франка до О.Франко (від 6 квітня 1908 р.) і сказаного на початку цього листа: «Був я вчора в такім замішанні і пригнобленні, що забув тобі в конверту твойого листа вложити оцей листок до п[ана] Келтуяли в Петербурзі».

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1244).

...на останній обложці його книжки, яку ти читаєш...— Очевидно, праці «История древней русской литературы, кн. 1. История литературы от IX в. до половины XIII в. (Спб., 1906), яку 1 березня 1908 р. В. Келтуяла надіслав І. Франкові.

...за видання II тому Шевченка.— Див. прим. до листа 308.

341. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Ліпік, перша половина квітня 1908 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1050).

Датується орієнтовно за змістом (перебування І. Франка в Ліпіку).

З Драгомановим робіть що знаете...— Мова йде про другий том «Листів до Ів. Франка і інших».

...відбитку моєї теологічної статті...— статті «Сучасні досліди над святим письмом» (див. прим. до листа 330).

342. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. [*Ліпік, червень 1908 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1049).

Датується за змістом: в червні І. Франко перебував на лікуванні в лікарні-санаторії братів Свйонтковських.

Докінчив редакцію тексту Шевченка.— Йдеться про завершення праці над двотомним виданням творів Т. Шевченка (див. прим. до листа 340).

...і даю дальші приповідки...— другий випуск «Галицько-руських народних приповідок», т. II («Етнографічний збірник», т. 24, Львів, 1908).

...на рахунок моєї книжки про Драгоманова.— Див. прим. до листа 341.

...і «Записок».— Очевидно, мається на увазі гонорар, належний Франкові за статті й рецензії, опубліковані 1908 р. в ЗНТШ («Слово про збурення пекла», кн. 1, «Нові матеріали до історії українського вертепу», кн. 2, «З сільського архіву», кн. 3 та ін.)

1909

343. ДО МИКОЛИ ВЕНГЖИНА. [*Львів, 5 січня 1909 р.*]

Вперше надруковано: «Будучність», 1909, № 3, с. 48. Подається за першодруком.

Венгжин Микола — викладач української мови і літератури в Рогатинській гімназії, критик буржуазно-націоналістичного напряму.

«Будучність» — літературно-науковий двотижневий журнал ліберально-буржуазного напряму. Видавався у Львові в 1909—1910 рр. за редакцією М. Венгжина.

...початок мойого ще в 1875 р. написаного ... оповідання «Вугляр». — Дата 1875 р. помилкова, оповідання написане 1876 р. І. Франко був незадоволений тим, що твір опублікований без його згоди. У відповідь на лист І. Франка М. Венгжин дав таке пояснення: «Дуже мені прикро, що я зробив (цілком несвідомо) немилу несподіванку д. Ів. Франкові, однак вповні до вини не почуваюся. Оповідання «Вугляр» дістав я приватною дорогою ще рік сьому з просьбою о поміщення його в журнал «Бжола». Я, однак, не містив його сейчас, бо хотів би наперед повідомити д. Івана Франка, що маю намір друкувати його оповідання. Задля хвороби шан[овного] автора уважав я за відповідне удатися з сьою справою до його сина, сту[дента] філосо[фії] тов[ариша] Тараса Франка, а сей відтак звернув лиш мою увагу, щоби в оповіданні змінив я правопись на фонетичну і друкував його в «Будучності» («Будучність», 1909, № 3, с. 48).

Згодом, виправивши мову оповідання, І. Франко опублікував його у збірці «Батьківщина і інші оповідання» з такою приміткою: «...Не пам'ятаю, де й коли подівся у мене рукопис оцього першого оповідання, і не знаю також, відки й яким способом дістав його д. Микола Венгжин, який у початку 1909 року без моєї відомості опублікував його, змінивши правопис, у перших січневих двох числах свойого літературно-наукового двотижневика «Будучність». Відси передруковую його тепер, справивши мову, в оцій новій збірці моїх оповідань» («Батьківщина» і інші оповідання». К., 1911, с. 47). Див. т. 14 цього видання.

...початок рецензії д. Євшана.— Йдеться про рецензію українського критика буржуазно-націоналістичного напряму М. Євшана (Микола Осиповича Федюшки, 1889—1919) під назвою «Пісня про Мойсея». Закінчення цієї рецензії надруковано в другому номері «Будучності» за 1909 р.

Каспрович Ян (1860—1926) — польський поет, перекладач. У молоді роки був близький до соціалістичного руху. З другої половини 90-х років XIX ст. і особливо після поразки революції 1905—1907 рр. у творах Каспровича переважали занепадницькі та релігійні мотиви.

Лагерлеф Сельма (1858—1940) — шведська письменниця, лауреат Нобелівської премії (1909). Виступала проти фашизму.

Гердер Йоганн Готфрід (1744—1803) — німецький філософ, письменник-просвітитель.

Шіллер Йоганн Крістоф Фрідріх (1759—1805) — німецький драматург, поет, теоретик мистецтва, історик.

La Vigny — Віньї Альфред-Віктор де (1797—1863) — французький поет-романтик.

344. ДО РЕДАКТОРА ВИДАВНИЦТВА «HERDERS KONVERSATIONS LEXICON» *Львів, 18 січня 1909 р.*

Вперше надруковано: За сто літ, 1927, кн. 1, с. 172—186 (публікація М. С. Возняка «Матеріали до життєпису Франка (З додатком двох недрукованих його біографій)».

Це автобіографія у формі листа, написана рукою сина письменника Петра. Підпис «І. Ф.».

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1288).

...мій батько...— Франко Яків Іванович (1802—1865) коваль і хлібороб з села Нагуєвичі на Львівщині.

...перервав у липні 1877 р. арешт...— Насправді І. Франко був арештований 12 червня 1877 р.

«Дзвін» і «Молот».— «Дзвін» — літературний і громадсько-політичний збірник революційно-демократичного напряму, який видали І. Франко і М. Павлик 1878 р. після закриття «Громадського друга» як його продовження. Після конфіскації першого номера збірника видання припинилося, натомість вийшов у світ збірник «Молот» (1878).

...оповідання «Boa constrictor», ...перекладене на німецьку мову. — Твір друкувався в газеті «Arbeiterzeitung» (1901, № 47).

«Arbeiterzeitung» — австрійська газета, що виходила у Відні. Орган австрійської соціал-демократичної, з 1905 р.— соціалістичної партії Австрії. Заснована 1889 р., заборонена у 1936 р., відновлена 1945 р.

..відвідував у зимовому семестрі університет...— В університетських свідоцтвах не відзначено, що у такому семестрі І. Франко відвідував університет.

Там з'явилося ... оповідання «Бориславсміється». — «Світ», 1881, № 1—21.

...надрукував я також статтю «Мисліоеволюції в історії людськості».— «Світ», 1881, № 3, 4, 6—12, 14.

...переклад першої частини «Фауста» Гете...— Гете Й. Фавст. Трагедія Івана Вольфганга Гете. Переклав Іван Ф. («Правда», 1880, вип. 1—3, с. 1—24); Гете Йоганн Вольфганг. Фавст. Часть перша. З нім. переклав і пояснив Ів. Франко. Львів, Заходом редакції «Світа» (1882).

...я написав на конкурс історичне оповідання «Захар Беркут».— Повість «Захар Беркут» І. Франко написав 1 жовтня — 15 листопада 1882 р. на конкурс, оголошений журналом «Зоря» 27 вересня 1882 р. Але тільки у травні 1883 р. в цьому журналі було повідомлено, що повість одержала першу премію. Вперше надрукована в «Зорі», 1883, № 7—15, потім вийшла окремим виданням: Захар Беркут. Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці. Львів, Накладом редакції «Зорі», 1883.

Федорович Володислав Іванович (1845—1917) — поміщик села Вікно на Тернопільщині.

...написав по-українськи першу частину біографії Івана Федоровича...— Ця праця не була завершена Франком. Автограф біографії та матеріали до неї зберігаються у відділі рукописів ІЛ (ф. 3, № 670—672, 674—676, 193, с. 3, 19 та с. 19—20 (з кінця). Друкується в т. 46 (кн. 1) цього видання).

«Prawda» — тижневик, виходив у Варшаві за редакцією Олександра Свєнтоховського в 1881—1898 рр., орган польських позитивістів.

В 1884 р. став я також співробітником українського часопису «Діло».— Насправді в 1883 р.

«Бібліотека найзнаменитших повістей» («Бібліотека «Діла») — книжкова серія, яку з 1881 по 1891 рр. видавала редакція газети «Діло».

..студію про потоп... — «Потопа світа. Оповідання з письма святого. Підпис: *Мирон**** (*«Зоря»*, 1883, № 18—24).

Зюсс Едуард (1831—1914) — німецький геолог і палеонтолог, професор Віденського університету.

...був кореспондентом етнографічної виставки...— Див. статтю (без підпису) «Этнографическая выставка».— «Новый пролом», 1887, 17(29) червня, № 447.

...наслідника трону Рудольфа...— Йдеться про ерцгерцога Рудольфа (1858—1889), австрійського престолонаслідника, сина імператора Франца-Йосифа.

...закінчити літній семестр 1891 р.— Свідоцтво І. Франка, видане в цьому університеті від 19 грудня 1890 р., зберігається в ІЛ (ф. 3, № 2416, с. 14).

У 1894 р. взяв я відпустку.— Насправді в 1892 р.

...в липні 1894 р. одержав диплом доктора.— Насправді в 1893 р.

...свою першу більшу роботу про Івана Вишенського...— Іван Вишенський і його твори. Написав Ів. Франко. Львів, Накладом автора, 1895. (Літературно-наукова бібліотека, кн. 21—30). Див. т. 30 цього видання.

..яку надрукував аж 1894 р.— Насправді в 1895 р.

..студію... про Варлаама та Йоасафа.— Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман. Розвідка. Львів, 1897. Див. т. 30 цього видання.

Розвідку про самий роман я пізніше грунтовно переробив...— «Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія» (ЗНТШ,

1895, кн. 4; 1896, кн. 2; 1897, кн. 4, 6. Див. т. 30 цього видання).

В 1894 р. появилось друге... видання... «З вершин і низин».— Насправді в 1893 р.

В 1893—94 роках видавав я... «Жите і слово».— Насправді в 1894—1895 рр.

...видав я... У 1895—96 роках два півріч-ники.— Насправді в 1896—1897 рр.

В 1893 р. написав я у Відні... «Для домашнього вогнища»...— Насправді в 1892 р.

«Vorwärts» — щоденна газета, центральний орган німецької соціал-демократичної партії. Виходила в Берліні з 1891 по 1933 р. З другої половини 90-х років, після смерті Ф. Енгельса, газета опинилась в руках правого крила партії і систематично друкувала статті опортуністів. У роки імперіалістичної війни (1914—1918) газета була на позиціях соціал-шовінізму. Після Жовтня вела антирадянську пропаганду.

Український текст появився аж 1896 р — Насправді в 1897 р.

Адлер Віктор (1852—1918) — представник опортуністичної течії, один з реформістських лідерів австрійської соціал-демократичної партії і редактор її органу «Arbeiterzeitung».

Зінгер Пауль (1849—1911) — один з діячів австрійської і німецької соціал-демократії.

Пернерсторфер Енгельберт (1850—1918) — член австрійського парламенту, соціал-демократ.

...відсвяткувати в 1899 р.— Насправді в 1898 р.

...заснованого в 1899 р.— Насправді в 1898 р.

...цілих вісім років.— Насправді дев'ять років.

...святом 100-літнього ювілею відродження української літератури.— Йдеться про відзначення сотих роковин виходу в світ перших трьох частин «Енеїди» І. Котляревського (1798).

...виклав я по-німецьки в «Archiv für slavische Philologie» т. XXVIII.— В статті «Beiträge zur Quellenkritik der Cirillo-Methodianischen Legenden».— Archiv für slavische Philologie. Bd. 28, с. 229—255.

Лавров Петро Олексійович (1856—1929) — російський радянський філолог-славіст, академік Академії наук СРСР (з 1923 р.)

«Журнал министерства народного просвещения» — орган міністерства народної освіти. Виходив у Петербурзі (1834—1917). Публікував статті відомих російських учених з усіх галузей науки, рецензії на художні твори та наукові праці.

Арістотель (384 до н. е. — 322 до н. е.) — давньогрецький філософ і вчений.

Третя праця, до якої я взявся в 1907 р...— Йдеться про «Студії над українськими народними піснями».

...популярну, але наскрізь наукову історію панщини та її скасування в Галичині в 1848 р.— Панщина і її скасування в 1848 р. Написав д-р Ів. Франко. Львів, коштом і заходом тов-ва «Просвіта», 1898.

...окремим томом велика поема «Мойсей».— Франко І. Мойсей. Поема. Львів. Накладом автора, 1905.

...том перекладів поезій Гейне.— Гейне Г. Вибір поезій (Німеччина. Байки для дітей). Переклав і пояснив Ів. Франко. Львів, накладом тов. «Академічне братство», 1892.

...том перекладів з чеського сатирика Карла Гавлічка... — Гавличек-Боровський Карел. Вибір поезій. Переклад Ів. Франка. З життєписом Гавлічка. Львів, Накладом Українсько-руської видавничої спілки, 1901. (Українсько-руська видавнича спілка, I серія, № 29).

«Гелена» і «Фауст» Гете...— Гете Й. Гелена і Фавст. Третій акт другої части Гетевого «Фавста». (В честь стоп'ятдесятих роковин уродин Гете).— ЛНВ, 1899, кн. 10; окремий відбиток: Львів, 1899.

Софокл (бл. 496 до н. е.— 406 до н. е.) — давньогрецький драматург.

Гюго Віктор-Марі (1802—1885) — французький письменник, глава французького прогресивного романтизму.

...замітку до старопольської пісні «Bogorodzica».— «Zu Bogurodzica», Str. 2, V. 1.— Archiv für slawischen Philologie, 1902, Bd. 24, c. 150—154.

...свою замітку про композицію найдавнішої південноруської хроніки...— Beiträge zur Quellenkritik einiger altrussischer Denkmäler... II. Die Komposition des altesten Chronik; III. Die Komposition des «Слово о плъку Игоревѣ».— ...«Archiv für slavischen Philologie», 1907, Bd. 29, c. 282—304.

...легенду про ченця...— Див. перший розділ названої вище статті: «Quellen der drei Pateriklegenden».

«Київський патерик» — «Києво-Печерський патерик», пам'ятка оригінальної літератури Київської Русі, збірка релігійно-фантастичних оповідань про Києво-Печерський монастир та його діячів.

Ліпсіус Юстиг (1546—1606) — голландський філолог, критик і видавець латинських класиків.

...зредагував до друку десять драм англійського поета в перекладі П. Куліша...— Йдеться про драми В. Шекспіра «Гамлет. Принц датський» «Приборкана гостроуха», «Макбет», «Коріолан», «Юлій Цезар», «Антоній і Клеопатра», «Багацько галасу знічев'я», «Ромео та Джульєтта», «Міра за міру», «Король Лір», видані Українсько-руською видавничою спілкою з передмовами і поясненнями І. Я. Франка (1900—1902). Передмови до п'єс друкуються в тт. 32, 33 цього видання.

... участь у повному виданні творів... Осипа Федьковича.— Федькович Осип-Юрій. Писання. Перше повне і критичне видання. Львів, 1902—1910.

...своєрідна драма про вхід Христа до пекла, текст якої я зреконструював...— Слово про збурення пекла. Українська пасійна драма. Написав Ів. Франко. (ЗНТШ, 1908, кн. 1).

Останні два роки мого життя принесли мені подію, яка, може, ще нікому не трапилась...— І. Франко має на увазі свою хворобу.

...мій переклад із Апулея...— Апулей Мадаврський. Амор і Псіхе. Міфологічне оповідання. З латинської мови переклав Ів. Франко. Львів, накладом «Універсальної бібліотеки» (1909). («Універсальна бібліотека», 5).

Коритко Еміль (? — 1839) — польський прогресивний діяч, учасник повстання 1831 р., засланий австрійським урядом до Любліна, де перебував з 1837 р. під наглядом поліції. І. Франко має на увазі свою статтю «Еміль Коритко, забутий слов'янський етнограф» (ЗНТШ, 1909, кн. 6). Див. т. 37 цього видання.

...нарис історії української літератури...— Йдеться про «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.» (Львів, 1910). Німецьке видання цієї праці не було здійснене.

345. ДО Н. К. КИБАЛЬЧИЧ. *Ловрана, 2 березня 1909 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1969, № 6, с. 77—78 (публікація М. Т. Яценка «З листування І. Франка та Н. Кибальчич»).

Подається за рукописом (Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. С. Стефаника АН УРСР, ф. В. Гнатюка, № 760, арк. 1—2).

Ловрана.— Мається на увазі місто Ліворно в Італії в області Тоскана, адміністративний центр провінції Ліворно.

...запросини самого редактора — тобто Миколи Венжина.

346. ДО Н. К. КИБАЛЬЧИЧ. *Ловрана, 9 березня 1909 р.*

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1969, № 6, с. 78—79.

Подається за автографом (Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. С. Стефаника, АН УРСР ф. В. Гнатюка, № 760, арк. 3—4).

...що там друкували Леся Українка, Хоткевич і оба Грушевські...— У 1908 р. та двох перших книгах за 1909 р. «Літературно-науковий вісник» опублікував драму Лесі Українки «Кассандра», два літературні огляди Г. Хоткевича під назвою «Літературні враження», статті М. Грушевського «Антракт», «На українські теми», «Культурно-національний рух на Україні в другій половині XVI в.», «По світу», літературний огляд О. Грушевського «Сучасне українське письменство в його типових представниках».

347. ДО КАРЛА РИПАЧЕКА. *Львів, 17 червня 1909 р.*

Вперше надруковано: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Упорядкували М. Мольнар та М. Мундяк. Словацьке видавництво художньої літератури, 1957, с. 514.

Лист писано українською мовою в чеській транскрипції.

Подається за першодруком.

Рипачек Карел (1885—1958) — чеський прогресивний письменник, перекладач і популяризатор творів І. Франка, В. Стефаника, О. Кобилянської та ін.

Дозволяю перекласти «В поті чола»...— відповідь на лист К. Рипачека до І. Франка від 11 травня 1909 р.,

в якому йшлося про дозвіл на переклад чеською мовою збірки оповідань «В поті чола» та намір видати її у видавництві «Toričův Sbornik», де друкувались твори чеських та зарубіжних письменників (ІЛ, ф. 3, № 1634, с. 51—54). Проте задум К. Рипачека не здійснився.

348. ДО ВЧИТЕЛЬКИ З ПРОСКУРІВЩИНИ.
[Львів, 16 жовтня 1909 р.]

Вперше надруковано: «Червоний шлях», 1927, № 5, с. 189—190 (публікація М. Недужої «Неоголошений лист Івана Франка»).

Подається за першодруком.

349. ДО ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА. *Одеса, 19 листопада 1909 р.*

Вперше надруковано: «Українське літературознавство», вип. 1, 1966, с. 146.

Подається за автографом (відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. С. Стефаника АН УРСР, ф. В. М. Гнатюка, № 760, арк. 5—6).

Лист писаний рукою Шелухіна Сергія Павловича.

...виплатити Андрієві — синові І. Франка.

350. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО.
[Львів], 21 грудня [1909 р.]

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 99.

Датується на підставі листів А. Крушельницького до І. Франка від 3 листопада та 30 грудня 1909 р. (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 393—398).

Лист написаний рукою сина Тараса.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1110).

На Вашу думку видання невеличкого вибору моїх ліричних творів годжуся...— У листі від 3 листопада 1909 р. А. Крушельницький звернувся до І. Франка: «Філія тов[ариства] «Учительська громада» в Коломиї хоче видати серію книжок укр[аїнських] авторів із вступом і поясненнями для ужитку гімн[азійної] молодежі... На І випуск хотів би дати 2—3 арк[уші] вибір із лірики Ваших поезій...» (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 393—399). У 1910 р. «Вибір поезій» І. Франка вийшов у Коломиї. Одержавши відповідь І. Франка, А. Крушельницький у листі від 30 грудня 1909 р. просив дозволу надрукувати також вибрані новели письменника.

Учительська громада — українське товариство учителів, гімназій, семінарій, засноване у Львові 1906 р.; видавало двомісячник «Українська школа» та підручники.

...Ви дуже помилилися воцінці моєї пісні «Руських хлопів-радикалів»...— І. Франко має на увазі оцінку цього твору в книзі А. Крушельницького «Іван Франко (Поезії)» (Коломия, 1909), де автор писав, нібито поет «стає тут на становищі галичанина-радикала і як такий не може числити на ширший успіх» (с. 144).

Чи мали би Ви відвагу помістити сей гімн з таким, власне, моїм автентичним поясненням...? — На це питання А. Крушельницький відповів у листі від 30 грудня 1909 р.: «Я дуже радий би вволити Вашу волю щодо пісні руських хлопів-радикалів, — не знаю тільки, чи згодиться збір членів надрукувати її у виборі для молодежі, тому що сей вибір мусить перейти апробату шкільної ради. На всякий спосіб я подам у найближчій будучині Ваш лист і Ваші пояснення до відома загалу. Притім прошу оцінки сього гімну не брати на рахунок злої волі. Коли мається діло із такою силою величі, яку Вашій ліриці, то при деяких речах ставиться, може, й не конче справедливі жадання» (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 397—398).

1910

351. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. [*Львів*], *1 січня 1910 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 99.

Лист написаний рукою сина Тараса.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1107).

Згоджуюся на Вашу пропозицію, щоби замість тексту Ви прислали мені лише реєстр вибраних творів. Рівно ж правопис можна всюди поправити — Відповідь на пропозицію А. Крушельницького в листі до І. Франка від 30 грудня 1909 р. (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 398).

352. ДО МАТІЇ МУРКА. *Львів,* [*10 січня 1910 р.*],

Вперше надруковано: «Дружно вперед» (Пряшів, ЧССР), 1976, № 10, с. 21.

Лист написаний рукою невстановленої особи.

Оригінал знаходиться в архіві М. Мурка, що зберігається в бібліотеці Люблянського університету (Словенія, СФРЮ).

Подається за ксерокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 5044).

...моєї праці про Еміля Коритка...— «Еміль Коритко, забутий слов'янський етнограф» (ЗНТШ, 1908, кн. 6, с. 82—122. Окремий відбиток: Львів, 1908).

Враз Станко (Якоб Фраз; 1810—1851) — словенський і хорватський поет, активний діяч хорватського відродження — іллиризму, один із зачинателів прогресивної хорватської критики. Перекладав західноєвропейських і слов'янських поетів. Видав збірку словенських народних пісень «Іллірійські народні пісні» (1839).

Міссалі — богослужбові книги. Первісно складалися із співів і молитов, які виголошувалися єпископом і пресвітером. У IX ст. виникли міссалі, що містили повний склад головної церковної відправи католицької церкви — меси або літургії.

...фрейзінгенські пам'ятки...— Маються на увазі перші пам'ятки словенської мови, що дійшли до нас — Брижинські або Фрейзінгенські уривки релігійного змісту, написані в період між 972 і 1039 рр.

353. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. *Львів, 12 березня 1910 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 100. Лист написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ЦДІА УРСР у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 95, арк. 11—12).

Велике спасибі за посилку... Обі книжечки я переглянув...— Йдеться про видання: Франко І. Вибір поезій. Коломия, 1910; Франко І. В поті чола (Вибір з оповідань). Коломия, 1910.

Щодо Вашого плану видати мою поему про Івана Вишенського з Вашою передмовою...— У листі до І. Франка від 11 березня 1910 р. А. Крушельницький писав: «...звертаюся до Вас при сій нагоді із просьбою о дозвіл видати в одній із дальших книжок Вашу поему «Іван Вишенський» (із збірки поезій «Із днів журби») з моїм переднім словом» (ІЛ, ф. 3, № 1631, с. 400).

...популярна стаття про Івана Вишенського, друкована в коломийськім «Хліборобі»...— Стаття І. Франка «Іван Вишенський, руський писатель XVI віку» надрукована в газеті «Хлібороб» (1892, 15 квітня, с. 59—600; 1 травня, с. 73—74; 15 травня, с. 82—83, 1 червня, с. 89—90).

...доповнена невеличкою статтею про дві унії, друкованою в «Буковинськім календарі».— «Дві унії (Образок з історії Русі при кінці XVI віку)», надрукована в «Буковинському православному календарі за звич. рік 1891» (Чернівці, 1890, с. 34—39).

...сю байку обробив Драгоманов в окремій статті...— «Байка Богдана Хмельницького». — У кн.: Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство, т. II. Львів, 1900, с. 1—24.

...оповідання Грондського...— Переказ байки, яку почув з уст Б. Хмельницького Грондський Самуїл (? — бл. 1676) — шляхтич з Галичини, дипломат на службі в Польщі, Швеції й Трансільванії. Восени 1655 р. супроводив польського посла Любовицького під час його переговорів з Б. Хмельницьким. Автор «Історії козацько-польської війни» (Пешт, 1789).

«Ифіка іерополітика или философія нравоучителная символами и приуподобленіи изясненна к наставленію і ползѣ юным» — одна з духовноповчальних книг, видана вперше 1712 р. в друкарні Києво-Печерської лаври, 1764 р. передрукована в Петербурзі.

...переклад старорускього тексту «Притчі про гадюку в домі»...— Йдеться про статтю «Байка про вужа в домі. Польські, чеські та церковнослов'янські варіанти», що увійшла до книги: Вибрані твори українських письменників, 2, 3. Львів. Видання А. Крушельницького. Власність д-ра Ів. Франка, 1912. Див. т. 39 цього видання.

354. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. *Львів, 24 березня 1910 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 100.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ЦДІА УРСР у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 95, арк. 910).

...притча про гадюку в домі...— Див. прим. до листа 338.

...моєю промовою на ювілеї Драгоманова...— Промова І. Франка на ювілеї 30-літньої праці М. П. Драгоманова (1894), яка була опублікована в журналі «Народ», 1895, 1 і 15 січня, а також у виданні: Михайло Петрович Драгоманов. 1841—1895. Його ювілей, смерть, автобіографія і спис творів. Зладив і видав М. Павлик. Львів, 1896, с. 25—36.

Щодо вибору моїх оповідань...— Йдеться про видання творів Івана Франка «В поті чола. (Вибір з оповідань)».

355. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. *Львів, 31 березня 1910 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 99.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1108).

Посилаю разом з оцим листом передне слово...— «Передне слово» до «Притчі про гадюку в домі».

356. ДО РЕДАКТОРА ГАЗЕТИ «РАДА». *Львів, 13 липня 1910 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 623.

Лист писаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ЦНБ АН УРСР, ф. І, № 8520).

...рецензію д[обродію] Д[митрові] Д[орошенкові] на мій «Нарис історії української літератури»... — Рецензія належить українському письменнику та історику, громадському діячу буржуазно-націоналістичного напряму Дмитру Дорошенку (1882 — ?), який у 1907—1909 рр. був членом редакції «Ради» і друкувався на її сторінках під криптонімом *Д. Д.*

...деякі свої уваги.— Франкове опротестування рецензії Д. Дорошенка не було надруковане в «Раді». Подається у цьому томі.

357. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «РАДА» В СПРАВІ «НАРИСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

(З приводу рецензії).
Львів, 13 липня 1910 р.

Вперше надруковано частково: «Советская Украина», 1955, № 7, с. 164—166 (публікація Д. М. Йофанова «Неопубликованные письма Ивана Франко», без 6—12 сторінок рукопису).

Датується на підставі попереднього листа-супроводу.

Текст зберігся не повністю, не виявлено ще 8 і 11 сторінок рукопису. Написаний рукою сина Андрія.

Друкується вперше увесь текст.

Подається за оригіналом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 8520).

...на основі статті, писаної для одної енциклопедії...—Статті «Kisoroszok» («Малороси»), вміщеної в четвертому томі «Загальної історії всесвітньої літератури» (див. прим. до листа 294).

...як се... зробили Н. Петров і Ом. Огоновський.— Йдеться про «Очерки истории украинской литературы XVIII ст.» (1880), «Очерки истории украинской литературы XIX ст.» (1884) українського і російського літературознавця Петрова Миколи Івановича (1840—1921) та шеститомну «Історію літератури руської» (1887—1894) О. М. Огоновського.

Супрасльський рукопис — одна з найдавніших пам'яток старослов'янської літератури, писана кирилицею, датується XI ст., містить березневу мінею, слова Іоанна Златоуста, Єпіфанія Кіпрського і патріарха Фотія, знайдена в Супрасльському монастирі біля Білостока.

Палея — збірник апокрифічних переказів на біблійні теми, виник у IX ст. на візантійському грунті, на Русь потрапив через південних слов'ян. Було дві Палеї: Палея історична — переклад візантійського оригіналу, яка скорочено викладала біблійну історію до царювання Давида з додатком апокрифічних оповідань, і Палея толкова (тлумачна) — книга, що виникла на східнослов'янському грунті в XIII ст. і є твором полемічним, спрямованим проти іудаїзму та магометанства.

Мінеї-Четьї, Четьї-Мінеї — церковно-релігійні збірники, в яких «житія святих», перекази, повчання тощо, розміщені по днях кожного місяця. Виникли у Візантії в IX ст. У Київській Русі вперше з'явилися в XI ст. Чернець Києво-Печерської лаври Д. С. Туптало (з 1702 р. — митрополит Димитрій Ростовський) в 1689—1705 рр. створив «Мінеї-Четьї», які перевидавалися зі змінами аж до XX ст. «Мінеї-Четьї» були засобом релігійно-морального виховання в дусі офіційних догм православної церкви.

Патерик — назва збірок оповідань про «подвиги» пустельників і ченців якогось краю або певної громади. Поширювались у Київській Русі серед перших перекладних літературних творів. Найвідоміші серед них — Єгипетський («Сказання про єгипетських чорноризців») та Сінайский («Лимонар, або «Луг духовний»). На слов'янському грунті постав так званий «Зведений патерик», куди ввійшли оповідання з різних перекладених патериків. Ці оповідання послужили зразком для створення оригінальної збірки 13 ст. «Києво-Печерського патерика».

Владимиров Петро Володимирович (1854—1902) — російський і український історик літератури, професор Київського університету. І. Франко має на увазі працю П. Владимирова «Древняя русская литература киевского периода XI—XIII веков» (1900). Рецензію Франка на цю працю див. в 35-му томі цього видання.

Ігор Святославич (1151—1202) — князь новгород-сіверський (з 1178) і чернігівський (з 1198), син чернігівського князя Святослава Ольговича.

Всеволод Курский — Всеволод Святославич Чермний (? — 1212), рідний брат Ігоря Святославича новгород-сіверського, князь трубчевський й курський, учасник походів на половців і князівських міжусобиць.

Володимир, Ігорів син — Володимир Ігоревич Путивльський, син Ігоря Святославича новгород-сіверського.

Ярослав Осмомисл (30-і рр. XII ст. — 1187) — князь галицький (1153—1187), син Володимирка. «Осмомисл» (той, що має «вісім смислів») означало мудрий, розумний.

..алітераціями та асонанціями, властивими старогерманській поезії...— див. Франкові праці «Слово о Лазеревь воскресеніи. Староруська поема на апокрифічні теми» (ЗНТШ, 1900, кн. 3—4; т. 32 цього видання) і «Найстарші пам'ятки німецької поезії IX-XI вв.» (Львів, 1913).

...пісні про степове зілля євшан і половецького співака Ора...— див. Франкову поему 1899—1914 рр. «Ор. і Сирач. Половецька історична сага»— т. 5 цього видання, с. 310—322, 373—374.

Галицько-Волинський літопис — пам'ятка історіографії і літератури XIII ст., яка збереглася в Іпатіївському літописному зведенні XVI ст. У ній відображено події Галицько-Волинського князівства; галицька частина літопису охоплює події 1201—1261 рр., волинська — події 1262—1291 рр.

...князя Романа...— Романа Мстиславича (? — 1205), галицько-волинського князя протягом 1199—1205 рр.

Мусін-Пушкін Олексій Іванович (1744—1817) — російський історик і археолог, колекціонер старовинних рукописів і друків.

...найстарший літопис, невластиво званий Нестеровим.— Йдеться про «Повѣсть временних лѣт» — твір давньоруського літописання, укладений на початку XII ст. Авторство його приписують києво-печерському ченцю Нестору. І. Франко поділяв заперечення погляду на Нестора як на автора «Повѣсти временных лѣт», яке грунтується, головним чином, на тому, що з усіх списків «Повѣсти временных лѣт» тільки один, Хлебниковський, містить вказівку на авторство Нестора, а між окремими відомостями про Києво-Печерський монастир, поданими у «Повѣсти временных лѣт» та у безсумнівно Нестерових творах, зокрема в «Житіі Феодосія», існують істотні розбіжності. Більшість пізніших дослідників визнає аргументи скептиків за недостатні для відмови од віками освяченої традиції — давньоруський письменник і літописець Нестор (? — 1113) є автором і упорядником «Повѣсти временных лѣт» (див.: Повесть временных лет. Часть вторая. Приложения. Статьи и коментарии Д. С. Лихачова. М.—Л., 1950, с. 102—104).

Київський літопис — одна з найдавніших історичних і літературних пам'яток Київської Русі, складова частина Іпатіївського літопису, продовження «Повѣсти временных лѣт». Охоплює події 1118—1199 рр. Зведений у Видубецькому монастирі (Київ) з літописів, складених у Києві, Чернігові, Переяславі, в Галицько-Волинській землі та ін. До нього ввійшли монастирські, особисті й родові князівські літописи, воїнські новісті, оповіді про народні повстання проти бояр і купців тощо.

...хрещення Русі і панування Володимира...— Мається на увазі Володимир Святославич (? — 1015), ве-

ликий князь київський, що завершив об'єднання всіх східнослов'янських земель у складі Київської Русі і запровадив християнство (988—989).

Володимир Мономах (1053—1125) — великий князь Київський (1113—1125), державний і політичний діяч Давньої Русі, письменник.

Святослав Ігорович (?—972 або 973) — великий князь київський (945—972).

Амартол (Гамартол) Георгій — візантійський історик IX ст., автор хроніки всесвітньої історії, яка є одним з джерел початкової частини «Повѣсти временних лѣт».

...Рюрика з його братами... — Рюрик (? — 879), Синеус, Трувор — за літописною легендою три брати-конунги, ватажки варязьких дружин, яких новгородці покликали «з-за моря» князювати на Русь. Рюрик 862 р. захопив владу в Новгороді і поклав початок династії Рюриковичів.

Олег (? — 912 р. за даними Лаврентіївського літопису, 922 р. — за даними Новгородського першого літопису) — давньоруський князь, родич Рюрика; після його смерті князював у Новгороді як правитель при малолітньому Ігорі.

Аскольд і Дір — за літописними даними, бояри Рюрика, потім київські князі. 882 р. були вбиті Олегом, який на чолі новгородської дружини оволодів Києвом.

Ольга (після хрещення Єлена, бл. 890—969) — велика княгиня київська, дружина Ігоря.

Ігор (? — 945) — великий князь київський (912—945), походив від Рюрика.

Ярополк I Святославич (? — 980) — великий князь київський (972 — бл. 978), старший син Святослава Ігоревича.

Святополк Окаянний (бл. 980—1019) — князь туровський (988—1015) і великий князь київський (1015—1019), син Володимира Святославича.

...твору Михайла Синкелла. — Йдеться про полемічний твір Михайла Синкелла (? — 835) — іерусалимського патріарха «Виклад про православну віру», спрямований проти католицизму.

Борис і Гліб (? — 1015) — молодші сини київського князя Володимира Святославича. Під час поділу давньоруських земель (987—989) Борис дістав від батька Ростов, Гліб — Муром. У міжусобній боротьбі за великокнязівську владу, що почалася після смерті Володимира, вбиті за наказом їхнього старшого брата Святополка Окаянного.

Печерський літопис — мається на увазі «Повість временних літ».

Василько Ростиславич (? — 1124) — князь теребовльський з 1092 р.

358. ДО АДОЛЬФА ЧЕРНОГО. *Львів, 5 жовтня 1910 р.*

Друкується вперше за ксерокопією автографа.

Лист писаний українською мовою в латинській транскрипції рукою сина Андрія.

Автограф зберігається в приватному архіві проф. Й. Добіяша в Празі.

...помістити чеський переклад мойого «Нарису».— Відповідаючи на цю пропозицію А. Черний писав, що реалізувати її не може в зв'язку з великим об'ємом праці. Він прагнув посприяти окремому виданню «Нарисів історії українсько-руської літератури до 1890 р.» чеською мовою, але й це йому не вдалося здійснити (див. «Слов'янське літературознавство», 1970, вип. 6, с. 100—101).

Масарик Томаш Гарріг (1850—1937) — чехословацький буржуазний політичний діяч, у 1882—1914 рр. — професор філософії Празького університету. В 1918—1935 рр. — президент Чехословацької республіки.

...моїми причинками, висланими для збірника на честь проф. Масарика...— Йдеться про статтю І. Франка: Moje styky s prof. Masarykem.— В кн.: T. G. Masarykovi — k sedesatym narozeninam. Praha, 1911, с. 319—320. Текст українською мовою надрукований там же, с. 16—18.

359 ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 25 листопада 1910 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, N 2-3, с. 84.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Лист написаний рукою невідомої особи.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4903).

...моєму «Нарису літератури українського народу».— У листі до І. Франка від 22 листопада 1910 р. з Відня В. Ягич дякував за надісланий «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.

... водному з випусків «Записок Товариства імені Шевченка» я надрукував вступний розділ докладної історії літератури.— Йдеться про статтю «Теорія і розвій історії літератури» (див. прим. до листів 297).

«Хмельниччина (думи, пісні та вірші)»... — XXXII—XXXIII розділи праці І. Франка «Студії над українськими народними піснями» (ЗНТШ, 1910, кн. 6, с. 31—54; 1911, кн. 1, с. 39—62; кн.3, с.28—53; кн. 4, с. 38—72; кн. 5, с. 18—49; кн. 6, с. 41—76). Друкувались під заголовком «Хмельниччина (думи, пісні та вірші)». Див. т. 43 цього видання.

Лопатинський Лев Васильович (псевдонім «Зенон Наколесник», 1868—1914) — український актор і письменник, з 1892 р. був актором театру товариства «Руська бесіда», а з 1896 р.— директором цього театру. Одночасно співробітничав у «Руслані» — українській клерикальній газеті, що виходила у Львові протягом 1897—1914 рр. В. Ягич у листі від 22 листопада 1910 р. запитував у І. Франка, чи не може він рекомендувати Лопатинського на одержання стипендії для діячів мистецтв (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 546).

360. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. *Львів, 6 грудня 1910 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 100. Лист писаний рукою сина Тараса.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1109).

...до моєї поеми...— «На Святоюрській горі».

1911

361. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 6 січня 1911 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1052).

Посилаю Вам свою найновішу працю....— Йдеться, можливо, про статтю «Молитва за ворогів», яка була надрукована у виданні: Записки (Українське наукове товариство в Києві), 1911, кн. 8, с. 53—61. Окремий відбиток: Молитва за своїх ворогів. К., 1911.

362. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 25 лютого 1911 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2—3, с. 84—85.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Лист написаний рукою невідомої особи.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4904).

...короткий причинок для «Архіву слов'янської філології»...— «Konstantinus Alphabetisches Gebet». Німецький і український текст статті створювався майже одночасно. Ще до публікації в «Архіві» І. Франко надрукував працю у двох редакціях: у харківському журналі «Сніп» під назвою «Азбучна молитва св. Константина Солунського» (1912, 4(17) березня, № 10, с. 2—5) і в журналі «Житє» під заголовком «Найстарша церковнослов'янська вірша» (1912, № 1, с. 13—20).

...наведене тут «Прогласіе».— Йдеться про публікацію І. Срезневського: «Блаженного нашего Константина Философа слово из Печского Евангелия XIV в.» («Известия АН по отд. рус. яз. и слов»:, т. VII, 1858, стовп. 145—148. Текст починається словами: «Проглас есть святаго еуаньгелия...»).

У відповіді на цей лист від 10 березня 1911 р. В. Ягич уточнив місце і час публікації І. Срезневським «Прогласія» і подякував І. Франкові за те, що він звернув увагу на недоліки статті І. Свенціцького. Крім того, В. Ягич писав: «За статейку для «Архіву» дякую Вам сердечно. Колись Добровський сказав: «Ми мусимо держатися разом!» Я думаю, що на науковім полі ми повинні все ще чинити на основі тих засад» (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 573—574).

...Свєнціцький подав до «Архіву» неме-

цьку обробку своєї статті...— Ця стаття під назвою «Архаггелови вѣщаніа Марії» і благовіщенська містерія. (Проба історії літературної теми)» була надрукована в ЗНТШ (1907, кн. 2, с. 6—38; кн. 3, с. 35—76).

Церковнослов'янський текст... появиться... в найближчому томі «Пам'яток».— Друкування «Пам'яток українсько-руської мови і літератури» припинилося у 1911 р., отже, цей текст опублікований не був.

363. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 13 березня 1911 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2—3, с. 85—86.

Лист написаний рукою невідомої особи.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 рв.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4905).

Подаючи твір, у якому було друковане «Прогласіє», я припустився помилки...— І. Франко вважав, що «Прогласіє» опубліковане у праці І. Срезневського «Древние памятники русского письма и языка» (Известия АН по ОРЯС, т. X, 1861—1863). Насправді тут була надрукована лише «Константинова азбучная молитва» (стовп. 425—426).

Посилаю Вам ще один причинок — «Vorrede zum Evangelum».

«Святий вогонь» (текст Данила Паломника)...— «Житье и хожденья Данила руськыя земли игумена», пам'ятка паломницької літератури, написана давньоруським письменником кінця XI — поч. XII ст., ігуменом одного з монастирів (можливо, Чернігівського) Даниїлом Паломником, який у 1106—1108 рр. зробив подорож до Палестини і описав свою мандрівку.

Попович Андрій Миколайович (1841—1881) — російський історик літератури.

«П'ятницьке чудо в Корсуні».— Йдеться про працю І. Франка «П'ятницьке чудо в Корсуні. (Причинок до історії староруської легенди)», надруковану в ЗНТШ (1901, кн. 6, с. 1—14. Окреме перероблене і доповнене видання — Львів, 1913). Див. т. 39 цього видання.

«Річка Сітомль...» — другий розділ статті І. Франка «Дві замітки до тексту найдавнішої літописі» (ЗНТШ, 1908, кн. 3, с. 169—173. Misc.). Див. т. 39 цього видання.

«Найстарша південноруська народна пісня з IX ст.» — Мається на увазі стаття І. Франка «Печеніги під Киевом 968 р. (Найстарша українська пісня)», надрукована в газеті «Неділя» (1912, 9 березня, с. 2—3). Згадані в листі І. Франка «малі примітки» німецькою мовою не були надруковані.

Серед названих вище праць, які мав намір написати І. Франко, Ягич особливо виділяє дослідження над легендами про Климента Римського. 21 грудня 1911 р. він писав І. Франку: «Коли Ви на основі всіх дотеперішніх дослідів, присвячених Климентові...,

дасте загальну картину його діяльності і аналіз його творів....— це могла би бути робота, гідна для видання в писаннях Віденської Академії» (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 575).

364. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. *Львів, 18 квітня 1911 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 101.
Лист написаний рукою сина Андрія.
Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1011).

365 ДО ВОЛОДИМИРИ ЖУКОВЕЦЬКОЇ. *Львів, 5 серпня [1911 р.]*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 622.
Лист писаний рукою сина Петра. Підпис: *І. Ф.*
Рік написання встановлюється на підставі змісту листа В. Жуковецької до І. Франка від 1 серпня 1910 р. (ІЛ, ф. 3, № 1630, с. 95—98).
Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1080).
Жуковецька Володимира (1872—1940) — вчителька з Коломиї, як українська письменниця відома під псевдонімом Володимира Вільшанецька.
...відповідаю на Ваш лист...— лист В. Жуковецької від 1 серпня 1911 р. (ІЛ, ф. 3, № 1630, с. 95—98).
...прочитав Ваше оповідання «Іскаріот».— Оповідання Вільшанецької «Іскаріот, повість з життя галицького учительства» було опубліковане в ЛНВ (1910, кн. 3, с. 564—591; кн. 4, с. 261—297; кн. 5, с. 68—83).

366. ДО Ф. К. ВОВКА. *Львів, 29 серпня 1911 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, т. 1, с. 491.
Лист написаний рукою сина Андрія.
Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 995).
Обертаюся до Вас з просьбою зарядити... виписки з двох рукописів...— Ці матеріали потрібні були І. Франкові для праці «Студії над українськими народними піснями».

367. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 12 грудня 1911 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1053).
Лист написаний рукою сина Андрія.
Подається за оригіналом.
Покажчик змісту «Літературно-наукового вісника» томів XXI—L уже майже готов...— 1903 р. у Львові вийшов покажчик змісту 1—20 томів ЛНВ В. Доманицького (1898—1902) з передмовою Ів. Франка. Наступний випуск покажчика, згаданий у цьому листі, не був надрукований.

368. ДО МАТВІЯ АПОСТОЛА. *Львів, 18 грудня 1911 р.*

Вперше надруковано: «Українське літературознавство», вип. 1, 1966, с. 143.

Подається за автографом (Львівський музей українського мистецтва, № Рк—3126).

Лист писаний не рукою Франка. На конверті адреса німецькою мовою: Apostol Mathias, Hörer der Rechte, Obmann des Vereines «Sič» in Wien. Binnogasse, 29. Mezzanin.

Товариство «Січ» — українське земляцьке студентське товариство у Відні, засноване 1868 р. Довгий час діяльність товариства носила прогресивний характер. У 1898—1900 рр. його головою був Марко Черемшина. Пізніше віденська «Січ» зійшла на буржуазно-націоналістичні позиції.

...в часі свойого побуту в Відні міг виступити.— Планована Франком поїздка до Відня, про яку йде мова в листі, не була здійснена.

369. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 19 грудня 1911 р.*

Вперше надруковано: «Slawia orientalis», 1959, № 2—3, с. 86.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4906).

...три рукописи причинків... для «Архіву...» — «Kleine Beiträge zur Geschichte der Kirchenslavishen Literatur». I. Konstantinus «Alphabetisches Gebet». II. Vorrede zum Evangelum. III. Eine altbulgarische Redaction der vita Konstantini. Перша праця була надрукована в цьому журналі в 1913 р.(ч. 35, с. 151—179), дві інші — у 1914 р. (ч. 36, с. 201—222).

Найновіша публікація проф. Соболевського...— І. Франко згадує тут працю О. Соболевського «Материалы и исследования в области славянской филологии и археологии» (Сб. ОРЯС АН, 1910, т. 88), де були опубліковані тексти «Константиновой азбучной молитвы» та «Прогласія».

...яку я маю підстави приписувати Константинові Солунському, а не Константинові Болгаринові — І. Франко у своїх «причинках» полемізував з О. І, Соболевським щодо авторства «Прогласія» і «Азбучной молитвы Константина», доводячи, що обидва твори належали саме первовчителю слов'ян Константину (Кирилу) Солунському, а не Константину Болгарському — сподвижнику царя Симеона.

В болгарській редакції «Житія Константина» — тобто в третьому «причинку» І. Франка — «Eine altbulgarische Redaction der vita Konstantini».

1912

370. ДО А. В. КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО. [*Львів*], *1 січня 1912 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1958, № 12, с. 101.

Лист написаний невідомою рукою, підпис І. Франка.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1112).

Посилаю Вам передмову до книжки...— тобто «Передне слово» до видання А. Крушельницького «Вибрані твори українських письменників».

...передрукували статтю Драгоманова з публікації того ж Товариства...— Йдеться про публікацію статті М. Драгоманова «Байка Богдана Хмельницького» у виданні «Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство. Зладив М. Павлик. Т. IV. Збірник філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка, т. X. Львів, Накладом Наукового товариства ім. Шевченка, 1907.

...з просьбою о дозвіл передруку «Притчі про захланність».— Мається на увазі дозвіл на передрук цього твору з видання: Франко Іван. Давне й нове. Друге побільшене видання зб. «Мій Ізмарагд», Львів, 1911.

371. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 5 січня 1912 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2—3, с. 86—87.

Лист написаний рукою сина Андрія.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4907).

Посилаю Вам... перший номер моїх «Дрібних знахідок» — тобто перероблену статтю «Konstantinus Alphabetisches Gebet».

...мого переписувача — студента університету.— Йдеться про сина І. Франка Андрія, який тоді вчився у Львівському університеті і переписував батькові праці.

Що торкається Климента — єпископа слов'ян...— Намір І. Франка опублікувати невідомі тексти легенд про Климента Болгарського не здійснився.

Маю намір в лютому або березні приїхати на кілька днів до Відня.— Ця поїздка не відбулася, очевидно, через хворобу І. Франка.

372. ДО ВАСИЛЯ РАТАЛЬСЬКОГО. *Львів, 17 січня 1912 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 623.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1162).

Сердечне спасибі за Ваші запросини.— Даний лист є відповіддю на запрошення В. Ратальського, який

16 січня 1912 р. писав І. Франкові: «...іменем тутешнього [Дрогобицького.— *Ред.*] виділу «Учительської організації» смію Вас просити о ласкаве прибуття до нас на 1 лютого ц. р. з відчитом, який зволите ласкаво самі вибрати.... З огляду, що того дня сподіваємося більшого напливу «народу» з повіту, дальше численна українська місцева і замісцева інтелігенція дуже радо прибуде, і тому сердечно просимо не відмовити нам тої ласки» (ІЛ, ф. 3, № 1634, с. 91).

373. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 23 січня 1912 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2—3, с. 87.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4908).

... я не міг використати хіландарський текст — тобто один із старосербських текстів «Прогласія», опублікований 1868 р. у кн. «Историческое описание сербской царской лавры Хиландаря» архімандрита Леоніда (Кавеліна Льва Олександровича, 1822—1891), російського історика, археолога, археографа, автора багатьох праць з давньої слов'янської писемності.

Те, що проф. Соболевський в «Известиях» опублікував як твори Климента...— Йдеться про дослідження О. І. Соболевського «Из области древней церковнославянской проповеди» («Известия ОРЯС АН», 1903, т. VIII, кн. 4, с. 59—71), де Клименту Болгарському приписується ряд творів.

У відповіді на цей і попередній (від 5 січня 1912 р.) листи І. Франка В. Ягич 6 лютого 1912 р. повідомляє про одержання усіх статей письменника і обіцяє надрукувати їх у двох номерах «Архіву», але просить І. Франка пом'якшити тон полеміки з О. І. Соболевським. Що ж до питання про автора «Прогласія», то Ягич вважає його остаточно не вирішеним (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 579).

Публікація Стояновича — «Новые слова Климента словенского» (СбОРЯС АН, 1905, т. 80, стор. 363), що містить тексти повчань Климента Болгарського за рукописами XIV—XVI ст., знайдені Любомиром Стояновичем (1860—1930), сербським філологом, громадсько-політичним діячем, академіком Краківської і Петербурзької АН.

...львівським текстом.— Йдеться про знайдений І. Франком в рукописі XVI ст. Львівської університетської бібліотеки текст «Житія Константина».

374. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО. *Львів, 5 березня 1912 р.*

Вперше надруковано: «Україна», 1930, кн. 41, с. 157.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1009).

Данкевич Лука (1791—1866) — один із перших письменників Галичини, священик в Коломиї. Друкував байки і вірші під псевдонімом «Лука з Ракова». У 1912 р. І. Франко підготував до

видання збірку творів Л. Данкевича, однак вона не була видана. Матеріали збірки зберігаються в ІЛ (ф. 3, № 1888, 1889, 3271, 3272).

«Голос народний» — літературно-громадський двотижневий часопис ліберально-буржуазного напряму, виходив у Коломиї в 1865—1868 рр.

«Покутянин» — календар, повна назва «Покутянин. Мѣсяцослов Коломыйский на год звычайный 1867. Рочник первый».

375. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО. *Львів, 20 березня 1912 р.*

Вперше надруковано: «Україна», 1930, кн. 41, с. 158. Написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1010).

Щире спасибі Вам за Ваш лист із дня 10. III. — У цьому листі Я. Гординський писав: «Хоч як дуже рад би я послужити в справі видання творів Луки Данкевича, так ледве чи зможу се зробити мимо моєї щирої волі. А коли б і далося що винайти, так ще треба би якийсь час почекати... Протягом тижня дам докладнішу відповідь. Та щоби Вам, високоповажаний пане доктор, коїнче чимсь прислужитись, я піду дальше поза Ваші поручення і, може, видобуду щось потрібного для пана доктора. Тут, в Коломиї є могила Данкевича, отже, я піду до неї й пришлю її опис... Також звернувся до свого бувшого ученика внука Данкевича, Дзеровича..., а він обіцяв мені видобути всякі папери Данкевича, які були в його матері, а опісля забрані пок[ійним] учителем гімназії Садовським, опинилися десь в Станіславові. Як тільки що дістану, відішлю пану докторові. Чую, що багато паперів Данкевича має адвокат д-р Мандичевський у Станіславові — отже, прошу звернутись до нього, а він, може, дасть що...» (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 125—128).

На неділю вибираюся до Чернівців — планована поїздка до Чернівців не відбулася.

376. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО. *Львів, 26 квітня 1912 р.*

Вперше надруковано: «Україна», 1930, кн. 41, с. 158. Лист написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1111).

Одержавши сьогодні від проф. Грушевського Ваш «Причинок до бібліографії галицько-руських друків», я переглянув його зараз. — Коментуючи це повідомлення І. Франка, Я. Гординський писав у своїй статті «Матеріали з громадського і літературного життя України»: «Щодо бібліографічних причинків, порушених в останньому листі Франка, то вислані від мене матеріали заховались у бібліотеці Франка (рукопис № 304). Вони містять зразу статті з «Gazety Lwowskiej» 1811 р., писані не моїм письмом, а опісля мої матеріали з галицьких друків 1843—1888 рр., числом 27, як доповнення до відомої галицької бібліографії І. Е. Левицького» («Україна», 1930, кн. 41, с. 159).

Оголошення передплати на церковну книгу.— Коментуючи це місце в листі, Я. Гординський у вищеназваній статті писав: «Згаданого у Франковому листі оголошення передплати на церковну книгу між тими паперами немає, хоч я його вислав Франкові (може, ще знайдеться між іншими рукописами бібліотеки Франка)».

Приготовивши до друку значне число причинків до галицько-руської бібліографії XIX в., я вчора зреферував свою збірку на секції.— Йдеться про том матеріалів до галицької бібліографії різних авторів, підготовлений І. Франком. У протоколі засідання філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка у Львові від 25 квітня 1912 р. зазначено: «Д-р Франко перекладає збірник бібліограф[ічних] описів різних друків для видання «Матеріалів для укр[аїнсько]-р[уської] бібліографії» («Україна», 1930, кн. 41, с. 159).

Одержані мною від проф. Груш[евського] причинки Ваші і М. Возняка.... будуть помі-щені в тім томі як окремі цілості.— Йдеться про подачу у вищезгаданому томі галицької бібліографії, підготовленої Франком.

Писання Данкевича, за якими я оголосив пошукування в «Ділі» — І. Франко. В справі видання писань Луки Данкевича. («Діло», 1912, 19 березня — 1 квітня, № 74, с. 4).

377. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО. *Львів, 2 травня 1912 р.*

Друкується вперше.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Подається за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1012).

Спасибі за Ваш лист...— лист Я. Гординського від 28 квітня 1912 р. (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 129—132).

...долучені до нього інформації д. Дзеровича...— мова йде про лист онука Л. Данкевича Мирослава Дзеровича до Я. Гординського від 13 квітня 1912 р. з деякими відомостями про Л. Данкевича (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 130—133).

Вашу просьбу до бібліотеки Тов[ариства] Шевченка я передам...— У листі до І. Франка від 28 квітня 1912 р. Я. Гординський писав: «... буду просити о висилку з бібліотеки Товариства ім. Шевченка бібліографії Левицького від 1848 р. ....» (ІЛ, ф. 3, № 1629, с. 130).

1913

378. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 8 лютого 1913 р.*

Вперше надруковано: «Slavia Orientalis», 1959, № 2—3.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4909).

Сердечно дякую за Ваш лист — І. Франко дякує В. Ягичу за лист від 5 лютого 1913 р., в якому В. Ягич просить пробачення за те, що досі не надрукував розвідок письменника, пояснюючи цю затримку подіями першої Балканської війни 1912—1913 рр.

Я хотів би опублікувати ці праці також українською мовою, перекладу їх швидко.— Йдеться про чотири фрагменти (українською мовою) праці «Причинки до історії церковнослов'янської літератури». Три з них, про які неодноразово згадується у листах до В. Ягича, надруковані в «Archiv'i für slavische Philologie» — «Прогласіє», «Болгарська легенда про св. Константина», «Константинова азбучна молитва». Четвертий фрагмент — недрукований: «Стародруська легенда про св. Константина і Мефодія». Очевидно, І. Франко мав намір повністю надрукувати свою працю в ЗНТШ, але цьому, як видно з листів, перешкодив М. Грушевський, відіславши письменника до «Збірника філологічної секції». З приводу цього В. Ягич 11 лютого 1913 р. писав: «Я гадаю, що Грушевський до Вас повинен мати все-таки більше пошани. Коли він з Вами навіть не погоджується, Ви все-таки заслуговуєте, щоб Вас завжди вислухати» (ІЛ, ф. 3, № 1620). «Причинки» так і не були надруковані.

...аналіз збірки проф. Соболевського. — Мається на увазі рецензія М. Возняка «Материалы и исследования в области славянской филологии и археологии А. И. Соболевського» (ЗНТШ, 1911, кн. 5, с. 222—225).

...у «Збірнику» я зможу надрукувати цілу низку студій — праць І. Франка в «Збірнику філологічної секції» у 1913—1916 рр. немає.

«Сборник князя Святослава». — Йдеться про найдавніші пам'ятки писемності Київської Русі — два збірники статей, укладені 1073 та 1076 рр. для київського князя Святослава Ярославича (1027—1076). Збірники містять твори переважно церковно-релігійного характеру, повчання. Рукопис збірника 1073 р. зберігається в Державному історичному музеї в Москві, рукопис 1076 р.— В Публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щедріна в Ленінграді.

379. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 26 березня 1913 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2—3, с. 88—89.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4910).

...свій перший причинок — «Прогласіє».

Другий причинок, сподіваюсь, закінчу у квітні... — У листі до І. Франка від 16 серпня 1913 р. Ягич сповіщав про одержання «причинків», зазначив, що в тексті не вистачає кількох сторінок, які треба негайно вислати (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 591).

Цими днями вийдуть окремою книжкою мої студії над українськими народними піснями.— 1913 р. у Львові окремим відбитком в ЗНТШ вийшов перший том «Студій над українськими народними піснями».

380. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 27 квітня 1913 р.*

Вперше надруковано: «Slavia orientalis», 1959, № 2—3, с. 89—90.

У перекладі українською мовою друкується вперше.

Лист написаний рукою сина Андрія.

Оригінал зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4911).

Рачкі Франьо (1828—1894) — хорватський історик, фольклорист, політичний діяч, видавець історичних документів.

Я маю намір видати найважливіші пам'ятки мораво-паннонського письменства — задум І. Франка не здійснився.

...у найстарший київській хроніці — у XX розділі «Повісті временних літ» міститься болгарська переробка паннонської легенди про Кирила і Мефодія.

...в одній візантійській хроніці... — «Хронограф Георгія Амартола», вид. Е. Г. фон Муральтом. Спб., 1859, с. 724—725.

381. ДО ІМПЕРАТОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК. ВІДДІЛ РОС[ІЙСЬКОЇ] МОВИ І СЛО[ВЕСНОСТІ]. *Львів, 21 жовтня 1913 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 491.

Лист написаний рукою Івана Кревецького.

Оригінал зберігається в архіві АН СРСР (Ленінград).

Подається за фотокопією (ІЛ, ф. 3, № 1276).

...на премию гр. Толстого... — Тобто на премію міністра народної освіти, президента Академії наук Дмитра Андрійовича Толстого (1823—1889).

На цей лист І. Франкові відповіли, що наукові праці українською мовою можна подавати тільки на премію ім. проф. О. Котляревського (див. ІЛ, ф. 3, № 1276).

382. ДО ІМПЕРАТОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК. ВІДДІЛ РОС[ІЙСЬКОЇ] МОВИ І СЛОВ[ЕСНОСТІ]. *Львів, 22 листопада 1913 р.*

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 192.

Лист написаний рукою Івана Кревецького.

Оригінал зберігається в архіві АН СРСР (Ленінград).

Подається за фотокопією (ІЛ, ф. 3, № 1277).

Позитивну рецензію на працю І. Франка «Студії над українськими народними піснями» написав В. М. Перетц. Автограф рецензії зберігається в архіві Академії наук СРСР у Ленінграді.

Премію в розмірі 500 крб. Академія наук присудила І. Франкові за названу працю уже посмертно.

Котляревський Олександр Олександрович (1837—1881) — український і російський філолог, археолог, етнограф, член.-кор. Петербурзької Академії наук (з 1875 р.).

383. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 24 листопада 1913 р.*

Друкується вперше за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1054).

Лист написаний рукою невідомої особи.

Надіюся, що Ви дістали коректуру мого етнографічного причинка.— Йдеться, очевидно, про статтю «Записки руського селянина з початку XIX в.» (ЗНТШ, 1913, кн. 3, с. 155—166, Misc).

...ухвалених для мене Товариством прихильників....— Мається на увазі ухвала, прийнята львівським ліберально-буржуазним «Товариством прихильників української науки, літератури і штуки у Львові».

...я позволив собі на одно літературне підприємство...— Йдеться, очевидно, про видавництво «Всесвітня бібліотека».

384. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 6 грудня 1913 р.*

Друкується вперше за оригіналом (ІЛ, ф. 3,№ 1055)

Лист написаний рукою невідомої особи.

Підпис «Д-р Іван Франко».

385. ДО ЯРОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО. *Львів, 15 грудня 1913 р.*

Вперше надруковано: Українське літературознавство, вип. 1, 1966, с. 146—147.

Лист написаний рукою невідомої особи.

Подається за оригіналом (Центральний державний історичний архів у Львові. Ф. 3 с/309, оп. 1, спр. 343, арк. 1—2).

Я не сердився за Ваше спростування.— Мова йде про статтю Я. Гординського «Віденська греко-католицька духовна семінарія в рр. 1852—1855» (ЗНТШ, 1913, т. 115, с. 77—130), де автор, посилаючись на праці І. Франка, що стосуються того періоду, прагне внести до них дрібні поправки.

...шематизів 70-х років.— Тобто конторських актів 70-х років.

Шанковський А. — український письменник 40—50-х років XIX ст.

Вашу статтю про К. Скоморівського.— Мається на увазі рукопис статті Я. Гординського «Целестин Скоморівський і його літературна діяльність», яка була опублікована в ЗНТШ (1919, т. 128, с. 135—167). Готуючи статтю до друку, Гординський урахував зауваження, які йому зробив Франко в своєму листі від 13 грудня 1913 р.

Скоморівський Келестин (1820—1866) — галицький письменник.

Переклад «Єрмака» Хомякова.— Йдеться про переклад віршованої трагедії російського поета і публіциста Хомякова Олексія Степановича (1804—1860) «Єрмак», який був опублікований під заголовком: «Ермак. Сумогляд в пяти действиях мерою сочинения Хомякова Алексея. Перевод на язык руський Келестином Долиняненком» (Львів, 1849).

Щодо презенти на Остап'є, то мусите поправити підчеркнену в Вашім рукописі увагу про те, що Залеські могли все зробити в губернії.— Місце, яке викликало це зауваження Франка, відсутнє в опублікованому варіанті статті Гординського. Тут нема уже прямої згадки про Вацлава Залеського (1799—1849) — намісника Галичини, відомого польського фольклориста, письменника, що виступав під псевдонімом «Вацлав з Олеська». Очевидно, Гординський замінив критиковане Франком місце таким текстом: «По скінченні теології оженився Скоморівський ще того самого 1849 р. з Теклею, донькою Григорія Рогозинського, пароха села Остап'є коло Скалату [тепер Підволочиського району.— *Ред.*]. Після скорої смерті тестя став тут Скоморівський адміністратором, а опісля парохом. Тут прожив він до своєї смерті, що наступила дня 16 цвітня 1866 р.» (ЗНТШ, 1919, т. 128, с. 141).

...автор вірша з 1848 р.— Йдеться про К. Скоморівського, який 1848 р. видав листівку з надрукованим під криптонімом «C... t. n. S. . r... i.» віршем «Na czest' bratej powernuwszych z newoli» (2 go[sic.] Bereznia 1848), в якому вітав учасників польських революційних товариств, що були покарані тюремним ув'язненням.

Шпільберг — фортеця близько Брюнна, що знаходиться в Моравії. Служила в XVIII—XIX ст. місцем ув'язнення.

Куфштейн — старовинна фортеця на правому березі річки Інн, в семидесяти кілометрах від м. Інсбрук — одна із тюрем в Австро-Угорщині.

1914

386. ДО ВЛАДИСЛАВА МІЦКЕВИЧА. [*Львів, 23 січня 1914 р.*]

Лист був опублікований у виданнях: «Książka», 1914, № 1—2, с. 93—94; «Czas», 1914, 3 квітня; «Gazeta Lwowska», 1914, 7—8 квітня; «Przegląd», 1914, 5 квітня.

Збереглася копія листа, зроблена невідомою особою (ПНР, м. Вроцлав. Бібліотека Оссолінських. ф. 16).

Подається за копією (ІЛ, ф. 3, № 1134).

Міцкевич Владислав (1838—1926) — польський і французький публіцист, син Адама Міцкевича. Зберігся його лист до І. Франка з приводу виходу в світ книги «Адам Міцкевич. Wielka utrata» (ІЛ, ф. 3, № 1632, с. 613—616).

...виданого мною твору Вашого батька «Wielka utrata».— Насправді «Wielka utrata» — це рукописна драма невідомого автора, присвячена подіям польського повстання 1830 р. І. Франко помилково вважав її твором А. Міцкевича.

...на Вашій цінній праці.— Йдеться про чотиритомне видання: Żywot Adama Mickiewicza (Познань, 1890—1895).

387. ДО І. Т. КАЛИНОВИЧА. *Львів, 7 березня 1914 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1087).

Калинович Іван Титович (1885—1927) — український бібліограф і громадський діяч. Видавав серію книг «Всесвітня бібліотека», в якій друкувались переклади із зарубіжних літератур.

Листування І. Франка з І. Калиновичем тривало протягом 1913—1915 рр. і нараховує 2 листи І. Франка та 15 листів І. Калиновича до І. Франка, що зберігаються в ІЛ (ф. 3, № 1638, с. 189—196; № 1680, с. 391—436, № 1690, с. 489).

388. ДО М. С. ГРУШЕВСЬКОГО. *Львів, 4 квітня 1914 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1056).

...«Лис Микита» незабаром почне друкуватись в Києві.— Це видання поеми І. Франка вийшло 1914 р.

...статтю, поміщену в ч. І «України».— «До історії коломийкового розміру» («Україна», 1914, кн. 1, с. 91—98).

389. ДО АДОЛЬФА АТЛАСА. *Львів, 17 квітня 1914 р.*

В оригіналі друкується вперше.

Вперше надруковано в українському перекладі: «Жовтень», 1960, № 5, с. 134 (публікація М. Давидової «Нові матеріали з музею Івана Франка»).

Подається за автографом (Львівський літературно-меморіальний музей І. Я. Франка, ф., група мем, № 270).

Атлас Адольф — адвокат. Жив і працював у Станіславі (тепер Івано-Франківськ), перекладав німецькою мовою твори Т. Шевченка та І. Франка).

Сьогодні я одержав Ваш любʼязний лист...— Лист зберігається в ІЛ (ф. 3, № 1628, с. 51—54).

...У Вашому перекладі зробив деякі правки.— Йдеться про здійснений Атласом і відредагований І. Франком переклад «Каменярів», який призначався для публікації в німецькомовному українському журналі «Ruthenische Revue», який з 1906 р. виходив у Відні. Переклад не був опублікований. Доля його невідома.

390. ДО ТЕОДОРА КУЛЬЧИЦЬКОГО. *Львів, 18 квітня 1914 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1960, № 5, с. 134.

Лист І. Франка є відповіддю на лист Т. Кульчицького від 4 квітня 1914 р., що зберігається в ІЛ (ф. 3, № 1631, с. 527—530).

Подається за автографом (Львівський літературно-меморіальний музей І. Я. Франка, ф., група мем, № 272).

Кульчицький Теодор — учитель у м. Самборі. Останні роки життя проживав у с. Кульчинцях на Дрогобиччині.

391. ДО АДОЛЬФА АТЛАСА. *Львів, 30 квітня [1914 р.]*

Вперше надруковано в українському перекладі: «Жовтень», 1960, № 5, с. 134.

Рік написання встановлюється на підставі зіставлення з попереднім, датованим листом І. Франка до А. Атласа.

Подається за автографом (Львівський літературно-меморіальний музей І. Я. Франка, ф., група мем, № 268).

392. ДО І. Т. КАЛИНОВИЧА. *Львів, 16 травня 1914 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1088).

Сьогодні одержав я Вашу посилку, 5 примірників другої часті поезії Шіллера.— Мова йде про видання: Шіллер Фрідріх. Поезії. Зі вступом Остапа Грицая, з примітками Ів. Калиновича. Вип. II, Львів, 1914, в якому брав участь І. Франко.

Добре, що оголосили передплату.— На згадане вище видання творів Ф. Шіллера було оголошено передплату в «Ділі», «Раді» та «Ілюстрованій Україні» (див. лист І. Калиновича до І. Франка від 12 травня 1914 р. (ІЛ, ф. 3, № 1630, с. 401).

У мене готова до друку ... «Найдавніша історія України до р. 1008 у поетичних образах»...— Йдеться про переспіви, реконструкції та тлумачення оповідань Іпатіївського літопису, що являють собою основу першої частини незавершеної Франкової праці «Студії над найдавнішим київським літописом». Письменник шукав можливостей реалізації цих переспівів у вигляді популярної книжки. На цю пропозицію І. Калинович відповів: «...радо приймаємо «Найдавнішу історію України в поетичних образах» до видання її у «Всесвітній бібліотеці» як один з чергових випусків нашого видавництва, але прохаємо вельмишановного пана доктора підождати на видання своєї цінної праці до зими, позаяк хвилево брак нам більших фондів... а до сього хотіло б ся нам додержати даної обітниці-програми і видати поперед О. С. Пушкіна «Драматичні твори», опісля В. Й. Гетого «Германа і Доротею», а в кінці В. Шекспіра «Венецького купця», а щойно тоді братися за друкування «Історії України в поетичних образах» (ІЛ, ф. 3, № 1630, с. 142).

Намір І. Калиновича видати цю працю І. Франка в серії «Всесвітньої бібліотеки» не здійснився. Вперше її надруковано в «Літературній спадщині», т. 4. Див. т. 6 цього видання.

...значнішу суму з ювілейного фонду...— В ювілейний 1913 р. з різних країн надходили гроші до Львова в український кооперативний банк «Дністер», заснований в 1892 р. з метою матеріальної допомоги членам банку, на рахунок Івана Франка (№ 8000). За рік склався ювілейний фонд в сумі 27000 корон, але І. Франкові дирекцією банку було дозволено брати щомісячно тільки 200 корон.

393. ДО О. Ф. ФРАНКО. *Криворівня, 2 серпня 1914 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1238).

...таки познайомитись з Целіною...— Целіною Зигмунтовською.

394. ДО О. Ф. ФРАНКО. [*Криворівня, 6 серпня 1914 р.*]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1241).

Рік написання встановлюється на підставі зіставлення з попереднім датованим листом.

395. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. [*Львів, вересень—жовтень 1914 р.*]

Вперше надруковано: Літ. спадщина, с. 495.

Датується орієнтовно за змістом: зокрема, на основі згадки про припинення видачі І. Франку грошей з ювілейного фонду.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 121).

...наслідком війни мені грозить просто голодна смерть.— В серпні—вересні 1914 р. російські війська завдали великої поразки австро-угорським військам і зайняли майже всю Галичину і Буковину. Внаслідок цього І. Франкові припинили видачу грошей з ювілейного фонду.

...одна була друкована в «Україні». — Йдеться про статтю «До історії коломийкового розміру» («Україна», 1914, кн. 1, с. 91—98).

Дочку, будьте ласкаві, придержіть як-найдовше — У червні 1914 р. Анна (Ганна) Франко виїхала в Київ до родичів і там уже залишилась на довший час у зв'язку з першою світовою війною.

396. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ. [*Львів, кінець 1914 р.*]

Друкується вперше за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1275).

Лист написаний рукою невідомої особи.

Датується за змістом.

Якібюк Василь Григорович (1866—1944) — селянин з Криворівні, фотограф, різьбяр, збирач гуцульських народних виробів. У нього Іван Франко мешкав під час літнього відпочинку.

397. ДО М. І. КОРЕНЕВИЧА. [*Львів, 1914 р.*]

Вперше надруковано: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 543.

Датується орієнтовно на підставі спогадів М. Кореневича про І. Франка, в яких він зазначив, що після одержання цього листа «прийшла вскорі війна» — перша світова війна (ІЛ, ф. 3, № 2565, с. 19).

Подається за копією (оригінал не зберігся) в рукописі спогадів Михайла Кореневича про І. Франка (ІЛ, ф. 3, № 2565, с. 10).

Кореневич Михайло Іванович (1854 — ?) — товариш І. Франка по навчанню в нижчих класах Дрогобицької гімназії, учитель на Коломийщині. Будучи управителем народної школи в с. Мишині Яблунівського повіту, звернувся з листом-проханням до І. Франка від імені товариства «Взаємна поміч» галицьких і буковинських учителів, щоб письменник дав дозвіл на друк поштових листівок із своєю фотографією, з метою популяризації імені І. Франка, а також для того, щоб дохід від продажі цих листівок віддати на будівництво інтернату для бідних школярів (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 85—86).

Але І. Франко із скромності заперечив проти поширення своїх фотографій і, як свідчить його лист, намагався скерувати учителів до іншої, на його думку, більш корисної праці.

1915

398. ДО А. І. ФРАНКО. *Львів, 3—13 лютого 1915 р.*

Друкується вперше за автографом (Львівський літературно-меморіальний музей І. Я. Франка, ф., група мем, № 280).

«Запорожская старина» (1835—1838) — фольклорно-історична збірка, яку видав І. Срезневський, розпочавши нею свою наукову діяльність. У І. Франка помилково зазначено 1835—1838 рр.

...поміщені там українські пісні й думи...— У збірці «Запорожская старина» опубліковано, зокрема, 60 дум і пісень, у тому числі ряд дум-підробок про найдавніші козацькі часи.

Альбранд Ольга — київська знайома О. Ф. та І. Я. Франків.

...продав музеєві митрополита Шептицького.— Тобто Українському національному музею у Львові, який був оснований і фінансований А. Шептицьким. Директором цього музею був І. С. Свєнціцький. Тепер це Львівський музей українського мистецтва. Листи, про які веде мову І. Франко, були опубліковані М. Возняком у кн.: Матеріали для культурної й громадської історії Західної України. Видає Комісія Західної України Всеукраїнської Академії наук. Том перший. Листування І. Франка і М. Драгоманова. Зібрано з автографів Наукового товариства імені Шевченка і Українського національного музею у Львові. К., 1928.

В мами досі не був...— О. Ф. Франко з 17 грудня 1914 р. перебувала в лікарні.

399. ДО А. І. ФРАНКО. *Львів, 24 березня 1915 р.*

Друкується вперше за автографом (Львівський літературно-меморіальний музей І. Я. Франка, ф., група мем, № 281).

...на деякі твої питання я відповів у тім листі...— цього листа в архіві І. Франка не виявлено.

...по поводу капітуляції [Перемишля.— Навесні 1915 р. царські війська під натиском німецьких і австро-угорських армій зазнали ряд поразок, в тому числі в Перемишлі, а в травні—вересні 1915 р. були змушені залишити Галичину, Польщу, Литву та інші зайняті раніше місцевості.

Кульпарків — лікарня для нервовохворих у Львові.

...від тьоті С[ані].— У Києві Анна Франко жила з тіткою, сестрою О. Ф. Франко, Олександрою Федорівною Ігнатович.

...про Юзич...— йдеться про давню знайому І. Франка Зоню Юзичинську або її рідних.

400. ДО Є. К. ТРЕГУБОВА. *Львів, 27 травня 1915 р.*

Вперше надруковано: «Україна», 1926, кн. 6, с. 174—175, в статті П. Житецького «Одруження І. Я. Франка»).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. III, № 9627).

Ігнатович В. В.— чоловік Олександри Федорівни, сестри О. Ф. Франко, директор банку в Києві.

...був змушений прийняти до свого дому одну вдову — Целіну Зигмунтовську.

«Украинская жизнь» — український щомісячний літературний і суспільно-політичний журнал ліберально-буржуазного напряму. Виходив російською мовою у Москві (1911—1916), друкував головним чином інформаційні статті, знайомлячи російського читача з культурним і літературним рухом на Україні.

...чи поміщена решта моєї статті в дальших книжках.— Продовження праці І. Франка див. в журн.: «Украинская жизнь», 1915, № 5—6, с. 22—31; № 7, с. 37—45 під назвою «Земельная собственность в Галиции. (К истории землевладения в Галиции)». У першому та другому номерах «Украинской жизни» праця друкувалась під назвою «К истории земельных отношений в Галиции)». Вперше вона опублікована 1887 р. в польському журналі «Przegląd Społeczny» (т. 3, № 1, с. 21—35; № 4, с. 323—325): «Galicyjska własność ziemska. I. Cyfry i fakty. II. Projekta reform».) У червні 1913 р. І. Франко переклав статтю на українську мову і під назвою «Земельна власність в Галичині. І. Цифри й факти. II. Проекти реформ» надрукував у виданні: «В наймах у сусідів. Збірник праць, писаних польською та німецькою мовами в перекладі з поясненнями та додатками автора. Том перший. Статті на суспільно-політичні теми. (Популяція, репрезентація, індемнізація). Писані в рр. 1886—1890. Львів, 1914. Див. т. 44, кн. 1 цього видання.

«...К изучению древнерусских летописей».— Можливо, це переклад реферату І. Франка «Студії над най-

давнішим київським літописом», що був надрукований у «Хроніці НТШ» (1912, № 52, вип. 4).

«К изучению украинских народных песен XV ст.».— Очевидно, йдеться про переклад написаної І. Франком в лютому 1915 р. праці «Студії над українськими історичними народними піснями XV ст.», яка була надрукована тільки 1928 р. у виданні: Науковий збірник (Ленінградське товариство дослідників української історії, писемності та мови), вип. І. К., 1928, с. 1—32 (Українська Академія наук. Збірник історико-філологічного відділення, № 74).

...чи прийняті мої праці до публікацій («Известия») Академії...— названі праці в «Известиях Академии наук» не були опубліковані.

...чи було минулого року присуждение наград «из фонда имени А. Котляревского», на який конкурс я подав іще в р.1913 свою книжку «Студії над українськими народними піснями», т. 1? — Див. прим. до листів 381, 382.

«Основа» — український журнал, який виходив 1915 р. в Харкові за спеціальним дозволом військової цензури. Друкував літературні твори, здебільшого далекі від політики.

401. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО. *Львів, 24 червня 1915 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 901).

Бандрівський Кароль (1855 — 1931) — податковий службовець у Львові. Вчився разом з І. Франком в Дрогобицькій гімназії і товаришував з ним; під час навчання в університеті у Львові І. Франко деякий час мешкав з ним на одній квартирі. На початку 1900-х років К. Бандрівський опікувався різними юридичними справами письменника, допомагав йому у вирішенні ряду господарсько-фінансових питань, у написанні заповіту і т. д.

...з освобожденням від кормиги.— Йдеться про залишення території Галичини царськими військами в 1915 р.

Сушко Олександр (1880 — ?) — український історик і видавець буржуазно-націоналістичного напряму.

«Кредитовий союз» — український кооперативний банк «Дністер».

Паньківський Кость Федорович (1855—1915) — український громадський діяч ліберально-буржуазного напряму, видавець, журналіст.

Чи Паньківського вивезли? — Царська військова влада вивезла К. Ф. Паньківського до Києва як заложника.

402. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО. *Львів, 15 липня 1915 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 902).

Петро вже майже тиждень дома...— Син І. Франка Петро служив тоді в одній із військових частин, що перебувала в Коломиї.

403. ДО ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ. *Львів, 25 липня та 10 серпня 1915 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1298).

...брата Захарії — Захара Яковича Франка (1859—1942).

404. ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА. *Львів, 14 серпня 1915 р.*

Вперше надруковано: «Slavia Orientalis», 1959, № 2—3, с. 90.

В перекладі українською мовою друкується вперше.

Автограф зберігається в університетській бібліотеці м. Загреба (R. 4610 в.).

Подається за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 3, № 4912).

Шмурло Євген Францевич (1853 — ?) — російський історик, професор кафедри російської історії в Дерптському університеті у 1891—1903 рр., з осені 1903 р. — учений кореспондент в Римі при історико-філологічному відділенні Імператорської Академії наук.

Чи не могли Ви прислати мені бодай один окремий відбиток? — У відповіді на цей лист від 27 серпня 1915 р. В. Ягич обіцяв написати з Берліна, щоб І. Франкові надіслали відбитки усіх його праць, надрукованих у журн. «Archiv für slavischen Philologie» (ф. 3, № 1620).

...твору Константина «Написание о правой вере». — Текст твору вміщено у статті І. Срезневського «Болгарский сборник 1348 года с одним из творений Константина Философа», надрукованій у книзі «Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках», I—X, вип. IV. СбОРЯС АН, т. 1, 1867, с. 43—52.

405. ДО Т. І. ФРАНКА. *Львів, 15 серпня 1915 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1245).

Я прожив усю зиму російськими грішми. — Йдеться про гроші, зібрані для І. Франка українською наддніпрянською інтелігенцією.

406. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО. *Львів, 9 вересня 1915 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 903).

do strzelców... — до легіонів Й. Пілсудського.

407. ДО В. В. ДОРОШЕНКА. *Львів, 4 листопада 1915 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1955, № 12, с. 75—76 (публікація Й. Куриленка «Іван Франко проти соціал-шовінізму»).

Подається за машинописною копією (ІЛ, ф. 3, № 1076).

Дорошенко Володимир (1879 — ?) — український буржуазно-націоналістичний діяч, публіцист, бібліограф. Брав участь в організації «Союзу визволення України» (виник у серпні 1914 р.), який ставив своїм завданням відірвати Україну від Росії й утворити українську буржуазно-поміщицьку державу під протекторатом австрійських і німецьких імперіалістів.

Щодо друкування мого німецького перекладу вибору Шевченкових поезій...— В. Дорошенко відмовився друкувати на сторінках редагованого ним видання ці твори «задля їх слов'янофільського, антинімецького та антипапського змісту» і тому, що «публікація сих віршів Шевченка в даний момент могла би заразити багато прихильників української справи серед німців» (ІЛ, ф. 3, № 1638, с. 131).

З Вашим підписом повинна вийти бібліографія моїх писань за 40 літ.— Видання «Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання. Уложив Володимир Дорошенко. Вип. І. Львів, Накладом Наукового товариства імені Шевченка», 1918; «Спис творів Івана Франка... Вип. II», 1930; «Матеріали до української бібліографії. Видає бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка, т. IV» вийшли у світ значно пізніше.

...переклад «Вакули» Помяловського у «Світі», доконаний Олеськовим.— Мова йде про переклад оповідання «Вукол» російського письменника-демократа Помяловського Миколи Герасимовича (1835—1863). Воно було надруковане 1859 р. в петербурзькому педагогічному виданні «Журнал воспитания» (№ 1) під назвою «Вакула» у перекладі Осипа Олеськова, приятеля І. Франка опубліковано в журн. «Світ» (1881, № 5, с. 89—92; № 6, с 103) без підпису. В архіві І. Франка зберігається вісімнадцять листів О. Олеськова до І. Франка.

«У роковини Шевченка» — І. Франко має на увазі свій вірш, що вийшов окремим виданням у двадцять треті роковини смерті Шевченка «Поклін Тобі, народних нужд співаче» (Львів, 1884, 4 стор.), не зафіксований у виданнях: Павлик М. Спис творів Івана Франка за перше 25-ліття його літературної діяльності. 1874—1898. Львів, 1898; Левицький І. Є. Українська бібліографія Австро-Угорщини за рр. 1887—1900.

408. ДО ВАСИЛЯ ЯКІБЮКА. *Львів, 4 грудня 1915 р.*

Вперше надруковано: Твори, т. 20, с. 626—627.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1199).

Сердечне спасибі Вам за Вашу картку...— І. Франко дякує за листівку, надіслану В. Якібюком 26 листопада 1915 р. (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 617—618).

На давнішу весною я й не відповідав.— Йдеться про листівку В. Якібюка від 21 серпня 1915 р. (ІЛ, ф. 3, № 1635, с. 615—616).

409. ДО ФЕДЯ ФЕДОРЦЕВА
[Львів, між 15 вересня 1915 р.—15 березня 1916 р.]

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1274). Датується орієнтовно на підставі згадки про перебування І. Франка у «Народній лікарні».

Федорців Федь (1889—1930) — галицький публіцист і громадський діяч, редактор «Діла» та інших видань.

1916

410. ДО УЛЯНИ КРАВЧЕНКО. *Львів, 9 січня 1916 р.*

Вперше надруковано: «Жовтень», 1954, № 10, с. 115 (публікація Д. Лукіяновича «Листи Івана Франка до Уляни Кравченко»). Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 4956).

...Ваш муж — Ян Німентовський.

...мусив робити кілька літ по смерті сина ... — Андрій помер у 1913 р.

411. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО. *Львів, 20 лютого 1916 р.*

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 3, № 1270).

...купити для мене Manźa «Sammlung der Oesterreichische Gezetze» т. XX, де міститься «Jagdt und Fischereigezetze» — Мається на увазі видання «Зібрання австрійських законів», у XX томі якого містяться «Закони полювання і рибальства».

412. ДО КАРОЛЯ БАНДРІВСЬКОГО. *Львів, 1 березня 1916 р.*

Друкується вперше за оригіналом (ІЛ, ф. 3, № 1271). Лист написаний рукою невідомої особи. Датування й підпис — І. Франка.

...прошу у Вас дістати для мене і для приюту... — Хворий письменник у той час перебував у притулку при Народній лікарні — «Стрілецький захист» і тільки 15 березня 1916 р. повернувся до свого будинку.

ДОДАТКИ

413. ДО Л. П. ДРАГОМАНОВОЇ. *Львів, 31 грудня 1895 р.*

Друкується вперше за ксерокопією автографа, писаного невідомою рукою. Лист підписаний власноручно І. Франком. Оригінал зберігається в Бібліотеці Софійського університету (НРБ) в архіві проф. Івана Шишманова.

414. ДО КИЇВСЬКОГО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ АРХЕОЛОГІЧНОГО З'ЇЗДУ.
Львів, 20 серпня 1899 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. II, № 30550 а).

Лист писано рукою В. Гнатюка і підписано власноручно І. Франком.

415. ДО В. Б. АНТОНОВИЧА.
[*Львів, серпень — вересень 1899 р.*]

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. II, № 3055 б).

Датується орієнтовно на підставі змісту. Лист написано після археологічного з'їзду, який відбувся 1—20 серпня 1899 р. у Києві (див. коментарі до листа 113). Реферати, підготовлені на з'їзд членами НТШ були надруковані в ЗНТШ, 1899, кн. 5—6 і 1900, кн. 3—4.

...проф. Колесса — Колесса Олександр Михайлович.

Кордуба Мирон Михайлович (1876—1947) — український історик, професор Львівського університету.

Коренець Денис (1875— ?) — український історик і педагог в Галичині.

Кокорудз Ілля (1857—1933) — педагог і літератор ліберально-буржуазного спрямування.

416. ДО ГАННИ БАРВІНОК. *Львів, 8 березня 1901 р.*

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. I. № 28739).

Лист від імені редакції «Літературно-наукового вісника» написано рукою В. Гнатюка.

417. ДО ДРУЖИНИ ЕМІЛЯ ЗОЛЯ.
[*Львів, 29 вересня 1902 р.*]

Мовою оригіналу і в українському перекладі вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1965, № 6, с. 86 (публікація В. Матвіїшина «Телеграма І. Франка з приводу смерті Золя»).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 3, № 204).

Ініціатива надіслання такої телеграми належить М. Павликові. У листі до І. Франка (датуємо його кінцем вересня 1902 р.) В. Гнатюк писав: «Павлик запропонував вислати отсю телеграму для жінки Золі... Прошу порозумітися з проф. Грушевським, чи може йти ся телеграма і в такім виді (з усіма підписами), та в разі згоди переложити її на французьке» (ф. 3, № 1637).

Зберігся інший варіант цієї телеграми, складений М. Павликом, під яким є підпис І. Франка та інших діячів української культури (ЦДІА УРСР у Львові, ф. 663, оп. 1, од. збер. 188, арк. 288).

ПОЯСНЕННЯ СЛІВ

Аманує́нз — помічник бібліотекаря, секретар
Анаколі́ти — синтаксичні помилки
Ане́кси — додатки
А́фини — чорниці

Баграни́на — писанина
Бани́ція — кара, яка полягала у вигнанні з рідного краю
Безче́льно — безсовісно
Бербени́ця — діжка для овечого молока
Біготе́рія — святенництво
Бі́лянс — підсумок
Блуд — помилка
Бля́гер — брехун
Будз — овечий сир

Ви́тривати — витримати
Ви́цофання — вихід, відхід
Вікт — їжа
Віктуа́ли — продукти, харчі
Віктува́тися — харчуватися
Вне́ски — пропозиції

Гіпоте́ка — закладений капітал у банку
Го́гози — брусниця
Гремі́ально — врочисто, гуртом
Гук — багато; зібрати гук — зібрати багато

Дезидера́ти — побажання, вимоги
Деправа́ція — упадок, перекручення
Дигніта́рство — почесті
Дискре́ція — чітко виражене пошанування чужих таємниць, делікатність

Евентуа́льний — можливий
Ексуери́т — таємний витяг, витяг документу, який цитується в справі

За́виділи — завидувати
Завішення — припинення; справа в завішенні — справа затримана, припинена
Заденюдува́ти — вирішити
За́ряд — керівництво, управа
Зби́тки — кпини, жарти
Зблямува́тися — скомпромітувати себе
Здегусто́ваний — настроєний
Здецидува́ти — вирішити
Зе́ро — нуль
Зе́цер — складальник в друкарні

Жунува́тися — соромитися

І́ндекс — список, покажчик
Інтерци́зи — посередництво; порука, інтерпеляція (протест, незгода)

Карк — потилиця, шия
Квестіона́р — питальник
Квіети́зм — споглядання
Кла́си — оцінки; повиносити добрі класи — отримати добрі оцінки

Ключ — кілька сіл, що належали одному поміщикові.
Кли́чка — зачіпка, причина
Колаціонува́ти — зіставляти, звіряти
Конвенціона́льний — опертий на умові, загальноприйнятий
Консеке́нтний — послідовний
Консо́рція — капіталістичне об'єднання кількох підприємців чи банків для здійснення певного господарського наміру, товариство на паях
Конфіде́нтний — таємний
Концепт — план, задум
Кура́ція — лікування

Лю́ка — прогалина, пропуск

Но́тки — виноски, підрядкові коментарі

Образо́ві (речення) — образні (речення)
Обсерваційний — спостережливий; аналітичний
Опінія — громадська думка, погляд
Оферта — формальна пропозиція з боку особи або підприємства для здійснення якихось дій за визначених умов
Офіціа́л — службовець

Па́рісток — паросток, відгалуження
Підхліб'я́ти — підлабузнюватись, підлаштовуватись
Пла́зом — плиском, крижем
Погратулюва́ти — привітати, поздоровити
Пориоло́гія — непристойність
По-штубацьки — по-школярськи
Предилекції (конфесійні) — симпатії (релігійні)
Прелімінар — попередній розпис
Пренумерува́ти — передплатити
Провізори́чно — умовно

Реальність — власність, майно
Раасумува́ти — підводити підсумки, переглядати (рішення)
Редукува́ти — скорочувати, послаблювати
Резигнува́ти — зрікатись, відмовлятись
Рекреа́ція — відпочинок, канікули
Ренумера́ція — винагорода, оплата
Репту́ра — грижа
Реституо́ваний (провізорично) — відновлений (тимчасово)
Рефле́ксія — вражеиня
Рефлектува́ти — відбивати щось, мати на щось наміри
Речи́нець — термін, срок

Сатисфа́кція — задоволення
Сервіту́т — право користування чужим майном (випас худоби на панських полях тощо)
Сильве́тка — силует, стаття-портрет
Скрипт — рукопис
Совітник — радник
Соубега́ние — здобуття
Спо́рий — чималий, великий
Справоздання — інформація
Субве́нція — дотація, субсидія
Суплеит — кандидат
Суспе́нсія — заборона займати якусь посаду

Те́рні (поставити у терії) — певний порядок, черга.

Укри́ті (цілі) — приховані (заміри)
Ургува́ти — вимагати

Фасци́кули — згорток паперів, документів
Фейлето́н — статті чи художні твори, що друкувалися в газетах під спеціальними рубриками («фейлетон», «малий фейлетон»).
Фе́рії — шкільні канікули
Фра́хтом — багажем, вантажем

Цу́глі — віжки, переносно: моральні гальма
Цу́ги — кінська упряж; переносно: протяг

ПОКАЖЧИК ІМЕН ТА НАЗВ

Абрагамович Давид 93, *484*
Авдикович Орест 136, 137, *502*
Австрійське етнографічне товариство 252
Адам Георг 219, *537*
«Адельфотес» 59, 63
Адлер Віктор 361, *613*
Адріан 277
«Акорди» *549*
«Александрія» 19, 28, *455, 459*
Александровський І. В. *533*
Алексеєв В. О. 336, *601*
Алчевська Х. О. 325, *592*
Альбранд Ольга 423, *639*
Амартол (Гамартол) Георгій 384, *622, 633*
Анастасій Бібліотекар 203, 246, 247, *529*
Ангелович Андрій 218, *536*
Антоневич Микола 308, *582*
Антонович В. Б. 139, *505, 585, 595*
«Апокрисис» 11
Апостол Матвій 396, *627*
Апулей Мадаврський 368, *614*
Арабажин К. І. 222, *510, 539*
Аріадна Сакунівна — див. Коніський О. Я.
Арістотель 363, *613*
«Археографічна комісія 210, *532*
«Архів для історії освіти і письменства України-Русі в XVIII—XIX в.» 216, 217, *536*
«Архів для історії української літератури» 174
Аскольд (князь) 384, *622*
Атлас Адольф 417, 418, *636, 637*
Ашбот Оскар *588*
Багалій Д. І. 139, *505*
«Багаття» *544*
Бадені Казимир 93, 150, *450, 484, 509*
Бадені Станіслав 11, *450*
Бакунін М. О. 7, 22, 111, *446, 491*
Балабан 301
Бандрівський Кароль 424, 425, 427, 431, 436, *641, 642, 644*
Бар Герман 92, *483*
Барвінський Євген 144, *507*
Барвінський О. Г. 10, 34, 49, 139, 169, 172, 229, 319, *449, 462, 505*
Барсуков *454, 455*
Бароній Цезар *530*
Бартош Франтішек 302, *579*
Баттіфоль 141
Бахметєв П. І. 332, *598, 599*
Баярд 120
Бедекер *550*
Беднарський Кароль 100, 129, 193
Белей І. М. 17, 79, 358, *453*
Беранже П'єр-Жан 23, 34, *456, 457*
Бернацький Людвіг 230, 233, 234, *543—545*
«Бесіда» («Руська бесіда») 239, *446, 548*
Бестужев-Рюмін К. М. 336, *601, 604*
Белінський В. Г. 120, *495*
«Бжола» *610*
«Былое» 298, *577*
Бібліотека найзнаменитших повістей 359, *612*

Бігеляйзен Генріх 8
Білецький А. О. *445*
Білецький Василь 191, *523, 524*
Білиловський К. О. 96, *485*
Білобородов О. 14, *452*
Білоусенко І. *488*
Білявська О. О. *445*
Білянський 217
Бірх-Пфеіфер Шарлотта 279, 281, *569*
Бішоф Генріх *502*
Бйорнсон Бйорнстьерне *590, 591*
Благослав Ян 300, 302, *578*
«Български притчи или пъсловици и характерны думи» *537*
Блотніцький Станіслав 417
Богатирьов П. Г. *468*
Богачевський Федір *542*
«Богогласник» *499*
Богучарський (Яковлєв) В. Я. 297, *577*
Бодлер Шарль *456*
Бодуен де Куртене І. О. 80, 98, 102, 120, 152, 198, 199, 236, *480, 486, 487, 495, 510, 546*
Бодянський О. М. 22, 26, 327, *457, 475, 594*
Бодянський Д. М. *594*
Боккаччо Джованні 144
Больте 300
Бонді 328, *595*
Бондар Іван *546*
Боне М. 65
Бордуляк Т. Г. 137, *504*
Боржковський Валеріан 137, 138, 141, 142, *504*
Борис Володимирович (князь) 385, *622*
Борисикевич Іван 111, *491*
Борковський Олександр 264, *508, 561*
Ботев Христо 219, *537*
Брайтвізер 354
Брайтер Ернст 83, 85, *481*
Брик Іван 242, *553*
Брет-Гарт (Гарт Френсіс Брет) 115, *493*
Брокгауз Ф. А. 238, 241
Броміард Іоанн 300, 353, *578*
Брюкнер (Брікнер) Александр 15, 230, 231, 239, 275, 277, 322; 366, *452, 510, 543, 548, 583, 589*
Буві *464*
Бугель Володимир 8, 16
Будда *450*
«Будучність» 369, 370, *610*
«Буковина» 39, 62, 63, 90, 106, 173, 174, *461, 464, 483*
«Буковинський календар» 375, *618*
Бурачинська Зіновія 329, *595*
Бурачинський Е. И. 272, 273, 274, *567*
Бучинський М. И. 16, 343, *453, 592*
Бюргер Готрфід-Август *466*

Вагилевич І. М. 41, 330, 349, *465, 597, 607*
Вальдман 299
«Варлаам і Йоасаф» 17, 55, 58, 69, 71, 92, *501*
Василій (дружинник князя Святослава) 385
Василь Суразький *475*
Васильєв М. К. 18, 32, *454, 461, 473*
Василько Ростиславич 385, *622*
«Ватра» *469*
Вахнянин А. (Наталь) К. 49, *466*
Вейнгольд Карл 15, *452*
«Великі четьї мінеї» 64
Вельгаузен 91
Вельтер 141, 202, 207, 208, *530*
Венгжин Микола 356, 370, *610, 615*
Венгеров С. О. 233, 237, 241, 242, 264, 265, *546, 549, 556, 561, 562*
Вергун Д. М. 238, *547*
Верн Моріс 8, 14, 26, 35, 54, *447, 459, 466, 471*
Верхратський І. Г. 8, 17, 239, 270, *477, 548, 565*
Веселовський О. М. 132, 144, 168, 200, 209, 304, 309, *500, 501, 507, 531, 580*
Веселовський (син О. М. Веселовського) *531*
«Вестник Европы» 53, 54, 334, *452, 470, 600*
«Вечерниці» 326, 333, 334, 335, 348, *593, 600, 601*
Винниченко В. К. 324, 325, *581, 591, 592*

Вислоух Болеслав 82, 84, 85, 265, 266, *480, 481, 562*
Вислоух Марія 265, 266, *562*
Вишенський Іван 19, 57, 293, 375, *455, 575, 612, 618*
Візир М. П. *568, 578*
Вікентій з Бове 77, *478*
Вікторов О. Є. 206, *530*
Віньї Алфред-Віктор де 356, *611*
«Вісті ВУЦВК» *575*
Віталій 100, *487*
Вітик Семен 91, *483*
Вітошинський 119
Вітрі Жак 77, *478, 566*
Владимиров П. В. 77, 283, 381, *478, 564, 620*
«Вік» 171
Влчек Ярослав 121, *496*
Вовк Ф. К. 8, 20, 21, 23, 33, 37, 40, 47, 65, 112, 122, 126, 129, 140, 142, 157, 207—209, 211, 215, 242, 243, 248, 265, 268, 270, 274, 291, 315, 320, 341, 344, 345, 351, 394, *447, 455—457, 461, 463, 464, 467, 474, 491, 496—498, 506, 507, 511, 530, 532, 535, 555, 562, 567, 574, 585, 587, 603, 608*
Вовчок Марко 238, 239, 330, 334, *547, 596, 597, 600, 604*
Володимир Великий (Володимир Святославович) 383—385, 621, 622
Возняк М. С. 403, 405, 406, *446, 463, 466, 471, 474, 479, 506, 512, 545, 555, 557—559, 570, 578, 593, 597, 599, 611, 631, 632, 639*
Возняк (службовець) 167, 191
Войцеховський 11
Володимир Ігоревич 382, *621*
Володимир Мономах 383, *622*
«Вольное слово» 54, *471*
Волянський Олекса 328, 329, 434, *567, 595, 596*
Волянський Р. О. 329, *596*
«Вольная русская школа» *553*
Воробкевич С. І. 174, *520, 521*
Воронов О. Д. 202, 203, 527
Востоков О. Х. *458*
Враз Станко (Якоб Фраз) 374, 375, *617*
Врхліцький Ярослав 60, 128, 130, 131, 136, *473, 498, 499*
Всеволод Курський (Всеволод Святославич Чермний) 382, *621*
«Всесвітня бібліотека» *634, 636, 637*

Габерляндт Міхаель 270, *562, 565*
Габсбурги, династія *448*
Гаватович Якуб *499*
Гавлічек-Боровський Карел 8, 196, 365, *446, 513, 614*
«Галичанин» 33, 38, 87, 88, 308, *451, 482, 582*
Галка Ієремія (див. Костомаров М. І.)
Галлус 392, 393
Ганка Вацлав 41, 47, *465*
Ганкевич Лев 170, 292, *517, 574*
Ганна Барвінок (Білозерська-Куліш О. М.) 137, *503*
Гарматій Степан 185
Гарнак Адольф 168, *516*
Гаудерик 246, 247, 250, 252, *555*
Гаут 12
Гедеке Карл 77, *478*
Гейне Генріх 365, *503, 614*
Гейнріх Густав *588*
Георгій 245, 247
Гелазій 366
Геннадій (ігумен) *472*
Гердер Йоганн-Готфрід 356, *611*
Герман Антал 12, *451*
Герман Отто *451*
Гессель Кароль 251, 252
Гете Йоганн-Вольфган 138, 358, 365, *504, 614, 637*
Гетц Леопольд Карл 204, *529*
Гіплер Ф. 155, *511*
Гірземан Карл 60, 208, 230, *531, 542, 543*
Главачек Франтішек 117, 121, *494*
Гладилович 74, *477*
Гліб Володимирович 385, *622*
Глібовицький О. 50
Гнатюк В. М. 117, 120, 122, 125, 126, 129, 135—138, 140, 142, 143, 169, 173, 178, 179, 184, 187, 192, 198, 213, 215, 220, 221, 230, 238, 261, 270, 274, 319, 327, 334, 341, 342, 344, 353, 354, 369, 372, *466, 478,*

487, 494, 496, 497, 503, 506, 533—535, 537, 538, 546—548, 557, 564, 565. 570, 594, 595, 600, 604, 607, 615, 616
Гоголь М. В. 214, *534, 594*
Годак В. *464*
Головацький Я. Ф. 41, 111, *465, 594*
«Голос народный» 401, 402, *630*
Голубинський Є. Є. 245, 247, *556*
Гонкури 114
Горацій *555*
Гординський Адальберт 173
Гординський Михайло 134, *501*
Гординський Ярослав 401—403, 412, *629—631, 634, 635*
Горський О. В. 240, *548*
Грабовський П. А. 14, *447, 452*
Граф Артуро 29, 32, *459*
Григорович 31
Григорович В. І. 25, *458*
Гриневецький Модест (Михайло) 8, 17, 218, *447, 536*
Грицай Остап *537*
Грицюта М. С. *445*
Грінченко Б. Д. 232, 267, 306, *544, 591*
Гроза Александр Кароль 156, *511*
«Громада» 54, *471, 586*
«Гром[адська] думка» 285, *571*
«Громадський голос» 91, 112, 146, 148, 162, 178, *483, 508, 575*
«Громадський друг» 357, *611*
Грондський Самуїл 376, *618*
Грушевська Марія 175
Грушевський М. С. 11, 17, 32, 33, 35, 72, 92, 100, 106—108, 112, 113, 123, 127, 129, 131, 135, 137, 138, 142, 153, 154, 166, 167, 173, 175—185, 188, 189, 191, 194, 196, 197, 209, 217, 221, 226—228, 230, 237, 252, 261, 262, 264, 272, 273, 285, 289, 292, 298, 307, 310, 312, 319, 321—323, 325, 327, 328, 330, 331, 333, 335, 337—339, 341—343, 345, 347, 348, 351, 355, 370, 390, 395, 402, 403, 405, 406, 411, 412, 416, 432, *450, 454, 461, 483, 484, 487, 489, 491, 492, 499, 502—504, 538, 541—543, 550, 556, 566, 573, 577, 581, 583, 587—589, 591, 592, 595, 596, 598, 599, 601, 605, 606, 608, 609, 615, 624, 626, 630—632, 634, 636*
Грушевський О. С. 370, *615*
Грушка Д. І. 137—139, *503*
Гюго Віктор 9, 16, 18, 27, 365, *449, 456, 463, 614*

Давидова М. С. *636*
Дамаскін 273
Даниїл Паломник 392, 393, *625*
Данилович Северин 256, *558, 584*
Данкевич Лука (Лука зРакова) 401, 402, *629—631*
Данте Аліг'єрі 235, 294, 322, 325, 330, 333, 365, 411, *545, 576, 589*
Дашинський Ігнаци 44, *466*
Дей О. І. *466, 498*
Деллінгер Іоанн Іосиф Ігнатій 29, 35, *459*
Делькевич Йосип 229, *543*
Дергало Федір *538*
Дерлиця Микола 239, *547*
«Дело» 54, *470*
Джером Клапка-Джером 131, *499*
«Дзвін» 358, *611*
Дзвонковська Йосифа 114
Дзерович Мирослав 403, *630, 631*
Дикарев М. Т. 108, 129, 142, 200, 216, *498, 535*
Димитрієв 210
Дідицький Б. А. 8, 30, *447, 460*
Дідон Патер 471
Діккенс Чарлз 115, *493*
«Діло» 8, 33, 38, 45, 79, 81, 87, 88, 92, 174, 214, 227, 239, 255, 256, 275, 340, 342, 344, 348, 349, 359, 403, 434, *447, 453, 482, 485, 508, 534, 537, 545, 546, 548, 557, 558, 561, 570, 573, 591, 599, 603, 604, 612, 631, 637, 644*
Діоклетіан 201
«Діоптра» 100, *487*
Дір (князь) 384, *622*
Дмитро Ростовський (див. Туптало Дмитро)

Дніпрова Чайка (Василевська Л. О.) 96, *485*
Дністрянський С. С. 328, *564*
Добжинський Станіслав 155, *511*
Добіаш Йозеф *494—496, 499, 507, 513, 549*
Добровський Йозеф *624*
Довбуш О. В. 16, *453*
Довгалевський Митрофан *499*
Доде Альфонс 100, 108, 136—138, *489, 503, 504*
Доманицький В. М. 220, 221, 234, 261, 290, 326, 333—335, 343, 345, 347—349, 351, 353, *539, 559, 574, 593, 595, 599, 600, 601, 603—607*
Домінський 394
Дондуков-Корсаков 261, *559, 560*
Дорошенко В. В. 432, *643*
Дорошенко Дмитро (Д. Д.) 378—382, *619*
Дорошкевич В. О. *484, 489*
Дорошкевич О. К. 554, 575
Дошли Людвіг 240, *468, 549*
Драгоманова Л. М. 66, 68, 70, *474, 476, 584, 586*
Драгоманов М. П. 7, 14, 20, 22, 26, 29, 30, 33, 34, 38, 43, 50, 51, 53—55, 66, 67, 70—72, 109, 114, 115, 127, 163, 239, 261, 290, 311—318, 323, 324, 326, 327, 333, 334, 339, 343, 355, 376, 377, 389, 398, 423, *445, 446, 448—453, 456—461, 464, 466, 468, 470, 471, 476, 493, 497, 540, 548, 576, 577, 584—586, 590—592, 594, 599, 602, 609, 610, 619, 628, 639*
Драгоманов П. Я. 311, 327, *595*
Дрепер Джон-Уільям 91, 110, 112, *483, 490*
Дринов Марин Стоянов 330, *597*
«Дрібна бібліотека» 221
«Друг» 54, 362, *470, 561*
«Дружно вперед» *506, 617*
«Дукля» *548*
Дульський 321, *588*
Думка Павло 88, 482
Дуніп-Вонсович Кшиштоф 562
Дювернуа О. Л. 342, 325, 591
Дюканке Дюфрель *533*
Дюпрель 364
Дятлов П. Ю. *574*

Екарт *550*
Енгельс Фрідріх *613*
Ербен Карел Яромир 302, *579*
Етнографічне товариство *464*
«Етнографічний вісник» 124
«Этнографическое обозрение» 19, 24, 28, 43, 69, *454, 475*
«Етнографічний збірник» 58, 67, 73, 108, 138, 139, 179, 365, *461, 472, 475, 490, 497, 594, 595, 598, 600, 605, 607, 610*

Еж Теодор Томаш (Зигмунд Мілковський) 84, 86, *481*
Єндик Митро 73, *477*
Єпіфаній Кіпрський *620*
Єремійчук Д. Я. 150, *509*
Єсенська Ружена 60, 62, 121, 122, 128, 130, 143, 160, 388, *473, 498, 507, 513, 623*
Єфрем Корсунський 208, *531*
Єфрем Херсонеський 204, 210
Єфремов С. О. 135, 170, 171, 226, 232, 234, 260—263, 266, 267, 283, 316, 320, *502, 518, 519, 544, 545, 562—564, 560, 570, 588*
Єфрон І. А. 238, 241

Жарко Я. В. 223, *539, 540*
Жаткович Ю.-К. 255, *557*
Ждан Г. *576*
Жданов І. М. 28, 200, *459, 527*
Желехівський Є. І. 196, *525*
«Живое слово» 130, *499*
Житецький П. Г. 139, 166, 167, 334, *452, 505, 600*
«Житє і слово» 7, 9, 12—16, 18, 19, 21, 23, 24, 26—28, 30—32, 34, 35, 38—47, 49, 50, 51, 53—55, 58, 62, 63, 67, 69, 72, 75—78, 80, 83, 92, 94, 95, 97, 109, 113, 121, 162, 317, 361, *446—449, 451—454, 456—459, 462, 464—467, 469—471, 475—480, 482, 483, 486, 495, 594, 613, 624*
«Життя й революція» 479, *544*
«Жовтень» *473, 494—499, 507, 617—619, 624, 626, 628, 636, 637, 642, 644*

Жуковецька Володимира (Володимира Вільшанецька) 394, *626*
«Журнал воспитания» *643*
«Журнал министерства народного просвещения» 110, 144, 363, *490, 613*
Журовська Целіна — див. Зигмунтовська Целіна

Загаєвич Василь 12, 27, 169, *450, 451, 458, 517*
Заєр Ю. 239, *547*
«За красою» *553, 554*
Заклинський Б. Р. 268, *564*
Заклинський Роман 268, 269, *565*
Заленський 11, *450*
Залеський Вацлав (Вацлав з Олеська) 413, *635*
Залеські 413, *635*
Записки Наукового товариства імені Шевченка (ЗНТШ) 58, 63, 69, 74, 80, 108, 128, 166, 182—184, 187, 191, 206, 222, 237, 250, 285, 321, 322, 325, 327, 328, 330, 334—338, 343, 349, 360, 363, 377, 379, 388—392, 405—408, 411, 413, 429, 430, *451, 456, 466, 467, 469, 471, 472, 477, 484, 487, 490, 498, 530, 539, 546, 564, 574, 575, 579, 582, 584, 589, 593, 594, 597, 599, 601, 607, 610, 614, 615, 617, 621, 623, 625, 626, 628, 632—635*
«Запорожская старина» 423, *639*
Заревич Федір 8, 17, *447*
Затварницький Данило 216, *536*
Заходній М. 191
Зерковський 185
Здзєховський Маріан 143, *507*
Здзярський Станіслав 156, 164—166, *511*
Зигмунтовська Целіна 270, 272, 286, 354, 420, 431, 433, *493, 568, 571, 608, 638, 640*
Зигмунтовський Здзісь 433
Зібрт Ченек 48, 122, *468*
Зігабен Євтимій 9, *445*
Зінгер Пауль 362, *613*
Златоуст Іван *620*
«Зодіак» 73
Золя Еміль 108, 114, 115, 131, *489, 492*
«Зоря» 7, 10, 19, 42, 61, 76, 114, 171, 192, 262, 359, *446, 449, 460, 469, 480, 485, 490, 493, 560, 612*
«Зоря галицька» 295, 296, *576*
Зося 213, *534*
«З потоку життя» *544*
Зубрицький М. І. 8, 47, 140—142, 216, 217, 248, 264, 274, 300, *447, 506, 536, 559, 562, 567, 578*
Зубрицький О. 412
Зуйченко П. І. *486*
Зюсс Едуард 359, *612*

Ібсен Генрік 44, 108, *466, 489*
Ів. С-ко — див. Стешенко І. М.
Іван (Хреститель) 64
Іван Заневич — див. Терлецький О. С.
Іванов П. *475*
Іванова О. І. 265, 266, 289, *562, 564*
Івашкевич 101
Ігнатович В. В. 425, *640*
Ігор Святославич 382, *620, 621*
Ігор (князь) 384, *632*
«Известия отделения русского языка и словесности Академии наук» (ИОРЯС АН) 195, 210, 401, 429, 430, *455, 525, 589, 625, 629*
«Ілюстрована Україна» 293, *575, 637*
Іофанов Д. М. *573, 602, 619, 640*
Іреней 210, 532
Істрін В. М. 19, 110, *455, 459, 490, 491, 543*

Ірічек Костянтин 29, 35, *459*

Йолес 106
Йосиф II 8, 16, *488*
Йосиф (угорський палатин) *453*

Калинович І. Т. 416, 418, *636, 637*
Калитовський Омелян 19, 214, *455*
Каліна Антоні 11, *450*

Калліст Никифор (Калліст Константинопольський) 303 *580*
Калужняцький О. І. 150, *509*
Каннер Генріх 323, 362, *590*
Кантемір А. Д. 19, *455*
Каньовський (Потоцький) 16, *453*
Кареєв М. І. 236, *546*
Карнецька Марія 359
Карпенко-Карий І. К. (Тобілевич І. К.) 107, 126, 136, 138, *488*
Каспрович Ян 356, *610*
Катков М. Н. 315, *585*
Катрухін Олександр (Катренко) 137—139, *503*
Каульбах 356
Качковський Зигмунд 296, 297, *576*
Квітка К. В. 201, *527*
Квітка-Основ'яненко Г. Ф. *457*
Келлер Готфрід *596*
Келтуяла В. О. 330, 353, 354, *597, 608, 609*
Кибальчич Н. К. 368, 370, *615*
«Киевлянин» *533, 585*
«Киевская старина» 17—19, 32, 55, 69, 97, 114, 158, 232, 235, 261—263, 267, 330, 363, 367, *453—455, 461, 471, 472, 475, 486, 512, 545, 560, 563, 575, 583, 586, 596, 602*
«Киевские университетские известия» *459*
«Киевский телеграф» *470, 600*
Кириевський П. В. 278, *569*
Кирило 202, 203, 205, 208, *529*
Кирило Александрійський *477*
Кирпичников О. С. 200
«Кирилло-Мефодиевский сборник» 203—205, *528*
Кістяківський Б. О. (Кістяк Б.) 37, 137, *463, 504*
Климент (Болгарський) 399, 400, 401, 406, 407, *628, 629*
Климент Охрідський (Велицький Клим) 303, *580*
Климент Римський 202, 203, 205, 206, 208, 210, 211, 213, 215, 235, 248—252, *530, 534, 535, 539, 626*
Климентій 349, *607*
Клоповський 308
Клирик Острозький 69, *475*
Клоустон Вільям-Александр 9, 29, 32, 35, 39, 40, 42, 46, 49, 50, 52, 59, 64, 68, 69, 71, 75—77, *448, 449, 459, 469, 472, 474, 478, 481*
Кміт Юрій 108, *489, 536*
Кміцикевич В. Ф. 10, *449*
Кобилянський Антін 8, *447*
Кобилецький Іван 270, 271, 273, 275, *536, 565, 566, 567, 568*
Кобилиця Лук'ян 16, 92, *448, 484*
Кобилянська О. Ю. 196, 258, 279—282, 331, *569, 570, 598, 615*
Кобринська Н. І. 31, 114, 135, 235, *460, 480, 545*
Кобринський В. Й. 158, *512*
Ков... 107, *488*
Ковалевський М. В. 125, 317, 323, 348, *497, 590, 606*
Коваленко Г. О. 112, 135, 137, 266, *491, 502, 563*
Коваленко О. К. 224, 287, 292, 293, *554, 572, 574—576*
Кожанчиков Д. Ю. 290, *573*
Коженьовський Юзеф 98, 99, *487*
Козак Євген 150, *509*
Козакевич М. 101
Козачинський Еммануїл *499*
Козловський Всеволод 349, 372, *607*
Коларж Й. 61, 62, *473*
Колесса О. М. 10, 11, 33, 37, 43, 72, 90, 179—181, *450, 463*
Коллар Ян 302, *579*
«Коломенська палея» 90, *482*
Колумб Христофор 366
Кольберг Оскар 107, *489*
Комаров М. Ф. (Комар, Уманець)—51, 90, 149, 196, *469, 483, 508, 509*
Компаневич Варлаам 218, *536*
Кониський О. Я. 51, 55, 114, 128, 268, 335, *460, 469, 483, 493, 498, 563*
Кононенко М. С. (Школиченко) *106, 488*
Конопніцька Марія *554*
Константин VI 204—206, 245—247, 250, *530*
Константин Болгарин (Болгарський) 396, 397, *627*

Константин (Кирило) Солунський, філософ 304, 341, 362, 396, 397, 430, *580, 584, 624, 627, 633, 642*
Кончак 552
Копітар Варфоломій 340, *603*
Кореневич М. І. 422, *639*
Коренець Денис 278, *569*
Коритко Еміль 368, 374, *615, 617*
Короленко В. Г. 19
Корсун О. О. 330, *604*
Корсун О. 344, *604*
Корш Федір Євгенович *587*
Кос Андрій 224, *540, 542*
Косач М. П. (Михайло Обачний) 95, *485*
Косевич Євген 91, *483*
Коскен Еммануїл 9, 29, 39, 64, 68, 75, 141, *448*
Коссак Лев 352, *608*
Костецький Платон 143, 295, *481, 576*
Костомаров М. І. 308, 318, *582, 586*
Котляревський І. П. 235, 242, 268, 321, 337, 341, 344, 379, 380, 429, 430, *589, 601, 613*
Котляревський О. О. 411, 426, *634, 641*
Коховський В. *475*
Коцовський В. Г. 33, 72, 135, 199, 200, 271, *461, 531*
Коцюбинська В. У. 163, *514*
Коцюбинський М. М. 78, 163, 164, 233, 267, *479, 514, 515, 544*
Кошут Лайош 16, 120, *453, 495*
Кравченко Уляна (Шнайдер Ю. Ю.; Німентовська) 13, 46, 79, 114, 136, 137, 139, 434, *451, 467, 470, 480, 493, 502, 644*
Кралицький А. Ф. *466*
Красінський Зигмунт 103, 105, *488*
«Красное знамя» *576*
Кревецький Іван 192, 238, 404, *547, 633*
Крейценах Вільгельм 8, *448*
«Крехівська палея» 25, 90, *458, 472*
Кржівіцька 113
Кримський А. Ю. 14, 18, 24, 28, 34, 39, 42, 46, 49, 50, 52, 57, 63, 68, 71, 75—77, 83, 90, 109, 113, 117, 138, 157, 192, 237, 241, 242, *448, 451, 454, 455, 457—459, 462, 464, 465, 467, 469, 470, 472, 474—478, 481—483, 490—492, 504, 512*
«Криптадії» 101, 104, 105, 126, *487*
Крольмус Вацлав 302, *579*
Кронаветтер 120
«Кружок українських дівчат» *545*
Крумбахер Карл 114, 133, *493*
Крушельницький А. В. 138, 139, 245, 370, 373—377, 389, 394, 398, *504, 524, 554, 589, 616—619, 626, 628*
Крушельницька С. А. *568*
Кубаля Людвік 322, *589*
Кузеля Зенон 248, 270, 275, 277, *555, 589*
Кулик І. 272, 274, *566*
Куліш П. О. 9, 10, 47, 137—139, 261, 347—349, 366, *449, 465, 503, 538, 594, 605—607, 614*
«Культура і побут» *575*
Кульчицький Теодор 417, *637*
Кун Ернст *475*
Купер Фенімор 238, *547*
Купріянов І. Т. *484*
Куриленко Й. М. *549, 574, 642*
Кучинська 424
Кушелєв-Безбородько Г. *473*
Кушнір Володимир 323, *590*

Лавров П. О. 363, *613*
Лагерлеф Сельма 356, *554, 611*
Ламанський В. І. 240, 304, *548*
Ланська 114
Ларус *450*
Лебідь Ананій *479, 544*
Лев Філософ *530*
Лев (батько Константина і Мефодія) 410
Левицький В. 51, 79, 431, 432, *469, 480*
Левицький Венедикт 218, *536—537*
Левицький Євген 109, 264, *490, 561, 584*
Левицький Йосип 41, 47, 218, *465*

Левицький Осип 140
Левицький І. О. 348, 403, 404, *536, 606, 631, 643*
Левицький Кость 45, *467*
Левіт Йоганнес 252
Леже Луї 207, *530*
Леметр Жюль *489*
Лемець 217, 218, *536*
Ленрот І. 215, *535*
Леонардо да Вінчі 159, *513*
Леонід (архімандрит; Кавелін Л. О.) 60, 71, 75, *473, 477, 629*
Лепер — див. Коніський О.
Лепкий Б. С. 137, 139, 244, *503*
Липа І. Л. 139, 232, *544*
Лисенко А. В. 11, *449*
Лисенко М. В. 235, *449, 545*
Лихачов Д. С. *521*
Ліпсіус Ріхард-Адальберт 129, *498*
Ліпсіус Юстиг 366, *614*
«Література і мистецтво» 500, *531*
«Літературна критика» *500, 507*
«Літературна Україна» *581*
Літературне товариство імені Шевченка *453*
«Літературний архів» *485*
«Літературно-науковий вісник» 94, 95, 107, 110, 121, 123, 130, 131, 137, 138, 162, 170, 176, 180, 183, 186, 192, 198, 215, 216, 219, 221, 223, 224, 236—238, 242, 259—261, 263, 268—270, 280, 281, 283, 299, 306—308, 317, 320, 321, 323, 325, 329—331, 334, 337—339, 342, 343, 345, 347, 362, 364, 367, 369—371, 395, *484, 485, 488—490, 492, 499, 505, 510, 533, 535, 538, 540, 544—546, 548, 554, 557, 559, 563—565, 570, 573, 581, 584, 587—592, 596—601, 603, 605, 606, 614, 626*
Лодій П. Д. 218, *536*
Лозинський Й. І. 47, *465, 467*
Лозинський М. М. 323, 325, *591*
Ломиковський Василь 15, 22, 26, *452*
Лопатинський Лев (Зенон Наколесник) 113, 388, 389, *492, 623*
Лотоцький Олександр 135, *502, 623*
Лукашевич П. Я. *594*
Лукич Василь — див. Левицький В. Л.
Лукіянович Д. Я. *467, 500, 644*
Луцький Остап 215, 243, *535, 553*
Лучаківський Володимир 33, 118, 119, *461, 495*
Любовицький *618*
Ляхоцький А. Г. (Кузьма) 315, *585*
Льюїс П'єр 136, 137, *502*

Мазепа І. С. *607*
Магадин Трифон 15, 23, 26, 31, 43, *453*
Макарій 210
Макарій (митрополит) 64, *474*
Маковей О. С. 18, 32, 62, 100, 106, 117, 131, 135, 137, 171, 173, 261, *454, 461, 483, 488, 500, 502, 504*
Максимович М. О. 53, *470, 594*
Макух Іван 184, 185
Мали Якоб-Йозеф 7, *446*
Малинін В. 283, *570*
Малишевський І. Г. 12, *450*
Мандичевський Іван 89, 402, *482, 630*
Манц 436
Маньковський 436
Марія Терезія 8, 16, *448*
Марк Твен (Семюел Клеменс) 115, *493*
Маркович Б. О. *600*
Маркович О. В. 135, 327, *502, 595*
Марліт (Іон Євгенія) 279, 281, *570*
Мартинович П. Д. 15, *452*
Мартович Лесь 112, *483, 492*
Масарик Томаш Гаррік 48, 387, *468, 513, 623*
Масловський 84, 85
Масперо Гастон 38, 64, *463, 474*
Матяш М. *497*
Махал Ян 24, *457*
«Маяк» 336, *601*
Мезонн *463*
Мейєр Конрад-Фердінанд 131, 135, 365, *500, 502*

Мекелита Данило 88, *482*
Мелеагр *544*
Мельник Катерина 139, *505*
Мерунович Теофіл 143, *507*
Метерлінк Моріс 44, *466*
Мефодій 202, 205, 206, 208, 230, 231, 250, 277, 304, 341, 362, *529, 580, 584, 633*
Микита Тимофій 87, 88, *481, 482*
Мирний Панас 196, *486*
«Мировые отголоски» 233
Митрофан Смирненський 247
Митчук 328, *595*
Мишанич О. В. *445*
Мікешин М. Й. 336, *602*
Мілетич Любомир 332, *598, 599*
Міллер В. Ф. 19, *455*
Мількович Володимир 150, *509*
Міцкевич Адам 102—105, 109, 120, 184, 415, 416, *488, 496, 511, 636*
Міцкевич Владислав 308, 415, *635, 636*
Мова-Лиманський В. С. *505*
Могила Петро 273
Могильницький Андроник *542*
«Молот» 358, *611*
Моль 18, *454*
Мольнар Михайло *446, 494, 513, 577, 615*
Монод Габріель Жак Жан 227, *542*
Мончаловський О. А. 138, 229, *504, 543*
Мордовець Д. Л. (Мордовцев) 326, *540, 593*
Мороз М. О. *466*
Морріс 65
Мортілле Габріель де 143, *507*
«Москвитянин» *548*
«Московское археологическое общество» *455*
«Московские ведомости» *585*
Мосора Михайло 124, *497*
Мочульський М. М. 324, *559, 592*
Мочульський В. *458*
Мундяк М. М. *464, 494, 513, 577, 615*
Муральт Е. Г. фон *633*
Мурко Матія 141, 145, 201, 374, *506, 617*
Мусін-Пушкін О. І. 382, *621*
Навроцький Кость 171, 173
Назіанзен *499*
«Народ» 10, 16, 35—38, 109, 360, *449, 450, 453, 464, 490*
«Народное чтение» 336, *601*
Нарушевич Адам Станко 99, 100, *487*
Наталка Полтавка — див.: Кибальчич Н. М.
«Науковий збірник» 270, 365
Наукове Товариство ім. Т. Г. Шевченка 100, 101, 108, 110, 111, 124, 125, 128, 129, 133, 134, 150, 170, 172—174, 177—182, 185, 186, 194, 196, 198, 199, 204, 207, 211, 222, 223, 235, 238, 239, 254, 258, 265—269, 273, 274, 285, 286, 290, 292, 299, 302, 317, 341, 344, 345, 349, 350, 353, 364, 365, 373, 386, 398, 412, 414, 420, 421, 432, *450, 453, 454, 461, 470, 472, 546, 548, 562, 564, 570, 577, 592, 603, 605, 607, 608, 631, 639, 643*
«Наукові записки Інституту історії АН УРСР» *562*
«Наукові записки Ужгородського університету» 557
Науменко В. П. 139, 289, 319, 339, *505, 572, 602*
Наумович Іван 138, *505*
Начов Н. А. *449*
Невестюк Яків 37, *463*
Негрі Ада 108, *489*
«Неділя» (чернівецька) 38, *464*
«Неділя» *625*
Недужа М. *616*
Нестор (літописець) 385, *491, 621*
Неттланъ 110
Нечиталюк М. Ф. *580*
Нечуй-Левицький І. С. 267, 319, *587*
Никлович Андрій 73, *477*
Никлович Іван *477*
Німентовська — див. Кравченко Уляна
Німентовський Ян *644*
Ніцше Фрідріх 279, 281, *570*
Ніщинський П. І. 139, *505*
Новаковський Михайло *481*
Новаковський Петро *481*
Новаковський Степан *481*

Новаковські 87, *481*
«Новий пролом» *612*
«Новий час» *468, 471, 477, 478, 557, 558*
«Новини» 296, 297, *576*
«Новое слово» 96, *485*
Номис М.— див. Симонов М. Т.
327, 333, 336, *595, 599*
Носсіг (Прухнікова) Феліція 197, *525, 566*
Нудьга Г. А. *511*

Овчарський 433
Огієнко Іван 330, *597*
Огоновський О. М. 8, 10, 11, 15—17, 31, 33, 109, 157, 159, 173, 253, 264, 290, 333, 380, *447, 453, 462, 476, 490, 573, 599, 670*
Озаркевич Є. І. *480*
Озаркевич 114
Озаркевичі 81, *480*
Окуневська С. А. 31, *460*
Окуневський Т. І. 11, *450*
Олег (князь) 384, *622*
Олельків 112
Олесницький Євген 78, 79, 81, *479*
Олеськів Осип 44, 432, *466, 491, 643*
Олехнович В. 215, *535*
Ольга (Єлена), княгиня 384, *622*
Омон Анрі *531*
Ор 382, *621*
«Основа» 69, 290, 426, *475, 607, 641*
Оссолінський М. *447*
Оссолінський Ю. М. *446*
Оссолінські 44, 73, 296, 297
Отто 161, *513*
Охримович В. Ю. 8, 14, 45, 78, 256, *447, 479*

Павленський В. 135, 137, *502*
Павлик М. І. 10, 16, 18, 19, 28, 31, 35, 37, 38, 52, 53, 66, 72, 79, 91, 106, 108, 111, 125, 127, 134, 135, 140, 146, 162, 180—182, 186, 187, 193, 224, 254, 263, 317, 322—324, 343, 357, 423, 432, *449, 459—464, 476, 480, 482, 483, 490, 491, 497, 501, 506, 540, 584, 586, 589—592, 603, 611, 628, 643*
Павло Кесарійський *449*
Павлячек 352, 353
Падеревський Ігнацій Ян *590, 591*
Панацький Франтішек *507*
Панькевич Ю. І. *549*
Панькевичева 424
Паньківський К. Ф. 427, 428, *641*
Пантелєєв Л. Ф. 232, *544*
Парі Гастон 77, 228, *478*
Партицький О. О. 8, 359, *447*
Пастрнк Франтішек 195, 204, 205, 239, *530, 548*
Пасхалова Г. Н. *593*
Патарський Мефодій *543*
Пачовський Т. І. *569*
Пашук 374
«Первісне громадянство» *512*
Перекотиполе Іван — див. Грінченко Б. Д. *581*
«Пересторога» 59, 63
Перетц В. М. 222, 223, 285, *535, 634*
Пернерсторфер Енгельберт 362, *613*
Петрарка Франческо 294, *576*
Петрицький М. *597*
Петров М. І. 289, 380, *620*
Петровський Н. Н. *543*
Петрушевич А. С. 111, 131, 135, 137, 138, 236, 276, 277, 308, *462, 499*
Петрушевич Степан 218, *537*
Петухов Є. В. 283, *570*
Пилинський К. *505*
Пилип 100, *487*
Пипін О. М. 114, 141, 224—226, *493, 541*
Пихно Д. І. 315
Пігас Мелетій 12, *450*
Пігуляк Єрофей 107, *489*
Підгайний 119
Підкова К. Б. 291
Пікар Альфонс 21, 65, 141, 215, 228, *542*
Пілсудський Йосип (Юзеф) *642*
Пілят Роман 11, 450
Погодін М. П. 19, 24, 203, *454, 455, 528*
Погребенник Ф. П. *445*
Погребенник Я. М. *445, 549, 559, 569*
Погрібний А. Г. *581*

Подляшецький 89
«Покутянин» 401, 402, *63*
Полівка Іржі 41, 47, 151, 299, 302, *464, 465, 509, 577—579*
Помяловський М. Г. 432, *643*
Попель І. И. 107, 111, 272, 274, *488, 566, 567*
Попов А. М. 58, 63, 356, *472, 625*
Попович А. 392, 393
Попович-Боярська К. К. 55, 62, 114, 135, 137, *471, 474, 502*
Порфирій (Успенський К. О.) *448*
«Поступ» 293, *575*
Потанін Г. М. 97, *486*
Потебня О. О. 239, 308, *548*
«Правда» *472, 611*
«Православное обозрение» 9, *448*
Приймак Михайло 325, *592*
«Просвіта» 171, *458*
Пулюй Іван 137, 347, *603*
Пушкін О. С. 135, 416, *502, 636, 637*
«Пчела» 336, *602*
Пчілка Олена (Косач О. П.) 95, *485*
Пшевурський Е. 84, 85

Равх 356
«Рада» 310, 319, 378, *571, 583, 584, 587, 619, 637*
«Радянське літературознавство» *484, 489, 568, 578, 582, 586, 615*
Райценштайн 309
Ратальський Василь 285, 286, 400, *571, 628*
Раковський Іван 244, 292, *554*
Раме Луїза де ла *603*
«Ранок» *572*
Рапіза Бенно де 252
Ратцель Фрідріх 32, *460*
Рачкі Франьо 29, 35, 409, 410, *459, 633*
Ревакович Генрік 17, *453*
Рейонен Юхо (Фінляндець) 136, 137, *502*
Ржегорж Франтішек 41, 48, 121, 130, 240, *465, 468, 499*
Рилеєв К. Ф. 8, *446, 447*
Рило М. 218
Рильський М. Т. *594*
Рипачек Карел 371, *615, 616*
Риссель 65
Рігер Франтішек *507*
Рітнер 37, *463*
Рішпен Жан 21, 23, 34, 138, *456, 504*
Рогозинська Т. Г. *635*
Рогозинський Григорій *635*
Роде 328, *595*
Розвода Ярослав 117, *494*
Роздольський О. І. 18, 132, *454, 472*
Роман Мстиславович (Романьо) 382, *621*
Романова Н. П. *445*
Романова Одарка 139
Романчук Ю. С. 37, 78, 79, 89, 92, 95, 140, 228, 290, 333—336, 348, *463, 482, 484, 485, 506, 599—601, 605, 606*
Рошкевич О. М. 114, *493*
Руданський С. В. 51, 52, 110, 138, 139, *469, 490, 504, 505*
Рудольф 360, *612*
Рудченко (Білик) І. Я. 97, *453, 486*
Румянцев М. П. *455*
«Руслан» 106, 112, 239, 275, 388, 389, *488, 548, 623*
«Русалка Дністрова» *537*
«Русская беседа» *607*
«Русская мысль» 318, *586*
«Русский вестник» 60, *473*
«Русское богатство» 96, *485*
«Руська бесіда» 7
«Руська бесіда» (чернівецька) 171
«Руське товариство педагогічне» 191, 192, *523*
Рюрик 384, *622*
Рюриковичі 384, *622*
Рябков Павло *555*

Садовський *630*
Салтиков-Щедріи М. Є. 115, *493*
Самоненко Іван 287, 346, *572, 605*
Самійленко В. І. (Сивенький) 112, 267, *465, 491, 560, 563,*
Саня (Ігнатович О. Ф.) 354, 424, *640*
Сахаров 285, *571*
Свентоховський Олександр *612*
Свенціцький І. С. 238, 334, 391, 392, *547, 600, 625, 639*

«Світ» 306, 432, *558, 581, 611, 643*
Святополк Окаянний 384, 385, *622*
Святинський — див. Свєнціцький І. С.
Святослав Юревич 384, 385, *622*
Святослав Ольгович *620*
Святослав Ярославич 406, 407, *632*
Себілло (Себійо) Поль 20, *456*
Сембратович Роман 224, 228, *540, 542*
Семенський Люціан *454*
«Свобода» 159, 256, *512, 558*
«Северный курьер» 152, *510*
Сен-Сімон Анрі-Клод *488*
Сенкевич Генрік *590, 591*
«Септември» *537*
Сервантес Мігель 364
Сергій 289
Сивенький — див. Самійленко В. І.
Сигида Н. К. *452*
Симеон Метафраст (Симеон Логофет) 207, *530*
Симеон Стовпник 50
Синеус *622*
Синкелла Михайло 385, *622*
Сирач 621
Сімович В. І. *570*
«Січ» *476*
Скабаланович М. О. 11, *450*
«Складка» 96, 97, *485, 486*
Сковорода Г. С. 336, 337, 386
Скоморівський Калестин 413, *635*
Скурський А. 106, 108, *488*
Славейков Пенчо *637*
Славейков Петко 219, *537*
«Славянский сборник» 235
«Слово» *447*
«Слов'янське літературознавство» *623*
Смаль-Стоцький С. О. 10, 37, 150, 171—173, *449, 477, 570*
Смирнов А. В. 64, *474*
«Сніп» 330, *604, 624*
Собеський Ян (Ян III) 8, 16, *448*
Соболевський О. І. 165, 336, 344, 396, 397, 401, 405, 406, *601, 604, 627, 629, 632*
«Советская Украина» *537, 549, 553, 561, 562, 573, 602, 604, 619*
Совінський Леонард 296, 297, *576*
Сойко І. В. 445
Соколов М. І. 64, *474*
Соломон *607*
Софокл 365, *454, 457, 614*
Сперанський М. Н. 19, 29, 60, 63, 64, 214, *455, 459, 473, 534*
Спілка А. *483, 507*
Срезневський І. І. 390, 391, *580, 624, 625, 639*
Срібний О. *480*
Стапінський Ян 103, 105, *488*
Старий завіт 73
Старицька-Черняхівська Л. М. 213, *532, 533*
Старицький М. П. 212, 294, *532, 533*
Стахевич 89
Стебельський Гнат *475*
Стефаник В. С. 137, 196, *483, 615*
Стефанов Еміл *537*
Стешенко І. М. 319, 325, *587*
Стоянович Любомир 401, *629*
Стріндберг Юхан-Август 137, *504*
Студинський К. Й. 11, 33, 49, 60, 63, 69, 72, 180, 181, 244, 279, 281, 285, 286, *450, 472, 569*
Стшельбицький 321, 588
Сумцов М. Ф. 157, 159, 238, 295, 316, *511, 547, 576*
Сухомлинов М. І. 336, *601, 604*
Сушіл Франтішек 302, *579*
Сушко Олександр 427, *641*
Соллі-Прюдом (Прюдом, Рене Франсуа Арман) 331, *597, 599*
Таркович Григорій 17, *453*
Тейлор Едвард 32, *460*
Телешівський Костянтин 89, *482*
Теннісон Альфред *469*
Теодор (монах) 385
Терлецький О. С. (І. Заневич) 7, 8, 15, 43, 44, 59, 314, *446, 452, 462, 466, 469, 584*
«Терновий вінок» 346, *605*
Тертуліан 210, *532*

Тимченко 10
Тисовський О. 271, *566*
Тихонравов М. С. 60, *473, 482, 490*
Тілле К.-П. 28, 32, 35, 39, *459, 464*
Тішендорф Константин 129, *498*
Ткаченко І. *485*
Тобілевич І. К. (І. Карпенко-Карий) 192, 488, *508*
Тобілевич Ю. І. 149, 150, *508*
Тоболка Зденек Вацлав 110, *491*
Товариство ім. І. Котляревського *545*
Товариство педагогічне — див. Руське товариство педагогічне 191, 192
Товариство прихильників української науки і штуки *548*
Товариство руських жінок *545*
Тодоров Петко 219, *537*
Толстой Д. А. 410
Томашівський С. 178—180, 183, 244, 431
Траян *551*
Трегубова А. Ф. 287
Трегубов Є. К. 51, 174, 187, 193, 284, 287—289, 337, 344, 421, 425, *470, 572, 602—604, 638, 640*
Третяк Юзеф 11, *450*
Трильовський Кирило 79, 328, *479*
Трувор *622*
«Труди Археологічного з'їзду в Києві» 134
Труш І. І. *492*
Туптало Дмитро *620*
Туровський Кирило 240

Уваров О. С. 60, *457, 473*
«Україна» 318, 319, 321, 322, 339, 416, 421, *480, 532, 586—588, 602, 629—631, 636, 638, 640*
Українка Леся (Косач Л. П.) 7—9, 12, 18, 27, 121, 143, 162, 194, 327, 370, *446, 447, 449, 459, 466, 473, 489, 496, 503, 507, 590, 595, 615*
«Украинская жизнь» 426, *640*
«Украинский вестник» 289, *573*
«Українська школа» *616*
«Українське літературознавство» *479, 506, 534, 536, 538, 555, 562, 581, 597, 627, 634*
Українсько-руська видавнича спілка (Спілка) 137, 158, 162, 174, 196, 221, 227, 238, 240, 262, 264, 268, 283, 386, *603, 542, 547*
Уманець — див. Комаров М. Ф.
«Университетские известия» 28
Успенський К. О. (Порфирій) 9, 29, 32, 35, *462*
Успенський П. *459*
Устиянович М. Л. 31, *460*
«Устои» 253, *556*

Фабріціус 122, 123
Федерн Карел 365
Федорович В. І. 359, 360, *612*
Федорович Іван 359, *612*
Федорченко Іван 319, *587*
Федорців Федь 434, *644*
Федюшка М. О. (Євшан М.) 356, 370, *610*
Федькович Ю. А. 8, 54, 167—169, 171, 173, 174, 193, 345, 367, *447, 471, 604, 605, 614*
Фельдман Вільгельм 260, *559*
Ферріер Еміль *538, 547*
Фіккер Отто 329, *596*
Фінляндець — див. Рейонен Юхо
Фірдоусі 14, 18, 24—26, 39, 40, 42, 46, 49, 50, 52, 59, 64, 69, 71, 76, *451, 454, 457, 481*
Флантрій 356
Фока *580*
Фортунатов П. Ф. *587*
Фотій *620*
Фрайтаг К. А. 28, 35, 46, *448, 458—460, 464*
Франко А. І. 284, 328, 353, 354, 373, 408, 409, *577, 595, 602, 616, 617, 619, 620, 622, 626, 628—631, 639, 640, 644*
Франко В. З. 428
Франко З. Я. 428, *642*
Франко Михайло 431
Франко О. Ф. 149, 174—176, 187—190, 194, 241, 271, 272, 284, 287, 288, 327, 329, 339, 353, 354, 419, 420, *493, 549, 565—567, 595, 596, 608, 609, 638, 639*
Франко П. І. 284, 329, 420, 424,

430, 431, 433, *571, 577, 596, 602, 641*
Франко Т. І. 284, 329, 354, 419, 420, 424, 430, 433, 434, *571, 577, 595, 602, 610, 616, 624, 642*
Франко Я. І. 357, *611*
Франц Йосиф *612*
Фрідріх Й. *528*

Халанський М. Г. 268, *546*
Харов'юк Д. Ю. 306, 331, *581, 597*
«Хлібороб» 375, *618*
Хмельницький Богдан 98—100, 113, 376, 389, 407, 408, 429, 430, *486, 492, 618, 623*
Хойнацький Антон 227, 266, 389, *542*
Хомяков О. С. 413, *635*
Хоружинська О. Ф. — див. Франко О. Ф.
Хоткевич Г. М. 266, 370, *402, 563, 615*
«Хроніка НТШ» *641*

Цанев Георгій *598*
Царський І. М. 25, *457*
Цвітковський Ю. Ю. 334, *600*
Цеглинський Г. І. (Григорій Григоріевич) 31, *460*
Целевич Юліан 92, *484*
Цертелев (Церетелі) М. А. 27, *458*
Цисс Олександр (Мовчій) 263, *561*

Чайковський А. Я. 36, 47, 56, 74, 77, 254, 258, *463, 468, 471, 477, 478, 557, 558*
Чайльд Френсіс Джемс 67, 70, 71, 329, *475, 596*
Чайченко Василь — див. Грінченко Б. Д.
Чарноцький Адам 327, *593, 594*
Чарторийські 98, 99, *487*
«Часопись правнича і економічна» *546*
Челаковський Франтішек Ладислав 302, *679*
Ченєк Зібрт *468*
«Червоний шлях» *616*
Черемшина Марко (Семанюк І. Ю.) 136, 137, 139, *503, 627*
Черкезов В. 315, *585*
Черни Адольф 116—118, 120, 121, 126, 130, 143, 240, 251, 260, 387, *494—497, 499, 507, 509, 513, 549, 622, 623*
Чернявський М. Ф. 233, *544*
Чехов А. П. 136, 137, *502*
Чикаленко Є. Х. 310, 339, 378, *583*
Чолобитько 263, *561*
Чубинський П. П. 97, *486*

Шанковський А. 413, *634*
Шанковський Лев 413
Шафарик Павел Йосеф 302
Шахматов О. О. 210, *532, 587*
Шашкевич Антон 237, *546*
Шашкевич В. М. *447*
Шашкевич М. С. 41, *465*
Шевченко Митрофан 289, *573*
Шевченко Т. Г. 27, 51, 60—62, 121, 122, 128, 290, 294, 315, 323, 326, 333—335, 345, 347, 348, 354, 355, 364, 367, 388, 411, 432, *469, 473, 496, 498, 576, 578, 585, 591, 593, 599—601, 604—607, 609, 623, 643*
Шекспір Вільям 10, 159, 221, 263, 366, 367, *538, 614, 637*
Шептицький Андрій 229, 273, 423, *542, 639*
Шептицький Афанасій 217
Шептицький Лев 217
Шеремета Н. А. *608*
Широцький К. В. *604*
Шишманов І. Д. 49, 67, 68, 289, 325, 332, *468, 475, 592, 598*
Шіллер Йоганн Крістоф Фрідріх 10, 356, 418, 419, *449, 611, 637*
Шімачек Франтішек 121, 436
Шмідт Яків (Ісаак) Іванович 29, *459*
Шмурло Є. Ф. 429, 430, *642*
Шнайдер Ю. Ю. (Уляна Кравченко) 114, *493*
Шнель *531*
Штейн Марія (Янічек Марія) *504*
Штернберг Я. І. *557*
Штепанек К. 120, *495*
Штола Мирон *490*

Шуйський Юзеф 53, *470*
Шумлянський Осип 293, *575*
Шухевич В. О. 139, 140, 142, 182—185, 270, *505, 564, 565*
Шухевич Микола 118, *495*

Щоголів Я. І. 112, *492*
Щурат В. Г. 8, 72, 79, 110, 117, 171, 309, 330, 331, 333, *448, 454, 475—477, 480, 518, 519, 583, 597, 599*
Щурат С. В. *476*

«Южный край» *576*
Юзичинська Зоня 425, *640*
Юнгман Йосеф 122, *496*

Яворський Василь *542*
Яворський Ю. А. 136, 238, 269, 271, 278, 301, 308, 318, *503, 547, 565, 566, 568, 569, 578, 579, 582, 583, 586*
Ягич Ватрослав 37, 91, 203, 207, 215, 239, 249, 250, 252, 269, 275, 279, 302, 334, 340, 360, 361, 387, 390, 392, 396, 398, 400, 405, 407, 408, 429, *510, 530, 535, 555, 579, 600, 602, 623—625, 627, 628—633, 642*
Якібюк В. Г. 421, 433, *638, 643*
Якобовський Людвік *500*
Якобсен Єнс Петер 279, 281, *570*
Яковлєв В. О. 309, *582, 583*
Яковлєва Н. Б. (Ланська) *493*
Якубець Маріан *510, 602*
Янічек 137
Яновська Л. О. 319, *587*
Яременко В. В. *581*
Ярополк I Святославич 384, 385, *622*
Яросевич Романи 91, 106, 125, *483*
Ярослав Осмомисл 382, *621*
Ясинська Л. В. *608*
Ястребов В. М. *470*
Яценко М. Т. *615*
Яців 269, *565*
Яцків М. Ю. 135—137, *502*

Albert 130
Allatius L. 204, 529
„Allgemeine Zeitung" 548
Ancon D' 145
„Annuaire" 457
„Antropologie" 38, 128, 457
„Arbeiterzeitung" 362, 611, 613
„Archiv für slavische Philologie" 154, 155, 206, 275, 276, 278, 320, 363, 366, 390—393, 396, 397, 407, 408, 510, 511, 530, 543, 568, 570, 578, 580, 587, 613, 614, 624, 625, 627, 632, 642

„Ateneum" 114, 115, 493
Baesgen 145
Baronius Caesaris 530
„Bibliothéque des Romans" 59
„Beilage zur Deutschen Allgemeinen Zeitung" 535
Bouvi 22
Bromiandus 289
„Byzantinische Zeitschrift" 114, 133, 493, 501
„Byzantinisches Archiv" 493
Carus 195
Cassel 145
„Catalogue mensuel. Décembre, 1898" 122
Camrensis Giraldus 195
Comparetti 145
Corblet 122
„Cosmopolis" 91
„Czas" 214, 635
„Český lid" 41, 465
Dobrzyński Stanisław 155
„Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften" 203, 207, 529
„Die Zeit" 57, 63, 91, 102, 104, 106, 109, 112, 117, 320, 358, 362, 432, 472, 474, 483, 488, 491, 534, 582, 590, 591
„Der jude" 545
„Dit de l'Impereur" 30
Ducange 213, 533
Dominik 99, 100
„Dziennik Polski" 183—185
Eicken 195
„Ethnologische Mittelungen aus Ungarn" 12, 13, 451
„Frankfurter Zeitung" 34, 461
„Gazeta Lwowska" 630, 635
„Gazeta Narodowa" 83—86, 214, 481
„Głos" 113, 492
Grimm 195

Günter H 588
Hagen F. H. 012
Heisterbacensis Caesarius 195
Helfert Joseph Alexander Freiherr von 589
„Herders Konversationslexicon" 357, 611
Hiersemann Karl 180, 131
Herrieux 122
Hippler F. 155
„Interrogatio" 462
„Karlmeynet" 30
Köhler 145
Kozačynśkyj Emanuil 130
„Kraj" 27, 152, 359, 458, 510
Kretschmer 195
„Krytyka" 260, 559
„Książka" 635
Kuhn 71
„Kurjer Lwowski" 7, 11, 33, 34, 38, 56, 58, 67, 75, 82, 103, 105, 106, 109, 360—362, 417, 446, 450, 453, 461, 481, 482, 576
„Kwartalnik historyczny" 473
Landau 145
Levit Johannes 251
Liebrecht F. 195
Lipsius 168
„Lwowianka" 115, 493
„Lud" 464
Maistre 212
Maury A. 122, 202
„Mélusine" 20, 456
Migne 202, 207
„Monitor" 481
„Naprzòd" 466
„Narodni listy" 34, 38, 464
„Národopisný Věstnik československý" 578
Nazianzen 130
Neubrigensis Quilelmus 195
„Neue freue Presse" 33, 461
„Neues Wiener Tagblatt„ 33, 461
„Nowa Reforma" 34, 462
Omont 208
„Österreichischen Vereins für Volkskunde" 250
„Ottov slovnik naučny" 513
„Parlamentär" 38
„Prawda" 359, 612
„Prawo ludu" 82, 481
„Przegląd" 635
„Przegląd Polski" 548
„Przegląd społeczny" 84, 85, 481, 640
„Przegląd Wszechpolsky" 103, 105
„Przyjaciel ludu" 481, 488
Rambaud 195
„Revue critique d'Histoire et de Litterature" 20, 22, 456
„Revue de l'École d'Antropologie" 143
„Revue de questions historiques" 202
„Revue des études grecques" 22
„Revue des traditions populaires„ 20, 21, 23, 34, 40, 123, 126, 456
„Revue internationale de théologie" 203
„Revue historique" 542
Rolland 40
„Roczniki Towarzystwa nauk Poznańskiego" 548
Rondinini 251, 252
„Ruch" 418
„Rusałka na rok 1842" 156, 511
„Ruthenische Revue" 224, 228, 229, 540, 542, 590, 636
„Slavica" 64
Sébillot Paul 209, 531
„Slavia Orientalis" 510, 555, 568, 569, 579, 602, 623, 625, 627—629, 631—633, 642
„Slovanský Přehled" 118, 120, 121, 143, 144, 160, 386, 494—497, 499, 507, 509, 513, 535, 540, 549
„Słowo Polskie" 307, 570, 581, 624
Sokulski 84, 85
„Sonntagsblatt" 173
Spectator див.: Лотоцький Олександр
Tiberiensis Gervasiul 195
„Topičův Sbornik" 616
„Towarzystwo ludoznawcze" 464
„Ukrainische Rundschau" 590
„Věstnik slovanské filologie a starožitnosti" 195, 196, 525
„Vorwärts" 361, 613
Vitry de 271, 566

„Wage" 106, 108
Wander 168
Welter 530
„Wisła" 8, 97, 447, 486
„Wolne Polskie Słowo" 84—86
Zdziarski Stanisław 156, 164, 165
„Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft" 69
„Zeitschrift des Vereins für Volkskunde" 15, 452
„Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft" 320, 366, 587
„Zeitschrift für österreichische Volkskunde" 560, 565
X — Strahlen" 224, 541

ПОКАЖЧИК[1] УМІЩЕНИХ У ВИДАННІ ЛИСТІВ ЗА АДРЕСАТАМИ (тт. 48—50)

Автор вірша «Alexander in Babilon»

1. (1). 19 січня 1905 р. Львів 50, 260

Автор збірки «Buddistische Erzählungen»

2. (1). 18 січня 1905 р. Львів 50, 259

Апостол Матвій

3. (1). 18 грудня 1911 р. Львів 50, 396

Атлас Адольф

4. (1). 17 квітня 1914 р. Львів 50, 417
5. (2). 30 квітня 1914 р. Львів, 50, 418

Бандрівський Кароль

6. (1). 24 червня 1915 р. Львів 50, 427
7. (2). 15 липня 1915 р. Львів 50, 427—428
8. (3). 9 вересня 1915 р. Львів 50, 431
9. (4). 20 лютого 1916 р. Львів 50, 436
10. (5). 1 березня 1916 р. Львів 50, 436

Барвінський Олександр Григорович

11. (1). 1 січня 1887 р. Львів 49, 97—98
12. (2). 19 вересня 1888 р. Львів 49, 175—176
13. (3). 25 червня 1901 р. Львів 50, 169
14. (4). 1 листопада 1901 р. Львів 50, 172

Бачинський Богдан

15. (1). 8 листопада 1887 р. Львів 49, 129

[Беднарський Кароль]

16. (1). Перша половина травня 1893 р. Львів 49, 394—395

---

[1] Покажчик уклала О. О. Білявська.

Белей Іван Михайлович

17. (1). Липень — жовтень 1877 р. Львів 48, 72—74
18. (2). Друга половина травня 1881 р. Нагуєвичі 48, 284
19. (3). Липень — серпень 1881 р. Нагуєвичі 48, 285—287
20. (4). Кінець вересня 1881 р. Нагуєвичі 48, 287—288
21. (5). Початок жовтня 1881 р. Нагуєвичі 48, 288—290
22. (6). 12 жовтня 1881 р. Нагуєвичі 48, 290—293
23. (7). Листопад, після 9 1881 р. Нагуєвичі 48, 299—301
24. (8). 27 листопада 1881 р. Нагуєвичі 48, 301—302
25. (9). Кінець лютого 1882 р. Нагуєвичі 48, 304—305
26. (10). Кінець березня 1882 р. Нагуєвичі 48, 306—307
27. (11). Початок квітня 1882 р. Нагуєвичі 48, 307—308
28. (12). Друга декада квітня 1882 р. Нагуєвичі 48, 308—309
29 (13). Початок травня 1882 р. Нагуєвичі 48, 309—310
30. (14). Між 10 і 20 травня 1882 р. Нагуєвичі 48, 310—311
31. (15). Кінець червня 1882 р. Нагуєвичі 48, 312—314
32. (16). Липень, після 13 1882 р. Нагуєвичі 48, 314—316
33 (17). Кінець липня — серпень 1882 р. Нагуєвичі 48, 316—318
34. (18). Невдовзі після 15 вересня 1882 р. Нагуєвичі 48, 318—320
35. (19). Жовтень, після 10 1882 р. Нагуєвичі 48, 320
36. (20). Грудень, після 23 1882 р. Нагуєвичі 48, 343—344
37. (21). 8 вересня 1883 р. Нагуєвичі 48, 357
38. (22). Близько 23 травня 1884 р. Нагуєвичі 48, 449
39. (23). 28 травня 1884 р. Нагуєвичі 48, 449—450
40. (24). Кінець травня — початок червня 1884 р. Нагуєвичі 48, 452
41. (25). 11 червня 1884 р. Нагуєвичі 48, 457
42. (26) 11 жовтня 1884 р. Вікно 48, 468—470
43. (27). Друга половина жовтня 1884 р. Вікно 48, 479
44. (28). 5 листопада 1884 р. Вікно 48, 493
45. (29). Кінець грудня 1884 р. Вікно 48, 514—515

Бернацький Людвік

46. (1). 12 травня 1903 р. Львів 50, 230—231
47. (2). 4 листопада 1903 р. Львів 50, 233—234

Білецький Василь

48. (1). 3 грудня 1901 р. Львів 50, 191—193

Білиловський Кесар Олександрович

49. (1). 28 грудня 1897 р. Львів 50, 96—97

Богучарський Василь Якович

50. (1). 4 жовтня 1906 р. Львів 50, 297—298

Бодуен де Куртене Іван Олександрович

51. (1). 5 вересня 1896 р. Львів 50, 80—81
52. (2). 27 січня 1898 р. Львів 50, 98—100
53. (3). Друга половина лютого 1898 р. Львів 50, 102—105
54. (4). 19 червня 1900 р. Львів 50, 152
55. (5). 19 січня 1902 р. Львів 50, 198—200
56. (6). 18 лютого 1904 р. Львів 50, 236—237

Борковський Олександр

57. (1). 20 грудня 1888 р. Львів 49, 187—188
58. (2). 2 серпня 1899 р. Львів 49, 215—217

Бучинський Мелітон Йосипович

59. (1). Лютий — березень 1881 р. Львів 48, 281—283

Величко Григорій

60. (1). 30 квітня 1892 р. Львів 49, 332—333

Венгеров Семен Олександрович

61. (1). 29 березня 1904 р. Львів 50, 241
62. (2). 4 травня 1904 р. Львів 50, 243
63. (3). 15 жовтня 1904 р. Львів 50, 253—254
64. (4). 20 лютого 1905 р. Львів 50, 264
65. (5). 9 березня 1905 р. Львів 50, 265

Венгжин Микола

66. (1). 5 січня 1909 р. Львів 50, 356

Веселовський Олексій Миколайович

67. (1). 24 червня 1899 р. Львів 50, 132—133
68. (2). 12 грудня 1899 р. Львів 50, 144—145
69. (3). 27 травня 1901 р. Львів 50, 168—169
70. (4). 19 січня 1902 р. Львів 50, 200—201
71. (5). 4 травня 1902 р. Львів 50, 209—211

«Вестник Европы», редакція

72. (1). Початок квітня 1878 р. Львів 48, 79

Видавництво «Herders Konversationslexicon», редактор

73. (1). 18 січня 1909 р. Львів 50, 357—368

Видавництво «Криптадії»

74. (1). 21 лютого 1898 р. Львів 50, 101

Вислоух Болеслав

75. (1). 28 жовтня 1896 р. Львів 50, 82—83
76. (2). 21 березня 1905 р. Львів 50, 265—266

Вісліцький Адам

77. (1). 5 травня 1884 р. Львів 48, 431—432
78. (2). 27 вересня 1884 р. Львів 48, 465—467
79. (3). 21 грудня 1884 р. Львів 48, 508—509

Вовк Федір Кіндратович

80. (1). Листопад, після 7 1879 р. Львів 48, 221
81. (2). 30 листопада 1879 р. Львів 48, 224—226
82. (3). Грудень 1879 р. Львів 48, 226—227

83. (4). 14 січня 1880 р. Львів 48, 228—229
84. (5). Друга половина лютого 1880 р. Львів 48, 232—233
85. (6). 23 лютого 1880 р. Львів 48, 236—238
86. (7). Жовтень, після 13 1880 р. Львів 48, 243—245
87. (8). Друга половина листопада 1880 р. Львів 48, 255—256
88. (9). 30 листопада 1880 р. Львів 48, 259—260
89. (10). 16 квітня 1888 р. Львів 49, 154—156
90. (11). 25 вересня 1888 р. Львів 49, 176—177
91. (12). 20 січня 1894 р. Львів 49, 450—453
92. (13). 23 лютого 1894 р. Львів 49, 465—467
93. (14). 16 березня 1894 р. Львів 49, 476
94. (15). 12 листопада 1894 р. Львів 49, 526—527
95. (16). Січень 1895 р. Львів 50, 20
96. (17). Січень 1895 р. Львів 50, 20—21
97. (18). 1 лютого 1895 р. Львів 50, 21—22
98. (19). 20 лютого 1895 р. Львів 50, 23—24
99. (20). Перша половина березня 1895 р. Львів 50, 33
100. (21). 26 березня 1895 р. Львів 50, 33—34
101. (22). 17 квітня 1895 р. 50, 37—39
102. (23). 20 травня 1895 р. Львів 50, 40—41
103. (24). 15 червня 1895 р. Львів 50, 47
104. (25). 1895 р. Львів 50, 65
105. (26). 31 грудня 1898 р. Львів 50, 122—123
106. (27). 16 січня 1899 р. Львів 50, 126—128
107. (28). 11 березня 1899 р. Львів 50, 129
108. (29). 31 жовтня 1899 р. Львів 50, 140—141
109. (30). Листопад 1899 р. Львів 50, 142—143
110. (31). 4 вересня 1900 р. Львів 50, 157
111. (32). 18 березня 1902 р. Львів 50, 202
112. (33). 26 березня 1902 р. Львів 50, 204
113. (34). 25 квітня 1902 р. Львів 50, 207
114. (35). Кінець квітня 1902 р. Львів 50, 208—209
115. (36). 9 червня 1902 р. Львів, 50, 211—212
116. (37). 27 жовтня 1902 р. Львів 50, 215—216
117. (38). 4 вересня 1905 р. Берегомет 50, 274—275
118. (39). 6 серпня 1906 р. Львів 50, 291—292
119. (40). 15 березня 1907 р. Львів 50, 320
120. (41). 16—17 грудня 1907 р. Львів 50, 341—343
121. (42). 20 лютого 1908 р. 50, 351
122. (43). 29 серпня 1911 р. Львів 50, 395

Воробкевич Сидір Іванович

123. (1). 16 березня 1886 р. Львів 49, 43—44

Врхліцький Ярослав

124. (1). 27 листопада 1895 р. Львів 50, 60—62
125. (2). 16 січня 1899 р. Львів 50, 128

Вчителька з Проскурівщини

126. (1). 16 жовтня 1909 р. Львів 50, 372

Гаврилик Грицъ

127. (1). 31 жовтня 1886 р. Львів 49, 81—82

«Gazeta Narodowa», редакція

128. (1). 6 лютого 1894 р. Львів 49, 459—460
129. (2). 1896 р. Львів 50, 83—86

Ганкевич Лев

130. (1). 6 серпня 1901 р. Криворівня 50, 170
131. (2). 7 серпня 1906 р. Львів 50, 292

Герасимович Володимир

132. (1). 27 грудня 1893 р. Львів 49, 442—443

Герман Антал

133. (1). 6 січня 1895 р. Львів 50, 12—13

Гнатюк Володимир Михайлович

134. (1). 18 липня 1902 р. Криворівня 50, 213
135. (2). 27 липня 1902 р. Криворівня 50, 213—214
136. (3). Серпень 1902 р. Криворівня 50, 215
137. (4). 29 грудня 1902 р. Львів 50, 220
138. (5). 1 лютого 1903 р. Львів 50, 221—222
139. (6). 28 лютого 1904 р. Львів 50, 238—239
140. (7). 29 липня 1905 р. Львів 50, 270
141. (8). 4 вересня 1905 р. Берегомет 50, 274—275
142. (9). 19 листопада 1909 р. Одеса 50, 372—373

Горбаль Кость

143. (1). 6 листопада 1888 р. Львів 49, 179

Гординський Ярослав

144. (1). 5 березня 1912 р. Львів 50, 401—402
145. (2). 20 березня 1912 р. Львів 50, 402
146. (3). 26 квітня 1912 р. Львів 50, 402—403
147. (4). 2 травня 1912 р. Львів 50, 403—404
148. (5). 15 грудня 1913 р. Львів 50, 412—414

Грабовський Павло Арсенович

149. (1). Квітень — травень 1892 р. Львів 49, 333

Грінченко Борис Дмитрович

150. (1). 18 січня 1886 р. Львів 49, 18—20
151. (2). 24 листопада 1886 р. Львів 49, 84—85
152. (3). Кінець грудня 1886 р. Львів 49, 95—96
153. (4). 19 листопада 1897 р. Львів 50, 94
154. (5). 8 серпня 1898 р. Довгополе 50, 107—108
155. (6). 20 листопада 1901 р. Львів 50, 177—187
156. (7). 9 червня 1905 р. Львів 50, 267
157. (8). 31 грудня 1906 р. Львів 50, 306

158. (1). 23 вересня 1897 р. Львів 50, 92
159. (2). Січень 1898 р. Львів 50, 100—101
160. (3). 8 серпня 1898 р. Довгополе 50, 108
161. (4). 16 серпня 1898 р. Довгополе 50, 112
162. (5). Березень 1899 р. Львів 50, 131
163. (6). Липень 1899 р. Львів 50, 135—136
164. (7). Серпень 1899 р. Львів 50, 137—138
165. (8). Вересень 1899 р. Львів 50, 138—139
166. (9). Квітень 1901 р. Львів 50, 167—168
167. (10). 16 листопада 1901 р. Львів 50, 177
168. (11). Кінець листопада — початок грудня 1901 р. Львів 50, 191
169. (12). Листопад — грудень 1901 р. Львів 50, 197
170. (13). 27 квітня 1903 р. Львів 50, 226—227
171. (14). 30 квітня 1903 р. Львів 50, 228
172. (15). 5 травня 1903 р. Львів 50, 230
173. (16). 26 лютого 1905 р. Львів 50, 264
174. (17). 5 червня 1906 р. Львів 50, 289—290
175. (18). 27 жовтня 1906 р. Львів 50, 298—299
176. (19). 4 січня 1907 р. Львів 50, 307—308
177. (20). Лютий 1907 р. Львів 50, 319
178. (21). Квітень 1907 р. Львів 50, 321
179. (22). 7 травня 1907 р. Львів 50, 321
180. (23). 13 травня 1907 р. Львів 50, 322
181. (24). 18 травня 1907 р. Львів 50, 322
182. (25). Червень 1907 р. Львів 50, 323—324
183. (26). Липень 1907 р. Львів 50, 325
184. (27). 3 серпня 1907 р. Львів 50, 325
185. (28). Початок вересня 1907 р. Криворівня 50, 328—329
186. (29). 7 вересня 1907 р. Криворівня 50, 330
187. (30). 30 вересня 1907 р. Криворівня 50, 330—331
188. (31). Друга половина вересня 1907 р. Львів 50, 331
189. (32). 7 жовтня 1907 р. Львів 50, 333
190. (33). Жовтень 1907 р. Львів 50, 335
191. (34). Початок січня 1908 р. Львів 50, 347
192. (35). 7 січня 1908 р. Львів 50, 348
193. (36). 24 березня 1908 р. Ліпік 50, 351—352
194. (37). Перша половина квітня 1908 р. Ліпік 50, 355
195. (38). Червень 1908 р. Ліпік 50, 355
196. (39). 6 січня 1911 р. Львів 50, 390
197. (40). 12 грудня 1911 р. Львів 50, 395
198. (41). 24 листопада 1913 р. Львів 50, 411—412
199. (42). 6 грудня 1913 р. Львів 50, 412
200. (43). 4 квітня 1914 р. Львів 50, 416—417

Давидяк Василь Степанович

201. (1). 13 травня 1874 р. Дрогобич 48, 7—9
202. (2). 27 травня 1874 р. Дрогобич 48, 9—12
203. (3). 13 жовтня 1874 р. Дрогобич 48, 14
204. (4). 5 листопада 1874 р. Дрогобич 48, 14—15
205. (5). 3 липня 1875 р. Дрогобич 48, 29—32

[*Дзвонковська Юзефа*]

206. (1). Кінець 1883 р. 48, 397—398

«Діло» (газета), редакція

207. (1). 23 лютого 1892 р. Львів 49, 316—318
208. (2). 19 березня 1892 р. Львів 49, 323
209. (3). 24 листопада 1904 р. Львів 50, 255—258

Доманицький Василь Миколайович

210. (1). 17 липня 1906 р. Львів 50, 290—291
211. (2). 21 серпня 1907 р. Криворівня 50, 326—327
212. (3). 14 жовтня 1907 р. Львів 50, 333
213. (4). Середина жовтня 1907 р. Львів 50, 334—335
214. (5). 16 листопада 1907 р. Львів 50, 335—336
215. (6). 26 грудня 1907 р. Львів 50, 343—344
216. (7). Початок січня 1908 р. Львів 50, 347—348
217. (8). 8 січня 1908 р. Львів 50, 348—349
218. (9). 11 січня 1908 р. Львів 50, 349—350
219. (10). 28 січня 1908 р. Львів 50, 351

Дорошенко Василь Іванович

220. (1). 4 листопада 1915 р. Львів 50, 432

Драгоманов Михайло Петрович

221. (1). 10 січня 1877 р. Львів 48, 52
222. (2). 20 січня 1877 р. Львів 48, 52—54
223. (3). 6 лютого 1877 р. Львів 48, 54—58
224. (4). 13 лютого 1877 р. Львів 48, 58—63
225. (5). Близько 16 березня 1877 р. Львів 48, 63—67
226. (6). 24 березня 1877 р. Львів 48, 67—68
227. (7). Початок березня 1878 р. Львів 48, 77
228. (8). Близько 25 березня 1878 р. Львів 48, 77
229. (9). Початок квітня 1878 р. Львів 48, 80
230. (10). Кінець квітня 1878 р. Львів 48, 82—85
231. (11). 21 серпня 1878 р. Львів 48, 103—104
232. (12). Після 8 листопада 1878 р. Львів 48, 122
233. (13). Близько 18 листопада 1880 р. Львів 48, 256—259
234. (14). Кінець грудня 1880 р. Львів 48, 260—261
235. (15). Початок січня 1881 р. Львів 48, 264—266
236. (16). 29 січня 1881 р. Львів 48, 268—269
237. (17). 21 лютого 1881 р. Львів 48, 273—274
238. (18). 22 березня 1881 р. Львів 48, 274—279
239. (19). Початок листопада 1881 р. Львів 48, 293—299
240. (20). 20 жовтня 1882 р. Нагуєвичі 48, 320—324
241. (21). 23 грудня 1882 р. Нагуєвичі 48, 340—342
242. (22). 16 січня 1883 р. Нагуєвичі 48, 346—350
243. (23). 24 квітня 1883 р. Нагуєвичі 48, 351—355
244. (24). 27 жовтня 1883 р. Львів 48, 365—367
245. (25). Листопад, після 22 1883 р. Львів 48, 373—374
246. (26). 4 грудня 1883 р. Львів 48, 383—388
247. (27). 11 грудня 1883 р. Львів 48, 388
248. (28). 21 квітня 1884 р. Львів 48, 416—419

249. (29). 26 квітня 1884 р. Львів 48, 419—420
250. (30). 10 травня 1884 р. Львів 48, 433—440
251. (31). 14 травня 1884 р. Львів 48, 441—444
252. (32). Близько 19 червня 1884 р. Львів 48, 459
253. (33). 21 жовтня 1884 р. Вікно 48, 480—488
254. (34). Початок листопада 1884 р. Вікно 48, 490—493
255. (35). 6 грудня 1884 р. Львів 48, 494—495
256. (36). 2 січня 1885 р. Львів 48, 516—519
257. (37). 5 березня 1885 р. Львів 48, 525—526
258. (38) Перед 20 березня 1885 р. Львів 48, 527—529
259. (39). Квітень 1885 р. Львів 48, 536—538
260. (40). 15 травня 1885 р. Львів 48, 538
261. (41). 29 серпня 1885 р. Львів 48, 539—542
262. (42). 15 вересня 1885 р. Львів 48, 545—547
263. (43). 24 вересня 1885 р. Львів 48, 547—550
264. (44). 4 листопада 1885 р. Львів 48, 564—567
265. (45). 17 листопада 1885 р. Львів 48, 571—575
266. (46). 11 грудня 1885 р. Львів 48, 585—589
267 (47). 28 грудня 1885 р. Львів 48, 590
268. (48). 4 січня 1886 р. Львів 49, 7—8
269. (49). 9 січня 1886 р. Львів 49, 11—14
270. (50). 18 січня 1886 р. Львів 49, 20—21
271. (51). 2 лютого 1886 р. Львів 49, 22—23
272. (52). Початок лютого 1886 р. Львів 49, 24
273. (53). 8 лютого 1886 р. Львів 49, 24
274. (54). 8 лютого 1886 р. Львів 49, 24—25
275. (55). 10 лютого 1886 р Львів 49, 25—26
276. (56). 14 лютого 1886 р. Львів 49, 26—28
277. (57). 22 лютого 1886 р. Львів 49, 30—34
278. (58). 3 березня 1886 р. Львів 49, 37—41
279. (59). Близько 15 березня 1886 р. Львів 49, 43
280. (60). 6 квітня 1886 р. Львів 49, 53
281. (61). 21 квітня 1886 р. Львів 49, 58—59
282. (62). 29 квітня 1886 р. Львів 49, 59—62
283. (63). 20 травня 1886 р. Львів 49, 62—64
284. (64). 7 червня 1886 р. Львів 49, 66—67
285. (65). 24 червня 1886 р. Львів 49, 67—68
286. (66). 7 липня 1886 р. Львів 49, 68—69
287. (67). 12 липня 1886 р. Львів 49, 72
288. (68). Кінець серпня 1886 р. Львів 49, 72—73
289. (69). 17 вересня 1886 р. Львів 49, 74—75
290. (70). 24 жовтня 1886 р. Львів 49, 77—79
291. (71). 31 жовтня 1886 р. Львів 49, 80—81
292. (72). Близько 20 листопада 1886 р. Львів 49, 83—84
293. (73). Близько 28 листопада 1886 р. Львів 49, 86—87
294. (74). 11 грудня 1886 р. Львів 49, 90—91
295. (75). 14 грудня 1886 р. Львів 49, 92—93
296. (76). 18 січня 1887 р. Львів 49, 101
297. (77). 11 лютого 1887 р. Львів 49, 103— 106
298. (78). 14 квітня 1887 р. Львів 49, 107—109
299 (79). Близько 24 травня 1887 р. Львів 49, 111—117
300. (80). Близько 20 серпня 1887 р. Львів 49, 118—122
301. (81). 19 жовтня 1887 р. Львів 49, 124—126
302. (82). 6 листопада 1887 р. Львів 49, 126—128

303. (83). 26 листопада 1887 р. Львів 49, 130—132
304. (84). Перша половина грудня 1887 р. Львів 49, 133
305. (85). 15 січня 1888 р. Львів 49, 135—137
306. (86). 6 лютого 1888 р. Львів 140—142
307. (87). 22 лютого 1888 р. Львів 49, 144—145
308. (88). 19 березня 1888 р. Львів 49, 147—152
309. (89). 30 червня 1888 р. Львів 49, 168—171
310. (90). 25 липня 1888 р. Львів 49, 171—172
311. (91). 3 вересня 1888 р. Львів 49, 172—174
312. (92). 25 вересня 1888 р. Львів 49, 178
313. (93). 6 листопада 1888 р. Львів 49, 179—181
314. (94). 19 листопада 1888 р. Львів 49, 182—184
315. (95). 17 грудня 1888 р. Львів 49, 184—186
316. (96). 10 лютого 1889 р. Львів 49, 194—196
317. (97). 1 березня 1889 р. Львів 49, 198—202
318. (98). 20 березня 1889 р. Львів 49, 202—204
319. (99). Середина квітня 1889 р. Львів 49, 204—208
320. (100). 7 травня 1889 р. Львів 49, 208—210
321. (101). Кінець травня — 7 червня 1889 р. Львів 49, 210—211
322. (102). Після 19 червня 1889 р. Львів 49, 213—214
323. (103). 23 листопада 1889 р. Львів 49, 218—224
324. (104). Після 21 грудня 1889 р. Львів 49, 224—229
325. (105). 5—7 березня 1890 р. Львів 49, 231—235
326. (106). 26 квітня 1890 р. Львів 49, 236—252
327. (107). 30 травня 1890 р. Львів 49, 253—255
328. (108). 24 червня 1890 р. Львів 49, 255—256
329. (109). 8 липня 1890 р. Львів 49, 257—258
330. (110). 28 липня 1890 р. Львів 49, 258—259
331. (111). 17 жовтня 1890 р. Львів 49, 261—262
332. (112). 7 грудня 1890 р. Львів 49, 263—267
333. (113). 27 березня 1891 р. Львів 49, 271—273
334. (114). 8 червня 1891 р Львів 49, 275—282
335. (115). 22 серпня 1891 р. Львів 49, 287—290
336. (116). 29—31 серпня 1891 р. Львів 49, 290—293
337. (117). 15 вересня 1891 р. Львів 49, 295—298
338. (118). 2 жовтня 1891 р. Львів 49, 300—302
339. (119). 14—15 листопада 1891 р. Львів 49, 306—309
340. (120). 25 лютого 1892 р. Львів 49, 318—321
341. (121). 5 квітня 1892 р. Львів 49, 326—329
342. (122). Близько 9 квітня 1892 р. Львів 49, 330
343. (123). 29 квітня 1892 р. Львів 49, 331—332
344. (124). 28—30 липня 1892 р. Львів 49, 337—339
345. (125). 22—23 вересня 1892 р. Львів 49, 345—348
346. (126). 3 жовтня 1892 р. Львів 49, 350—352
347. (127). 7 жовтня 1892 р. Відень 49, 353
348. (128). 11—12 жовтня 1892 р. Відень 49, 356—358
349. (129). 25 жовтня 1892 р. Відень 49, 361
350 (130). 30 жовтня 1892 р. Відень 49, 362—364
351. (131). 20 грудня 1892 р Відень 49, 370—372
352 (132). 14 січня 1893 р. Львів 49, 374—378
353. (133). 29 січня 1893 р. Відень 49, 379—382
354. (134). 10 лютого 1893 р. Відень 49, 383—384
355. (135). 19 лютого 1893 р. Відень 49, 385—386
356. (136). 21 квітня 1893 р. Львів 49, 389—392

357. (137). 12 травня 1893 р. Львів 49, 397—398
358. (138). 28 травня 1893 р. Відень 49, 401—402
359. (139). 13 червня 1893 р. Відень 49, 406—408
360. (140). 20 червня 1893 р. Відень 49, 408—409
361. (141). 2 серпня 1893 р. Коломия 49, 411—412
362. (142). 6 жовтня 1893 р. Львів 49, 419—421
363. (143). 6 листопада 1893 р. Львів 49, 431—433
364. (144). 21 листопада 1893 р. Львів 49, 435—436
365. (145). 7 грудня 1893 р. Львів 49, 439—440
366. (146). 31 грудня 1893 р. Львів 49, 443—444
367. (147). 20 січня 1894 р. Львів 49, 448—450
368. (148). 5 лютого 1894 р. Львів 49, 453—455
369. (149). 14 лютого 1894 р. Львів 49, 460—461
370. (150). 23 лютого 1894 р. Львів 49, 463—465
371. (151). 25 лютого 1894 р. Львів 49, 467—468
372. (152). 11, 19 березня 1894 р. Львів 49, 472—475
373. (153). 22 березня 1894 р. Львів 49, 477—479
374. (154). 9 квітня 1894 р. Львів 49, 484—489
375. (155). 26 квітня 1894 р. Львів 49, 495—496
376. (156). 13 травня 1894 р. Львів 49, 498—501
377. (157). 3 серпня 1894 р. Львів 49, 503—505
378. (158). 9 серпня 1894 р. Львів 49, 508—510
379. (159). 14 вересня 1894 р. Львів 49, 514—515
380. (160). 18 вересня 1894 р. Львів 49, 516—517
381. (161). 7 жовтня 1894 р. Львів 49, 520—522
382. (162). Кінець жовтня — початок листопада 1894 р. Львів 49, 522—524
383. (163). 10 листопада 1894 р. Львів 49, 524—526
384. (164). 14 листопада 1894 р. Львів 49, 527—528
385. (165). 1 січня 1895 р. Львів 50, 7—12
386. (166). 25 січня 1895 р. Львів 50, 14—18
387. (167). 1 лютого 1895 р. Львів 50, 22—23
388. (168). 21 лютого 1895 р. Львів 50, 26—27
389. (169). 13 березня 1895 р. Львів 50, 30—33
390. (170). 18 травня 1895 р. Львів 50, 43—45

Драгоманова Людмила Михайлівна

391. (1). 7 січня 1896 р. Львів 50, 66—67
392. (2). 5 лютого 1896 р. Львів 50, 70—71
393. (3). 12 лютого 1907 р. Львів 50, 311—318

Дрож Берджіх

394. (1). 23 грудня 1901 р. Львів 50, 196

«Друг», редакція

395. (1). 6 травня 1874 р. Дрогобич 48, 7

Енгель Едуард

396. (1). Між 13 — 16 листопада 1882 р. Нагуєвичі 48, 333—335

Єфремов Сергій Олександрович

397. (1). 16 вересня 1901 р. Львів 50, 170

398. (2). 28 жовтня 1901 р. Львів 50, 170—171
399. (3). 22 квітня 1903 р. Львів 50, 226
400. (4). 8 червня 1903 р. Львів 50, 232
401. (5). 10 листопада 1903 р. Львів 50, 234—235
402. (6). 22 січня 1905 р. Львів 50, 260—261
403. (7). 26 січня 1905 р. Львів 50, 262
404. (8). 19 лютого 1905 р. Львів 50, 262—264
405. (9). 31 травня 1905 р. Львів 50, 266—267
406. (10). 13 червня 1905 р. Львів 50, 267—268
407. (11). 18 грудня 1905 р. Львів 50, 283
408. (12). 17 квітня 1907 р. Львів 50, 320

Жарко Яків Васильович

409. (1). 24 лютого 1903 р. Львів 50, 223

Жаткович Юрій-Калман

410. (1). 20 листопада 1904 р. Львів 50, 255

Житецький Павло Гнатович

411. (1). 4 лютого 1887 р. Львів 49, 103
412. (2). Кінець квітня 1901 р. Львів 50, 166—167

Жуковецька Володимира

413. (1). 5 серпня 1911 р. Львів 50, 394

Загаєвич Василь

414. (1). 4 січня 1895 р. Львів 50, 12
415. (2). Кінець лютого 1895 р. Львів 50, 27
416. (3). 7 червня 1901 р. Львів 50, 169

Заклинський Богдан Романович

417. (1). 20 червня 1905 р. Львів 50, 268—269

Здзярський Станіслав

418. (1). Кінець червня 1900 р. Львів 50, 156—157
419. (2). Друга половина січня 1901 р. Львів 50, 164—166

Зібрт Ченек

420. (1). 24 січня 1893 р. Відень 49, 378—379
421. (2). 17 вересня 1894 р. Львів 49, 516

Зубрицький Михайло Іванович

422. (1). 7 листопада 1902 р. Львів 50, 216—217
423. (2). 27—28 листопада 1902 р. Львів 50, 217—218
424. (3). 13 серпня 1904 р. Львів 50, 248—249
425. (4). 23 січня 1905 р. Львів 50, 261—262
426. (5). 1 березня 1905 р. Львів 50, 264—265
427. (6). 7 листопада 1906 р. Львів 50, 300—301

Імператорська Академія наук. Відділ рос[ійської] мови і слов[есності]

428. (1). 21 жовтня 1913 р. Львів 50, 410
429. (2). 22 листопада 1913 р. Львів 50, 411

Калинович Іван Титович

430. (1). 7 березня 1914 р. Львів 50, 416—417
431. (2). 16 травня 1914 р. Львів 50, 418—419

Карлович Ян

432. (1). 18 січня 1892 р. Львів 49, 314—315
433. (2). 6 або 7 вересня 1892 р. Львів 49, 342—344
434. (3). 7 грудня 1892 р. Відень 49, 368—370
435. (4). 6 березня 1894 р. Львів 49, 469—471

«Kwartalnik historyczny», редакція

436. (1). 12 травня 1893 р. Відень 49, 395

Квітка Климент Васильович

437. (1). 24 січня 1902 р. Львів 50, 201

Кибальчич Надія Костянтинівна

438. (1). 2 березня 1909 р. Львів 50, 368—369
439. (2). 9 березня 1909 р. Львів 50, 370—371

Кобилецький Іван Васильович

440. (1). 25 липня 1905 р. Львів 50, 270
441. (2). 25 серпня 1905 р. Кути 50, 271—272
442. (3). Серпень 1905 р. Львів 50, 273—274
443. (4). 15 вересня 1905 р. Львів 50, 275

Кобринська Наталя Іванівна

444. (1). 13 грудня 1884 р. Львів 48, 506—507
445. (2). 20 березня 1885 р. Львів 48, 529—531
446. (3). 5 червня 1886 р. Львів 49, 65—66
447. (4). 11 грудня 1886 р. Львів 49, 91—92
448. (5). Близько 10 жовтня 1887 р. Львів 49, 122—124

Коваленко Олексій Кузьмич

449. (1). Кінець травня — початок червня 1904 р. Львів 50, 244
450. (2). 10 серпня 1906 р. Львів 50, 292—293
451. (3). 10 вересня 1906 р. Львів 50, 293—294

Коваленко Олексій Кузьмич, Самоненко Іван

452. (1). Кінець лютого 1906 р. Львів 50, 287—288

Колесса Іван Михайлович

453. (1). 11 листопада 1885 р. Львів 48, 567—569

454. (2). 28 листопада 1885 р. Львів 48, 576—580
455. (3). 24 лютого 1889 р. Львів 49, 197—198

Комаров Михайло Федорович

456. (1). 26 листопада 1886 р. Львів 49, 86
457. (2). 18 квітня 1900 р. Львів 50, 149—151

Комітет по підготовці археологічного з'їзду в Києві

458. (1). Червень 1899 р. Львів 50, 133—134

Конисський Олександр Якович

459. (1). 11 жовтня 1884 р. Вікно 48, 471—478
460. (2). 5 листопада 1884 р. Вікно 48, 488—490
461. (3). 6 грудня 1884 р. Львів 48, 495—496
462. (4). 13 грудня 1884 р. Львів 48, 497—506
463. (5). 24 грудня 1884 р. Вікно 48, 509—513
464. (6). 7 січня 1885 р. Львів 48, 521
465. (7). 14 січня 1885 р. Львів 48, 521—522
466. (8). 12 лютого 1885 р. Львів 48, 524—525
467. (9). 21 березня 1885 р. Львів 48, 531—533
468. (10). 15 квітня 1885 р. Львів 48, 534—536
469. (11). 27 вересня 1885 р. Львів 48, 550—551
470. (12). 26 жовтня 1885 р. Львів 48, 555—557
471. (13). 26 лютого 1886 р. Львів 49, 36—37
472. (14). 11 червня 1886 р. Львів 49, 165—166

Коперницький Ізидор

473. (1). 27 грудня 1883 р. Львів 48, 390—391
474. (2). 7 січня 1889 р. Львів 49, 189—191
475. (3). 2 лютого 1889 р. Львів 49, 192—194

Кореневич Михайло Іванович

476. (1). 1914 р. Львів 50, 422

Коржан Йозеф

477. (1). 15 березня 1888 р. Львів 49, 146—147
478. (2). 29 травня 1888 р. Львів 49, 162—163

Коссак Лев

479. (1). 31 березня 1908 р. Ліпік 50, 352—353

Костецький Платон Іванович

480. (1). 1 жовтня 1906 р. Львів 50, 297

Коцовський Володимир Іванович

481. (1). Після 12 червня 1889 р. Львів 49, 211—213

Коцюбинська Віра Устимівна

482. (1). 17 січня 1901 р. Львів 50, 163—164

Коцюбинський Михайло Михайлович

483. (1). 1 жовтня 1890 р. Львів 49, 260
484. (2). 24 червня 1896 р. Львів 50, 78
485. (3). 28 червня 1903 р. Львів 50, 233

Кравченко Уляна

486. (1). 14 листопада 1883 р. Львів 48, 368—372
487. (2). Близько 25 листопада 1883 р. Львів 48, 375—378
488. (3). 30 листопада 1883 р. Львів 48, 378—381
489. (4). Між 14 і 18 грудня 1883 р. Львів 48, 389—390
490. (5). Близько 23 грудня 1883 р. Львів 48, 392—394
491. (6). 26 грудня 1883 р. Львів 48, 394—397
492. (7). 1 січня 1884 р. Львів 48, 399
493. (8). 5 січня 1884 р. Львів 48, 399
494. (9). Початок лютого 1884 р. Львів 48, 400
495. (10) 4—5 лютого 1884 р. Львів 48, 400—401
496. (11). Близько 27 лютого 1884 р. Львів 48, 401—402
497. (12). Перед 27 березня 1884 р. Львів 48, 408—409
498. (13). Початок травня 1884 р. Львів 48, 422
499. (14). 9 травня 1884 р. Львів 48, 432—433
500. (15). 16 травня 1884 р. Львів 48, 446
501. (16). 1 червня 1884 р. Нагуєвичі 48, 452—453
502. (17). 12 червня 1884 р. Нагуєвичі 48, 458
503. (18). Друга половина червня 1884 р. Львів 48, 461
504. (19). 23 липня 1884 р. Львів 48, 464—465
505. (20). Близько 21 вересня 1884 р. Львів 48, 467—468
506. (21). 9 листопада 1884 р. Вікно 48, 494
507. (22). 21 грудня 1884 р. Львів 48, 507—508
508. (23). 1 січня 1886 р. Львів 49, 7
509. (24). 19 травня 1887 р. Львів 49, 110—111
510. (25). 4 серпня 1894 р. Львів 49, 505—506
511. (26). Вересень 1894 р. Львів 49, 520
512. (27). Між 4 і 7 січня 1895 р. Львів 50, 13—14
513. (28). 25 травня 1895 р. Львів 50, 46
514. (29). 22 серпня 1895 р. Львів 50, 52
515. (30). 9 січня 1916 р. Львів 50, 435

Кримський Агатангел Юхимович

516. (1). 29 листопада 1890 р. Львів 49, 262—263
517. (2). 9 грудня 1890 р. Львів 49, 267—269
518. (3). 4 листопада 1891 р. Львів 49, 302—306
519. (4). 29 листопада 1891 р. Львів 49, 310—313
520. (5). 18 лютого 1892 р. Львів 49, 315—316
521. (6). 11 березня 1892 р. Львів 49, 321—323
522. (7). 26 квітня 1892 р. Львів 49, 331
523. (8). 21 травня 1892 р. Львів 49, 334—336
524. (9). 4 серпня 1892 р. Львів 49, 340
525. (10). 20 вересня 1893 р. Львів 49, 415—416
526. (11). 7 жовтня 1893 р. Львів 49, 421—424
527. (12). 22 листопада 1893 р. Львів 49, 437—438
528. (13). 24 грудня 1893 р. Львів 49, 441—442
529. (14). 12 січня 1894 р. Львів 49, 446—447

530. (15). 5 лютого 1894 р. Львів 49, 455—457
531. (16). Середина лютого 1894 р. Львів 49, 461—463
532. (17). 22 березня 1894 р. Львів 49, 479—482
533. (18). 7 травня 1894 р. Львів 49, 496—498
534. (19). 13 травня 1894 р. Львів 49, 501—502
535. (20). 4 серпня 1894 р. Львів 49, 506—507
536. (21). 25 вересня 1894 р. Львів 49, 518—519
537. (22). 1 листопада 1894 р. Львів 49, 524
538. (23). 21 грудня 1894 р. Львів 49, 528—530
539. (24). 27 січня 1895 р. Львів 50, 18—20
540. (25). 20 лютого 1895 р. Львів 50, 24—26
541. (26). 10 березня 1895 р. Львів 50, 28—30
542. (27). 26 березня 1895 р. Львів 50, 34—36
543. (28). 17 квітня 1895 р. Львів 50, 39—40
544. (29). 11 травня 1895 р. Львів 50, 42—43
545. (30). 28 травня 1895 р. Львів 50, 46
546. (31). 30 липня 1895 р. Львів 50, 49—50
547. (32). 8 серпня 1895 р. Цигани 50, 50—51
548. (33). 30 серпня 1895 р. Львів 50, 52—55
549. (34). 17 листопада 1895 р. Львів 50, 57—60
550. (35). 13 грудня 1895 р. Львів 50, 63—64
551. (36). 14 січня 1896 р. Львів 50, 68—69
552. (37). 5 лютого 1896 р. Львів 50, 71—72
553. (38). 24 березня 1896 р. Львів 50, 75—76
554. (39). Початок травня 1896 р. Львів 50, 76
555. (40). 21 травня 1896 р. Львів 50, 77
556. (41). 28 грудня 1896 р. Львів 50, 83
557. (42). 10 квітня 1897 р. Львів 50, 90—91
558. (43). 8 серпня 1898 р. Довгополе 50, 109—110
559. (44). 26 серпня 1898 р. Довгополе 50, 113—115
560. (45). Жовтень 1900 р. Львів 50, 157—159
561. (46). 22 лютого 1904 р. Львів 50, 237
562. (47). 26 лютого 1904 р. Львів 50, 238
563. (48). 18 квітня 1904 р. Львів 50, 242—243

Крушельницький Антін Володиславович

564. (1). 6 червня 1904 р. Львів 50, 245
565. (2). 21 грудня 1909 р. Львів 50, 373
566. (3). 1 січня 1910 р. Львів 50, 374
567. (4). 12 березня 1910 р. Львів 50, 375—376
568. (5). 24 березня 1910 р. Львів 50, 376—377
569. (6). 31 березня 1910 р. Львів 50, 377
570. (7). 6 грудня 1910 р. Львів 50, 389
571. (8). 18 квітня 1911 р. Львів 50, 393
572. (9). 1 січня 1912 р. Львів 50, 398

Кульчицький Теодор

573. (1). 18 квітня 1914 р. Львів 50, 417—418

Кушнір Володимир

574. (1). 21 травня 1907 р. Львів 50, 323

Лашкевич Олександр Степанович

575. (1). 4 квітня 1888 р. Львів 49, 154
576. (2). 20 лютого 1889 р. Львів 49, 197

Лисенко Микола Віталійович

577. (1). 13 грудня 1885 р. Львів 48, 589—590
578. (2). 6—7 грудня 1903 р. Львів 50, 235

Лукич Василь

579. (1). Липень 1882 р. Нагуєвичі 48, 316
580. (2). 13 квітня 1884 р. Львів 48, 409—410
581. (3). 20 травня 1884 р. Львів 48, 447
582. (4). 9 липня 1886 р. Львів 49, 70—72
583. (5). 11 листопада 1886 р. Львів 49, 82—83
584. (6). 19 січня 1891 р. Львів 49, 271
585. (7). 15 травня 1891 р. Львів 49, 273—275
586. (8). Перша половина серпня 1892 р. Львів 49, 340—341
587. (9). 1 листопада 1892 р. Відень 49, 365—366
588. (10). 27 грудня 1892 р. Відень 49, 372
589. (11). 24 або 25 квітня 1893 р. Львів 49, 392
590. (12). 27 серпня 1896 р. Львів 50, 79—80

Луцький Остап

591. (1). 19 травня 1904 р. Львів 50, 243—244

Лучаківський Володимир

592. (1). 24 вересня 1898 р. Львів 50, 118—119
593. (2). 14 жовтня 1898 р. Львів 50, 119

Львівська поліція

594. (1). 25 липня та 10 серпня 1915 р. Львів 50, 428—429

Маковей Осип Степанович

595. (1). 23 липня 1898 р. Довгополе 50, 106—107
596. (2). 14 травня 1899 р. Львів 50, 131—132
597. (3). 29 жовтня 1901 р. Львів 50, 171—172
598. (4). 6 листопада 1901 р. Львів 50, 173—174

Микита Тимофій

599. (1). 14 січня 1897 р. Львів 50, 87
600. (2). 19 січня 1897 р. Львів 50, 88—89

Міцкевич Владислав

601. (1). 23 січня 1914 р. Львів 50, 415—416

Мосора Михайло

602. (1). 31 грудня 1898 р. Львів 50, 124

Мурко Матія

603. (1). Кінець грудня 1893 р. Львів 49, 444—445
604. (2). 8 листопада 1899 р. Львів 50, 141—142
605. (3). 15 березня 1902 р. Львів 50, 201—202
606. (4). 23 квітня 1902 р. Львів 50, 206—207
607. (5). 10 січня 1910 р. Львів 50, 374—375

Наукове товариство імені Шевченка

608. (1). Кінець 1898 р. Львів 50, 125

Наукове товариство імені Шевченка у Львові, виділ

609. (1). 1 січня 1902 р. Львів 50, 198
610. (2). 7 травня 1902 р. Львів 50, 211

Невідома особа

611. (1). Листопад — не пізніше 22 грудня 1882 р. Нагуєвичі 48, 336

Невстановлена особа

612. (1). Кінець вересня — початок жовтня 1892 р. Львів 49, 448—449
613 (2). Кінець 1914 р. Львів 50, 421

Никлович Андрій

614. (1). 4 березня 1896 р. Львів 50, 73—74

Ожешко Еліза

615. (1). 31 березня 1886 р. Львів 49, 47—51
616. (2). 13 квітня 1886 р. Львів 49, 55—58
617. (3). 14 грудня 1886 р. Львів 49, 93—95
618. (4). 19 березня 1888 р. Львів 49, 153
619. (5). 18 квітня 1888 р. Львів 49, 156—157

Озаркевич Володимир Іванович

620. (1). Квітень 1879 р. Львів 48, 178—180

Охримович Володимир Юліанович

621. (1). 26 жовтня 1893 р. Львів 49, 429
622. (2). До 16 грудня 1894 р. Львів 49, 528
623. (3). 23 грудня 1894 р. Львів 49, 530—531
624. (4). 18 травня 1895 р. Львів 50, 45
625. (5). 18 червня 1896 р. Львів 50, 78
626. (6). 1902 р. Львів 50, 220

Павлик Михайло Іванович

627. (1). 26 березня 1879 р. Львів 48, 167—170
628. (2). Початок квітня 1879 р. Львів 48, 177
629. (3). Близько 16 квітня 1879 р. Львів 48, 180—182

630. (4). Між 20 травня і 6 червня 1879 р. Львів 48, 183—186
631. (5). Кінець червня 1879 р. Львів 48, 187—191
632. (6). Початок липня 1879 р. Львів 48, 193—194
633. (7). Початок липня 1879 р. Львів 48, 194—195
634. (8). 30 липня 1879 р. Львів 48, 197—203
635. (9). 14 вересня 1879 р. Львів 48, 207—211
636. (10). Близько 10 жовтня 1879 р. Львів 48, 211—217
637. (11). 18 жовтня 1879 р. Львів 48, 217—220
638. (12). Близько 15 листопада 1879 р. Львів 48, 222—224
639. (13). 10 лютого 1880 р. Львів 48, 229—232
640. (14). 19 лютого 1880 р. Львів 48, 233—236
641. (15). Серпень, після 23, 1880 р. Нагуєвичі 48, 239—241
642. (16). 13 жовтня 1880 р. Львів 48, 242—243
643. (17). Кінець жовтня 1880 р. Львів 48, 251—255
644. (18). 31 грудня 1880 р. Львів 48, 262—263
645. (19). 29 січня 1881 р. Львів 48, 266—268
646. (20). 20 лютого 1881 р. Львів 48, 270—273
647. (21). 22 березня 1881 р. Львів 48, 279—281
648. (22). 11 квітня 1881 р. Львів 48, 283—284
649. (23). 12 листопада 1882 р. Нагуєвичі 48, 324—332
650. (24). 10 вересня 1883 р. Нагуєвичі 48, 357—358
651. (25). 9 або 10 жовтня 1883 р. Львів 48, 358—362
652. (26). 17 жовтня 1883 р. Львів 48, 362—364
653. (27). 28 жовтня 1883 р. Львів 48, 367—368
654. (28). 22 листопада 1883 р. Львів 48, 372—373
655. (29). 9 червня 1884 р. Нагуєвичі 48, 456—457
656. (30). Кінець листопада 1887 р. Львів 49, 129—130
657. (31). Початок грудня 1887 р. Львів 49, 132
658. (32). Грудень 1887 р. Львів 49, 133—134
659. (33). 16 лютого 1888 р. Львів 49, 143
660. (34). Перша декада квітня 1892 р. Львів 49, 330
661. (35). Друга половина липня 1892 р. Львів 49, 336
662. (36). Кінець липня 1892 р. Львів 49, 336
663. (37). Серпень 1892 р. Львів 49, 341—342
664. (38). 21 вересня 1892 р. Львів 49, 344—345
665. (39). 1 жовтня 1892 р. Львів 49, 349—350
666. (40). 3 жовтня 1892 р. Львів 49, 352—353
667. (41). Між 7—11 жовтня 1892 р. Відень 49, 354—355
668. (42). 11—12 жовтня 1892 р. Відень 49, 355—356
669. (43). 25 жовтня 1892 р. Відень 49, 362
670. (44). Між 25 і 30 жовтня 1892 р. Відень 49, 362
671. (45). 30 жовтня 1892 р. Відень 49, 364—365
672. (46). 2 січня 1893 р. Львів 49, 373—374
673. (47). 17 січня 1893 р. Львів 49, 378
674. (48). 31 січня 1893 р. Відень 49, 383
675. (49). Друга половина березня 1893 р. Львів 49, 388
676. (50). 1 квітня 1893 р. Львів 49, 388—389
677. (51). 25 квітня і 4 травня 1893 р. Львів 49, 393
678. (52). 10 травня 1893 р. Відень 49, 393—394
679. (53). 14 травня 1893 р. Відень 49, 398—399
680. (54). 4 червня 1893 р. Відень 49, 404
681. (55). 7 серпня 1893 р. Попелі 49, 412—413
682. (56). 28 серпня 1893 р. Львів 49, 413
683. (57). 15 вересня 1893 р. Львів 49, 414

684. (58). Між 15 та 20 вересня 1893 р. Львів 49, 415
685. (59). 20 вересня 1893 р. Львів 49, 416
686. (60). 23 вересня 1893 р Львів 49, 417
687. (61). 27 вересня 1893 р. Львів 49, 417—418
688. (62) Кінець вересня — початок жовтня 1893 р. Львів 49, 418
689. (63). 5—6 жовтня 1893 р. Львів 49, 418—419
690. (64). Перша половина жовтня 1893 р. Львів 49, 424—425
691. (65). 11 листопада 1893 р. Львів 49, 434
692. (66). 13 листопада 1893 р. Львів 49, 434—435
693. (67). 7 грудня 1893 р. Львів 49, 440—441
694. (68). 19 грудня 1893 р. Львів 49, 441
695. (69). 13 січня 1894 р. Львів 49, 447—448
696. (70). 25 січня 1894 р. Львів 49, 450
697. (71). 25 січня 1894 р. Львів 49, 450—451
698. (72). 29 січня 1894 р. Львів 49, 451—452
699. (73). 5 лютого 1894 р. Львів 49, 457
700. (74). 19 лютого 1894 р. Львів 49, 463
701. (75). 26 лютого 1894 р. Львів 49, 469
702. (76). 10 березня 1894 р. Львів 49, 471—472
703. (77). Між 10 та 19 березня 1894 р. Львів 49, 472
704. (78). Між 21—26 березня 1894 р. Львів 49, 482—483
705. (79). Близько 28 березня 1894 р. Львів 49, 483—484
706. (80). 9 квітня 1894 р. Львів 49, 489—490
707. (81). 17 квітня 1894 р. Львів 49, 491—495
708. (82). 14 травня 1894 р. Львів 49, 502
709. (83). Червень 1894 р. Львів 49, 503
710. (84). 12 серпня 1894 р. Львів 49, 510
711. (85). 11 вересня 1894 р. Львів 49, 510—511
712. (86). 20 вересня 1894 р. Львів 49, 517
713. (87). Кінець вересня 1894 р. Львів 49, 520
714. (88). 29 березня 1895 р. Відень 50, 37
715. (89). 25 серпня 1896 р. Львів 50, 79
716. (90). 5 вересня 1896 р. Львів 50, 81
717. (91). 16 травня 1897 р. Завадів 50, 91—92
718. (92). 11 липня 1898 р. Довгополе 50, 106
719. (93). 14 серпня 1898 р. Довгополе 50, 111—112
720. (94). 17 липня 1899 р. Львів 50, 134
721. (95). 20 липня 1899 р. Львів 50, 135
722. (96). 29 жовтня 1899 р. Львів 50, 140
723. (97). Кінець січня 1900 р. Львів 50, 146—149
724. (98). 12 січня 1901 р. Львів 50, 162—163
725. (99). 17 квітня 1903 р. Львів 50, 224
726. (100). 18 листопада 1904 р. Львів 50, 254—255
727. (101). 19 травня 1907 р. Львів 50, 323
728. (102). 15 липня 1907 р. Львів 50, 324
729. (103). 24 липня 1907 р. Львів 50, 324—325
730. (104). 20 грудня 1907 р. Львів 50, 343

Партицький Омелян Осипович

731. (1). Жовтень, після 27, 1880 р. Львів 48, 245—251
732. (2). 17 листопада 1882 р. Нагуєвичі 48, 335
733. (3). 20 грудня 1882 р. Нагуєвичі 48, 336—339
734. (4). 29 грудня 1882 р. Дрогобич 48, 344—345

735. (5). 29 серпня 1883 р. Нагуєвичі 48, 356
736. (6). Між 11 і 22 лютого 1882 р. 48, 401

Пастрнек Франтішек

737. (1). 11 грудня 1901 р. Львів 50, 195—196
738. (2). 26 березня 1902 р. Львів 50, 203—204
739. (3). 13 квітня 1902 р. Львів 50, 204—205
740. (4). 18 квітня 1902 р. Львів 50, 205—206
741. (5). 23 березня 1904 р. Львів 50, 239—240

Перетц Володимир Миколайович

742. (1). 15 лютого 1903 р. Львів 50, 222—223
743. (2). 3 лютого 1906 р. Львів 50, 285

Пипін Олександр Миколайович

744. (1). 23 січня 1888 р. Львів 49, 137—140
745. (2). 17 лютого 1890 р. Львів 49, 231
746. (3). 17 квітня 1903 р. Львів 50, 224—226

Познанський Борис Станіславович

747. (1). 10 січня 1886 р. Львів 49, 14
748. (2). 24 січня 1886 р. Львів 49, 21—22
749. (3). 14 березня 1886 р. Львів 49, 42—43
750. (4). Кінець травня 1886 р. Львів 49, 64
751. (5). 22 вересня 1886 р. Львів 49, 76
752. (6). 24 жовтня 1886 р. Львів 49, 79—80
753. (7). 26 листопада 1886 р. Львів 49, 85
754. (8). 8 грудня 1886 р. Львів 49, 89—90
755. (9). 27 лютого 1889 р. Львів 49, 198

Полівка Іржі

756. (1). 10 травня 1895 р. Львів 50, 41
757. (2). 7 червня 1895 р. Львів 50, 47
758. (3). Друга половина травня 1900 р. Львів 50, 151
759. (4). Початок листопада 1906 р. Львів 50, 299—300
760. (5). 8 грудня 1906 р. Львів 50, 302

Попович Клементія Карлівна

761. (1). 16 березня 1884 р. Львів 48, 403—404
762. (2). 20 березня 1884 р. Львів 48, 404—405
763. (3). 27 березня 1884 р. Львів 48, 405—408
764. (4). 13 квітня 1884 р. Львів 48, 411—413
765. (5). 20 квітня 1884 р. Львів 48, 413—416
766. (6). 26 квітня 1884 р. Львів 48, 421—422
767. (7). Між 28 квітня і 3 травня 1884 р. Львів 48, 423—428
768. (8). Між 14 і 16 травня 1884 р. Львів 48, 428—431
769. (9). 16 травня 1884 р. Львів 48, 444—445
770. (10). 20 травня 1884 р. Львів 48, 447
771. (11). 23 травня 1884 р. Нагуєвичі 48, 447—449
772. (12). 28 травня 1884 р. Нагуєвичі 48, 450—452
773. (13). 2 червня 1884 р. Дрогобич 48, 454

774. (14). 9 червня 1884 р. Нагуєвичі 48, 454—456
775. (15). 19 червня 1884 р. Львів 48, 459—461
776. (16). 29 червня 1884 р. Львів 48, 461—462
777. (17). 1 липня 1884 р. Львів 48, 462—463
778. (18). 10 липня 1884 р. Львів 48, 463—464
779. (19). 14 січня 1885 р. Львів 48, 522—523
780. (20). Кінець січня 1885 р. Львів 48, 523—524
781. (21). 17 березня 1885 р. Львів 48, 526—527
782. (22). 24 березня 1885 р. Львів 48, 534
783. (23). 26 травня 1885 р. Дидева 48, 539
784. (24). 25 серпня 1885 р. Львів 48, 539
785. (25). Березень 1886 р. Львів 49, 51—52
786. (26). 15 червня 1888 р. Львів 49, 166
787. (27). 12 вересня 1895 р. Львів 50, 55—56
788. (28). 29 листопада 1895 р. Львів 50, 62—63

«Просвіта», товариство у Львові

789. (1). Близько 25 березня 1892 р. Львів 49, 324—326

Пчілка Олена

790. (1). 29 жовтня 1885 р. Львів 48, 559—563
791. (2). 14 листопада 1885 р. Львів 48, 569—571
792. (3). 29 листопада 1885 р. Львів 48, 580—584
793. (4). Грудень 1885 р. Львів 48, 593—596
794. (5). Кінець грудня 1885 р. Львів 48, 596—598
795. (6). 4 січня 1886 р. Львів 49, 8—11
796. (7). 29 серпня 1886 р. Львів 49, 74
797. (8). 1 грудня 1886 р. Львів 49, 88—89
798. (9). 30 вересня 1891 р. Львів 49, 298—300
799. (10). 25 листопада 1891 р. Львів 49, 309—310
800. (11). 18 жовтня 1893 р. Львів 49, 426—428
801. (12). 2 грудня 1897 р. Львів 50, 95—96

«Рада» (газета), редактор

802. (1). 13 липня 1910 р. Львів 50, 378

«Рада» (газета), редакція

803. (1). 13 липня 1910 р. Львів 50, 378—386

Ратальський Василь Іванович

804. (1). 7 лютого 1906 р. Львів 50, 285—286
805. (2). 10 лютого 1906 р. Львів 50, 286
806. (3). 17 січня 1912 р. Львів 50, 400

Ржегорж Франтішек

807. (1). 26 серпня 1887 р. Львів 49, 122
808. (2). 22 листопада 1887 р. Львів 49, 130
809. (3). 6 лютого 1888 р. Львів 49, 142
810. (4). 9 вересня 1888 р. Львів 49, 174—175
811. (5). 15 грудня 1890 р. Львів 49, 269—270
812. (6). 5 лютого 1894 р. Львів 49, 458—459

813. (7). 15 березня 1894 р. Львів 49, 475—476
814. (8). 29 травня 1894 р. Львів 49, 503
815. (9). 21 липня 1895 р. Прага 50, 48
816. (10). 26 липня 1895 р. Прага 50, 48—49

Рипачек Карел

817. (1). 17 червня 1909 р. Львів 50, 371

[*Рожанський Гнат*]

818. (1). 30 грудня 1881 р. Дрогобич 48, 302—303

Романчук Юліан

819. (1). 13 березня 1897 р. Львів 50, 89—90
820. (2). 10 жовтня 1897 р. Львів 50, 92—93
821. (3). 25 листопада 1897 р. Львів 50, 95
822. (4). 3 травня 1903 р. Львів 50, 228—230

Рошкевич Михайло Якович

823. (1). 4 травня 1876 р. Львів 48, 48—50
824. (2). 9 червня 1876 р. Львів 48, 50—51
825. (3). 2 квітня 1878 р. Львів 48, 78

Рошкевич Ольга Михайлівна

826. (1). 15—23 вересня 1874 р. Дрогобич 48, 12—14
827. (2). 2 травня 1875 р. Дрогобич 48, 18—21
828. (3). 26 травня 1875 р. Дрогобич 48, 21—29
829. (4). Початок липня 1875 р. Дрогобич 48, 37—38
830 (5). Серпень 1875 р. Львів 48, 38
831. (6). 30 жовтня 1875 р. Львів 48, 39—40
832. (7). 29 січня 1876 р. Львів 48, 41
833. (8). Близько 8 лютого 1876 р. Львів 48, 42—45
834. (9). 29 лютого 1876 р. Львів 48, 46—48
835. (10). 21 квітня 1877 р. Львів 48, 68—71
836. (11). Початок березня 1878 р. Львів 48, 75—76
837. (12). Квітень 1878 р. Львів 48, 80—81
838. (13). Кінець квітня 1878 р. Львів 48, 82
839. (14). Початок червня 1878 р. Львів 48, 85
840. (15). 14 червня 1878 р. Львів 48, 85—86
841. (16). 30 липня 1878 р. Львів 48, 89—92
842. (17). 4 серпня 1878 р. Львів 48, 92—97
843. (18). 14 серпня 1878 р. Львів 48, 98—102
844. (19). Кінець серпня 1878 р. Львів 48, 105—108
845. (20). 20 вересня 1878 р. Львів 48, 108—109
846. (21). Кінець вересня 1878 р. Львів 48, 119—121
847. (22). 29 жовтня 1878 р. Львів 48, 121—122
848. (23). Після 10 листопада 1878 р. Львів 48, 123—126
849. (24). 18 грудня 1878 р. Львів 48, 126—131
850. (25). 26 грудня 1878 р. Львів 48, 131—136
851. (26). 2 січня 1879 р. Львів 48, 137—141
852. (27). 15 січня 1879 р. Львів 48, 142—146
853. (28). 26—27 січня 1879 р. Львів 48, 146—153

854. (29). 7—8 лютого 1879 р. Львів 48, 153—158
855. (30). Близько 17—18 лютого 1879 р. 48, 158—162
856. (31). 22—23 лютого 1879 р. Львів 48, 162—166
857. (32). 13 березня 1879 р. Львів 48, 166—167
858. (33). 1 квітня 1879 р. Львів 48, 171
859. (34). 6 квітня 1879 р. Львів 48, 172—176
860. (35). Початок червня 1879 р. Львів 48, 186—187
861. (36). Кінець червня 1879 р. Львів 48, 191—192
862. (37). Близько 6 липня 1879 р. Львів 48, 195—197
863. (38). Близько 14 вересня 1879 р. Львів 48, 204—207

Рошкевич Ярослав Михайлович

864. (1). Початок липня 1875 р. Дрогобич 48, 32—37
865. (2). 22 вересня 1877 р. Львів 48, 71—72
866. (3). 19 червня 1878 р. Львів 48, 86—88
867. (4). 19 липня 1878 р. Львів 48, 89
868. (5). 20 серпня 1878 р. Львів 48, 102—103

«Руська бесіда», товариство

869. (1). 9 березня 1890 р. Львів 49, 235—236
870. (2). 6 грудня 1893 р. Львів 49, 438—439

«Січ», товариство у Відні

871. (1). 11 лютого 1887 р. Львів 49, 106—107
872. (2). 25 квітня 1887 р. Львів 49, 109—110
873. (3). 23 січня 1890 р. Львів 49, 230
874. (4). 3 лютого 1896 р. Львів 50, 70

«Slowo Polskie» (газета), редактор

875. (1). 17 листопада 1905 р. Львів 50, 282—283

Спасович Володимир Данилович

876. (1). Кінець 1880 р. Львів 48, 261

Сперанський Михайло Несторович

877. (1). 20 серпня 1902 р. Криворівня 50, 214—215

Старицький Михайло Петрович

878. (1). 24 червня 1902 р. Львів 50, 212—213

Сумцов Микола Федорович

879. (1). 6 листопада 1900 р. Львів 50, 159
880. (2). 10 вересня 1906 р. Львів 50, 295

Тоболка Зденек

881. (1). 8 серпня 1898 р. Довгополе 50, 110—111

Тодоров Петко

882. (1). 20 грудня 1902 р. Львів 50, 219

Товариство імені Т. Г. Шевченка у Петербурзі

883. (1). 13 січня 1908 р. Львів 50, 350

Трегубов Єлисей Купріянович

884. (1). 14 листопада 1901 р. Львів 50, 174—177
885. (2). 26 листопада 1901 р. Львів 50, 187—191
886. (3). 4 грудня 1901 р. Львів 50, 193—194
887. (4). 1 лютого 1906 р. Львів 50, 284—285
888. (5). 21 лютого 1906 р. Львів 50, 287
889. (6). 2 квітня 1906 р. Львів 50, 288
890. (7). 7 квітня 1906 р. Львів 50, 289
891. (8). 30 листопада 1907 р. Львів 50, 337—340
892. (9). 31 грудня 1907 р. Львів 50, 344—346
893. (10). Вересень — жовтень 1914 р. Львів 50, 421
894. (11). 27 травня 1915 р. Львів, 50, 425—427

Університетська молодь у Львові

895. (1). 14 грудня 1906 р. Львів 50, 304—305

[*Федорович Й.*]

896. (1). 11 травня 1879 р. Львів 48, 182—183

Федорців Федь

897. (1). Між 15 вересня 1915 — 15 березня 1916 р. Львів 50, 434

Франко Анна Іванівна

898. (1). 3—13 лютого 1915 р. Львів 50, 423—424
899. (2). 24 березня 1915 р. Львів 50, 424—425

Франко (Хоружинська) Ольга Федорівна

900. (1). 4 вересня 1885 р. Львів 48, 542—545
901. (2). 29 вересня 1885 р. Львів 48, 552—553
902. (3). 18 жовтня 1885 р. Львів 48, 553—555
903. (4). 27 жовтня 1885 р. Львів 48, 557—559
904. (5). 24 листопада 1885 р. Львів 48, 575—576
905. (6). Перша половина листопада 1885 р. Львів 48, 576
906. (7). 4 грудня 1885 р. Львів 48, 584—585
907. (8). 30 грудня 1885 р. Львів 48, 591—593
908. (9). 10 січня 1886 р. Львів 49, 15—18
909. (10). 18 січня 1886 р. Львів 49, 20
910. (11). 14 лютого 1886 р. Львів 49, 29—30
911. (12). 24 лютого 1886 р. Львів 49, 34—35
912. (13). 18 березня 1886 р. Львів 49, 44—45
913. (14). 28 березня 1886 р. Львів 49, 45—47
914. (15). 6 квітня 1886 р. Львів 49, 53—55
915. (16). 20 квітня 1886 р. Львів 49, 58
916. (17). Середина січня 1887 р. Львів 49, 98—100
917. (18). 19 січня 1887 р. Львів 49, 101—102
918. (19). 27 червня 1887 р. Тернопіль 49, 117
919. (20). Початок липня 1887 р. Тернопіль 49, 117—118
920. (21). 10 травня 1888 р. Львів 49, 158—159

921. (22). 16 травня 1888 р. Львів 49, 160
922. (23). 22 травня 1888 р. Львів 49, 160—162
923. (24). 29 травня 1888 р. Львів 49, 163—164
924. (25). Початок червня 1888 р. Львів 49, 164—165
925. (26). 19 червня 1888 р. Львів 49, 166—167
926. (27). 22 червня 1888 р. Львів 49, 167—168
927. (28). Між 19 і 22 червня 1889 р. Львів 49, 214—215
928. (29). Початок серпня 1889 р. Львів 49, 217
929. (30). Після 9 вересня 1889 р. Львів 49, 217—218
930. (31). 19 травня 1890 р. Львів 49, 252
931. (32). 30 липня 1890 р. Львів 49, 259
932. (33). Середина липня 1891 р. Львів 49, 282—284
933. (34). Близько 10 серпня 1891 р. Львів 49, 284—287
934. (35). Кінець серпня 1891 р. Львів 49, 293—294
935. (36). 31 серпня 1891 р. Львів 49, 294—295
936. (37). 11 жовтня 1892 р. Відень 49, 354—355
937. (38). 25 жовтня 1892 р. Відень 49, 360—361
938. (39). Початок листопада 1892 р. Відень 49, 366—367
939. (40). 20 лютого 1893 р. Відень 49, 386—387
940. (41). 12 травня 1893 р. Відень 49, 396—397
941. (42). 19 травня 1893 р. Відень 49, 400
942. (43). 28 травня 1893 р. Відень 49, 402—403
943. (44). 2 червня 1893 р. Відень 49, 403—404
944. (45). 12—13 червня 1893 р. Відень 49, 405—406
945. (46). 20 червня 1893 р. Відень 49, 408
946. (47). 28 червня 1893 р. Відень 49, 410—411
947. (48). 8 квітня 1904 р. Санкт-Мікель 50, 241
948. (49). Початок серпня 1905 р. Львів 50, 271
949. (50). 28 серпня 1905 р. Кути 50, 272
950. (51). 31 серпня 1905 р. Кути 50, 272—273
951. (52). 28 серпня 1907 р. Криворівня 50, 327—328
952. (53). 3 вересня 1907 р. Криворівня 50, 329
953. (54). 31 березня 1908 р. Ліпік 50, 353—354
954. (55). 6 квітня 1908 р. Ліпік 50, 354
955. (56). 7 квітня 1908 р. Ліпік 50, 354
956. (57). 2 серпня 1914 р. Криворівня 50, 419—420
957. (58). 6 серпня 1914 р. Криворівня 50, 420

Франко Тарас Іванович

958. (1). 15 серпня 1915 р. Львів 50, 430—431

Харов'юк Данило Юрійович

959. (1). 28 грудня 1906 р. Львів 50, 306
960. (2). 30 вересня 1907 р. Львів 50, 331

Хойнацький Антін

961. (1). 29 квітня 1903 р. Львів 50, 227—228

Ціпановська Марія

962. (1). 4 січня 1885 р. Львів 48, 519—521

Цісарсько-королівський суд у Львові

963. (1). 14 березня 1903 р. Львів 50, 223—224

Чайковський Андрій Якович

964. (1). 26 березня 1895 р. Львів 50, 36
965. (2). 28 червня 1895 р. Львів 50, 47—48
966. (3). Кінець жовтня 1895 р. Львів 50, 56—57
967. (4). 8 березня 1896 р. Львів 50, 74—75
968. (5). 18 червня 1896 р. Львів 50, 77—78
969. (6). Середина листопада 1904 р. Львів 50, 254
970. (7). 5 грудня 1904 р. Львів 50, 258

Черний Адольф

971. (1). 29 серпня 1898 р. Довгополе 50, 116—117
972. (2). 21 вересня 1898 р. Львів 50, 117—118
973. (3). 26 вересня 1898 р. Львів 50, 118
974. (4). 22 жовтня 1898 р. Львів 50, 120—121
975. (5). 25 листопада 1898 р. Львів 50, 121—122
976. (6). 3 січня 1899 р. Львів 50, 126
977. (7). 29 березня 1899 р. Львів 50, 130
978. (8). 30 березня 1899 р. Львів 50, 130—131
979. (9). 9 грудня 1899 р. Львів 50, 143—144
980. (10). 13 червня 1900 р. Львів 50, 151—152
981. (11). 19 листопада 1900 р. Львів 50, 160
982. (12). 18 грудня 1900 р. Львів 50, 160—161
983. (13). 28 березня 1904 р. Львів 50, 240—241
284. (14). 5 жовтня 1910 р. Львів 50, 386—387

Чикаленко Євген Харлампійович

985. (1). Початок січня 1907 р. Львів 50, 310—311

Шараневич Ізидор

986. (I). Після 21 травня 1888 р. Львів 49, 164

Шишманов Іван

987. (1). 26 липня 1895 р. Прага 50, 49
988. (2). 7 січня 1896 р. Львів 50, 68
989. (3). 10 серпня 1907 р. Львів 50, 325—326
990. (4). 3 жовтня 1907 р. Львів 50, 332

Щасний Сельський Фелікс Станіславович

991. (1). 11 квітня 1875 р. Дрогобич 48, 17

Щурат Василь Григорович

992. (1). 26 жовтня 1893 р. Львів 49, 428
993. (2). Початок листопада 1893 р. Львів 49, 430—431
994. (3). 11 листопада 1893 р. Львів 49, 433
995. (4). 29 грудня 1893 р. Львів 49, 443
996. (5). 9 січня 1894 р. Львів 49, 446
997. (6). 10 квітня 1894 р. Львів 49, 490—491

998. (7). 9 серпня 1894 р. Львів 49, 508
999. (8). 13 вересня 1894 р. Львів 49, 513—514
1000. (9). 13 лютого 1896 р. Львів 50, 72

Яворський Юліан Андрійович

1001. (1). 21 жовтня 1891 р. Відень 49, 358—360
1002. (2). 21 листопада 1893 р. Львів 49, 436—437
1003. (3). 12 вересня 1894 р. Львів 49, 511—513
1004. (4). 10 серпня 1899 р. Львів 50, 136
1005. (5). 19 липня 1905 р. Львів 50, 269
1006. (6). 17 серпня 1905 р. Львів 50, 271
1007. (7). 5 листопада 1905 р. Львів 50, 278
1008. (8). 2 грудня 1906 р. Львів 50, 301
1009. (9). 9 січня 1907 р. Львів 50, 308—310
1010. (10). 16 лютого 1907 р. Львів 50, 318—319

Ягич Ватрослав

1011. (1). 23 червня 1900 р. Львів 50, 154—155
1012. (2). 26 червня 1904 р. Львів 50, 245—248
1013. (3). 3 вересня 1904 р. Львів 50, 249—250
1014. (4). 11 вересня 1904 р. Львів 50, 250—252
1015. (5). 29 вересня 1905 р. Львів 50, 275—278
1016. (6). 8 листопада 1905 р. Львів 50, 279—282
1017. (7). 12 грудня 1906 р. Львів 50, 302—304
1018. (8). 2 грудня 1907 р. Львів 50, 340
1019. (9). 25 листопада 1910 р. Львів 50, 388—390
1020. (10). 25 лютого 1911 р. Львів 50, 390—392
1021. (11). 13 березня 1911 р. Львів 50, 392—393
1022. (12). 19 грудня 1911 р. Львів 50, 396—397
1023. (13). 5 січня 1912 р. Львів 50, 398—400
1024. (14). 23 січня 1912 р. Львів 50, 400—401
1025. (15). 8 лютого 1913 р. Львів 50, 405—407
1026. (16). 26 березня 1913 р. Львів 50, 407—408
1027. (17). 27 квітня 1913 р. Львів 50, 408—410
1028. (18). 14 серпня 1915 р. Львів 50, 429—430

Якібюк Василь

1029. (1). 4 грудня 1915 р. Львів 50, 433—434

ДОДАТКИ

1030. (1). *До Крайової шкільної ради.* Кінець 1881 р. 48, 600
1031. (2). *До О. С. Маковея.* 14 серпня 1890 р. Львів 49, 535
1032. (3). *До Л. М. Драгоманової.* 31 грудня 1895 р. Львів 50, 439
1033. (4). *До Київського організаційного комітету археологічного з'їзду.* 20 серпня 1899 р. Львів 50, 439
1034. (5). *До В. Б. Антоновича.* Серпень-вересень 1899 р. Львів 50, 439—440
1035. (6). *До Ганни Барвінок.* 8 березня 1901 р. Львів 50, 440—441
1036. (7). *До дружини Еміля Золя.* 29 вересня 1902 р. Львів 50, 441

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. Автограф листа І. О. Бодуена де Куртене від 18 лютого 1904 р. . . . . 224—225
2. П. Г. Житецький. Фото. 80-ті роки . . . . . 224—225
3. В. М. Перетц. Фото. 90-ті роки . . . . . 224—225
4. М. Ф. Комаров. Фото. 90-ті роки . . . . . 224—225
5. Є. К. Трегубов. Фото. 90-ті роки . . . . . 256—257
6. Адольф Черни. Фото. Кінець 90-х років . . . . 256—257
7. Ватрослав Ягич. Фото. 90-ті роки . . . . . 256—257
8. Матія Мурко. Фото. Початок 90-х років . . . . 256—257
9. М. Ф. Сумцов. Фото. 90-ті роки . . . . . 256—257

У підготовці до видання 50-го тому брала участь текстологічна комісія у складі: *Бернштейн М. Д. (голова), Білявська О. О., Вишневська Н. О., Гончарук М. Л., Полотай А. М., Свкарева К. М.*

ЗМІСТ

ЛИСТИ

1895

1. До М. П. Драгоманова. *Львів, 1 січня* 7 *445*
2. До Василя Загаевича. *Львів, 4 січня* 12 *450*
3. До Антала Германа. *Львів, 6 січня* 12 *451*
4. До Уляни Кравченко. [*Львів, між 4 і 7 січня*] 13 *451*
5. До М. П. Драгоманова. *Львів, 25 січня* 14 *451*
6. До А. Ю. Кримського. *Львів, 27 січня* 18 *454*
7. До Ф. К. Вовка. [*Львів, січень*] 20 *455*
8. До Ф. К. Вовка. [*Львів, січень*] 20 *456*
9. До Ф. К. Вовка. *Львів, 1 лютого* 21 *456*
10. До М. П. Драгоманова. *Львів, 1 лютого* 22 *457*
11. До Ф. К. Вовка. *Львів, 20 лютого* 23 *457*
12. До А. Ю. Кримського. *Львів, 20 лютого* 24 *457*
13. До М. П. Драгоманова. *Львів, 21 лютого* 26 *458*
14. До Василя Загаевича. [*Львів, кінець лютого*] 27 *458*
15. До А. Ю. Кримського. [*Львів*], *10 березня* 28 *458*
16. До М. П. Драгоманова. *Львів, 13 березня* 30 *459*
17. До Ф. К. Вовка. [*Львів, перша половина березня*] 33 *461*
18. До Ф. К. Вовка. *Львів, 26 березня* 33 *461*
19. До А. Ю. Кримського. *Львів, 26 березня* 34 *462*
20. До А. Я. Чайковського. *Відень, 26 березня* 36 *463*
21. До М. І. Павлика. *Відень, 29 березня*. 37 *463*
22. До Ф. К. Вовка. *Львів, 17 квітня* 37 *463*
23. До А. Ю. Кримського. *Львів, 17 квітня* 39 *464*
24. До Ф. К. Вовка. *Львів, 10 травня* 40 *464*
25. До Іржі Полівки. *Львів, 10 травня* 41 *464*
26. До А. Ю. Кримського. *Львів, 11 травня* 42 *465*
27. До М. П. Драгоманова. *Львів, 18 травня* 43 *466*
28. До В. Ю. Охримовича. *Львів, 18 травня* 45 *466*
29. До Уляни Кравченко. *Львів, 25 травня* 46 *467*
30. До А. Ю. Кримського. *Львів, 28 травня* 46 *467*
31. До Іржі Полівки. *Львів, 7 червня* 47 *467*
32. До Ф. К. Вовка. *Львів, 15 червня* 47 *467*
33. До А. Я. Чайковського. *Львів, 28 червня* 47 *468*
34. До Франтішка Ржегоржа. *Прага, 21 липня* 48 *468*
35. До Франтішка Ржегоржа. *Прага, 26 липня* 48 *468*
36. До Івана Шишманова. [*Прага, 26 липня*] 49 *468*
37. До А. Ю. Кримського. *Львів, 30 липня* 49 *469*

38. До А. Ю. Кримського. *Цигани, 8 серпня* 50 *469*
39. До Уляни Кравченко. *Львів, 22 серпня* 52 *470*
40. До А. Ю. Кримського. *Львів, 30 серпня* 52 *470*
41. До К. К. Попович. *Львів, 12 вересня* 55 *471*
42. До А. Я. Чайковського. [*Львів, кінець жовтня*] 56 *471*
43. До А. Ю. Кримського. *Львів, 17 листопада* 57 *472*
44. До Ярослава Врхліцького. *Львів, 27 листопада* 60 *473*
45. До К. К. Попович. *Львів, 29 листопада* 62 *474*
46. До А. Ю. Кримського. *Львів, 13 грудня* 63 *474*
47. До Ф. К. Вовка. [*Львів, 1895*] 65 *474*

1896

48. До Л. М. Драгоманової. *Львів, 7 січня* 66 *474*
49. До Івана Шишманова. *Львів, 7 січня* 68 *475*
50. До А. Ю. Кримського. *Львів, 14 січня* 68 *475*
51. До товариства «Січ». *Львів, 3 лютого* 70 *476*
52. До Л. М. Драгоманової. *Львів, 5 лютого* 70 *476*
53. До А. Ю. Кримського. *Львів, 5 лютого* 71 *476*
54. До В. Г. Шурата. *Львів, 13 лютого* 72 *476*
55. До Андрія Никловича. *Львів, 4 березня* 73 *477*
56. До А. Я. Чайковського. *Львів, 8 березня* 74 *477*
57. До А. Ю. Кримського. *Львів, 24 березня* 75 *477*
58. До А. Ю. Кримського. [*Львів, початок травня*] 76 *478*
59. До А. Ю. Кримського. *Львів, 21 травня* 77 *478*
60. До А. Я. Чайковського. [*Львів*], *18 червня* 77 *478*
61. До В. Ю. Охримовича. [*Львів, 18 червня*] 78 *479*
62. До М. М. Коцюбинського. *Львів, 24 червня* 78 *479*
63. До М. І. Павлика. *Львів, 25 серпня* 79 *479*
64. До Василя Лукича. *Львів, 27 серпня* 79 *480*
65. До І. О. Бодуена де Куртене. *Львів, 5 вересня* 80 *480*
66. До М. І. Павлика. *Львів, 5 вересня* 81 *480*
67. До Болеслава Вислоуха. *Львів, 28 жовтня* 82 *480*
68. До А. Ю. Кримського. *Львів, 28 грудня* 83 *481*
69. До редактора «Gazety Narodowej». [*Львів*, 1896] 83 *481*

1897

70. До Тимофія Микити. *Львів, 14 січня* 87 *481*
71. До Тимофія Микити. *Львів, 18 січня* 88 *482*
72. До Ю. С. Романчука. [*Львів*], *13 березня* 89 *482*
73. До А. Ю. Кримського. *Львів, 10 квітня* 90 *482*
74. До М. І. Павлика. [*Завадів, 16 травня*] 91 *483*
75. До М. С. Грушевського. [*Львів, 23 вересня*] 92 *483*
76. До Ю. С. Романчука. *Львів, 10 жовтня* 92 *484*
77. До Б. Д. Грінченка. *Львів, 19 листопада* 94 *484*
78. До Ю. С. Романчука. *Львів, 25 листопада* 95 *485*
79. До Олени Пчілки. *Львів, 2 грудня* 95 *485*
80. До К. О. Білиловського. *Львів, 28 грудня* 96 *485*

1898

81. До І. О. Бодуена де Куртене. *Львів, 27 січня* 98 *486*
82. До М. С. Грушевського. [*Львів, січень*] 100 *487*
83. До видавництва «Криптадій». *Львів, 21 лютого* 101 *487*

84. До І. О. Бодуена де Куртене. [*Львів, друга половина лютого*] 102 *487*
85. До М. І. Павлика. *Довгополе, 11 липня* 106 *488*
86. До О. С. Маковея. *Довгополе, 23 липня* 106 *488*
87. До Б. Д. Грінченка. *Довгополе, 8 серпня* 107 *489*
88. До М. С. Грушевського. *Довгополе, 8 серпня* 108 *489*
89. До А. Ю. Кримського. *Довгополе, 8 серпня* 109 *490*
90. До Зденка Тоболки. *Довгополе, 8 серпня* 110 *491*
91. До М. І. Павлика. [*Довгополе, 14 серпня*] 111 *491*
92. До М. С. Грушевського. [*Довгополе, 16 серпня*] 112 *492*
93. До А. Ю. Кримського. [*Довгополе, 26 серпня*] 113 *492*
94. До Адольфа Черного. *Довгополе, 29 серпня* 116 *494*
95. До Адольфа Черного. *Львів, 21 вересня* 117 *494*
96. До Адольфа Черного. *Львів, 26 вересня* 118 *495*
97. До Володимира Лучаківського. *Львів, 26 вересня* 119 *495*
98. До Володимира Лучаківського. *Львів, 14 жовтня* 120 *495*
99. До Адольфа Черного. *Львів, 22 жовтня* 120 *495*
100. До Адольфа Черного. *Львів, 25 листопада* 121 *496*
101. До Ф. К. Вовка. *Львів, 31 грудня* 122 *496*
102. До Михайла Мосори. *Львів, 31 грудня* 124 *497*
103. До Наукового товариства імені Шевченка. [*Львів, кінець 1898 р.*] 125 *497*

1899

104. До Адольфа Черного. *Львів, 3 січня* 126 *497*
105. До Ф. К. Вовка. [*Львів, 16 січня*] 126 *498*
106. До Ярослава Врхліцького. *Львів, 16 січня* 128 *498*
107. До Ф. К. Вовка. *Львів, 11 березня* 129 *498*
108. До Адольфа Черного. *Львів, 29 березня* 130 *499*
109. До Адольфа Черного. [*Львів, 30 березня*] 130 *499*
110. До М. С. Грушевського. [*Львів, березень*] 131 *499*
111. До О. С. Маковея. *Львів, 14 травня* 131 *500*
112. До О. М. Веселовського. *Львів, 24 червня* 132 *500*
113. До Комітету по підготовці археологічного з'їзду в Києві. [*Львів, червень*] 133 *501*
114. До М. І. Павлика. *Львів, 17 липня* 134 *501*
115. До М. І. Павлика. *Львів, 20 липня* 135 *501*
116. До М. С. Грушевського. [*Львів, липень*] 135 *502*
117. До Ю. А. Яворського. *Львів, 10 серпня* 136 *503*
118. До М. С. Грушевського. [*Львів, серпень*/] 137 *503*
119. До М. С. Грушевського. [*Львів, вересень*] 138 *504*
120. До М. І. Павлика. [*Львів, 29 жовтня*] 140 *506*
121. До Ф. К. Вовка. *Львів, 31 жовтня* 140 *506*
122. До Матії Мурка. *Львів, 8 листопада* 141 *506*
123. До Ф. К. Вовка. [*Львів, листопад*] 142 *506*
124. До Адольфа Черного. [*Львів, 9 грудня*] 143 *507*
125. До О. М. Веселовського. *Львів, 12 грудня* 144 *507*

1900

126. До М. І. Павлика. [*Львів, кінець січня*] 146 *508*
127. До М. Ф. Комарова. *Львів, 18 квітня* 149 *508*
128. До Їржі Полівки. *Львів*, [*друга половина травня*] 151 *509*
129. До Адольфа Черного. [*Львів*], *13 червня* 151 *509*
130. До І. О. Бодуена де Куртене. *Львів, 19 червня* 152 *510*

131. До Ватрослава Ягича. *Львів, 23 червня* 154 *510*
132. До Станіслава Здзярського. [*Львів, кінець червня*] . . . 156 *511*
133. До Ф. К. Вовка. *Львів, 4 вересня* 157 *511*
134. До А. Ю. Кримського. [*Львів, жовтень*] 157 *512*
135. До М. Ф. Сумцова. *Львів, 6 листопада* 159 *512*
136. До Адольфа Черного. *Львів, 19 листопада* 160 *513*
137. До Адольфа Черного. *Львів, 18 грудня* 160 *513*

1901

138. До М. І. Павлика. [*Львів, 12 січня*] 162 *514*
139. До В. У. Кощюбинської. *Львів, 17 січня* 163 *514*
140. До Станіслава Здзярського. [*Львів, друга половина січня*] . 164 *515*
141. До П. Г. Житецького. [*Львів, кінець квітня*] 166 *515*
142. До М. С. Грушевського. [*Львів, квітень*] 167 *516*
143. До О. М. Веселовського. *Львів, 27 травня* 168 *516*
144. До Василя Загаєвича. [*Львів, 7 червня*] 169 *517*
145. До О. Г. Барвінського. *Львів, 25 червня* 169 *517*
146. До Льва Ганкевича. [*Криворівня, 6 серпня*] 170 *517*
147. До С. О. Єфремова. *Львів, 16 вересня* 170 *518*
148. До С. О. Єфремова. [*Львів*], *28 жовтня* 170 *518*
149. До О. С. Маковея. *Львів, 29 жовтня* 171 *519*
150. До О. Г. Барвінського. *Львів, 1 листопада.* 172 *519*
151. До О. С. Маковея. *Львів, 6 листопада* 173 *520*
152. До Є. К. Трегубова. *Львів, 14 листопада* 174 *521*
153. До М. С. Грушевського. *Львів, 16 листопада* 177 *521*
154. До Б. Д. Грінченка. *Львів, 20 листопада* 177 *521*
155. До Є. К. Трегубова. *Львів, 26 листопада* 187 *522*
156. До М. С. Грушевського. [*Львів, кінець листопада — початок грудня*] 191 *523*
157. До Василя Білецького. *Львів, 3 грудня* 191 *523*
158. До Є. К. Трегубова. *Львів, 4 грудня* 193 *524*
159. До Франтішка Пастрнка. *Львів, 11 грудня* 195 *524*
160. До Берджіха Дрожа. *Львів, 23 грудня* 196 *525*
161. До М. С. Грушевського. [*Львів, листопад — грудень*] . . 197 *525*

1902

162. До виділу Наукового товариства імені Шевченка у Львові. *Львів, 1 січня* 198 *526*
163. До І. О. Бодуена де Куртене. *Львів, 19 січня* 198 *526*
164. До О. М. Веселовського. *Львів, 19 січня* 200 *526*
165. До К. В. Квітки. [*Львів*], *24 січня* 201 *527*
166. До Матії Мурка. *Львів, 15 березня* 201 *527*
167. До Ф. К. Вовка. [*Львів*], *18 березня* 202 *528*
168. До Франтішка Пастрнка. *Львів, 26 березня* 203 *528*
169. До Ф. К. Вовка. [*Львів, 26 березня*] 204 *529*
170. До Франтішка Пастрнка. *Львів, 13 квітня* 205 *529*
171. До Франтішка Пастрнка. [*Львів*], *18 квітня* 205 *529*
172. До Матії Мурка. [*Львів, 23 квітня*] 206 *530*
173. До Ф. К. Вовка. *Львів, 25 квітня* 207 *530*
174. До Ф. К. Вовка [*Львів, кінець квітня*] 208 *531*
175. До О. М. Веселовського. *Львів, 4 травня* 209 *532*
176. До виділу Наукового товариства імені Шевченка у Львові, *Львів. 7 травня* 211 *532*

177. До Ф. К. Вовка. *Львів, 9 червня* 211 *532*
178. До М. П. Старицького. *Львів, 24 червня* 212 *532*
179. До В. М. Гнатюка. [*Криворівня*], *18 липня* 213 *533*
180. До В. М. Гнатюка. [*Криворівня*], *27 липня* 213 *534*
181. До М. Н. Сперанського. *Криворівня, 20 серпня* 214 *534*
182. До В. М. Гнатюка. [*Криворівня, серпень*] 215 *535*
183. До Ф. К. Вовка. *Львів, 27 жовтня* 215 *535*
184. До М. І. Зубрицького. *Львів, 7 листопада* 216 *536*
185. До М. І. Зубрицького. *Львів, 27—28 листопада* . . . 217 *536*
186. До Петко Тодорова. *Львів, 20 грудня* 219 *537*
187. До В. Ю. Гнатюка. [*Львів*], *29 грудня* 220 *538*
188. До В. Охримовича. [*Львів, 1902 р.*] 220 *538*

1903

189. До В. М. Гнатюка. *Львів, 1 лютого* 221 *538*
190. До В. М. Перетца. *Львів, 15 лютого* 222 *539*
191. До Я. В. Жарка. *Львів, 24 лютого* 223 *539*
192. До цісарсько-королівського суду у Львові. *Львів, 14 березня* 223 *540*
193. До М. І. Павлика. [*Львів, 17 квітня*] 224 *540*
194. До О. М. Пипіна. *Львів, 17 квітня* 224 *541*
195. До С. О. Єфремова. [*Львів*], *22 квітня* 226 *541*
196. До М. С. Грушевського. [*Львів, 27 квітня*] 226 *541*
197. До Антона Хойнацького. [*Львів, 29 квітня*] 227 *542*
198. До М. С. Грушевського. [*Львів, 30 квітня*] 228 *542*
199. До Ю. С. Романчука. *Львів, 3 травня* 228 *542*
200. До М. С. Грушевського. [*Львів*], *5 травня* 230 *543*
201. До Людвіка Бернацького. *Львів, 12 травня* 230 *543*
202. До С. О. Єфремова. [*Львів*], *8 червня* 232 *544*
203. До М. М. Коцюбинського. [*Львів*], *28 червня* 233 *544*
204. До Людвіка Бернацького. *Львів, 4 листопада* 233 *545*
205. До С. О. Єфремова. [*Львів*], *10 листопада* 234 *545*
206. До М. В. Лисенка. [*Львів, 6—7 грудня*] 235 *545*

1904

207. До І. О. Бодуена де Куртене. *Львів, 18 лютого* . . . 236 *546*
208. До А. Ю. Кримського. *Львів, 22 лютого* 237 *546*
209. До А. Ю. Кримського. *Львів, 26 лютого* 238 *547*
210. До В. М. Гнатюка. *Львів, 28 лютого* 238 *547*
211. До Франтішка Пастрнка. *Львів, 23 березня* 239 *548*
212. До Адольфа Черного. *Львів, 23 березня* 240 *549*
213. До С. О. Венгерова. *Львів, 29 березня* 241 *549*
214. До О. Ф. Франко. [*Санкт-Мікель, 8 квітня*] 241 *549*
215. До А. Ю. Кримського. *Львів, 18 квітня* 242 *553*
216. До С. О. Венгерова. *Львів, 4 травня* 243 *553*
217. До Остапа Луцького. *Львів, 19 травня* 243 *553*
218. До О. К. Коваленка. [*Львів, кінець травня — початок червня*] 244 *554*
219. До А. В. Крушельницького. *Львів, 6 червня* 245 *554*
220. До Ватрослава Ягича. *Львів, 26 червня* 245 *555*
221. До М. І. Зубрицького. *Львів, 13 серпня* 248 *555*
222. До Ватрослава Ягича. *Львів, 3 вересня* 249 *555*
223. До Ватрослава Ягича. *Львів, 11 вересня* 250 *556*

224. До С. О. Венгерова. *Львів, 15 жовтня* 253 *556*
225. До М. І. Павлика. [*Львів, середина листопада*] 254 *556*
226. До А. Я. Чайковського. *Львів, 18 листопада* 254 *557*
227. До Ю. К. Жатковича. [*Львів, 20 листопада*] 255 *557*
228. До редакції газети «Діло». *Львів, 24 листопада* 255 *557*
229. До А. Я. Чайковського. [*Львів*], *5 грудня* 258 *558*

1905

230. До автора збірки «Buddistische Erzählungen». *Львів, 18 січня* 259 *559*
231. До автора вірша «Alexander in Babilon». *Львів, 19 січня* . 260 *559*
232. До С. О. Єфремова. [*Львів*], *22 січня* 260 *559*
233. До М. І. Зубрицького. [*Львів*], *23 січня* 261 *559*
234. До С. О. Єфремова. *Львів, 26 січня* 262 *560*
235. До С. О. Єфремова. [*Львів*], *19 лютого* 262 *560*
236. До С. О. Венгерова. *Львів, 20 лютого* 264 *561*
237. До М. С. Грушевського. [*Львів, 26 лютого*] 264 *561*
238. До М. І. Зубрицького. [*Львів*], *1 березня* 264 *562*
239. До С. О. Венгерова. *Львів, 9 березня* 265 *562*
240. До Болеслава Вислоуха. *Львів, 21 березня* 265 *562*
241. До С. О. Єфремова. *Львів, 31 травня* 266 *562*
242. До Б. Д. Грінченка. [*Львів, 9 червня*] 267 *563*
243. До С. О. Єфремова. *Львів, 13 червня* 267 *563*
244. До Б. Р. Заклинського. *Львів, 20 червня* 268 *564*
245. До Ю. А. Яворського. *Львів, 19 липня* 269 *565*
246. До Івана Кобилецького. *Львів, 25 липня* 270 *565*
247. До В. М. Гнатюка. [*Львів*], *29 липня* 270 *565*
248. До О. Ф. Франко. [*Львів, початок серпня*] 271 *565*
249. До Ю. А. Яворського. [*Львів*], *17 серпня* 271 *566*
250. До Івана Кобилецького. *Кути, 25 серпня* 271 *566*
251. До О. Ф. Франко. [*Кути*], *28 серпня* 272 *566*
252. До О. Ф. Франко. *Кути, 31 серпня* 272 *567*
253. До Івана Кобилецького. [*Львів, серпень*] 273 *567*
254. До Ф. К. Вовка. *Берегомет, 4 вересня* 274 *567*
255. До В. М. Гнатюка. [*Берегомет*], *4 вересня* 284 *568*
256. До Івана Кобилецького. [*Львів*], *15 вересня* 275 *568*
257. До Ватрослава Ягича. *Львів, 29 вересня* 275 *568*
258. До Ю. А. Яворського. [*Львів*], *5 листопада* 278 *568*
259. До Ватрослава Ягича. *Львів, 8 листопада* 279 *569*
260. До редактора газети «Słowo Polskie». [*Львів*], *17 листопада* 282 *570*
261. До С. О. Єфремова. [*Львів, 18 грудня*] 283 *570*

1906

262. До Є. К. Трегубова. [*Львів*], *1 лютого* 284 *571*
263. До В. М. Перетца. *Львів, 3 лютого* 285 *571*
264. До Василя Ратальського. *Львів, 7 лютого* 285 *571*
265. До Василя Ратальського. *Львів, 10 лютого* 286 *571*
266. До Є. К. Трегубова. [*Львів*], *21 лютого* 287 *572*
267. До О. К. Коваленка, Івана Самоненка. *Львів, [кінець лютого]* 287 *572*
268. До Є. К. Трегубова. *Львів, 2 квітня* 288 *572*
269. До Є. К. Трегубова. *Львів, 7 квітня* 289 *572*
270. До М. С. Грушевського. [*Львів*], *5 червня* 289 *573*
271. До В. М. Доманицького. *Львів, 17 липня* 290 *573*

272. До Ф. К. Вовка. [*Львів*], *6 серпня* 291 *574*
273. До Льва Ганкевича. [*Львів, 7 серпня*] 292 *574*
274. До О. К. Коваленка. *Львів, 10 серпня* 292 *574*
275. До О. К. Коваленка. [*Львів*], *10 вересня* 293 *575*
276. До М. Ф. Сумцова. *Львів, 10 вересня* 295 *576*
277. До Платона Костецького. *Львів, 1 жовтня* 297 *576*
278. До В. Я. Богучарського. *Львів, 4 жовтня* 297 *577*
279. До М. С. Грушевського. *Львів, 27 жовтня* 297 *577*
280. До Їржі Полівки. [*Львів, початок листопада*] 299 *577*
281. До М. І. Зубрицького. [*Львів*], *7 листопада* 300 *578*
282. До Ю. А. Яворського. *Львів, 2 грудня* 301 *578*
283. До Їржі Полівки. *Львів, 8 грудня* 302 *579*
284. До Ватрослава Ягича. *Львів, 12 грудня* 302 *579*
285. До університетської молоді у Львові. *Львів, 14 грудня* . 304 *580*
286. До Д. Ю. Харов'юка [*Львів*], *28 грудня* 306 *581*
287. До Б. Д. Грінченка. *Львів, 31 грудня* 306 *581*

1907

288. До М. С. Грушевського. [*Львів*], *4 січня* 307 *581*
289. До Ю. А. Яворського. *Львів, 9 січня* 308 *582*
290. До Є. Х. Чикаленка. [*Львів, початок січня*] 310 *583*
291. До Л. М. Драгоманової. *Львів, 12 лютого* 311 *584*
292. До Ю. А. Яворського. *Львів, 16 лютого* 318 *586*
293. До М. С. Грушевського. [*Львів, лютий*] 319 *587*
294. До Ф. К. Вовка. *Львів, 15 березня* 320 *587*
295. До С. О. Єфремова. *Львів, 17 квітня* 320 *588*
296. До М. С. Грушевського. [*Львів, квітень*] 321 *588*
297. До М. С. Грушевського. [*Львів*], *7 травня* 321 *588*
298. До М. С. Грушевського. *Львів, 13 травня* 322 *589*
299. До М. С. Грушевського. *Львів, 18 травня* 322 *589*
300. До М. І. Павлика. [*Львів*], *19 травня* 323 *590*
301. До Володимира Кушніра. *Львів, 21 травня* 323 *590*
302. До М. С. Грушевського. [*Львів, червень*] 323 *591*
303. До М. І. Павлика. *Львів, 15 липня* 324 *591*
304. До М. І. Павлика. *Львів, 24 липня* 324 *592*
305. До М. С. Грушевського. [*Львів, липень*] 325 *592*
306. До М. С. Грушевського. [*Львів*], *3 серпня* 325 *592*
307. До І. Д. Шишманова. *Львів, 10 серпня* 325 *592*
308. До В. М. Доманицького. *Криворівня, 21 серпня* . . 326 *593*
309. До О. Ф. Франко. *Криворівня, 28 серпня* 327 *595*
310. До М. С. Грушевського. *Криворівня, початок вересня* . . 328 *596*
311. До О. Ф. Франко. [*Криворівня, 3 вересня*] 329 *596*
312. До М. С. Грушевського. *Криворівня, 7 вересня* 330 *596*
313. До М. С. Грушевського. *Львів, 30 вересня* 330 *596*
314. До Д. Ю. Харов'юка. [*Львів, 30 вересня*] 331 *597*
315. До М. С. Грушевського. [*Львів, друга половина вересня*] 331 *598*
316. До І. Д. Шишманова. *Львів, 3 жовтня* 332 *598*
317. До М. С. Грушевського. *Львів, 7 жовтня* 333 *599*
318. До В. М. Доманицького. [*Львів*], *14 жовтня* 333 *599*
319. До В. М. Доманицького. [*Львів, середина жовтня*] . . . 334 *600*
320. До М. С. Грушевського. [*Львів, жовтень*] 335 *601*
321. До В. М. Доманицького. *Львів, 16 листопада* 335 *601*
322. До Є. К. Трегубова. *Львів, 30 листопада* 337 *602*

323. До Ватрослава Ягича. *Львів, 2 грудня* 340 *602*
324. До Ф. К. Вовка. [*Львів*], *16—17 грудня* 341 *603*
325. До М. Г. Павлика. [*Львів, 20 грудня*] 343 *603*
326. До В. М. Доманицького. *Львів, 26 грудня* 343 *603*
327. До Є. К. Трегубова. *Львів, 31 грудня* 344 *604*

1908

328. До М. С. Грушевського. [*Львів, початок січня*] 347 *605*
329. До В. М. Доманицького. [*Львів, початок січня*] 347 *605*
330. До М. С. Грушевського. *Львів, 7 січня* 348 *606*
331. До В. М. Доманицького. *Львів, 8 січня* 348 *606*
332. До В. М. Доманицького. *Львів, 11 січня* 349 *607*
333. До Петербурзького товариства імені Т. Г. Шевченка. *Львів, 13 січня* 350 *607*
334. До В. М. Доманицького. *Львів, 28 січня* 351 *607*
335. До Ф. К. Вовка. *Львів, 20 лютого* 351 *608*
336. До М. С. Грушевського. *Ліпік, 24 березня* 351 *608*
337. До Льва Коссака. [*Ліпік, 31 березня*] 352 *608*
338. До О. Ф. Франко. *Ліпік, 31 березня* 353 *608*
339. До О. Ф. Франко. *Ліпік, 6 квітня* 353 *609*
340. До О. Ф. Франко. *Ліпік,* [*7 квітня*] 354 *609*
341. До М. С. Грушевського. [*Ліпік, перша половина квітня*] . 355 *609*
342. До М. С. Грушевського. [*Ліпік, червень*] 355 *609*

1909

343. До Миколи Венгжина. [*Львів, 5 січня*] 356 *610*
344. До редактора видавництва «Herders Konversations lexicon». *Львів, 18 січня* 357 *611*
345. До Н. К. Кибальчич. *Ловран, 2 березня.* 368 *615*
346. До Н. К. Кибальчич. *Ловран, 9 березня.* 370 *615*
347. До Карла Рипачека. *Львів, 17 червня* 371 *615*
348. До вчительки з Проскурівщини. *Львів, 16 жовтня* . . . 372 *616*
349. До Володимира Гнатюка. *Одеса, 19 листопада* 372 *616*
350. До А. В. Крушельницького. [*Львів*], *21 грудня* . . . 373 *616*

1910

351. До А. В. Крушельницького. [*Львів*], *1 січня* 374 *617*
352. До Матії Мурка. *Львів,* [*10 січня*] 374 *617*
353. До А. В. Крушельницького. *Львів, 12 березня* 375 *618*
354. До А. В. Крушельницького. [*Львів*], *24 березня* 376 *619*
355. До А. В. Крушельницького. *Львів, 31 березня* 377 *619*
356. До редактора газети «Рада». *Львів, 13 липня* 378 *619*
357. До редакції газети «Рада». В справі «Нарису історії української літератури» (З приводу рецензії). *Львів, 13 липня* . 378 *619*
358. До Адольфа Черного. *Львів, 5 жовтня* 386 *622*
359. До Ватрослава Ягича. *Львів, 25 листопада* 387 *623*
360. До А. В. Крушельницького. *Львів, 6 грудня* 389 *624*

1911

361. До М. С. Грушевського. *Львів, 6 січня* 390 *624*
362. До Ватрослава Ягича. *Львів, 25 лютого* 390 *624*

363. До Ватрослава Ягича. *Львів, 13 березня* 392 *625*
364. До А. В. Крушельницького. *Львів, 18 квітня* 393 *626*
365. До Володимири Жуковецької. *Львів, 5 серпня* 394 *626*
366. До Ф. К. Вовка. *Львів, 29 серпня* 394 *626*
367. До М. С. Грушевського. *Львів, 12 грудня* 395 *626*
368. До Матвія Апостола. *Львів, 18 грудня* 395 *627*
369. До Ватрослава Ягича. *Львів, 19 грудня* 396 *627*

1912

370. До А. В. Крушельницького. *Львів, 1 січня* 398 *628*
371. До Ватрослава Ягича. *Львів, 5 січня* 398 *628*
372. До Василя Ратальського. *Львів, 17 січня* 400 *628*
373. До Ватрослава Ягича. *Львів, 23 січня* 400 *629*
374. До Ярослава Гординського. *Львів, 5 березня* 401 *629*
375. До Ярослава Гординського. *Львів, 20 березня* 402 *630*
376. До Ярослава Гординського. *Львів, 26 квітня* 402 *630*
377. До Ярослава Гординського. *Львів, 2 травня* 403 *631*

1913

378. До Ватрослава Ягича. *Львів, 8 лютого* 405 *631*
379. До Ватрослава Ягича. *Львів, 26 березня* 407 *632*
380. До Ватрослава Ягича. *Львів, 27 квітня* 408 *633*
381. До Імператорської Академії наук. Відділ рос[ійської] мови і сло[весності]. *Львів, 21 жовтня* 410 *633*
382. До Імператорської Академії наук. Відділ ро[сійської] мови і слов[есності]. *Львів, 22 листопада* 411 *633*
383. До М. С. Грушевського. *Львів, 24 листопада* 411 *634*
384. До М. С. Грушевського. *Львів, 6 грудня* 412 *634*
385. До Ярослава Гординського. *Львів, 15 грудня* 412 *634*

1914

386. До Владислава Міцкевича. [*Львів, 23 січня*] 415 *635*
387. До І. Т. Калиновича. *Львів, 7 березня* 416 *636*
388. До М. С. Грушевського. *Львів, 4 квітня* 416 *636*
389. До Адольфа Атласа. *Львів, 17 квітня* 417 *636*
390. До Теодора Кульчицького. *Львів, 18 квітня* 417 *637*
391. До Адольфа Атласа. *Львів, 30 квітня* 418 *637*
392. До І. Т. Калиновича. *Львів, 16 травня* 418 *637*
393. До О. Ф. Франко. *Криворівня, 2 серпня* 419 *638*
394. До О. Ф. Франко. *Криворівня, 6 серпня* 420 *638*
395. До Є. К. Трегубова. [*Львів, вересень—жовтень*] 421 *638*
396. До невстановленої особи. [*Львів, кінець 1914 р.*] 421 *638*
397. До М. І. Кореневича. [*Львів, 1914 р.*] 422 *639*

1915

398. До А. І. Франко. *Львів, 3—13 лютого* 423 *639*
399. До А. І. Франко. *Львів, 24 березня* 424 *640*
400. До Є. К. Трегубова. *Львів, 27 травня* 425 *640*
401. До Кароля Бандрівського. *Львів, 24 червня* 427 *641*
402. До Кароля Бандрівського. *Львів, 15 липня* 427 *641*
403. До львівської поліції. *Львів, 25 липня та 10 серпня* 428 *642*
404. До Ватрослава Ягича. *Львів, 14 серпня* 429 *642*

405. До Т. І. Франка. *Львів, 15 серпня* 430 *642*
406. До Кароля Бандрівського. *Львів, 9 вересня* 431 *642*
407. До В. І. Дорошенка. *Львів, 4 листопада* 432 *642*
408. До Василя Якібюка. *Львів, 4 грудня* 433 *643*
409. До Федя Федорцева [*Львів, між 15 вересня 1915—15 березня 1916 р.*] 434 *644*

1916

410. До Уляни Кравченко. *Львів, 9 січня* 435 *644*
411. До Кароля Бандрівського. *Львів, 20 лютого* 436 *644*
412. До Кароля Бандрівського. *Львів, 1 березня* 436 *644*

ДОДАТКИ

413. До Л. П. Драгоманової. *Львів, 31 грудня 1895 р.* . . . 439 *644*
414. До Київського організаційного комітету археологічного з'їзду. *Львів, 20 серпня 1899 р.* 439 *645*
415. До В. Б. Антоновича. [*Львів, серпень — вересень 1899 р.*] . 439 *645*
416. До Ганни Барвінок. [*Львів*], *8 березня 1901 р.* 440 *645*
417. До дружини Еміля Золя. [*Львів, 29 вересня 1902 р.*] . . 441 *645*

КОМЕНТАРІ 443

Пояснення слів *646*

Покажчик імен та назв *649*

Покажчик уміщених у виданні листів за адресатами (тт. *48—50*) *665*

Список ілюстрацій *693*

Академия наук
Украинской ССР

Институт литературы
им. Т. Г. Шевченко

ИВАН
ФРАНКО

Собрание сочинений
в пятидесяти томах

Письма

Тома 48—50

Том 50

Письма
(1895—1916)

(На украинском языке)

Киев, издательство «Наукова думка»

Друкується за постановою
Президії АН УРСР

Редактор
В. Я. Пипченко

Художній редактор
С. П. Квітка

Оформлення художника
О. Г. Комякова

Технічний редактор
Г. Р. Боднер

Коректори
Л. В. Малюта,
Л. І. Семенюк,
О. С. Улезко

Інформ. бланк. № 7660

Здано до набору 12.03.86. Підп. до друку 13.08.86. Формат 84×108/32. Папір друк № 1. Літ. гарн. Вис. друк. Фіз. друк. арк. 22,0+2 вкл. Ум. друк. арк. 37,17. Ум. фарбо-відб. 37,17. Обл.-вид. арк. 45,38. Тираж 4000 пр. Зам. 6-111. Ціна 5 крб.

Видавництво «Наукова думка», 252601.
Київ 4, вул. Рєпіна, 3.

Книжкова фабрика імені М. В. Фрунзе, 310057, Харків 57, вул. Донець-Захаржевського, 6/8.